W.A.M.

SZENTKUTHY MIKLÓS
DIVERTIMENTO

SZENTKUTHY MIKLÓS

DIVERTIMENTO

VÁLTOZATOK WOLFGANG AMADEUS MOZART ÉLETÉRE

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1957

© *Szentkuthy Miklós, 1957*

Kedves Johann Meyer,

bocsássa meg, hogy soraimmal zavarom, de a Heidelbergi Művészeti és Zenei Lapokban olvastam a művelt nagyközönséghez intézett kérését, melyben közli, hogy Wolfgang Amadeus Mozart életéről szándékszik regényt írni és ezért mindazoktól, akik ismerték, akiknek bármiféle adat, emlék vagy levél van birtokában a zenész életére vonatkozóan, azt önnel közöljék.

Mikor névaláírását olvastam, régi szellemi ismerőssel találkoztam az újságban és ezt az örömömet még csak fokozta, hogy önt, kedves fiatal írónkat, Wolfgang Amadeus Mozarthoz, szerény és szürke életem egyetlen csillagához kapcsolhatom. Nem holmi alakoskodó udvariasság, hanem szívem és meggyőződésem diktálja azt a vallomásomat, hogy a középkori számtan és a középkori zene összefüggéseiről írt könyvét a legnagyobb élvezettel olvastam; költeményeit és a trubadúrok életéről szóló regényes beszélyeit – magam is valahogy művészfajta lévén – talán még fokozottabb gyönyörűséggel.

Mindenki a legnagyobb megelégedéssel vehette tudomásul, mikor önt elébb a filozófia, majd az irodalom tanárának hívták meg. Ez nekem annál nagyobb örömet okozott, mivel ekkor tudtam csak meg, hogy ön hosszú ideig a xanteni dóm orgonistája is volt, kitűnő zenész, és így nemcsak sokoldalúságát könyvelhetem el „teutsche Nation"-unk javára, hanem muzsikus kollégát is üdvözölhetek önben.

Mielőtt szűkreszabott közlendőimet folytatnám, jelentem, hogy a paksamétát, melyet ön soraimmal együtt kézhez kap, fent említett „hirdetésének" köszönheti: Wolfgang Amadeus Mozartra vonatkozó adatok, adalékok gyűjteménye.

Nem azért, mintha személyemet egy pillanatig is bármilyen szempontból jelentékenynek tartanám, mindössze a közölt Mozart-adatok helyes mérlegelése szempontjából, bemutatkozom és adatgyűjteményem tartalmáról, a benne észlelhető felfogásról és stílusról egypár tájékoztató megjegyzést bátorkodom tenni.

Nevem Gotthold Engelbert Zederhaus, salzburgi születésű vagyok, jelenleg hetvenkét éves. Gyermekkoromban tanultam meg oboán játszani, ismerőseim szerint különleges ügyességgel. Ehhez a hangszerhez hat évtizeden át hű maradtam; egyesek szerint virtuóz lehettem volna, ha nem vagyok kissé lusta és nemtörődöm természetű. Hosszú éveken át vásári és császári, úri kastélyok és papi iskolák, műkedvelők és talján vándorcirkuszok marionett-színházainál működtem mint oboás, rendező, gyakran mint zeneszerző, sőt néha – ismerve korlátolt képességeimet, szégyenkezve vallok önnek – néha mint darabíró is. Nem azért foglalkozom ezzel a dicstelen életrajzi adatommal, mert szubjektív dolgaimról akarok fecsegni, hanem mert a gyűjtött Mozart-adatok felfogását ön előtt érthetőbbé teszi, és stílusomat, ha egyáltalában szó eshet nálam ilyesmiről, talán némiképp indokolja.

Később sokat dolgoztam különböző színházak zenekaraiban, többet voltam távol szülővárosomtól, mint odahaza. Ahogy az már abban az időben szokás volt, főúri házak udvari zenekarában is játszottam, szerény, de aránylag biztos fizetéssel. Előbb ismerkedtem meg Mozart édesapjával; Wolfganggal jóval később. Vele főleg Bécsben találkoztam, Salzburgban ritkábban, azonkívül Mannheimben és Münchenben volt alkalmam hosszasabban beszélgetni vele. Őszintén bevallom, nem tartoztam meghitt baráti köréhez, de ha együtt voltunk, megérezte bennem a meleg szívet, a jó muzsikust, a bohém kedélyt és humort, megérezte bennem a pulyka németet az elkényeztetett és üres taljánokkal szemben; szerette falusias egyszerűségemet és közvetlenségemet. Ez lehetett oka, hogy gyakran bepillantást engedett szíve legrejtettebb titkaiba, nem pedig egyéniségem valamilyen különleges felbecsülése.

Mivel, mint mondtam, sokat forogtam színházi világban, Mozart színészbarátját, Schikanedert is jól ismertem. Tőle is sokat hallottam, függetlenül attól, hogy ez az egy személyben Hamlet, Papagénó, „vallásalapító" és kókler – milyen mértékben táplálhat reményeket történelmi megbízhatóságát illetően. Jómagam hatvan-hatvanötéves korom táján kezdtem feljegyezgetni Mozart-emlékeimet, csak úgy időtöltésből, öreg zenész barátaim szórakoztatására. Annak, amit ezennel küldök önnek, csak talán egyharmada, egynegyede új anyag. Ezt már azért írtam fel, hogy tervezett regényéhez szerény adatokkal szolgáljak, s így vén fejemnek is legyen egy kis szerepe, bármily jelentéktelen, egy fiatal, szépreményű író művének megszületésében.

Mondom, Leopoldot ismertem meg először, az apát, sőt első jegyezgetéseim alkalmával csak az ő életére vonatkozó adatokat,

provinciális és megható kis legendákat akartam összegyűjteni. Ennek érezhető nyomait ön is tapasztalni fogja, ha kitüntet laza memoárjaim elolvasásával. Tudományos kutatásokat sohasem végeztem. Ha a heidelbergi lapban ön mint tudós, zenetörténész vagy általános historikus nyomtatja le felszólítását – az öreg oboás nyilván hallgat és feljegyzéseit mindörökre csak salzburgi kántorok, rég elfelejtett vén színészek és a magam sógorsága ismeri. Forrásaim a Leopold és Mozart-beszélgetéseken kívül talán nem mindig hitelesebbek, mint a Schikaneder erősen ellenőrizendő fantáziái. Viszont feltételezhet bennem annyi józanságot, hogy noha színészek, harmadrangú muzsikusok, mindentudó és Mozarttal hencegő kóristák és énekesnők, elfogult családtagok, kicsinyes ellenségek és hivatásos legenda-gyártók szerepeltek forrásaim között: sohasem voltam oktalanul hiszékeny, de sohasem voltam oktalanul kételkedő sem. Főleg azért, mert eleinte szórakozásból, utóbbi időben pedig egy készülő regény érdekében, az ön művészi képzeletének ingerlése céljából írtam fel a hallottakat.

Noha semmiféle tudományos szándék nem vezetett, az sem szerepelt céljaim között, hogy a nagy szimfóniák és operák szerzőjét, ahogy mondani szokás, papucsban mutassam be és apró, leleplező intimitások között turkáljak és kotorásszam. Emberi, a lehető legemberibb közelségbe akartam hozni Mozartot, az érzelgősség-mentes szeretet, humanitás és humor szellemében.

Anekdota-gyűjteményem természetszerűleg nem rendszerezett életrajz, mégcsak regényes életrajz sem – ez legfeljebb az ön műve lehet – és így küldeményem csakis az ön műhelyébe való. Ezt azért hangsúlyozom, mert mint mindenki tudja, ön körül – sokoldalú tehetségének köszönhetően – valóságos „Meyer-kör" alakult ki, ifjú tudósokból, filozófusokból, zenészekből, történészekből. Nem lehetetlen, hogy kéziratom ebben a körben olyanok kezébe is kerül, akik holmi kézikönyvet, történelmi pontossággal vezetett Mozart-krónikát sejtenek, és mint ilyet veszik kezükbe. Az ilyen igénnyel fellépő olvasónak természetesen csak csalódást okozhat kis gyűjteményem.

Épp azért vagyok kénytelen olyan közhelyeket is elismételni levelemben, hogy más a művészet, más a tudomány, más a magánember memoárja. Abból a gyakran szeszélyes, aránytalan mozaikból, melyet természetes hézagosságaival és túlterebélyes passzusaival ön elé teszek: majd az ön művészi keze megformálja a klasszikus egészet, és tán valamelyik tudós tanítványa egyet-mást beilleszt várható tudományos Mozart-életrajzába.

Miután forrásaimról és küldeményem tartalmáról a legelemibb tájékoztatást megadtam, pár szót kell szólnom ábrázolási módomról,

alakjaim felfogásáról, feljegyzéseim stílusáról (utóbbi alatt természetesen nem szűk nyelvi szempontokra gondolok, hanem inkább szemem sajátos látószögére). Bizonyára fel fog tűnni önnek, hogy figuráimat nem regényszerű körüljárással, széles epikai nyugalommal, aggályos lélekkutatással ábrázoltam anekdota-gyűjteményemben, hanem legtöbbször karikatúra-szerűen, mintha örök jelmezbál tarka táncosai volnának. Ne felejtse el, hogy mielőtt nagyoperák zenekarában játszottam: bábszínházi muzsikus voltam, és ez a marionettes szemlélet kiirthatatlan nyomokat hagyott lelkemben.

De ez az egyéni különösség talán megbocsáthatatlan különcség maradna, ha Mozarttal való hosszabb beszélgetéseim nyomán nem tapasztaltam volna, persze boldog és hallelujázó meglepetéssel, hogy ő is lényegében így látta a körülötte forgó világot. Kegyetlen öreg fafúvósoknak privát noteszükben igazán nem kell a művészi szerkesztés magasabb igényeit szem előtt tartaniok, de nem véletlen, hogy Mozart-jegyzeteim elején a kis Wolfgangot bábszínházi környezetben mutatom be önnek, nem véletlen, hogy Párizsban az erjedő forradalom szele egy szatirikus bábdarabon keresztül csapja meg az izgatottan tájékozódó gyermeket, és nem véletlen az se, hogy még saját agóniáját, ha nem is marionett, de kegyetlen-kegyesen lemeztelenítő komédia formájában látja meg az ön választott regényhőse.

Wolfgang eszményi birodalma a színház, igazi barátai a nagy komédiások, zenéje igazi hazája az opera, legtermészetesebb életformája a velencei, mannheimi, müncheni karnevál. Jómagam is, Mozart is, idegennek éreztük magunkat az „opera seria" halott zenei retorikájában. A buffo volt a mi világunk, szatirikusan leegyszerűsített, rikítóra mázolt hőseivel. De a buffo nem fejeződött be a függöny legördültével, sőt az utcán, az életben kezdődött igazán. Izléstelen tolakvás lenne részemről azt állítani, hogy Mozart úgy látta az embereket, mint én: de hogy perspektívánk valahol rokonságban volt, azt beszélgetéseink bebizonyították.

Már vagy ötven éve hallom, úton-útfélen, hogy Mozart „örök gyermek volt": ez igaz, de nem olyan értelemben, hogy tündéri mafla, rokokó-modorú balek volt, hanem úgy, hogy császároktól velencei kurtizánokig mindenkit a gyermek csodálkozásával, érzékenységével, kritikájával, határtalan játszó kedvével látott. Talán a magam dilettáns módján sikerült ezt a látásmódot itt-ott az ön számára is érzékeltetnem.

Úgy a magam, mint Mozart buffo-szemléletét (a kettőt nem szerénytelenségből, csupán praktikus okokból veszem egynek) még a következő körülmény is indokolta. Az ön regényhőse szemében csak

két igaz valóság volt – az egyik az apja, a másik a zenéje. Mindenki, aki nem Leopold volt, már karikatúraként szökött a szemébe, apja szinte módszeresen tanította arra, hogy a világ bolondokból és gazemberekből áll, innen pedig már kurta a lépés a torzképekben való látáshoz.

Mit magyarázzam önnek, aki jobban ismeri a régi irodalmakat, mint maguk a régiek, hogy költők és bölcsek százszor és ezerszer úgy írtak a világról, hogy „theatrum mundi", az élet nagy színháza. Aki, mint Mozart is, ebből a sírva-kacagó filozófiából indul el az életbe, színház alatt nem lélektani árnyalatokban dúskáló színházra gondol, hanem bábokra. A sors bölcs iróniája, hogy az a doktor, aki Párizsban próbálta Mozart anyját gyógyítgatni, öreg korában nem eleven balerinákat kezelt, hanem marionetteket tatarozott.

Wolfgang akkor is, mikor legtépettebb, legmodernebb, szinte már elvont magasságok felé törő műveit írta: boldogan járt a vurstliba és órákig elnézte a paprikajancsi-bódék handabandázó alakjait. Mozart végigjárta Európa királyi és császári udvarait, bíbornokok és hercegérsekek, fejedelmek és grófok világában élt, de gyerekkorától halálos ágyáig a bécsi kocsisok, szegény bőgősök, jószívű és józaneszű kisemberek szemével, alulról nézte ezt a parádésan haldokló, valóban már csak bábszínházi világot. Nehogy egy pillanatig is azt higgye, csak azért említem ezt, mert ismerem az ön szabadgondolkozó, liberális felfogását: nem efféle esetlen hízelgésről van szó. Wolfgang valóban őszintén és elementárisan érezte jól magát parasztlakodalmon, – nem divatos dörgölődzés volt, hanem ösztön: Figaro szemével nézte a hazug világot.

Ez a mély és meleg kapcsolata az egyszerű emberekkel nemcsak idillt jelentett, kuglizást, puncsozást, pletykázást, majálist, hanem szilaj kritikát is minden arisztokratikus humbuggal szemben. Mikor jegyzeteimben indulatosan „elfogult" karikatúrákkal igyekeztem magamévá tenni a mozarti látásmódot, a most említett démoszi vád dolgozott bennem.

Nyilván ezzel a fajta gondolkozásával volt összefüggésben kegyetlen undora – ebben aztán pompásan megértettük egymást – mindenféle nagyképűség, szenvelgés és ömlengés, a művészet pózos felfogása iránt. Nem tudott házi clownok, „udvari bohócok" nélkül élni. „Ich muss halt immer einen Narren haben", mindig kell egy bolond mellettem: talán ennek a mondatnak köszönhetem tizedrangú szerepemet az életében, ennek a szerepnek köszönhetem talán azt, hogy minden irodalmi szándék nélkül papírra vetett jegyzeteim közül egyiket-másikat még ön is fel tudja használni.

Záradékképpen még a következőt. Kétségtelen, hogy az az esetleges zsúfoltság, kaotikus forgatagosság, mely minden rendelkezésemre álló tényt, mondát, figurát felölelni akaró magángyűjteményemet jellemzi – nem tudatos, így adódott. De ha már így adódott – megsértve még az ilyen igénytelen leltárakra is tán kötelező formát és rendet –, jól adódott. A maga ügyefogyott módján érezteti Mozart életének emberfeletti hajszoltságát, gyilkos iramát, test és lélek számára elképzelhetetlen és elviselhetetlen gazdagságát. Ahogy József császár és Dittersdorf, a muzsikus úgy találták, hogy túl sok a hangjegy, a téma, az ötlet, a változatosság, az ezerfelé ezer módon mind tovább, mind újat s újabbat virágzó gondolat Mozart zenéjében: ez áll életére is – ugyanennek kell állnia a memoár-író egymásra zuhogó jegyzeteire is.

És állandóan gondoljunk arra, hogy nemcsak élete külső körülményei súrolják az őrültség és abszurdum határait: Mozart lelkivilága sem az az apollói harmónia, mint ahogy azt egyes békés koncertlátogatók képzelik. Ahogy ön is nagyszerűen mutatott rá a Wolfgang keresztnevét viselő weimari költő műveiben a klasszikus rend mögött állandóan fenyegető démoni vadságra és alig-alig szelídíthető szertelenségre.

De talán ennek az orpheusi alvilágjárásnak köszönhetjük azt, amit tán sikerült hanyag portrémban is érzékeltetnem: századokkal előrerohanó modernségét.

I

ELŐJÁTÉK

Persze, hogy a papánál kezdem, és az is a legtermészetesebb, hogy – amennyire roggyant memóriám engedi – Wolferl szavait idézem. Pár hónappal apja halála után mondta el ezeket a dolgokat: valamikor az öreg Leopold mesélte neki, nyilván a papa sem emlékezett nagyon pontosan mindenre, és ha emlékezett is, kicsit kiszínezte a dolgokat Wolferl fia „tiszteletére". No aztán Wolferl maga is adhatott hozzá, hiszen amilyen pulykaméreggel szerette az igazságot, olyan mértékben dolgozott a fantáziája is – a szülők iránti szeretetről és a szülők elleni harcokról nem is beszélve. Hogy az öreg oboásnak, aki mindezt most önnek leírja, mi a szerepe az előadásban, arra nem érdemes szót vesztegetni.

– Én nem tudom – mondta Wolferl (így, a dolgok kezdetén, jólesik a becenevén neveznem) –, én nem tudom, hasonlított-e apa és fiú valaha is annyira egymáshoz, mint apám és én: de azt talán még kevésbé tudom, hogy különbözött-e két ember annyira, mint ő és jómagam? Sok-sok ellentétes és ellentmondó vonás volt és van a jellememben – mondta Wolferl gúnyos hangsúllyal és fáradtan legyintve, mintha valami nagyképű doktor diagnózisát idézte volna csöndes utálattal. – Egyszer Londonban egy természettudós megvizsgált: agyamat, lelkemet, pejslimet, kottaírásomat, és rettentő sok bölcsességet állapított meg rólam. Nem is tudom, mért beszélek ilyen szatirikus hangon róla? Elvégre egy csomó igaz dolgot is mondott – csak olyan buta ünnepélyességgel, és főleg, mintha egy gép vagy állat lettem volna –, *magamra* ismertem ugyan, de nem voltam *én*. Szóval ellentétes jellemvonásaimról ez az angol is sokat fecsegett; Isten nyugosztalja – nem tévedett.

– Mikor az apám tizennégy-tizenöt éves korában hóban botorkálva megy a templomba, ahol kórista: magamat látom – folytatta Wolfgang. Mindig elsőnek érkezett: reggel négykor már nem tudott aludni, félt, hogy elkésik. A paplan alá dugta a fejét, hogy majdnem megfulladt, ott énekelte halkan a szólamát, nem akarta a szüleit felébreszteni. A te öreg Wolferl barátod nem hajszálra ilyen? És mikor egyszer elindult a templomba? A sekrestye felől kellett

felmenni, a sekrestyés a kocsmában, a papa hiába zörömböl, a sekrestyés meglátja a kis kölyköt, amint kétségbeesetten cibálja a csengő láncát – szegény Leopold, bolond fejjel azt hitte, hogy elkésett és büntetésből kizárták, pedig épp ellenkezőleg, túl korán jött. A sekrestyés dúl-fúl szent haragjában: Leopold most megtudta, hogy a kocsmában volt – a pincért küldi át a kulccsal, a pincér lehordja apámat, de azért kinyitja a sekrestye-kaput, Leopold vaksötétben és északsarki hidegben botorkál fel a csigalépcsőn a kórusba – és fent mit talál?

A félhomályban egymás mellett állnak a kottatartók, mindenik mellett egy tömzsi gyertya, persze gyújtatlanul: viszont az *ő* állványa mellett – ég a gyertya. Babonás gyerekszíve nagyot dobban: mi ez? a halál? az utolsó ítélet? az elkárhozás? Odamegy a kottatartóhoz, reszketve – útközben egypárat fel is döntött, a néma templom ban ez jobban visszhangzott, mintha az orgonát szólaltatta volna meg. Mikor a magáéhoz ér, látja, hogy kottája valami mázolóecsettel összevissza van maszatolva. Leopold – az imádságos szeretet, a humoros gyöngédség utánozhatatlan hangsúlyával tudta Wolfgang kiejteni apja keresztnevét –, Leopold sírva fakad, összecsukja kottáját, simogatja, csókolgatja, melengeti, mintha fészkéből kiesett veréb lenne és – lemegy. Haza akart menni, ő többet nem énekel. Azt is tudta, miről van szó. Tegnap a kántor őt, Leopoldot állította mintaképnek egy hamisan éneklő vásott kölyök elé: nyilván az állt bosszút. Több se kellett a részeg sekrestyésnek, mint hogy meglássa, kottával a hóna alatt a bőgő Leopoldot: hát ezért volt olyan sürgős neki, mise előtt egy fél órával idejönni? az egész katolikus egyházat alapjaiban megrengetni? a pincért zargatni? a hajnali orvosságát – értsd fröccsöt – a torkára szalasztani –, hogy most elmenjen?

A sekrestyés magából kikelve kezdte püfölni a papát.

– Te! – mondta Wolfgang, mikor történetében ehhez a ponthoz ért – hiszed vagy nem hiszed: mikor később *engem* ütöttek, legyen az hercegérsek vagy herélt kan-szoprán, francia királyi szerető vagy irigy olasz dalmű-iparos: mindig ezt a jelenetet láttam és mindig édes jó atyikámat bosszúltam meg. Csak tudtam volna jobban! – és apró buborékokat fújt a puncsba, mert nagyon forró volt.

– Később papnövendéknek szánták apámat. Persze, hamarosan kiderült, hogy többet foglalkozott a hegedűjével, mint a katekizmussal. Az egyetem rektora és az érsek is rájöttek a dologra, és folyton ide-oda hurcolták: ha parókás doktorokat avattak, Leopold hegedült a botfülű és tökfejű jogászoknak meg teológusoknak – mindig spanyolfal mögül! –, szegény papának azt mondták, hogy így

olyan, mintha magából az égből jönnének a hangok és kerubok meg szeráfok muzsikálnának. Később kiderült, hogy a vendégeknek azt hazudták: gróf Steyeregg játszik, apám teológus-társa a szemináriumban. Sem apám, sem én, sem senki a világon nem felejti el az ilyen dolgokat.

A rektor nagyon muzikális ember volt és apámat nem hagyta nyugton. Egyszer Ilona-nap volt. A rektor minden rokonát Ilonának hívták. A derék pap már hajnalban felrázta boldogult „Poldimat", valami gyönyörű díszruhába öltöztette; a ruha bő volt, hideg volt, szúrt a gallérja, éles aranypaszománya, lószőrbélése – kézelője és gallérja olyan kemény volt, hogy egy salzburgi kőszent az utcasarkon könnyebben kezébe vehette volna a hegedűt. De hát az etikett: etikett – így kellett játszania.

Ezt a történetet kétszer hallottam apámtól.

Először – lehettem tán nyolc-tíz éves – ezt a változatot: pompás hintóban indultak, csak a rektor és Leopold ültek benne; noha mozdulni sem lehetett a sok Ilona-napi ajándéktól, és a kocsis is csomagok citadellájában ült a bakon, mégis megálltak minden cukrászda, virágkereskedés meg ékszerbolt előtt, és újabb meglepetéseket vásároltak. A rektor rendszerint Leopoldot küldte a boltokba: „Taknyos vagy, de az ízlésed kitűnő" – mondta a rektor magnifikusz, azzal kezébe nyomott egy csomó pénzt, és Leopold hozta az üvegházi virágokat, puncs-tortákat és tengeri kagylókból felfűzött karkötőket. Közben a rektor – unalmában – előszedte Leopold hegedűjét, az ölébe fektette, és tíz, krizmás körmével úgy játszott rajta, mintha citera lett volna. „Így sokkal szebben fog szólni" – mondta a rektor, mikor Leopold visszajött a boltból, és a csomagokat (állával együtt) majdhogy le nem ejtette. – „Bemelegítem. Behangolom." Mondom: a rektor nagyon muzikális ember volt.

Apám nem győzött regélni a megszámlálhatatlan Ilonákról. Egy haldokló szipirtyó, függönyös ágyban, óriási főkötőben, a paplanon akkora címer, mint a napóra a Práterben: ennek igazán nem korállnyaklánc meg hegedűszóló kellett volna, hanem utolsó kenet vagy valami élet-elikszír – azt hiszem, már tíz éve sejtelme sem volt szegénynek, hogy egyáltalában Ilonának hívják. Utána egy csecsemőnek kellett hegedülnöm: a pólyásbaba bőgött, pelenkát cseréltek, egy doktor a szívét hallgatta, a dada a tőgyeit gombolgatta, a rektor hangosan imádkozott a gyermek egészségéért – ajtócsapkodás, inasok óriási serbliket hoznak, abba rakják a virágokat –, viszont itt is, mint a haldokló boszorkánynál, koncert után bevezettek egy szomszéd szalonba, ragyogóan terített asztal mellé ültettek, mindig

a házigazda és a rektor között foglaltam helyet, égig magasztalták művészetemet, a legfinomabb süteményekkel és hideg pecsenyével traktáltak – persze a nehéz borokból csak a rektor engedélyével volt szabad innom: az tréfásan az ölébe vett, ő tartotta kezében a hitregei metszetekkel ékes kristálypoharat és számolta a kortyokat: „egy-kettő-három" – és ezek után mentünk tovább.

Egy nagyvilági hölgy valami üvegfalú francia télikertben fogadott, pálmák és csenevész narancsfák között, a szalmaszékeken csupa főpap üldögélt, akiktől hittanvizsgán a szemináriumban rettegtem: persze, hogy igyekeztem a legszebben (és ennélfogva a leghamisabban) játszani: – lássák az excellenciás urak, hogy ha auqinói Tamás tizenhatodik argumentumának tizenhetedik artikulusát nem tudom a vizsgán – a húrokhoz annál jobban értek. Itt kísérőm, a muzikális rektor, azzal tüntetett ki, hogy maga is énekelt: persze valami egészen mást, az ibolyáról vagy violáról – én udvariasságból rögtön alkalmazkodtam hozzá, erre ő folytatta azt, amit elébb én hegedültem, jelezve, hogy milyen érzékeny füle van: mind az egyházi, mind a világi társaság el volt ragadtatva a hangversenytől és a már egészen megszokott „szomszéd szalon"-ban a főhelyre ültettek; az ősz hercegek és kanonokok úgy üdvözöltek, mint Salzburg jövendő érsekét és opera-költőjét.

Ez volt apám első története.

A második történetet sokkal később mesélte, beteg volt, azt hitte, meghal – az ilyen édes hipochonder emberek mindig azt hiszik, hogy meghalnak: és közben valóban meg is halnak – Leopold véletlenül nem éppen akkor halt meg –, és könnyes szemekkel mesélte, nem nekem, hanem anyámnak, az Ilona-nap igazi történetét.

Én az apró íróasztalnál ültem és komponáltam, apám azt hitte nem hallom, amit mond, mert kottát írok – bizony ritkán figyeltem másra, ha kottát írtam –, de most az egyszer hegyeztem fülemet.

Édes Poldi-papa a következőket mondta anyámnak:

– Wolferlnek sokat meséltem egyszer egy Ilona-napról. Azt mondtam neki, hogy pompás hintóban indultunk. Ez eddig igaz is lett volna, de azt is mondtam Wolferlnek, hogy csak a szeminárium rektora és én ültem a kocsiban, pedig a rektor *hátra* rakott, a kocsi mögé, ahol két strázsás inas állt szokás szerint – én azon a lécen guggoltam-kuporogtam, ahol ezek az élő oszlopok álltak, háromszögletű kalapjukban, mereven; mindent csak azért hazudtam Wolfgangnak, hogy kedvet csináljak neki pályafutásához, – én? én? akartam hencegni? dehogy is akartam – ismersz engem – és azzal örök Poldikám forró türelmetlenséggel megsimogatta édesanyám kezét – mit

érdekelt az *én* „karriérem", ahogy a franciák mondják? Nem akartam Wolferlt elkeseríteni, akiről tudtam, hogy nagyon érzékeny. De hogy ültem én a hintóban a rektor magnifikusszal! Úgy, ahogy mondom, odakünn, leghátul kucorogtam a két lakáj között – az egyik utcasarki bakter ránk is ordított, hogy: „Maguk hülyék? (Ez a két, kocsi mögötti strázsának szólt.) Nem látják, hogy egy utcagyerek felugrott a rácsra potyautasnak?" Hogy *engem* küldött volna a rektor cukrászdába, virágkereskedésbe és ékszerboltba? Szó se róla. Vagy a kocsist, vagy a tőlem jobbra meg balra álló lakájt hajtotta a boltokba: én meg ott gubbaszthattam a farléceken, csúzlizó utcakölykök és bürokrata bakterek örömére; mikor az egyik mafla inas leejtett egy tortát az utcakövezetre, és én – bolond! – odaszaladtam, hogy felsegítsem: a rektor kidugta a fejét a kocsiablakból, rám ordított, hogy ne avatkozzam olyasmibe, ami nem az én dolgom – mire ülhettem tovább a hintó farán; a két óriási hátsó kerék teleszórta sárral a képemet.

Az igaz, hogy voltunk a haldokló szipirtyónál, a hasmenéses csecsemőnél, még a nagyvilági hercegnő sem hazugság; az is igaz, hogy mindenütt hegedültem: de soha az asztalhoz nem hívtak, még kevésbé az asztalfőre nem ültettek; a félhülye boszorkánynál valami öreg rokon, nővér vagy anyós, mit tudom én: jutalomképpen megengedte, hogy a haldokló Ilona fiatalkori képének rámáját megcsókolhassam! A kép hideg folyosón lógott, alatta piros mécses, mint a templomokban. A csecsemőnél tejbegrízzel kínáltak a konyhában; a nagyvilági hölgynél meg bezártak egy szobába: a hatszázhatvanhat kanonok közül az egyik, doromboló, mormogó és mosolygós képpel megkért, hogy gróf Steyeregg nevében írjak egy cembalo-szonátát, mert ez a teológus kollégám szintén szeretne Ilona-napra valamit „produkálni" (a rektor magnifikusz szavát idézem).

Wolfgang mindezt ne tudja meg soha... – mondta apám folyvást, édesanyám kezét szorongatva –, hogy így történt a dolog. Ismétlem, nem hencegésből mondtam el másképp neki, nem szégyenkezésből – csak azért, igazán csak azért, hogy Wolferlben felébresszem az ambíciót.

És Wolferl? – folytatta maga Wolferl – mind vadabban verte tintás pennáját a kottapapírra, mind hevesebb izgalommal szedegette le a polcról a feketetáblás kottákat: csak hogy „atyikának" eszébe ne jusson, hogy a fia hallja, sőt hallgatja ezt a könnyes, közben humoros fintorokkal kísért vallomást.

Egy nyári reggelen anyámmal nézegettük a kertben a kerítésre felfutó hajnalkákat. Láttam és éreztem, hogy anyámnak nyomja valami a szívét: a virágokról, a hajnalról, nyárról, Isten tudja miről valami eszébe jutott; különösen merengő és hallgatag volt, mint azok, akik nagyon sokat szeretnének vallani és beszélni. Én persze nem szóltam egy szót sem, szüleim előtt mindig a legnagyobb zavarban voltam – végre anyám mesélni kezdett, miközben hüvelyk- és mutatóujjával az óriási virágtölcséreket simogatta. Persze, hogy apámról mesélt.

Ilona-nap után kollokvium volt a papneveldében. Leopold ugyan csak a karénekesekhez tartozott, nem volt még valójában papnövendék, de velük együtt tanult, sőt ruhájukat is viselte: az érsek megengedte. Ilyenkor mindig valamilyen másik szemináriumból, lehetőleg másik városból küldtek ki vizsgabiztost: a növendékeket egész éjjel a hideg rázta, olyan vérszomjas híre volt ennek a biztosnak – tanulni sem tudtak a félelemtől. Leopold a sok zenéléstől, hercehurcától és megaláztatástól mélyen aludt; komisz tanulótársai persze hagyták, hadd legyen ebből is botrány; lábujjhegyen kerülgették az ágyát, nehogy egy felügyelő véletlenül ébren találja és akkor minden örömüknek vége. Reggelihez sem volt idő, mert a vizsgafelügyelőnek sürgősen tovább kellett utaznia. A felügyelő a hálóteremből azonnal a vizsgaszobába kísérte a növendékeket. Leopold tizenkét hálótársa glédában és szentekhez illő cicomában várta a felügyelőt. Úgy álltak sorfalat, hogy eltakarják az alvó Leopold ágyát; a felügyelő a nagy kapkodásban nem számlálta őket, és a botrány sokkal nagyobb lesz, ha már csak a vizsgateremben veszik észre, hogy Leopold hiányzik.

A terv tökéletesen sikerült: a professzorok sorban fent ültek a ravatalszerű, feketeterítős asztalnál, mikor kiderült, hogy Leopold – hiányzik!

Tizenkét társa „égi üdvöt érzett".

Abban a percben, mikor a rektor magnifikusz mennydörgő hangon valami ácsorgó pedellust a hálóterembe küldött és az vakbuzgó engedelmességgel rohant a mázsás kilincsű, mázsás szárnyú ajtó felé: abban a pillanatban esett be éppen Leopold, össze is ütötte az orrát a pedelluséval – úgy látszik Leopold közben felébredt, és ruháit úgy-ahogy felkapkodva, rohant a vizsgaterembe. A pedellus borvirágos orrát tapogatva, bambán nézett a toronymagasságban trónoló

professzori kar felé – ha nem tudott engedelmeskedni, elvesztette a talajt a lába alól, sőt úgy érezte: megszűnt az élet értelme.

A rektor magnifikusz mintha egy kóbor kutyának intett volna, elküldte a pedellust: mire az rögtön visszanyerte jelleme belső harmóniáját.

– Talán ezt a lumpot vegyük elő elsőnek, névsoron kívül – jegyezte meg a fekete hajú vizsgabiztos, és egy gúnyosan udvarias mozdulattal a vizsgázók széksora felé mutatott.

Leopold egy pillanatig – égi naivitás! – a rektor felé nézett, remélte, hogy az majd kimenti, elmondja a vizsgabiztosnak, hogy tegnap egész nap házról házra jártak, mindenütt zenélt a rektor parancsára, de hát erről persze szó sem volt, sőt a rektor jupiteri, villámszóró pillantásából azt is megértette, hogy ha egy szót mer szólni az Ilona-napi zenés kirándulásról: kipellengérezik a főtéren.

Közben a fekete asztal mellett ülő professzorok udvariaskodtak: ki kérdezze először Leopoldot. A rektor a vizsgabiztos felé integetett, mintha legalábbis kínai aranyhal-pástétommal kínálná udvari ebéden; a vizsgabiztos ideges fölénnyel forgatta kezét, ilyenformán jelezve, hogy csak gyorsan, gyorsan végezni az ilyen nem ide való pernahajderekkel. Erre a rektor a katekizmus professzorához fordult, angyalkodó ördögarccal. Az sovány, sápadt, vénkisasszony-képű ember volt, hasonlított ahhoz a madárijesztőhöz, melyre egy rongyos menyasszonyi ruhát akasztottak Salzburg határában; aggszűz falubolondjának volt ruhája, a lány sose ment férjhez, még csak udvarlója sem volt, de nyolcvanhét éves koráig folyvást csak ezt a menyasszonyi ruháját hímezgette... A katekizmus-professzor szabadkozott, és mindkét kezével tiltakozott az érdemetlen megtiszteltetés ellen: dehogy, dehogy, arról szó sem lehet, hogy ő kérdezzen először, ő szerény, ő senki, talán inkább a rektor úr őexcellenciája maga vagy a balján ülő lelkipásztorkodástan-tanár; utóbbi azonban igen diplomatikus, finom ember volt, parfümös és rózsaszín, úgyhogy hirtelen köhögni és prüszkölni kezdett, elővette csipkés zsebkendőjét és az orrát fújta. Tudniillik attól félt, hogy olyan kérdést talál feladni Leopoldnak, amire az véletlenül eminenter fog válaszolni, és akkor a tanár úr kegyvesztett lesz a rektor magnifikusz szemében.

Egyszerre csak megszólal az egyik professzor, dörgedelmes hangon – persze hogy az, akit senki sem kért fel erre:

– Mi célból vagyunk a világon?

A professzor inkább lehetett volna gárdatiszt vagy testőrkapitány. Leopoldnak erre a kérdésre az jutott eszébe, ami Wolfgang

fiának is legtermészetesebb válasza lett volna: „Hogy zenéljünk – a bölcsőtől a koporsóig."

Persze pár percébe telt, míg ezt a legmagától értetődőbb választ lenyelte. Utána meg az történt, ami százszor és ezerszer történik a „jó tanulók"-kal: a kérdés olyan egyszerű volt, hogy el sem tudta képzelni, hogy ilyen óvodista dolgot kérdeznek tőle, ennélfogva sokkal bonyolultabb és rafináltabb dolgokon törte a fejét – pedig tudós vallatói igazán nem gondoltak semmi bonyolultra. Tény, hogy Leopold a fenti okokból sokáig hallgatott, mire a rektor magnifikusz az asztalra csapott és ráordított:

– Erre nem tud válaszolni? Ha ide ültetnék egy hülye mosogató-asszonyt, az is prímán meg tudna felelni. Mehet.

Leopold első pillanatban nem tudta, hogy ez a „mehet" csak afféle jelképes és biblikusan megvető általános ítélet, avagy valóban távoznia kell a teremből és utána szobájában emésztődni szégyenén? Kétségei nem tartottak soká: a professzorok egyöntetűen és egyhangúlag úgy mozgatták kezüket, mintha legyet hajtanának.

Leopold kitámolygott. Tanulótársai éppen csak hogy szájuk és orruk elé nem szorították tenyerüket, mikor mellettük elment, a székek között botorkálva; voltak, akik fél óráig fújták, kefélték, nyalták a ruhájuk szélét, mert a csalódástól megvakult Leopold rálépett.

Szegény Leopold odakünn se tért magához: nem tudta hol van? Jobbra menjen, balra menjen? Előre vagy hátra? – Egyszerre csak konyhaszagot érez. Nyilván alaposan eltévedt, próbál tájékozódni, de már késő: a tenyeres-talpas szakácsnő kedélyesen, amúgy vaskosanyás módon karonragadja és becipeli a gőzfürdőnél is melegebb konyhába.

– „Mi célból vagyunk a világon?" – idézi harsány röhögéssel, azzal egy hokedlire ülteti Leopoldot. A derék néni ugyanis abban a pillanatban, mikor az őrmesterképű professzor ezt a kérdést tette fel Leopoldnak, éppen a vizsgateremben volt. Lehet, hogy a pápai nunciust nem engedték volna be, de a szakácsnét igen, mert a vizsgabiztos reggelijéről volt szó. A szakácsné sugdosva kérdezte a rektor magnifikuszt, hogy a vizsgabiztos borssal vagy bors nélkül kedveli-e a bagymasalátát – ezért tudta most olyan pontosan idézni a katekizmus-professzor kérdését.

– *E célból* vagyunk a világon – rikkantotta a szakácsné, s azzal kezébe kapta az óriási tálat, melyen a vizsgabiztos tízóraija pompázott: magasra tartotta a tálcát, meg is fordult vele, mintha táncban volna, le is repült egypár sült burgonya meg töltött keménytojás – Leopold persze rögtön lehajolt és kezdte szedegetni. Bezzeg nem

soká, mert a jólelkű szakácsnét elöntötte a méreg, rávágott Leopold kezére és kiabálni kezdett:

– Ennek szedi föl a földről?... Jól van, nem bánom, de akkor mást nem is viszek be annak a kefehajú inspektornak – egye csak meg az eltaposott szemetet!... De ha maga most ezt a javát itt nem kapja be rögtön, jobban lekapom a tíz körméről, mint a hittudományi kar minden krampusza együttvéve – azzal a dísztál tetejéről egy libamájjal töltött paradicsomot Leopold szájába nyomott, majd a tálcát egy asztalra téve borért rohant, csurig töltött egy önkupát és türelmetlenül várta, míg az udvariasságból túl gyorsan rágó Leopold az oroszlánnak való falatot lenyeli.

– „Mi célból vagyunk a világon?" – kérdezte zsoltározóan édeskés hangon egy hetven éves kukta, akit csak irgalomból (vagy inkább feledékenységből) tartottak a kollégiumban: azzal széttárt, de reszkető karokkal átölelte a testes szakácsnét, és selypítő csőrét a jószívű tehén tarkójára illesztette. A Leopoldnak ígért pofont ez a vacogó trubadúr kapta meg, de utána olyan elégedett ábrázattal vonult vissza a helyére, mintha Szép Helénával töltött volna egy éjszakát.

Egy öreg anyóka a sarokban krumplit hámozott, ez megkérdezte Leopoldot, hogy mi a baj?

Leopold – könnyes szemekkel szopogatva a boroskancsót – kiöntötte a szívét. Elmondta, hogy éjjel-nappal csak a rektor kedvére muzsikált, borzasztóan elfáradt, viszont mindezért csak szidást és megszégyenítést kapott jutalmul. A rektor jól tudhatta, hogy a végén már a szemét is alig tudta nyitvatartani, nemhogy még tanulásra is legyen ideje –, és most így bánt vele a vizsgákon.

A krumplipucoló néni éppen vigasztalni akarta, mikor nyílik az ajtó, belép a felügyelő, és sátáni diadallal mutogatva Leopold felé így szól:

– Áhá! Cselédekkel szövünk összeesküvést, szentségtörő módon lopott miseborból részegeskedünk, szakácsnékkal bujálkodunk, az inspektor úr szájából lopjuk ki az utolsó falatot – ez már igen! Ezt már szeretem! Nem kell még sűrűfésűt venned, hogy a bíbornoki kalapod rojtjait kifésüld, nem – majd a búcsún vehetsz egy bádoghegedűt és azzal járhatsz koldulni faluról falura.

Leopold ijedten felállt és menni akart.

– Neem, neem kell úgy sietned, maradj csak ott, ahol vagy, éppen ez a neked való hely, jobb helyen nem is lehetnél, elvégre semmi sürgős dolgod – azzal sarkon fordult és ment jelenteni a dolgot a rektor magnifikusznak.

A rektor közben értesült az inspektortól, hogy neveléstudományi érdemeiért megkapta a Szent Ildefonzó-rendet a gyöngyjácintokkal, úgyhogy a vizsgát megszakítva, a következő rövid beszédet intézte a professzorokhoz és a hallgatósághoz:

– Esztelen pedagógus ilyenkor szigorú büntetést alkalmazna. Mi azonban bölcsek vagyunk (és mivel két professzor még nem bólogatott, mézédes, de fenyegető hangon megismételte) – bölcsek. Amit Leopold testvérünk eddig kapott, éppen elég. Minden a mértéken múlik. Amit előbb keresztény megfontoltsággal kimértünk: az volt a helyes mérték. A helyes mértékkel áll vagy bukik az egész evangéliumi nevelés, ahogy ezzel a Szent Ildefonzó-rend nagymestere is tökéletesen tisztában van. Ennélfogva most újabb büntetést nem szabunk: a józanul mért ütést mértékletes simogatással egyensúlyozzuk.

3

Pár nap múlva a rektor magnifikusz a hálószobájában reggelizett, pongyolában, az óriási mennyezetes ágy mellett: a nápolyi operaháznak sem voltak ilyen „buffános" barokk függönyei. Lehet, hogy még mindig a Szent Ildefonzó-rend hatása alatt volt, tény, hogy jókedvét és kegyes hangulatát – persze „keresztény mértékkel" – mindenkivel éreztette, többek között Leopolddal is, akit az ágyból zargatott ki, hogy valami gyönyörű reggeli zenét muzsikáljon neki. „Hegedűn? fuvolán? nagybőgőn? orgonán?" – rikkantgatta a magnifikusz –, „neki ugyan teljesen mindegy" – és gyönyörű partittya-hajítással egy heringet dobott az örökké csak engedelmeskedni akaró inasnak. – „Leopold két percen belül itt legyen!" A szolga hozta is Leopoldot, bizony eléggé bizonytalan kosztümben, de a rektor fenséges elnézéssel legyintett:

– Nem a ruhán múlik, fiam, ezt jegyezd meg magadnak. Vizsgáztattam én hercegeket, hattyútoll parókában és kínai selyemingben: közben buták voltak, mint a tök! – azzal beleharapott egy üvegházban termelt uborkanagyságú ecetes tökbe. – Ugyanakkor gödröspofájú koldusdiákokat is kihallgattam: mintha a mennybéli angyalok szóltak volna belőlük! Meritum! Az érdem! – és az r-betűket annál határozottabban tudta ropogtatni, minél nehezebben recscsent ketté farkasfogai közt valami csülökporcogó (péntek volt ugyan, de a csülökben annyi porcogó volt, hogy fogyasztása nem élvezetnek, hanem önkínzásnak számított).

– Igyál, Leopold! – de mikor a csipás zenészdiák a kristálykancsó után nyúlt, a rektor ideges éberséggel rászólt:

– Nenenene... ne abból!... Johann! – ez az engedelmeskedőnek szólt – ott a kredencen áll az a zöld üveg, nézd meg, azt hiszem van az alján valami.

A zöld palack alján nem volt semmi.

– Nem baj! Nem baj! – mondta a rektor, és szinte a mennyezet magasságából szórta a reszelt parmezánsajtot a faunok sípjának mintájára összeragasztott makarónikra. – Régen nem művész az a művész – folytatta elégikus gyászbeszéd-hangon –, akinek italra van szüksége az ihlethez. Hát nem így van? – azzal szőrőshernyó szemöldöke alól élesen a didergő Leopoldra nézett.

– Prosit! – ezt viszont az inasnak mondta, mert hiszen az Úr előtt király és szolga egyenlő. Az inasnak a tálaló-asztalon volt valami stamperlije, abból ivott holmi zöld folyadékot népbarát gazdája egészségére.

– Szóltam én valaha egy szót, Leopold, mert rendetlen öltözékben jelentél meg a vizsgán? Soha. Művész vagy, és ez nekem elég. Prosit! – ezt a jókívánságot ismét az inas felé irányozta, mire az ijedten felkapta a tálalóról poharát, bár teljesen üres volt: viszont engedelmességből ezt az üres kupicát olyan mohón szürcsölte, mintha legalábbis egy olympuszi istennő kínálta volna meg ambróziával.

– No, mi lesz azzal a muzsikával? – kérdezte szárazon a rektor, s azzal kezdte szabályos kockákba összehajtogatni szalvétáját, de mikor az inas még egy csomó érintetlen ételre mutatott, aggályosan újra széthajtogatta. – Gyerünk, gyerünk, gyerünk. Nagy művész – tette hozzá, ismét az inashoz intézve szavait –, nagy jövőt jósolok neki. „Hét fájdalmad hét ékszered, kínt akar, ki téged szeret..." – azt játszd!

Közben kedvenc papagája szállt a vállára – „Ámen"-nak hívták – és a rektor görögre, latinra tanította.

– Tur, tur, tur – passzivum – nem tuj, tuj, tuj: ha selypítsz, nem leszel sose kanonok –, s azzal szájába vette a papagáj csőrét.

Leopold a kívánt ének első taktusai után rögtön szabad változatokba fogott.

Kopogtak.

Szegény Leopold abbahagyta a hegedülést, vonóját tisztelettel a combjához szorította, de a rektor idegesen intett neki, hogy csak folytassa, a szent ének, úgy látszik, jó hangulatba hozta a papagájt és vidámabban tanulta a magnifikusz vállán a latin nyelvtant.

Az inas ajtót nyitott, mire a küszöbön egy hozzá eléggé hasonló

figura jelent meg – nyilván szintén valakinek az inasa, tehát testvére az engedelmességben, úgyhogy a legmélyebb áhítattal engedte a rektor szent színe elé. Leopold erre másodszor is abbahagyta a hegedülést, de a rektor másodszor is türelmetlenül intett, hogy csak játsszék tovább – nyilván azért, hogy Leopold ne hallja, miről van szó. De Leopold hallotta. Mi sem egyszerűbb, mint ilyenkor valami piano pianisszimo változatot közbeiktatni. Az inas Thurn-Taxis hercegtől jött, a fiatal hercegnőnek holnap lesz az esküvője, a fiatal hercegnő rajong a zenéért, a rektor zenekarából kiváló művészt kér kölcsön fejedelmi tiszteletdíjért, a templomban is ő játssza majd a szólót, a lakománál is ő koncertáljon, dirigáljon, satöbbi, satöbbi, úgy ahogy ez már szokás.

Leopold szédült a gyönyörűségtől. Ilyen szerencsés véletlenben még talán sohasem volt része: a rektor kegyes hangulatban, egekig magasztalja művészetét, jómaga éppen játszik is – és épp akkor érkezik ez a főúri követ! Mihelyt megértette, hogy miről van szó, abbahagyta a halknál halkabb diplomatikus moll-változatokat és minden virtuozitását fitogtató kadencia-szerű részbe kezdett, noha a szerkezet szigorú szempontjait véve tekintetbe, erre a helyre nem nagyon illett.

A rektor egy pofon-szerű mozdulattal durván ellökte a papagájt a válláról, majd ráförmedt Leopoldra:

– Az ember esze megáll! Látja, hogy fontos, hivatalos tárgyalásom van, és erre csak gyalulja meg fűrészeli tovább azokat a nyavalyás disznóbeleket! Közben csupa légypiszok a skatulyája!

– Gyanta – suttogta Leopold.

– Ne feleseljen! Eriggyen azonnal a tizenhármas szobába, és küldje fel gróf Ludenburg-Völkermarkt-ot. Maga is jöjjön vissza vele. A gróf úr hozza fel a hangszereit, óriási gyűjteménye van, maga is segítsen, vigyázzon, hogy el ne ejtse őket. Mielőtt bekopog a gróf úr szobájába, vegyen valami tisztességes ruhát magára – csak nem akar világos nappal úgy járkálni a folyosókon, mint egy holdkóros.

A rektor természetesen megkérdezte a Thurn-Taxiséktól érkező inast, hogy ki a boldog vőlegény? Megtudta, hogy gróf Ludenburg-Völkermarkt unokabátyja – az udvariasság legelemibb szabályai követelték, hogy az unokaöccsét küldje muzsikusként az esküvőre.

Körülbelül tíz perc múlva Leopold megjelent a gróffal. Noha csak harmadéves volt, az ember azt hitte, hogy legalább hatvan éves. Sovány arc, beesett szem, pisze orr, óriási orrlyukakkal; orra és szája között homlokszélességű beretvált bőr, ajka nincs, naspolyaálla hátrább esik, mint az ádámcsutkája. Zeneszerzáma viszont volt

bőven: szájharmonika, fütyülő, búgó-csiga, gyerek-zongora, tükörfalú verkli, okarina, dob, tamburin.

A rektor a következő rövid beszédet intézte a két zenészhez:

– Leopold! A te tehetséged oly különleges, hogy tulajdonképpen nem is közénk való, még kevésbé a mi századunkba, és legkevésbé ilyen világi, evilági alkalmakra. Megbocsáthatatlan zenepedagógiai hibát követnék el, ha ezt az angyalok közé és a szférák zenéjébe illő különleges képességedet kizökkenteném az Úristen által számodra kijelölt természetes medréből, és most lakodalmi asztali zenét követelnék tőled. Ez természetesen távolról sem jelenti azt – folytatta kegyes mosollyal a Thurn-Taxis inasa felé fordulva, mintha legalábbis a herceggel magával állt volna szemben – ez távolról sem jelenti azt, hogy a világ dolgait, a világi alkalmakat és a világi zenét lenéznők. Nem. Sőt. Ellenkezőleg. Ha a világ kevesebb volna a mennyeknél: az Úr nyilván nem teremtette volna. A teremtés csodálatos rendjében mindennek megvan a maga helye. Ezért fog gróf Ludenburg-Völkermarkt őexcellenciája a boldog mennyegzőn univerzális hangszertudásával szerepelni. És talán a legszebbel: utolérhetetlen szopránhangjával, mellyel igazán kiérdemelné a legelső nápolyi heréltek között is „A Legjobban Herélt" nevét.

A templomban, az esküvő alatt, valóban az „univerzális hangszertudással" rendelkező gróf szerepelt gyönyörű hangjával. Kétségbeejtően hosszú vitatkozások és magyarázkodások után valahogy sikerült lebeszélni arról, hogy „univerzális hangszertudását" is bemutassa, noha három lakáj hozta utána csodálatos instrumentumait. Ezeket most a kórus-lépcsőn, az orgona kottaállványán, száz év óta meddő keresztkutakban helyezték el, mint a gondos szülők karácsonykor, nehogy a gyerekek valahogy idő előtt találják meg az ajándékokat. Egyébként a rektor jól ismerte úgy látszik a vőlegény ízlését és meleg családi érzéseit, mert a kórus erkélyén – kizárólag rokonai szerepeltek. Leopold látta őket felvonulni, és mikor Wolfgang-fia opera buffa tervekkel foglalkozott, nem győzött erről a zenei haláltánc-paródéról mesélni.

A karmester kopasz volt, süket volt, vak volt, lehetett vagy nyolcvannyolc éves, körülbelül ugyanannyi szemüveggel az orrán. Egy reszkető, földig érő parókában totyogó báró előtt úgy vitte két inas a fekete nagybőgőt, mintha az édesanyja koporsója lett volna. Ha a szűk csigalépcsőn a lakájok a bőgő nyakával a falnak mentek – a rómaiak faltörő kosa kismiska lehetett ehhez képest – a báró zokogott és hiszterizált. Sárgaságos, sörtől pöfeteg-gombára gömbölyödött agglegények szinte négykézláb másztak fel a csavarlépcsőn,

asztmásan hörögve, és hurkaujjú markukban szorongatva azt a papír-rongyot, melyen öt taktusra terjedő szólamaik voltak lekottázva. Ezt énekelték és semmi mást, a vízözön óta. Lábaik közt szemtelen gyerekek – szigorúan csak vérrokonok – labdáktól feldagadt zsebekkel, káromkodva, tolakodva és vurstlinótákat kurjongatva.

Mikor gróf Ludenburg-Völkermarkt belefogott a „Kerubok és szeráfok, nászüdvösség terátok" – kezdetű szerzeményébe: a templomi vendégek nyugtalansága tetőfokára hágott. Egymás után érkeztek a titkos követek a kórusba – sekrestyés, ministráns, muzikális nagytanti – csak hogy hagyja abba! hagyja abba! – Végül maga a rektor magnifikusz érkezett fel, aki a szomszéd kocsmában a szó szoros értelmében galléron ragadta a söröző orgonistát, felhurcolta a kórusba, és ráparancsolt, hogy fortissimo és vivacissimo rögtönözzön valamit, és ezzel fojtsa el a gróf botrányos nyávogását.

Mért mondom el ezeket a dolgokat önnek Leopoldról? Mert akkor is: Wolfgangról beszélek. Leopold – persze nem ami a tehetségét, hanem lelki berendezését, természetét és jellemét illeti – nagyon sokban hasonlított a mi Wolferlünkhöz. Nem véletlen, hogy ugyanazokat a pletykákat és legendákat hol Leopold, hol Wolfgang nevéhez fűzték salzburgi vén brácsások vagy valami „pikántra" éhes oltárnénikék. Mennyire hasonlítottak abban is, hogy ideig-óráig tartó engedékenységüknek, szolgálatkészségüknek és engedelmességüknek semmi köze se volt a szolgalelkűséghez – mindössze gyerekesek voltak, jólneveltek vagy diplomaták. Viszont ha művészeti vagy erkölcsi egyéniségüket egy-egy érzékenyebb ponton megbántották – pulykák lettek, vadak és a vakmerőségig határozottak. Leopoldnak ezek a históriái: Wolfgang életének kísérteties és jóslatterhes „előképei" – mint ahogy az következő feljegyzésemből azonnal kiderül.

Leopold, mint már említettem, látta a „rokoni zenekar" felvonulását a kórusban. Ő maga a sekrestyével szemben levő fűszeresnél volt; ürügyképpen lehetetlen mennyiségű sáfrányt vásárolt a rektor magnifikusznak – onnan nézte végig a jelenetet. Mikor a hét törpének is szűknek ígérkező sekrestye elnyelte a héttől tizenegy ágú koronáig terjedő ének- és zenekart, Leopold kiszaladt a boltból (fizetni ugyan nem fizetett, de a sáfrányt ottfelejtette a pulton), és kiment a város végére, ahol egyrészt búcsúra készültek, másrészt egy vándorszínész-társulat ütötte fel tanyáját.

(A mi Wolfgangunk eléggé elhomályosította édesapja nevét, úgyhogy nyilván ön sem ismeri Leopold *Parasztlakodalom* című művét: én viszont emlékszem, hogy az ihletet, a motívumokat ez alkalomból merítette, a *Burleszk-szimfóniáról* nem is beszélve.)

Leopold pontosan tudta, hogy ha esküvő után az ünnepi menet kijön a templomból: erre fognak menni, ki hintón, ki lovon, ki gyalogosan, úgy ahogy ez temetésnél is szokott lenni. Leopold feltette magában (mintha már maga Wolfgang lett volna), hogy az út szélén egy dobogóra vagy hordóra fog állni, és hegedűjén gyönyörű nászindulóval fogja üdvözölni az ifjú párt. Ezt a tervét rögtön közölte is a vándorszínészekkel – elmondott nekik mindent, az „úri fiú" viszolygásával és a művész minden bohém közvetlenségével. A társulat lelkesen ünnepelte Leopoldot. Egyhangúlag kijelentették, hogy legfantasztikusabb jelmezeikben ők is kivonulnak – hátha még busás borravalót is kapnak érte? „Az ember sose tudja – mondta a direktor, aki éppen körömollóval vágott ki fekete papírból egy szépségflastromot –, ezeknél vagy akasztófa, vagy alamizsna: megbecsülésről vagy emberhez méltó tiszteletdíjról még álmukban sem hallottak."

4

Azt hiszem, nem kontárkodom bele tervezett Mozart-regényébe, ha röviden feljegyzem, hogy is festett egy ilyen vándorszínész-társulat vagy ötven-hatvan évvel ezelőtt? Annál is inkább, mert Wolfgang határtalanul rajongott a színházért, a komédiásokért, a groteszk figurákért: hamarosan alkalmam lesz ezekben a jegyzetekben bemutatnom, hogy már gyerekkorában milyen egészséges humorral és kamaszosan vakmerő iróniával fordult el a korabeli operák ünnepélyes, tógában *„i-áriázó"* hőseitől (a szójáték természetesen Wolferltől származik).

A színészek, ahogy ez már a „theátrum" törvényeihez tartozik: egy pajtában ütöttek tanyát. Mikor Leopold belépett, az istállószerű helyiség közepén egy balerina próbált. Idomai nyilván arra vallottak, hogy áldott állapotban van, de ez pillanatig sem zavarta, hogy egyrészt bohókás „neglizsé"-ben tanulja a figurákat, másrészt cirkuszi trapéz-tornásznőhöz illő mozdulatokat végezzen. Lábánál óriási görög pajzs, melyen paprikavörös és spenótzöld színekben egy medúza-fő volt látható. Ezt okvetlenül kiviszik a Thurn-Taxis hercegnő fogadására: a nagyművészet szerény nászajándéka. Egy angyalruhás vén gnóm nagy igyekezettel mászott fel az egyik keresztgerendához támasztott létrára: a gerendáról óriási felfújt marhahólyagok lógtak, ezeket kellett kelta éjszakákra emlékeztető kék gézekkel és ezüsttel befrecskált tüllökkel úgy becsomagolni, hogy ro-

mantikus felhőkként hassanak (ha elég gyertyát meg mécsest tudnak összekoldulni, rivaldaként, az előadáshoz). A gerendán egyébként egy szalmával kitömött csigafarkú kínai sárkány is volt látható; mellette a kereszteshadjáratok idejéből származó, címerekkel ékes műrongyos zászlók meg a művésznők frissen mosott, rózsaszín bugyogói. A létrán küszködő vén angyalnak nem nagyon sikerült a kelta felhőzetet a díszbemutatóra biztosítania. Először termete gátolta ebben, aztán a felhők a színpadi utasításban előírt mértéknél jóval rongyosabbak voltak, végül pedig ez a szerencsétlen törpe – dupla-jelmezben volt. Egyrészt angyalszárnyak voltak a vállán és hervadt nefelejcskoszorú ráncos homlokán – másrészt római gladiátor is volt (minden igazi művész sokoldalú). A derekára kötött római kard hol ólábai, hol meg a létra fokai közé akadt.

Egy hatalmas dézsából, mintha legalábbis dísznövények lettek volna, a római szenátus S. P. Q. R. jelvénye ágaskodott és az osztrák uralkodóház kétfejű karvalya, arannyal vagy brunolinnal bemázolt pappendekliből. Egy kifordult szemű művésznő Kleopatra halálát gyakorolta: szárított kappanbárzsingokat dugdosott antik domborzatú kebleihez, kígyók hiányában. Közben folyton a szöveget nézte, időnként lornyonnal, mert rövidlátó volt; éktelen lábikráját egy tőle négy rőf távolságban álló hokkedlire dobta, mivel közben egy parasztlány a harisnyáját stoppolta. A ganajos-szalmás földön vén kandúrok gurigáztak a német-római császárok arany-almájával; a harisnya-stoppoló kis menyecske egy tátottszájú püspöksüvegből szedte elő a cérnát, gyűszűt, tűpárnát; egy kutyakölyök: Apolló lantját pengette, és nem lehetett megállapítani, hogy akkor ugat-e veszettebbül, ha szólnak vagy ha nem szólnak a húrok? A legijesztőbb talán egy idős mama volt, aki a gyerekét szoptatta: szörnyű griffmadár tollazat volt egész testén. Széplelkek ne fanyalogjatok: Schikaneder és a Varázsfuvola itt kezdődik.

Leopold persze kissé szédült saját merészségétől. Évtizedekkel később könyörgő vagy parancsoló levelekben tiltotta volna meg az ilyesmit Wolfgangnak, de most odaállt az út szélére az egész társasággal, és legpolgáribb polgári nevelkedése ellenére úgy érezte: ezek a testvérei.

A templomból kivonuló hercegi pár nyitott hintóban foglalt helyet. A jobbra-balra ácsorgó csőcselék persze tapsolt – az ifjú férjet szívből utálták, az ifjú feleséget szívből sajnálták, de hát mindenki a maga szerelmére, a maga házasságára gondolt, és így a nagy tapsvihar sem örömet, sem lelkesedést nem jelentett, hanem csak fájdalmat, csalódást, azzal az eleve halálra ítélt reménnyel párosulva:

„Milyen szép is volna, ha ezeknek a szertartásoknak értelmük volna és az ünnepi beszédek szólamaiból csak egy fél szótag is megvalósulna."

A fiatal feleség igen önfejű, nyakas kis leányka volt, tele szeszéllyel, uraskodó kedvvel és dacos önállósággal: úgyhogy ebben a pillanatban is, minden teketóriázás nélkül, könyökével oldalba lökte a férjét és rászólt, suttogó-kiáltó szigorral, hogy – szórjon pénzt a népnek. A férj erre felállt a hintóban, ami nem is volt olyan egyszerű, mert a göröngyös úton minden pillanatban vagy az útra, vagy a bakra, vagy a felesége ezüst szoknyájára bukott: keserves kínok között óriási zsebéből előhalászott valami pénzdarabot (bár lehet, hogy csak biztonsági tartalék-gomb volt), azt jobbkeze hüvelyk- és mutatóujja közé szorította, tétován lengette a levegőben, majd hegyesbajuszú képével feleségéhez hajolva megkérdezte: „Kinek dobjam? Olyan sokan vannak! Melyik a legérdemesebb?"

A piactér sarkán voltak. A kofák mind ott tolongtak egyrakáson, pocakosan, fejkendősen, árvalányhajszerű szőrökkel kályhaajtó szájuk fölött, és mintha összebeszéltek volna, a kötényük alá nyúltak és ami aprópénz csak volt a zsebükben, mind a hintóba hajigálták. Az ifjú férj két karjával védte a fejét meg a szemét, miközben dadogva kérdezte feleségétől, hogy:

– Ön tudja ezeknek a címét? Mert igazán reconnaisance-leveleket kell írnunk nekik.

Úgy látszik, a szokásos alamizsna-szórásról az egész ünneplő gyülekezet megfeledkezett; a nyitott hintósorban egyebet sem lehetett látni, mint zsebükben kotorászó urakat, akik idegesen suttogták egymásnak: „Mennyi van nálad? Ami csak van, dobd ki, majd otthon megadom. Ezeket a kofákat pedig kitiltjuk a piacról."

Ekkor értek a vándorszínészek csoportjához. Leopold egy utcai kút kőpárkányára ugrott és ott hegedült. Menüettet, sváb-táncot, lengyel-táncot, vadászkürt-nótát: mindezeket később szépen beleírta a kis Wolfgang *Kottakönyvé*-be. A menetben résztvevő papok, vénkisasszonyok, hórihorgas és terebélyes hercegnők, udvarmesterek és roggyant katonák szinte kórusban hörögték: „Tovább! Tovább! Botrány! Mit ácsorgunk? Hol vannak ilyenkor a zsandárok?"

De a nyakas kis feleséggel nem lehetett kukoricázni. Éles hangon megállította a menetet, csöndet parancsolt, és tüntető érdeklődéssel és áhítatos hálával hallgatta Leopold hegedű-szólóját. A vendégség felháborodása nem ismert határt. Hol egy pofaszakállas angol inas, hol egy csontváz márkíz, hol meg egy légzési zavarokkal küszködő pap rontott neki a halálos csöndben statisztáló vándorszí-

nészeknek. Teljesen hiába, mert ezek a nyomorult maskarák egy tapodtat sem mozdultak, azonkívül a fiatal hitves gyilkos pillantással küldte helyükre a hívatlan rendezőket.

A vendégek türelmetlenségét még az is fokozta, hogy az ég hirtelen beborult, és a távolból mennydörgés hallatszott. A vénkisasszonyok esernyőket, napernyőket nyitottak, majd mikor az első nehéz csepp egyiknek az orrára hullt: hangosan átkozva a vándorszínészeket, visszavonultak a templomba. Nem tudni pontosan, hogy erkölcsi megbotránkozásukban menekültek-e az Úr oltalma alá, avagy taft-szoknyájukat féltették az eső elől? Tény, hogy rettenetes izgatottságukban napernyőiket és esernyőiket a templomban is nyitva tartották, karattyoltak, káráltak, egymás szavába vágtak, többen szívgörcsöt kaptak, a sekrestyés szenteltvízzel locsolta fel őket: az utcai zápor nyilván nem hagyott volna ekkora foltokat a márványselyem krinolinokon.

Mikor Leopold befejezte „zenei áldozat"-át, a fiatal feleség azonnal saját hintajába invitálta. A gólyaorr-bajszú férj egyrészt halálosan megsértődött, másrészt újra a zsebében kezdett kotorászni, hogy borravalót adjon Leopoldnak, akiről azt hitte, hogy a vándorcirkusz zenebohóca. Felesége hamarosan leintette.

Az ifjú pár hintaja mögött kitört a forradalom. Voltak, akik ezek után nem voltak hajlandók követni a fiatal házasokat a palotába, voltak, akik azt mondták: taktikusabb és diplomatikusabb végigcsinálni a dolgot. A két párt veszekedett, a kocsik hol lendülettel nekiindultak, lovak és kocsisok örömére, hol hirtelen leálltak, mikor gazdáik fejüket az ablakból kidugva „halt!"-ot visítottak. Viszont a szemtelen kis princessz az élen mindezzel mit sem törődött, és vígan ügetett pomádés majmával és a búcsúban felszedett muzsikusával a palota felé. A princessz a zeneteremben fogadta a vendégeit, a székek szorosan a falhoz ragasztva sorakoztak. Idővel mindenki mégiscsak megérkezett, még a templomba menekülő boszorkányok is, elvégre nem üdvös összeveszni ilyen hatalmas családdal, azonkívül nyilván pompás villásreggelivel várják őket. Ilyenkor nem az ételek a legízletesebbek, hanem az ételek ócsárlása – ezt pedig egy kóbor-hegedűsért nem érdemes elmulasztani.

A szeszélyes hercegnő mindenekelőtt újból Leopoldot akarta hallani. Férje ugyan odasúgta neki, hogy gróf Ludenburg-Völkermarkt bánátában az utolsó kenet feladását kérte a rektor magnifikusztól, de a princessz fölényes kézlegyintéssel megjegyezte, hogy ezt már huszonöt éve mindennap háromszor kéri, bolhacsípés, prüsszen-

tés, székrekedés vagy egy vendégszereplő operaénekes megjelenése alkalmából.

Az ifjú feleség maga ült a zongorához, és olyan bizalmas hangon beszélte meg Leopolddal, mit fognak játszani, mintha legalábbis övele esküdött volna meg a templomban fél órával ezelőtt. A terem óriási volt és közepén üres; mint mondottam, a vendégek szorosan a fal mellett ültek, szőnyeg sem volt sehol. A figurák úgy tükröződtek a tükörfényes padlón, mint parki növények a néma tóban vagy a velencei paloták a rezdületlen lagunákban. A vendégek kivétel nélkül igyekeztek jelezni, hogy nem figyelnek. Az egyik idősebb hölgy pincsikutyája selymes bozótja között turkált – sejthető, hogy az öleb nem nagyon respektálta Leopold és a princessz szonátáját. Az idősebb hölgy ugyanis gyanús „wimmerli"-t fedezett fel Chonchon hasikáján és ezt akarta megmutatni szomszédnőjének, aki retiküljéből rögtön valami kenőcsöt szedett elő és bekente a rózsaszínű pattanást. Egy öregúr fájdalmas diadallal húzta elő zsebéből tehéntőgyre emlékeztető pénztárcáját és egy fiatal gárdistának magyarázta: milyen szórakozott volt, hogy a pénz-szórás idején ezt nem vette észre és kénytelen volt krajcárosokat kölcsönkérni a szomszédjától – „hiába, öregszünk, öregszünk". Két korosabb dáma holmi karcolást vett észre a tükörpadlón, és most mélyen lehajolva, egyesült erővel és benyálazott ujjakkal próbálták eltüntetni. A rektor magnifikusz breviáriumát olvasta, és a tizenhat színű tizenhat könyvjelzőt úgy dobálta jobbra-balra a lapok között, mint egy blazírt gyógyszerész a kiselejtezett gyógyfüveket a pulton. Egy ifjú dáma hol kinyitotta, hol összecsukta napernyőjét és hangosan magyarázta a barátnőjének, hogy a csatja valahol elromlott – nem tudja, mit csináljon. Schäbig-Dummholz baronessz, még hangosabban, széptani előadást tartott a mellette ülőknek a mennyezeten látható freskókról, melyek görög hitregei jeleneteket ábrázoltak: ha Leopoldék szonátája valamivel tovább tart, elmondta volna végig Homérosz Iliászát. Ennek persze egyéb akadályai is voltak, amenynyiben két vattahajú páter zsíros hangon kifogásolta a mitológiai személyiségek meztelenségét, egy vén generális pedig (aki nemhogy csatában, hanem még parádén sem vett részt életében, mert veseműködése negyedóránként másfele szólította): hangosan magyarázta, hogy olyan fegyver, mint amilyet Achilles tart kezében, sohasem létezett, és ha létezett is, ilyen kéztartással teljesen használhatatlan lett volna.

A szonáta presto-tételénél a princessz kontya kibomlott. Amúgy is veszedelmesen kivágott ruhája még veszedelmesebb területek felé

csúszott, mire a rektor magnifikusz dühében mind a tizenhat könyvjelző-szalagot a breviáriumban egy helyre csapta, felugrott a székről, egy erőszakos gesztussal elkérte valamelyik vendéghölgy széles kasmir-sálját, és azt ráborította a zongorázó hercegnőre. Inkább dobta, mint borította, csak úgy balkézről; jobbkezével megmarkolta Leopold karját, úgyhogy az a vonót a földre ejtette és béna csodálattal nézett a rektorra. Pár pillanatig állával még szorította a hegedűt, sőt bal keze ujjai is vakon babráltak a húrokon, de később, egész lassan, kísérteties szomorúsággal és fojtott haraggal, leengedte.

– Én vagyok az első – szónokolt a rektor –, aki tisztában vagyok azzal, hogy nincs jogom e fenséges házban és éppen e legszentebb alkalomból, az evangélium szellemében folyó tisztes szórakozást megzavarnom. Nem akarok ünneprontó lenni. Ellenkezőleg – fokozni akarom a derűt és a katolikus házasságkötéshez illő szemérmes mulatozást. Ne a személyemet nézzék, hanem azt a legszentebb közületet, melyet a nap huszonnégy órájában képviselni kötelességem. A mi barátunk, Leopold Mozart: az ördög hegedűse, nem az angyalok basso continuo-ja. A mi barátunk: az én legkedvesebb tanítványom *volt*, és ezt ebben a pillanatban sem felejtem el. Mindnyájan ki vagyunk téve a sátán incselkedéseinek: magam sem vagyok ez alól kivétel. Az ifjú hercegnő, szerelmi boldogságában nem vette észre, hogy a zongoránál *nem* szent Cecilia példáját követte, hanem – imádott férje iránti érthető és dicséretes elvakultságból – olyan dallamokra ragadtatta magát, megszállott tanítványunk hatására, melyeket sem fenséges férje, sem egyházam áldásával nem szentesíthet. A hercegnő az oltártól jött, Leopold fiam viszont csepürágók vándorló bordélyházából. Ezennel felszólítjuk nyíltan lázadó és minden kereszténykatolikus hivőt megbotránkoztató (de ugyanakkor továbbra is kedves) gyermekünket, hogy – kanonikusz Eleuthériusz és prepozitusz Amaturusz kíséretében – távozzék és a rektorátuson várja elkövetkező intéseimet.

Kanonikusz Eleuthériusz és prepozitusz Amaturusz már régóta az igazak álmát aludta, szorosan falhoz állított székén, úgyhogy mikor nevüket hallották, bamba potyka-szemekkel bámultak egymásra. Egymást kérdezték, szomszédaikat faggatták – jó időbe tellett, míg megértették, miről is van szó? – és támolyogva a síkos padlón a terem közepe felé igyekeztek, látva a rektor tornyosodó alakját. Bossuet állhatott így a királyok ravatalánál.

A princessz ledobta válláról a kendőt, felhúzta meglazult ru-

háját, homlokába hullott fürtjeit csücsörített ajakkal visszafújta helyükre, és csöndes határozottsággal ezt mondta:

– Leopold Mozart egyelőre nálam marad, bocsássa meg excellenciád. Egyháza leghűségesebb leányától ezt a vendégszerető cselekedetet nyilván nem fogja eretnekségnek, szabadkőművességnek vagy zendülésnek minősíteni. Egyebekben házam és házamnépe mindenben a legmélyebb tisztelettel veti magát excellenciád rendelkezései alá, aminthogy eddig sem volt alkalom, hogy házam jogai az egyház jogaival összeütközésbe kerültek volna. Kérjük excellenciádat, hogy erkölcsi jóakaratához méltón érezze kellemesen magát körünkben – azzal karonfogta Leopoldot és kivezette a folyosóra.

A hurkapálca-bajszú férj leborult a rektor előtt, zokogott, asztalkendő-nagyságú zsebkendőjével törölgette patakzó könnyeit, bocsánatot kért, a rektor kezét csókolgatta: de az hideg félmozdulattal csak megvető áldását dobta a férj feje fölé, kivonult a teremből, és pár percen belül elhajtatott.

5

Odakint a folyosón, ahová a princessz Leopoldot ragadta, egy kis görbelábú asztalon hatalmas ezüst-csengettyű állt, a hercegnő megrázta és a csengőnél csengőbb hangon kiáltozni kezdett:

– Anett! Linett! Nanett! Zsanett! – mire különböző ajtókon (egyik akkora volt, mint egy várkapu, a másik csak leváló folt volt a mohavastag bársonytapétán) – fiatal, ugribugri fruskák dugták ki a fejüket. Nyilván a hercegnő legbelsőbb barátnői, akik a kastély díszítésével vagy a lakodalmi asztal terítésével voltak elfoglalva, és ezért nem vettek részt a gyászos kimenetelű koncerten.

Leopold hálás könnyekkel csókolta meg a fiatal háziasszony kezét, mire az belemarkolt Leopold hajába, mintha kedvenc pónija sörénye lett volna, éppen csak hogy kockacukrot nem adott neki a tenyeréből.

– Anett! Linett! Nanett! Zsanett! Vezessétek körül a művész urat a kastélyban, mutassátok meg neki a szobákat, a képeket, a kertet, a halastavat.

Leopold gyönyörű köszönő-beszédet akart megereszteni, de a hercegnő köszönés nélkül eltűnt a zeneterem ajtajában. Az alatt a pár pillanat alatt, míg nyitva volt, Leopold láthatta gróf Ludenburg-Völkermarkt-ot, amint púposan a billentyűk fölé hajolva, valami korál-előjátékot zongorázott.

Leopold egy anemona-testű nimfához szabott székre roskadt, az Anettek és Linettek szisszenve rögtön fel is emelték onnan és egy férfiasabb támlásszékhez kísérték: ülőkéjén és támláján akkora domborművek éktelenkedtek, hogy Leopold úgy érezte, szúrós kőtörmelékre ültették. Sírva panaszolta el a hölgyeknek, hogy esztelenségében és sértődöttségében valóban bűnbe esett, soha életében nem csinált még ilyen őrültséget – ha szülei megtudják, sírba viszi vele őket, nem is ismer magára, a rektornak van igaza, valóban az ördög szállott belé, senki soha ezt neki meg nem fogja bocsátani. Kereste a hegedűjét: sarkával akart beletaposni; tönkretette az életét, se pap, se zenész nem lehet belőle soha. Micsoda gonoszság lakozhatik benne, hogy drága jó szüleinek ekkora keserűséget tudott okozni! Mit csináljon, hová menjen? – hiába itt minden vigasztalás, csak a szülei tudnák meggyógyítani, de azok nyomban meghalnak, ha ezt a minősíthetetlen botrányt megtudják.

Közben Ninettet bárónőnek, Linettet hercegnőnek, Zsanettet kegyelmes márkíznak titulálta, mire Ninett kacagva megcsiklandozta Leopold orrát egy tollseprővel, és a „Tékozló Fiú" fülébe súgta: „Itt van a bárónő kócsagtollas legyezője – vagy oktalan bánatában már nem is csiklandós a művész úr?"

Linett sem maradt mögötte és nagy darab sárga padlóviaszkot dugott Leopold orra alá. „Ime Linett hercegnő aranybullája, címeres levele, az összes mellékletekkel" – s azzal fitosorrú topánjával belerúgott egy kurtaszőrű padlókefébe. Anett és Zsanett apró kis koszorúk fonásával voltak elfoglalva az elébb, ezeket kell a meghívottak tányérjai köré rakni az asztalnál, beletűzve az illető magas vendég színes címer-medáliáját. Zsanett kitépte az egyik sakktábla-rajzú cédulát, a koszorút meg a búsuló Leopold fejébe nyomta. Erős kis cseléd-kezével magafelé fordította a könnyektől maszatos Leopoldot, és egy csattanós puszit pecsételt a homlokára.

Leopold ugyancsak szégyellte, hogy a szobalányokat mágnáshölgyeknek nézte, de főleg az sajdította szívét, hogy a princessz viharos pártfogásának ez lett a vége. Dehogy nézte le Leopold a cselédeket, dehogy, dehogy. Viszont nagyon jól tudta, hogy a hercegnő igenis lenézi őket. És most: Leopold lelki vigasztalását – ezekre a lenézettekre bízza! Ugyanakkor nagyon vigyázott (nem Wolfgang előképe-e ebben is?), nehogy megsértse a kedves lányokat azzal, hogy kiábrándulást jelentenek neki: a buta bakfisok nem éreznék, hogy Leopold nem bennük, hanem úrnőjükben csalódott.

Nanett jobbról, Linett balról fogta karon a szipogó Leopoldot,

a másik kettő meg előttük ugrándozott, mint a hancúrozó kiskutyák, akiknek nyakáról leoldották a pórázt.

Ó, sok szépet mutattak a „művész úrnak"! Gyönyörű faliszőnyegeket, amelyeken Diána vadászott, vagy szent Dénes cipelte, lopott görögdinnyeként, levágott fejét; százgyertyás velencei csillárokat, melyeket Zsanett egy hosszú seprőnyéllel megforgatott; hatalmas márvány kandallókat, melyeknek sötét torkán át bizonyára egyenesen a pokolba lehetett jutni; mennyezetig érő tükröket, melyek előtt felváltva menüettet táncoltak, Leopoldnak kellett fütyülni, és szigorúan lehurrogták, ha ügyetlen pedantériával ezt, azt, kifogásolni merte a ritmust illetően. Széles jókedvükben Leopoldot rádobták, mint valami zsákot, egy mennyezetes ágy japánselyem dunyháira; a könyvtárban óriási fóliánsokat húztak elő, melyekben szemérmetlen pompéji falfestmények színes másolatai voltak láthatók – a lányok kedves bibliája lehetett, mert több titkos könyvjelző volt benne, mint a rektor magnifikusz breviáriumában. A kertben megetették a kocára hízott tükörpontyokat, de Leopoldnak is utánoznia kellett a halak gyűrűs száját! Végül egy lugasban meghintáztatták Leopoldot – halálra nevették magukat, mikor a magárahagyott Leopold nem tudta megállítani a hintát, és szutykos kis parókája (magát szemérmesen takargató Afrodité-szobor lábainál) a kútba esett.

De hát ez a mulatság sem tartott sokáig, a lányok elbúcsúztak, azt mondták, mindjárt jönnek Leopoldért, üljön le addig a pálmaházban.

Leopold leült.

Körülötte törpe citrom- és narancsfák, nagy, négyszögletes és zöld favödrökben; legyezőpálmák, bronz színű csipkepáfrányok, hintázó kalitkában ázsiai meg afrikai paradicsom-madarak. Jóformán mozdulni sem mert, pedig a gőzös hőségben majdnem megfulladt. Később benyitott egy öreg kertész, szuszogó, lúdtalpú és barátságtalan fráter. Anélkül hogy megkérdezte volna, kicsoda, micsoda, kire vár – durván ráförmedt Leopoldra, hogy menjen ki, ő öntözni akar, és nem vállal érte felelősséget, ha egy kannával vagy vízipumpával nyakonlöttyinti. Leopold bocsánatot kért, és kiment a kertbe.

Azt sem tudta, hol van? Nem tudta, merre menjen, úgyhogy vaktában elindult az első ösvényen. Nemsokára kis kápolnához ért, gyáva óvatossággal lenyomta a kilincset: az ajtó nyitva volt. Bement. Alighogy szerényen leült az utolsó padba, olyan halkan, mintha legalábbis alvó nagybeteg mellé telepedett volna, az oltár mellőli ajtón bejött egy fogatlan, betörőképű, sánta alak; rongyos sapkáját le nem vette volna. Ez is csak úgy rámordult, hogy eriggyen a fenébe,

elég nagy a bécsi dóm, mért nem megy oda imádkozni, de hogyha még sokat szuszog, olyan penitenciát szab ki rája, hogy az ükunokájának sem lesz ideje bevégezni. Azzal a két kis padsor közé vágta a vizes rongyot, melléje csörömpölve a ferdeszájú vödröt és egy hajatlan söprűt. Leopold kiment.

Vándorolt tovább. Egyszerre csak ételszag csapta meg az orrát. Alig kellett egy pár kacskaringós úton kettőt-hármat fordulnia: még erősebben érezte. Az út mellett fehér márvány szobrok: Az Alázat; Az Alamizsnálkodás; Az Éhezők Etetése; A Szomjazók Itatása; Mars és Vénusz Tiltott Ölelkezése; Az Irgalmas Szamaritánus; Thurn-Taxis herceg sarkantyújával hasítja ki a csizmasarka alatt haldokló Rochefort őrgróf szívét.

Leopold a konyha közelébe került. Az ételhordók pincemélyből emelkedő lépcsőn jöttek fel, pár lépést tettek egy verandaszerű kis folyosón, melynek tetejéről összeszáradt vadszőlőindák csüggedeztek – aztán merész fordulattal egy kis ajtón át eltűntek a palotában. A dolog nem is ment olyan könnyen: az agancsaikkal tálalt szarvaspecsenyék beleakadtak a rongyos loncba, a pávák drótrafeszített legyezői nem akartak beférni a szűk hátsóajtón, a vaddisznó olyan nehéz volt, mint Vitellius császár teteme, és remegő-lábú cingár inasok végiglocsolták szafttal a keskeny tornácot.

A szagok után hangokra lett figyelmes Leopold. Bal kéz felől egyenruhás csoport érkezett, azt hitte díszőrség vagy a császár által ajándékba küldött gárdisták a Burgból: de mikor közelebb jöttek, látta, hogy tévedett. Paprikavörös libériájuk volt, széles, színpadias aranypaszományokkal, a fejüket meglehetősen lógatták, mintha rabok lettek volna, vagy temetésre készülnének. Ellenben mindegyik kezében valami hangszer volt, és zsebükből kottatekercsek kandikáltak. Hegedű, üstdob, trombita, fuvolák és oboák: volt itt minden.

Az ételhordók semmiképpen sem akarták beengedni a zenészeket a kisajtón. Az inasok szemtelenek voltak, az udvari zenészek rozzant „káplárja" meg félénk és halkszavú – ahányszor nekibátorkodott, annyiszor lökték vissza egy ragulevest tartalmazó vitorlás hajóval vagy Szent Flórián lábai körül kék lángokban lobogó puncsospuddinggal.

Miután a zenészek két fogás között valahogy mégiscsak bebújhattak, erősen meggörbülve, a kisajtón: a palotából egy kecskeszakállú, pipaszárlábú és rőtes hajú úriember lépett ki, lábujjától homlokáig érő csillogó ébenfapálcával. Bágyadt előkelőséggel körülnézett, alig felhúzott, judáspénzhez hasonló szemhéjakkal, mintha fárasztaná a keresgélés. Leopoldnak megdobbant a szíve: valahogy

megérezte, hogy ez most *érte* jött. Szerényen közeledett feléje. Érzésében nem is csalódott. A főudvarmester persze valami érthetetlen, idegenhangzású nevet mondott, de hamarosan kiderült, hogy Leopoldról van szó. A piros kecskeszakáll pár szóval és hosszú botjának sorompószerű lendítésével megmagyarázta Leopoldnak, hogy merre menjen – a művész urat ugyanis egyenesen a zenészek „laktanyájára" utasította.

6

Leopold ismét bolyongott egy ideig a parkban, és valahogy elszomorította, hogy a hattyúk is olyan részvétlenül siklottak tovább a nimfákat ringató tavon. Gondolta, egyszerűen megszökik, eléggé megbűnhődött már meggondolatlan kalandjáért. De aztán mégis csak folytatta útját, el is ért egy igen barátságos, sűrű lombbal befuttatott kétemeletes házhoz. Itt fel kellett mennie a tetőszobába: ott laktak a zenészek. Sivár egy helyiség volt, a ferde tetőablakon alig szivárgott be valami fény, az ablakot elárasztotta a nyíratlanul burjánzó futó-bab; a kandallóban egyhetes hamu, a párkányon halotthideg kávéskannák és napok óta mosatlan tányérok. A fal mellett tizenkét fehér daróccal letakart ágy, fejük felett torzképekre emlékeztető olcsó olajnyomatokkal; a szomszéd szobában kottaállványok, mintha padlásrahányt szemét vagy kolduspiacra szánt aprófa volna; a sarokban rongyos kotta-torony. Egyik szobában sem volt senki, hiszen a piroslibériás muzsikusok épp az elébb vonultak fel az ebédlőterembe. Leopold kétségbeesetten az egyik ágy szélére roskadt.

Nem volt soká egyedül. Bejött egy füligszáj, vigyorgó vénaszszony, aki úgy látszik már odakint is lélegzetvétel nélkül magában beszélt, az orra akkora volt, mint a dunai hajók farán a kormánylapát. A kapucinusok kámzsájára emlékeztető főkötő alól apró fürtökben omlott homlokára a haja, mintha hamuszínű forgács lett volna. Leopoldra rá se nézett, csak karattyolt, karattyolt magában tovább, odament egy szekrényhez, kinyitotta és mindenáron valami ruhafélét akart leakasztani, de úgy látszik az nagyon magasról lógott, hiába ugrott nagyokat, korát megtagadva, mint róka a szőlő után – csak nem sikerült elérnie. Ekkor fordult először Leopoldhoz – intett neki, hogy jöjjön már oda, segítsen leakasztani. Szólni nem szólt volna hozzá az Atyaúristen kedvéért se, mert akkor meg kellett volna szakítania örök monológját. A ruha olyan volt, mint amilyeneket Leopold látott a zenészeken piros aranysujtásokkal.

A néni, anélkül, hogy egy pillanatra is abbahagyta volna a mormolást, nekiment Leopold nyakának, varázslatos ügyességgel fél pillanat alatt leoldotta nyakkendőjét, utána lehúzta kabátját, nadrágját, harisnyáját, cipőjét, és mint valami gyakorlott halottöltöztető nő, rögtön belebújtatta Leopoldot a zötyögő piros libériába. Mikor Leopold nadrágját cibálta és a „művész úr" valami szemérmes mozdulatot tett, esetlenül utánozva a kerti Afrodité-szobrok szűzeskedését, a vénasszony először hagyta abba a kereplő magánbeszédet és ezt mondta:

– Csak ne szégyellje magát előttem. Maga nekem nem számít férfinak – majd mikor látta, hogy Leopold erre kissé megrökönyödve néz az asszonyra, vinnyogó kacarászással helyesbített: – Na, nem kell mindjárt megsértődni. Az én nyelvem már régen nem úgy forog, ahogy akarom, bolond ördög-motollája vagyok. Azt akartam mondani, hogy *én* nem számítok nőnek.

Leopold egyrészt valami bókot akart mondani az eszelős bábának, hogy „ó, dehogyisnem, egészen fiatalos", másrészt meg reszkető kézzel simogatta a levetett ruhadarabokat. „Az egész élet örökös búcsúzás" – dünnyögte magában (ezt a mondatot akár Wolfgang életének mottójaként is felírhatta volna).

Mikor az öregasszony látta Leopold simogató mozdulatait, váratlan diadalmassággal jegyezte meg:

– Na, nekem már beszélhetnek magáról akármit! Maga jó ember. Szíve van. Majd vigyázok a ruhájára. Van egy üres, ócska szekrényem, úgyse szerettem soha kinyitni, mert nincs benne semmi: mintha az anyám tetemét lopták volna ki a koporsójából. Abba fogom belerakni, és mindennap kikefélem, be is fogom spriccelni, vizes kefével jobban kimegy a por belőle. Engem sose néztek nőnek, maga se nézzen. A Szent Fridolin-temetőben voltam halottmosó – ki törődött ott az én bájaimmal? Onnan kórházba kerültem, ápolónőnek, összevesztem az apácákkal, elmentem a színházhoz. Ott se tanítottak engem, én se őket, szent szeméremre. Most meg öreg vagyok, és az öregember se nem fiú, se nem lány, a keresztleveléből pingálják az „urat" vagy „asszonyságot" a koporsója oldalára.

Amikor Leopold megkérdezte, hogy miért öltözteti fel éppen most, azt mondta: nagyon öreg már a karmester, még ha részegen is veri valaki a dobot, a közönség jobban hallja a vezénylő sípoló lélegzését, mint a szimfóniát. Lehet, hogy a végtelen mennyegzői muzsikálásban kifáradt és Leopoldnak kell helyettesítenie.

Erre Leopold ezer pardon közben megjegyezte, hogy az ő térdei is remegnek, mint a kocsonya, egész nap nem evett semmit. A

vénasszony kuncogott, ravaszul hunyorgott, és mutatóujját hívogatólag begörbítve, elcipelte a kamrájába. Egy polcon, lyukas tojástartóban a legkülönbözőbb tojások sorakoztak, bíbictojástól strucctojásig volt ott minden:

– Válogass, válogass – mondta mohó szeretettel, és tegezte, mintha a fia lett volna –, egyik finomabb, mint a másik. Közben beakasztom a ruhádat – s azzal máris hozta, úgy simogatta még a hózentrágert is, mintha gyengeszárnyú fecskefióka tévedt volna be az ablakán.

– De nekem is beszélhetnek ám akármit – mondta Leopold áhítatos gyöngédséggel hámozva egy szeplős, dió-nagyságú főtt-tojást –, magának is van ám szíve, nem úgy mint egyeseknek.

Hirtelen farsangi lármára lettek figyelmesek. Leopold, markában a tojáshéjakkal, szaladt az ablakhoz – mint jólnevelt gyermek, nem tudta, hova szabad szórni? –, az asszony kinyitotta az ablakot, egy piszkavassal szétkotorta a lombokat és fel is támasztotta őket, látszott, hogy régóta megszokott mozdulat ez nála. Maga mellé hívta Leopoldot, belékarolt szorosan – ez volt az első női kar, melyet Leopold a mennyegzői bál alkalmából érintett. „Voi, che sapete, che cosa e l'amor..."

A belső párkányon miniatür gyöngyház-látcső hevert – sejthetőleg mindig ott volt –, egy jegyszedőnő egyetlen hagyatéka vén barátnője számára. A néni most nagyban böködte Leopoldot, hogy csak nézze, nézze, egész nyugodtan, mit lát a kivilágított parkban, neki sas-szeme van, neki nem kell gukker.

A zenészek jöttek hazafelé, láthatólag igen emelkedett hangulatban. Legelöl egy talyiga, eléje két papírvékony orosz agarat fogtak. Eltekintve attól, hogy a világ leghülyébb állatai, nyilván soha életükben ezt a teherhúzó mesterséget nem gyakorolták, minélfogva a legszívesebben világgá mentek volna hermelin-mintás irhájukkal. A talyigára a zeneszerszámokat kötözték – a dob beszakadt, úgyhogy pompásan belefértek oboák, fuvolák, akárcsak a sétapálcák egy esernyőtartóba. Az egyik muzsikus hosszú botja végén egy tök-formájú lampiont egyensúlyozott, nem sok sikerrel, tekintettel lábai bizonytalanságára – szerencse, hogy a lampion egy tócsába és nem a száraz fűbe esett. A másik zenészt két óriás kebelű és óriás ülepű mosóné cipelte, valamelyik szalonból kölcsönkért hintaszéken: néha letették a ropogós kavics-útra, jól meghintáztatták, de bizony a pilledt szeráf erre sem ébredt fel. Erre két másik kollégája utolsóítéleti puzónokkal trombitált jobbról-balról a fülébe: „Csitt! Csitt! Csitt! Szundíts egy kicsit!" Egy hóemberré hízott zenész a gyepen

heverő végtelen hosszú locsolócső rezes végét szopogatta: mindenáron azt akarta megszólaltatni. Sikertelen kísérleteinek az vetett véget, hogy jóbarátja megtalálta a pumpát, nagyot csavarintott rajta és a kövér fuvolást erre egész szökőkút vágta képen. Egy fürge legény ingujjra vetkőzve odatámasztotta a kerti létrát a palota falához, egyenesen az ifjú pár hálószoba-ablaka alá, felmászott rajta és szóló szerenádot akart adni. Mikor lábát nagy nehezen biztonságba helyezte egy fokon, akkor vette észre, hogy a vonóját a virágágyon felejtette; a befőttesüvegben mászkáló zöldbékák modorában lemászott, felszedte a vonóját, újra neki a létrának, de mikor fejével már a párkányon sorakozó muskátlikat potyogtatta pufogva a földre, akkor látja, hogy most meg a hegedűjét hagyta a fűben – balkarja sehogy sem akart megszólalni, akárhogy fűrészelte, meglehetősen zilált frizurájú vonójával.

Mikor a zenész társaság valahogy felérkezett a garnizonjába, jóideig észre sem vették Leopoldot, az „új fiút". Mindenik csak a vén takarítónőt ostromolta szerelmével, és rögtönzött színdarab formájában akarták eljátszani azokat a jeleneteket, melyek az imént említett ablak függönyei mögé képzelhetők. Miután a hölgy, aki már „nem számít nőnek", alaposan rájuk ripakodott és lehűtötte őket: a kövér fuvolás észrevette, hogy idegen van a házban. Elkezdtek veszekedni, tiltakozni. Kinek az volt a baja, hogy Leopold „szökött pap", kinek az, hogy cirkuszi lotyók a pártfogói; az egyik dadogva és pöszén számolta ujjain azokat a hibákat, melyeket az utcai szólóban követett el, közben káromkodott, hogy cipője még mindig a lábán van, pedig szerinte mind a tíz ujjával már egy órája csakis a máslit oldozgatja. A másik esküdözött, hogy Leopold méregkeverő. a hercegnő szeretője, és most csak azért van itt, hogy őket egytől egyig az állásukból kitúrja.

Az egész ramazurinak az lett a vége, hogy a takarítónő bevitte Leopoldot a kamrájába, ráparancsolt, hogy feküdjék le az ágyába, ő úgyis már évek óta karosszékben alszik, mert nem tudja a hátát kiegyenesíteni; bezárta a kamraajtót, még egyszer megnézte a szekrényben, hogy Leopold ruhája rendben van-e, gyertyát gyújtott (a gyertyatartó füle úgy festett a falon, mint egy óriási szívnek a fele) – mielőtt a néni elaludt volna, álmosságból vagy szórakozottságból, ismét azzal nyugtatta a bután tipegő-topogó Leopoldot, hogy – „ágyba! ágyba! ágyba! csak semmi finomkodás! úgysem számítsz férfinak!"

Másnap reggel Leopold fel akarta keresni az udvarmestert, hogy valami pontosabbat tudjon eljövendő sorsáról. Soha ilyen keservesen nem érezte magát életében. A rektor magnifikusz világa épp oly távol volt a lelkétől, mint ez a palota. Önmagának sem merte bevallani, hogy a kétségbeesés örvényének mélyére került; a halálra gondolt, úgy érezte, hogy nincs jövője, és önhibájából lett ilyen „kristálytisztán" reménytelen az élete. Eszébe jutott lelkipásztora is, de az gyónás közben állandóan azzal nyaggatta-faggatta, hogy: „kishitű voltál-e? elvesztetted-e bizalmadat az isteni gondviselésben? ha igen: hányszor és hol? naponta körülbelül ötször? hatszor? és miért? és meddig tartott ez a bűnös kétségbeesés? bocsánatos öt percig vagy halálos huszonöt percig? felindította-e tudatosan magában a kötelező reménykedés érzését? gyenge akarattal? félerős akarattal vagy egész erős akarattal? hányszor? a kishitűség elején, közepén vagy végén? vagy esetleg csak utána? ha utána: mennyi idő után? negyedórára? vagy csak másnap? nem kéjelgett-e a kétségbeesésben? panaszkodással felebarátját nem botránkoztatta-e meg?"

Miközben ilyen sötét érzésekkel küszködött, és efféle emlékek cikáztak agyában, látja, hogy az egyik úton egy pirosruhás zenész közeledik feléje. Púderes, pufók emberke, szája jóformán csak köldök a képében, orra formátlan grízes-nokkedli. Fejebúbja teljesen kopasz, füle mögött két óriási fehér haj-gomolyag. Mutatóujját szája elé teszi, szája erre teljesen el is tűnik, közben a következőket suttogja:

– Tegnap este nem volt alkalmam közölni önnel egy rendkívül fontos dolgot. A hercegnő izenetét közvetítem. Az volt az esti búcsúzásnál leghőbb óhaja, hogy ma reggel *ön* köszöntse ablaka alatt azzal a zenével, melyet az utcán, a kút szélére állva játszott neki. Nézze, a hegedűjét is elhoztam: nem az én érdemem, maga a hercegnő küldi – s azzal odaadta Leopoldnak.

Leopold jóformán válaszolni sem tudott, a muzsikus visszatotyogott a házba – Leopold meg ment a palota felé.

Mintha a falai is csöndből, nem kövekből épültek volna. Kis hídon kellett átmennie, a vizet teljesen beborította a békalencse. Nem akart tolakvó közelségben játszani: egy szomorúfűz lombja alá állt és ott hegedült. Távolról sem azért, mert a szomorúfűz valami patetikus és romantikus dolog – nem, ez legfeljebb csak zavarta és taszította volna; egyszerűen ez volt a legtermészetesebb spanyolfal.

Alig játszott egy-két taktust, a hercegnő feltépi az ablakot – a függönyöket olyan fúriához illő indulattal löki szét, hogy az egyik szárnya elszakad – majd teli torokból azt kiáltja:

– Menjen innen! Takarodjék!

A hercegnőn látszott, hogy le sem vetkőzött, ugyanaz a ruha volt rajta, mint tegnap este, búcsúzáskor. Leopold szédülten támolygott odébb, csak akkor tért kissé magához, mikor a zenészek háza előtt a muzsikusok gúnyos tapsvihara üdvözli: élükön az előbbi fickóval, aki vigyorgó képpel fogadja társai gratulációit – pompásabb tréfát ki sem találhatott volna!

Mikor Leopold, szinte önkívületi állapotban, azonnal távozni akart, az udvarmester a kertkapuban elfogta, jelentette a dolgot a hercegnőnek, mire az visszaizent, hogy Leopoldot egyelőre szállásolják el a kék vendégszobában – ott várjon rá.

Késő este hívatta magához. Zokogva mesélte Leopoldnak, hogy férje a vacsora után idegrohamot kapott, nem akart vele menni a hálószobába, ötéves gyerek módjára bőgött, és hol az anyja szoknyájába, hol az apja bársonyhüvelyes kardjába kapaszkodott, haza akart menni, labdáját, coki-kutyáját, mackóját és babáit kérte. Szülei haza is vitték, azóta ágyban van, és a szalmakutyáját csókolgatja; túlvilági boldog mosollyal esküdözik, hogy a kutyust soha többé hűtlenül el nem hagyja.

Öreg karmesterének a hercegnő fejedelmi nyugdíjat biztosított, Leopold lesz az új karmester, orgonista, kórus-vezető, színház-direktor, minden, amit csak akar. A rektor magnifikusztól ne féljen: az mindent a legnagyobb békességben és udvariassággal vett tudomásul. A következő éjjelt muzsikálással töltötték, égő csillárokkal a szobában, tágranyitott ablakok mellett.

*

Felvázoltam Wolfgang életének ezt az „előképét": ha tervezett regényében a „főúri pártfogás" természetéről esetleg egy kis filozófiai betétet óhajtana írni, talán nem veszi rossznéven, hogy nyilván magasröptű elmélkedéseihez néhány földi nehezékkel járultam hozzá.

Egyébként nem óhajtok kalandos lélektani feltevésekkel kísérletezni: hiszen célom mindössze szerény emlékgyűjtemény átnyújtása, nyersanyagként, az ön Mozart-regényéhez. De az az érzésem, hogy minden „rendes" ember élete végéig őriz és hordoz magában

valami „rendetlenséget" – mint Leopold is az imént elmesélt kalandot –, melyet csak feleségével közölt, és ezt is csak akkor, mikor az Wolfgangot Párizsba kísérte; én is az asszonytól hallottam.

Mikor egy téli este Salzburgban egy világhírű olasz énekes szerepelt és Leopold ott ült a koncertterem harmadik sorában, tőle balra Wolfgang, vadonatúj ruhában, jobbra meg Marianne-testvére, olyan ünnepélyesen és olyan gálában, mint Stuart Mária a kivégzés előtt – bizonyára sok minden járhatott Leopold fejében, szívszorongatóan elégikus ifjúkori emlékek, tervek és csalódások, úgy, ahogy ez már az élethez általában, a művészethez pedig majdnem törvényszerűen hozzátartozik.

Leopold jól ismerte a hangversenyterem gyertyaoltogatóját – valamikor portás volt a papnöveldében, ahol Leopold két évig töprengett és vívódott: pap legyen-e vagy muzsikus? Mikor a terem már teljesen üres volt, és az öreg oltogató köszvényes lábaival felfelmászott egy székre, hogy a falitükrök mellett, nyálazott ujjakkal eloltsa a karos-gyertyatartókat: Leopold megkérte, hogy vigyázzon Wolfgangra és Mariannera, míg ő kimegy a zenészek szobájába. Wolferl és Marianne „pelc"-eit ugyanis egy üres kottaszekrénybe zárta, azokat akarta most behozni. Az öreg oltogató épp egy toronymagasságú kupacos pálcával célozgatta a középső csillár utolsó gyertyáját, mikor Leopold visszajött a szekrénykulcsért.

A kísértetiesen elsötétült teremben se Wolfgangot, se Mariannet nem látja sehol. Éppen alaposan le akarta teremtettézni a nyugdíjas portást, mikor látja, hogy Wolfgang és Marianne a szó szoros értelmében négykézláb másznak fel az igen magas hangversenydobogóra; a tologatható lépcsőt már rég bevitték a kelléktárba. Leopold ismét erélyes dörgedelmet akart megereszteni, mert már látta a rongyos nadrágokat és összemaszatolt Stuart-gallérokat, de az oltogató, égve hagyva a konok gyertyát, óvatosan végigfektette a csillag-koppantó pálcát az egyik széksoron, ujját ravasz titokzatossággal ajka elé tette, és intett Leopoldnak, hogy – várjon.

Wolfgang végre feljutott a pódiumra. Az üres teremben messze visszhangzott fasarkú topánjának első dobbanása: utána egy középkori lovag színpadias udvariasságával felhúzta Mariannet. Ami a ruhákat illeti, valóban úgy festettek, mintha a kéményből potytyantak volna a nyitott zongora mellé. Wolfgang leült a székre – előbb letörölte zsebkendőjével, noha a saját selyembugyogóján állt ujjnyi vastagon a por –, a kottatartót a legnagyobb aggályossággal középre tolta, pedig közel s távolban egy fél hangjegyfüzet sem volt látható; előkelően intett a fejével Mariannenak és játszani kezdett.

Marianne énekelt: keszkenőjét kihúzta ruhaujja végéből és magasra emelve ide-oda lengette, mintha egy nehéz szőlőfürtöt kínált volna az üres és sötét teremnek. Azt játszották és énekelték, amit előbb a cremonai tenoristától hallottak.

Az öreg portás vigyorgott, mint a telihold, és majdhogy lyukat nem bökött Leopold oldalába.

Leopold először még lélegzeni is elfelejtett, utána megtelt a szeme könnyel, végül odament a pódiumhoz és hangos közbeszólásokkal, zenei tanácsokkal szolgált. Wolfgang nem nagyon figyelt, legfeljebb a fejével intett: hogy „nem, nem úgy van, ahogy atyika képzeli", mosolygó fölénnyel, mintha legalábbis XIV. Lajos király volna, közben bocsánatot kért az egyéni felfogásáért, és mikor Leopoldot is magával ragadta a játék, és mély bariton hangjával ő is énekelni kezdett, Wolfgang időnként elkapta jobb kezét a billentyűzetről, és szalonos könnyedséggel újabb és újabb tempóváltásokra buzdította a papát.

Mikor a „koncertnek" vége volt, Leopold mászott fel a katedrára, persze, hogy ő lett a legpiszkosabb – Marianne meg is jegyezte, hogy: „na, nem szeretném hallani, amit ezért fogsz kapni a mamától" –, de Leopold most nem ért rá ilyen papucs-gondokon rágódni, és cuppanó csókok özönével árasztotta el gyermekeit.

Wolfgang utánozva az ünnepélyes uracsokat, azt mondta: „Most ne udvaroljon, kérem, a művésznő nagyon könnyedén van öltözve, kimelegedett, inkább hozza a bundáját, különben nem vállalom a felelősséget, hogy holnap az operában nem fogja-e végigköhögni Kleopátra Esz-dur áriáját" – azzal összecsókolta apja hosszúkás kezét.

Mikor a kocsiban Leopold megkérdezte, mit kíván Wolfgang és Marianne jutalomképpen: a két csemete egyhangúlag azt kérte, hogy holnap elmehessenek a bábszínházba – kísérő nélkül. Erre nagy alkudozás kezdődött. A két fennhéjázó művész, fintorgó orral ugyan, végre abba beleegyezett, hogy a szakácsnő fogja elkísérni őket, feltéve, ha nem ül mellettük.

9

Olasz bábosok vendégszerepeltek Salzburgban: gróf Seisenberg palotájában játszottak. A gróf feküdt, jobb lába be volt bugyolálva, mert egy vadászat alkalmával leesett a lóról. A gróf ágyát a színpad közelében állították fel, Seisenberg fizetett mindent, a közönség meghívott vendégekből állt. Mivel Leopold egy időben a gróf

gyermekeit hegedülni tanította, a gróf rögtön két jegyet küldött az első sorba a Mozart-gyerekeknek és egyet (a harmadikba) a szakácsnénak. Az inas, aki aranyszélű borítékban hozta a bilétákat Mozartékhoz, megjegyezte, hogy a darab témája olyan, hogy nem éppen serdületlen gyermekeknek való, mire Wolfgang megjegyezte, mielőtt még apja egy szót is szólhatott volna: „Azt, hogy valaki felnőtt-e vagy sem, nálunk nem a kalendáriumból állapítják meg" – s ezzel az ügy be volt fejezve.

A darab valami spanyol királyról szólt, Péterről, aki a romokban heverő sevillai mór fürdőt újjáépíti, csodaszép szeretője, Maria de Padilla tiszteletére. A nép azt suttogja, hogy Mária boszorkány vagy földreszállt pogány Vénusz, és mindenféle bájitallal meg varázsszerekkel őrjítette meg Péter királyt. A királynak politikai okokból Bourbon Blankát kell feleségül vennie. Az elhagyott menyasszony hiába várja esküvőre jövendő férjét: az az ezeregyéjszakai arab fürdőházban gitározik örök szerelmének. Mikor végre a papok kicipelik onnan és a templomba hurcolják, az esküvő után azonnal visszamegy Máriához, majd palotájába hozatja, ahol első udvarhölgye, minisztere, főbírája és főinkvizitora lesz. Péter király annyira hiú, hogy kegyenceinek megengedi, hogy szerelmét a fürdőbe is elkísérjék – de mikor az egyik udvaronc nem hajlandó a favorita fürdővizéből inni: az udvaroncot kivégezteti. A legvérfagyasztóbb jelenetek egyike, mikor Mária meghal, és a soha nem látott pompával megrendezett temetésen a féltékeny királynő, Bourbon Blanka, soha nem látott botrányt rendez. A király a temetőben vágatja le annak a négy porkolábnak fejét, akik a szobájába zárt Blankát kieresztették.

Az olasz bábosok opera formájában adták elő ezt a páratlan szépségű spanyol tragédiát. Miután a prológus elhangzott, Wolferl és Marianne még a nyitány alatt is hangosan vitatkoztak, ami csak azért nem keltett feltűnést, mert prológusok és nyitányok közben úgyis mindenki fecsegett, másrészt meg azért, mert a függöny mögött parázs veszekedés volt folyamatban: Péter király és Mária megszemélyesítői valamin hajbakaptak és – olasz komédiásokról lévén szó – az ilyen nézeteltérés nem éppen a legdiszkrétebb formákat öltötte. Pár perc múlva a színpad oldalajtaja kivágódott, a két színész egyenesen a beteg gróf ágyának rontott, lelógatott lábára rá is hágtak, mindketten rikácsoltak, senki se tudta, mit és miért, a gróf jajgatott, Wolferl és Marianne fehér volt, mint a fal.

A következő pillanatban, tovább szitkozódva, mint a részeg cigányok, a színészek végigrohantak a széksorok közötti folyosón, és

az ajtót maguk után vágva, eltűntek a teremből. A zenészek a függöny mögött – tréfából vagy kétségbeesésükben – valami macskazeneszerű „tust" húztak; egy sápadt fiatalember a drapériák elé lépett és meglehetősen összefüggéstelen mondatokban valami olyasfélét dadogott, hogy az előadás elmarad. A falfehér Wolferl erre vérvörös lett.

Felkelt, odament a jajveszékelő grófhoz, felrakta az ágyra a gróf lábát, és kijelentette, hogy Marianne és ő „blattról" eljátsszák és eléneklik Péter király és Mária szerepét, feltéve, ha olvasható nagy betűkkel van leírva a szöveg, a kotta nem érdekes, legfeljebb szebbet rögtönöznek, mint ami azokban a rongyos nápolyi salátákban áll. Erre már a szakácsné is odament a grófhoz, és mikor hallotta Wolferl vakmerő ötletét, élénken helyeselt és úgy biztattanyugtatta a vén Seisenberget, hogy az beleegyezett a dologba: maga Wolferl ugrott fel a színpadra, és hívta vissza a zavarodottan kászálódó vendégsereget.

A szöveggel nem volt semmi nehézség, mert pompás, nagybetűs, nyomtatott kiadásban állt a gyerekek rendelkezésére, németül, angolul, olaszul. Mikor Wolfgang meglátta a tarka babákat, rögtön utánozta grimaszaikat, sürgette a karmestert, hogy kezdje már az előadást. Olyan otthonosan ült a törpe cembaló előtti székre, mintha egész életében csak azon tanyázott volna. Az első hegedűs kottaállványát önkényesen hátratolta, hogy helyet csináljon Mariannenak: miután a kották a prímhegedűs ölébe potyogtak, Wolfgang egy mesebeli tündér mozdulatával dobott csókot a meghökkent muzsikusnak.

Mikor Péter király az arab építésznek leírja, milyen legyen a fürdő: Wolfganggal alig lehetett bírni. Bal kezével többet játszott, mint két zongoravirtuóz négy kézzel, jobb kezével meg mutogatta, hogy milyen magasak legyenek a tornyok, mekkora széles hullámokban buzogjon a vízesés: a karmesternek kellett figyelmeztetnie, hogy ne hadonásszék ilyen magas régiókban, mert a nézőtérről látszik a kcze és botrányba fullad az előadás. „Aba was!" – volt a kipirult Wolfgang válasza, csak úgy áriázás közben, sőt Mariannenak is odaszólt: „Ülj le, mert a maestro még leveri a kontyodat!" Ugyanis Marianne se maradt Wolfgang mögött – miközben arról panaszkodott, hogy a nép boszorkányként inkvizíció elé akarja állítani, zokogott a fájdalomtól, szikrázott a dühtől és szinte elolvadt a király iránt érzett szerelemtől.

Mikor a színpad mögött, a szinte gyerekkádba zsúfolt zenekar közepén Wolfgang és Marianne összecsókolóztak a duett végén: az

olasz zenészek – fütyülve tragédiára és előkelő közönségre – tapsolni kezdtek, a két gyereket vállukra emelték, a bábosok meg földig hajoltatták Péter király és Mária-metresz marionettjeit.

Az első sorban ülő Pinneberg hercegnő felkelt és minden teketória nélkül a színpad mögé ment, intett egy lakájnak, hogy hozza utána a székét: ő hátulról óhajtja végignézni az előadást, onnan sokkal érdekesebb. Perceken belül az egész nézőtér a színpad mögött tolongott, persze helyről szó sem volt, a karmester hápogott és hüledezett, nem tudta mit csináljon annyi márkival meg őrgrófnővel, de Wolferl intett neki, hogy ne izgassa magát, dirigálja csak végig az áriát: éppen Maria de Padilla hiszterizált, mert Péter királyt a papok az esküvőre hurcolták.

Mikor az újabb tapsvihar is valahogy lecsillapodott: Wolfgang Amadeus Mozart intett a lakájoknak, hogy vigyék a cembalót ki a zenekarból, állítsák a színpad elé: „Akkor engem is láthatnak Marianneval, és a közönségnek nem kell a babák fenekébe nézni." Azzal hátán karbafont kezekkel sétált fel s alá a színpad és az első széksor között, lehajtott fejjel, mint egy türelmetlen hadvezér. Marianne lihegő suttogással megkérdezte Wolferlt: „Elég hisztérikus voltam?" – „Das will ich meinen!" – füttyentett Wolfgang – „a mama egy hónapig hidegvízkúrán fog tartani".

Bourbon Blanka áriája kissé sápadtan hatott, noha a legrafináltabb énektechnikával dolgozott az olasz énekesnő; a kis Wolfgang és Marianne voltak olyan lovagiasak, hogy állva tapsoltak neki, mire a közönség is tapsolt, de csak a két mókás angyalka kedvéért.

Előadás után a hallgatóság majdnem széttépte őket. Wolfgang és Marianne továbbra is kezükkel minden ünneplést az olasz művészek felé továbbítottak, sőt, hogy semmi sértődés ne legyen, a közönség közé bújtak, mintha névtelen hallgatók lettek volna. Ők persze a közönség távozása után is ottmaradtak, ekkor derült ki, hogy Leopold papa az utolsó sorból mindent látott és hallott, de Wolfgang mámoros boldogságában ezt kegyes leereszkedéssel megbocsátotta. Sőt: a sánta vadász Seisenberg grófnak azt mondta, hogy amit Marianne és ő egyáltalában össze tudnak klimpírozni és kornyikálni, azt egyesegyedül és kizárólagosan az édes atyikájuknak köszönhetik.

Wolfgang sírva könyörgött a taljánoknak, hogy még ne csomagolják be a babákat, szeretné még egyszer végignézni és végigtapogatni minden porcikájukat. Persze, hogy készséggel beleegyeztek, mikor látták, hogy ez grófi patrónusuknak is leghőbb óhaja. Wolfgang, édesapja fuvola-szólójára, táncra perdült Mária-metresz

gyönyörű *babájával*, Marianne meg Péter király aranyruhás figurájával menüettezett a gróf ágya körül. Az öregúrnak olyan jókedve kerekedett, hogy kiugrott az ágyból és befásnizott lábával egy táncot kért Mariannetől. Marianne félénken és esdeklően nézett apjára, hogy szabad-e ilyent csinálni? Leopold azzal válaszolt, hogy hegedűt vett a kezébe és szép lassan, lábfájós kocavadászokhoz illően és gyászinduló-tempóban, egy menüettbe fogott.

Mikor végre hazamentek, a portás a házigazda nevében egy aranyórát és egy karperecet nyújtott át a kocsiba szálló Mozart-családnak. Mozart mama reggelig le nem hunyhatta a szemét, mert mind a négyen (a szakácsné is velük volt) meséltek, meséltek, lélegzetvétel nélkül, persze mind egyszerre, úgyhogy a mama egy fél szót sem értett az egészből. De mikor megmutatták a nehéz aranyórát a smaragd-fülű kulccsal és a Marianne karperecét a csingi-bingi rubin-szívvel: nem is nagyon figyelt már Péter király szerelmére és a gróf féllábú menuettójára. Az ifjú művészek tüntető némasággal vonultak ki a szobából, mivel Mozart mama rögtön a saját éjjeliszekrényébe zárta az ékszereket.

10

Leopold-papának nagyon jó szeme és füle volt, úgyhogy bábszínházi tapasztalatait – kifejezhetetlen öröme mellett – józan zenetanító módjára azonnal alkalmazta is, és másnap Wolfgangot és Mariannet behívta abba a szobába, mely kisgyerek koruk óta – most se voltak még olyan nagyok – izgatta Wolferlék képzeletét. A szoba közepén a nápolyi múzeumban látható úgynevezett *Farnesei Bika* szoborcsoportozat hatalmas másolata állt, ugyanakkor a csoport egyes figurái, szinte természetes nagyságban, gyönyörűen berámázva, páratlanul pedáns rézmetszetek formájában ott lógtak sorban a zöldtapétás falon.

A két kölyök persze se Nápolyról, se Farneséről, se bikáról mindeddig nem hallott semmit, mindössze annyit tudtak, hogy apjuk ebben a szobában adta zeneleckéit. Hogy mi köze a solfége-nek meg miegymásnak ezekhez a szemérmetlen görög figurákhoz, bizony sehogy se ment a fejükbe.

De most végre megtudták: legalább erre jó volt a bábszínházi vendégszereplés.

Ön, kedves Johann Meyer, akármilyen kitűnő zenész, bizonyára rég elfelejtette – vagy talán nem is hallott róla –, hogy ötven-

hetven év előtt az a bizonyos „affektus-tan" volt divatban, ami egyszerűen abban állott, hogy a tehetséges zeneszerzőket arra tanították: minden emberi érzelemnek, minden embertípusnak, legyen az tragikus vagy bohózati, megvan a maga pontos zenei párja – hangszerben, ritmusban, harmóniában, dallamvezetésben, esetleg még hangnemben is. Nem is olyan ártalmas tan, magunk között szólva, feltéve, hogy nem alkalmazzák túlságos gépiességgel: ez a veszély pedig Wolferl esetében nyilván nem forgott fenn.

Már most a *Farnesei Bika* és az alakok hatalmas metszetei azt a célt szolgálták, hogy ezen a hitregei történeten keresztül mutassa be Leopold az emberi – sőt mint a szoborcsoport sejteti – tán az állati érzelmeket is. Mariannenak már évek óta kedvence volt a szobor lábánál ágaskodó kutya.

Leopold magyarázni kezdett, Wolfgang és Marianne meg gúnyosan szenteskedő képpel figyeltek, egymás mellé állított apró székeiken.

– A görög történet főhőse a világszép Antiopé – kezdte Leopold (hallod? Antiopé? – súgta oda Wolfgang a testvérének: és ezt a csodálatos szépséget, aki az istenek atyját is leszédítette az egekből („Jesszasz-maria!" – tört ki a sóhaj Mariannéből, és gyáván Wolfgang bal karjába kapaszkodott), ezt a, mondom, csodálatos szépséget: hegedűkkel, oboákkal és a leggyöngédebb moll-hangnemekben fogjuk ábrázolni, ha egy nyitányt vagy bevezető szimfóniát írunk operánkhoz vagy balettünkhöz. A különlegesen tragikus témákat gyakran balettben dolgozzuk fel: ez elveszi a tragédiák vágóhídszagát. („Vágóhíd-szag: smarn!" – mondta Wolfgang Mariannenak, Marianne meg elővette kézitükrét, és groteszk pózokban máris Antiopének képzelte magát, akiért Zeusz süket fajdkakasként lebukfencezett az égből.) Zeusz meglátja a páratlan bájakkal rendelkező Antiopét, és őrjöngő szerelemre lobban. (Wolfgang egy fél pillanat alatt összeborzolta a haját, ez volt a szenvedély felső foka, átölelte Mariannet és diadallal kiáltotta szerelmi önkívületében Leopold papa felé: „*C*-dúr, Isten engem úgy segéljen, *C*-dúr! Ugye az?" – kérdezte Mariannetól, aki majdhogy le nem billent a székről.)

Leopold-papa – csuda hogy eddig nem tette – szigorúan rendreutasította őket.

– Itt persze trombiták is szólhatnak: de azt már most jegyezzétek jól meg, hogy a trombitával mindig a legnagyobb mérséklettel kell bánni. („Írd fel – bökte oldalba Wolfgang a testvérét – nálad van a kis notesz? Elég annyi, hogy tromba, egyenlőségjel, misura.")

Következik a szép Antiopé és a villámszóró Zeusz boldog, idilli találkozása egy árnyas, félreeső lugasban. („Nagydob! Nagydob!" – mondta Marianne áhítatosan égre fordított szemmel.) Hárfát mellőzzük, túlságosan érzelgős. (Wolfgangnak be nem állt a szája: „Hallod? Azonnal szólsz Rézinek, hogy vigye a hárfádat a padlásra.") Antiopé édesapja hiába várja haza a lányát, és keservesen búsul egymagában szomorú trónusán. („Mikor jön már a bika?" – kérdezte suttogva a kislány Wolferltől. – „Soha" – válaszolta egy nagyképű prédikátor hangján Wolferl. – „Hallottad, hogy a papa nem bírja a vágóhídszagot." – „De akkor mért van ott?" – faggatózott Marianne. „Elrettentő példa" – fejezte be fenséges fintorral Wolfgang a vitát.)

Leopold még sokat magyarázott ikrek születéséről, menekülő szeretőről (persze, mindig mint „szegény anya" szerepelt) – majd mikor a falióra fél tizenegyet ütött, visszaküldte a gyerekeket a szobájukba. Feladatot akarattal nem adott, dolgozzanak a benyomások a lehető legtermészetesebb úton a gyermekek lelkében.

Hát ekörül a „természetes út" körül nem is volt semmi hiba. Két adatot bocsátok előre, a részletek kiszínezése majd már önre tartozik. Az egyik: Mozarték szomszédságában lakott egy öreg görög professzor, aki nagyon szerette a két gyereket; szobája tele volt a klasszikusok gyúródeszkaméretű kiadásaival és ijesztően fehér gipsz szobrokkal, tizedrangú római szenátorok és elsőrangú görög istenek vegyesen. Wolferlék rengeteget mulattak azon, hogy ezek a szobrok micsoda bohókás grimászokat vágtak annak következtében, hogy a gyertyák viasza éveken át az orrukra, fejükbúbjára, hátuk közepére csöpögött, de a mitológiai képzelődésekben élő professzor ezt a nevetséges valóságot soha észre nem vette. A másik adat: ebben az időben betlehemesek jártak házról házra, a vén professzort sose hagyták volna ki. Tudták, hogy él-hal a gyerekekért, és két marokkal kellett fogni a zsák tetejét, mindig úgy megtöltötte illatos jonathán-almával, amiből a professzor, görög idézetekkel tarkított gáláns levelek kíséretében sokszor küldött Mozart-mamának is, mert tudta, hogy ez a kedvenc csemegéje, és ágya mellé támasztott kis zsákjából még éjjel is torkoskodott.

Wolferl titkos tanácskozásra hívta Mariannet: feltörik a rózsaszín malacot ábrázoló porcelán spórkasszát. A pénz felét – elvégre mindenféle pazarlás esztelenség –, szóval a pénz felét odaadják a betlehemeseknek, viszont megkérik őket, hogy ma *ne* azok menjenek a professzorhoz, hanem csak Wolferl és Marianne. Ők ugyanis tegnap óta a görög hitregék túlszárnyalhatatlan tudósai, és most azzal

fognak kedveskedni a pápaszemes klasszika-filológusnak, hogy eljátsszák neki – ahogy ők fogalmazták meg tömören – „*A Farnései Bikā*"-t. Bika persze nem lesz, mert azt apa nem szereti, de ezt majd egy prológusban elmagyarázzák a görög tudósnak. Az egész históriát persze csak előadás után fogják bevallani „atyikának", nehogy a bikán kívül Antiopét, Zeuszt, pityergő ikreket és még istentudja mit, ki ne cenzúrázzon. Az összeesküvésbe Rézit is be kellett vonni, mert egypár hangszerre szükségük volt a zeneszerzámok raktárából, a kulcsot meg Rézi őrizte.

Mikor a két gyermek megrántotta estefelé a csengőzsinórt a professzor ajtaja előtt és a főkötős házvezetőnő gyanútlanul nyitott nekik: felsikított ijedtében – amúgyis egészen másfelé járt az esze, elfelejtett ementháli sajtot hozni a vacsorához. A sikongatásra a professzor is megjelent, papucsban és egy görbe gyertyával, és mikor Wolferlt és Mariannet megpillantotta, derék szakácsnőjének sikolyát („Affetto" – jegyezte meg Wolfgang) egyáltalában nem találta indokolatlannak.

Wolfgangon valami fürdőlepedőből tekert tóga, kezében piros pappendekliből kivágott olympusi villámok (ugyancsak fűrészes és rojtos volt a szélük), Marianne vastag bundáján, biztosítótűkkel felerősítve, színes papírból egy görög istennő leplezetlen idomai. Persze a tűzködés nem a legtökéletesebben sikerült, úgyhogy az antik keblek összegyűrődtek, mintha pipagyújtásra való fidibuszok lettek volna. Marianne egyik karjában óriási oleander-cserép – ez a szerelmi lugas –, a másik karjában meg két játékbaba: titkos szerelmének lyukasfejű gyümölcsei. Hegedűt, fuvolát, egy kis üstdobot – ezt mind Rézi cipelte utánuk.

Az előadásnak óriási sikere volt. Szimfónikus, melodramatikus, balettes, áriás részek váltakoztak; Rézi örömében és bánatában a papírkosárba gurított egy Diána-fejet, Wolfgang a professzor íróasztalán álló gyertyáról gyújtotta meg villámait, úgyhogy a megszámlálhatatlan macska veszett iramban menekült a fóliánsok mögé. Mozart rímei a virtuozitás netovábbját jelentették az operaköltészetben: „... oly sűrű a lugas, sehol sem lyukas, vár a szerelem, Farneze kebelem, ikreket óhajt minden csókom, s ez nem épp a legkisebbik bókom..." – mire Marianne, állandóan papír-keble gyülekező ráncait vasalgatva: „... fogadd e sóhajt vallomásnak, nem lihegném fülébe senki másnak, két gyermek apjává teszlek, vágyamban majd megeszlek" – azzal oly hosszúra csücsörítette száját, mintha egy tölcsér keskeny vége volna. Miközben Wolfgang össze-vissza gubancolódott lepedőjében közeledett hozzá, szívrepesztő arioso dolentéket

játszott hegedűjén – csók közben letette a földre –, Marianne viszont a parázna jelenet közben vakon verte a dobot: hiszen mikor apja tegnap magyarázott, már akkor is ez volt leghőbb zenei vágya.

Az előadás után a professzor nem győzte cukorkával és csókjaival elhalmozni őket, rögtön a bundáját kérte a házvezetőnőtől, személyesen akarta hazakísérni a gyerekeket és személyesen akart gratulálni papának, mamának. Az általános örömbe csupán az cseppentett egy kis ürmöt, hogy Leopold-papa és a professzor abban állapodtak meg, hogy Wolfgang rendszeresen, napról napra a professzortól fog latinul és görögül tanulni.

Leopold egy kissé elszontyolodott, mikor látta, hogy Wolferl ezt a humanista tudományos programot lógó orral fogadta, de családása szerencsére csak egy napig tartott – Wolfgang az első latin lecke után, amikor még az amo amas amat-ot úgy írta le, hogy amo, amoas, amoaset, rögtön kölcsön kérte az aranyszélű, vízimalom-lapátnak beillő Vergilius-kiadást, hátán cipelte haza, a konyhában Rézinek, a hálószobában édesanyjának, Leopoldnak meg gyakorlás közben olvasott fel belőle órákig. A betlehemeseknek, mert olyan kedvesek voltak, hogy drága pénzért lemondtak a professzor előtt tartandó előadásról, latin hála-episztolát szerkesztett: „Wolfgangus Mozartus köszönessza örökitur hálanda maxima..." és így tovább. Noha nagyon szerette a professzort és két hét alatt vágnivaló disznókká hizlalta a macskáit, a kis Wolfgang számára mindig csak az volt véglegesen hiteles és valóságos, amit apja magyarázott el neki. Gonoszkodásból gyakran ugratta atyikát azzal, hogy „mit értesz te a klasszika-filológiához", de titokban csak neki hitt, és a professzor tanításait fenntartással fogadta.

II

Egy Johann Andreas Schachtner nevű udvari trombitás egyik levelében azt írja, hogy attól a perctől fogva, hogy a kis Wolfgang zenével kezdett foglalkozni, semmiféle gyermekjáték többé nem érdekelte. Ezt a megjegyzést én egy kissé módosítanám. Mióta Wolfgang zenével foglalkozott, ezek a játékok, és egész kedélyének végtelenül játékos természete távolról sem szűnt meg, hanem beleolvadt a zenébe, úgy ahogy ezt önnek a bábjátékos-kalanddal és a Farnesei Bika „operával" kapcsolatban igyekeztem is ábrázolni. Ezzel természetesen nincs ellentétben az, hogy mikor zongorázott, saját szerzeményeit adta elő vagy izgalmas koncertet hallgatott, komolyabb

volt, mint a halál angyala. Ha mindazok a felületesnél felületesebb emberek, akik Wolfgangban csak balettező klasszicizmust, tündérkedő virtuozitást és örökké tartó francia négyest meg rokokó harmóniát látnak: legalább gyermekkorában ismerték volna – bizonyára a legsürgetőbben felülvizsgálnák oktalan ítéletüket. Sőt attól félek, hogy azonnal az ellenkező végletbe esnének, és a balettező klasszicista helyébe egyszerre vitustáncos hisztérikát, a virtuóz tündér helyébe szeszélyes zenei bacchánst állítanának – és a rokokó harmóniából (ilyen szamárul végletesek az emberek) zabolátlan romantika és ideges formabomlasztás lenne.

De abban nagyon is lélektani lényegre tapint a mi Schachtner nevű udvari trombitás barátunk – úgy látszik a fúvósok jó pszichológusok, hogy egy kicsit haza is beszéljek –, mikor egy Mozart testvéréhez írt levelében azt írja, hogy Wolfgangból valóságos *ördög* lehetett volna, ha Leopold nem fegyelmezi az engedékenység és nemes szigor csodálatos vegyületével. Mert szenvedélyes komédiás-vére, utánzó-ösztöne, dionizoszi mértéktelensége arra predesztinálta Wolfgangot, hogy ha egy Bach-kantátát hallott, rögtön szerzetesnek menjen; ha balerinák lábait látta a zenekarból, hányingert és szívrohamot kapjon a földi szerelemtől; mikor mértant tanult, a zsebkendőjébe háromszögek vetületét hímeztette az ámuló Marianneval, és a második fizikalecke után – ő, az ájtatos kis imaapród! – a szenteltvíz-tartóban papírcsónakokkal végzett lionardói kísérleteket.

Wolfgang nem volt hajlandó ágyba menni, míg apjával egy duettet nem énekeltek. A kis Mozart felállt egy székre, ez volt a színpad, a szék két sarkára gyertyát állított, melyekhez Marianne csinált pergamenből ellenzőt, hogy a rivaldához hasonlítson, ünnepélyesen meghajtotta magát a császár és az érsek falon függő képei előtt, mintha ott ülnének az udvari páholyban. Fejére hol gyermekláncfű-koszorút tett, hol egy csillogó habverő-üstöt, aszerint, hogy milyen szerepet játszott, s azzal egy sefüle-sefarka, olasz szótagokra emlékeztető szövegre elénekelte, apjával együtt, saját szerzeményű áriáját. Ha apja már nagyon álmos volt és bóbiskolás közben véletlenül *értelmes* olasz szöveget kevert bele, Wolfgang szigorúan rendreutasította, majd részletesen leírta azt az óriási üvegburát, mellyel egy fantasztikus óraművet védtek az érsek várószobájában: az alatt fogja őrizni mindörökké az ő egyetlen „atyikáját". Rézi megjegyezte, hogy az ementháli sajt burája a fűszeresnél jóval nagyobb.

Karácsony este, az éjféli mise előtt, a *Hárfázó Szamárhoz* címzett fogadóban nagyon emelkedett volt a hangulat. Háromnegyed tizenkét órakor a kocsmáros ünnepélyesen kijelentette, hogy többé nem szolgál ki senkit, bezárja a boltot, mindenki menjen az éjféli misére. Persze a kocsmában csak nyomorult agglegények, hajléktalan csavargók, világfájdalomtól csöpögő özvegyemberek tanyáztak: a családosok mind odahaza voltak.

A kocsmáros állta szavát, és bezárta a kocsmát – belülről. Egyetlen vendéget sem zavart volna az utcára; elfújta a lámpákat, összehúzta a függönyöket – itt-ott hagyott egy-egy gyertyát lobogni. Másik ígéretét is teljesítette: nem szolgált ki senkit, helyette vaksi felesége botorkált a kancsókkal a katakombai titokzatos homályban. A vendégek, kisebb-nagyobb csoportokban és lábujjhegyen az ablakhoz húzódtak, és marokkal elfedett gyertyájuk mellett a függönyök és ablakfedő táblák kis résein nézték az éjféli misére vonulókat. Egyetlen ivó maradt a helyén, úgy látszik, nem érdekelte a dolog vagy nem volt ereje a lábára állni: „Külsőség az egész. Komédia – dünnyögte magában – az ilyesmit belül kell érezni. Ez a kutya... ez a kutya – és kezével kereste a szék lábánál a fogadós korcs kutyáját – ez a kutya, ez az éhes, vacogó, didergő, rühös kutya, akibe mindenki belerúg, ez fog... ez fog... nem az érsek úr..."

A kocsmárosné éles sziszegéssel akarta elhallgattatni az istenkáromlót, de fölösleges volt, mert közben elaludt.

Az utcán, épp a *Hárfázó Szamár* előtt, nagy veszekedés volt. A derékig érő hóban nem volt különbség gyalogjáró és kocsiút között – középen volt egy keskeny ösvény, azon járt gyalogos is, négylovas hintó is. Persze, hogy épp ekörül volt a vita. A töpörödött öregasszonyok, botladozó gyerekek és magas vérnyomásuktól szédelgő pocakos dögönyözők nagyon lassan haladtak. Egy hintó előkelő utasa elvesztette a türelmét, kivágta a kocsiajtót, elkezdett torkaszakadtából ordítozni, hogy hol van ilyenkor a polgármester, hol vannak a zsandárok, a csendőrök, az éjjeli őrök, az ügyeletes utcaseprők – disznóság így megakadályozni a forgalmat, majd az Úr Jézus Krisztus talán másfél órával később fog megszületni egy mankón bicegő vén kofa kedvéért, és közben a Salzburgi Hercegérsek Öexcellenciája itt álljon a hóban, míg egy szemétdombra való ringyó huszonhat fattyát ajnározza az út kellős közepén.

– In aeternum, amen – mondta gúnyos flegmával a fogadós és

keresztet vetett, mint aki abban a mennyei kegyelemben részesült, hogy a legszebb karácsonyi szentbeszédet hallhatta.

Az ordítozó Papenteich báró nyomában szerencsére Schlachtpatzer. generális hintója jött: kísérői, vagy öt-hat katona, rögtön leugráltak a bakról, meg a hátsó kerekek közötti strázsahelyről és kardjukkal belekergették a gyalogosokat a hóba. Mikor ezek után a hintók és a türelmetlen lovak, mint a bolondok nekiiramodtak, Papenteich kocsijából egy vén hölgy hajolt ki és zsebkendőjét lengetve, szinte eszelősen hajtogatta: „Szoldateszka! Szoldateszka!"

Vígan gördültek a parádés kocsik. A kocsma áhítatos csöndben álldigáló és leselkedő vendégei nagy megelégedéssel látták, hogy Papenteich óriási háromszögletű kalapja a hóba esett és a generális lovai a cirkuszi mének pontosságával alaposan belehágtak.

A tábornok után egy Salzburgban időző velencei énekesnő hintója következett. Ennek ajtaja, teteje, bakja mindenféle igen-igen világias jeleneteket ábrázoló képekkel volt kifestve: az énekesnő ezeket különböző színes papírokkal le is ragasztotta, de az utcasarkon leselkedő csibészek alig várták, hogy kocsija kirobogjon villája kapuján – nekiestek és tépték le a papirosokat, ott, ahol érték, úgyhogy a *Hárfázó Szamár* áhítatos közönségének igen épületes látványban volt része. Boszorkányok haja nem lobog ilyen bolondul és kócosan, mint a félig letépett tarka papír-rongyok a decemberi szélben – mögöttük a kocsira festett vigyorgó antik hetérák időszerűtlen ábráival.

Közvetlenül a „cantatrice" nyomában jött a spanyol nagykövet, aki Bécsből egyenesen az énekesnő miatt érkezett Salzburgba. A hintó tetején – elvégre Spanyolország sem hiába Spanyolország – óriási betlehemi jászol, gipszből, szalmából, fából, embernagyságú színes szobrokkal, lángoló, szélben zörgő lámpásokkal. Annak ellenére, hogy a bútorszállító kocsinál is hatalmasabb batár teteje rácscsal volt körülkerítve, még tántorgó őrök is vigyáztak a viasz-tehenekre és papírmasé angyalokra. Úgy ölelgették a szobrokat, mint részeg ember a járdamenti fákat.

Rövid szünet után újabb kocsi érkezett, ezt senki sem ismerte a vendéglőben, lehet, hogy csak közönséges bérkocsi, és nem is tartozott a szakroszankt parádéhoz. Egy igen egyszerűen öltözött úr gyakran hajolt ki a kocsiablakon, állandóan hátranézett, látható kétségbeeséssel. A rozoga kis kocsi után ugyanis a salzburgi hercegérsek hintója ügetett, illetve ügetett volna, ha előtte ez a szerencsétlen koldus-karossza, vagy minek nevezzem, nem akadozott volna minden göröngynél. Leopold-papa kétségbeesetten magyarázta a ko-

csiban feleségének, hogy ebből botrány lesz, hogy ők mennek elöl és az érsek úr mögöttük, ez a legnagyobb tiszteletlenség, ezekben a pillanatokban teszi tönkre a maga és Wolfgang karrierjét, itt okvetlenül valamit tenni kell, de hát az összes mellékutcákban vállmagasságig áll a hó, neki ki kell szállnia, ez a legkevesebb, amit csinálhat, és mentegetőznie kell az érsek előtt, hogy igazán nem tehet róla. Végülis a feleségének kellett ráripakodnia, mint egy nyafka gyerekre: „Ha még egy percig tovább lamentálsz ezen a szamárságon, én ugrom ki a kocsiból, és beszélek az érsekkel, de az aztán audiencia lesz a javából!"

A kis Wolfgang látva atyika rettentő izgatottságát, a félelem őrá is átragadt. Marianneval együtt azt hitték, hogy az érsek hintaja pillanatok alatt beleront a kocsijukba, a lovak eltaposják őket, és ők holtan maradnak a hóban. A gyerekek összenéztek, mintha azt kérdezték volna egymástól, hogy „bőgjünk?" – és mivel szájuk már elég görbe volt ehhez a művelethez, éktelen jajveszékelésbe kezdtek. „Ezzel a hihetetlen szervilitásoddal hisztérikákat nevelsz a gyerekeidből!" – szitkozódott a mama.

Végre egy tágasabb térségre értek, közel a Neubau óratornyához. Alighogy a kő leesett Leopold szívéről, még nagyobb megpróbáltatás várt rájuk. Megszólalt az óratoronyba szerelt harangjáték: de ahelyett, hogy karácsonyi énekeket játszott volna, olyan éktelen macskazene és bolondházba illő hangzavar kolompolt bele az éjszakába, hogy aki meghallotta, megfagyott ereiben a vér, azt hitte, itt a világ vége és a Sátán vagy az Antikrisztus cimbalmozik az elátkozott toronyban.

Ahány hintó csak volt a téren, mind megállt, mint a Csipkerózsika meséjében. A lovak szinte megbénultak, a koldusok és a mise közönségére váró narancs- meg datolyaárusok térdre borultak; aki otthon volt, a nagy hidegről megfeledkezve, feltépte ablakát: a halálos csöndben csak a veszett harangozás hallatszott.

Zsigmond érsek kiugrott a hintóból, sápadtan és magából kikelve – egymaga gázolt keresztül a félig eltakarított havon, bal karjára dobva hosszú reverendája végét; kabát sem volt rajta: mint valami dühöngő Herkules ment a Neubau kapujához, és teljes erejéből verte a vaskopogtatót a tölgyfaportán.

Erre már megtört a kriptai csönd: mindenki kiabált, sírt, haját tépte, az emberek hangosan gyónták a vak éjszakába legtitkosabb bűneiket, térden csúszva és négykézláb másztak az érsek nyomába, a papok össze-vissza imádkoztak, kinek mi éppen eszébe jutott.

Leopold papa meg hasztalanul ordított a kocsis fülébe, hogy

forduljon meg és végre zárkózzék az érsek úr hintaja *mögé:* az ördögi lármában és rettegésben a kocsis megsüketült, úgyhogy Leopold maga fogta meg a lovak kantárját és hajtotta őket az érseki hintó mögé.

Leopold feleségét majd a guta ütötte mérgében, hogy férjét az utolsó ítélet napján is csak az érdekli, hogy az Apokalipszis négy lovasát „túlvilági fenségeknek" vagy afféle világpusztuláshoz illő, leegyszerűsített etikettel – „isteni főlovászmesterek"-nek titulálja.

Mielőtt még a hatalmas tölgyfakaput kinyitották volna, a tér sarkán valaki vad robajjal szétlökte belülről egy órásműhely zöld vasajtaját: ingben, gatyában rohant ki egy teljesen feldúlt képű ember, két kézzel markolt az érsek lila köntösébe, és magával rántotta a műhelybe az érseket. Zsigmondot az egész jelenet oly váratlanul érte, hogy nem volt ideje ellenkezni.

Erre mindenki megint elhallgatott, csak egy vénasszony sipítozta, hogy az a félmeztelen ember maga volt a Sátán és most elragadta az érseket a pokolba. Sokan ezt igen megnyugtató megoldásnak találták.

A félbolond, félrészeg órás, mint ez másnap kiderült, bevallotta, hogy a harangjátékot ő rontotta el, bosszúból, mert az érsek nem őt nevezte ki toronyőrnek, harangozónak és a zenélő-óra főfelügyelőjének. Helyette az került ebbe a pozícióba, aki évek óta bűnös viszonyban él a feleségével; jómaga pillanatnyi elmezavarában és ittas állapotban vetemedett erre az ördögi bosszú-gondolatra. Azonnal megy a vesztőhelyre – nyivákolta az órás – akasszák fel, ez az egyetlen kívánsága.

Az érsek ismét herkulesi mozdulattal a földre lökte a bolondot és mennydörgő hangon kiáltotta a téren össze-vissza hullámzó népeknek: – A toronyba! Állítsátok meg az órát!

A tömeg egymást tiporva tolult be a kapun, és az őrségnek nem kis erőfeszítésébe került visszaszorítania az eszelős hadat – mindössze négy-öt kovács- meg lakatosmestert engedtek be, azok lihegve kúsztak fel a recsegő csigalépcsőn. Az egyik nem sokat teketóriázott odafent és kalapácsával belevágott a fogaskerekek közé.

Hirtelen megszűnt a kárhozottak karneváli muzsikája. A torony csöndjében egy pár elpattant rúgó döngicsélt tovább, mint májusi dongók a szelíden lengedező fűszálak fölött. Az emberek el se hitték, hogy valóban nem szól már a „megrontott" harangjáték, oly kétségbeesett karmokkal vájta magát fülükbe, beleikbe az iszonyú csörömpölés.

De a kísérteties csönd csak pillanatokig tartott a toronyban.

Egyszerre égi zene áradt a magasból. Én meglehetősen botfülű vagyok a költészethez, úgyhogy átadom a szót egy vén tántimnak, akit azt hiszem, szintén nem fenyeget az a veszély, hogy túlságosan vastag betűkkel fogják szedni nevét az irodalomtörténetben. De érzékenyszívű, tollforgató dáma volt, és a világon senkit sem érdeklő memoárjait a halálos ágyán rámbízta. Abból idézem a következő pár szerény sorocskát: „... egyszerre csak azt hittem – írja a tántim –, hogy az istenkáromló és őrült harangozás okozta sebek enyhítésére, simogató olaj és illatos balzsam módján, az ég legszelídebb angyalai muzsikálnak. Békés volt, mint egy karácsonyfaágon lógó kis üvegcsengő hangja, ha az ember gyertyagyújtás közben meglöki az ágat; szinte illata volt ennek a zenének, ibolyákat és hóvirágokat láttam hullani az égből, szomorúakat mint a violaszín éjszaka és ártatlanokat, mint az őzikék szeme. Nem tudtam imádkozzam-e vagy öreg csontjaimmal egymagamban menüettezzek vénlányfészkemben? Üveget pengetnek-e vagy fuvoláznak? Tán tündérek bársonya és selyme borul az egész téli tájra? Csillárok csüngői adnak ilyen hangot, ha este nekirepül egy suta bogár, szökőkút árad ilyen fiatalos, szűzi suhogással. Fekete hattyú hagy ily elégikusan tovasikló árnyékot tükörsima vizen – megváltás, simogatás, ima, üdvözülés, szerelmi adieu és kacér nimfa-tánc volt ez a harangjáték. El sem képzelhettem, hogy emberi kéztől eredhet..."

No, bőven elég ennyi szegény néném naiv stílusgyakorlataiból, de ha ön Mozartról akar írni, akkor a korképhez ezek a szerény dilettánsok is hozzátartoznak: Wolfgang nagyon elnéző volt hozzájuk, ha nem ütötték bele orrukat a művészetébe.

A csodálatos égi zenétől minden és mindenki megszépült a téren. A feslett életű velencei énekesnő nem akart találkozni fojtott levegőjű alkóvjában a spanyol nagykövettel, nem akart többé arany kulisszák előtt és arany ruhában csillogó koloratúr-áriákat énekelni, hanem csak sírni és kékszemű gyerekeket ringatni a karján. A generális duzzogó medve módjára forgatta ölében kardját, mint akit becsaptak, mikor ilyen buta szerszámot adtak a kezébe. A herkulestermetű Zsigmond érsek szórakozott „gratias"-okat suttogva köszönte meg még mindig viasz-színű klerikusainak, hogy bundáját félénk tisztelettel a vállára terítették. Az utolsó zsigeréig didergő nép meg halkan kérdezgette egymástól: ki játszik? mi játszik? talán maga az...?

Mikor az érsek harsogó felszólítására – hogy állítsák meg a megvadult harangjátékot – a nép elözönlötte a Neubau főkapuját: az elébb még lidércnyomásokkal és könnyeivel küszködő Wolferl-

ben megint felülkerekedett a Schachtner levelében szereplő „ruchlosester Bősewicht", a nyughatatlan ördög, és szüleiről is megfeledkezve, vásott kamaszként nyargalt ő is a tölgyfa-kapu felé. Az egyik kovácslegényt, akit az őrök beengedtek, jól ismerte: egyszer fuvolát eszkábált neki, a kovácslegény nem tudta hová legyen a hálától, mindig „varázsfuvolának" nevezte a maga szerény szókincséből. Most, mikor meglátta, hogy a kisegér Wolferl ott bujkál a lába között, magával vitte a toronyba. Mikor az egyik őr morgott valamit, Wolferl (két kézzel kapaszkodva a markos kovácslegénybe) megkérdezte: „Ki ért a hangszerekhez? Maga vagy én?" – s azzal hamarabb fent volt a torony tetején, mint mókus a fenyőfa csúcsán.

Miután az egyik kovács belevágott az óraszerkezetbe, a többiek nekiláttak a kisharangoknak. Az órás össze-vissza drótozta őket, nyelvükre vasdarabokat meg vén kandur-macskákat kötözött, némelyiket rozsdás láncokkal fonta körül – mindent pillanatok alatt leszedtek és kijavítottak.

Wolferl két kalapácsot kért és először egészen halkan, majd mind merészebben kezdte kongatni az aranyosra fényesített kancsító mozsarakat. Mint valami bolondos vadméh vagy lihegő pillangó ugrált, táncolt, futkosott a harangok között. Miközben hosszan kinyújtott bal karjával egy doromboló, mélyhangú „giling-galang"-ot ébresztgetett, még messzebbre nyújtott jobb karjával harkályként kopácsolt egy szemtelen csengettyűn. Közben folyton járt a szája. Hol a harangokkal tárgyalt, becézte, dorgálta őket – hol meg a kovácslegényeknek mesélt tréfás történeteket.

Mikor a csigalépcső végén megjelent az érsek és közvetlenül nyomában az apja: hirtelen primadonnáskodni kezdett, finnyás mozdulatokkal billegette a harangokat, időnként a szalagokat is megigazította apró parókáján, lábujjhegyen tipegett – főleg akkor, mikor túl melankolikus dallamokat csalt ki a suta burákból. „Nemcsak örömünnep" – magyarázta, és szöcske módjára ugrott haranglól harangig, fölényes pillantásokat vetve az érsek felé – „van itt szomorkodni való is bőven. Ugye, Bimberl-Bamberl" – s azzal megsimogatta az egyik harangot, mely egy öreg bölcs bólogatásával igenelt. „Azért így sokkal jobb, hogy a Gerumpel után egy kis szolíd zene is szól, már a nép szempontjából is" – és most a harangoknak hátat fordítva ütögette őket – „sokkal hamarabb megnyugszanak az idegek. Hát nem?"

Mikor a harangjátéknak vége volt, Zsigmond érsek, a kis Wolfgang, Leopold és a mesteremberek lejöttek a toronyból. Leopold majd minden pillanatban orra bukott, annyira reszkettek lábai a bol-

dogságtól. Az érsek semmiképpen sem egyezett bele, hogy elsőnek menjen – „a kis Mozarté az elsőség" – mondta dörmögő-elérzékenyült hangon. Wolfgang ijedten atyikára nézett – el szabad-e fogadnia ezt a kitüntetést? Mire a papa könnyektől átitatott hangon mondta, Wolferl vállát simogatva: „Ha egyszer ez az érsek úr parancsa, engedelmeskedned kell, fiacskám". Erre Wolferl elindult a szinte létrameredek dugóhúzó-lépcsőn; mikor a kapuőrhöz ért, szamárfület mutatott neki.

13

A kapu előtt összegyűlt tömeg részben tapsolt, részben kórusban sóhajtotta az „Isten fizesse meg!" jókívánságot, voltak, akik hangosan követelték, hogy mutassák meg nekik a gyermek-művészt – „Gesu della musica", mondta egyszer róla, vállveregető és álszent fintorral Casanova Velencében. Az érsek herkulesi karjával levegőbe emelte Wolfgangot, és körbe mutogatta a népnek. Mikor letette a barnára taposott hóba, intett a titkárjának, hogy három vadonatúj aranytallért adjon a kis művésznek. A titkár jól ismerte már az ilyen integetések minden valutáris változatát, és fehér karingje alól, fekete reverendája zsebéből előhúzta a villogó pénzdarabokat.

Leopold kétségbeesett türelmetlenséggel súgta, hörögte Wolferlnek: „Kezetcsókolni! Kezetcsókolni!" – mire Wolferl kezet is csókolt a fanatikus-képű, kreol-bőrű spanyol titkárnak. A titkár nagyon zavarba jött, tudta, hogy a kézcsók nem neki jár, egy ideig riadtan nézte kezefejét, mintha stigmát kapott volna, noha vétkes; pár pillanatnyi habozás után féltérdre ereszkedett és bőréről a csókot az érsek reverendája széléhez törölte. Erre megnyugodott.

Egy utcagyerek, aki az egész jelenetet végignézte, lóhalálában rohant a dómba, hogy elmesélje a dolgot: egy csomó kis barátja a kórusban énekelt. Ezek a fiúcskák jégben, fagyban, huzatban várták az érsek érkezését; a kezük lila, az orrukból két-két jégcsap formájában lóg a gyémántos takony, keresztbe a szájukon; reszketnek, mint a nyárfalevél.

A hívek kétségbeesetten bújtak össze a padokban, egymást melengetve. Mikor meghallották a sátáni „Gerudelt" a Neubau tornyából, voltak, akik az utcára rohantak, voltak, akik a sekrestyébe, és kérték az ott vacogó, kezüket mécsesek fölött melengető papokat: mondjanak a főoltárnál az apokaliptikus alkalomhoz illő imát.

Mondtak is, órákig keresve a szertartás-könyvekben és a nyéllel ellátott, ezüst-rámás imatáblák között a megfelelő szöveget.

Leopold-papa örömének közben még nem volt vége. Az érsek nem engedte, hogy a művész – szülei kocsijába szálljon. Wolfgangot a maga hintajába emelte, sőt ölébe ültette. Mielőtt a hintó elindult, ott tolongtak az ajtó előtt a velencei énekesnő, gyönyörűen hímzett pénzeszacskójával, a spanyol követ egy gyöngyházas ereklyés-dobozzal, a generális fehér-zománcú érdemrenddel, rajta arany betűkkel: „Pro Patria". És a narancsosok is narancsukkal, a datolyások datolyával. Az érsek maga vette át az ajándékokat Wolfgang nevében, és egész kupacot rakott belőlük, míg a kocsi megindult.

Útközben mindent elmagyarázott Wolfgangnak. A velencei énekesnő erszényére Páris ítélete volt hímezve, mire az érsek a lehető legszínesebben és a gyermekmesék modorában elmondta az egész történetet. A spanyol követ ereklyés dobozában Compostelai Jakab kardjáról lepattant rozsdaszilánk volt: a lilaruhás pártfogó Jakab életét is elmondta a kerekre tágult szemekkel figyelő Wolferlnek. Utána megkérdezte: „Nézd, neked annyi narancsod van, ezt úgyse tudod mind megenni, adsz egyet a püspök bácsinak?" – „Mindet, mindet", – mondta Wolfgang, és nagyvilági orrhangon hozzátette: „Ez csak természetes."

Az érsek megsimogatta Wolferl fejét.

– No, van még valami kívánságod?

– Ugye, annak a bolond órásnak nem lesz semmi baja? – kérdezte Wolferl aggódó hangon, kissé kacéran és rábeszélőn, mint egy kikapós menyecske bál után, aki bocsánatot kér a vőlegényétől, mert sok idegen fiatalemberrel táncolt.

Közben elérkeztek a dóm sekrestyéjéhez. A püspök szélviharként rontott be az ajtón, Wolfgangot is vitte magával, mint vadász a lelőtt nyulat fülénél fogva, leültette egy évszázados, fényesre-ült padra, a fal mellett. A papok ott nyüzsögtek az érsek körül, öltöztették, mint az operában az elkésett tenoristát: csodálatos dísz-ruhák röpködtek az érsek feje fölött a levegőben, megszólalt az orgona is, sikítva csengett a harang az oltárra nyíló ajtó mellett, és pár pillanat múlva Wolfgang ott fagyoskodott egyesegyedül az üres sekrestye sarkában.

Nem tudta, mit csináljon? Szerette volna szüleit megkeresni, de moccanni sem mert. Egy ideig a gyönyörű pénztárcát meg a Jakab-rozsdás skatulyát nézegette; a tábornoktól kapott érmet nagyügyetlenül a hasa közepére akasztotta, az egyik gomblyukba. Erre lel-

kiismeretfurdalása volt, hogy ilyen világias dolgokkal foglalkozik és szerette volna meggyónni. Nem papnak, hanem a papájának.

A papára nem kellett soká várnia: pár pillanat múlva, vörösre fagyott orral megjelent a sekrestyében. Döbbenettel kérdezte kisfiát:

– No, mi az, Wolferl – itt hagytak?

– Itt bizony – felelte Wolfgang, lábával kalimpálva a középkori padon.

Leopoldot elöntötte a méreg.

– Ezt tudják! – kiáltozta olyan hangosan, hogy félő volt, az oltárnál is hallható, sőt a templom első soraiban is, ahol aranyrojtos dunyha-párnákon térdeltek a háromkirályoknál jóval cicomásabb kegyelmes urak és kegyelmes asszonyok – ezt tudják! Öt percig nyalják-falják a fiamat, mint egy lakájnak borravalót köpnek, mert kitetvezte az angóra-macskájukat, aztán nyugodtan pofáznak a betlehemi nyomorról, szikrázó briliánsokkal és lakkozott körmökkel, mert elvégre a szent szertartásokat nem lehet szennyes kézzel elvégezni, a pipere nem nekünk szól, gyarló testünknek, ó, dehogy, dehogy – mindez csak az Úr nagyobb dicsőségére! Az én gyermekem is csak az Úr nagyobb dicsőségére kap itt tüdőgyulladást, talán hogy bensőségesebben élje át a jászol nyomorúságát! Csak kerüljön a szemem elé ez a violaszínű képmutató! Tíz körmömmel cibálom ki a krucifixos budoárjából, és olyan jászolba hajítom, hogy nem lesz gondja színes szóképekre a holnapi prédikációjához. Egy ártatlan kis gyereket itt hagyni egyedül ebben az avas ima-kreizlerájban! – azzal összevissza csókolta Wolfgangot, öklével döngette a hátát, hogy megmelegedjék, két kezével dörzsölte-gyúrta összefagyott kis mancsait; mutatta neki, hogyan csapkodják a bérkocsisok karjukat a keblük előtt, hogy megizzadjanak.

Wolfgang viszont szédült. Mindeddig, ha az érsek nevét kiejtették, Leopold torkán megakadt a falat a tiszteletrohamtól, és – most? ... Itt, a legszentebb helyen, ilyen hangon beszél! Egy világ fordult fel Wolferl szűzi lelkében. A mama viszont tíz fontot hízott.

14

Az ünnepek után Mozarték ajtaján reggeltől estig meleg volt a kilincs, reggeltől estig szólt a csengő: egymás után jöttek a vendégek, akik látni és hallani akarták a „zenélő angyalt" és a papának meg mamának ezer jótanáccsal szolgáltak. (Ha most elmondanám

önnek, hogy hol és kiktől halottam, valahol 1810–15 táján ezt a Mozart-legendát, talán nem is Wolfgangról, hanem ezekről az alakokról írna regényt – már amennyire ismerem a romantikus költők lobbanékony fantáziáját – arról nem is szólva, hogy ön, kedves Johann Meyer, fogná magát és egyenesen hozzájuk utazna Salzburgba, sutba dobva az én sápadt gyűjteményemet. A szomszédomban van egy kocsma, akkor a *Süket Kántorhoz* volt címezve: ott gyűltek össze esténként azok a kivénült harangozók, zongorahangolók, zenélő-óra készítők és valóban süket kántorok, akik vagy negyven-ötven évvel ezelőtt „ismerték" Mozartot és a harmadik-negyedik pohár után szabadon fantáziáltak Wolfgangról. „Klimperl-Kränzchen"-nek hívták ezt az álmodozó társaságot, melybe pápai ajánlólevéllel sem juthatott be – történettudós.)

A velencei énekesnő rögtön Itáliába akarta vinni Wolfgangot, épp csak hogy be nem csomagolta egy tizenegyágú koronával díszített bőröndbe, valamelyik hercegi szeretőjétől kapta („vagy lopta" – tette hozzá a mama); a generális a bécsi udvarban akart hencegni Wolfganggal; a spanyol követ esküdözött, hogy ha Wolfgang Amadeus Mozart nem lesz az Eszkoriál királyi kápolnájának karmestere, lemond állásáról. A polgármester térden állva könyörgött, hogy felesége születésnapján Wolfgang adjon egy egészen rövid, egészen kicsi kis koncertet: busásan megfizet érte. Zsigmond érsek is izent, hogy ha hangverseny-körútra indulna, fizeti a költségeket – feltéve, ha előbb a legszigorúbb olasz zenetanítók egyhangú véleménye igazolja azt az esetleg romantikus feltevést, hogy Wolfgang különleges tehetség.

Wolfgang egy hosszú papírszalagra felírta, hogy mit fog hozni anyikának? Rómából Szent Péter fejét és a Kolosszeumot kofferban, Párizsból egy emelet-magasságú tükröt a versailles-i palotából; Londonból óriási vitorláshajót, a király kézjegyével az oromvitorlán: azzal körülutazzák a világot (és hogy huncutul hízelegjen a papának: Marianne közben megtéríti a kínaiakat!).

Elég az hozzá, hogy a család valóban a hangverseny-körút mellett döntött – ami Wolfgang számára nagyobb csoda volt, mint az elképzelt ajándékok együttvéve.

– Képzeld – mesélte Wolfgang vagy húsz év múlva e sorok írójának –, képzeld – miután Münchenben a választófejedelem palotájában játszottam (úgy éreztem, márványszobor-gyűjteménynek zongorázom, nem eleveneknek), és a passaui püspök jószágigazgatója egy dukátot nyomott a markomba az utolsó percben (vagy hat zsebében hiába kotorászott és a postakocsi lovai már toporzékoltak):

Linzben majdnem szerelmi tragédia okozója lettem. Schlick gróf volt a pártfogóm, de a grófnő fülig szerelmes volt belém. Azóta erősen megcsappantak az ilyen hajlamokkal rendelkező grófnők, és sajnos, a polgári „Máderl"-ek is majmolják ebben arisztokratikus modelljeiket. No, de mindegy. Egy fiatal magyar gróf, valami Pálffy, ha jól emlékszem, viszont a grófnőbe volt fülig szerelmes és mindenképpen találkozni akart vele Linzben. Én már sokszor játszottam a grófnőnek; most, mikor randevúra ment a Karpfen vagy milyen Allée-ra, közvetlenül előtte is vagy egy órán át neki játszottam. Mint később kiderült, a rózsalugasban, köpködő amorettek és vérebek módjára leselkedő csőszök között, a grófnő Pálffynak folyton csak rólam beszélt. Az ifjú mágnás hat kötet szerelmes verset akart felolvasni, feltette a pápaszemét, letette a pápaszemét, de hát egyetlen sorra se jutott ideje. A lelkes grófnő elhívta délutánra, hogy hallgasson meg – engem! Képzelheted mennyire fokozta ez Pálffy úr zenei érdeklődését, de hát eljött. Mikor játszottam, még sejtelmem se volt, hogy minden leütött hanggal a szívét szurkálom, és minél szebben játszom, annál boldogtalanabb lesz. A lassú részeknél a szó szoros értelmében zokogott, mire elkezdtem komédiás prestókat játszani. Ekkor még hangosabban sírt, mert látta, hogy a grófnő csillogó szemmel topog a lábával a gyönyörűségtől. Viszont? A koncert végén Pálffy a nyakamba borult, ölelgetett, áthívott egy szomszéd szobába, és elmondta szerelmi tragédiáját. Ő tehetségtelen senki, csak vadászni, vívni és táncolni tud – én, Wolfgang vagyok a csoda, én vagyok az igazi férfi (nota bene vagy hatéves lehettem akkor), tökéletesen érti, hogy Madame Schlick engem választott, ő visszalép és legszentebb lovagi kötelességének tartja, hogy tehetségem és sikerem érdekében mindent elkövessen.

Erre én valami olyasféle prédikációt tartottam a fiatal grófnak, hogy én töviről hegyire ismerem a szerelmet, annak minden testi-lelki bonyodalmát, hogy mást ne mondjak, a legnagyobb figyelemmel és együttérzéssel kísértem Péter király, Bourbon Blanka és valami harmadik nő szerelmét; járatos vagyok Zeusz és Antiopé viszonyának legrejtettebb útjain is, úgyhogy amit az Ars Amatoria területén mondok, szentírásként hallgathatja. Szóval Madame Schlick, higgye el, halálosan szereti magát, bennem csak a zongorista bohócot élvezi; majd ha a gróf úrnak is olyan szerelmi tapasztalatai lesznek, mint nekem – lásd a fenti adatokat –, sokkal hamarabb meg fogja látni a zene és a férfi iránti rajongás közötti különbséget.

Lélektani elemzésemnek meg is volt a gyümölcse: este ismét

nekik kellett volna játszanom, de egy cédulát kaptam – „nem érnek rá", még csak bocsánatot se kértek, és kifogásra sem méltattak.

(Az ön kedvéért teszem itt zárójelbe: gyakran volt alkalmam Wolfgang meséit – tudatosan használom a szót – úgy hallgatnom, hogy én már előzőleg ezt vagy azt a históriát másképp is hallottam. De hagytam, hadd fantáziáljon, úgyis a „szabad fantázia" volt egyik kedves koncert-műfaja; különösen akkor hagytam, mikor szomorú volt. Én Madame Schlicknek semmiféle szerelmi történetét nem ismertem, Pálffy viszont határozottan tudta, hogy nagyban egyengette Wolfgang útját a Burg felé. Wolfgang vérbeli színész volt, oly csodálatosan tudta néha dramatizálni életét, hogy az ember csodálkozik és szomorkodik – mért kellett hónapokon át műkedvelő költőcskéknél operaszövegért koldulnia?)

– Mikor Ips fele menet rázta ki a lelket belőlünk a postakocsi – folytatta Wolfgang – két minorita meg egy benedekrendi utazott velünk. Mikor a benediktiner meglátta a papa hegedűjét, felcsillant a szeme. Apró markával felborzolta két szál fehér haját, marhanyelvével csettintett, és kucsmagomba-orrával úgy kezdett szaglászni, szuszogni mint egy kutya, ha vakondtúrásra akad.

– Musik! Musik! – mondta kéjesen és a lehető legvilágiasabb modorban kezdett a mennyei orgonistáról, Ceciliáról, beszélni, sőt utánozta is az orgonálás mozdulatait, kézzel-fábbal. Sokat járt Olaszországban, ott tanulta ezt a modort: hárfázott a levegőben, dobolt a batyuján. A két cingár minorita azt sem tudta hová legyen a megbotránkozástól, kukoricacső hosszúságú fejük még hosszabb lett, elmerültek a breviáriumba. Később hangosan mondták, nehogy fülükbe jussanak ezek a tiszteletlen tréfálkozások.

Mikor az ipsi kolostor kapuja elé érünk, két fráter, mintha piaci kofákat terelt volna, úgy hajtotta el kocsinkat a főútról meg a főkaputól: hadonászva és káromkodva magyarázták, hogy főúri vendégeket várnak ebédre, eriggyünk ergo a fenébe.

Miközben valami konyhabejárót vagy kertkaput kerestünk, valóban három hintó érkezett a főbejárat elé, tarantella-csörgőkkel ékes hófehér lovakkal és igen előkelő töltelékkel, amit már abból is láttam, hogy az ülésről félszegen kilógatott lábukkal fél óráig keresték a levegőben a kocsi tenyérnyi lépcsőjét.

Útitársaim miséztek, engem meg felhajtottak az orgonához. – „Játsszam, ami éppen eszembe jut" – mondta mosolyogva az én „benedictus"-om, és egy kiadós barackot nyomott a fejemre. Engem sem kellett kétszer noszogatni, ha ilyesmiről volt szó.

Atyikám mesélte később, hogy mi történt közben az étterem-

ben. Papok és urak kiszámíthatatlan szeszélye következtében, megengedték neki, hogy a refektóriumban ebédeljen. Ebéd közben jóformán alig beszélgettek, úgyhogy a gótikus terem csupasz kőfalai között csakúgy zengett az én veszett orgonálásom – pedig jó kétszázháromszáz lépésre esett a kápolna tőlük. Az egyik parókás nagyúr épp szájához emeli a poharat, de aztán hirtelen megáll a keze, fülel, csodálkozó és kérdő szemekkel a szomszéd páterre néz, de az sem okosabb nála, és halkan leteszi teli kanalát. A többiek úgy dugják össze, púposan és szinte rémülködve, nem éppen a legnagyobb fodrászművészettel nyírt fejüket, mint a tyúkok, ha kukoricát dobnak nekik az ablakból.

Végre az egyik testes vendég, hasán kisimítva gyöngyházgombos mellényét, felemelkedik székéről, és fenyegető hangon kijelenti:

– Kema los! Gyerünk! – azzal elindul a kápolna felé, utána libasorban az egész társaság.

Feljöttek mind, alig tudtam játszani, mert jóformán a billentyűkre is ráültek, vártam rá, hogy a sípokra is felmásznak, mint az afrikai páviánok. Mint később értesültem, a két kukorica-fejű minorita azonnal elhagyta a klastromot, mely megbocsáthatatlan bűnöm következtében az ördög hálójába esett.

15

Bécsben Leopoldék a kertes külváros egy bájos kis fogadójában szálltak meg. „Egyelőre! Egyelőre!" – mondta sokat sejttető játékos ünnepélyességgel Leopold, nyilván arra célozva, hogy órákon belül Mária Terézia a saját mennyezetes ágyát fogja felajánlani a mamának, Wolfgang pedig József trónörökös vadászkastélyában fog külön háztartást vezetni. A fogadó Wolfgangnak is nagyon tetszett. A méregzöld kapu, melynek lécei olyan ferdén voltak összeragasztva, mintha parketta lett volna; a vajszín és hamuszín törzsű platánfák; a zsindelytetős, lejtős kuglipálya (még a család ki sem kászálódott a postakocsiból, Wolfgang már három babát falnak teremtett egy ménkű-nehéz golyóval).

Alighogy egy lehullott levelekkel vastagon teleszórt kerti asztalhoz ültek egy korsó sörre: a vendéglőből kijött hozzájuk egy borotvált képű, mosolygós öregember, nyitott ingben, fején piros bojtos sapkával – Wolfgang így képzelte a szicíliai brigantikat. A „briganti" azonban rekedt-kedélyes hangon bocsánatot kért, és odatelepedett hozzájuk az asztalhoz. Nyilván Nannerl is (Mariannet

így becézték odahaza) Wolfgangéhoz hasonló elképzelésekkel rendelkezett, mert felsikoltott. Mire az idegen (lehetett vagy hetvennyolcvan éves) rögtön megmagyarázta a dolgot:

– Nyugalom, nyugalom – és az öregemberek bizalmasságával megveregette Nannerl vállát –, bizonyára *ezektől* ijedt meg a kisasszony – azzal óriási zöld haskötő-kendőjére mutatott, melyből tőrökre, pisztolyokra és a legvésztjóslóbb török handzsárokra emlékeztető tárgyak ágaskodtak, kopott bőr- és bársonytokokban. – Ezekkel még nem gyilkoltak meg senkit. No! Ne féljen, húzza csak ki azt a hosszút, a fekete bőrtáskában!

Persze Wolfgang húzta ki, olyan hevességgel, hogy még vagy három „fegyver" is utána potyogott. Erre már a mama is felsikított, a kocsmáros meg óvatosan kidugta fehérkötényes pocakját az ajtón – mi az? talán szarvasbogár esett a kriglibe?

Wolfgang azonnal kicsomagolta az asztalon a holmikat: sütővas, sűrűfésű, vasvilla-fogú fésű, tojás alakú hajkefe volt bennük.

– Császári nyugalmazott fodrász vagyok, friseur des friseurs, Figaro de genere Figaro, színházi szem-, száj- és arcfestő, parókakészítő és műkedvelő optikus –, utóbbi működésemet szigorúan zenei pacientúrára korlátozom. Timotheus Sauerknödl – azzal felállt és sorba kezet fogott az egész Mozart-családdal. Mindenki el volt ragadtatva az előkelő ismeretségtől. Mikor Leopold a maga nevét akarta mondani, Sauerknödl tiltakozott:

– Ne tessék mindjárt ismeretségünk elején megsérteni. Hogy én, Timotheus der Letzte, aki hatvan év óta zenét eszem, zenét iszom és hat üvegszekrényből álló tetű-gyűjteményem van minden énekesnő és minden muzikális császár hajából és parókájából: *én* ne ismerném a világhírű Mozart-családot? Egész Bécs önöket várja. Tegnap beretváltam ott fenn, azon a kis erkélyen Pálffy grófot – póklábú kezem ellenére vagy ötször bevágtam, mert a gróf folyton csak Wolfgang Amadeus Mozart zeneművészetéről beszélt.

Wolfgang erre panaszos hangon kijelentette: „És a papa még egy kis pohár sört sem engedélyezett, csak ezt a nyomorult málnaszaftot."

Mikor Timotheus látta, hogy Marianne a legnagyobb érdeklődéssel, de némi viszolygással szemléli császári műszereit, rögtön felvilágosítással szolgált:

– Ezzel a kefével még boldog emlékezetű VI. Károly császár parókáját simogattam. A császár rajongott a zenéért, sokszor dirigált az operában, mindig a legmodernebb darabokat szerette, és a legvakmerőbb zenei újításokra még saját fantáziáival és betéteivel is

ráduplázott. Sátáni kacajjal mondogatta, hogy „ő a legnagyobb forradalmár Európában", igaz, hogy ez csak egypár merész csembalóakkordra és a parókái fazonjára meg színére vonatkozott, no de Isten nyugosztalja az öreg bolondot... Az egyik temetőszolga jó barátom volt, és úgy tette rá a koporsófödelet, hogy az általam épített – igen, „épített" – ravatali parókájából egy tincs *kilógott:* a katedrális cúgja játszott vele, így búcsúzott tőlem, vén tamburástól. No, de ezt okvetlenül el kell mesélnem, ha már parókáról meg összhangzattanról van szó. A császár borzasztó hevességgel vezényelt, kézzel, lábbal, pocakkal és copffal; az olaszok mafla múmiák voltak hozzá képest. Ennélfogva gyakran előfordult, hogy a parókája lerepült, egy csellista vonójára vagy az első sorban ülő püspökök egyikének az ölébe – ettől legalább felébredt őexcellenciája. Mikor a császár főfőszerelme énekelt itt Bécsben, egy olasz énekesnő, a Vendetta di Micipsa című dalműben (bár az is lehet, hogy valami másban): a császár megkért, hogy enyvezzem rá kopasz fejére a Tiziano-vörös parókát. Így is történt. Az előadás után a császár titkos találkahelyen találkozott az énekesnővel. A temperamentumos itáliai donna, csupa szerelemből, összevissza markolászta a császár „haját". A császár alig bírta visszafojtani az üvöltést, mert a szakadozó enyv a fejebőrét tépte – a hölgy már a szerelem végső aratására készült, mikor a császár, a kíntól könnyes szemekkel kijelentette, hogy halaszthatatlan államügyekben egy órára el kell mennie. A halaszthatatlan államügy persze én voltam – nekem kellett különböző vegyszerekkel leolvasztani a műhajat ez alkalommal alaposan „felkent" fejéről.

Marianne a primadonnák ingerültségével és féltékenységével kérdezte az udvari fodrászt:

– Úgy hallom, a császárnő is igen képzett és kitűnő hangú énekesnő. Igaz?

– A Trézsi? – mondta a fodrász, és egyik kezével a fejét vakargatta, másik kezével meg köszvényes térdét masszírozta – nem mondom, bájos szopránja van, és főleg rendkívüli zenei műveltsége; bevallom őszintén, az ellenpont-tanban még engem is zavarba hozna. Ő is akkor kezdte, mint maguk, hétéves korában. Egy nagy udvari ünnepség alkalmával egész operát végigénekelt. Ott is volt egypár mulatságos közjáték. A próbákon, még a legutolsón is, a főhercegnő saját háziruhájában énekelt, a szoknyán óriási *M* és *T* betűkkel: „Mária Terézia" – nem tudom mi a fenének volt erre szükség, talán attól félt felséges anyja, hogy összetévesztik valakivel a mosókonyhában? Elég az hozzá, mikor elérkezik az ünnepi bemu-

tató: az öltözőben kiderül, hogy mindenik ruha szűk neki, az antik olympusi fátyolok éppúgy, mint a harcias páncélok. Az udvarhölgyek, önfeláldozó pelikánként – utóbbi pipike állítólag saját vérével táplálta a kicsikéit – egymás után tépik le magukról legszebb selyem- és csipkeruháikat, hogy a hatvanhat futárral mozgósított varrónők a Mária Terézia ruháját különböző betoldásokkal bővítsék. Persze az utolsó percekben nem lehetett a legmegfelelőbb anyagokról gondoskodni, a kapkodó, buta és halálra rémült varrónők sem voltak éppen lángeszű művésznők, úgyhogy Terézia szilfi ezüstfátyolába egypár báránybőr-stráf is belecsúszott és az amazon-páncél háta habos csipke-zsabóval volt kifoltozva. De még ez sem lett volna a legnagyobb tragédia. A magassarkú cipő pompásan illett megszentelt lábaira: viszont éneklés közben, kint a színpadon irtózatos görcs ütött a bokájába – soha életében nem viselt ilyen araszos-sarkú cipellőt. Vért izzadott, csak hogy a felvonást végig tudja énekelni – utána elájult az öltözőben. Mindenki tehetetlenül és kétségbeesetten tépte a haját, de Timotheus Sauerknödl – csekélységem – megmentette az alapjaiban megingott császári házat.

– Az egyszer világos volt, hogy Mária Terézia ezekben a toronysarkú cipőkben tovább nem énekelhet, sőt semmiféle cipőben, hanem csak angórabélésű bő papucsában, miután bokáját ólomecetes borogatással jól körülfásniztuk. Az ám! De a közönség halálra fogja röhögni magát, mikor észreveszi a második felvonásban, hogy a tündérkirálynő vagy amazon, tíz hüvelykkel – kisebb lett. Erre újabb lamentálás, újabb hajtépés és az örök tehetetlenség. Timotheus Sauerknödl azonban annál tevékenyebb volt.

– Felszaladtam, bejelentés nélkül, nyílegyenesen a francia nagykövet páholyába, tömören és ragyogó franciasággal előadtam a tényálladékot – „paroléz – vó francőz?" – és a következő utasítást adtam neki: „Itt van ez a pár magassarkú cipő – s azzal Terézia magammal hozott cipőit helyben kezébe nyomtam –, ön ezzel lemegy a színpadra, a függöny elé, és a közönség fele fordulva elmondja, hogy önnek diplomáciai okokból hirtelen Párizsba kell utaznia, és Mária Terézia főhercegnő emlékül vagy ereklyeként ezzel a pár cipővel ajándékozta meg önt, agyő-képpen, mint a francia király követét. Ha a követ úr őkegyelmessége az operát mindezek után mégis végig akarja hallgatni: fáradjon a színfalak mögé az egyik öltözőbe, olyan ragyogó piaci kvargliárust csinálok belőle, hogy örökre elmegy a kedve a versailles-i politikától, de a karzaton is, a legnagyobb kényelemben végignézheti a lakájok közt az operát, majd adok önnek egy írást, azzal beeresztik. Mit csinálnának

a királynők borbély nélkül? – és letörölte kezefejével a sörhabot a szájáról (a fülén még maradt bőven).

– Mint később kiderült: a követ a második fölvonást valóban végighallgatta, azaz, hogy ott volt, de nem hallgatta. Sokkal édesebb arietták csiklandozták a fülét: a lakájok ugyanis olyan hangon beszéltek az uralkodóházról és az egész császári „wirtschaft"-ról, hogy a francia követ majd hogy le nem fordult szívszélhűdésben a földszintre. A harmadik felvonást már nem hallgatta meg – lóhalálában vágtatott a rendőrminiszterhez.

Wolfgang ugrált és tapsolt, úgyhogy a korsók is táncra perdültek az asztalon.

– Képzeld, atyika! A francia követ megérkezik a miniszterhez, mint rongyos kvargli-kereskedő – az öltözőben biztosan jól be is büdösítették –, a miniszter inasai ötször kidobják, az iratait ottfelejtette az operában, talán el is lopták. Micsoda jelenet! Tedd bele díszpéldának az „affektus"-tanba, papa – „opera buffa erősen haladóknak"!

– Nem mondom, van fantáziája a gyereknek, kár, hogy még ilyen fiatal és nem tudom megberetválni.

Mariannet csak a koronás vetélytársnő izgatta:

– Énekelt a császárnő olaszokkal is?

– Hogy énekelt-e? Huszonkét éves korában én kísértem Flórencbe, ott egy Senesino nevű vén énekessel szerepelt egy duettben. Az öreg kappan minden második taktusnál elbőgte magát a meghatódástól, mert Trézsinek nemcsak a hangja volt remek formában, hanem ő maga is (a haldokló Senesino szerelmes verseket is írt hozzá). Viszont Senesino a trónörökösnő minden virtuóz trilláját tönkretette, mert úgy zokogott az elérzékenyüléstől, mint egy hetednapja koplaló vadszamár. Tízszer kellett nekifognia saját szólamához – persze a fojtott zokogástól olyan hamisan énekelt, hogy Teréziánknak meg nevetnie kellett.

– Feledhetetlen duett volt. A vén bolond szerette volna helyrehozni a hibát, melyet érzékeny szíve miatt követett el, és másnap, most már fegyelmezetten, elénekelni a főhercegnővel a duettet. A királykisasszony aranyos hintója azonban már messze robogott, és a reszkető lábú Senesio a botfülű fináncoknak énekelte a magáét a zebracsíkos sorompó mellett.

Mozarték még fel sem mentek szobájukba, mikor egy kék egyenruhás inas érkezett óriási borítékkal. Benne meghívó Katzenkopf bárónéktól – hallani akarják a két csodagyereket. Marianne azonnal szobájába rendelte a fodrászt, Wolfgang meg vörösre kaparta az állát, nem lehetne-e mégis legalább *egy* szál szőrt találni, hogy a német–római császár fodrásza „razírozza"?

De Katzenkopf illatos meghívóját hamarosan elfelejtették, mikor este – az egész család már ágyban volt – megérkezett Asta hercegnő udvari káplánja, és szintén meghívót hozott. A família halálra rémült, mert a levélpapíron gyászkeret volt, azt hitték, valaki meghalt a családban, pláne pap hozta és késő este. Pedig csak arról volt szó, hogy a hercegnő tizenhetedik unokaöccsét gyászolta, nyolc percig élt csak szegény, a hercegnő Wolfganggal akart gyászzenét játszatni a palotájában. Marianne nagy tiszteletlenül halálra kacagta magát, mikor a káplán a szemét dörzsölő Leopoldnak átadta a meghívót: a pap ugyanis, mikor Marianne ágya mellett ment el, tenyerével elfedte az arcát.

Alvásról persze ezek után szó sem lehetett. De a reggeli kávé is ott maradt. Amint lent ülnek a piros-fehér kockás reggelizős-asztal mellett, a még harmatcseppes hársfa alatt – csodálatos októberi idő volt – megjelenik három lovasember aranyrojtokkal és szökőkúthoz hasonló habos tollakkal. Magától a császártól jöttek! Ezek nem hoztak semmiféle írást, csak elmondták, hogy 13-án délután három órakor jelentkezzenek Schönbrunnban. „Szevasz, Franzl" – mondta Figaro, kését fenegetve, de a testőrök vagy micsodák úgy néztek rá, mint egy félkegyelműre. „Ez a legelőkelőbb" – magyarázta Marianne –, hogy nem küldenek semmi szöveget. Olyan hajfodorintásra való papírokat csak holmi Katzenkopfok meg Asták, Pasták vagy mik küldenek.

Lotharingiai Ferenc császár belső titkos kamarása vagy külső nyilvános kifutófiúja („mit tudtam én akkor, kicsoda ki volt?" – mesélte később nevetve Wolfgang) az ifjú művészt Schönbrunnban őfelsége dolgozószobájába vezette, s azzal ki is ment. Wolfgang egyelőre lélegzeni se mert; olyan mozdulatlanul ült ott, hogy kezelába, nyaka pillanatok alatt elzsibbadt. Ha pislognia kellett, halálra rémült; ha szemét egy hajszálnyit jobbra fordította: azt hitte lármát csapott vele, és ijedten befogta a száját. Várt, várt, várt – és épp ezért kezdte idővel otthonosan érezni magát. Ezt már megszokta. Később bejött egy úr, Wolfgang felugrott és a földet verte fejével;

az észre se vette, csak valami tarka követ tett egy óriási üvegszekrénybe, melyben százával álltak az ilyen színes kavicsok, apró cédulákkal ellátva. A császár nagyon sokat foglalkozott ásványtannal. Mikor az úriember eltávozott, Wolfgang látja, hogy az apró kulcscsomót az üvegszekrény ajtaján felejtette.

Ebben a pillanatban mintha varázsvesszővel hajtották volna ki belőle a minden porcikáját megbénító félelmet. Felkelt, odament a nyitva felejtett szekrényhez, és sorba szedegette ki a köveket: ibolyakék lazúrkövet, almazöld krizoprázt, fekete turmalint és – a padlón próbálta őket úgy egymás mellé rakni, hogy valami „értelmes színskála" jöjjön ki belőlük.

Mikor épp azon törte a fejét, hogy egy szivárványos opált ugyan hová rakjon? – valahonnan zongorázást hall. „No, ez valamivel rendesebb skála" – mondja magában, és máris indul kifelé a hang irányába, szépen otthagyva a padlón szanaszéjjel a kristályokat.

Jobbra-balra üres folyosók: ott a zongorázás sokkal halkabban hallatszott. Hohó, egy lépcső! Keskeny csigalépcső volt, Wolfgang belenézett fél szemmel, mint egy üres flaskóba, és máris leperdült rajta. A következő „hohó" annak szólt, hogy szempillantás alatt – kint volt a parkban. Nem lesz ez kicsit sok a jóból? „No, de hát eleget vártam a császárra, ő is várhat énrám. Csak a papa ne csináljon valami komédiát."

Égig érő ciprusok és frissen nyírt bukszusok sorakoztak előtte szénfeketén és mértani rendben, mint egy várfal; középen: zöld tónál simább tükrű gyep; szabályos távolságban hattyú-fehér márványpadok; messzebb zöld kockák, tojások, alagutak: van ezeknek a mérnöki játékoknak levelük? Wolfgang odament és megfogta az egyiket: tövisük minden esetre volt, annyira, hogy alaposan meg is szúrta a kezét. Jesszasz! hogy fog most zongorázni?

Szalad vissza a tojás-sárga palotához, sehol élő lélekkel nem találkozott. Hangosan sírva fakadt, mikor a tizedik üvegajtó sem volt az, amelyiken át a parkba pottyant. Végre mégis megtalálta, hatvanhat gyertyát ígért szent Leopoldnak – és loholt fel az intimus ásványtani múzeumba. Olyan nagy kő nem is volt az üvegszekrényben, mint amekkora most esett le Wolfgang szívéről: a szobában még mindig nem volt senki. De ó jaj! Ekkor veszi észre, hogy az ásványokat valaki közben mind visszarakta a szekrénybe, és a kulcscsomót is leakasztották a zárból.

Ijedten kilopakodott, és körülnézett a folyosón. A zongoraszó

most egész hangos volt. Wolferl látja, hogy a folyosón a negyedik ajtó tárva-nyitva. Bekukucskál.

A zongoránál egy negyven-ötven év körüli férfiú ül, a legbúskomorabb pozitúrákban; nem messze tőle egy arckép. „Abba szerelmes és az a nő nem viszonozza" – morogta magában Wolferl –, „majd megmagyarázom a nőnek, hogy aki ilyen remekül zongorázik, abba szerelmesnek kell lennie. Elvégre már nem is olyan fiatal ez a zongorista, nem lehet az időt csak úgy vesztegetni".

Később a nemesszándékú közvetítésről lemondott, mert az arckép egy száztíz éves bíbornok ásatag profilját mutatta.

Mikor halkan átmerészkedett a küszöbön, még sokkal nagyobb meglepetés érte. Hatalmas, paragrafus-lábú karosszékben ott ült – Leopold. A papa felkiáltott, először összecsókolta, aztán kicsit megpofozgatta, befejezésül még jobban összecsókolta. Míg Wolfgang az ásványokat csoportosította „magasabb szempontjai" szerint és a versailles-i kertművészet alapelveivel igyekezett tisztába jönni – Lepold a főudvarmesterrel tárgyalt, az később őt is az ásványgyűjteménybe küldte, Leopold oda is ment, látja a minden királygyilkos képzeletét felülmúló felségsértést, melyet fiacskája elkövetett (ki más csinálhatta volna?) –, el is határozta, hogy ha valaki közben bejönne, térdre borul és magára vállalja a dolgot, nehogy Wolferlnek bántódása essék. Így is történt, de a titkár csak kacagott, és még ő kért bocsánatot őfelsége nevében, hogy a császár halaszthatatlan magyarországi ügyek miatt késik. Hogy Wolferl nem volt a szobában, az előzékeny titkár észre sem vette.

Wolfgang halálsápadtan súgta oda apjának, illetőleg a hasa közepén, mellényzsebében ketyegő zsebórájának (Wolferl feje pontosan odáig ért), hogy: „Biztosan maga a császár volt, inkognitóban! Péter király történetéből tisztában vagyok az ilyen udvari fifikákkal, és most meg fognak büntetni téged – engem nem, mert én még gyerek vagyok." (Egyébként kukucskáló szemével ekkor vette észre, hogy az a bizonyos arckép egy lila-taláros halálfejet ábrázol.)

Leopold és a zongoraművész – Wagenseil volt – egyesült erővel nyugtatták Wolferlt, hogy ezek csak a rossz lelkiismeret rémlátomásai, mikor egyszerre csak betoppant a császár. „Háhá! Hát itt van a kis boszorkánymester!" – kiáltotta harsogva, azzal magasba emelte Wolferlt, úgyhogy az jól beleverte fejét a csilingelő csillárba.

„Gyerünk talán az én kis zenei odúmba, mert Wagenseil barátom szobájából úgy árad a szomorúság, mint bundámból a naftalinszag, és a mi kis Wolferlünk még tüsszögési rohamot kap a melankóliától", – azzal máris vitte őket, miközben valami olyasmit mormogott

magában, hogy: „ezek a magyarok, ezek a magyarok" –, de Wolfgang ezt a zenei műkifejezést még nem hallotta életében.

Mikor Wolfgang a zongorához ült – titokban még egy jó nagyot szippantott vérző kisujjából –, a császár valami ábrándos áriatöredéket dúdolt Wolferlnek. Kérte, hogy ezt variálja – „Végkimerülésig", tette hozzá cukros mosollyal. Wolfgang mintha egyszer hallott volna olyasféle kifejezést, hogy „asztal alá inni valakit": nahát ő majd „asztal alá zongorálja" ezt az imperátort és jeruzsálemi királyt („hierosolymorum rex": betűzte Wolfgang a császár arcképe alatt). Ördögi huncutságból a szívrepesztő áriafoszlányra csupa víg variációt költött. Leopold papa halálos izgalomban feszengett széken és a legtragikusabb képeket vágta, ilyenformán izenve fiacskájának, hogy játsszék már valami édes-halkat, mert felségsértés-szagot érez a levegőben. De hát hiába! Legfeljebb a császár mulatott a ripacsokhoz illő „Poldi"-féle fintorokon. Mikor aztán őfelsége víg nótát kezdett fütyörészni, Wolferl gyógyíthatatlan búskomorságba esett, gonosz kedvében még Wagenseilt is utánozta, de hát az vagy nem vette észre zenei gyönyörűségében, vagy tán humorérzéke is volt – legalábbis ilyen esetekben. Ezek után a császár különböző akrobata-mutatványokat kért tőle, mire Wolfgang kijelentette, hogy ilyesmit a cirkuszban csinálnak a zenebohócok. Leopold képzeletében erre ismét megjelent az akasztófa sötét árnyképe, de a császár csak nevetett – sőt, mikor a ravasz kölyök ő jeruzsálemi felségének egy bourrée-ját játszotta el a kívánt „stikli"-k helyett, a felséges úr maga vette el a süteményes tálat a sarokban álló inastól és dugta Wolfgang szájába az egyik tejszínhabos szerecsen-bombát.

– Na most *egy* ujjal egy kétszólamú invenciót! – tréfált a jókedvű császár – („épp csakhogy nem pitizett" – mesélte az emlékei közt kotorászó Wolfgang).

Wolfgang erre leütött egy cé-t, majd tettetett bambasággal a levegőbe bámult. Utána ugyanazzal az ujjával egy dé-t. Azzal ismét hülyén nézte a mennyezetet, ahol Fortuna istenasszony a bőségszaruból idióta és aggastyánképű koronás csecsemőkre szórja a római birodalom sasától kezdve egy istenhátamögötti szlovén bárság címer-bojtjáig az uralkodás jelvényeit. A félórásra tervezett szünet után már nem volt ideje az é-t is hasonló modorban leütni, mert a császár felugrott, két vállánál fogva talpra állította Wolfgangot, és jobb kezével jobb fenekére, baljával meg a baljára jól odasózott.

Mikor ezek után apja gyilkos szemét is meglátta: Wolfgang csinált mindent, játszott az orrával, játszott csukott szemmel, játszott a császár érdemrend-szalagjával letakart billentyűzeten, végül tréfá-

ból nyolcadhang pontossággal elénekelt egy tragikus olasz áriát, miközben a zongorán egy pattogó ritmusú tiroli táncot játszott.

Leopold izgatottan leste a császári kegy sugarait: hálistennek, akár napszúrást is kaphatott volna tőle.

Wolfgang az imperátorhoz fordult:

– Felséged ráér? Mert akkor eljátszanék egy Wagenseil-koncertet. („Herr Wagenseil! Herr Wagenseil!" – huhogta Leopold, és csóválta a fejét, mint otthon a kredencen azok a kínai porcelánbabák, melyeknek szabadon lengő szögre volt szúrva a kobakjuk.)

A császár ugyan még semmiféle irányban sem nyilatkozott, de Wolfgang máris a kották közé dobta az uralkodó márvány-selyem rendszalagját, maga mellé ültette a mosolygó Wagenseilt, és valamit súgott neki. Mikor apja erélyesen megcibálta máslis copfját, Wolfgang kijelentette: „Tudom, hogy társaságban nem illik sugdolózni, de ez nem társaság."

– Már úgy érti Wolferl, hogy csak felséged van jelen – Wagenseil úr és csekélységem nem számítunk – magyarázta Leopold, újabb felségsértések elkerülése végett.

Egyébként Wolferl valami olyat zümmögött Wagenseil fülébe, hogy a császár mért nem jár a vurstliba, ott bőven lehetne része az előbbi mutatványokban. De most *neki,* Wagenseilnek akar játszani, legyen szíves lapozzon, de igazán lapozzon, mert tapasztalatból tudja, hogy a szerzők nagyon hiúk, és ha saját műveiket hallják, rendszerint önkívületbe esnek a gyönyörűségtől, és ilyenkor felette alkalmatlanok a lapozásra.

Mielőtt hozzáfogott volna, észrevette, hogy mind a fehér, mind a fekete billentyűkön vércseppek vannak. „Olyan, mint egy fordított katicabogár – mondta egy cisz-re mutatva – fekete a háta és piros pettyek vannak rajta. Andiamo!"

A siker olyan óriási volt, hogy a császár kijelentette Leopoldnak és a kis Wolfgangnak: holnap a császárnő és az egész udvar előtt fog játszani. Most menjenek haza – a császári hintó fogja elvinni őket a fogadóba, a kis Wolferl pihenje ki magát, végül öt csillogó tallért adott a *papának,* mire Wolfgang igen durcás képet vágott, de a császár apró bérmálási kézlegyintéssel és kedvesen Wolferl elé guggolva fülébe súgta, hogy ez csak azért van, nehogy útközben a Nyalánk Szerecsen-hez címzett cukrászdában tíz habos süteményt kebelezzen be egyszerre. Elrontja a gyomrát, és holnap nem tud szépen játszani a császárnő előtt. „De azért kibabrálunk a papával" – folytatta a császár – s azzal fehér selyem nyakkendőjéből kihúzott egy egyszerű arany biztosító tűt és Wolfgang csok-

rába tűzte. Mikor a császár felszisszent, mert megszúrta az ujját, Wolfgang játékos vádaskodással megbökte I. Ferenc mellét, úgyhogy az majdnem a parkettára billent. Wolfgang azt mondta: „Na most kvittek vagyunk."

17

Másnap délelőtt tizenegyre rendelték őket az udvarba. Mikor megérkeztek, Leopoldot Wagenseil szobájába kísérték, Wolfgangot meg Mária Antoinette lakosztályába. A helyzet most már valóban nem volt ismeretlen Wolferl előtt: a szobában ismét nem volt egy lélek sem. Úgy látszik, valami hálószoba-féle lehetett, óriási menynyezetes ággyal; a magasban csak egy kis aranygyűrű, onnan omlottak sátorszerűen a kék selyemfüggönyök. Minden kék volt. A fal mentén körben római oszlopok – hogy lehet a Forum Romanum kellős közepén aludni? Ilyen helyeken Cicerók szoktak szónokolni vagy Caesarokat illik meggyilkolni, amint ezt a latin professzorától már szépen megtanulta – de horkolni?

Az udvari életben gyakran fordulnak elő tévedések – hamarosan kiderült, hogy Wolferlt nem Antoinette szobájába kísérte egy angol groom, aki száműzött király módjára viselkedett és épp ezért nem figyelt soha semmire (méltóságán aluli lett volna), hanem Toinette testvérének budoárjába. Hogy az Krisztina vagy Karolina volt-e, vagy tán egyik sem, arra Wolfgang húsz-huszonöt év múlva bizony már nem emlékezett. Tény, hogy Chichi-nek becézték, ezt viszont megjegyezte, mert egy öreg brácsásnak volt egy ilyen nevű papagája, és Mozart mindenképpen azt akarta, hogy Papagéna kosztümje ennek a papagájnak legyen pontos utánzata.

„Chichi" perceken belül megjelent, úgy látszik a fürdőszobából jött. A királyi hölgy is nagyjából Wolfgang korában lehetett, ha emlékezetem nem csal, de pongyolájának hosszabb volt az uszálya, mint a spanyol királynőé koronázáskor. Három szobalány kísérte és egy feketetaláros hórihorgas vénember, régen divatjamúlt malomkőgallérral és hóna alatt óriási klistérrel, melyet csontváz ujjaival melengetett – „akár a kaszás halál is melengethette volna", gondolta magában Wolfgang.

– Hat vagy hét éves lehettem akkor, de az udvari „modorokat" illetően blazírtabb voltam, mint egy kegyvesztett miniszter. Tudtam, hogy most jön, óramű pontossággal a – kihajítás.

Így is történt. A kis hölgy sikongott: hogy lehet „idegen férfia-

kat" ereszteni a szobájába, mikor az angol királytól a római pápáig mindenki tudja, hogy ő halálos beteg és vele sírba száll egész... egész... – itt megakadt, nem jutott eszébe egy szó, de az öreg doktor kisegítette és odasúgta, púposra görbítve a hátát: „Európa, fenség, Európa!"

– Igen, ez az a szó, most már emlékszem, így hívják.

Mozart felkelt, mélyen meghajolt, és máris ment kifelé. Ott állt megint egyedül a folyosón. Elsírta magát.

– Nem magamat sirattam – magyarázta később, mikor valamilyen próba után társaságomban szopogatta kedvenc puncsát – hanem anyámat. Láttad volna, milyen szeretettel, örömmel és gondossággal öltöztetett hajnal óta. Mikor már minden rajtam volt, utánam szaladt az előszobába a meleg vasalóval és kisimította a galléromat. Én bolond, még nyafogtam, hogy leégette a fülcimpámat, miközben ő arról beszélt, hogy a császárnőtől a cselédlányokig, princesszektől udvari énekesnőkig: mindenki szerelmes lesz belém. Don Juan! Valóságos Don Juan! – mondogatta anyám könnyezve; közben nagyokat lehelt a cipellőmre és a zsebkendőjével fényesítette. Azt hiszem Don Juant annak idején nem ilyen fogadtatásban részesítették a hercegnők azúrkék szalonjaikban. Bár Donna Anna?... Ha otthon az igazságot mondom majd el: attól reped meg a szívem; ha hazudom, mint apám, mikor az Ilona-napi koncert-körutat mesélte: attól szakadok meg. Mit bántam én, ha meg is halok: csak anyám ne érezze és ne tudja, hogy hiába csinosított reggel héttől fél tizenegyig.

Pár pillanat múlva a három szobalány közül kijött az egyik, a szeme úgy szikrázott, hogy a kezét néztem, nincs-e nála piszkavas, amivel fejbe verjen? Ó, anyikám, anyikám, hogy is mondtad azt a Don Juan-dolgot? Hogy a princesszektől a szobalányokig? Hát kettő már nem „stimmel"...

– A mogorvaképű nőstény megkérdezte, hogy ki vagyok, és mit keresek itt? Mondtam, hogy tegnap a császár őfelségének zongoráztam, öt arany tallért és ezt a nyakkendőtűt kaptam, a császár nem boltból hozatta, hanem saját ruhájáról vette le, miattam meg is szúrta az ujját. Ma Mária Terézia császárné előtt fogok zongorázni, és ebben a pillanatban Mária Antoinette őfenségét várom.

– A cseléd nyilván nagyon bosszankodott, hogy nem valami olyasmit mondtam, amiért teljes jogbiztonsággal helyben agyonüthetett volna, így hát magában káromkodva visszament a hupikék betegszobába. Erre a doktor jött ki, váratlan mosolyokkal halszálkákból összerakott képén és mézes-mázos hangon mondta:

– Mária Antoinette őfensége rögtön kész lesz, de addig csak fáradjon vissza testvére őfenségéhez, nagyon beteg, de él-hal a zenéért, és mikor közöltem vele, hogy ön az a híres... ön az a híres... – most meg neki nem jutott eszébe egy szó, de én inkább a kezemet vágtam volna le, mint hogy magam mondjam ki a nevemet – szóval parancsoljon befáradni. Ha ön egy pár taktust játszik a sarokban, gyógyítóbb hatása lesz, mint minden medicinámnak.

Orvosi pesszimizmusára pillanatnyilag nem láttam különösebb okot, mert egy másik szobalány színes domborművekkel díszített és rézgombos födővel letakart edényt vitt rohanva valami mellékhelyiségbe.

Mikor bevittek, immár másodszor a szobába, a princesszt nem láttam sehol, nyilván az ágyban volt, de nehéz függönyeit szorosan összehúzták. Épp ezért nem kis meglepetés ért, mikor az ablak mellett álló csemballóhoz ültettek, és egy mennyezetig érő, számtalanszárnyú spanyolfallal kerítettek körül. Eldugtak!

Hogy micsoda halottak napjára való bűnbánatos szamárságot játszhattam cikcakkba állított selyem-citadellám mögött – már nem emlékszem. De Scipio diadalából, Medea panaszából és Egy Kanári Halálából minden sötétséget össze- és egybefantáziáltam, csakhogy anyám szomorúságát kifejezzem. Ha látná gáláns fiacskája sikereit...

A kék sátorból, az ágy felől, eszelős rikácsolást hallottam a gyász-zene hatására: „Még nem haltam meg! Még nem haltam meg! Dobják ki ezt a gyilkost!"

A doktor erre egyetlen mozdulattal döntötte fel a tizenhatrétű spanyolfalat, mint egy eszeveszett színész, aki bosszúból széttépné az opera minden drága kulisszáját (csak úgy dűlt belőle a por!), és megragadva galléromat, kidobott a folyosóra: „Egek Ura! Mi lesz belőled, édes Ausztriám, ha ilyen kanálisból előkapart forradalmárfattyak grasszálhatnak szabadon Schönbrunn megszentelt falai között!" – azzal keresztet vetve visszatántorgott a kék budoárba. Nagyon izgathatta Ausztria közeli sorsa, mert a hasán kezdte a keresztvetést.

(Minden félreértés elkerülése végett szeretném megjegyezni, talán már mondtam is és még lesz alkalmam ismételni, hogy Wolfgang sok minden volt, csak érzelgős nyápic: nem. Hogy most ismét sírvafakadt, nem azt jelenti, hogy sok volt a könnye, hanem, hogy nagy volt a szíve. Gyermek volt, művész volt, és sértett lovag.)

Mikor a folyosón kacsázva és botladozva egy turbános kis szerecsen-törpét látott közeledni: Wolfgang azt hitte, fájdalmában látomásai vannak. A kis fekete manócska megkérdezte, hogy ő-e a zon-

goraművész? Wolfgang most már dühösen szipogva kérdezte: „Hát ki legyen? Talán az a disznó perszóna azzal a struccal?" – és a fal mellett álló *Léda és a Hattyú*-szoborra mutatott zsebkendős kezével. Szegény anyika! Most odahaza bizonyosan azt képzeli, hogy az udvarhölgyek párizsi kölnivel locsolják, külön a W-betűt, külön az A-betűt a kendőjén, neki pedig csak csöpög-csöpög az orra, mint az eresz hóolvadáskor.

– Akkor jöjjön velem – mondta a szerecsen inas.

– Hogy megint kidobjanak? Akkor inkább itt maradok, vagy megkeresem a papámat.

Mivel a kis Dzsimbó semmiféle utasítást semmiféle papáról nem kapott, belékarolt Wolfgangba és rángatta magával.

Kertre nyíló barátságos szobába vezette.

18

Alighogy kinyitotta az ajtót, egy mosolygó kislány – Mária Antionette – szaladt elébe, és átölelte Wolfgangot: „Mozart! Mozart! Már milyen régóta várlak!" – és egy párnás széket húzott a szoba közepébe. A két sarokban két merevtekintetű idősebb udvarhölgy ült, óriási tollas kalapban. Mikor a bizalmas jelenetet meglátták, egyszerre felpattantak: az egyik durván elrántotta Toinettet, és az ablak mellett álló székre ültette, a másik meg Wolfgangot húzta a szoba másik végébe, mintha csak bábu lett volna. A széket viszont olyan gyöngédséggel vitte utána, mintha az anyja ezen a széken lehelte volna ki a lelkét.

A két gyermek nagyon messze került egymástól, alig látták egymást, magas asztalok, szicíliai pálmák és mindenféle bronz kimérák meg Herkulesek voltak köztük.

– Ez az etikett! – mondta gúnyosan a két szikár dámára mutartva Toinette – nem kell komolyan venni. Öt percig így beszélgetünk, aztán ide ülsz mellém. Milyen szép idő van máma – tette hozzá éneklő hangon utánozva a szalon-társalgókat, és kezével malmozva. – Ugyebár, művész úr?

– Nagyon szép idő van – felelte Wolfgang, csak feltételesen érintve ülepével a széket.

– De tegnap is szép volt – énekelte Toinette.

– Igen. Talán még szebb.

– Mit gondol, művész úr, holnap is ilyen szép lesz?

– Azt sosem lehet előre kiszámítani.

– Ez nagyon bölcs megjegyzés. Fel kellene írnom, csak rossz a szemem. A helyesírásom még rosszabb.

– Segíthetek?

– Ön igazán lovagias.

Wolfgang félénken és részletekben felegyenesedett. A két udvarhölgy annál kevésbé félénken és annál gyorsabban kelt fel, mire Toinette leugrott magas székéről, és éles hangon felkiáltott:

– Az öt percnek vége. És ezzel a komédiának is vége. Madame Galathée s'il-vous-plait – és udvarias gesztussal helyére ültette az egyik dámát. Lady Purity, if you please – és egy pukkedlivel a másik hölgyet küldte a helyére. Ezután odaszaladt Wolfganghoz, belecsimpaszkodott, és ettől fogva be nem állt a szája. Odavitte az ablakhoz. Csak úgy ömlött a meleg őszi napfény.

– Ne ülj ott a sötétben, úgy nem látlak. Jaj, de szép ruhád van, biztosan nagyon szeret a mamád, úgye szeret, mindjárt tudtam, azt az ember „úgy látja". Várj, azért egy kicsit feszesebbre húzom a nyakkendődet, ne félj, nem fog fájni, ha anyád látná, igazán nem haragudna érte. Hogy szólít a mamád? Wolferlnek? Jaj, de helyes! Wolferl! Első Wolferl, a zongora királya, orgona császára, viola vice-márkija... Te, én nagyon szépen tudok rajzolni, rajzolok neked egy címert, nem olyan butaságokat, mint amilyenek itt lógnak a falakon, nem azokat a félbeharapott dominókat meg makarónira nyújtott oroszlánokat: te, mennyivel szebb Monsieur Lion-ok vannak a faluban a kocsma-ajtók felett – és mondd, mit fogsz játszani? Csak nekem játsszál, érted? Másnak nem volna értelme, én szeretlek, és csak én értek igazán a zenéhez. Mondd, a mamád szeretne engem, ha eljönnék? Te ismered a mamád ízlését, az ilyesmit szíveli? Ugye sokkal szebb vagyok, mint a kólikás testvérem? Nézd, tegyük egymás mellé a kettőt, ez az ő képe – és úgy ráfricskázott az üvegre, hogy az majdnem megrepedt – itt meg az enyém – és a tükörbe mutatott. – Te buta, ne engem nézz, az nem kép, hanem itt a tükörben, várjál, így nem jól látod, majd odébb húzom...

Wolfgang lehajtotta a fejét.

– Mi az? Miért nem nézel? Szomorú vagy? Valamin gondolkozol? Félsz a császárnő előtt játszani? Ne félj, én is ott leszek. De ne hozz szégyent rám! Ha megakadsz, akkor is szeretem a mamádat.

– Én nem tudok megakadni – suttogta olyan halkan Wolfgang, hogy meg kellett ismételnie.

– Istenem! Akkor hogy lehetsz ilyen szomorú? Nálunk mindig mindenki megakad. A papa ott ül a céklaszínű baldachin alatt és megakad. A mama fogadja az idegen urakat, akik hol a kardju-

kat csörtetik, hol meg földig lógó latin papirosokat olvasnak fel, és a mama is megakad. De te? Miért vagy szomorú?

Wolfgang megint csak suttogva mondta:

– Apám is furcsállotta, hogy olyan buta természetem van – ha boldog vagyok, ilyen fancsali képet vágok. És fenséged olyan kedves hozzám.

– Hiszen téged mindenki agyonkényeztet.

– Egy percig.

S azzal elővette a zsebkendőjét.

– Nem sírni akarok – ezt már hangosan és férfiasan mondta –, csak meg szeretném kérni, hogy fenséged kölnivizéből locsoljon rá egy cseppet, nem kell pazarolni és nem is miattam, hanem hogy az anyám örüljön otthon.

Toinette a fiókjához szaladt és egy korsóra valót öntött rája. A két dáma ismét felugrott, ki akarták küldeni Wolfgangot, és kitépni kezéből a zsebkendőt, mikor egy barátságtalan inas-féle nyitott a szobába és mély utálattal csak annyit mondott, szavait Wolfganghoz intézve: „Jöhet."

Wolfgang Toinette karján ment elöl, utánuk a két udvarhölgy. Hosszú, parádés lépcsősoron kellett felmenniök, a lépcsők nagyon szélesek és nagyon alacsonyak voltak, úgyhogy ha *egy* fokra akart *egy* lépéssel ráhágni, majdnem elbukott, ha meg mindenik fokra mindkét lábával ráállt, nevetségesnek érezte magát. Mikor a lépcső végén két beretvált udvarmester fogadta őket, Toinette hirtelen kihúzta karját Wolfgangéból, és előreszaladt a koncert-terembe.

– Akkor azt hittem, bolond vagyok, de most már nem szégyellem a dolgot – mesélte később Wolfgang. – Útközben semmiféle szentre, őrangyalra és a Leopold-féle lelki patika egyéb kellékeire nem gondoltam, hanem az utamba eső élettelen tárgyakhoz fordultam: ezekhez volt még a legtöbb bizalmam, nyilván, mert ezek még sohasem okoztak csalódást. A lépcsőkorláton tunikás, görögkontyos márványszobrok sorakoztak. Titokban fel-felpislogtam rájuk: „Ugye, vigyáztok majd Wolferlre?" Ugyanígy beszéltem a csillogó lámpaburákhoz, a mennyezetképek zilált isteneihez, sőt még a magam buta képéhez is, mikor egy kandalló fölött a velencei tükörben megpillantottam.

Vagy húszan-harmincan lehettek a teremben. A folyosón gyülekezőket mind magam előtt engedtem, engem senki se vett észre, bizonyára azt hitték, hogy már rég bent ülök a zongoránál. Azt hittem, kibújok a bőrömből, mikor apámat megláttam. Rögtön odaszaladtam, és a fejedelmi kölnitől illatozó zsebkendőmet minden ma-

gyarázat nélkül a zsebébe dugtam, nehogy hangverseny után az a két bestia elrabolja tőlem.

Persze, ezzel megint valami galibát csináltam, mert az ajtónállók azt hivén, hogy nem tartozunk az előkelő társasághoz, pontosan az orrunk előtt vágták be az óriási fehér ajtót, a tekergő delfint utánzó arany kilinccsel. Mikor apámmal lenyomtuk, az ajtó nem mozdult: nyilván belülről bezárták. Apám is, én is, kifejezhetetlenül irtóztunk a feltűnéstől, és főleg „belépő"-nek borzasztóan szégyenteljes volt. Viszont azt se várhatjuk, hogy a császárnő szaladjon végig a palota kétszáz szobáján és így keressen meg bennünket. Nincs más hátra: kopogni kell! Külön említsem, hogy atyika olyan szerényen kopogott, hogy még ő se hallotta? Elöntött a méreg, és olyat zörömböltem, hogy apám hangosan kezdte imádkozni a Miatyánkot.

Azonnal kinyitottak, óriási tapsvihar fogadott, egy kamarás ezer bocsánatkérés között a császárné karszéke elé vezetett; egy másik úr Leopold-papa karját gyöngéden, de erővel megfogta és a számára előkészített helyre vezette. Külön székbe ültették, mármint a vendégektől elkülönítve. Az ajtótól a császárnéig nem lehetett több negyven-ötven lépésnél, de minden második szobornál vagy gyertyatartónál leváltották kísérőmet – egészen beleszédültem.

A császárnő két karját nyújtotta felém, sőt kezét hívogató türelmetlenséggel rázogatta, mint valami gyógyulófélben levő dáma, aki kedvenc japán pincsijét követeli az ápolónőjétől – mikor odaértem, mélyen lehajolt, hogy átölelhesse a nyakamat. A szó szoros értelmében elsötétült előttem a világ, csak az óriási keblek forróságát és fojtó súlyát éreztem a szinte bádogkemény selymek, szúrós csipkék és ropogós halcsontok között. A szagok, szövetek, idomok félelmetesen idegenek voltak, ölelő karjaiban mindenfelé csak feketeséget láttam, fuldokolni kezdtem ebben az örvényben és őserdőben. Gondoltam, őneki is lehetetlenül kényelmetlen ez a helyzet, ezt gyors szívveréséből és ziháló lélegzéséből is éreztem, úgyhogy mint afféle barokk chevalier, segíteni akartam a nénin és fáramászó mozdulattal az ölébe lendítettem magam.

Szűnni nem akaró bravó-bravisszimók kísérték a jelenetet. Szédült gyerekfejjel akkor úgy képzeltem, hogy legalább egy félórát csókolóztunk. Mikor később játszottam, egy-egy lendületesebb mozdulatomnál csak úgy áradt a ruhámból és arcomról a teréziánus illatszerek és púderek ihlető szaga.

Ó, csak most már minden ilyen jó és szép legyen végig! – hogy a mamának ne kelljen hazudnom vagy csúnyát mesélnem. Mert

mindaddig minden álomszerű volt, míg otthon el nem meséltem. Ha anyikám hallotta, végre magam is elhittem. Szüleim halála óta minden hazugság.

Mikor a koncertnek vége volt, az előkelő udvari dámák szinte labdáztak velem. Hol egyik hívott magához, hol a másik – föl persze nem keltek, pedig így sokkal egyszerűbb lett volna, nem kellett volna annyit szaladgálnom a tükörfényes padlón, melyen bizony egy merész átló alkalmával teljes hosszamban elvágódtam.

Isten bocsássa meg vétkemet, de ennek Leopold papa volt az oka. Hogy miért? Ő tanított reggeltől estig olyan fokú udvariasságra, hogy mikor a fényes padlón szaladgáltam La Rochelle hercegnőtől Zinzendorf grófnőig, mindig a padlón tükröződő mennyezetképet figyeltem, és ha elmosódva egy babérkoszorús Apolló vagy pláne kétkoronás, kétfejű sas került a lábam elé – hirtelen visszaléptem vagy átugrottam, a papai illemtan szabályai szerint, minek következtében elkerülhetetlen volt az említett komikus balszerencse.

De Toinette nem hagyott cserben – azt hiszem öt ujjamon meg tudom számolni azokat, akik *másodszor* is szóbaálltak velem – odaszaladt hozzám, felsegített, sőt hamisítatlan galantériával úgy tett, mintha ő is bizonytalanul járna a padlón.

Közben már Wagenseil mester ült a zongorához, a császár meg hegedült. Felesége intett a lakájoknak, hogy nyissák ki a parkra nyíló üvegajtó mindkét szárnyát. Miután ez megtörtént, Toinette és én a küszöbre ültünk, egészen összebújva, két kis párnán, a császárnő mosolygós áldásával a fejünkön. Én szerelmet vallottam Toinettenek, szolíd házassági ajánlatot is tettem neki, biztosítva őt férfiúi tisztaságomról, majd könnyeimet visszafojtva töviről hegyire elpanaszoltam menyasszonyomnak, milyen rútul bánt velem „Chichi" – a nővére. Mikor Toinette a halántékomat akarattal megcsiklandozta egy elszabadult fürtjével, én, félbolond muzsikus, épp azt mondtam: „Pfuj!" – mire Toinette érthetőleg sóbálvánnyá változott. Fél óráig magyaráztam neki, hogy ez a kedves *papájának* szólt, a császárnak, aki Wagenseillel szonátázott, és páratlanul hamis hangokat csalt ki olasz hegedűjéből. Toinette gyertyaegyenesre nyújtott mutatóujjával alaposan megdorgált, hogy hát azért a paparól nem szabad ilyen tiszteletlenül beszélni – mit szólnék hozzá, ha ő mondana ilyet az *én* apámról? Mire elgörbült a szám, átkoztam minden zenét, „diese dreckige Musik" – egy ronda *desz* miatt most nem lesz királynő a feleségem.

Toinette annyi bonbont rakott az ölembe, hogy a végén egé-

szen megvigasztalódtam, és mikor távozásunkkor az ablakból puszit dobott felém – a császári hintóban ültünk – a világ végéig mentem volna utána. Leopold papa a bonbonokat számolta, és rendérzékét felette sértette, hogy csak kilenc darab volt.

19

Másnap Mariannet hivatta a császárnő. Mikor az udvarhölgy megjelent Leopoldnál, csicsergő hangon előadta, hogy egyelőre csak „concert intime"-ről van szó, egészen bizalmas és zártkörű zenélésről, őfelsége szeretne elbeszélgetni Nannerllel (talán említettem már Marianne becenevét), mint „nő nővel", pletykázni, sétálni, Wolfgang jövőjéről gondoskodni, és erről Nannerllel sokkal természetesebben tud társalogni. A „nők", Marianne vagy tizenhárom éves lehetett ekkortájt, egyrészt józanabbak – („igen, mi logikusak és praktikusak vagyunk" – kottyantotta közbe Nannerl) – másrészt mit szólna a császár, az udvar, a londoni rokonok és a bécsi lelkipásztorok, ha a császárnőt azzal a „férfivel" (Amadeus!) lepleznék le, akivel tegnap az egész világ szeme láttára csókolózott?

Mariannet az uralkodónő ezek szerint egy kis budoárban fogadta, inkább művész, mint császárnő szobájának látszott. A kandalló fölötti tükörben (legnagyobb bosszúságára) Marianne meg se tudta nézni magát, mert a párkányon antik tárgyú metszetek sorakoztak, azon meg külön megsértődött, hogy jóformán minden második kép lila selyemmel le volt takarva. „Azok nem kislányoknak valók" – mondta a császárnő, és huncutul megveregette Nannerl őszibarack-orcáját. Szerencse, hogy „Trézsi"-nél, ahogy a vendéglőbeli Figaró nevezte a császárnőt, nem volt lornyon, mert a nyolcvanöt éves szobacica félreértette a hajnalban kiadott parancsot, és szigorúan a szemérmetlen képeket hagyta leplezetlenül.

Az egyik karosszékhez gitár volt támasztva, a másik sarokban festőállvány, a toalett-asztalon könyvek, palettákat. Egy fekete márványfej nyakából, horgolt szatyorban szögletes kristálytani modellek és színpadi álarcok lógtak. A kis zongora az ablak mellett állt. Az ablak nyitva; csodálatos ősz volt, mintha augusztus lett volna. A császárnő az óriási, tengerzöld spanyolfal egy beszögellésében foglalt helyet, hófehér haja így pompás ellentétet alkotott.

Ölébe vette gitárját és Nannerl énekelt. Talán még soha ilyen szépen. Mondom, az ablak tárva-nyitva volt és a kertre nézett: Marianne a párkányhoz támaszkodott, felsőtestét kissé hátra dűtve,

hogy keményített mell-csipkéi vízirózsák módjára nyiladozzanak – legapróbb mozdulatát is ellenőrizni tudta a szemben levő óriási ablaktáblákon. De az ablaküvegben nemcsak magát látta. Az 1760-as évek divatja szerint az ablak alatt romantikus, zsúfolt kis kertecske volt látható: mérnöki műgonddal rombadöntött vízimalommal, rozzant lépcsőkkel, gazzal benőtt betlehemi, omladozó falakkal, az aranymetszés szabályai szerint elszórt falusi szeméttel és tőgyüket lötyögtető kecskékkel. Az óriási fák lombjai az árnyékban egészen tintakékek voltak. Mikor valamelyik gida egyet-egyet mekegett, Marianne gúnyos pukkedlivel fordult feléje az ablakból.

De egypár elszórt kecskebaktól talán még nem lett volna enynyire lírai a mi kis Nannerlünk. Egy pajta ajtajában, melynek kilincséről két nefelejcskék strimpfli lógott (a versailles-i kertművész, Philipendule száz dukátot kapott ezért az ötletéért): egy szerelmes pár búcsúzott szűnni nem akaró csókok kíséretében. A fiú rongyos ingben, a cselédlány még rongyosabb szoknyában. Lehet, hogy ezért az ötletért Monsieur Philipendule kétszáz dukátot kapott – de az is lehet, hogy a dolog bécsi csutakolók saját találmánya.

Persze ilyen kultúrhistóriai eszmélkedések nem nyugtalanították Nannerlt, ellenben mikor érezte, hogy vérvörös lesz és szívdobogása zavarja az előírásszerű éneklélegzést, cinkos mosollyal, begörbített ujjal az ablakhoz hívta a császárnőt, hogy nézzék együtt a jelenetet. Marianne a császárnő keblébe rejtette fejét, és boldog kacagással mondta: „Először láttam ilyet életemben! Milyen szép! Ha el tetszik mesélni erről mindent, még egyet énekelek."

A császárnő „meséje" gondos keveréke volt a böjti szenteltvíznek és farsangi rózsavíznek, és Marianne valóban gyönyörűen énekelt.

– Avval a lánnyal ott lent nem lehet utána beszélni? Vagy most még udvari dolgok lesznek?

A császárnő nem válaszolt a kérdésre, ellenben egy másik szobába vezette Mariannet. Igen furcsa szoba volt, mert nem volt benne semmi egyéb, mint egyforma, egymáshoz tapasztott szögletes szekrények, az egyik sarokban óriási állótükör, a mennyezet közepén óriási csillár, mintha csupa égnek álló jégcsap lett volna. Az ablak sötét udvarra nyílott; a gyertyák itt nappal is égtek.

A császárnő bakfisos lebegéssel kinyitotta az első szekrényajtót és szétcsapta tükörfényes szárnyait. Ugyanezt csinálta a másodikkal, harmadikkal, végig mindenikkel. „Ez a Chichi ruhatára. Egy ruha a tiéd. Válassz. Ha szerénykedsz, huszonötöt kapsz a fenekedre."

Mariannenak tátva maradt a szája, majd mikor kissé lélegzethez jutott, megkérdezte, hogy Wolferl is kap-e majd ruhát?

A császárnő megcsókolta Nannerlt és megnyugtatta, hogy igen. Persze, a művésznő nem tudott választani, egyiknek a színe tetszett, másiknak a szabása, harmadiknak a kivágása, negyediknek a magas nyaka, végül is behunyta a szemét és vaktában húzott ki egyet.

A ruhapróbánál már csak egy szobalány volt jelen. úgyhogy Marianne sokkal fesztelenebbül érezte magát az óriási tükör előtt. Később kopogás nélkül begurult a szerecsen törpe, a Dzsimbi vagy Dzsumbó: Marianne sikítva egy spanyolfal mögé menekült. Dzsimbi azt az izenetet hozta „Chichi" főhercegnőtől, hogy emlékül szeretné megtartani – Marianne saját ruháját. Nannerl odahaza órákig mesélt arról, hogy ennek a kedvességnek még jobban örült, mint az új királyi kosztümnek. Marianne persze új ruhájában ment haza, a gyors igazítanivalókat a szobalány elintézte.

20

Wolfgang ruháját küldönc hozta. Több se kellett a vén színházi maszkírozónak a fogadóban! Ő fogadta azt a kertészt, aki napraforgó-szirmokra rongyolódott szalmakalapjában a lila gálaruhát hozta. Figaro olyan hangon tárgyalt vele, mint egy minden hájjal megkent diplomata egy másik meghatalmazott miniszterrel; hát még mikor Wolfgang öltöztetésére került a sor! Wolferl mindenképpen a kertben óhajtott átöltözni, egy söröző-asztal tetejére állva, hogy a vendégek és a járókelők lássák. Mikor az udvari kertésztől megtudta, hogy a ruhát eredetileg Miksa főhercegnek készítették, köszönő levelet akart írni, először latinul, mint humanista tudós, aztán olaszul, mint „univerzális" zenész, közben az is eszébe jutott, hogy ez a ruha-dolog tulajdonképpen politikai ügy, tehát francia emlékiratot kell szerkesztenie. Mikor az első pár diplomáciai zsargonkifejezésen törte a fejét, mint például „la table est grande, mais la chaise est petite" („az asztal nagy, de a szék kicsi..."), hirtelen felforrt német vére, és úgy döntött, hogy anyanyelvén köszöni meg a lila díszruhát.

A problémát a napraforgókalapos kertész oldotta meg, aki a Leopold által kínált tokaji bort bekebelezve, kétkerekű kocsiján se szó, se beszéd, elvágtatott.

A kert végében, vadszőlővel befuttatott lugasban ült egy furcsa szerzet, előtte szertehányt papírok az asztalon és különböző nagy-

ságú dobozokban ceruzák, ecsetek. A figura sovány és hosszú, mint csontváz kezén a középső ujj bonctani ábrákon; szakálla, bajusza, haja akár a palackmosó-kefe; pofacsontján úgy áll a bőr, mintha bőregér volna. Gólyacsőr orrán vagy három szemüveg egymás mögött, pirosak, zöldek, kékek.

A figura a legnagyobb figyelemmel kísérte az előbbi jelenetet, és mikor a kertész elhajtott, odament Leopoldhoz és a következőket mondta:

– Florian Nebenklechs vagyok, Eszterházy püspök udvari festője. Isten ellen való vétek volna, ha nem festetnék le gyermeküket, ezt az isteni zenészt az isteni Maximilián főherceg lila ünneplőjében. Műtermem három mérföldre van innen, igazán olcsón csinálom – van pénzem, a magyar püspök nem veri fogához a garast.

Az egész család el volt ragadtatva, Wolfganggal nem lehetett bírni. Figaro öltöztette: ami viszont távolról sem volt egyszerű feladat. Mikor a nadrág valahogy rajta volt, Wolferl kirohant az anyjához megmutatni; mikor féllábára sikerült felhúzni a fehér harisnyát, Nannerlnek mutogatta magát – és így külön a mellényt a konyhalánynak, a csipkegallért ismeretlen, söröző fuvarosoknak, az aranyszegélyes hosszú kabátot a pinceajtó fölött a tarka védszentszobornak.

Leopold közben kocsit rendelt, Wolferl persze a bakon akart ülni, onnan látja mindenki és ott a legelőkelőbb. A festő műtermében – „nem éppen Schönbrunn", jegyezte meg Wolfgang – arra gondolt, hogy a Burg trónteremében kellett volna lefestetnie magát, meghívott elit társaság előtt, hiszen Toinette: eljegyzett menyasszonya. Ettől a perctől kezdve állandóan gyötörte a festőt. A lila nem volt elég lila, a fehér nem volt elég fehér, a kéztartásán nem látszik, hogy nemcsak zongorázni, hanem hegedülni is tud, no de hát a császárnő úgyis egész sorozatot fog rajzoltatni róla, és így tovább.

Egyszer véletlenül a zsebébe nyúlt és észrevette, hogy pénz van benne: felkiáltott, és egy tallért a piktor ecsetmosó bögréjébe dobott. Mikor ülés után egy kis falépcsőn letotyogott a magas dobogóról, azért mégis nagyon el volt ragadtatva magától. Ismét a bakra ült és ábrándozott: ő a német–római császár, bal kezében aranyalma, jobbjában Nagy Károly pallosa, fején a kupolás korona (meg is igazította a másnit a copfján, nehogy kilássék és a hódoló tömeg nevessen), a kocsi, melyen ül: arany diadalszekér – ilyet látott már egy schönbrunni faliszőnyegen: *A Szűziesség Diadala a Szerelmen.* (A bagólét köpködő kocsis a bakon: a „Szűziesség". A festő költségvetését teknőc-szemüvegével studirozó Leopold: a „Szerelem".)

A gőzölgő kanálisok – örömtüzek és tömjénfüst; a vásárra menő nép az országúton mind leigázott rabszolga, akiket Toinette imperatrixnek hoz ajándékba...

Mikor egyszerre csak megállítja a Diadalkocsit egy kürtőkalapos, sűrű pomádéval bekent és violinkulcs bajszú úriember.

– Ön Wolfgang Amadeus Mozart, a világhírű zeneművész – mondta minden kérdő hangsúly nélkül.

Wolfgang még mindig a német–római császárok elíziumában járt, és úgy bólintott, mint Don Quijote bólinthatott egy trágyahordónak, akit a perzsa sah követének nézett. („Ha Mozart Don Quijoteról írt volna operát, hülye Titusok hülye clemenza-ja helyett" – sopánkodott egyszer egy vén kotta-másoló, aki tanúja volt Wolfgang keserves küzdésének, mikor ezt a penzum-operát írta.)

– Én egy felvilágosítással szolgálhatok önnek – mondta a bajuszos – és ezzel kapcsolatban egy pozitív ajánlattal. Cavaliere Palafreniere di Scimia vagyok, oroszlánszelídítő és az 1502-ben becsukott vatikáni cirkusz utolsó igazgatójának egyenes leszármazottja. Ami késik, nem múlik. Eljön az idő, mikor ismét elfoglalom az engem megillető helyet. Felvilágosításom ez: ön azt hiszi, hogy élete végéig császárok és nagyhercegek udvari zenésze lesz, mert egy uraságtól levetett rongyot dobtak önre, és mint afféle schönbrunni zenebohócnak egypár tallért is dugtak a zsebébe. Ön művész. De ezek a felséges urak csak bohócnak nézik. És mint udvari bolondnak is – igen-igen rövid lesz a szezonja. Most jön az ajánlatom: az a sárga sátor, melyet ott lát az erdőszélen, az én műintézetem. Ott önt nem mókás kis monstrumként fogják kezelni, hanem annak, ami: művésznek. Állandó fizetést kap, minden este fellép és nem kantátákat, kyrieket és mitológiai áriákat fog játszani, hanem japán zenélő szappanbuborékon, indiai repülő cintányéron és tűzokádó berber csengettyű-malmon gyakorolja az Irgalom Anyjának közbenjárására az égből földre hozott művészetét. Mater Misericordiae! – mondta vicsorgó fogakkal, mintha átkozódott volna.

Leopold hamuszürkén hörögte a kocsisnak:

– Hülye maga? Minden részeg kókler és büdös briganti miatt meg fogja állítani a lovakat?

Mielőtt a mafla kocsis a lovakra vághatott volna, Wolfgang kitépte kezéből az ostort és teljes erejéből a Cavaliere fejére vágott. A cilinderből rongy lett, és az arcán vékony vérszalag futott a hajtókája gomblyukáig, mintha egy monokli selyemzsinórja lett volna. Az igazgató fel akart ugrani a bakra, de a megrémült lovak vad

iramba fogtak, úgyhogy a rudas még alaposan hasba is rúgta a vatikáni cirkusz várományosát.

Wolfgang később a bakról a kocsiba kéredzkedett apja mellé – a lila Maximilián-öltözék jobb hóna alatt végig fölhasadt. Halálsápadtan mondta apjának:

– Most hazáig bőgni fogok, de jogom van hozzá, mert nagyot ütöttem előtte. A kapu előtt abbahagyom; az elszakadt ruháról meg hazudunk majd valamit.

És bőgött.

De nem soká. Leopold azon igyekezett, hogy a legtréfásabb nézőpontból magyarázza meg a dolgot Wolferlnak. Úgyhogy nemsokára mindketten harsogva hahotáztak a furcsa közjátékon; egy útszéli kocsmában a kenyereslány boldogan varrta össze Wolfgang felhasadt ruháját, a papa egy negyed pint burgundi vöröset rendelt a fiának, koccintottak és a mama odahaza két lump frátert fogadhatott a küszöbön. Papa és fia tántorgó részeget játszottak.

Marianne viszont rózsaszínkeretes, aranyzsinóros lapot lobogtatva szaladt eléjük: a hildburghauseni herceg meghívója volt egy gyerek-bálra – minden kölyöknek maskarában kell megjelenni, kivéve *Herr* Wolfgang Amadeus Mozartnak, aki a bál szünetjében koncertet fog adni („remélem, zenélő japán szappanbuborékon" – súgta oda Wolfgang az apjának, titkos hunyorítással.)

21

Mariannenak az az ötlete támadt, hogy bábszínházi marionettet fog játszani. Jól emlékezett a lesántult kocavadász bábestjére, mikor beugrott és a Mária-metreszt játszotta. Most órákon át tanulta a tükör előtt a merev bábmozdulatokat, arcát krétafehérré púderezte, csak a pofacsontján volt jobbra-balra egy kerek, vérveres festékfolt. Wolfganggal, aki a megbolondulásig szeretett táncolni, előre gyakorolta a fakezű, falábú menüettezést – ha emiatt nem akad táncosa, annyi baj legyen, a tréfa többet ér.

Már a kocsiba is ilyen mereven szállt be, kontyából, kezéből, bokájából hosszú drótok álltak ki: Wolfgangnak kellett állandóan a térde kalácsánál és a könyökhajlásban a jól megtermett babát hajlítgatnia.

Alighogy megjelentek a bálteremben, a császári lilában pompázó zongoraművészt és a szögletesen, gépiesen mozgó énekesnőt tapsvihar fogadta. Wolfgang jobbra-balra udvarolt, hol egy vatta-

cukorba göngyölt repülő balerinának, hol pásztorbotjával ügyetlenül hadonászó parasztlánynak, komoly veszélynek téve ki szemevilágát. Egyszerre csak félig ünnepélyes, félig játékos trombitaszó hallatszott a zenekar erkélyéről: ez jelezte „Chichi" főhercegnő érkezését.

A nyüzsgő gyereksereg a falak mellé húzódott, hogy a princessz széles folyosón vonulhasson a hercegi házigazda üdvözlésére. Wolfgangban és Marianneben elhűlt a vér.

„Chichi" főhercegnő úgy találta, hogy kacagtatóbb maskarát nem ölthetett volna magára, mint Mariannenak azt az otthoni ruháját, melyet Schönbrunnban hagyott, mikor Dzsimbi elkérte, „emlékül", cserébe a császárnő ajándékáért.

Wolfgang pillantig sem habozott, különösen az országúti események óta. Határozott léptekkel odament Hildburghausen herceghez és kijelentette:

– Nincs az uralkodóháznak alázatosabb tisztelője mint én. (Nehezen ment a mondat, de Leopold árnyékától nem tudott szabadulni...) Viszont nincs a világon az az uralkodó, Julius Caesartól a római pápáig, akitől családi becsületem meggyalázását eltűrném. Az épp imént érkezett legmagasabb vendég, magasságához legkevésbé illő módon nyilvános gúnyt űz azokból, akik művészi tehetségüket, fáradságot nem ismerve, az impérium szolgálatába állították. *„Ták"* – múlt időben mondtam. Ezek után nemhogy nem zongorázom, hanem édes Marianne testvéremmel együtt azonnal távozom. (Lehet, hogy az eredeti szónoklat nem volt ilyen cicerói lendülettel megfogalmazva.)

Leopolddal mit sem törődve, Mariannet karonfogta, lement a főkapuhoz, grandseigneurhöz illő rezdületlen arccal a kocsit a kapu elé rendelte, és Mariannevel hazament. Otthon mind a ketten, mintha fejedelmi ruhájuk perzselő láng lett volna a bőrükön, rögtön elhajították: ha egy-egy ruhadarab véletlenül székre vagy asztalra esett, azt szigorún a földredobták és összetaposták. Mikor a mama bejött, Wolfgang a haragtól fuldokolva mindent elmondott anyikának, kiadta a parancsot, hogy ezeket a kapcákat azonnal vissza kell küldeni – az anyjuk ki is vitte a holmikat, jól elzárta, és azt hazudta, hogy a csapossal visszaküldette. „A szemetessel kellett volna" – jegyezte meg Wolfgang, és forrón megcsókolta Nannerlt.

Persze a feszültség Leopold tapintata és anyika gyöngéd bölcsessége következtében hamar feloldódott, de bizony nem sok öröm származott a békéből, mert Wolfgang – beteg lett.

Mikor a szobalány behozta reggel a meleg tejet, látja, hogy Wolf-

gang tele van piros folttal, sípolva lélegzik és kis kezéről cseppekben csöpög a veríték. Szalad le a konyhába, sírva panaszolja a dolgot a szakácsnénak: neki két kis gyereke van odahaza, azok is biztosan megkapták, minek hoznak ilyen ronda muzsikus cigányokat ilyen előkelő szállodába, ahol a lichthófra nyíló ebédlőre ki van írva, hogy „dining room"? Nem tudnak otthon megrohadni? A szakácsné is rögtön összegyűjtötte azokat az edényeket, melyekből Mozarték ettek, egy faszéncsiptető vassal kivitte a kerten túlra, földet hányt rá, visszafojtott lélegzettel, utána gyertyát gyújtott fölöttük, elégetett egy piros falevelet – az ő nővérének is volt gyereke odahaza. A lovász kjelentette, ő rögtön látta, mikor megérkezett, hogy ez a klimpírozó kölyök csontja velejéig beteg, hiszen hatéves korban koncertezni már önmagában is kész betegség, ha másért nem, ezért is zárt intézetben kellett volna tartani. Most aztán lamentálhatnak a Burgban, hogy egy ragállyal és fertővel teli kóbor muzsikus kipusztította az egész Habsburg-Lotharingiai házat! Vajon Mária Antoinettenek csak a koporsója lesz fehér vagy az egész ravatal? És József? Hiába húsz vagy huszonkét éves: attól még megkaphatja. Biztosan nem fogja engedni templomban beszenteltetni magát. Tudod, valami hiba van itt (és a lovász a fejére mutatott); „felvilágosodás", francia könyvek és a többi. Erre Bécsben kitör a forradalom: elvégre, ha a trónörökös forradalmár, mért ne lenne a csőcselék is az?

A fogadós azonnal szaladt a rendőrségre, hogy Wolfgangot hivatalosan toloncolják ki a hoteljéből; a vendégek azonnal csomagoltak, közös kérvényt írtak alá és elküldték a belügyminisztériumnak, hogy ország-világ tanulására büntessék meg a tömeggyilkos apát. „És Wolfgang még ott volt a gyerek-bálon!" – visította egy hölgy, óriási utazósáljával szorítva kalapkarimáját a vállához –, azonnal rohanok Bebicihez, hogy küldjön orvosért. Édes kis Daisykém, drága Phoebém és Phyllisem, talán még megmenthetők!"

Az utazósálas hölgy mértéket és határt nem ismerő bibliai jóságának köszönhetőleg a Szent István dóm miséző prépostjától Colleredo gróf tyúkszemvágójáig mindenki tudta, hogy skarlát-járvány pusztítja egész Ausztriát, és a gyilkos kórt – óránként negyven gyerek hal meg – valami salzburgi zenetanár hozta Schönbrunnba.

Mondanom sem kell, hogy a következő „adatok" hasonló biztos forrásokból származnak: de talán mint regényírót a legendák is érdeklik, kedves Johann Meyer, különösen, ha szatirikus tartalmuk olyan, hogy szomorú igazságok túlzásai.

Szerencse, hogy a fogadótól nem messze volt egy aggok men-

háza, Leopold és a mama rögtön odaköltöztek. Az öreg nénik a házban nem voltak hipochonderek, bár a gonosz Wolfgang folyton fenyegette a vak meg süket „máderl"-eket, hogy: „Ez gyerekbetegség, maguk is megkaphatják és a vőlegényük faképnél fogja hagyni magukat, ha varos pofával kelnek fel az ágyból."

Wolfgang ablaka kertre nyílt, rózsaszín mályvák és aranysárga ökörfarkkórók integettek be a szobájába, ha a még mindig nyár-ízű szél meglengette őket. Mamuska nem mozdult volna mellőle; Mariannet egy öreg házaspárnál szállásolták el – „Philemon és Baucis", mondta volna róluk Wolfgang kedves latin professzora.

Wolfgang kijelentette az anyjának:

– Mamuskám: válok Mária Antoinettől, és téged veszlek feleségül. Ilyen nő kell nekem. Papuska nem fog akadályt gördíteni. Csak a papok! A papok! Azok minden bagatellből szentszéki kázust csinálnak: bizonyára ezt a jelentéktelen cserét is felfújnák.

Leopold orvosért szaladgált. Fájó szívvel a Miksa-herceg lila ruhájából szedte ki a tallérokat, no de ha Wolferl meggyógyul, bizonyára bőségesen pótolni tudja: akár elmegy titokban falusi lakodalmakra hegedülni, és összetányérozza a pénzt.

22

Mi sem volt természetesebb, mint hogy Leopold azokba a főúri házakba hajtatott, ahol Wolfgang vendégszerepelt: Leopold minden egyes hangversenyt felírt, dátumot, műsort, házigazda nevét, címét, ajándékaik leltárát.

Én magam nagyon jól ismertem Sinzendorf grófnőt, egyike a legbecsületesebb és legmegbízhatóbb asszonyoknak – hogyne lett volna az, mikor élt-halt az oboáért! –, ő mesélte, hogy *azonnal* elküldte Leopoldot a háziorvosáért, és a doktor *azonnal* elment Leopolddal, hogy Wolfgangot megvizsgálja. Valami Bernhardtnak hívták: valóban hasonlított a bernáthegyi kutyához. No dehát beszélhettem én a legenda-gyártó „Klimperl-Kränzchen"-nek! Még a spricceremet is visszarendelték, úgyhogy hagytam őket mesélni. Meg is érte, nemcsak a spriccer miatt, hanem az alábbi „buffá"-ért.

Ezek szerint Leopold legelőször az özvegy Augentrost bárónőhöz hajtatott. („Nem igaz!" – vágtam közbe. – „Kuss!" – volt a *Süket Kántor*-beli gyülekezet egyhangú véleménye.) A bárónő háza esett legközelebb. Itt a kapuba vágott kukucskálón (előtte akkora vasrács, hogy a Bastille börtönablakain sem volt ilyen) azt rikol-

tozta egy öreg duenna, hogy a doktor úr ugyan itt van, de az unokák mellett ül, minden pillanatban lesve, hogy nem tapasztal-e gyanús tüneteket? – elvégre fő az egészség, Leopold ne vegye rossznéven, ha a bárónő érthető elővigyázatosságból most nem fogadja.

Mikor Leopold tovább ment, a kocsi a kert aranylándzsákból álló kerítése mellett hajtott el. A doktor a pirospozsgás Augentrost-unokákkal labdázott, ami abban állt, hogy a virgonc csemeték szünet nélkül vagdosták hozzá a labdát, melyet még véletlenségből sem kapott volna el a hetvenötéves bácsi – részben azért, mert mozgékonysága és kézügyessége nem állt egyenes arányban világhíres tudományával, részben azért, mert félt a fertőzéstől. Ha véletlenül a ruháját vagy fejét érte a labda, szaladt a kúthoz, a vizelő amorett alá tartotta a zsebkendőjét és gondosan lemosta a helyet. Mikor meglátta Leopoldot a lándzsás kerítés mellett, odatotyogott és mentegetőzött: „Elvégre sokkal ésszerűbb az egészségesekre vigyázni; mivelhogy Wolfgang már megkapta a bajt, annak úgyis megvan a szabályos lefolyása, aggodalomra semmi ok, csak buta parasztok fújják fel úgy a dolgot, ne hallgasson rájuk, ne hallgasson rájuk."

Leopold szólt a kocsisnak, hogy hajtson gyorsabban. Orvosért mennek!

Siebenstrahl-Pumpernus kancelláriai titkos tanácsos villája volt soron. Itt beeresztették Leopoldot. A tanácsost és a háziorvost a könyvtárban találta, úgy ültek egymással szemben, térdük között sétapálcájukat forgatva, mintha fizetett halottsiratók lettek volna. A tanácsos tragikusan lemondó gesztussal hellyel kínálta meg Leopoldot, de az nem fogadta el: kérte a doktort, hogy látogassa meg a fiát, a kocsi lent áll a kapu előtt. A háziorvos a következőket mondta:

– A lehető legkétségbeejtőbb helyzetben vagyunk. Mind a három gyerek elment egésznapos kirándulásra. Virágot szedni, halászni, madarat lőni és – jaj! – valami szüreti, vagy wie heisst das, mulatságra. A betegség bármely pillanatban, útközben is kitörhet rajtuk, és nem is meri kimondani, hogy melyik a veszedelmesebb? Ha az ember virágszedés közben hajlong, és a vér a fejébe megy (nem is beszélve a virág káros vagy ártalmatlan neméről) – avagy ha soká egy helyben ül a folyóparton, és a vérkeringése egészen eltesped? Kezemben az órával számítom percről percre, hogy most hol lehetnek a gyerekek, és azonnal írom a recepteket a feltehető szituációknak megfelelően, úgyhogy ha hirtelen hazajönnek, már készen várja őket az orvosság.

Valóban, a kandalló-párkányon egész patika volt.

– Boldog ember! – sóhajtotta a titkos tanácsos, mikor Leopoldtól búcsúzott – ön már túl van a „sokk"-on, de ez a bizonytalanság... de ez a bizonytalanság!... adja oda ezt a receptet a portásnak, ha lemegy – tette hozzá üzleti szárazsággal.

Leopold mély meghajlással megköszönte a kitüntetést, a cédulát szó nélkül bedobta a portásfülke kisablakán, és ment tovább.

Schlachtpatzer tábornok tárt karokkal fogadta: háziorvosával borozgatott egy filagóriában. A doktor udvarias, jókedvű fiatalember volt, minden nyegleség nélkül; szeméből kedélyes jóság és nyugodt intelligencia sugárzott.

– Tudod, kedves Poldikám, mért strázsál itt ez a kuruzsló? – és poharával alaposan oldalba koccintotta a doktor poharát. – Mert a feleségem egy kicsit bolond (ezt suttogva, játékos titkolózással súgta Leopold fülébe, közben neki is töltött). „Ha az ember öreg lesz, ifjú feleséget vesz": és az ifjú feleségek talán még nagyobb hisztérikák, mint az öregek. Nejem harmadik hónapban van. És most fejébe vette, hogy magzata talán azon a védett helyen, ahol jelenleg tartózkodik, megkapta a betegséget: hiszen nejem is ott volt a legutóbbi koncerten. Dehát ez szamárság. Az én zseniális doktorkám azonnal csomagol és megy veled. De még egy pohárral okvetlenül innod kell öregem: a mi derék Wolferlünknek teszünk jót vele, ha jókedélyben toppantasz be hozzá. Na, alovanti, siessetek. Az aszszonynak majd mesélek valamit. Írtam egypár jelentést már, aminek ha utánanéztek volna... Agyő!

Leopold és a doktor megérkeztek.

(„Eriggy a fenébe azzal a marha Bernátoddal! – mondta mesélés közben a harangjáték-szerelő a „Klimperl-Kränzchen"-ben, mikor látta, hogy a „doktor" szóra megint feszengeni kezdek. Az én édes unokaöcsém ez a doktor. Ő volt Mozartnál! Ha ő nincs: fuccs *Don Juan Házassága!*... én mondom!")

Wolfgangot az ágyban találták. Paplanán szétszórt papírok és feltépett borítékok.

– Csupa szerelmeslevél! – kiáltozta Wolferl – hat darab másfél óra alatt! És micsoda libériás inasok meg parfümös szobalányok hozták!

– Most kérte meg a kezemet – mondta az anyja – és máris megcsal!

– Hát hiába! – sopánkodott Wolfgang –, ti magatok mondtátok, hogy nekem olyan Don Zsiványi vagy Don Hiányi természetem van. Esküszöm, hogy ezt a buta nevet soha életemben nem fogom megjegyezni!

Miután a doktor alaposan megvizsgálta Wolfgangot, papa, mama, doktor, kimentek a másik szobába. Mikor Wolferl biztos volt benne, hogy egy ideig nem jönnek vissza, párnája alól előhúzta a hetedik levelet, ebben egy tizenhétéves hölgy arra kérte, hogy ha nem okoz neki fáradságot, szombaton délelőtt (ma még csak hétfő van, addigra biztosan egészséges lesz) szóval szombaton délelőtt álljon az ablakba, és hegedüljön neki és még egypár barátnőjének valamit. Ők már mindent pontosan megbeszéltek és elrendeztek, parasztlányoknak fognak öltözni, mint akik látogatóba jöttek a menház öregasszonyaihoz, ott fognak csellengeni a kertben, csak ne essék az eső („mért? egy kis zuhi nem éri meg nekik, hogy engem hallgathatnak?" – méltatlankodott Wolfgang). Sem Mozart-mama, sem Mozart-papa nem lesznek otthon, mert Eszterházy püspökkel kell éppen Wolfgang dolgában tárgyalniok. Ezer csók, gyógyulás, szerelem, szonatina, kavatina, Giuseppina, bumm!

Wolfgang rettegve és gyönyörűséggel várta a szombatot. Attól félt legjobban, hogy Eszterházy püspök nem fogja fogadni szüleit szombaton – ehhez már túlságosan jól ismerte az urak szeszélyeit. A menházi öregasszonyokat is beavatta az összeesküvésbe, azok egészen megszédültek a nagy kalandtól, és mikor szombaton Leopoldék mégis elmentek: vagy hatan nyüzsögtek Wolfgang szobájában. Öltöztették, meleg vízben mosdatták, vigyáztak rá, meg ne fázzék, padlóviasszal fényesítették a hegedűjét, puha párnákat raktak a székére, mert azt a világért sem engedték volna, hogy állva koncertezzék („közben úgyis felállok!" – gondolta magában Wolfgang). Órákon át veszekedtek a süket nénik, hogy tizenegykor honnan süt a nap, mert pontosan úgy akarták állítani a széket, hogy Wolfganggal szembe essék a fény. Egy másik csoport ott totyogott-tipegett a kapu körül, és leste, mikor jönnek már a milimárinak kendőzött kontesszek?

Mikor a kacarászó csoport befordult a sarkon, az egyik néni (vak volt, de ő volt a legfürgébb) szaladt az ablakhoz, és mint a csibészek az utcán, fogatlan ínye közé tette az ujjait és megadta a megbeszélt füttyjelet.

Két öregasszony karonfogva kísérte Wolfgangot az ablakhoz, a harmadik a hegedűjét, negyedik a vonóját hozta, ötödik a párnáját igazította, hatodik a kézitükröt mutogatta, lássa, milyen csinos, a lányok még jobban bele fognak bolondulni, és ha több az önbizalma, szebben is fog játszani.

A Leopold-féle *Notenbuch* darabjait variálta. Ha már becsapja atyikát, legalább az ő gyűjteményéből játsszék.

A kislányok egy hervadt orgonabokortól balra, a vénasszonyok egy tölgyfa körüli kerek padon hallgatták, a törzs volt a támla. Süketek is voltak, aki nem, legalább botfülű; mégis imára kulcsolták a kezüket. Még ők ripakodtak rá a kislányokra, ha hangosan viselkedtek, vagy rezgőfűvel csiklandozták egymás fülét.

A következő pillanatban berobog Leopold kocsija, a papa kiugrik, odarohan Wolfgang ablakához – látja, hogy Wolferl a párkányon kihajolva hegedül a lányoknak. Vonója időnként tréfásan felpöckölte a falra felfutó sűrű repkényt.

– Azonnal ágyba! – ordította magából kikelve Leopold. – Majd a vénasszonyokhoz fordulva:

– Hát ennyire meghülyültek? Hagyják, hogy egy nagybeteg gyerek, huzatban, hidegben, lázasan odaálljon az ablakba, és kretén cselédlányoknak meg szájtáti pesztonkáknak szerenádozzék? És ha maguk lesznek a gyilkosai? „Csak jót akartunk a fiatalúrnak" – utánozta a nénikék érzelgős nyámmogását –, „imádkozunk kéttized rózsafüzért és a hideg puliszkán kérődzve irigyeljük Wolfgangot, hogy most már angyalka lett belőle!"

A lányok persze visongva menekültek, elöl a mama szórta a pofonokat, hátul meg Leopold suhogtatta elefántcsontgombos sétapálcáját. Az egyik gyereket alaposan eltalálta.

– Engem ne üssön, mert felakasztatom! – azzal a gyerek letépte piros parasztkendőjét, ócska lószőrparókáját és csípőre tett kézzel, kidüllesztett mellel odaállt Leopold elé.

Marie Antoinette volt.

A hat-hét vénasszony, akik bent voltak Wolfgang szobájában, mint a szúnyogok repültek ki, ha füstöt szagolnak, úgyhogy Wolfgang ott maradt az ablakban, akárcsak a rokokó hadvezérek a csatatér melletti dombon, miközben szeretőik színházi látcsövével nézik, hogy „milyen derekasan veszekszenek ezek a fickók, szapperlót!"

Az emberi lélek elég tarka mozaik. Wolfgangnak szentség volt a *Notenbuch*, de most, hogy látta apja sárga döbbenetét, mikor Marie Antoinette fenekére húzott egy „souvenir de sérénade"-ot (emlékezés egy szerenádra...): bizony, majd hogy meg nem gyógyult a kárörömtől. Magában mormolta előre, mit fog ezután Leopold csinálni? Féltérdre ereszkedik, félóráig magyarázza, hogy igazán nem tehet róla, bocsánatért esedezik, a kert minden virágát csokorba köti Toinettenek, behívja a szobába, hosszas pedagógiai prédikációt tart, nehogy valaha az életben még egyszer ilyen bugris parasztlányokhoz leereszkedjék, pihenje ki magát, rúgja ki Leopoldot az állásából, tíz körmével tépje szét azt az átkozott Notenbuchot.

Leopold önkéntes száműzetésbe megy egész családjával, írásban kéri a legsúlyosabb büntetést Toinette felséges apjától, és a többi.

Wolfgang tudta pontosan előre az esti diskurzust is, az ágyban, anyja és apja között. Anyika el fogja mondani, hogy azért nem kellett volna *ennyire* túlzásba vinni a megalázkodást, mire atyika a „megdorgált kisfiú" és a „római hős" nehezen ellenpontozható modorában el fogja mondani, hogy mindezt csak Wolferl érdekében tette, hogy fia jövőjét biztosítsa; kukorékoló, de hatástalan forradalmasdival nem megyünk semmire; ha Wolferl Brutus volna, ő volna a legboldogabb, de Wolferl örökre gyermek marad, csak nevetségessé tenné magát, és az öngyilkossággal volna határos, ha hagyná papírkarddal hadonászni az urak ellen. Ő, Leopold, ő, szervilis? Ha nem volna apa és egy ilyen isteni csoda apja, mint Wolfgang, úgy hajítaná le a koronákat imperátorok és imperatrixek fejéről, mint a rongyos cipőit a handlénak az ablakból. Hát mit? Talán elfelejtette, hogy bánt vele a rektor magnifikusz a papnöveldében? De emiatt most handabandázó gesztusokért áldozza fel Wolferl tehetségét? Mért? Te talán az orleánsi szűz vagy?

Mire a mama azt fogja mondani (mindig ezt mondta, ha valamit nem értett): „Ja, ha disznóságokat beszélsz, akkor nem vitatkozom."

Minden valóban így is történt. Legfeljebb arra nem számított, hogy apja és anyja egész szokatlan komolysággal és impetuoso-val szidták össze csemetéjüket, a szerelmes leveleket az orra előtt tépték szét és dobták a tűzbe, a felügyelet szigora pedig vetekedett a legdivatosabb börtönök házirendjével.

23

Mikor Wolfgang már lábadozott, székben ült és sétált, apja egy reggel két levelet kapott. Az egyiket Salzburgból. Az érseki titkár a legkeményebb hangon figyelmeztette, hogy a kegyesen engedélyezett szabadsága lejárt, őexcellenciája a legnagyobb meglepetéssel, sőt döbbenettel vette tudomásul, hogy az adventi énekek betanításához hozzá sem fogott és így kénytelen volt működvelő helyettesről gondoskodni; a leghatározottabban figyelmezteti, hogy azonnal csomagoljon; sem az egyháznak, sem fia egyelőre kétesértékű talentumának semmi jót nem tesz a királyi udvarban is már feltűnést keltő terhes tolakvása; arról nem is beszélve, hogy a legfelsőbb körökben, elsősorban a hölgyek társaságában kierőszakolt szoarézás és

lantoló szupézás a serdületlen gyermekre katasztrofális hatást fog tenni. Ha majd az Úristen bölcs rendelkezése szerint vissza kell térnie polgári miliőjébe, ahová a család a Gondviselés csodálatos intézkedése következtében egyszer s mindenkorra helyeztetett: a gyermek nem fogja otthon találni magát, hiszen a Burgban való esztelen forgolódzása csak pillanatnyi játék volt az Allerdurchlauchtigstes Kaiserliches Haus példátlan humanitásának köszönhetőleg; ugyanakkor a polgárok vezetésére és kormányzására kijelölt Noblesse kapui Wolfgang előtt szintén örökre zárva fognak maradni. Nagyon sajnálja őexcellenciája, hogy ezeket a banalitásokat *neki* kell elmondania Leopoldnak, akiről eddig azt hitte, hogy élettapasztalattal rendelkező bölcs apa. Ugyanakkor nemcsak megvalósíthatatlan társadalmi illúziókat ébreszt Wolfgang zsenge képzeletében, hanem tehetségét is tönkreteszi, sőt, mint hallja, egészségét is, az állatidomárok kegyetlenségével. De ami mindennél fontosabb: egy hatéves gyermeket odadob olyan hölgyek martalékául, akik isteni jogaiknál fogva természetesen teljes szabadságot élveznek az erkölcsi szabályok értelmezésében – ami pedig nehezen levezekelhető bűn egy apa részéről.

A másik levél egy györgyudvari és alsójányoki Királyfia János nevű nemesúrtól érkezett. A Mozart-famíliát ezennel szeretettel és tisztelettel meghívja pozsonyi rezidenciájába, mely nem oly fényes, mint a schönbrunni palota, de egy mécses még akad, ha Wolfgang este kottát akar firkálni és harmadnaponként a parasztok majd hoznak egy csupor zablevest Leopoldnak, Marianne meg ingyen kap pacsulit, mert a gyógyszerész-segéd úgyis szerelmes lesz beléje. Az a sok úri aláírás az episztola farkán azt volna jelentendő, hogy ezek az uraságok mind hallgatni akarják Farkas úrfit (ez Wolfgang volna): a hegedűjét otthon ne felejtse, mert akkor a cigányprímástól kell kölcsönkérni, az meg csak akkor adja, ha Mariannet feleségül veheti és ráadásul még ezer elsőveretű Lajos-arany üti a markát.

Wolfgang nagy gyönyörűséggel ízlelgette a rákövetkező jelenetet: a mama könyörgött, hogy azonnal menjenek vissza Salzburgba, hiszen itt élő ember Wolferlt, vörhenye miatt többé be nem fogadja, Leopold az állásával játszik – viszont Leopoldot oly mérhetetlen dühbe gurította az érsek levele, hogy nem volt hajlandó hazamenni, még ha az úr angyala hajtaná is lángpallossal. Azonnal az íróasztalhoz rohant és az indulattól vadszőlő-kacskaringókra nőtt betűkkel levelet írt, melyben elfogadta a pozsonyi meghívást.

Amilyen mézes-meleg vénasszonyok nyara volt eddig, a legutóbbi két-három hét alatt megbokrosodott az idő: zuhogott az eső, a vihar úgy döntögette a kéményeket, mintha kuglibabák lettek volna, néha hajnalban hófehér volt minden a penészes-bársonyos dértől. Mikor elindultak, még rosszabb volt, a mama reszketett, hogy Wolfgang visszaesik, de Királyfia János akkora medvebundákba bugyolálta Wolfgangot, hogy az orra se látszott ki belőle, Marianne meg olyan hermelin-belépőt kapott, hogy a hercegprímás szégyenében a bakterházba bújt volna előle.

Az öreg Királyfia megkérte Leopoldot, hogy kettesben utazhassék Wolfganggal. Elvégre ezt-azt csak fog látni Wolferl abból az ismeretlen országból, ahová most először teszi a lábát, és jómaga talán mégiscsak többet tud magyarázni és mesélni az itteni dolgokról, mint te, „kolofón-fresszer autricheur" – mondta megveregetve Leopold vállát: Királyfia azt akarta mondani, hogy „gyantafaló osztrák", de francia és német tudásával nem nyílt számára tágabb lehetőség fenti kifejezésnél.

Wolfgang halálosan megrémült, mikor az úti-batártól jobbra és balra fegyveres lovasembereket pillantott meg az ablakból, de János úr megnyugtatta, hogy az országúton, meg erdei ösvényeken gyakran spacérolnak olyan mókás-kedvű legények, akik szeretik megcsiklandozni az utasokat a zsebük táján és ezek a lovasemberek aztán egypár pukkanó babbal meg pattantyús virággal kijózanítják a „csallóközer Pierrott"-okat.

Az idő csak nem akart javulni. Wolfgang állandóan azért izgult, hogy nem fognak-e a lovak megfázni, hogy a fegyveres kísérők miért nem tesznek valami baldachint a csákójuk fölé – meg hogy mért választották ezt a sáros utat, mért nem a jobbat? A végén már azon gondolkozott János úr, hogy talán mégis helyesebb lett volna Wolferlt a kedves papája ölében békében hagyni.

Mikor a kocsi végleg beleragadt a kátyuba, Wolfgang nagyon büszke volt. Nem megmondta, hogy a jobbik utat kellett volna választaniok?

– Dort ist mostan sehr grosses die Verkehr – füllentett a haza becsülete érdekében klasszikus németséggel János úr.

Mikor János úr kiszállt, és a kocsis a bakról, a muskétás kísérők meg lovaikról ugráltak lefelé, alig bírták a batár ajtaját kinyitni: alsó felét benyelte a sár. De akadt még nagyobb meglepetés is. Nem látták sehol a másik hintót, melyben Leopoldék utaztak. Az egyik lovast előre küldték, a másikat hátra: keressék meg, hová lettek? Az eső most csak szemerkélt, de az erdőből úgy ömlött a köd, mint

füst a kéményből. Kopasz rét volt mellettük, itt-ott egypár nyomorult vityilló, belesántulva ferdén a földbe; a réten, meggörbülve akár a rózsatövek, melyeknek fejét a földbe dugják, öregasszonyok meg öregemberek kapirgáltak valamit.

– Hát igen – mentegetőzött János úr a hatéves Wolfgang Amadeus előtt –, wir haben un peu zurückgebleibt – egy kicsit elmaradtunk.

Ekkor érkezett vissza a hátraküldött lovasember: Leopoldék kocsijának elzarándokolt a kereke. „Milyen jó, hogy van még három" – mondta János úr, és káromkodott egyet. Wolfgang rágta a fülét, hogy fordítsa le neki ezt a pattogó finálét: „Es hatte so einen charmanten Rhythmus" – olyan elbűvölő volt a ritmusa.

A lovasok végignyargalták a zsombékos, süppedékes réteket, és megérkeztek vagy tíz-tizenöt rongyos emberrel, ezek kihúzták a kocsit a kátyúból, és a Leopoldék batárját is valahogy rendbehozták.

Ugyanakkor négy lovat is adtak segítségül.

Mikor Wolfgang megkérdezte, hogy az emberek mért nem kapnak borravalót? János úr kissé zsörtölődő hangon mondta: „Das ist bei uns ein soetwas contrat social" – ez nálunk szerződési alapon megy...

Viszont a kocsi nem soká ment, semmiféle alapon. A ködben eltévesztették az utat, a lovak vállig érő bogáncs meg tövisbokrok közé vitték a hintót, még az volt a szerencse, hogy a kísérők keserves nyargalászás után egy csárdafélére akadtak, és a társaságot, nyakig érő sárban, odakalauzolták.

Az ivó alig volt nagyobb, mint odahaza a salzburgi konyha. Az a pár parasztember, akik egy asztal körül iddogáltak, mély tisztelettel köszöntötték János urat, és susmorogva találgatták, miféle fajzat lehet ez a bécsi-beszédű társaság?

Leopold lúdbőrözve kortyolgatta a borát: mintha minden nyelésnél egy ágyúgolyót kellett volna lenyomnia. Éppen pohara utolsó cseppjeivel küszködött – „Sokrates bezzeg derűsebb képpel ürítette ki a méregpoharat", jegyezte meg János úr –, mikor háromszögletű kalapban, madzag-csokorral végződő lucskos térdnadrágban és aszaltszilvánál ráncosabb harisnyában három osztrák katona tért be a kocsmába. A rács mögött vacsorázó kocsmárostól pálinkát kértek. Mikor a gazda nagy nehezen nekicihelődött és a polcon a törkölyös-flaskó után tapogatott, a szomszéd asztalnál borozó parasztemberek közül az egyik odament az osztrákokhoz, és sötét szemmel csak annyit mondott, hogy: „Maguk pedig itt nem isznak."

A katonák közül az egyik erre „Blödsinn"-ről meg „Lumpen-

Komedie"-ről dadogott, a szavak szemtelenségével kárpótolva testi gyávaságát. Erre a másik ivó is felkelt, és egy pisztolyt tett nagy léleknyugalommal az asztalra, mintha csak a dohányzacskója lett volna.

„Ah! zu langweilig!" – legyintett a katona – nagyon unalmas már... – azzal könnyedséget tettetve átölelte két társa vállát és kimentek az esőbe.

Leopold egy félóráig fuldoklott, ettől legalább paprikavörös lett, de Marianne és Wolfgang olyan fehérek voltak, hogy János úr két kupica édespálinkát rendelt nekik.

– Ezt lehet? – kérdezte végre Wolfgang.

– Na ja, so quelquefois-weise das kannt man – jegyezte meg ködös szemekkel János úr –, úgy néha-néha lehet... – s azzal halkan dobolt az asztalon.

Persze, éjjel nem folytathatták útjukat, János úr tisztelettel bocsánatot kért a Mozart-családtól a sok kellemetlenségért és szokatlan izgalmakért, melyek talán még nem is fejeződtek be: most például két paraszttanyán kell tölteniök az éjszakát. János úr Wolfgangot megint maga mellé kérte.

Falusi faggyú-gyertyával, a ködben köpködő bécsi fáklyákkal udvariasan elvezette Nannerlt és a szüléket az egyik házba – utána Wolfganggal nekivágtak a másik, valamivel messzebbre eső tanyához vezető útnak.

Sápadt, nyúltarcú leány fogadta őket. János úr elmesélte Wolfgangnak, hogy ez a leány valamikor halálosan szerelmes volt az unokaöccsébe, a fiú is a „Fräulein rustique"-be, ebbe a paraszt-menyecskébe – de hát ez a „dreckiger Gesellschaftheit", ez a ronda társadalom, olyan, hogy nem lehetett folytatni a dolgot, az unokaöccs búcsú nélkül Bécsbe utazott, most is ott van, az egyik koncerten elragadtatással hallgatta Wolfgang zongorajátékát – azóta a leány hol itt cseléd, hol ott répaszedő, éhbérért; négy év alatt bejárta egész Magyarországot.

A kis szobában csak egy ágy volt és a fal mellett két egymás mellé állított kelengyésláda. János úr azzal fenyegetőzött, hogy ha Wolfgang nem fogadja el a lúdtollas ágyat, büntetésből öt liter méregerős pálinkát kell együltében meginnia. János úr amúgyis jobban szeret keményen feküdni, sokkal jobban tud nyújtózni a két láda tetején, mint a kislányoknak vagy gyerekeknek való ágyban.

Wolfgangnak feltűnt, hogy a szomorú, szinte kísértetiesen lesoványodott leány alig szól egy szót, de folyvást énekel. Néha dúdolva, néha csak úgy zizegve-zümmögve, mint a könnyű szélben

rebbenő levelek; volt, mikor már majdnem prózát mondott, vagy valami furcsa, szinte papos parlandót meg szertartáskönyvi recitatívót, aztán átcsapott holmi ördöngös, pattogó nótázásba, hogy a konyhában ismét lassan áriázzék, mintha hallható holdfény lett volna.

János úrnak úgy kellett böködnie Wolfgang könyökét, hogy nyelje már le a kanalán elhűlő falatot, mert kis pártfogoltja folyton csak az éneket figyelte.

– Er kannt alles Gesang von der Volk champêtre – magyarázta János úr, Wolfgang kedvéért egész halkan szürcsölve a levest –, a leányzó minden népdalt ismer... Mondom, bejárta egész Magyarországot.

Wolfgang persze megint nyúzta, hogy fordítsa le neki: mit énekel? János úr a homlokát törölgette – úgy talán a herkópáter sem tud franciául meg németül. De Wolferl majd letépte a kabátujját: „Ezt! Ezt!"

– Er sagt, dass im Parke von das Paradies kommt vor viel Apfel drinnen, und die englische Damen und Herren pressen das alles in das Busen der heiligen Ave Maria.

– Mégegyszer! Mégegyszer! – tapsolt és rimánkodott Wolfgang a leánynak. János úr intett neki, mint egy vadászkutyának („leülni!"), mire a leány odaállt Wolferl elé és szeme, arca, egyetlen tagja rezzenése nélkül, mint egy szobor, elénekelte:

– Paradicsom kiskertben, piros alma sok van benn. Az angyalok felszedik, Mária keblébe teszik.

Wolfgang összetett kézzel kérte János urat, engedje meg, hogy kimehessen a konyhába és hallgathassa a cselédlány éneklését. János úr megengedte, csak előbb a csizmáit húzatta le a lánnyal (mondanom sem kell, hogy Wolfgang is segített, csak úgy csurgott róla az izzadság), de mikor Wolferl a kottafüzetébe próbálta ezeket a soha nem hallott dallamokat az ölében feljegyezni (szűk helyét egy borjúnagyságú kandúrral megosztva): a cseléd sírva szaladt be a pokrócával küszködő János úrhoz – a leány azt hitte, hogy a kis Wolfgang valami bécsi kém, és most őt máglyára vetik, mint boszorkányt, mert ilyeneket énekel. Félórába tellett, míg János úrnak sikerült megnyugtatnia.

Wolfgang kábult fővel és karikás szemekkel támolygott vissza szobájába; hajnal felé járt már az idő. János úr arra ébredt, hogy Wolfgang sír, de mire a gyerek válaszolni tudott volna, Wolfgang ruhástól elaludt.

Másnapra megjavult az idő. úgyhogy estére Pozsonyban voltak.

Aznap Wolfgang apjával utazott és naphosszat a cselédlány „kuriose" dallamairól tárgyaltak.

Mikor Wolfgang Királyfia János szalonjában játszott – hófehér falak és óriási zöld pamlagok meg karosszékek fehér porcelángombokkal – mindenkinek feltűnt, aki Schönbrunnban vagy Bécsben hallotta már Wolfgangot, hogy valami elfogódottság és bizonytalanság jellemezte játékát. És ő, a táncoló kis Ámor, majd minden második taktusnál rátiport a csalódott gyermek-ballerinák lábára. „Nem kell sose beugrani a túlzott híreszteléseknek" – jegyezték meg fáradt legyezőikkel a filozófus gardedámák.

24

– Bűnösnek érzem magamat – mondta nekem nemegyszer Wolfgang –, hogy apámat sokszor megvádoltam beteges csökönyösségéért és rögeszméiért; nem is tudok más szót találni arra, amire gondolok. Ha valamelyik városban voltunk, és félóra múlva indult a postakocsi tovább, de apámnak valaki azt mondta, hogy három mérföldre van egy csodálatos, világhírű rózsakert: akkor valami belső kényszerből, a „teljesség" és a „rend" iránti babonás vonzódásból gyorskocsit rendelt és eszeveszett vágtában még kiviharzott abba a rózsakertbe, *akkor*, miután a város minden nevezetességét már látta. Ha abban a városban lett volna a Milói Vénusz, a Belvederei Apolló és a Sixtusi Madonna és ezt mind már látta volna: nem számított semmit, sőt még annál is kevesebbet jelentett volna neki – ha azt a nyomorult rózsalugast elmulasztja! A teljességre, a rendre, az egészre való eszelős törekvése, azt hiszem, örökre megakadályozta, hogy valamit is, valaha is az életben igazán élvezzen. Ha látta a római obeliszket, már csak az gyötörte, hogy fogja-e látni a párizsit? És ha látta a nymphenburgi szökőkutakat, teljesen megkeserítette, sőt gyilkos méreggé változtatta élvezetét az a gondolat, hogy ha Párizsba megyünk: a versailles-i kutak talán nem fognak működni! Az ilyen ember sose boldog, ahogy valóban: nem is volt sose boldog. És legnagyobb részt ezért nem. Mondom: idegrendszere ezen minden örömet kiirtó tulajdonsága miatt sokszor gyűlöltem, mert hiszen belém is ezt az őrült „rend" és „teljesség"-igényt plántálta – noha én szeleburdi bolondnak születtem. De most nagyonis indokolt lelkiismeretfurdalásom van. Nem *ennek* a mániának köszönhetem-e – ha ifjúságom ezer ártatlan csapongó szeszélyét sárba tiporta is vele –, hogy komponálni tudok? hogy állítólag harmónia és klasszicíz-

mus van műveimben? – anélkül, hogy a poklok fekete folyóinak zúgását elfojtaná. Nekem *nem* boldognak kell lennem – ez a veszély sosem fenyegetett – hanem... no de mit romantizáljak neked itt a „művészi hivatásról"...? És hogy mért most részemről ez a hosszú köntörfalazás? Azért, mert apám fejébe vette, hogy nekem Ludwigsburgban játszanom kell a württenbergi herceg előtt. Ismétlem az előbbi példát: ha a római pápa, a miattam feltámadt Julius Cézár vagy a szentséges Szűz Mária előtt játszom: nem számít, nem örül neki. Mint az ördög sarkantyúja hajtja a kényszergondolat, hogy – Károly Jenő herceg előtt kell játszanom! Ezeknek az embereknek, ha eszükbe jut, hogy valami *lehet:* már *kell* is – és ha nem sikerül, búskomoran éhendöglenek a valóban elért, sokkal nagyobb sikerek és édesebb gyümölcsök szomszédságában. Volt a zsebemben annyi ajánlólevél, hogy kártyázhattam volna velük – nem számított. Hidd el, apámat semmi „sznobizmus" nem vezette ebben – Londonban tanultam ezt a fura kifejezést. Csak az (ha kispolgári formában is), amit egy bábszínházi darab hősében láttam, Aristusnak vagy Faustusnak hívták, már nem jól emlékszem; de ez a Faustus is *mindent* akart, ezért volt boldogtalan. És mennyi megaláztatást vett ezért magára, és zúdított az én szerencsétlen fejemre!

Így hát ott üldögéltünk apámmal, Ludwigsburgban, a herceg várótermében a szokásos kandeláberek, mitológiai freskók és süveg-cukor tapintású szobrok között; a szó szoros értelmében már émelygett a gyomrom tőlük.

Áltattak, várattak, semmibe vettek és a végén hazaküldtek.

Erre késő este zaklatta fel álmából egyik pártfogómat, hogy írjon ajánlólevelet a hercegnek. Gondolhatod, milyen jókedvűen írhatta meg a hideg, etikettszerű sorokat! Apám mesélte, hogy ő maga hozta a dolgozószobából az ágyhoz az írószereket. Faustus, aki lakáj lesz a „Minden"-ért! – gondoltam magamban.

Az ajánlólevél közvetlenül Károly Jenő hercegnek szólt, senki nem vállalta a közvetítést, mindenki azt mondta, hogy vagy apám, vagy a fia – a kis festőművész – adja át a kegyes hercegnek. A herceg bolondult az operákért, képzett zenész volt, de főleg a külsőségeket imádta. Másnap el kellett mennem az operába. Próba volt, az ajánlólevéllel legalább beeresztettek, leültettek a földszinten a leghátulsó sorba. A herceg ott ült elöl a színpad melletti páholyban egy pirosruhás pappal és egy pirosruhás nővel. Sírva könyörögtem a páholy-nyitogatónak, székporolónak, a kocsmából érkező részeg dobosoknak, hogy vezessenek a páholyba, itt a hercegnek címzett levél! Nem, nem, szó se lehet róla, mit képzelek? – majd a próba vé-

gén. Mikor azt mondtam, hogy a szüleim várnak otthon, aggódnak értem: úgy néztek rám, mint egy hülyére.

Képzelheted, mi volt a véleményem az operáról – az Argonauták története? – melyet végig kellett néznem. Zenélni alig zenéltek, csak épp a legszükségesebbet: a díszleteket vizsgálták és a gépezetek működését ellenőrizték. A színpadra óriási bádog meg szurokkal bekent deszkafalak közé vizet eresztettek és igazi hajót engedtek rája; kipróbálták a dodonai beszélő jósfát, óriási ágaikba trombitákat és trombitásokat dugtak. Mikor a hitregei darabban Lemnos szigetén az asszonyok megölik hűtlen férjeiket: hordószámra ömlik a málnaszörppel utánzott vér a tengerbe. Utána balett: zsinórpadlásról leeresztett lebegő tutajon; éjjeli vihar olyan forgószéllel, hogy karommal kellett az utolsó sorban mellemen összeszorítani a Miksa herceg lila rongyát. A levegőben eleven hárpiák, alattuk szörnyű vízilovakként mozgó sziklák... Nehogy azt hidd, hogy hatéves fejembe akarom csempészni huszonhatéves agyamat, de utálkoztam, kacagtam, sírtam – gyűlöltem ezt az egész hazugságot. Szívre tett kézzel mondom neked, hogy a „hazugság"-szót még most is hallom, ahogy ott kétségbeesésemben százszor elmondogattam.

Végre szóltak, hogy rohanjak ki a színházból, az úgynevezett „tragikus kapu" elé (ilyen maszk volt kőből fölötte), de a herceg persze a „komikus" kapun távozott.

Mire hazaértem, lázas voltam, hánytam, ágyba tettek; délutáni hangversenyemről szó se lehetett. Apám azzal az ürüggyel, hogy sétálni megy Marianneval, elvitte a testvéremet és őt kérte meg, hogy menjen a hercegi palotába, őt talán fogadják. Együtt elmentek a legelőkelőbb francia fodrászhoz, szegény Leopold valóságos maskarát csinált Nannerlből, a fodrászkisasszony még a ruháját is úgy gyűrte, hajtogatta, hogy „nagy nő" legyen belőle – és mondhatom neked: páratlan sikerrel!

Nannerl „kebelébe" rejtette az ajánló-levelet, a kebel valahol a hasa táján lehetett pillanatnyilag, mert a fodrász-kisasszony óriási kivágást rögtönzött a ruháján a szépítő-műhelyben. Az ajtónállók, látván a levelet, rögtön beengedték, intim kis szalonba vezették. Ott pár perc múlva megjelent lovagló-ostorral egy pimasz fiatalember, kivette a levelet Marianne kezéből és egy asztalkára dobta. Mikor Marianne, jó mafla Mozart-módra, tisztességtudóan megkérte, hogy olvassa el, a fiatalúr hangosan felkacagott és azt mondta: tudja ő már kívülről Schregschammerl-mama ajánló-leveleit, a barokk szövegek úgysem érdekesek, „a nő" maga beszél magáért, leg-

feljebb ha a számlát is mellékeli, akkor kell felbontani, de ebben nincs számla, annak egészen más a fogása, egyébként „a hölgy" már itt neglizsébe teheti magát – a herceg türelmetlen temperamentum, és (a fiatalember egy hasas számlapú órára nézett) fél hatra egy temetésre kell még mennie.

Marianne bőgve rohant ki a palotából. Hogyan jutott haza? – nem emlékezett rá.

25

A család válságos napokat élt át. A mama nem csinált botrányt, de a leghatározottabban figyelmeztette férjét, hogy: „Polderl, egy kicsit talán elvetetted a sulykot ezzel a hercegi koncerttel. Ha nem volna olyan siratni való a helyzet, kacagni kellene rajta, az ördögök kacajával. Az egyik szobában Wolfgang fiad fekszik és hagymázában félrebeszél: repülő operai hárpiákról és holdkóros magyar parasztlányokról és még jóegypár dologról, ami miatt ajánlanám, hogy viaszgalacsinokat dugdoss a füledbe; a másik szobában Nannerl lányod dobálja magát a kanapén hisztériás görcsökben, mert nagy rend-érzékednek köszönhetően a lányodat – ringyónak cicomáztad. Nem teszek szemrehányást, tudom, hogy jót akartál, de vigyázz."

Leopold erre a másik végletbe esett – „à la manière des Mozarts", a Mozartok modorában, ahogy fekete öngúnnyal maga „Mozár" mondta, úgy idézve nevét, mint a franciák ejtik. Leopold visszavonult szobájába, zokogott, mellét verte, gyermekei gyilkosának érezte magát. A lányát ezentúl mindenki, haláláig, kurtizánnak fogja nézni, sehová nem fogják beengedni, az angol királytól a mannheimi koncert-mesterig mindenki azt fogja hinni, hogy az egész muzsikálás csak átlátszó ürügy ahhoz, hogy leányát főúri körökben jópénzért áruba bocsássa; fia temetésén mindenki ujjal fog mutatni rá, nini, van még bőr az arcán a gyermekgyilkosnak, hogy pityeregjen ártatlan áldozata ravatalánál! Ha ugyan bele nem rúgják őt is, Leopoldot a gödörbe... Az is a legtermészetesebb, hogy felesége azonnal elhagyja... Mit tegyen? mit tegyen? mit tegyen?

Gyermekeihez nem mert bemenni. Elment a templomba, hogy meggyónjon mindent. (Hátha azt is tudta volna, hogy Wolfganggal még a templomokat is megutáltatta. Szintén vagy húsz évvel később mesélte Wolfgang, suttogva, egy hátsó templompadban, ahol egymás mellett ültünk, egy öreg klarinétos aranylakodalmán: hogy mind a valóságban, mind lázálmaiban nem látott semmi különbséget az

agyondíszített oltárok és agyondíszített színpadok között – „ez is opera, az is opera, ez is kulissza, az is kulissza"...).

A pap nagyon kedves volt, hírből régóta ismerte a Mozart-családot, a legmelegebb szavakkal nyugtatta Leopoldot, hogy mindaz, amit itt elmondott, egyáltalán nem gyóntatószékbe való, mert semmi, de semmi bűnt nem követett el. Ó, Leopold, lett volna az első, aki Wolfgangot az operából hazakergeti, nehogy órákig kelljen várakoznia, míg a herceg esetleg fogadja; fia és leánya nem betegek, csak a hajszolt élet következtében kimerültek, dehát erre minden nagy művész, sajnos, hajlamos, különösképpen olyan ellentétes benyomások özöne után, amilyenekben utóbbi hetekben Wolfgangnak volt része. Egyik percben Mária Terézia ölében, másik percben magyar brigantik és félkegyelmű cselédlányok között? Feloldozást nem ad, mert nincs mi alól Leopoldot feloldozza, egyszerűen az lesz mégis, mondjuk a „penitencia", ha ez esetleg megnyugtatja az apát, hogy ezentúl nem a gyerekeit küldözgeti, hanem maga intézi az ilyen, viharosabbnak ígérkező adminisztrációkat.

Pár pillanatig gondolkoztam, leírjam-e önnek, kedves Johann Meyer, a történet csattanóját? Ugyanis ez a csattanó oly groteszk és főleg valószínűtlen, hogy ön azzal fog vádolni: abbeli buzgalmamban, hogy minden epizódot, amit innen-onnan hallottam, feljegyezzek – némi túlzásba estem, és vagy ordítóan cifrázott, vagy a magam képzeletéből merített dolgokat is belefirkáltam ebbe a nyersanyag-gyűjteménybe. De úgy határoztam, mégis elmondom: az ön írói arányérzéke és mértéktartása úgyis eldönti majd, hogy regényében használhatja-e vagy sem?

Mikor Leopold, a lelkiismeret helyrebillent nyugalmától szinte szökdécselve távozott a templomból, a sekrestye lépcsőjén csendesen bagózó egyházfitól megkérdezte, hogy – kicsoda az a pap, aki most gyóntatta? A sekrestyés olyan képet vágott, mintha azt kérdezték volna tőle, hogy július hányadikán van karácsony?

– Hogy kicsoda? Károly Jenő württenbergi herceg udvari káplánja, az egész uralkodóház gyóntatója.

Leopold egy pillanatra megszédült, aztán visszarohant a templomba, az éppen sorra kerülő gyónót kifulladt és szívveréses hangon megkérte, hogy várjon egy pillanatig – azzal félrehúzva a lila függönyt a pap arca előtt, esdeklő mosollyal átnyújtotta neki – az ajánlólevelet.

– Hiszen *ön* tanácsolta, hogy ne bízzam többé gyermekeimre ezeket a dolgokat – s azzal, mintha húsz évet fiatalodott volna, repült haza. Még egy krigli sört is megivott a kocsmában.

Az udvari káplánnak nem volt módja átnyújtani a levelet, mert a herceg váratlanul Stuttgartba utazott katonai díszszemlére.

26

Mikor Ludwigsburgból Schwettzingbe utaztak: a két Mozart-gyerek szótlanul ült a kocsiban. Sápadtak voltak, kezüket önkéntelenül vagy tüntetőleg az ölükben tartották, mint a szórakozott imádkozók, akik már rég nem a miatyánkot mondják, hanem azon jár az eszük, hogy nem felejtették-e égve a lámpát, vagy honnan fognak pénzt szerezni jövő hónapban a háztartásra? Wolfgang egyenesen ült, mintha seprűnyelet nyelt volna: ha a kocsi nagyot rázott rajtuk, nem kapaszkodott se jobbra, se balra, merev testtartással dülöngélt, mintha Leopold a württenbergi hercegtől nem is a fiát vinné Schwettzingbe, hanem egy római szobrot kapott volna ajándékba. Ha az anyja Mariannet cukorral kínálta a zörgős stanicliből, Nannerl vagy némán nemet intett, vagy bágyadt „köszönöm"-mel belenyúlt: rendszerint az anyja tette a cukrot a szájába, mert Mariannet halálra idegesítette, ha a hosszú zacskó legfenekén kellett kotorásznia, és az a maradék három selyemcukor is össze volt ragadva.

A pfalzi választófejedelem nyári palotájában óriási sikert arattak, de Wolfgang már nem a „zenélő angyal" volt, nem a piruettező gáláns baba; még a zabolátlan ördögfiókát – az „enfant terrible"-t, ahogy az udvari népek mondták –, sem sikerült senkinek felébreszteni benne. Inkább jégvirág volt, tele a hercegi modor minden cifraságával, de ugyanakkor csupa távolság, hidegség, a környezetétől el-elgondolás.

Mikor Leopold bűnbánó gyávasággal próbálta visszakoldulni magát fiacskája kegyeibe: Wolferl úgy bánt a megtört papuskával, mintha ő, Wolferl, lenne az apja.

Mosoly, derű és valami halovány, vadrózsaszín izgalom csak akkor jelent meg arcán, mikor meghallotta, hogy a világhírű mannheimi zenekar itt fog szerepelni, és ahol Mozarték szállóvendégek voltak: a zenekar klarinétosa is ott fog velük lakni, márpedig a klarinét abban az időben még „pikantériá"-nak számított – magyarázta Leopold, hogy legalább ilyen zenetörténeti vagy zeneelméleti mellékutakon közeledjék repedt vázára emlékeztető fiához.

A háziak Wolfganggal együtt kimentek az érkező zenészek fogadására. Amilyen fojtott örömmel és türelmetlenséggel ugrott a kocsiba Wolferl, mely a város végébe vitte őket a mannheimi muzsikusok elé – olyan rettegés és undor töltötte el szívét a megérke-

zéskor. A széles réten, a külvároson is túl, pontosan olyan formájú kocsik álltak, mint ama bizonyos Cavaliere Palafreniere cirkuszvagonjai a sátor körül – ez a megalázó emlék annyira hatalmába kerítette Wolfgangot, hogy legszívesebben világgá ment volna. Úgy látszik, a sátán keze volt a dologban, mert mikor az egyik mannheimi batárból leszállt egy feketebajuszú, de halántékánál őszülő sovány figura: a Cavaliere szakasztott mása volt. „Ez a karmester" – világosították fel Wolfgangot.

Amint különböző zsákokban, dobozokban, és pólyaszalagokkal X-ekbe kötözött vitorlavásznakban lerámolták hangszereiket, Wolfgangnak még mindig az volt az érzése, hogy vurstliba való múmiákat, állatokat és japán zsonglőrök lehetetlen formájú kellékeit rakosgatják a földre.

A nagy zűrzavarban végre megtalálták a klarinétost. Mosolygós kis emberke volt, nagyon alacsony, sőt jóformán semmiféle homloka, világosbarna, szinte aranyszínű szeme, még fekete parókája is alacsony volt a feje tetején, akárcsak az a lapos kispárna, melyet a vízhordóasszonyok raknak a fejükre, mikor toronyként cipelik a dézsákat. Bezzeg oldalt aztán annál bővebben omlott az ezernyi apró csigába bodorított vendéghaj. Pufók képe volt, orra alatt halványkék bajuszkával: mintha tintás ujjal törölte volna meg a száját. Azért engedtem meg a fényűzést, hogy zifferblattját részletesebben festegessem, mert később én is megismerkedtem ezzel a csupaszív „flótással". Sok-sok históriát beszélt Wolfgangról; ha füllentett – erre rendkívüli módon hajlamos volt –, hát jól füllentett, ahogy az olaszok mondják.

Mialatt a család a nagyszobában reggelizett (ilyen hosszú asztalkendőt Wolfgang még sose látott, a földön még a szőnyeget is eltakarta jódarabig, a szék lába meg odaszögezte) – Wolfgang titokban belopódzott abba a vendégszobába, ahová a klarinétost szállásolták. A tükörfényes asztalon „meztelenül" ott feküdt a hangszer, sőt Wolfgang először azt hitte, *két* klarinét hever ott, oly ragyogó pontossággal tükröződött a politúron a varázsszerszám.

Épp óvatosan tapogatni kezdte, mint az állatkertben a krokodil orrát a mama esernyőjével: mikor betoppant a homloktalan és csapottparókájú muzsikus. Aranyhegyű, gyöngyház-tokos fogpiszkálóját egyik táskájában felejtette. Wolfgang azt hitte, hogy rögtön a pincébe zárják – ezzel szemben a legboldogabb csalódás érte. A bácsi kezébe vette a rejtélyes masinát, és magyarázni kezdett:

– Ez a legmodernebb „fazon", talán három vagy négy van ilyen rendszerrel készítve az egész császárságban. Valódi puszpáng-

fából fabrikálták. (Wolfgangnak nagyon tetszett a „puszpángfa" szó, és olyan gyönyörűséggel ismételgette, mintha már bele is fújt volna a hangszerbe.) Ezeket a lyukakat itt az ujjammal szelelem-dugaszolom, látod? – és mindjárt mutatta is (gólya lépeget hosszú lábával ilyen kényesen és hegyesen, mint a mester az ujjaival) – ezeket meg ezüst szellentyűkkel. (Wolfgang szája tátva maradt, de a levegőben, kis majomként utánozta a varázsló mozdulatait.) Ez itt fúvóka, slejmot nem ajánlatos beleköpni – s azzal „szárazon" belefútt, a másik végét Wolfgang füléhez nyomva.

Wolfgang kacagott, elkérte az instrumentumot, és megfeledkezve a jómodorról vagy háromszor is a földre köpött, hogy a szája száraz legyen, mint a pergamen, de a hangszer olyan óriási volt, a billentyűk oly bonyolultak, mintha Wolferl egy toronyóra szerkezetének kellős közepébe ugrott volna fejest. Óvatosan vissza is adta gazdájának a makacs vadállatot.

Mikor a derék fúvós (fúvós csak derék lehet) kezdte szétszedni a hangszert, lecsavarva a tölcsért, külön rakva a hangtestet és szarvasbőrrel törölgette a csőr körüli anatómiai részeket: Wolfgang majdnem elájult az ijedségtől. Azt hitte, hogy ő, Wolferl, rontotta el a hangszert, és a bácsi most bosszúból elkeseredettségében szétdarabolja. Ijedt kézzel ragadta meg a klarinétos csuklóját, hogy „jaj, ne bántsa!" – mire a zenész jóízűen kacagott, majd mikor összesrófolta az egészet, egypár taktust játszott rajta. – „Stamitz!" – mondta alsóajkával ínyenc módjára befedve a felsőt – „ma este is tőle játszunk".

Wolfgang megkérdezte, hogy megnézheti-e a többi hangszert is, mire a klarinétos azt mondta, hogy talán koncert után, holnap; ma is hangverseny van, előtte meg végig próba.

Wolfgang persze nem maradt nyugton: megkérdezte, hogy bevinné-e a próbára – „elvégre kit engednek be, ha nem egy schönbrunni zongoraművészt és a pfalzi választó udvari virtuózó-ját? A karmesternek nem vagyok riválisa – klarinét-szólóm, mint hallotta, illetőleg nem hallotta –, egyelőre még nem koncert-érett".

A fúvós kijelentette, hogy a próba meghallgatásának semmi akadálya, ő magától is meghívta volna, a karmester is számít reá, a véleményét is megmondhatja – „persze nem schönbrunni pfujozás formájában, mert amit lehet a császárral, nem lehet a mannheimi zenekar dirigensével".

Wolfgang nehéz szívvel megígérte, hogy befogja a száját.

Boldog volt, hogy nem kell neki zongoráznia, hogy nem operát

fog látni, százötven fontos hárpiákkal, amint tizenhat horgonylánc végén kapálóznak; vízbefúló kalózok sem lesznek, akik köpködve és úszkálva énekelnek, a württenbergi udvar kifinomult ízlése szerint: hanem zenekari hangversenyt, amiben eddig nemigen volt része.

Mikor később a cirkuszigazgatóra emlékeztető karmester a klarinétos kíséretében meglátta a kis Mozartot, lelkesen üdvözölte. Wolfgang még az utolsó percben is azt hitte, hogy becsapják, a karmester nem is karmester, hanem a schönbrunni cirkusz Cavaliere-je; fekete bajusza, szúrós fekete bogyószeme, kócos szemöldöke, a gonosz szőrpamacs a szemöldökök között az orra tövénél, a selymes, lírai göndörökben lobogó ősz haj a halántéka felett, sőt még a kalap is, jobbról-balról erősen felcsapott karimájával – Palafrenierére emlékeztette. Csak épp a lóidomító ostor hiányzott.

A karmester maga vezette Leopoldot és Wolfgangot a tizedik vagy tizenegyedik sorba, onnan hallani a legjobban, mondta. Wolfgang elbúcsúzott a klarinétostól, aki felmászott a zenekarba: „de aztán szépen játszani", mondta kézszorítás közben Wolferl új barátjának.

Míg a zenészek fent készülődtek – Wolferl egyetlen muzsikust vagy egyetlen hangszert sem tévesztett volna szem elől –, Leopold, kisfia kérésére, a nemrégiben elhunyt Stamitzról mesélt. A próbára készülő zenekar és Stamitz élettörténete végleg felizgatta Wolferl képzeletét. Látta Stamitzot a pfalzi herceg aranyszobrokkal körülbástyázott hangversenytermében, kandeláberek, púderos parókájú dámák, szikrázó tükrök és kottapontok mákjával teleszórt suhogó partitúrák felett: mint a latin professzora szobájában a szárnyas Nikét egy tengerszántó görög hajó orrán! Mikor Leopold a népi zenéről beszélt, eszébe jutott az a szomorú magyar cselédleány, és elhatározta, hogy amint hazaér, előszedi pozsonyi feljegyzéseit, és Stamitz „forradalmát" messze fölülmúló vadsággal fog népi dallamokat hatalmas orkeszterre átírni –, dedikálva elküldi a cselédlánynak. Izgatottan meg is kérdezte apját, hogy megvan-e Királyfia János pontos pozsonyi címe? Persze, hogy megvan, ilyen dolgokban Leopold a pedantéria megszállottja volt, csak azt nem tudta, hogy „was zum Teufel" érdekli ez épp most Wolferlt?... Darabját a mannheimi zenekar fogja játszani: Wolfgang már kiszemelte a „pofákat", ahogy magában tiszteletlenül mondta – az a papképű ott a pódiumon valami miseízű szólamot, az a másik meg, akinek a szájába lóg a haja, és már egy félórája lyukat akar fúrni állával hegedűje álltartójába: egy „barbár" témánál kap vezető szerepet...

Mikor Leopold az északnémet szerzők ellenpontjáról és szigorú

zenei matematikájáról beszélt, szemben Stamitz és a mannheimiek nápolyi stílusáról: Wolfgang szinte bábszínházban érezte magát, marionette alakjában látott valami kálvinista papot, aki feketekeretű szemüveggel, fekete bottal, fekete ruhában dirigálja rabszolgaként hunyászkodó és fejüket metronómra ingató tanítványait. De ő, Wolferl, Nápolyba utazik, olasz lesz az olaszok között, komédiázó és lírikus...

– Minden tiszteletem a te palacsinta-parókájú klarinétos barátod iránt – mondta egy szerenád-előadás után Wolfgang –, de azért egy kicsit eltúlozta a dolgot, ha efféléket mesélt neked rólam. Noha csak hat-hét éves lehettem ebben az időben, ilyen dilettáns csecsemő mégse voltam a hangszereket illetően. De ebben a beállításban talán bájosabb voltam, romantikusabb, és az ellentét úgynevezett géniuszom és tipegő gyerekességem között – anekdotákra így könnyebben felhasználható. Ami a hangszerek szeretetét, minden egyes hangszer egyéni, személyes szeretetét illeti, lehet, hogy már ekkor kezdődött bennem, bár a klarinét-epizódra csak ködösen emlékszem. Azt hiszem jóval később lehetett, mikor a fúvós-szerszámok gyakorlati kezelésével, egyéni jellemével, ízükkel, emberi arcélükkel megismerkedtem. Ha zenekari műveket írtam, mint ezt a szerenádot is, akkor is úgy éreztem, hogy *operát* írok. Egy fagót, egy oboa – bocsánat, hogy nem ezt említettem első helyen! – egy fuvola, egy trombita: örök *személyek*, szereplők voltak. Mint a karneválok vagy rögtönzött színdarabok, a commedia dell'arte-k állandó figurái. Tudod, hogy sokan bolondnak tartottak, mert órákig el tudtam diskurálni madarakkal: épp így el tudtam beszélgetni ezekkel a hangszerekkel. Rokonaim, testvéreim voltak, ismertem szeszélyeiket és kedélyvilágukat, lelküket és testüket, minden erényeikkel és nemegyszer szegény Amadeus ellen irányuló intrikájukkal. Emberek, örök maszkok voltak: sokkal elevenebb és mélyebb lélektani alappal, mint egy csomó rongy-opera alakjai a színpadon.

Apám magyarázatai Stamitz életére vonatkozóan? Amit nekem a nápolyi iskoláról mesélt, meg egyszólamúságról, népi táncdallamokról, démoni crescendókról és drámai ellentétekről, ugyanakkor a gáláns stílus előkelő játékosságáról: őszintén mondhatom neked – az öreg elhamarkodta a dolgot! Jóformán egy szót sem értettem belőle. Macskafülét voltam én egyetemes zenei zseni! Zongoráztam, variáltam, fantáziáltam, nyilván jobban, sőt sokkal jobban, mint mások – de a csodagyerekből jóval több volt a gyerek, mint a csoda. Később megismerkedtem egy kedves botanikussal, az mutatott nekem egy virágot, amit úgy hívtak, hogy „gemeine Wunderblume",

közönséges csodavirág – nem is olyan rossz diagnózis ez a taknyos Wolferl zenei tudományát illetően, mikor először hallotta a mannheimi zenekart... Viszont egy jelképes apróságot nem mesélt neked a barátod, pedig személyével a legszorosabb összefüggésben van. A te derék klarinétosodnak a kofferja mindig tele volt könyvekkel. Képzeld, apám melyikre csapott rá és olvasta hajnalig? Tessarini egy művére, *Grammatica di Musica:* húsz évvel ezelőtti hegedűiskola. És Wolfgang Amadeus?... *Contrasto Armonico:* másnap írtam is olyan kontrasztokat, hogy no! Csak épp a harmónia hiányzott.

27

Frankfurtban Wolfgangnak volt egypár boldog perce. Ezt az egyszerűnél is egyszerűbb kifejezést, hogy „pár boldog perc", nagyon kérem: vegye bele majd a regényébe, mert Mozarttól, saját szájából, jóformán egy életen át hallottam. Lehet, hogy az ön irodalmi ízlésével ellenkezik e gyermekesen szerény líraiság, de nagyon kérem, ne felejtse el, hogy ami Wolfgangunk szívét illeti, ez a pár elégikus szó a kulcsa összes műveinek, az első hangtól az utolsóig. Ha ön zenei elemzésre készülne, természetesen én is tudnék hajszálanalízist adni minden szonátájáról vagy operájáról, de ön, úgy látom, az embert óhajtja megismertetni és akkor ezt a „démoni naivitás"-t kihagyni: ellenkeznék a valósággal. Mi volt az a „pár boldog perc" Frankfurtban? Mindössze annyi, hogy háromszor vagy négyszer megismételt hangversenyén zongorán „akkompanyálta" a szimfóniákat és így legalább ebben a formában élhette ki vagy tovább azokat a ködös izgalmakat, melyeket a mannheimi zenekarral való találkozása jelentett.

De utána? Húsz-gyűrűs posztómetsző feleségek szuszogva rakták a vállkendőjüket (öt gulden darabja) a billentyűzetre, hogy így is tud-e zongorázni Wolfgang? A keszeg férjek dadogva kérték, hogy ne nagyon erősen üsse a billentyűket, mert a sál beszorul, és öt gulden az öt gulden. Utána bezárták a dobogó mellett egy vaksötét és jégveremnél hidegebb, penész-szagú szobába, ahol majd kitörte a nyakát az orgonajavító szerszámok között: mindezt azért, hogy a hallását kipróbálják. Gróf Sprossenkohl polgári származású felesége óriási ülepével és mosolygós cukorképpel ráült a billentyűzetre és csicseregve kérdezte Wolferltől, fülét, fejét bájosan a kamraajtó felé hajtva: „No? miféle akkord? halljuk a hangokat sorba!" Erre Wolfgang mondta: *cé* (és egy nagy könny), *cisz* (talán még nagyobb könny), *dé* (itt már zokogott) – mikor az *é*-t kellett volna mondania,

kitört és szinte hisztériásan kiáltotta: „Ha rosszul van, Madame, feküdjék le otthon a kanapéjára, sokkal kényelmesebb", azzal kirúgta az ajtót – de hiába. A zeneértő közönség most azt találta ki, hogy a húrokra a fali gyertyákról egy-egy csepp viaszt cseppentettek, vajon Wolfgang észreveszi-e a különbséget? A hölgyek meg szemmel alig látható máslikat kötöttek cérnából a kalapácsokra: ezt már biztosan nem érzékeli a salzburgi kis monstrum.

Mikor kifelé mentek, Wolfgangnak a nagy tolongásban megütötte a fülét, hogy egy tizennégy-tizenöt éves, igen előkelően felöltöztetett fiúcskát szintén *Wolfgang*-nak szólítanak. A kis Mozart lassította lépteit, ami a tülekedésben nem okozott különösebb nehézségeket, és hallja, hogy kísérője éppen azt kérdi a megvető hidegséggel lépegető fiatalembertől: „hogy tetszett a koncert?" A fiatalember – a másik Wolfgang –, aki tüntetett azzal, hogy nem tolakszik és félig hercegi, félig sztoikus nyugalommal tűrte, hogy összevissza tapossák, így felelt:

– Értelmetlenség gyors véleményt formálni. Az első impresszió jóformán semmit sem jelent. Majd ha otthon sorba előveszem azokat a műveket, melyeket ez a gyerek játszott, ha meghallgattam még egypár más előadótól, hogy összehasonlítsam, és több éven át rendszeresen belemerülök az összhangzattan és a szerzők életének tanulmányozásába: akkor talán – de akkor is csak talán! – megmondom a véleményemet. Egyébként ez a gyermek nem ír verseket? Ha egyszer annyi mindent tud...

Leopold, anélkül, hogy az *ismeretlen* Wolfgang felé fordult volna, jó hangosan azt mondta: „A zene elég" – és dühét szegény kisfián töltötte ki, mert jól hátbavágta, hogy menjen gyorsabban.

– Neked egyébként mi a véleményed a vénasszonyokról? – kérdezte egyszer tőlem Wolfgang. – Mert ha érdekelnek a különleges állatok, szívesen szolgálhatok adatokkal erről a zoológiai speciesről, ahogy a tudósok szokták mondani: nem ártana tengernyi latin szavuk mögé néhanapján egy kis valóságot is dugdosni.

– Aacheni emlékeim járnak a fejemben. Ott volt valami gyógyfürdő, és a beteg dámák mindennap ott ültek az üdülő kertjében, sorba a padokon – az ember boldogabb volt, ha egy-egy fiatalabbra is akadt közöttük. Az egyik hátravetett fővel süttette ráncait a nappal, a másik az árnyékot kereste és körzővel számította ki, hogy csak a lábára essék a fény, de a fejét árnyék koronázza. Mikor ezek a köszvényes, székrekedéses, asztmás csontvázak megtudták, hogy Aachenben vagyok: fejükbe vették, hogy a kis park deszka-szaletlijében én hegedüljek nekik, ne a katonazenekar. Mondtam, nagyon

szívesen, de intézzék el a katonákkal; eszem ágában sincs tolakodni, és utálok minden veszekedést.

Apám figyelmeztetett, hogy itt tartózkodik Frigyes porosz király édestestvére, Amália hercegnő, kinél nincs a zenének lelkesebb pártfogója. Persze a hercegnő egész másfelé volt elszállásolva, és gyógysétáit is elzárt ösvényeken végezte. Egyszer meghallotta, hogy hegedülök. Igaz, hogy nem soká volt alkalma bennem gyönyörködnie, mert a katonazenekar oroszlánképű maestrója megbánta, hogy átadta nekem a helyét és közvetlen szomszédságomban, egy másik lugasban, fülsiketítő csinnadrattába kezdett bakancsos múzsafiaival. Erre a hercegnő gyors léptekkel odament, keresztülvágva gyepen és virágágyakon, a katonákat egy kézlegyintéssel visszahajtotta a kaszárnyába, és közvetlen közelemben ült le egy üres, támlátlan kőpadra.

A vén reumások, egyszerre megfeledkezve minden nyavalyájukról, felálltak, hajlongtak, pukkedliztek, lázas nyugtalansággal igazgatták ruhájukat, púderezték magukat. Nem tudták mivel lesznek kegyeltebbek a hercegnő szemében, ha őt lornyonozzák, vagy ha azt tettetik, hogy énrám figyelnek?

Én csak attól rettegtem, hogy a katonazenekar Frigyes király hadseregéhez méltó poroszai egy bokor mögül meglesnek és agyonvernek.

28

Koncert után Amália hercegnő azt mondta, hogy szeretne apámmal beszélni; itt és itt, ekkor és ekkor jelenjék meg nála.

Én már beteg voltam a vándorélettől és a „patronálás" egyhangú verklijétől – bár ha nem hívtak volna mindenfelé, bizonyára azon sértődtem volna meg – úgyhogy elég fanyalogva mondtam el a dolgot apámnak, amin apám persze nagyon meg is sértődött. De a boldogság erősebb volt, mint a sértődés. Anyám egész nap vasalt, kefélt, hogy apám a lehető legelőkelőbben jelenjék meg Frigyes király nővérénél. Tizenegy órakor pontban ott volt, és helyet foglalt a váróteremben. Azt hiszem nem vagyok tiszteletlen vagy kegyeletsértő, ha elmondom: mivel szórakozott várakozás közben? Annál is inkább, mert ez az epizód a legszorosabb összefüggésben van anyagi ügyekkel. Ugyanis azt számítgatta magában, hogy mennyit érhet a fali-szőnyeg, mennyibe kerülhet a gyertya a rézgömbös hollandi csillárban, mennyi tüzelővel lehet családias meleget csinálni az óriási kandallóban, ebben a bástyakövekből épített szobában?

Egyszerre csak hangokat hall a szomszéd szobából. Hogy-hogy? Ciklopsz-falakon keresztül? Ekkor vette észre, hogy a fali-szőnyegen épp a Zeusz aranyaiban sütkérező Danaé pocakja táján, szinte láthatatlan bemetszés van: nyilván vékony deszkájú ajtó a gobelin mögött. „Hallgatózni apai kötelesség. Wolferl sorsát egy életre dönthetem el jó vagy rossz irányba, ha ily módon is tanulok."

Mosolyogni fogsz: mint mindjárt meghallod, az öregnek igaza volt. Egy női hang, az ajtón túl, nyilván Amália hercegnőé, valakinek a következőket mondja: „Ma este a szobámban a két Mozart-gyerek fog koncertálni. Jó, hogy eszembe jut: írassa meg a meghívót, annak ellenére, hogy ezt a vén Leopolddal szóval is közölni fogom. De a meghívóról másolatot is kell készíteni, mert a másolatot majd meg kell mutatnom az uramnak és Frigyesnek. A helyzet az, hogy kifogytam a pénzből és felséges hozzátartozóim az utóbbi hónapokban olyan szűkmarkúak, mintha legalábbis világhódító hadsereget óhajtanának felszerelni. No mármost a koncert után meg akarom vendégelni a Mozart-társaságot – de miből?... miből?... (Egy nápolyi énekesnő nem énekelhette volna szebben, hogy „hová tűntél hűtlen szerelmem?".) Ergo: kölcsön kell kérni. Érti a gondolatmenetemet? Na, annak örülök. Látszik, hogy nem királyi kamarás, mert azok sohasem értik. Na várjunk... Recklinghausen grófnőtől már kértem, Berleburgtól kértem, magától már kértem... hogy mondja? hogy kétszer?... Merci a tapintatáért... Grewensteintől kértem, Ibbenbürentől kértem, Gunnersbachtól kértem... hopp! megvan! A princesse de Longuyontól még nem kértem: és ő talán nincs olyan pontosan informálva porosz királyi házunk büdzséjéről. Higgye el, hogy ez rossz jel, hogy ennyit kell kölcsönkérnem: háború lesz, egész biztosan háború lesz. Világtörténelmi szimatom még sosem hagyott cserben. Longuyon okvetlenül ad – talán ennyi hitele még van Poroszországnak. Várjon, írok neki egy szerelmes levelet."

Ezután néma csönd honolt a szomszéd szobában. Pár perc múlva kilépett egy ünnepélyes férfiú, épp az említett levelet süllyesztette belső zsebébe. Lehetett volna angol inas vagy methodista hittérítő.

(Mennyi kacagtunk ebédnél, mikor ezt apám elmesélte! Látszott rajta, hogy *Grammatica di Musica* ide, grammatica oda: a néha száraznak látszó iskolamester vérében volt valami – sőt több mint valami! – azokból a vándorkomédiásokból, akikkel papnövendék korában összebarátkozott. Mivel én nem voltam iskolamester, bennem bizonyára még több volt.)

Pár perc múlva megjelent a hercegnő is a várószoba küszöbén,

az említett Danaé gobelin-hasa helyett, és legnagyobb csodálkozását fejezte ki, hogy eddig nem jelentették Leopold jelenlétét. Vagy ötvenszer elmondta, az énekesnők bohém gesztusait utánozva, hogy Leopold foglaljon helyet, foglaljon helyet: szegény apám ugyan régen ült már, és mikor ezt a felszólítást már valóban ötvenedszer hallotta, ő ötvenedszer is felállt, csak hogy utána helyet foglalhasson.

– Önöknek okvetlenül Berlinbe kell jönniök, hiszen tudják, hogy a bátyám milyen elsőrangú zenész, Wolfgangot és Nannerlt tejbe-vajba fogja fürösztení. A bátyám úgy imádja a zenét, hogy kiköltözik Sans-Souci-ból, és Wolferlt fogja ott elszállásolni, minden anyagi gondtól azonnal megszabadulnak. Bátyám tulajdonképpen érzékeny lelkű fuvolaművész, az a sok háború és katonaság csak álarc, az egész világ félreérti ezt a muzikális mimózát. Ő maga, Amália hercegasszony sem koldus, ha művészetről van szó, pénz nem számít... nem, nem, nem, semmi ellentmondás, kedves Mozart, különben is ma este nálam lesznek, meghívót is írattam, a másolatot Berlinbe is elküldöm, a bátyám nagyon szeret engem, ennélfogva a barátaimat is. Mikor legjelentéktelenebb szeszélyeim kedvéért kifordítja egész kincstárát, hogyne honorálná Potsdamhoz méltón e két ifjú zsenit...

A két kölyöknek persze fokozhatatlan izgalmat és mulatságot jelentett, hogy „államtitkok" birtokában voltak. Wolfgang este úgy játszott Amália hercegnő szalonjában, mint egy kis ördög, tudta, hogy „hitelbe" játszik, és hogy a hercegnő azért küldte Berlinbe a meghívókat, hogy Frigyes porosz király fizesse ki a koncertet és a fejedelmi vacsorát.

Marianneval együtt alig várták, hogy az ebédlőbe menjenek, és Longuyon hercegnő pénzén vacsorázzanak. Miközben a nagy porosz király testvére a kimeríthetetlen potsdami kincsesbányákról fog melodramatikus hangon szavalni!

Közben atyika is, Nannerl is, nem mulasztottak el egy-egy kiadós szarvashibát elkövetni, a vacsora derűjének fokozására. Csak pár szál gyertya égett az asztalon, de mint később kiderült, ez nem zsugoriság volt, hanem a legutolsó divat. A papa elkezdte dicsérni a salzburgi olaszos szökőkutat, a „Residenzbrunnen"-t, melyet még Guildobald érsek építtetett vagy száz évvel ezelőtt. Leopold dicsérte a csodálatos arányú, tányérszerű kagylót, a tekergő, pikkelyes delfin-oszlopot, a görögös szobrot a csúcsán és a nemes eleganciájú, dallamnál lágyabb óriási tálat a barokk halak alatt... Mindebben egyelőre nem lett volna semmi hiba, de utána elkezdte szidni a maga ízes salzburgi kifejezéseivel az egész gótikát, különösen a

„mocskos" kölni székesegyházat meg a gurki dóm román szörnyetegeit, valahol Karintiában. Erre a hercegnő felszisszent, mintha kígyó marta volna meg, aminek az volt az oka, hogy az a bizonyos Recklinghausen grófnő „akitől már kértem . . ." : állandóan a romantikus önkívület tetőfokán magasztalta a középkori művészetet és Amália hercegnőbe, jól megfontolt anyagi érdekből, egészen beléje idegződött, hogy társaságban magasztalja a kölni dómot, noha gótika és rokokó ellentéte nem okozott álmatlan éjszakákat neki.

A másik baklövés Mariannetól származott. A kis fruska nem tudott uralkodni magán, annál kevésbé, mert egy pohár francia pezsgőt is felhajtott a ravatali gyertyafényben, és így fecsegő-pletykázó szélességgel magyarázta, kaviáros szájjal, hogy milyen intim barátság fejlődött ki közte és Longuyon hercegnő között: „A princessz mindent, de igazán mindent elmesél neki, legyen az politika, öltözködés, titkok, szerelmi vagy (Leopold erre nagyot rúgott a bokájába, de hiába) – vagy a legrejtettebb pénzügyi dolgok."

Nyilván ez a kérdés a gótikánál valamivel jobban érdekelte Nagy Amáliát, úgyhogy még nagyobbat szisszent, és mikor Leopoldék távozásakor a papa végtelen udvariassággal *nem*-et mondott a berlini meghívásra, a királyi nővér nem is érzett különösebb lelki fájdalmat.

Fentebb tán nem is egyszer, említést tettem Tessarini Összhangzó Ellentétek – Contrasto Armonico – című művéről. Nohát én most szolgálhatok egy ilyen „contrasto"-val, hogy harmonikus-e vagy diszharmonikus: próbálja ön eldönteni.

Wolfgang Párizs felé közeledik, ami életében sorsforduló, már első ottjártakor is – amint azt pár szerény adalékommal talán sikerül majd tervezett műve érdekében érzékeltetnem. De mielőtt Párizsban megérintené a világtörténelem szele ezt az anemónát: mi volt legnagyobb öröme az utolsó előtti stációnál? Ha jól emlékszem, Brüsszelben?

Egy fúró-faragó, mindenféle ravasz gépezeteket kitaláló ezermester elvitte őket a műhelyébe, ahonnan Wolfgangot alig lehetett kihúzni. Első pillanatban azt hitte, hogy valami óriási bábszínház kelléktárába került. Fából, festett bádogból, színes szövetekből és tarka üvegdarabokból mindenféle emberek meg állatok voltak láthatók, és mikor a mester odament az egyikhez, és a fenekénél egy kapukulccsal felhúzta: a baba fuvolázni kezdett, lábát táncra billentette, és mikor vége volt a szólónak, szépen meghajolt Wolfgang előtt. Egy mennyezetről lógó szivárványszínű paradicsommadár egyszerre csak elkezdett röpködni a szobában, szebben énekelt, mint

egy igazi fülemüle, és a végén még egy szalmaszálat is lecsípett a kandalló-párkányról, mintha fészket akarna építeni vele. A mester később egy zöld bimbót adott Marianne kezébe, mire az lassan nyiladozni kezdett, úgyhogy a kislány majdhogy ki nem ejtette a kezéből: és miközben óriási margaréta lett belőle, varázsos illat is szállt a kelyhéből, és a sárga gomb mögül valami francia chanson üveghangjai szóltak. „Mannheimi orkeszter? Ugyan kérem – mondta tréfásan Wolfgang, és megvetően legyintett a kezével. – Ez! ez! ez! ez a művészet!" – és persze szerette volna megtudni a masinák titkát.

Nem rossz előjáték Rousseau-hoz vagy Madame Pompadourhoz, mi? – nem mintha kontár módon fejezetcímeket óhajtanék ajánlani.

29

Az út Párizsig elég nyugalmas volt, de a főváros közelében Fortuna istenasszony egy kis közjátékról gondoskodott, amiről Leopold, az otthoniak idegeit kímélendő, azt hiszem hallgatott, egyébként elég bőbeszédű leveleiben. Az országút erősen lejtősödött, úgyhogy a nyiszorgó fékezés ellenére, a kocsi vígan gurult, mint labda a háztetőn, mikor egyszerre csak óriási zökkenéssel megállt, egy ablak be is tört, az üvegdarabok szerencsére a lábuk közé estek. No mi az? Rablótámadás a boldogult Napkirály városának arany küszöbén? Fejüket nem merték kidugni, nehogy egy rámájába ragadt üvegdarab lenyakazza őket, ellenben a kocsis egyetlen ugrással a földön termett és kiszakította az ajtót. A maradék üvegháromszögek csörömpölve hulltak a földre, és a sápadt utasok kérdő tekintetére a válasz néma volt: a kocsis intett, hogy szálljanak ki, másik kezével meg a lovak irányában az országútra mutatott.

Mozarték kiszálltak.

Az erősen meneteles úton vagy húsz kocsi állt, szinte egymáshoz láncolva, parasztszekerek, temetéskocsi, kerekes üvegkalitkára emlékeztető hercegi hintók vegyest. Az útszélen a negyven-ötven utas mind egy csoportba verődött és éktelen zsivajgás közben tárgyalták egy alig fél mérföldre levő palotában és a palota kertjében lejátszódó eseményeket.

Elmondom úgy, ahogy Wolfgang töredékes előadása és egy francia emlékirat alapján emlékezem, mely utóbbiról egy komor göttingai professzor ugyan azt mondta, hogy „nem mindenben hiteles, fenntartással használandó" – de na ön kissé járatos a történelem-

ben, az előbbi címke mellé odaragaszthatja a magáét is (meg az enyémet) ezzel a rövid szöveggel: „feltétlenül jellemző".

Az intermezzo, melyet regényessége és kegyetlen történelmi igazsága miatt feljegyzek, egyébként nemcsak az összevissza ordítozó utasok előadásából volt megtudható: a kastély oly közel volt, hogy nem egy epizódot szabad szemmel is lehetett látni. Voilá!

A homlokzat előtti téren, ahol a hintók szoktak előkelő ellipszisekben be- és kivonulni, most száz vagy kétszáz emberből álló tömeg gyűlt össze. A levegőben feliratos, kétnyelű zászlókat feszegettek, melyek a nagy tülekedésben néha összecsukódtak, mint az esernyők. A népség ördögi képzelettel egybecsődített nyomorékokból állott: kivétel nélkül rongyos katonaruhában. Az egyik két mankón járt, a másik láb nélkül a földön csúszott óriási papucs-tutajokon – félszemű torzók, hadi felcserektől otrombán összevarrt fejek, fülig csámpult orrokkal és állig leragadt szemhéjakkal; fogatlan vagy ajaktalan szájak: óriási váll-szatyrokba akasztott béna karok. A ruhák kék meg piros mosogatórongyok, a legtöbbnek érdemrendje is volt – ezek úgy fityegtek horpadt mellük fölött, mint a gyerekek aranydiói, nevetségesen hosszú cipőzsinórokra kötve.

Rokkantak voltak, akik a botrányos balsikerrel végződött Anglia elleni hadjáratban vettek részt. Voltak közöttük, akik még Fontenoy mellett is harcoltak a keserves erőltetéssel héroszt mímelő XV. Lajos mellett, és most eljöttek – a rokkant-segélyüket kérni. Isten tudja melyik dicstelen ütközet évfordulója volt, és már vagy három hónapja egy fityinget sem kaptak. Mikor egyenként és csendesen könyörögtek, kirúgták őket, mint a koldusokat. Esetleg Montcornet hercegtől Saint Hubert grófhoz, Damvillier bárótól az Irgalmas Szamaritánák Meleg Leves Akciójához küldték őket, mindaddig, míg egy fiatal, sápadt egyetemi hallgató meg nem jelent a „club"-jukban – valami Párizs környéki istálló volt, mely már a barmok méltóságán is aluli lett volna. Ez a fiatalember elmagyarázta nekik, hogy a Montcornet-ek és Saint Hubertek már csak lyukas vitorlarongyok, melyeket még ideig-óráig a nagybankárok és királyi adóbérlők szele puffaszt föl, immel-ámmal. Próbáljanak hát egy bankárhoz folyamodni, ott van a pénz. Például épp a „club"-tól nem messze lakik Remollet bankigazgató, az talán ledob nekik egypár ragasztó-szalaggal körül-kamáslizott aprópénz tekercset, míg mindaz meg nem valósul, ami abban a könyvben áll, amit éppen egy szénakazal aljában az elébb olvasott.

A kastély maga volt a múlt századbeli Franciaország. Hosszú, téglalap alakú ablakok egymás mellett, a vérfagyasztóan hideg klasz-

sziclzmus zárkózottságával és minden sallangot mértani kíméletlenséggel száműző gőggel. Az önzés, és a szinte gyilkos értelem elvont figurái.

Mielőtt még a palota elé vonulnak – mondta a rokkantaknak a sápadt intellektüel –, jöjjenek át a szomszédba, pár lépés az egész: ott egy ehhez a klubhelyiséghez hasonló pajtában egy bábszínházat fognak találni, éjjel lesz az előadás, ő maga írta a darabot, és ennek végignézése nélkülözhetetlen a Remollet bankárnál teendő „látogatásuk" előtt.

A félfejű, féltüdejű katonák egyelőre nem értették a dolgot, de aztán három-négy szekéren mégis átmentek.

Az egyik vitéz, aki civilben suszter volt, óriási feltűnést keltett, mert arany meg üvegfityegőkkel ékes parádés hintón vonult Thália templomába, aminek okát mindjárt elmondom – erről egyébként az öreg Leopold is írkált, ha ugyan jól emlékszem Wolfgang szavaira. A suszter műhelye előtt délután megjelent két antik témákkal agyonpingált előkelő hintó: az egyikből egy hölgy, a másikból egy úr szállt ki. A két hintó ellenkező irányból érkezett, noha úgy látszott, hogy a hölgy és az úr szorosan összetartoztak, de ezt Párizsban titkolniok kellett. A hölgy egy újszülöttet adott át a suszter feleségének, igen petyhüdt erszény kíséretében. Valamit súgott a suszter nejének, mire az rögtön behívta a sivalkodó disznók mellől tenyeres-talpas leányát – ekkor a mama súgott valamit a lánynak, mire az rögtön egy háromlábú székre ült, és kék blúza alól előhúzta, mint valami érett tököt, a mellét, és szoptatni kezdett. A gavallér egy frissen mosogatott tányért talált a tűzhely szélén, ő is dobott valami pénzt – aztán a hölggyel ugyanabba a hintóba szálltak, azt mondták, hogy a másikért a hét végén érte küldenek – s azzal már ott se voltak. A suszterné átment a szomszédasszonyhoz, és a legnagyobb egykedvűséggel bekiabálta az ablakon: „na, nekem is pottyant egy" – nyilván a leghétköznapibb dologról volt szó. Ezért volt a rokkant vargának hercegi hintója.

A bábszínházas pajtában csak egypár nyavalyás lámpa égett: sárga fényükben a párizsi fiatalember olyan volt, mint egy kísértet. Az ajtókat gondosan elreteszelte, nagyon idegesnek látszott, mintha maga is félt volna attól, amit csinál. Barátai, akik a botra tűzött rongybabákat páratlan ügyetlenséggel táncoltatták, igen jókedvű fickók voltak.

A „színházigazgató", aki nehezebben vált volna meg a hóna alatt szorongatott könyvektől, mint a nézők mankóiktól, folyvást magyarázott. Néha egész csinos zűrzavar kerekedett abból, hogy a

bábtáncoltatók és a magyarázó egyszerre beszéltek. A figurák igen tréfás stílusban mondták a magukét, a „könyves" fiatalember meg szenvedélyesen beleszónokolt.

A nézők a bábszínházban Madame Pompadour életében gyönyörködhettek.

Látható volt a papa, Poisson úr, amint éjjel késsel felhasítja azokat a pénzes zsákokat, melyeket neki a király számára kellene a kincstárba küldenie: Poisson mama az arany felét a zsírosbödönbe rejti. A „látható volt" talán túlzó kifejezés: amennyiben csak egy ördöghöz hasonló nadrágos baba és egy almapiros, dadaszerű nőstény volt „látható", a cselekvény finomabb „nüanszait" a szerző magyarázta, az izgalomtól kamaszosan változó hangon.

Egyszerre csak megjelennek a színpadon a rendőrök, dögreverik a sikkasztó papát és elviszik. Abban a pillanatban belép Poisson mama udvarlója: dúsgazdag úr, ékszerei úgy csengenek, mint egy harangjáték. Öleli, csókolja a víg szalmaözvegyet – persze ezt is magyarázni kellett, mert a jelenet semmiben sem különbözött attól, ahogy a rendőrök előbb püfölték a papát. A mama kimegy: megjelenik utána a színen a kislány, a leendő Marquise de Pompadour. Erre megint „orgiázó" csókolózás, de most a szépreményű ifjú hölgy kezdeményezésére, aki sorban leszedi a mama udvarlójának csilingelő ékszereit, amit a bábosok nemes egyszerűséggel úgy ábrázolnak, hogy a gáláns lovagot jól megrázták és erre az aranypénzek mind a „Pompadour" szoknyája alól kinyúló szőrös férfimarokba estek. Odakünn hangos kopogás: a kis „Pompadour" ijedtében farsangi álarcot vesz fel (azaz: ráhúznak egy zsákot); ismét kopogás, félve nyitnak, és az ajtóban ott áll XV. Lajos francia király!

Tökrészeg: ezt utánozták a legkönnyebben a mozgatók – igaz, hogy jóformán forgatni kellett a királyt, mert a józan személyek is már úgy mozogtak, mintha alaposan felöntöttek volna a garatra. A király lehúzza „Pompadour" álarcát (vagyis a zsákot): erre megint őrjöngő csókolózás. A bábosok és a nézők kórusban cuppognak: *ccc-ccc-ccc* . . . Behoznak egy óriási mennyezetes ágyat, XV. Lajos és Pompadour belefekszenek. Utána elsötétül a „nagyopera" színpada.

A nyomorékok nem bírnak magukkal – a halálra rémült rendező, hóna alatt a könyvekkel, nem győzi csitítani a hangosan képzelődő publikumot.

Újra világosság. Jobboldalt megjelenik fekete, rongyos reverendában egy aszottképű pap. Erre megint sötétség. Mire a gyertyák meggyulladnak: baloldalon már egy elhízott püspök távozik! Pompadour neveztette ki! Királyi csókolózás „csillárfényben", majd újra

vaksötétség. A közönség folytatja a csók-paródiát. Világosság: megjelenik egy nyomorult lakáj a jobboldalon. Sötétség. Mire megint világos lesz: a baloldalon egy koronás herceg távozik! Pompadour neveztette ki! – ismétli a drámaíró. Erre csatazaj, trombitaszó, lódobogás. A király bőg: a bábosok kórusban vonyítanak, jelképezve őfelsége gyávaságát. Hátulról valaki megnyomja Louis Quinze koronás fejét, mire mint egy szivacsból, víz csorog Pompadourra az ágyban: „Les Larmes Royales" – királyi könnyek. A hálószobába betör az ellenség. Erre egy udvarmester óriási festményt hoz be: XV. Lajos képe, lovon és lándzsával. A kép nyomában egy csomó rongyos francia katona, akik azonban a kép elé ugranak és úgy harcolnak az ellenséggel. Az ellenség győz. Ha egy francia katona elesik, a bábosok a döglött babát a nézőközönség közé hajítják: a szerencsétlen rokkantak a maguk torzképeit látják az ölükbe hullt, szalmával kitömött figurákban. Mikor már vagy tíz ilyen francia baka-hullát hajítottak a nézőtérre: XV. Lajos elszalad az ágyból (még mindig bőg), Madame Pompadour az ellenség paprika-piros generálisával ölelkezik, de előbb még római babérkoszorút akaszt XV. Lajos lovasképére.

A párizsi egyetemi hallgató (a darab rendezője) jól számított. A rokkantak nem mint koldusok, hanem mint forradalmárok vonultak Remollet bankár palotája elé.

Egyébként az „óvatosan kezelendő" emlékiratokban azt az elég kísérteties dolgot is olvastam, hogy épp azokban a pillanatokban, mikor ezt a darabot játszották és épp a mellett a pajta mellett, ahol a hadirokkantak összegyűltek: hajtatott el Madame Pompadour, elfüggönyözött hintajában. Nagybeteg volt, alig volt már pár hónapja hátra. Egyenesen Remollet bankár palotájába ment, hogy pénzt kérjen kölcsön. XV. Lajos ugyanis már unta az elhízott, diktatórikus és beteg szeretőt, úgyhogy a márkíz egy soha nem látott szerelmi képsorozatot akart megrendelni az udvari festőnél, őfelsége fásult idegeinek felkorbácsolására. Márpedig az ilyesmit az udvari festők nem szokták csak úgy „lenne olyan kedves"-re megpingálni.

Remollet palotájában egyébként épp olyan rendetlenség volt belül, mint odakint a téren. A palotát pár napja vásárolta a tönkrement Veau de Lyre bárótól, akinek nagykegyűen megengedte, hogy egy-két hétig még volt házában lakjék. Szegény Veau de Lyre a családi ereklyéket kötözte batyuba, amiben a lekötelező udvariasságú bankár a legnagyobb készséggel segédkezett. Két kézzel hajigálta a báró zsákjaiba és kofferjeibe a keresztes hadjáratok korából itt maradt kegytárgyakat és bulla-függős pergameneket; ha egy-

egy női alsószoknya is ragadt közéjük, a báró nem csinált különösebb botrányt belőle. Sőt: a vevő lovagiasságát azzal hálálta meg, hogy saját parasztjaival verette szét a tüntető rokkant sereget – ezek a parasztok mind bajtársai voltak a nyomorékoknak, csak éppen az előírt számú végtagokkal tértek meg a bábszínházban is előadott ütközetből.

(Zárójelben merem csak megjegyezni, hogy Wolfgang később, Párizs egy sötét külvárosi negyedében *látta* ezt a darabot. Kegyes pártfogója, Grimm báró házában, az enciklopedisták úgy jártak ki és be, mint a háziasszonyok a szatócsboltba szegfűszegért: többek között a darab sápadt szerzője is, és az Wolfgangot titokban egyszer magával vitte. Mikor később Wolfgang a *Figaro* szövegét tanulmányozta, sokszor eszébe jutott ez a komédia. Mária Terézia császárnő halálakor, kisgyerek korából beléragadt aggályossága következtében azt hitte, hogy „szellemileg" ő, Wolfgang is egyik okozója volt „anyósa" elmúltának. Azért tettem zárójelbe és azért mondtam csak sűgva, mert nem szeretném a vén Leopoldot haló poraiban zavarni.)

Mivel a tönkrement báró előkelő gesztussal szétverette a zendülő hadirokkantakat: a forgalmi akadálynak fél órán belül vége volt, és Mozarték némi tapasztalattal gazdagodva és furcsa előízekkel a szájukban, nyugodtan folytathatták útjukat Párizs felé.

30

Alighogy letelepedtek a Hotel Beauvais-ban, rögtön útnak indultak az ajánló levelekkel. Leopold már régen a párizsi térkép szerint csoportosította őket, hogy ne kelljen összevissza szaladgálniok az óriási városban. Ebben a kerületben volt három pártfogó (a borítékok piros szalaggal összekötve), abban a kerületben négy pártfogó (a borítékok zöld szalaggal összekötve) – a kis zsebkönyvben pedig házi-szótár vagy címmagyarázat: piros egyenlő Faubourg Saint-Germain és vidéke, zöld egyenlő Comédie Française és vidéke, és így tovább.

Mikor egy palota kapujához értek, Leopold óvatosan kihúzta az ajánló levelet a zöld vagy piros szalagos csomagból, aggályosan megnézte, hogy tévedésből nem rosszat vett-e ki: és pár perc múlva épp ilyen aggályosan és szomorúan visszadugta a helyére, mert a nemes pártfogónak nem volt ma fogadónapja, nem ért rá csavargó német zenészekkel foglalkozni, esetleg vidéken volt vadászaton. Minden egyes fiaskó alkalmával tréfálkozott, csak hogy Wolfgang-

nak jókedve legyen. De bizony Wolfgang az ölében tartott kottafüzeteket lógó orral cserélgette: ha Limeray úr nem volt otthon, a Limeraynak szánt kis szonatinát legalulra tette (az apja már otthon apró betűkkel ráírta mindenikre, melyiket kinek és hol kell majd játszania). És ez így ment mindaddig, míg egyszer csak megint „Limeray" volt legfelül.

– No még egyszer szerencsét próbálunk! – mondta Leopold. – Grimm bárónál fogunk kopogtatni.

Wolfgang halkan megjegyezte apjának, hogy nem volna-e jobb másik kocsiba szállni? A kocsis már bizonyára röhög rajtuk, hogy mindenünnen kidobják őket. Ezt Leopold nagyon is megértette: ő is szégyellte magát a kocsis előtt. A kocsis részvétét azzal fejezte ki Mozarték irányában, hogy olyan lehetetlen taksát szabott ki rájuk, mintha legalábbis Bordeaux városába vitte volna őket.

Erre gyalog mentek Grimm báró palotájába.

A báró titkára a legnagyobb lelkesedéssel fogadta őket, aztán eltűnt, hogy bejelentse a salzburgi vendégeket. Erre kijött a házigazda, és ezer mentegetőzés közepette mesélte nekik, hogy éppen egy írói társaság van nála, főleg Párizs-járó német filozófusok, igen felvilágosult, modern gondolkozású emberek. Az egyik Rousseau *Émile* című művéről tart előadást és éppen a „szavojai pap hitvallását" elemzi a negyedik könyvből. A kis Wolfgang ugyan nem sokat fog érteni belőle, de a nagy tudós hírében álló Leopold annál többet. Jöjjenek csak be, hallgassák meg, s azzal az inasok máris két selyemkárpitos, aranykarfás zsöllyét hoztak a felolvasó terembe.

Mihelyt vége a filozófusok vitájának – mondta Grimm báró – rátérnek a zenei dolgokra. Még talán kétszer sem fognak aludni és Wolferl annyit játszhat Versailles-ban Madame Pompadour előtt, amennyi csak apró praclijától telik.

A szemüveges előadó egyelőre különböző részleteket olvasott, illetőleg fordított Rousseau könyvéből: „... hogy miért van a világ a világon: nem tudom... a világ kerekei egy közös cél érdekében forognak, a legtökéletesebb összhangban, de hogy *mi* ez a cél? – lehetetlen még csak sejtenem is.. és hogy ez a világ öröktől fogva van-e, avagy valaki teremtette? hogy a dolgoknak egyetlen közös oka van-e, avagy kettő, vagy ki tudja hány? vagy hogy ezek az okok milyen természetűek? Minderről *semmit* sem tudok, de nem is érdekel..."

Grimm báró mosolyogva nézett Leopoldra, és játékos, nagyvilági mozdulattal mutatott a szemüveges metafizikusra. Mintha csak azt mondta volna: „Lám, érdemes volt Párizsba jönni, itt ilyen szel-

lemi csemegékkel szolgálunk a rózsafüzért majszoló kapelmajsztereknek."

Leopold számára mindez nem volt különös meglepetés, de azért mégis az ördög kénköves lángjait vélte a fali gyertyák tüzében felfedezni.

Wolfgang valóban nem sokat értett az előadásból – vagy talán éppen túl sokat? – tény, hogy körülbelül ugyanazt a megjegyzést fűzte ehhez a hátborzongató emlékéhez, mint amit római utazása alkalmával a vatikáni „vizit"-hez:

„Csak annyit éreztem, hogy a szék, amin ülök, a betanult imák, amiket mondok, a paloták és a testem belseje talán nem is úgy vannak, ahogy én látom és képzelem, hanem valahogy egészen másképpen. Minden csak az én gyerekes illúzióm. A valóság valahol a díszletek mögött van, és ezek a díszletek kétségbe vonhatók és ijesztően ideiglenesek. Megfogalmazni nem, de érezni annál jobban tud a gyerek. Hasonló érzésem volt, mikor megtudtam, hogy a karácsonyfát nem a Jézuska hozza. És akkor?... talán semmi sem igaz."

Viszont mikor Leopold látta, hogy Grimm báró agyonbecézi és őszinte rajongással dédelgeti Wolferlt, ideig-óráig elfelejtette, hogy milyen cinikus társaságot lát vendégül házában. Leopold és Wolfgang orra előtt írta meg az ajánló levelet, mely előtt megnyílnak a versailles-i udvar kapui – ma délután még kiküldte őket Les-Lilas-ba vagy Romainville-ba, megnyugtatva őket, hogy ott nem fognak fájdalmas visszautasításban részesülni.

A kis Wolfgang azt hitte, hogy Grimm báró kocsija eldorádói palotasorok között fogja Les-Lilas felé vezetni, és? – mérföldeken keresztül a tündérváraknak nyomát se látta. Macskaköves utakon kocogtak, a járda is úgy össze volt töredezve, mint a zacskó fenekén felejtett kétszersült. És micsoda házak! Micsoda lakókkal! Mocskos tűzfalak és penészszínű vakablakok ötvenszer hiába átfestve, rajtuk otromba félszavak: például egy derékbavágott HO, amiből a TEL hiányzott. Wolfgang törhette a fejét, hol lehet itt lakni? Hiszen süppedt volt, mint egy kutyaól; vagy ajtaja, vagy ablaka volt, a kettő együtt sehol és soha. A cégér girbe-gurba vasrúdjáról hiányzott a tábla, a lámpának nem volt üvegje. Az emberek kint ültek a rongyos matrachuzatokkal elfüggönyözött ajtók előtt, és a csobogó, barna csatornavízben áztatták a tyúkszemüket. Mindenütt fokhagyma és büdös pálinkaszag, az esőcsatornák tizenöt darabban, mint a vagdalt makaróni. A boltok ferdén az utcára dűltek, de a nagykendős, fapapucsos „vevők" nem a legyűrt szélű zsákokban tárolt lófog-borsóban válogattak, hanem a kanálisokat állták körül és diadalordítással ha-

lásztak ki a vízből egy-egy szalonnabőrkét vagy mindenféle mosogatórongyokat. Voltak toronymagas házak is, magánosan, két szemétrakodó telek között, keskenyek voltak, akár egy szelet sajt, hosszú ablakokkal és hatféle drótból meg ócskavasból összetákolt erkélyrácsokkal. A kémények ferdék, mint egy leégett templom részeg orgonája. Néha kiselejtezett, rohadt hordóhegy állta el az útjukat. Mikor Wolfgang egy beomlott malterkupacon azt betűzte ki, hogy „Vins et liqueurs" – bor és likőr – szintén fordult egyet vele a világ (hanyadszor immár zsenge életében?). A francia „likőr" szó az ő számára diplomata bíborosokat, hárfázó salzburgi özvegy hercegnőket juttatott eszébe, faburkolatos intim budoár-sarkokban. A Napkirály városában viszont orratlan, vérbajos betörők ültek mellette, ruhafogas-lábú pléhasztaloknál; köpködtek és zsibárusokkal alkudoztak ritkaszemű üveggyöngyökre, magukhoz hasonló orratlan babájuknak.

– Rue de la Victoire. Volt – dünnyögte a két Mozartnak a kocsis – most Rue des Héros, mert őfelsége leányát is Victoire-nak hívják. Nehogy tévedés legyen.

Grimm bárónak igaza volt: a Les Lilas-beli villában a legkedvesebben fogadták őket, a bárónő a legangyalibb türelemmel válaszolt Wolfgang kérdéseire: „abban a vázában milyen virágok vannak? mért vannak azok ebben és mért nem ezek abban? mit ábrázolnak a falba beépített képek? a bárónő mikor szokta hangolni a zongoráját? és mért olyan piszkosak az emberek a Rue des Hérosban?"

A bárónő egyelőre nem is közölte Wolfganggal hogy Victoire királykisasszony is a vendégek között van. Victoire Marianneval volt elfoglalva (sokkal alaposabban mint én ezekben a feljegyzésekben, de hát elvégre ön Wolfgang-regényt akar írni, nem pedig Nannerl-románcot).

Wolfgang úgy ismerkedett össze a Princesse Victoire-ral, hogy mikor a bárónő épp egy Fragonard-kép értelmét magyarázta Wolfgangnak: a kis salzburgi egyszerre csak fülét hegyezte és jópár évvel előre „idézhette" volna: „Was hör' ich? Pamina's Stimme? – mit hallok? Pamina hangja? Ugyanis egy szomszédos szobában Marianne énekelt, képességeit úgy látszik meghaladó olasz áriákat. „Oda kell mennem" – mondta váratlan türelmetlenséggel Wolfgang a bárónőnek –, „mert még valami botrány lesz a dologból. Vezessen kérem!"

Leopold azt sem tudta, hogyan kedveskedjék a princessznek, ezzel is járhatóbbá téve az utat Versailles felé. Victoire maga is muzsikált meg verselt: a fiatalok felülmúlhatatlan kritikai érzékével

egy paródiát „komponált" egy kandallóról, melyben ahelyett hogy égő fahasábok ropogtak volna, valami egzotikus növény burjánzott, noha a szalonban vadhideg volt. Erre aztán Wolferl vagy egy fél óráig fantáziált a zongorán és szokás szerint késő estig koncerteztek a zeneértő házban. Victoire hercegnő olvadozott a boldogságtól, alig várta, hogy Versailles-ban viszontláthassa őket, de azért kísérőnője parancsára illedelmesen megtartotta az etikettet és – köszönés nélkül távozott.

Mikor a kocsi hazafelé vitte a Mozart-famíliát a Hotel Beauvais felé, Leopold nagyon megszomjazott. Egy kocsma előtt megállította a kocsit, a gyerekeket benthagyta, jómaga pedig benyitott a *Nagy Károlyhoz* címzett „likőr"-boltba. Az ajtó olyan ócska volt, hogy egy ideig együtt ment a vendéggel, később a kocsmáros aztán visszakísérte a társas hajlamú épületrészt a küszöbig. Nannerl és Wolfgang elég soká vártak, úgyhogy már kezdtek apjukért aggódni: mikor Leopold egyszerre csak három vagy négy – a gyerekek számára fantasztikus hölgy kíséretében jött kifelé a vándorló ajtón. Wolfgang és Nannerl az első pillanatban azt hitték, hogy azok a némberek állatok vagy bolondok, a másodikban, hogy színésznők vagy maskarák. A nők kacagtak, legyezőkkel és virágokkal csiklandozták Leopoldot, az egyik csücsörgő csókokkal tömte be a fülét, a másik ott az utcán húzta fel térdig a szoknyáját és harisnyakötőjét tűzte apjuk gomblyukába. Leopold kapálózott, mintha vadméheket kergetett volna. Mikor egy szőke „kasszír-bachantin" a papa zsebébe nyúlt és abban csak aprópénzt talált, a pénzt pfujozva a csatornába szórta, és (ha Wolferl értette volna!) az rikoltotta, hogy menjen csak vissza a kocsiba, a csecsemők már sírnak utána és szoptassa meg őket. Abban igaza volt az erkölcsi felháborodástól pukkadozó hölgynek, hogy a gyerekek sírtak: ez éppoly ördögi látomás volt számukra, mint amilyen iszonyat volt fülüknek a Grimm báró szalon-filozófusa.

Tán ekkor írta Leopold azt a biblikusan sötét levelet az ő Hagenauer barátjának, melyben olyanokat mond, hogy „a párizsi nők mind természetellenesek, agyon vannak mázolva, mint a berchtesgadeni babák, úgyhogy még egy valóban szép nőszemély is ettől a mocskos maskarádétól – tisztességes német ember szemében – tűrhetetlen látvány. Ez a náció süket a természet szavára".

Wolferlnek ugyancsak izgalmas karácsonya volt: a família ekkor vonult be Versailles-ba. A királykisasszonyokat nem lehetett levakarni a Mozart-gyerekekről. Ha nem a szobáikban muzsikáltak, a parkban sétáltak, a meleg decemberben: az őszi erdő fekete törzsei és pókhálóágai között Victoire és a többiek udvari pletykákat és történelmi anekdotákat meséltek, melyek talán nem minden részletükben feleltek meg a históriai valóságnak. Összekeveredett azokban Szent Lajos király Madame Pompadourral és a Notre Dame csodái a tükörterem gáláns históriáival. A Neptun Tavának szobrainál és a klasszikus virágvedrek mellett menüettet táncoltak, vagy csúszkáltak a lejtős utakon: Victoire százszor elismételte, hogy „majd ha nyáron jön Amédée, minden sokkal szebb lesz, a Kis Trianonban úgy fogja érezni magát, mint egy salzburgi vadászlakban". Victoire megmutatta a Szerelem Templomát, mire Wolfgang kötelességtudóan összecsókolta a korinthusi oszlopokat, és utána szerelmi bújócskát játszottak az ágaikkal halkan kereplő őserdőben. A Mansart Kolonádjánál szemérmetlenül kuncogtak a szabin nők elrablását ábrázoló szobornál, míg aztán a kertész házikójában Wolfgang jól megmelegítette tíz ujját, hogy szépen tudjon játszani az esti hangversenyen.

Wolfgang a koncerten a legnépszerűbb, de számára ismeretlen francia és olasz áriákat kísérte és variálta, majd saját szonátáit játszotta. Marianneval az áriákat teljesen átalakított formában adták elő. Mikor Madame Pompadour kedvenc románcát játszotta, úgy, mintha nem is egy francia zongora, hanem a mannheimi zenekar szólt volna: egy udvarmester a tapsvihar közepette, mintha csak a gyertyákat igazgatta volna Wolfgang hangszerén, halkan odasúgta, hogy most a *királynő* kedvenc áriáját kérje, ami meg is történt. Miután ebből is a legbonyolultabb fantáziát komponálta: Madame Pompadour egyik komornájának volt baja a gyertyákkal és épp oly halkan odasúgta, hogy most ismét egy *Pompadour*-dalt játsszék – és ez így ment vagy négyszer-ötször. Kérdés csak az volt, hogy kinek a dalát játssza befejezésül? – amit aztán Wolfgang úgy oldott meg, hogy a két legutóljára játszottat egybefonta humoros potpourri formájában, úgyhogy sem a királynő, sem a betegségével küszködő márkíz nem lehetett megsértve.

Hangverseny után, egy órával később, ünnepi vacsora volt. Azon a folyosón, melyen a királyi párnak kellett végigvonulnia belső lakosztályaihoz, a januári szélvihar két óriási ablakot betört,

úgyhogy a gyertyák egycsapásra és nagy huhhanással kialudtak. A kis Wolfgangnak megengedték, hogy a zongorára állított gyertyákkal (melyekkel annyi baj volt...) a többi gyertyahordó baronett és baronessz társaságában kísérje a sötétben Lajos királyt és feleségét a huzatban, apró markával védve a lángokat a szélben. Ezt a jelenetet nemcsak önnek, a regényírónak, hanem egy piktornak is szeretném megírni.

Mielőtt Wolfgangék a vacsorára mentek volna, egy németül alig tudó és halálosan berekedt udvari ember jelent meg náluk, és elmagyarázta Wolfgangnak, hogy az asztalnál milyen sorrendben köszöntse a vendégeket. Ott, ahol üvegházi ibolya áll egy sévres-i porcelán-pásztor mellett: az a királynő helye. Onnan tizenkét székkel lejjebb balra egy boroskehely áll, az oldalán arany Diánával: ott Marmande biztonsági főfelügyelő ül; onnan visszafelé számítva négy széket, de a túlsó oldalon, háromtagú gyertyatartó mögött, Chateaudun herceg, onnan előre, de megint a másik oldalon... Neptunus-sótartó, fehér fagyönggyel... és így tovább, és így tovább: Wolfgang láthatólag felhagyott minden reménnyel, hogy a sorrendet megjegyezze (Leopold legnagyobb borzalmára), minek meg is lett a gyászos eredménye.

Négyszer pukkedlizett az udvari festő előtt, és épp csak hogy *„pá-pá"*-t nem intett a tours-i püspöknek. Mikor a királynét is nagynehezen észrevette, majdnem nyakát törve rohant oda, és tökéletes franciasággal azt mondta: „Pardon, mademoiselle", amit tapsvihar honorált. Erre Wolfgang Madame Pompadour nyakába esett és meg akarta csókolni, de a márkíz elég durván ellökte magától. Nagyon beteg volt és ideges? Vagy a király elhidegülése tette hisztérikussá? Megalázónak tartotta, hogy a királyné *után* következett? Utálta a gyerekeket? Hülye sváb fajankónak nézte Mozartot? Tüntetni akart a Mozartok túlzó patronálása ellen?

Wolfgang mindenesetre felháborodását fejezte ki, és még egy félóráig morgott összevissza a királyné fülébe. Az udvarmester ugyanis a felséges asszony széke mögé állította, mint apródot – a királynő a legjobb falatokat dugdosta hátra Wolfgangnak, aki jólnevelt gyermek módjára minden egyes alkalommal előbb XV. Lajos király őfelségének ajánlotta fel az ínyencségeket, amin az jót kacagott.

Hát még hogy kacagott volna Schönbrunn és Versailles, ha Wolfgang Amadeus Mozartot akkor hallotta volna, mikor hamisan játszott? Mert ez is előfordult, épp ezt akarom elmondani. Mikor a gyerekek – London felé utaztukban – Calaisban megpillantották a tengert: igazi XVIII. századi kis racionalisták voltak, akiket még nem érintett a romantika mágikus szele. A tengert összehasonlították a párizsi szökőkutak medencéivel és a salzburgi Mondseevel; szoroztak, osztottak, Marianne egy matróz kölcsönkért nadrágszíjával mérte az apályt és dagályt, ceruzával bekarikázva a lyukakat, utána pedig jegyzeteket készített róla.

A tengeri betegségtől titokban mind a hárman féltek, de nem mutatták. Míg az utasok reggeltől estig a patikákat bújták, vagy a kikötőben ordítozó és varázspasztillákat áruló szélhámosok körül tolakodtak: Leopold hiúsága nem engedte, hogy ilyen pilulákhoz vagy löttyökhöz folyamodjék. Legalábbis a gyerekek előtt nem.

Mikor a hajó elindult Dover felé (Leopold maga bérelte, alig pár útitárssal!), Wolfgang fent maradt a fedélzeten, összefont karral, mint a görög admirálisok salzburgi professzora történelemkönyvében. Csak akkor ment le a hajófenékre, mikor a hullámok már majdnem lesodorták, a ruhája csuromvizes lett és szájából nem győzte köpködni a sót. Leopold elég dühös is volt: nem elég, hogy Wolfgang Párizsban olyan beteg volt egyszer, hogy Salzburg minden templomában csak őérte miséztek?

A létraszerű kabinlépcsőn nem volt éppen különleges alkalma toalettjét rendbeszedni, de arcvonásait igen. Mikor leért nagynehezen a társalgóba, látta, hogy az „emberiség" nem olyan hiú, mint ő. A pár szál utas a fal melletti párnás díványokon ült, zölden, mint a leveli-béka, kidülledt vagy beesett szemekkel. Az egyik utasnak úgy járt az ujja a nyelőcsöve mentén, mint egy fuvolásé: tapintással akarta kiszámítani, hogy milyen magasságban jár már az, ami a gyomrából kikívánkozik. Szót sem szóltak, maguk elé néztek, Schikaneder-féle rémoperába illő múmiák voltak. Csak Leopold dobolt erőltetett könnyedséggel a térdén, és Marianne olvasott egy vitorlanagyságú újságot. Egy angol fent pipázott a fedélzeten, és csak akkor mordult egyet, ha a bulldog-pofájából kilógó pipát egy odaköpött habfoszlány eloltotta.

Wolfgang szintén bírta még a dolgot, és az jutott eszébe, hogy előveszi a hegedűjét (az mindig a kézipoggyászhoz volt kötve), és egypár ropogós német tánccal deríti jókedvre ezt a viaszképű, gyér

társaságot. Az ám, de a hajók padlója nem holmi Tritonok Aranyterme volt Versailles-ban: inkább hinta a Práterben. Wolfgang ugyan annyira szétvetette a lábát, mintha csak a körzője lett volna, mikor óriás-kört akar rajzolni mértan-órán: de ez sem segített, a német táncból macskazene lett, vonóját kiejtette, Marianne és Leopold kapták el, tántorogva, a hegedűjét, de magát Wolfgangot már nem sikerült támogatniok, az bizony elvesztette az egyensúlyt és még a fejét is jól belevágta egy rézedénybe, mely félreérthetetlen célból volt a földre készítve.

Wolfgang nyöszörögve szorongatta a fejét (pedig alig fájt már): de ez jó ürügy volt, hogy valahol eltűnjék – egészen más okokból. Leopold atyai és Marianne testvéri szíve is nagyot dobbant a Wolfgang „sebe" iránti aggódástól és rohantak utána szent szerelemmel. Nekik is nagyszerű ürügy volt a családi együttérzés, egyéb belső indulatok leplezésére.

Mire a hajó Doverban kikötött, nem nagy különbség volt köztük és kofferjaik között. A rakodó-matrózok és hordárok épp ezért a partraszállásnál nem is tettek minőségi különbséget a tehetetlen ládák és tehetetlen tulajdonosaik között.

Persze, mikor kiszállították őket (a „kiszállás"-szó még regényben is történelemhamisítás volna), a tenger tükörsima volt, és a ködön keresztül még valami bolyhos nap-maradék is mosolygott. Mért nem tudta ezt előbb is?" – hápogott Marianne, mintha egy ügyetlen táncosával zsörtölődött volna.

A vámépület várótermében órákat kellett tölteniök, de nem annyira a kofferek aggályos széttúrása miatt (bár egy órát azzal vertek el, hogy valahogy bebizonyítsák a néma megvetéssel dolgozó fináncoknak, hogy a három hegedűt *nem* eladás céljából viszik Londonba) – a várakozás oka valami katonai ünnepség volt: Mozarték legalábbis így gondolták.

Prémkucsmás lovasok, hosszú-szuronyos gárdisták, királyi vadászok és vörösfrakkos tüzérek sorakoztak fel a parton. Marianne hadarva magyarázta, hogy nyilván III. György király őfelsége jön Doverba, hogy Wolfgangot egész udvara kíséretében fogadja. Leopold és Wolfgang eddigi tapasztalataik alapján ezt nem tartották a legvalószínűbbnek, de azért zsibbadt lábaikkal kibújtak a váróteremből, titokban támogatva egymást, és körülnéztek.

Végesvégig óriási zsákokat meg vastag kötéllel keresztbekötött, kocka-alakú málhákat láttak. A süketnéma jelbeszéd összes figuráit kimerítve sikerült megtudniok, hogy a málhákban gyapjú van. „*That's* our king", mondta az egyik matróz – *ő* a mi királyunk! Leo-

pold ezt legalább megértette, és egy borzasztó hosszú körmondatban le is fordította gyerekeinek, hogy hencegjen előttük angol tudásával.

London felé utaztukban Leopold nem győzte magyarázni, milyen csodálatos szerencséjük van, hogy legelőször Johann Christian Bachnál tehetnek látogatást, a világhírű opera-komponistánál, aki egyúttal a királynő énektanára, bejáratos az udvarnál, sőt úgy tudja, a palotában is lakik. Így egy csapásra két legyet ütnek: a nagy muzsikus révén mindjárt az udvar kapui is nyitva állnak előttük. Wolfgang persze faggatta, hogy legutóbb miket írt Johann Christian Bach? – mire apja elmondta, hogy egy-két éve mutatták be Londonban *Orione* című operáját. Erre Wolfgang Londonban kiszedte apja kofferjából az Ókori Lexikont, melyet a papa mindig magával cipelt, hogy a mérhetetlen tömegű mitológiai operákat illetőleg a legutolsó részletig mindent kérdező fiacskájának bölcs felvilágosításokkal szolgálhasson.

33

Délutánra beszélték meg a találkozást Bachhal a windsori kastélyban, és Wolfgang az egész délelőttöt azzal töltötte, hogy maga komponált egy drámát a lexikon gyér adatai alapján, fölfirkálva a duettekre, kórusokra, tercettekre alkalmas fordulatokat, nem egyhelyütt kottavázlatokkal. Gondolta: ezzel villámsebességgel behízelgi magát a nagy Bach kegyeibe.

Persze, azt hitte, hogy Windsor is szakasztott mása lesz Schönbrunn-nak és Versailles-nak, úgyhogy ugyancsak tátva maradt a szája, mikor először kocsikázott be a vár udvarára. A gótikus ablakok, a komor, nehéz és vad háborúkat idéző középkori falak, a lőrések, az iromba hordótorony, az egésznek szeszélyes alaprajza – mintha börtönből, katedrálisból, kereszteslovagok bevehetetlen donzsonjaiból rakták volna össze, ahol csak páncélos kísértetek és az ördögök „I am, you are, he, she, it is" – nyelvén károgó boszorkányok találkoznak. Ebben a kínzókamrában lakik a gáláns zene leggálánsabb mestere?

Boldog melegség töltötte el Wolfgang szívét, mikor a nagy Bach szobájába léptek. Azt hitte, az is valami kripta lesz, közepén aszkétáknak való vas-csembalóval, de ehelyett idillikus, franciás studióba kerültek, a falak duzzadó selyempárnákkal tapétázva, aranyzsinórokkal és aranyrozettákkal, a szőnyeg meleg és puha, mint

a macska szőre; még az apró székek, gömbszámlapos órák és kristálysípokból komponált csillárok is mind mosolyogtak.

Bachnak fodros szája volt: nőies, okos, kicsit papos, kicsit ördögi. A szeme szúrós volt, mindig figyelt, de az inkvizitori tűz mellett simogató melegség is volt benne; halántékán két puritán tekercsben végződött kifogástalan parókája.

Wolfgang senkit sem engedett szóhoz jutni, és fecsegése közben a legkülönbözőbb zsebekből huzigálta elé a legkülönbözőbb nagyságú papirosokat.

– Én még nem hallottam az ön *Orione* operáját, de én is terveztem egyet, persze még csak irka-firka az egész, de érdekes lesz majd a kettőt összehasonlítani. Orion, a vadász, erdei éjszakában imádja a Sötétséget: micsoda ária! Árnyak, csillagok, az alvó természet, a kísértetiesen suhogó lombok...

Mikor Leopold és Bach összemosolyogtak, Wolfgang megsértődött, és szinte pityeregve mondta:

– A lexikonban is így áll, semmi hazugság nincs ebben, a felét sem értem annak, amit mondok, de zeneileg mindezt nagyon jól ki lehet használni. Milyen gyönyörű jelenet, mikor kisüt a nap és megjelenik Eos istennő, a csodaszép Hajnal: ebből a duettből fel is írtam valamit – a Hajnal csupa jókedv, Orion pedig tovább is az éjszaka és a temetők melódiáit dalolja. A legszebb *kontraszt!* (Ezt hízelgésből mondta Bachnak.) A hajnal: hajnal, az éjszaka: éjszaka, ezt így tanultuk „affetto"-órán a papával. Minden jellemnek megvan a maga megfelelő kifejezése, és Orion éjszakai jellem, Eos istennő kora reggeli jellem. Csináld a Hajnalt – szólt oda Mariannenak, és a kezébe nyomott valami gyűrött papirost – én vagyok az Éjszaka. – Közben katonásan összecsapta a bokáját, meghajolt és a zongora mellé ült.

Bach azzal a gúnyosan-szúrósan vallató szemével, melyet a szeretet mégis bársonyossá tett, hallgatta az Éjszaka haláldalát, amint összefonódik a Hajnal naivan cikornyás koloratúráival.

– Nekem nincs tovább! – mondta durcásan Marianne, és a szoknyájához csapta Wolfgang céduláját.

– És a híres rögtönzések és fantáziák ? – kérdezte halkan Bach Mariannetól, s előbb beigazítva manzsettáját a tervezett mozdulathoz, gyöngéd eleganciával megsimogatta Nannerl fejét.

– Ha *én* inprovizálok – felelte még mindig duzzogva Marianne – azt mindig pontosan meg kell előbb beszélnem Wolferllal.

– Nannerl! – szólt rá ijedten az apja, aki azt hitte, hogy Bach azt hiszi a családról, hogy szemfényvesztők.

Vagy húsz-huszonöt évvel később Schikaneder mesélte nekem, hogy Wolfgang sosem felejtette el ezt a „csecsemőkori" Orione-tervét, amiről, istentudja, mért, Schikaneder szenvedélyesen lebeszélte. Én nem tudom, Schikaneder-e a bolond vagy én: de minél gúnyosabb és travesztálóbb hangon adta elő a tervet Schikaneder, nekem annál jobban tetszett. (Schikaneder talán a Varázsfuvola tervét féltette?) A Hajnal istenasszonya gyönyörű áriában vall szerelmet az Éjféli Vadásznak, és elragadja Delos szigetére. A delosi nimfák kórusa éppúgy fonódik egybe az erdők driádjainak gyászénekével, mint az előbbi duettben Orion és Eos dallamai. De Delosban a Szomorú Vadásznak megtetszik Artemis egyik udvarhölgye: mire Artemis lenyilazza Orionl.

– Micsoda kvartett! A féltékeny hajnal-istennő! Az epekedő udvarhölgy! A kegyetlen Artemis! És az erdőbe, halálba, az alvilág sötétjébe visszavágyó Orion!

Mozart befejezésül az alvilágba térő Orionl akarta ábrázolni. Ária kórussal, mintha csak valami versenyműről lett volna szó, ahol Orion hangja a hegedű, és a kórus az ezerszínű zenekar. (Schikaneder még blaszfém ripacskodással Homéroszt is idézte: „Majd meg az óriás Orionl láttam meg utána, Asphodelos-réten vadakat hajtott a hatalmas...")

Lehet, hogy Wolfgang már Bach előtt is hasonló kvartettek tervével állt elő, és ebben nem is volna semmi meglepő: Atyika ókori lexikonából részletesen ismerte az izgalmas mesét, és ugyancsak atyika „affektus"-tani leckéiből pontosan tudta a „féltékenység", a „szűzi báj", a „királyi gőg" és a „halálvágy" zenei receptjeit. Az egyszer bizonyos, hogy ezeket a nagyszerű drámai és zenei lehetőségeket Wolfgang ugyancsak gyermekesen használta ki, teletűzdelve mintaképei egyénietlen, de briliánsan utánzott fogásaival.

Ravaszkodása valóban nem tévesztett célt: Bachnak nagyon megtetszett a gyermek. Sikerei tetőpontján nem látott riválist benne, késő estig együtt maradtak, a maga *Orion*-jából is sokat játszott és énekelt („ha megengedi?" – tette hozzá simogató iróniával); életéről is sokat mesélt. Mikor elmondta hogy néhány évvel ezelőtt katolikus lett, Leopold egyenesen sajnálta, hogy Wolfgang katolikus volt, különben most milyen szépen hangzott volna, ha a nagy mester előtt azt mondhatja Wolferlnek, hogy „Látod? látod? nemcsak az éneklő allegro titkait és a tematikus kontrasztokat tanulhatod von dem lieben Herr... akarom mondani Monsieur... Sakrament! Sir John... (milyen jó, hogy mégse mondta!)... *ebben* is követned kell tanításait."

Wolfgang régen nem volt ilyen boldog. „Mennyivel jobb önnel, mint dilettáns királyokkal" – súgta Bachnak, akár egy szerelmes kislány a vőlegénye fülébe.

– Érdekes – mondta felnőttesen affektáló csodálkozással Marianne –, én is csak igazi zenészek társaságában érzem jól magam.

A félig lírikus, félik akadémikus operadélután végeztével Bach átvezette a famíliát a kápolnába: szerette volna, ha Wolfgang orgonálna neki valamit. A nagy Johann Christian a legőszintébb melegséggel – bizonyos diplomatikus tárgyilagossággal párosítva – az alig pár éve meghalt Händelről beszélt Wolfgangnak. Ezen az orgonán sokat játszott, még akkor is, mikor már jóformán teljesen vak volt. Itt kísérték, a recsegő csigalépcsőn, a hangszerhez, letagadva, hogy hat-hét gyertya világít az úton – de ő a sercegésből tudta, hogy becsapják.

A kis Wolfgang önkéntelenül becsukta szemét, úgy érezte, nem illik látnia ott, ahol Händel nem látott.

Libasorban mentek, olyan áhítatos lassúsággal, mintha Händel koporsóját kísérnék (Leopold csupán Bach, nem pedig Händel kedvéért...). Marianne meg megkérdezte, hogy szabad-e ilyen késő este orgonálni? Nem ébresztik-e fel a királynőt? Bach mosolyogva nyugtatta őket, hogy a felségek hálószobája messze esik innen, és áprilisban különben is megszokták, hogy Bach alkonyatkor Händel-témák változatait szokta orgonálni: április 14-én halt meg, és most áprilisban voltak.

Wolfgang mondhatni szemtelen volt, ha császárnők vagy királyi szeretők előtt játszott, de most, mikor nyakán érezte a nápolyi operák szerzőjének meleg leheletét (olyan közel hajolt hozzá, hogy még valami promincli szagot is szimatolt, úgy illett a modorához!): a billentyűkön szinte látta Händel ujja-nyomát. Nagyon meg volt illetődve. Wolfgang egy *Sámson*-témát választott – de utána szelíden lehúzta kezét a billentyűkről, szinte lecsordult tíz ujja az ölébe.

– Nem jól érzed magad? – kérdezte rebbenő kézmozdulattal Marianne.

– Ó – mondta Bach – ez csupán a patetikus szünet a variációk előtt – és mosolygó biztonsággal várta az első változatot.

– Ezt nem variálom. És nem itt és nem most – súgta halkan Wolfgang, és mint egy aprószent a nyakazás előtt, könyörögve tekintett Johann Christianra, aki megveregette a gyermek vállát, és meghatódva húzta elő zsebéből az ajtókulcsot.

– Akkor szépen visszamegyünk a szobámba.

Amilyen bukfencező faun-hangulatban érkezett ide, olyan áhí-

tatos csöndben távozott most Wolfgang. Az előszobában Bach odasúgta Leopoldnak: „Sámson fogadalmához nemcsak az tartozott, hogy nem nyírja le a haját, hanem az is, hogy – halottat nem érint" – és halkan becsukta a vendégek után az ajtót.

34

Azt már jóval előbb megbeszélték, hogy Mozarték holnap jelen lesznek Charlotte királynő énekleckéjén a windsori kastély melletti villácskában: Bach volt őfelsége énektanára.

A zeneszoba ajtaja előtt virágos, kacagó, leányszobába való függöny; a falakon bársony alapra tűzve és bekeretezve a királynő által készített selyem és üveg-gyöngy virágok; az egyik asztalon félbemaradt reggeli, tojáshéjvékony porcelán-csészékben és kannákban. Besütött a nap: az alig leveledző kerti fák bedobált árnyékaival nagy rendetlenséget csinált – a tavasz szeleburdisága érződött mindenütt, méltóbb keretet nem is lehetett volna találni a királynőhöz.

Kissé előrehajtotta fejét, szeme kínaiasan szökött (alig észrevehetően) a halántéka felé, mosolyában volt valami egészségesen közönséges. Orra nagy volt, szája húsos és sodrott; tincsei talán nem is a fejéről lógtak, hanem mint hosszú forgácsok, eldugott pálcikák végéről: „aranyeső, aranyeső" jegyezte fel odahaza Marianne tudós noteszében.

Isten tudja melyik olasz operából duettezett a királynő Bachhal, aki hol a zongora mellett ült (szikrázott az áprilisi napban a királynőtől kapott smaragd-gyűrűje), hol meg valami régi theorbát vagy chitarronét vett a kezébe, és úgy kísérte Charlotte-ot. Wolfgang alig tudott egy ültő helyében maradni. A szöveg, a jelenet nagyon tetszett neki – valami Ámor és Psyché-história volt. A sötétben Psyché esdekel, hogy Ámor gyújtson világot, hadd ismerje meg, ki a szeretője – de Ámor erre nem hajlandó. Utána (magyarázta Bach) megjelenik Psyché két csúf nővére két mécsessel, mire Ámor eltűnik. A két csúf nővér azonban egy pillanatig látta Ámort, és érzéki duettben epekedik az eltűnt isten után. Psyché meg öngyilkos akar lenni.

Leopold balról, Marianne jobbról fogta Wolfgang kezét, hogy fel ne ugorjék és „enfant terrible" módon, kotnyeles ördögfióka-modorában, bele ne avatkozzék a királyi énekórába.

Hiába volt minden.

Wolfgang felugrott, és mint egy türelmét vesztett karmester kezdett kiabálni:

– Játszani kell! *Játszani!* Evés közben jön meg az étvágy: játék közben jön meg a hang!

Azzal máris nekiesett az ablakredőnynek és becsukta, hogy a szobában sötét legyen, mint Ámor barlangjában. Zsebkendőjével primadonna módjára intett Bachnak, hogy zongorázzék – s azzal gyöngéden felemelte a királynőt és valahol a szoknyája táján ölelgetve – vallotta a szerelmet. A királynő az omló kottalapokat Wolfgang feje fölött tartotta kezében, és panaszkodott, hogy a sötétben nem lát semmit. Wolfgang nyugtatta, hogy semmi baj: emlékezet, improvizáció és Wolfgang is van a világon, csak – „játszani! játszani!"

Mikor később Manzuoli is belépett a szobába, őfelsége, III. György kíséretében, az olasz énekes az uralkodóval együtt bizony nem tudta, hogy itt meg mi van? Kívülről jöttek, teljesen vakok voltak, bent meg valaki szerelmet vall, a királynő sikong, és egy bolond veri a zongorát, valahol a sarokban.

Manzuoli a királyi család kedvenc herélt énekese volt. Jellemző módon a kis Wolfgang erről a férfiúról jóformán még csak párnapos angliai tartózkodása alatt többet hallott, mint Bachról.

A királynő persze nevetve felvilágosította őfelségét, miről van szó (miután őfelsége alaposan beverte a fejét egy kandeláberbe); Wolfgang idegesen az előadás folytatását követelte.

Leopold és Marianne felálltak György király tiszteletére (a mama otthon maradt), és lépésről lépésre közeledtek az ablak felé, hogy a beszivárgó fényben a király *lássa*, hogy ők állnak. A papa nem szerette, hogy alázatos modorát nem veszik tudomásul és hiába produkálja a felesége által annyiszor lecsepült „szervilitását".

De egyszerre hirtelen éles fénykocka vágódott Ámor barlangjába – a király kiszaladt a folyosóra és tapssal, csengővel csődítette az udvarhölgyeket a zeneszobába, hogy tanúi legyenek felesége nem mindennapi pásztorórájának a tavaszi félhomályban: a „chiaroscuro"-ban, ahogy divatos olasz szóval mondta Manzuoli.

– Én nem vagyok herélt – jegyezte meg alázatos mentegetőzéssel Wolfgang –, viszont csak nyolcéves vagyok: az kitesz annyit. Olvastam.

Erre már a becsődített udvarhölgyek is kacagtak: lehetett, mert sötét volt ismét.

Wolfgang – nem túlzok, higgye el – szinte elvesztette az

eszét a színpadi rendezés örömétől. A félhomályban megkért egy komornyikot, hogy gyújtson két gyertyát, és miután ez megtörtént, odament a két legeslegszebb udvari dámához és közvetlenül megjegyezte, hóvirág ujjacskáik közé nyomva a két nehéz gyertyatartót: „Maguk lesznek Psyché két ronda nővére, és ezt éneklik... Kérem!" – fordult hátra Bach-hoz.

Hogy Wolfgang ennyire természetesnek találta, hogy a két hölgy tud énekelni, rögtönözni vagy első hallásra valamit megtanulni, azzal nem árult el semmi gyerekes bolondságot: tapasztalásból tudta, hogy még az istenhátamögötti grófi udvarocskák is valóságos kamara-operaházak voltak.

Mikor újra kitárták az ablakokat és a nap szinte sistergett a fehér selyemruhákon: vagy húszan-huszonöten voltak már a zeneszobában. Kinyitották a szomszéd termeket is (ezért hívták „villácskának"?), Manzuoli és a király gratuláltak. Lelkesedésük nem ismert határt, mikor Wolfgang elpletykálta, hogy bezzeg ezt nem lehetett volna megcsinálni Madame Pompadourral, azt még „ehrlich teutscher Weise" – tisztességes német módon – meg se lehetett csókolni, nemhogy operát játszani vele.

– Na de hát ha már ilyen szépen együtt vagyunk, táncoljunk egy jót! Mindnyájan! Schluss mit Jubel! Vígan csattanjon végén az ostor! – azzal Wolfgang odaült a zongorához, gyermekteste sötét árnyéka fekete cicaként szaladgált a klaviatúrán. Bach meg előkelően pengette a chitarronét.

Táncolt az egész udvar. A királynő vigyázott, hogy szerelmes férje össze ne préselje üvegházi rózsáját a keblén. Ez a jelenet sokszor eszébe jutott Wolfgangnak, mikor a Varázsfuvolában azt a jelenetet dirigálta, melyben Papagéno csengettyűjére a szörnyeteg szerecsen Monostatos balettezni kezd röhögő rabszolgáival... (Wolfgang halála után vagy húsz évvel György király megőrült, és a windsori kastély termeiben rohangált összevissza, kirántott kardjával letépte a képeket a falakról, és rugós karikákra szaggatta a húrokat a zongorán: Wolfgangot kereste mindenütt, mint Lear király a bolondját, és táncolni akart vele.)

35

Wolfgang borzasztóan örült, mikor másnap Manzuoli, az énekes meglátogatta őket és felajánlotta, hogy énekelni tanítja. „Tegnap ön tanított, máma én" – mondta az énekes. – „Én ugyan nem

vagyok olyan géniusz, mit ön, de huszonöt éves tapasztalat is számít. Olvastam."

Mikor Wolfgang az első leckét kapta és különböző gyomorizom tornákat és haslégzéseket kellett végeznie: jóformán hang se jött ki belőle, berekedt, fuldoklott, köpködött. Mire egy kicsit magához tért, elkezdett veszekedni Manzuolival: „Olyan ez, mint a papokkal meg orvosokkal! Míg nem jön a doktor, az ember nem is érzi olyan rosszul magát, de az első medicina után már a sír után áhítozik. Mielőtt elmegy az ember gyónni: talán még az arkangyalok közé is besoroznák alacsonyabb fokozatban – de ha egyszer meghallgatta egy pap erkölcsi prédikációit, kedve volna gyorspostával Sodomába utazni!"

Ezen az énekórán, sőt még egy sereg másikon is, jelen volt egy elég tolakvó és bolondos ánglius természettudós, lélekbúvár és zene-pszichológus – Wolfgang ezekhez a szavakhoz olyan képet vágott, mint Papagéno, mikor az Éj Királynőjének udvarhölgyei követ meg vizet hoznak kalács meg bor helyett – szóval ez az agy-kutató tudor, Daines Barrington, sokat vizsgálgatta Wolfgangot. Rációját, képzeletét, kisujja anatómiáját, zenei képességét. Mikor egyszer Wolfgang nála volt látogatóban, a legnagyobb borzadállyal nézegette az üvegszekrényekben a halálfejeket meg madagaszkári szalamander-bőröket – vajon hová fogja őt bedugni, ilyen cédulával, hogy „Amadeus Salzburgiensis musicus praecox – koraérett zenész – Barringtonii". Sokszor olyanformán tetette hülyének magát, mint Hamlet, pedig a dán királyfi efféle műfogásairól sohasem hallott. Volt úgy, hogy az undortól és megaláztatástól bőgve szaladt Bach szobájába, és ott újra angyallá változott a nápolyi operák nagyvilági lírájától. Egyetlen haszna az ismeretségnek az volt, hogy Barrington rengeteg meghívót hozott a legelőkelőbb házakhoz: Leopoldnak volt mit katalogizálnia és Amadeus Salzburgiensisnek volt mit orgonálnia. Egyébként Manzuoli is efféle meghívóktól dagadozó zsebbel jött éneklecket adni Wolfgangnak.

Egy fényes koncerten Leopold nagyon rosszul érezte magát: Wolfgang látta a zongora mellől. Minden darab és tétel után odaszaladt az apjához, kérdezősködött, aggódott – Leopold persze öklét összeszorítva uralkodott magán, nehogy fiát felizgassa és elszomorítsa, mert akkor kedvetlenül fog játszani, és nem lesz siker. „Ó, jaj! Ő miatta jöttek hiába Londonba!" Leopold halálsápadt volt és Wolfgangnak a billentyűkre potyogtak a könnyei. Ő meg

apja kedvéért erőltette az ihletet és szenvedélyességet: nehogy szomorúságot okozzon Leopoldnak. Wolfgang megkérte lord Thanetet, hogy legpuhább hintóját és legszelídebb lovait adja kölcsön – „de a kocsis is nagyon kedves legyen, mert atyikát megölik a hidegen jótcselekvő puritán emberek" (a „matter-of-fact" és „puritán" szavakat, melyeket büszkén használt, már itt tanulta). Ugyanakkor rimánkodott, hogy a lord legjobb orvosát is küldje velük. „Meg tudom majd fizetni, mert egy sereg fizetős klimpírozást is hirdettem – I has adversited" – mondta hősiesen.

Lord Thanet mindent megígért, sőt teljesített is. Néhány órán belül egy barátságosan berendezett villában voltak (Leopold fizette), Chelsea-ben, közel a Themzéhez.

Wolfgang ez idő tájt nem adott koncertet, bár apja lázálmaiban is erről beszélt; Marianne is reggeltől estig apja mellett ült. A mama orvosokért szaladgált, Wolferl a patikába.

Mikor egyszer Wolfgang ott ült egy Chelsea-beli doktor várótermében, ahol a páciensek szórakoztatására iszonyatos bonctani faliképek voltak láthatók, tapétaszerűen felragasztva, az egyik öreg dáma felismerte Wolfgangot, a többi betegnek is bemutatta, mire óriási ováció kerekedett. A rendelőből kirohanó doktor majdhogy ki nem dobta az egész társaságot: a meszes erű nénik mind zongorázni meg hegedülni hívták, Wolfgang meg is ígérte, hogy megy, megy, ha atyika meggyógyult, addig inkább küldjenek süteményeket, erősítőket, bort, csokoládét a papának.

Mikor aztán az ajándékok tornyokba és gyúródeszkákon megérkeztek, Wolferl és Nannerl ugrándozva rakosgatták őket apjuk ágya köré. „Lucrum artis" – mondta Wolfgang, mellét veregetve – „íme, művészetem haszna". – „Dreck allesamt" – vacak! – volt a mama véleménye.

És amikor apja lelke újból megtelt beteges önváddal – hiszen ennek régi nagymestere volt, apró bűnök elkövetésével körítve – Wolfgang hatalmas kottafüzeteket vett elő, melyek tele voltak vázlatokkal (közöttük egypár eljátszhatatlan és elég suta holmi... valljuk be őszintén). Úgy szórta egymás után apja paplanára a kottaleveleket, mint Leporello a Don Juan szeretőinek leltárát. Sőt, az ágy alól előhúzott egy fényesre pucolt vadászkürtöt, ezt ő is és az angolok is nagyon szerették: ezen szokott játszani vagy húsz ház távolságban a Themze-parton, míg a megdühödött horgászok el nem kergették; azóta egy elhagyatott izé... helyen bezárkózva játszogatta első szimfóniái kürtszólamát.

Odahaza a gyerekek hozzá nem nyúltak volna a zongorához. Mikor elmentek a templomba imádkozni (protestánsba!... Ha atyika tudná!... Wolferl nem is akart, de a felvilágosultabb Nannerl csábította), a hívek gyakran kérték, hogy orgonáljon. Orgonált is, olyan rosszul, ahogy csak erős akaratától tellett. Úgy érezte, nem illik az egyszerűbb embereket megzavarni holmi „magas művészettel", és nem illik rafinált fugákat rögtönözni, mikor minden gondolatával apja mellett kell lennie.

Apja felgyógyulása után meg György király lett beteg, ami nem nagy előnyére szolgált azoknak a „fizetős klimpírozások"-nak, melyekből az igen szegény „zenei Krőzus" – Wolferl – a lordok torkához és hercegek májához szokott professzorokat ki akarta fizetni. A májusi hangversenyt alig tudták megtartani. A király gyengélkedett, Burgh grófnő nyolcadik hónapban volt, Brampton lord nászútra ment Velencébe, Sutbury báró a londoni arisztokrácia felét vidéki kastélyába hívta horgászni, fára mászni és krikett-versenyeket rendezni: ha Marianne és Wolfgang a hirdetett időpontban koncerteztek volna, jóformán csak a jegyszedő hallgatta volna őket.

Wolfgang már régen nem érzett olyan szomorúságot, mint mikor apja az asztal fölé görnyedve egy szál gyertya mellett fogalmazta az új hirdetést – Leopold azt hitte, hogy a gyerekek már rég alszanak –, és a jegyek árát jóval alacsonyabbra szabta, piros ceruzával huzigálva ki a régi „főúri" számokat. Tíz shilling helyett öt, öt helyett három, és így tovább. Később ceruzáját lassan fölülről lefelé húzta a papír[illegible] mozdulatából látszott, hogy összead – de még inkább abból a keserves sóhajból, mellyel a műveletet befejezte. Hiába volt százszor is sikere: Wolfgang örökké csak apja hajlott hátát és a piros ceruzát látta – „ó, jaj! ó, jaj! ó, jaj!" mondhatta volna Papagénóval a szabadkőművesek katakombájában.

De volt még egyéb divertimento is a család számára. Hogy Leopold valamiképpen fokozza jövedelmüket: a nagyérdemű közönséget meghívta lakásukra és ott Wolfgang különböző akrobatamutatványokkal szolgált, nem annyira hallgatóságának, mint inkább a *nézőknek*. Gullivert mutogatták így az óriások országában. Később olyan sok látogató jött, hogy a zongorát áthurcolták egy vendégfogadóba: előkelő helyre nem futott a pénzükből, úgyhogy meg kellett elégedniök egy eléggé rosszhírű szálloda különtermével. Bezzeg itt nem Charlotte királynő udvarhölgyei menüetteztek üvegtörésű taft-szoknyákban: a szomszéd ivóból részeg katonák botlottak be a küszöbön, nyitott ingben, nyakukból lógó karddal; háromszögletű káplár-kalap volt a fejükre kötözve a pincérlány kitépett

„mieder"-pántlikájával. A nők meg olyanok voltak, mint akik Párizsban kotorásztak Leopold zsebeiben. Szerencsére ezek a látogatások később elmaradtak: a lángpallosú arkangyallá változott mama, néhány előkelő zenebarát és recsegő hangú pap jóvoltából.

36

– A csodagyermek ragyogó napjairól talán már te is hallottál legendákat – mondta egyszer Wolfgang, pár hónappal a Varázsfuvola bemutatója előtt –, pedig a te Wolferled akkor sem volt boldog. Nehogy azt hidd, lelki üzletet akarok csinálni a szomorúságomból és az érzelgős múzsa-almanachok mintájára, csak úgy divatból, feketére maszatolom gyerekkori napjaimat, Nem, az én boldogtalanságom reális, érett és pompás szimmetriával kikristályosodott boldogtalanság volt. Az emberek nem vették észre, mert nemigen mutattam, amellett nem tudnak különbséget tenni a magamfajta ember betegesen mohó lelkendezése, ujjongása, önkábító mámora – és az igazi, egészséges elégedettségből származó boldogság között. És így elmondhatom: nagyon rövid ideig tartott, míg élveztem a komédiát és cirkuszt magam körül, utána már gyűlöletes volt és megalázó. Az örökös vándorlást, a lélegzetelállító vágtát és hajszát – úgy látszik síromig fog tartani – gyalázatnak és őrültségnek éreztem, mintha mindörökre az állatok sorába kerültem volna.

Mikor Hágában Nannerl beteg lett, halálos beteg: úgy éreztem, Isten büntetése ördögi bolondságainkért, bár azt is egészen természetesnek találtam, hogy ilyen katasztrófa legyen a vége; bármelyik stációnknál rám is kenhették volna az utolsó kenetet. Nincs kedved memoárokat írni rólam? – kérdezte fanyar mosollyal, először és utoljára életében tőlem – „Amédée intime", ahogy párizsi pletyka-ponyvákon látni. Írd meg boldog gyerekkorom hágai napjait – apám és anyám holtsápadtan kóválygognak Nannerl betegágya körül, napokon át nem esznek, nem alszanak, hangosan vagy eszelős motyogással imádkoznak, hallom az ezüstkanál síri cincogását, amint reszkető kezükkel odakocogtatják az orvosságot a vizespohár széléhez, Nannerl félrebeszél, sír, sikít, anyám szomszédasszonytól szomszédasszonyhoz szaladgál mindenféle bűverejű kotyvalékért, és ha elmeséli, hogy Frau Hooch vagy Welde egész éjjel imádkozott Nannerlért: apám leinti, hogy ezek a hülye protestánsok mit avatkoznak az ő leánya dolgába?

Mikor én lettem beteg, egy olasz orvos gyógyított, aki vagy harminc évvel ezelőtt pap volt, de a természettudományok iránti csodálatból és emberszeretetből orvos lett, és így élt Angliában és Hollandiában. Apám nem azért bízott felgyógyulásomban, mert okos ember volt és hatásos szerei voltak, hanem mert örökös lelkibeszédei hatására újra visszatért a papi pályára, és őszintén megígérte, hogy mit tudom én hány próbás szent lesz Itáliában – olaszoknál nem megy nehezen az ilyesmi.

Betegség és halál fúriái nem hagytak békét: tizenegy éves lehettem, mikor Leopold megint csak szekérre rakta az egész famíliát, és Bécsbe hurcolt bennünket Mária Jozefa főhercegnő esküvőjére, és magam is segítettem papírvirágos koszorúkat kötni a bécsi lovak füle köré, Nannerl csinálta őket kimeríthetetlen változatosságban. Egyszerre csak kitör a himlőjárvány, és Terézia-napra, október tizenötödikén, meghal a menyasszony. „Mért ne halt volna meg?" – kérdeztem a gyerekek szókimondó cinizmusával. Apám pofonütött, bizonyára azért, mert ő sem felejtette el soha, mikor Hágában a pap feladta Nannerlnek a haldoklók szentségét és a pap valami rettenetesen balog dolgot mondott elmenőben, esetleg időszerűvé váló temetői szolgálatokról.

A himlőt én is megkaptam és kilenc napon át vak voltam. Mintha ez lett volna életem igaz rendje és kevés boldogságom csak dilettáns kiesés a rám bízott szerepből. Most már ez a tévedés nem fenyeget. Ezt a kilencnapi vak Wolfgangot ne felejtsd el, mikor majd arról hallasz, hogy mennyit cicáztam ezzel a kulissza-ringyóval vagy azzal a széplelket játszó hárfázó kontesszával. Az lehet, hogy olasz tájakat vagy hollandi festőket nem szerettem nézni, nem láttam őket – de embereket, állatokat, a bábszínház babáit és az én „udvari bohócaimat" faltam a szememmel. Mit gondolsz, mit éreztem, ha arra gondoltam, hogy ezektől örökre búcsúznom kell? „A zene vigasztal?" – ezt csak azok az állatok képzelik, akik a Stohanzel-féle „Mindent Tudok"-lexikonban nézik meg Z betűnél a zenész címszót.

Mikor meggyógyultam, egy derék pap kártyamutatványokkal szórakoztatott – úgy látszik nagyon jól értette a mesterségét, mert később königgrätzi püspök lett belőle. Mindjárt mutatok neked egy nagyszerű trükköt (s azzal Schikaneder fiókjára mutatott – múzeumba illő kártyagyűjteménye volt). Hogy megerősödjem, Leopold vívni tanított – még te se hiszed el, hogy mikor a Don Giovanniban ateista hősöm ledöfi a kormányzót, azért olyan keservesen szo-

morú a tercett, mert a vakság sötétségéből a vívóteremben hadonászó Wolferlre emlékezett a szerző. „Mozart vallomásai" – hahaha!

Leopold közben járta-taposta Bécsben a maga „kéjes kálváriáját" – nem tudom másképp kifejezni –, és addig házalt kamarásoktól főtanácsosokig, míg a császár és a császárnő fogadott bennünket. A császár sokat beszélt zenéről, de én a tőrömmel ugráltam spanyol, német és francia pózokban a nálam kétszer magasabb kínai porcelánvázák előtt. A császárnőtől egy kétkrajcáros medáliát kaptam – és mikor kijöttünk a palotából, azok az emberek, akik hiába mozgattak meg minden követ, hogy az uralkodó színelátásához jussanak, hangosan ócsárolták apámat és engemet: azt mondták szélhámosok, bűvészek, ördöggel cimborálók vagyunk, és szerzeményeimet egy zseniális olasz csaló írja helyettem, akivel osztozunk a jövedelmen. Ilyen emlékek álltak mögöttem, mikor megtudtam, hogy ismét utazni fogok.

37

Az itáliai utazás nyitánya Hasse ajánlólevele volt. Leopold aggódva ült a „zene atyja" mellett, miközben írta – az aggódás oka az volt, hogy Hassét levélírás közben zavarta az ablakrepedésen besüvítő őszi szél – szeptember vége volt, valahol 1769 táján – és emiatt a gyertya is nagyokat pislogott, sőt néha el is aludt. Hasse ideges és dühös fintorokkal kereste a tűzszerszámot, és káromkodva csapta a tollat a kalamárisba. Leopold rettegett, hogy emiatt Hasse egy csomó Wolferlre vonatkozó magasztaló jelzőt kifelejt, sőt rossz hangulatában Wolfgang szerzeményeiről is legfeljebb csak hideg udvariassággal fog megemlékezni.

De a vacogó apa aggodalma teljesen indokolatlan volt.

Leopold mint szellemes, finom, világfias modorú férfiú szerepelt a levélben, Wolfgangról pedig annyi szépet mondott, hogy az ifjú komponista délután kilopta a levelet apja fiókjából (életében még nem nyúlt bele!), ami nagy izgalommal járt, mert egy tíz-húsz éves préselt virágot is összetört közben – kívánta, hogy egy kis földrengés legyen, és arra kenhesse a rombolást.

A lopott levéllel átszaladt „szerelméhez", Nannerl egy barátnőjéhez, aki mindezideig egy tizennyolc éves kadétfélét részesített előnyben. Most is ott ült a hölgy mellett, együgyűen kavargatva szája magasságában a kávéját, Wolfgang pedig páváskodva sétált föl s alá a szobában, sorba idézve a Hasse-levél rávonatkozó részeit: „a kompozícióim koromhoz képest felfoghatatlanok... hallod?

fel-fog-ha-tat-lanok (s azzal tréfából valami macska-akkordot vert le a zongorán)... a fiúcska szép, élénk, charmant, minden szempontból elragadó... hallod? szép, szép, szép (mire pokoli grimaszt csinált, úgyhogy a kadét a kávé felét kilöttyintette).

Mikor apja reggeltől estig számolta a pénzét, és az anyja házsártoskodott, hogy Leopold az utolsó fillérig mindent magával visz, ő meg itthon éhen halhat és rongyokban járhat Marianneval: a papa az asztalra csapott, a tallérok szétrepültek, úgyhogy mérgesen kezdhette elölről a számolást. De azért elmagyarázta hitvesének, nehogy azt higgye, zsákban hozzák majd haza az aranyat Itáliából, ellenkezőleg, *ők* fognak rengeteget költeni, de hát mégiscsak ez a legjobb befektetés. „Igen, arany karkötőt ajándékozni egy primadonnának, mert a cigány pofájából méltóztatott egy magas *c*-t kiszorítani!" – válaszolta a mama. Itáliában nem fizetnek belépőt a koncerteken: zártkörű arisztokratikus mulatság – válaszolta a papa.

– Akkor máris teheted vissza a pénzt a szekrényedbe – mondta felhúzott orral Wolfgang –, a régi műsorból már elég volt: egy kurtizán aranykeresztet ad, egy hercegnő megcsókolja a fülem hegyét, a páterek imádkoznak értem, a püspökök hat misét rendelnek tőlem ingyen – nix Italien!

Azt hiszem, nem hozok szégyent Wolferl fejére, ha az elkövetkezőkben jellemének bizonyos gyengeségét kell ábrázolnom. Abban a pillanatban ugyanis, mikor Wolfgang mosdatlanszájú antiklerikális szólamokkal zavarta meg a „szent család" idilli hangulatát: abban a pillanatban Leopold felkelt, odament egy kis szekrényhez, titokzatos mosollyal, sőt valami kárörvendő árnyalattal, kinyitotta. Utolérhetetlen bájjal tudta hosszú fehér ujjaival ide-oda lengetni az apró, tűvékony ezüst-kulcsokat. Leopold egy hatalmas, pecsétes pergamen-levelet szedett elő; mikor szétterítette, ropogott, mint aprófa a tűzben.

– Csak szidd a püspököket, te zöldfülű aufklärista, csak bégess szépen együtt a francia birkákkal – mit neked az apád? Elavult, időszerűtlen szörnyeteg! – azzal, hogy össze ne göngyölődjék az okmány, két végére két súlyos gyertyatartót állított.

Mama, Nannerl, Wolfgang áhítattal betűzték a szöveget: „... Wolfgangus Mozart iuvenis 14 annorum... quod sit imposterum Concert Maister..." Wolfgangot kinevezték koncertmesternek.

A papa közben némán sétált fel és alá, óriási léptekkel, és várta a hatást. Néha felemelt egy-két forintot egy pénzoszlop tetejéről, aztán szórakozottan és egyenként visszaejtegette őket.

– Mit bámulsz? – kérdezte öccsétől szemtelen, prózai hangon Nannerl. – Az érsek kinevezett koncertmesternek. – Utána még a nyelvét is kiöltötte és valami olyan hangot adott, hogy „bőő", majd Wolfgangot gúnyos orrhangon utánozva énekelte: „a páterek imádkoznak értem, a püspökök hat misét rendelnek ingyen..."

Most jön az a bizonyos jellemgyengeség, melyre fentebb céloztam. Wolfgang ugyanis majd kiugrott a bőréből örömében, elkérte a pergament az apjától, aki a világért oda nem adta volna: csak úgy engedte át a szomszédba fiát a „kadétos" nimfához, hogy az anyja is elkísérte. Wolfgang örömének felét elvette, hogy nem volt ott a kadét, de mikor a hölgy öregapja, öreganyja, és még tudomisén milyen pereputtya a Wolferl lármázására mind betódultak: Wolfgang felolvasta a dekrétumot, utána felállt egy székre és mint hivatalos koncertmester egy siralomházi Te Deumot énekeltetett a kávénénikékkel.

Mikor anyjával kiléptek a kapun, Wolfgang azonnal Zsigmond érsekhez akart szaladni, „pour reconnaissance", hálavizitre. Anyja alig tudta lebeszélni, ezerszer ismételve, hogy az érsekhez nem lehet csak úgy akármikor ajtóstól betörni, mire Wolfgang a legnagyobb indulattal magyarázta, hogy az érsek saját kinevezett koncertmestere még éjjel is felcsengetheti őhercegségét – mit ért ahhoz a mamuska? Mikor a mamuska három mondsee-i krémest ígért és egy kispohár puncsot a *Három kávéfá*-ban: Wolfgang fejét csóválta, de belement a kompromisszumba, noha vaníliás orral és gőzölgő poharát táncoltatva még tovább érvelt: „Az érsek egyenesen meg lesz sértve, hogy nem látogattam meg – lehet, hogy az állásomba kerül az erőszakosságod."

– Mit meséljek neked Roveretóról vagy Veronáról, édes öregem? – mondta fáradt mosollyal Wolfgang, mikor itáliai utazásáról faggattam – mindenütt ugyanazok a jelenetek, csekély változatokkal. Ha az én zongoravariációim is ilyen szegényesek lettek volna, bizonyára nem került volna sor ezekre a jelenetekre. Különben egy öreg, eszelős páterkával majdnem meggyűlt a bajom – hogy Veronában történt-e vagy Roveretóban, bizony már nem emlékszem –, elég az hozzá, hogy ez a kolostorában nem tudom én miféle szent ereklyéit őrizte, melyeket bizonyos napokon körülhordozott a városban. Úgy látszik, vagy a szent, vagy a páter nagyon népszerűtlen figura lehetett, mert a fogatlan atya arról panaszkodott, hogy jóformán egyedül hordozza az utcákon az arany szekrénykét, legfeljebb az utcagyerekek gúnyolják és hajigálják. De most! De most! – és azzal a páter felemelte a hangját, mint egy ószövetségi próféta –

idején egy sváb kintornás, egy bohóc, tévedt nők ölebe: és a pogány, istentagadó nép özönlik utána, és azok a csavargó világi papok még az orgonához is felengedik, ahelyett, hogy vízbefojtanák!

A vén bolond már az aranydobozáért akart rohanni, mire elhűlt bennem a vér: világhírű zongoraművészekkel szívesen vetélkedtem, de ezeréves, bebalzsamozott csontokkal nem óhajtottam versenyt futni a sáros utcákon.

A páter miatt borzasztóan elkéstem, már messze jártam, és még mindig hallottam átkozódását: úgy küldött a templomba, ahol orgonálnom kellett, mintha valami rosszhírű hely felé vettem volna lépteimet. A tömeg nem ismert meg: mészárosok vagy pietista pribékek tudtak csak utat vágni.

Ami Mantuát illeti, arra azért emlékszem jobban – folytatta Wolfgang –, mert lelkemben nagyon mély nyomot hagyott az a préselt virág, melyet apám fiókjában találtam, mikor kiloptam Hasse mester ajánlólevelét, és a virág szétporladt a kezemben. A lopás miatt úgyis tele voltam mardosó lelkifurdalással és bűntudattal: ez a rejtett, halottszínű virág meg mintha apám egy ifjúkori bűnét zárta volna magába. Hogy hervadt teaillata mért nem *anyámat*, hanem valami idegen nőt juttatott eszembe – hamarjában nem is tudnám megmondani. És itt Mantuában én is egy ilyen virághistóriába keveredtem. („Rómeó Mantuában" – motyogtam magamban, miközben Wolfgang mesélt, de Wolfgang nem értette, nem is kérdezősködött felőle.)

Valami Sartori vagy Sartoretti nevű hölgy egyszer meghívott ebédre. Özvegyasszony volt (bár az is lehet, hogy férje valami vicinális háborúban volt vasárnapi condottiere, bizony már nem emlékszem), tény, hogy kettesben voltunk, és nemegyszer úgy éreztem magam, mint József Putifárné házában. A levest úgy kínálta, mintha oltárra vinne áldozatot, áhítattól lezáródó szempillákkal. Mikor koccintott, a keze remegett; ha az inas balfelől elém tolta az óriási tálat, a signora felugrott helyéről, ő merített a főzelékből, mártásból, olajos salátából, mikor megöntözte fűszeres lével pirosló costolettámat, akár ókori rabszolganő is lehetett volna, aki bibliai nárduszszal locsolja ura lábait. Ezt látta volna Nannerl barátnője, aki azzal a szecskával kitömött kadéttal miákolt!

Másnap a szolgája egy óriási faenzai vázát hozott – tegnap valami udvarias megjegyzést tettem rá, noha úgy értek a majolikához, mint vak a freskófestészethez; a vázában fantasztikus virágok, a virágok között kevésbé fantasztikus dukátok és a dukátok között

a legkevésbé fantasztikus költemények: olasz himnuszok Wolfgang Amadeus Mozartról.

Apámmal azt se tudtuk, hová tegyük az óriási vázát: úgy cipelgettük egyik sarokból a másikba, mint a törpék egy tíz akós boroshordót; az orrunk sárga lett a ráhulló virágportól.

Épp ezeket a cirkuszi erőmutatványokat produkáltuk egymásnak, mikor egy csinos szobalány jelenik meg óriási köcsöggel: fagykenőcs volt benne. Az ebédnél ugyanis panaszkodtam, hogy utazás közben a hegyekben lefagytak az ujjaim; januárban voltunk. Mikor a szobalányt kivezettem, a kis Ginetta karonfogott, megkért, hogy kísérjem el, én el is kísértem. Erre ő suttogva elmesélte, hogy úrnője lelkibeteg a szerelemtől, nem tud aludni, éjjel a kertben sétál, és holdfénynél mondja tollba neki a hozzám intézett szerelmes verseit. Nem eszik egy falatot sem, és egészen biztos – a finálé ugyancsak meglepő volt számomra! –, hogy ha most eljönnék őhozzá, mármint a kis fagykenőcs-kurír Ginettához, és egy kicsit vele maradnék: ez óriási lelki megnyugvást jelentene alvajáró úrnőjének. Mikor Ginettának azt mondtam, hogy nem lehet, mert a papám vár, azt mondta: „Bambino!" – s azzal elszaladt. Én így is jó későn értem haza, mert bizony eltévedtem Mantua zegzugos utcáin.

Otthon még gyertyavilágnál elolvastam újra a verseket. Pár szavára, mint „édes arpeggio", „Vénusz és a grációk", „isteni Cypria" vagy „szent harmóniák" egy-egy dalt komponáltam, ott a gyertya mellett, és másnap délelőtt elénekeltem neki egy szőlőlugasban. Volt ebben valami perzselő, buta kamasz-fejem számára: kicsit játszhattam a tűzzel.

Persze ráfizettem a dologra, ha ugyan nem vagyok hálátlan, hogy ilyen nyersen ítélem meg a dolgot: az olvadozó signora, akin egyáltalában nem sikerült felfedeznem a hiányos táplálkozás testi nyomait, arra kért, hogy a mai napot töltsem vele. Délelőtt hintóján megmutatja a város nevezetességeit, este meg elvisz az operába, éppen Hasse Demetrio-ját játsszák – az, aki annyi szépet írt rólam, megérdemli, hogy meghallgassam, és ha ezt meg is írom a szerzőnek, igazán nagyon fog örülni.

Mondtam, hogy a sétakocsikázásba csak akkor egyezhetem bele, ha nélkülözni tudja egy cselédlányát és azt azonnal elküldi apámhoz, jelenteni a dolgot. Apám pár perc múlva megkapta az üzenetet.

Az építészethez nem nagyon értettem, csak annyit tudtam róla, amennyit „univerzális műveltségre" törekvő apám belém vert. Mi-

kor a középkori városházat néztem, nem nagyon mertem gyönyörködni benne, mert apám „barbár"-nak nevezett minden középkori dolgot (hiszen ebből majdnem botrány lett Frigyes király nővérénél, ha emlékszel), viszont mikor a „barocco" püspöki palota elé érkeztünk, meg a duomo homlokzatát élveztük, nyugodtabban vert a szívem, mert ez már afféle „papuska-dolog" volt, és hasonlót Salzburgban is láttam.

Az operából elég vegyes benyomásokkal távoztam, bár nem tudtam olyan zenei aggályossággal figyelni, mintha egyedül lettem volna. A signora „gyengélkedett", támogatni kellett, rám dűlt; ha valami nagyon meghatotta, könnyeit az arcomra csurgatta; ha valamit nagyon halkan akart mondani, sajátos módon nem a fülembe suttogta, hanem a számba. Nehogy azt hidd, hogy mert ilyenformán beszélek az építőművészetről és az öregedő nők szerelmi türelmetlenségéről: betegesen gyermekes vagy a szerelem dolgaiban gyógyíthatatlan fajankó voltam. A londoni lélekbúvár vizsgálatai óta, tudod, hogy nincs erőm komolyan venni ezeket az állítólag mélyreható elemzéseket, viszont azt mégis meg kell jegyeznem, hogy „angelicus diabolus" voltam, ahogy később Padre Martini mondta rólam tréfásan; tiszta gyermek és spleenes bölcs (mért nem mondta mindjárt hogy Cherubin és Sarastro egyszemélyben? – az sem utolsó meghatározás). A „spleen" szót egy londoni szalonban hallottam, és úgy vettem ki, hogy búskomorságot, kiábrándultságot, valami beteges lelki őszt jelent. No, de ha szidom a londoni lélekbúvárt, ne essem az ő hibájába, és beszéljek inkább a mantuai énekesekről, akiket az operában hallottam.

A primadonnám egy nem éppen énekesnőnek való testi tulajdonsággal rendelkezett: olyan pici volt a szája, mint egy parfümös üveg nyílása, de még azt se volt hajlandó kinyitni. Mindegy volt, hogy az egeket akarta-e fejére dönteni vagy csak halkan pityeregni, mint egy bús csermely kiapadás előtt: végig ugyanaz a mozdulatlan selypegő kis karika, gödröcskés álla fölött. A második donnát Frigyes király azonnal felvette volna gránátosai közé. Ordított is, hadonászott is: látszott, hogy először van színpadon, félt a díszletektől, félt a társaitól, félt a karmestertől, sőt a saját maszkjától is – üvöltésével és indokolatlan rúgkapálózásával ezt a félelmét óhajtotta leplezni. Nem rosszmájúságból mondom ezeket – nagyon sokat tanultam tőlük. Még attól a mekegő vén tenortól is, akit vaksága miatt ketten kísértek a díszletek elé a színpadra, és egy festett bokor mögül bottal piszkáltak, hogy tudja: jobbra vagy balra intézze-e szavát?

Ne csodálkozzék, hogy mint afféle obsitos oboás: naiv kalendárium vagy háztartási napló módján igyekszem érzékeltetni ezt az itáliai hajszát, és rángatom művészi képzeletét stációról stációra.

Milánóban Leopoldék az augusztinusok Szent Márk kolostorában kaptak fényes lakást. Mikor a kocsiból kiszálltak, három barát várta őket. A fiatal Wolfgang persze nem takarékoskodott a tréfákkal, apja nagy bosszúságára – Wolfgang különben azért volt ennyire virgonc, mert egész úton aludt; most csak úgy szikrázott és gyöngyözött, mint Salzburgban a Guidobald érsek szökőkútja. Leopold nem sokat aludt, mert tündér fiacskája rettenetesen horkolt; a papa meg is jegyezte, hogy nem is komponistának, hanem nagybőgőnek született, és ha ezt a tudományát mutogatná a finom úri népeknek, sokkal többet kereshetne.

De Wolfgang csak petyegett tovább: „Most mit gondolnak ezek a milánóiak rólunk, ha meglátnak a három fráter társaságában? Inkvizíció elé visznek? Eleven ereklyék vagyunk és szellős üvegkoporsóba raknak? Temetésre megyünk? Vagy vezeklő apagyilkosoknak néznek, akik beöltöznek az ágostonrendiek csuhájába?"

Lakásuk, mint mondtam, nem volt önkinzók számára épített cella. Napos, kényelmes vendégszoba volt, az apostolok késő utódainak szánt süppedő fotelekkel, le lehetett látni az udvar oszlopaira, virágaira és csikorgó kútjára. Még külön inasuk is volt, egy laikus testvér (Alfonzó?), a világ legnagyobb pletykafészke, aki öt perc alatt elmondott minden rosszat minden bennlakóról, de Wolfgangot nagyon szerette, és esténként bemelegítette az ágyukat. Maga húzta fel lihegve a vizet a kútból, dolgozott, mint egy matróz, aki viharban rángatja a vitorlaköteleket; a vizet jó forróra melegítette, és közben úgy ügyelt rá a konyhában, mintha legalábbis főszakács lett volna, és a római pápa vacsoráját kotyvasztaná. Egyszer majdnem kidobták. Meghallotta, mikor egy szegény ember azért imádkozott a szent Antal szobor előtt, hogy estig két dukátja legyen: erre Alfonzó feltörte a perselyt és elvitte a pénzt a szegény ember odújába.

A lombardiai kormányzó szintén elhalmozta őket minden kedvességgel, és elvitte mindkettőjüket egy karneváli mulatságra. A velencei farsangról még mesélek, de azért ez se volt kutya.

Álarc, maskara, persze kötelező volt; Wolfgang soha el nem felejtette, ahogy a vizesflaskós ágymelegítő fráter gondoskodott a maszkokról meg dominókról. Leopold persze tiltakozott, öreg korára

ne csináljanak belőle bolondot. Mikor ezt a fráter meghallotta, bedugta a fülét, mintha a papa legalábbis valami szemérmetlen káromkodást szalasztott volna ki a száján a monostor megszentelt folyosóin. „Maga a prior küldte őket" – mondta a fráter a maskarákról –, mire Wolfgang szemtelenül megjegyezte: „Ezzel nem fog hatni apámra, mert ő liberális, szabadkőműves, forradalmár, aufklärista, republikánus, antiklerikális, etcetera, etcetera." A fráter ijedtében leejtette a maskarákat, Leopold alig tudta megnyugtatni, hogy fia csak rossz tréfát csinált, s azzal villámsebesen belebújt a bolond holmikba. Legszívesebben szamárfejet húzott volna koponyájára és abban ment volna audienciára a priorhoz. Ha egyszer vallási kötelezettség! (Mindennek ellenére, mikor arra került a sor, hogy „en masque in die Oper in Gala fahren" ahogy maga írta – szolíd világi szabót hivatott, és így diszkrét bolondként jelent meg az operában.)

Wolfgang természetesen sokkal jobban emlékezett a sokkal bolondabb velencei karneválra, de egy maskara-pár itt is mélyen bevésődött emlékezetébe. Egy lila meg aranyszínű fényekkel megvilágított, suhogó szökőkúthoz támaszkodva, két alakot pillantott meg. Az egyik, mint a laikus fráter magyarázta (állandóan ott volt Leopoldék mellett, kétszer olyan hosszú dominóban, mint jómaga, úgyhogy többet járt négykézláb, mint egyenesen, mindenki röhögött rajta, hogy részeg) – szóval a fráter megmagyarázta, hogy a férfialak tulajdonképpen nő, nézze csak meg selyemharisnyás lábát! Ez a nő most Don Juan-maskarában jelent meg a mulatságon; az, aki mellette van, a lombardiai kormányzó maga, ördögnek öltözve – most fogja épp a pokolba ragadni a bűnös lovagot... (Nem azért írom ezt, mintha a Don Juan eredetét itt keresném; remélem nem is képzeli, hogy ilyen ordenáré vagy naiv vagyok. De hát a kuriózum: kuriózum.)

A lila görögtüzekkel megvilágított szökőkút valóban valami ördögi glóriát adott ennek a párnak: az elkárhozás és a se istent, se halált nem ismerő testi szerelem feneketlen borzalma sugárzott belőlük. (Wolfgangot, ha Afrodité delejes érintését érezte: mindig kirázta a hideg, még a fogai is zörögtek.)

Leopold fantáziájában a legvisszataszítóbb színekben jelent meg az a tengernyi erkölcstelenség, ami egy ilyen mulatság következménye lehet, lelkiekben, testiekben egyaránt. A laikus testvér nyugtatta: odafenn a kolostorban állandó „ügyeletes" imádkozik a mulatozókért. Egy tudós páter például külön imádkozik Mordedura bárónő erényeiért, és mivel a bárónő Kleopátra maszkjába öl-

tözött, a könyvtárból felhozatta a Kleopátra történetére vonatkozó összes fóliánsokat, hogy filológiai pontossággal könyörögheSSen az adódó kísértések legyőzéséért.

Egy félhomályos kertben aranygyapjas kosnak öltözött törpe ló közeledett feléjük, hátán két tündéri gyermek, egy fiú és egy leány, de a fiú is nárcisz-bőrű bimbózó vénusznak látszott. Wolfgang épp egy sötét bokor mögé bújt, nem éppen elképzelhetetlen okokból, amellett az álarca is meglazult, a parókája is félrecsúszott fekete kámzsája alatt: azt igazgatta. Mikor előjött, az arca még fedetlen volt, a két ifjú fáklyája éppen a szemébe világított. Szinte egyszerre kiáltottak fel, az üvegcsengők hangján: „Amadeo! Amadeo!"

A két eleven antik szobor (szinte átlátszóak voltak az üdeségtől) nyájasan bemutatkozott. Az egyik „Phrixus", a másik „Hellé" volt a görög hitregékből.

Wolfgang úgy sejtette, hogy mindkettő leány, és megfeledkezve a perzselő szépségű „Donna Juanna" kárhozatba taszító lábairól: halálosan szerelmes lett a két nimfába.

Fehér bőrük, encián-kék szemük, a ló fején a habzó aranyforgácsok, a bíborfényű fáklya és a szénfekete, szénkemény ciprusok: egészen levették a lábáról. („Utálom az ilyen fickókat" – írta haza Leopold a mamának...")

A madárhangú „lányok" jól ismerték hírből Mozartékat, megígérték, hogy holnap délelőtt eljönnek hozzájuk, s azzal már tovább is nyargaltak – remélhetőleg Hellé nem fog annyira ragaszkodni a mitológiához, hogy egy milánói kútba bukik aranygyapjas lováról.

Másnap valóban meg is jelentek. Lefekvés előtt Wolfgang humorosan megkérdezte az ágymelegítő frátert, hogy nincs-e az „ügyeletes imádkozók" között egy görög-szakos is, aki megvédené őt a kísértéstől?

Nem tudom, védelemnek nevezhető-e az, hogy mikor másnap a két görög virág vagy madár ott állt Wolfgang előtt, a kis klavecin mellett, kiderült róluk, hogy – herélt énekesek: és így pogány szerelem helyett egypár latin motetta született az éjféli ismeretségből. *Quere superna* – talán még ma is ezt énekli valahol a laikus fráterek mennyországában hamisítatlan botfülével Mozarték ágymelegítő szolgája.

A lombardiai kormányzó, Firmian gróf, valóban mindent elkövetett, hogy Wolfgangnak tehetségéhez méltó sikere legyen Itáliában. Lássák, hogy Wolfgang nem afféle felhúzható zenélő bádogbaba, mint amilyeneket Brüsszelben látott, hanem: zeneszerző, akinek szíve van, ismeri a színpad drámai izgalmait, és a zenekar tudós rafinériáival is tisztában van.

Mikor ezt férfias és okos melegséggel magával Wolfganggal is közölte egy vacsora után, Wolfgang könnyektől csillogó szemmel és szelíden lehajtott fejjel számolgatta ujjain a kormányzó dicsérő szavait: – Jawohl, jawohl! Komponista (és fölemelte a hüvelykujját), igen – aztán mi még? mi még? (és a számoláshoz óvatosan kiegyenesítette a mutatóujját)... ja, hogy szívem van, igen ez is „stimmel". Gyerünk csak tovább. Színpad, dráma, figurák... akció és szenvedély: ez is áll, úgyhogy a középső ujjamat sem kell begörbítve tartanom. Valami még volt, valami még volt (és játékosan ide-oda mozgatta a gyűrűsujját) – ja igen: zenekar! zenekar! Rafinált összeesküvés a hangszerekkel: ugye valami effélét mondott excellenciád rólam? – azzal Wolfgang egy öregúr sóhajával felkelt, majd hangosan elkacagta magát és megjegyezte: „Nem is olyan rossz útlevél a Parnasszusra!" – és úgy, ahogy erre apja tanította és ahogy ez akkortájt szokásban volt, megcsókolta a kormányzó sápadt, topázgyűrűs kezét.

Wolfgang három-négy áriát komponált, Metastasio-szövegekre. A közönség soraiban ott ült a modénai herceg a leányával, mellettük maga a bíboros érsek. A bíbornok halkan suttogta a hercegnek: „A vén Hasse csomagolhat olympusi lakában, amiről azt hitte, hogy örök ízentélye lesz és in aeternum fogják ott tömjénezni. Nekem aztán igazán van egy kis tartalék tömjénem a kamrámban – mondta mosolyogva –, de most már azt is tudom, hogy ezentúl *kinek* füstöljek vele."

Mikor ezt a megjegyzést Leopoldnak is elismételte, Leopold rögtön Wolfganghoz szaladt, és közölte vele: „Ez a legnagyobb kitüntetés, ha egy bíboros érsek a tiszteletedre blaszfém aranymondásokat enged meg magának."

A koncert után a kormányzó maga nyújtott át egy remekművű szelencét Wolfgangnak: Wolferlnek úgy remegett a keze, hogy kiejtette. A padlón csilingelve és szikrázva gurultak szét a florentin florinusok: a modénai hercegnő rögtön letérdelt, és szedegetni kezdte őket. Persze Wolfgang is négykézlábra esett, jól összeütöt-

ték a fejüket, mire a kormányzó, fájdalomdíjképpen még egy dukáttal megtoldotta az ajándékot.

Még a kacagásnak nem szakadt vége, mikor Firmian gróf udvari káplánja kilenc pompás kötetet hozott a terembe, mint az inasok a toronybarakott tányérokat: Metastasio összes művei voltak, a torinói díszkiadásban. Wolfgang azt se tudta, melyiket nyissa ki előbb, hol az egyikből olvasott – dehogy olvasott! szavalt! – dehogy szavalt! énekelt! –, hol a másikat túrta apró ujjaival. A modénai herceg lánya egy ablakmélyedésbe hívta, és azt mondta: „Ugye holnap énekel nekem valamit? Az olyan kényelmes önnél, hogy nem kell kottát nyomni a kezébe, ahhoz hogy énekeljen: elég a prózai szöveg, azt is rögtön elénekli."

Wolfgang, aki a barikás szelídség és fricskázó konfidencia sajátos keveréke volt, azonnal kicsippentett a modénai hercegnő kebléből egy levelet, ami ellen a princessz szerencsére nem tiltakozott, és a szöveget rögtön a „lírikus tragédiák" stílusában elénekelte. A levélben a hercegnőt egy barátnője arra kéri, hogy azt a tojásformájú fadarabot, melyet lúdtalpa ellen szokott viselni és most a hercegnő ágya alatt felejtett, legyen szíves visszaküldeni.

Elérkezett a búcsúzás ideje. A herceg és a kormányzó az előcsarnokig kísérték Leopoldékat, az inasok felsegítették a kabátokat, a két portás szélesre tárta a kapu két szárnyát, a lépcsősor előtt várakozó hintó kocsisa apró előjátékokat pattintgatott az ostorával – mikor gróf Firmian egyszerre csak tettetett affektációval a homlokára üt:

– Ach, majdnem elfelejtettem. Diplomáciai követség vár önökre a zöld szobában („ezt a sok kéket-zöldet, amiben én már fagyoskodtam meg izzadtam!" – gondolta Wolfgang), és valami apróságról óhajt tárgyalni önökkel. Legyenek szívesek visszafordulni, mégsem akarjuk megsérteni őket, majd én kalauzolom önöket.

A zöld szobában három férfi várt rájuk. Mikor Wolfgang is belépett, egyenesen hozzá mentek, mélyen meghajoltak és barátságos mosollyal üdvözölték az „opera musicale" ifjú mesterét, majd röviden közölték vele, hogy egyelőre csak pillanatra akarják fárasztani, mindössze arról van szó, hogy egy aláírást kérjenek tőle. A Wolfgangot és Amadeót nem is kell kiírnia egész hosszában, sőt a rövidítést is elhagyhatja, bőven elég az, hogy „Mozart". Később, sajnos, kénytelenek lesznek alaposabban terhére lenni, tudniillik novemberben vagy legkésőbb decemberben egy teljes operát szeretnének játszani tőle, itt Milánóban: az ország leghíresebb énekesnői és énekesei türelmetlenül várják a mozarti partitúrát, a tiszteletdíj száz

kerek „gigliato" – a betanítás idejére fejedelmi lakosztályt biztosítanak a maestrónak.

Wolfgang elsápadt, majd mint egy túlvilágról parancsoló kísértet türelmetlenül rászólt az apjára:

– Azonnal írd meg a mamának. Ott van penna és papír – és mint aki tíz év óta lakik ebben a házban, a szoba sarkában álló nyitott írószekrényre mutatott.

– Nem karneváli tréfa? – kérdezte esdeklő hangon Leopold, és megszorította két kézzel a kormányzó jobbját.

– A bíbornok úr őexcellenciájának jelenlétében még tréfából sem mernék hazudni – felelte gróf Firmian. Ekkor vették észre, hogy a bíbornok ott ült végig a homályos sarokban, és egy hónapok óta álló óra ingáját bökdösi a mutatóujjával, de az csak nem akart megindulni. „Fel kell húzni" – mondta Wolfgang és máris ment volna a bíbornokhoz, hogy a kulcsot megkeressék, de aztán meggondolta magát, odament a három színházdirektorhoz vagy mihez, visszaszólva a bíborosnak: ‚Bocsánat, csak ezt aláírom, – hol kell?... ja itt lent? – rögtön megjavítjuk az órát." Elvégre rendbehozta ő már a salzburgi toronyórát is, hatvan harangjával.

Persze Milánótól Lodiig, Loditól Pármáig és Pármától Bolognáig nem volt végig ilyen fölényes. Hol zokogott a meghatódottságtól, úgyhogy a jószívű kocsis a legkülönbözőbb varázsszereket ajánlotta fel, mivel hogy a „sok könny a visszafojtott szelek miatt van" – hol meg ezeregyéjszakai színekben látta az eljövendő operaelőadást, amikor még az utolsó próba után is, a félelemtől reszketve kérnek majd tanácsot tőle a leghíresebb nápolyi és velencei énekesnők, ahelyett hogy légyottokra szaladgálnának a lovagjaikkal.

Mikor végre Bolognába érkeztek, és Wolfgang Pallavicini gróf kastélyában koncertezett, azt hitte, gonosz manók incselkednek vele, és nem is Bolognában van, hanem még mindig Milánóban: vendégek, csillárok, festmények annyira hasonlítottak. Csak egy különbség volt, „de az aztán kiadós", mondta nyelvével csettintve Wolfgang: a bíboros érsek helyett egy egyszerű franciskánus barát ült a gróf mellett az első széksorban, Padre Martini, az ellenpont, a zenetörténet és zeneelmélet legnagyobb szaktekintélye az egész világon.

Egy idősebb signora, akiből úgy ömlött a szó, mint a kutak kődelfinjeinek szájából a bugyborékoló víz, suttogó hadarással magyarázta Leopoldnak (miközben szórakozottságból folyton Leopoldot legyezte saját maga helyett):

– Ön nem is tudja eléggé értékelni, hogy mit jelent az, hogy a páter, vagy ahogy itt Itáliában becézzük, a *Pont Ellenpápája* –

– Talán az *Ellenpont Pápája?* – kérdezte szerényen Leopold.

– Hogy mondja?... Mindegy. Szóval a páter évek óta nem jelenik meg nyilvános hangversenyeken, még ha Jubál maga koncertálna is – „ő vala a lant feltalálója" –, emlékszik a bibliából? Aszkétikus visszavonultságban él, de azért nehogy azt higgye, hogy nyugton hagyják. Egyszer éjfél közepén valaki őrült módjára rángatja nála a csengőt. Az a páter, aki az utolsó kenetet szokta feladni az éjszakai haldoklóknak, már készíti a szent holmikat (a signora keresztet vetett) – mikor a portás jelenti, hogy egy aranybabársonyba öltözött, lobogó hajú dáma óhajt azonnal Padre Martinival beszélni. Signora Corvo, a világhírű énekesnő, aki egész éjjel próbált, mert holnap reggel az átutazó pápai nunciust kell egy áriával fogadnia, és valamit nem ért a partitúrában. Padre Martini magyarázza meg! Mire az öregúr felkel, gyertyát gyújt, és a hiszterizáló énekesnőnek pontosan elmagyarázza, mit kell csinálni. És ez így megy napról napra. Királyok küldik be neki botfülű fiacskáik összhangzattani dolgozatait, hogy javítsa ki piros téntával; a római pápa rimánkodik, hogy vegye át a vatikáni zenekart, és legyen a karmesterük. De hát a Padre ebben csökönyös. Nem megy.

Leopold is bizonyos határon túl nem ismert tréfát, és egyik kezét gyengéden a legyezős signora térdére tette, a másikkal meg Wolfgangra mutatott, aki már jó néhány perce zongorázott.

Wolfgang boldog volt: nem látott ő se Pallavicinit, se Tiziánvörös hajú kurtizánokat, azt se vette észre, hogy egy szenvedélyes futamnál lebillentette az egyik gyertyatartót és három inas taposta a szmirna-szőnyeget. Mintha megszűnt volna az egész világ, és csak ő és Padre Martini maradtak volna belőle. Hogy lába alatt a szó leggroteszkebb értelmében égett a föld: nem is látta, nem is érezte – viszont Padre Martini ölébe tett kezének minden hajszálnyi mozdulatát figyelte. Egy érrándulása, egy illanó dobolás a középső ujjával – kimerítő bírálat, zeneiskola és aggályosan aprólékos karmesteri útmutatás volt számára. Noha az amúgyis fáradt és amúgyis rendkívül diplomatikus modorú Padre arca rendületlen volt, mint egy kőkoporsó domborműve: Wolfgang tudta, hogy *ez* a „tapsvihar", nem ami ezután fog következni a fejedelmi vendégek részéről.

A Padre mindjárt másnap magához rendelte a kolostorba, őt is, Leopoldot is. Különböző fúga-feladatokat adott a fiatal „virtuoso"-nak („szerző"-nek még nem nevezte!...), majd körülsétáltatta őket a kolostorban.

A barátok külön sétahelye olyan volt, mint egy kripta, alacsony, elefántlábakra emlékeztető oszlopokkal, az oszlopfőkön egypár lóherelevél a legotrombább szűkszavúsággal kifaragva. Nyomasztó boltívek, csontvázra emlékeztető bordázattal; a falak csupaszak, börtön vagy a római nagykanális alagútja lehetett ilyen. Épp ezért oly bolondos és lehetetlen kép volt, mikor (mintegy a koncertbeli legyezős signora pletykáit igazolandó) megjelent a spanyol királytól érkező küldöttség, őrült spanyolokhoz méltó öltözékben. Táncoló strucc-tollakkal, ágyúcső-kézelőkkel és térdtől bokáig visszahajtott szattyánbőr csizmákban. Egy koronázási mise partitúráját hozták. Kinyújtott kardjaikon nyújtották át a disznóbőrbe kötött óriási könyvet, és félórás latin beszédet mondtak. Mikor a végére értek – tekintettel arra, hogy a középkori sétáló-teremben semmiféle bútor nem volt –, a Padre intett, hogy tegyék csak le nyugodtan a kőpadlóra. „Mindennap súrolunk."

Contrasto Armonico: ugye ennek a Tessarini-műnek a címe sokszor szerepelt már emlékirataimban? De talán eléggé indokoltan és *ezen* a helyen a legindokoltabban. Csütörtökön ugyanis a kriptaszerű kolostorban voltak, pénteken meg Farinelli villájában.

Farinelli világhírű herélt énekes volt, most már úgy hatvan és hetven között lehetett, kissé elhízott, dúsgazdag ember volt, felséges bolognai nyaralóval és felséges hangja ragyogó romjaival, lágy tokákkal körülpárnázott torkában.

Még Wolfgang hátán, karján ott lúdbőrzött a ferencesek sivár monostorának penészszagú hidegsége, mikor az olajos-modorú lakájok keresztülvezették Farinelli parkján.

Középen néma tó, rezdületlen, mint a csönd maga, feketezöld üvegből; egyik sarkában göngyölt szélű vízirózsa-levelek, szívükig behasítva, közöttük a nyíló fehér virágok: a párizsi kandallókon a „kínáskodó" hölgyek mű- és ál-Buddhái ültek ilyen bimbózó vagy tárulkozó virágokon. A víztükörben egy szigorú reneszánsz fal képe, félköríves fülkéivel és görög szobraival; hátrább két-három ciprusfa árnyéka, sötétek, rezdületlenek, mintha fekete papírból vágták volna ki őket gyertyaláng vagy dárdavirág idomra; közöttük egy pinea alig borzolt ritka kontya. A bokrok óriási nyírott labdák vagy

csonka gúlák; egy puritán fal tetején sűrű sorban öblösen nyíló vázák, sápadt rózsákkal, törékeny, megkeményedett erekhez hasonló ágaikon. Előkelőség, mértani rend, antik szigor és elíziumi líra: a ciprusokban az olaszok halála, a lótuszokban a perzsa vagy hindu nimfák lusta és misztikus szerelme.

Farinelli egy félárnyékos teraszon fogadta őket. Közepén egy vízirózsánál alig nagyobb szökőkút: a visszahulló gyöngyök egyenként estek egy finoman redőzött medencébe – meg lehetett őket számolni. Mikor Farinelli meglátta az egyik aranydíszes Metastasio-kötetet Wolfgang hóna alatt, az öreg énekesnek könnybe lábadt a szeme. Olaszoknál ez könnyen megy, Wolfgang már régen megfigyelte, különösen az ilyen vénülő kasztráltaknál, kezefejükön meszes vénákkal, torkukban – néha! – még mindig fiatal szopránok angyal-hangjával.

– Vagy tizenhat-tizenhét éves lehettem, mikor Metastasio *Angelica*-jában énekeltem – mondta Farinelli –, és azóta örök barátság fonódott közöttünk. Bolond szerelmesek és bölcs szülők nem éreznek, nem érezhetnek olyan mély kapcsolatot egymáshoz, mint mi ketten. Zene, költészet, baráti és művészeti hűség, intim kalandok tarka kulisszák között, közös világjárás, az ő sötét tragikus fantáziája és az én trilláim, falsettóim és koloratúráim *együtt* – ez nemcsak a mi kettőnk boldog végzete és kapcsolata lett, hanem talán az itáliai operának is megszabta mindörökre az útját.

(„Nagyokat is szoktak mondani ezek a taljánok" – gondolta Wolfgang és szeme elkalandozott a park méregzöld mohapázsitján.)

Az énekes később bevezette őket dolgozószobájába: a fal tele volt színes metszetekkel, melyek Farinellit ábrázolták különböző operai szerepekben.

– Szereti a színházat? – kérdezte hirtelen a tátott szájjal, irigyen bámészkodó Wolfgangtól.

Ha valami Wolfgangot nagyon izgatta, rendesen elvesztette a hangját, úgyhogy most is szürke zöngéstelenséggel suttogta:

– Csak azt.

Utána köhintett egyet.

– Érdekes – mondta Leopoldnak, mint tapasztalt vén róka a másik tapasztalt vén rókának –, az életem talán nagyobb komédia volt, mint azok, melyeket végigénekeltem. Vagy nekem kéne megírnom a memoárjaimat, vagy az ön fiának kellene valami nagy operát komponálnia az életemről. Képzelje, micsoda ribillió lenne a vaskalapos akadémikusok körében, ha valaki az opera buffát és az opera seriát egybeolvasztná? Márpedig az én csodálatos életem

éppen ez, és az ön fia tehetsége is éppen erre való. Itt van a zsebemben (elő is húzta) Padre Martini cédulája, melyet ma küldött át egy mezítlábassal, abban éppen ilyesmikről ír.

Hogy Leopold ennek mennyire megörült, az mutatja, hogy – ami életében még nem fordult elő – kínálás nélkül felhörpentett egy pohárral az asztalon álló borból.

– Az én életem V. Fülöp spanyol király udvarában! – folytatta Farinelli. – A király gyenge, habozó, politikához mélységesen nem értő ember; ideges, félénk, babonás, de a zenét imádja. Egész Európa tudja, hogy én voltam a kedvence, hogy ne mondjam „szerelme". A felesége, Pármai Erzsébet: bacchánsnő, bestia, intrikus... Érted, fiam? – mondta Wolfganghoz fordulva és tegezve, mert képzelete már lobogni kezdett és úgy érezte, máris a deszkákon áll és rendez, dirigálja a színészeket. – Érted? Látod a két figurát? Mert ez a lényeg. Első pillanatban biztos kézzel megfogni a karaktert. Eldönteni a pofát, a maszkot; eldönteni a hozzávaló legjellemzőbb néhány, – csak néhány! – gesztust. És akkor, ha művész vagy: szinte magától jönnek a profilhoz és mozdulathoz tartozó legtermészetesebb, legkövetkezetesebb és legkifejezőbb szavak vagy zenék.

Farinelli most már egészen tűzbe jött. Kissé eltávolodott Leopoldéktól, és a szobának abba a részébe ment, ahol a legkevesebb bútor volt, úgyhogy szabadon állhatott, szétvetett lábakkal és kitárt karral. Úgy élvezte magát és ötleteit, hogy a nyála is kicsordult.

– Ezt jól jegyezd meg, ezt a színpadi beállítást. Lent, egy oszlopokkal feltámasztott balkon *alatt:* én és a spanyol király. A király éneklekét vesz tőlem, noha beteg. Pongyolában van, sajtszínű és sovány, mint az ujjam. *Én* tanítom! Skálákat éneklünk (és mindjárt énekelt is: Wolfgang szinte hülyén mosolygott a gyönyörűségtől) – a király meg próbál utánozni engem (s azzal Farinelli halálra kacagtatta Wolfgangot torz nyivákolásával). Utána a király köhögési rohamot kap, és a mellette álló udvari orvos kanalas orvosságokat nyom le a torkán – ugye ez jó? – kérdezte Wolfgangtól, szinte vérbenforgó szemekkel és kissé asztmásan szedve a levegőt –, ugye ez jó jelenet? – fordult most Leopoldhoz, aki attól félt, hogy most üti meg a guta a felizgult heréltet, – *scena! scena!*... És ugyanakkor *fent,* a balkonon: a király bestia felesége, Pármai Erzsébet. Vörös haj, kivágott ruha, tejszínű mellek. Eladják az országot Alberoni bíbornok-miniszterrel. A miniszter piros vagy lila pap, sátáni profillal, diplomata, kéjenc, intrikus és zsarnok. Hallod, Wolfgango? Nem kell túlbonyolítani a jellemeket. Az opera, à la

Farinelli, a marionettel legyen rokon, ne a szőröző-szálazó „lélektannal". Túlzás? Az öregek túloznak! Te csak légy szépen moderato és temperato – mondta váratlan durvasággal: úgy látszik megsértette Wolfgang csodálkozó pillantása.

– Ez aztán négyes! Én, a világhírű énekes, legszebb áriáimmal; mellettem a haldokló király, aki velem próbál duettezni; odafenn a nőstény mezzói, végül a szakrális ördög baritonja.

Wolfgang előtt elhomályosodott a világ: a szeme tele volt könnyel. *Neki?* Neki mondja ez az énekes, hogy legyen csak „moderato" és „temperato"? Mikor oly áhítattal és izgalommal hallgatja Farinellit, és egy óra alatt, itt, helyben meg tudná írni az egész kvartettet?

Az olasz persze erre rögtön hozzárohant, kérdezte, mi baj? mi fáj? – mire Wolfgang őszintén bevallott mindent és a végén szipogva papírt és tentát kért. Farinelli még egyszer összecsókolta, két karján vitte az íróasztal elé. Jómaga meg Leopold lementek a parkba sétálni.

Leopold őszinte lelkesedéssel (és a fia érdekében) dicsérte Farinelli hangját a csikorgó kerti utakon, de a herélt csak legyintett gombapuha kezével. A tudomány érdekli! Van is egy kis alkimista konyhája, térképgyűjteménye, több mint száz keleti útleírás található a könyvtárában. – „Az énekeseknek ütött az órája; azok a sikerek, melyeket még most aratnak: az őszi erdő hervatag színpompája. Most a papíremberek tolakodnak: a kottafirkálók lázadása, meg a klarinétosok, fagótosok, oboások (!) lázadása – a végén már opera helyett zeneelméletet olvashatunk majd este, hálósipkában és legfeljebb egy csomó nagyzási mániába esett trombitás szerenádja fog megzavarni bennünket, miközben kotta-rejtvényeket fejtegetünk. Gondolja, hogy ez csak aggkori pesszimizmus?

De a borúlátó hangulatnak hamarosan vége lett: Wolfgang három fokot egyszerre ugorva rohant feléjük egy rakás telefirkált kottapapírral, és a tőle megszokott vad és parancsoló türelmetlenséggel követelte, hogy azonnal énekeljék el a kvartettet. Farinelli természetesen Farinellit; Wolfgang a piros hajú Pármai Erzsébetet; atyika lesz a kappanhangú V. Fülöp király.

– És a „tiszteld apádat...?" – kérdezte Wolfgang fejét simogatva a belcanto turbékoló pátriárkája.

– Még egy Alberoni kell! Nincs a házban véletlenül egy bariton? Csak úgy, valahol? Azt hittem, hogy az ilyesmi nem probléma – jegyezte meg Wolfgang.

– Maestro kívánsága parancs – mondta színpadias meghajlás-

sal Farinelli, és egy inas valóban kerített „csak úgy valahonnan" egy baritont.

Alig telt el pár perc és a pompás kvartett hallatára a park rácsai úgy megteltek csodálkozókkal és utcagyerekekkel, mintha a Münchhausen báró futóbabja tekeredett volna a kerítésre.

Wolfgang nem nagyon emlegette (úgy érezte, valami érzelmi túláradás van benne), hogy hányszor álmodott a milánói farsang két antik, ifjú lovasáról, Phrixus-ról és Hellérről, akik aranygyapjas álarcot raktak a pónijuk fejére. Tudja jól, hogy a legnagyobb tartózkodással fogadom ilyenfajta képzelődéseimet, de az ön regénye kedvéért mégis feljegyzem: vajon nem motoszkált-e mégis Wolfgang fejében a *Figaro* írása közben ez a két figura, mikor Kerubin zenei jellemét megformálta? Hogy mért épp *most* említem, rögtön megtudja.

41

Flórencben, április elején Nardinivel, a nagy hegedűssel játszott a már megszokott udvari társaság előtt. Koncert után Nardini magához hívta Wolfgangot, azt mondta, hogy egy kis meglepetést szánt neki.

Mikor Nardini nagynehezen kinyitotta a kertkaput elég rozsdás kulcsával, karonfogta Wolfgangot, mert sötétedett. Ugyanakkor figyelmeztette, hogy halkan lépjen és figyeljen. Wolfgang, aki ha nem a saját zenei gondolatairól volt szó, maga volt a megtestesült engedelmesség, most is úgy lépegetett, mintha tojások között járt volna. A távolban egy kerti ház ködös-kékes falai derengtek, a fiatal flórenci Hold párás fátylakat lengetett; ibolyaszín fényességek és fekete árnyékok hullámoztak a kora tavasz leheletétől borzongó kertben. Egy földszinti ablakból kockaalakú sárga világosság áradt. Nardini és Wolfgang mint a betörők közeledtek. Az ablak közelében egy sovány levelű bokor mögött meghúzódtak.

A szobában egy tizennégy-tizenöt éves fiú hegedült. Nem állt egy helyben, hanem erre-arra sétált, lassú tánclépésben, néha kinézett az ablakon, a Hold és a cserjék felé, néha meg-megállt egy tükör előtt és saját másának húzta, angyali öniróniával az arcán. Máskor egészen hátat fordított és a szoba belső sötétségének játszott, a gyertya csak a párkány közelébe eső tárgyakat világította meg, a távolabbi sarkok homályban maradtak. Mikor a fiúcska ismét az ablak felé közeledett, Nardini halkan megkérdezte Wolf-

gangot, lát-e még valakit a szobában? Erre Wolfgang nem tudott válaszolni, mert a szoba hátsó vége valóban nagyon sötét volt, másrészt meg azt hitte, hogy a hetedik mennyországban van. Ennek két oka is volt (hogy ilyen pedáns szárazsággal ismertessem önnel a helyzetet): Wolfgang a milánói karnevál Phrixus-át vélte felfedezni a zenélő ifjúban vagy gyermekben; a hegedű hangjában pedig mintha legsajátabb tónusára ismert volna.

– Jöjjön – súgta Nardini Wolfgangnak, s azzal előbújtak a bokorból és mindketten szótlanul rákönyököltek az ablakpárkányra. Az ifjú hegedűs odafordult, levette vonóját a hegedűről és hunyorgó szemmel próbálta felismerni a váratlan vendégeket. Wolfgang csak akkor vette észre, hogy a szoba másik végében egy hölgy ült, tollal kezében, egy csomó göndörödő papírlap közepette.

– Ah, the Maestro? – mondta az ifjú, és jóakaratú, de kérdő mosollyal nézett Wolfgangra.

– Amadeo – mondta Nardini, és szelíden magához ölelte Wolfgangot. Wolfgang szeretett volna szerényen tartózkodó és ugyanakkor, ahogy már a vére diktálta, gáttalanul „appassionato" is lenni, aminek természetesen valami nagyon félszeg mozdulat lett az eredménye: el is csúszott a kerti kavicsokon. Erre már a háttérben papírjaival foglalatoskodó hölgy is előrejött és mindkettőjüket a legdallamosabb szirén-hangon behívta. Wolfgang, anélkül, hogy engedélyt kért volna, beugrott az ablakon. Nardini követte a példát és mint egy csínytevő kamasz: Wolfgang után ugrott.

Wolfgang odabent ájtatos szerelemmel kérdezte az ifjútól:

– Phrixus?

– No. Not Phrixus. I never heard the name. Nem vagyok Phrixus. Hírét sem hallottam. – Majd tört olaszsággal, Nardinihez fordulva:

– Ön Amadeót ismerte meg? Ezek után ön semmi kedve engemnek tanítani. – Nardini is, a hölgy is, játékosan megcibálták az angol fiú haját, Wolfgang meg őszinte áradozással mondta:

– Not please! never! no so! no so! you are violinista risplendere, the morest great such young! – Ami valami olyasmit akart jelenteni, hogy: „Ne, ne, sohase mondjon ilyet: ön a legragyogóbb hegedűs, és hozzá ilyen fiatal korban!"

– Ne beszéljenek az urak már annyi bolondságot, hanem mutatkozzanak be tisztességesen egymásnak. Semmi Phrixus meg Maestro. Vagy ha még ehhez is szamarak, akkor majd én elvégzem ezt a képességeiket meghaladó szellemi munkát. Thomas Linley, kiváló angol zeneszerző csemetéje. Wolfgang Amadeus Mozart, kiváló

német zeneszerző csemetéje. Mindkét kölyök egyformán tiszteletlen, amennyiben zendülők módjára le akarják tromfolni tiszteletre méltó apjukat.

– Ó, soha, soha! – mondta Thomas Linley, mint egy fogadalmát rebesgető novícia.

– Ó, soha, soha! – mondta utána Wolfgang, szívére tett kézzel, majd a kabátja zsebéből kiálló kis gyöngyházas kardmarkolatra csapott.

Nardini a tollas, papirusztekercses hölgyet is bemutatta: Corilla, a világhírű költőnő. (Mikor egyszer Leopolddal erről a szentiványéji közjátékról beszélgettünk, kitört belőle az őspedáns, és elkezdett veszekedni velem, noteszében turkálva, hogy az egész dolog nem is Nardininál történt, hiszen nála Via Venere van beírva, ott Corilla lakott. Nardini: az Via Cenere és a többi. Hagytam.)

Wolfgang le nem vette volna szemét a fiatal angolról. Bronzosszőke haját valamikor középen elválaszthatták, de most már csak annyi látszott belőle, mint amennyi a vizen, ha az ember az ujját végighúzza rajta. Ezer apró kígyócska vagy hernyócska nyüzsgött a fején; a szeme világoskék volt, mint a harmatvirág. Egész lényében is volt valami harangvirágszerű: tisztaság, átlátszóság, csengettyű és erdei alázat. Mikor elpityeredett Amadeo, a legyőzhetetlen vetélytárs megpillantásakor, ez csak pár pillanatig tartott: utána megölelte és megcsókolta Wolfgangot, mint ahogy fiatal lányok szokták egymást – szeleburdian, szentimentálisan és kacagó ráborulással. Rögtön megmutatta a másik hegedűjét egy fiókos szekrény legalján, eléje guggolva; utána sorba mindenik fiókot. Az ingeit, a ruháit, a kottáit, különböző angol társasjátékait; bársony dobozokban ilyenolyan medáliákat, melyeket koncertjein kapott, mielőtt még a nagy Nardini tanítványa lett volna. Erre Wolfgang is előszedett egy aranyórát meg porcelán bonbon-tartót, melyből azonnal meg is kínálta: Thomas megkérdezte, elmehet-e holnap hozzájuk – „azért, mert te sokkal jobban tudsz hegedülni, azért ugye játszol velem?" – kérdezte angolul, olaszul, németül, de Wolfgang azért megértette.

Mikor Wolfgang bejelentette, hogy most már haza kell mennie, mert apja nyugtalankodni fog, az ismeretlen hölgy azt mondta: a hátsó kapu előtt áll a kocsija, szívesen hazaviszi Wolfgangot. Miközben a hölgy előrement, Nardini huncutul Wolfgang fülébe súgta:

– Jól megjegyezte, ki ez a hölgy? Különben bemutatkozik ő úgy, hogy még a koporsóban is ezt a nevet emlegeti – és szelíden megveregette Wolfgang vállát. – Ilyen kollégával érdemes volt játszanom – tette hozzá udvariasan.

– Eddig nem akartam zavarni valószínűleg égető fontosságú zenei beszélgetésüket – mondta a hölgy a kocsiban –, tudom, a zenészek nem nagyon szeretik a költőket. Pedig a költészet az első, a zene a második. Ismeri Petrarcát?

– Nem – felelte Wolfgang.

– Akkor semmit sem ismer – mondta ingerült hangon a hölgy. – Bár rólam bizonyára hallott. Corilla! A költőnő! – azzal olyan szigorúan nézett Wolfgangra, hogy az ijedtében megjegyezte:

– Az ön nevétől visszhangzik egész Itália.

– Az egész világ. Kár, hogy nem ismeri Petrarcát, mert akkor nem ért az egészből semmit. (Wolfgang nem tudta, mi az az „egész", amiről a költőnő beszél.) Petrarcát Rómában a költők királyává avatták: és ez a legnagyobb felmagasztalás, ami élő embert itt a földön érhet. Ez vár most reám. Kísértetiesen úgy történik velem minden, mint Petrarcával. A párizsi egyetem és a római nép könyörög, hogy fogadjam el a Capitoliumon a babérkoszorút. De én nem a szenátus termében, nem ilyen-olyan ereklye-raktárban óhajtom fejemre tenni a babért: oda ülök Marcus Aurelius császár lovas-szobrára, közvetlen a márványba faragott filozófus imperátor mögé („Nem lesz nagyon hideg a ló fara?" – suttogta Wolfgang), és mint Krisztus szájához hosszú nádszál végén az ecetes szivacsot, úgy nyújtják hosszú bambusz-pálcán fel hozzám a babérkoszorút – merész hasonlat, mi? Un poco barocco... Ezért nem ér semmit a zene. Minden a költészet. Ezt *én* mondom, akinek ujjában és torkában van minden „musica" – s azzal indulatosan megmarkolta elöl a nyakát, mintha a golyváját akarta volna kitépni.

Wolfgang horkolt. Leopold már a kapuban várta és végig kellett hallgatnia Petrarca költői koronázását a Capitoliumon. Mikor a nő ott tartott, hogy Petrarca a babérkoszorút a Szent Péter templomban az apostol sírjára helyezte, de ő, Corilla, ezt nem teszi, hanem egy negyedét a tengerbe dobja, másikat a szélnek szórja, harmadikat eltemeti, a negyediket meg elégeti: Leopold könyörgő hangon kérte, hogy ébresztené fel a hintó párnáin alvó Wolfgangot, és talán holnap folytatnák Petrarca életét.

Mikor Leopold gyöngéden kiemelte a kocsiból a halálosan kimerült Wolfgangot, és Corilla ismét beszállt, a signora visszakiabált a kocsiból:

– Értette, hogy mért tépem négyfelé a koszorút? Az őselemek! Egyesülés az őselemekkel!

– Egyesülj, egyesülj – dünnyögte magában Leopold, és bekísérte a járás közben is bóbiskoló Wolfgangot.

Később kiderült, hogy ez a szenvedélyes kirohanás a zene ellen onnan származott, hogy Corilla nagyon szerette a kis Thomas Linleyt, és borzasztóan félt, hogy Wolfgang háttérbe szorítja. Hogy mennyire nem vetette meg a zenét, annak épp ez az este is bizonyítéka volt: Corilla azért ült papírjai közt a félhomályban Nardini lakásán, mert utóbbi időben csak úgy tudott ihleni és költeni, ha az ifjú Tommaso hegedűszóját hallotta. Legnagyobb fájdalma az volt, hogy ha költői ihletében jobbról akarta átölelni Linley-t, az a vonós-könyökével vágta gyomorba, ha meg balról óhajtotta megcsókolni tejízű homlokát, majdnem kiszúrta a szemét.

Corilla hiába próbálta Linley-t másnap rábeszélni, hogy ne menjen Wolfganghoz: Thomas szaladt, könyvekkel, virágokkal, kottákkal. Mint valami hóbortos őrangyal vagy szerelmes pásztorlányka ugrándozott Wolfgang körül. „Ha riválisom vagy, hát riválisom vagy, azért szerethetlek, nem?" Ez az önzetlen jóság annyira meghatotta Wolfgangot, hogy még nagybetegen is emlegette – „Ha Konstanza... mondta könnybe lábadó szemekkel, de nem folytatta az így is túlságosan érthető mondatot.

Corilla hisztériás volt, ha Thomas és Wolfgang kettesben voltak, kettesben muzsikáltak, mint a galambok a Múzsák hegyén. „Mit imádja az a buta ezt a német pozőrt" – morogta magában – „a gyilkosának hordja ajándékba minden holmiját?" Amikor csak lehetett, magához hívta a gyerekeket – nyugodtabb volt, ha az ő szalonjában játszottak.

A négy fal tele volt könyvvel, de Wolfgangnak nem engedett egyet sem kihúzni. Tommaso megcsókolta a költőnőt, utána ő húzta ki a megkívánt könyvet és játékosan tálcát csinálva két tenyeréből, boldogan vitte Wolfgangnak.

– Nem tudom ő volt-e szebb vagy a játéka? – mondta Wolfgang. – Ó, sokkal kedvesebbnek kellett volna lennem hozzá. Hol találkoztam az életemben, szüleimen kívül ilyen önfeláldozó ragaszkodással? Ez nem volt barátság, olyasmi nincs is, és ha van: kártyavár. Ez nem volt szerelem, ami a legrosszabb álom és legbutább lidérc. Ez maga a szeretet volt, a pillangó-szárnyú jóság, a morál mint virág... Látod? látod? – mondta a nagybeteg Amadeo –, nekem is az lett a sorsom, mint a koronás költőnőnek: hűtlen lettem a zenéhez és szóképeket mondok... taknyos koromban legalább egypár zsebórát kaptam a kalimpálásért, de ezekért a szép hasonlatokért nem ültetnek Marcus Aurelius mögé, a lova márványfarára...

Szegény Corilla, aki részeg volt a boldogságtól, hogy egy vagy két nap múlva Leopoldék továbbutaznak, nem is sejtette, hogy még

egy keserű poharat kell kiürítenie. Mikor Tommaso zokogva közölte, hogy Amadeo Rómába utazik, megkérte a költőnőt, hogy egy búcsúverset írjon Mozarthoz. Ahogy Tommaso az Amadeo szót kiejtette, a nőnemű Petrarca a kis Linley nyakába borult:

– Hát így szeretsz te engem? Ezt érdemlem meg tőled? Tudod, hogy a szívem eláll, ha nem hallom szerafi szerenádjaidat, tudod, hogy rímem a szemed, ritmusom a szád, képzeletem a homlokod – és akkor azt követeled tőlem, hogy erről a kis műlovag, spiessbürger majomról *én* írjak búcsú-elégiát? Erről, akit jobban szeretsz, ne tagadd, mint engem? És aki megfojtana egy kanál vízben téged, engem, mindenkit, aki nem ő? De megírom a szonettet. *Tőled* – érted? – tőled búcsúzom, aki hűtlenül elhagytál, de csak úgy, ha még utoljára játszol nekem, és utoljára...

Thomas úgy törölte meg a száját, mint aki tejfölt lopott, elővette a hegedűjét, Corilla meg leült szokott helyére, és lúdtolla végével füle mögé tolta fürtjeit. „És ez a hencegő sváb azt fogja hinni, hogy a szonett *neki* szól..." Azt is hitte, és joggal hitte. „Io ti amero costante" – örökké szeretni foglak – Linley szíve volt benne, az ő soha el nem múló szeretete, hiába főzte a szavak mögött „signora Petrarca" a maga beteg szerelmi főzőcskéjét.

– Ha nem lett volna apám és anyám – mondta Mozart a rekviem egy taktusát dúdolgatva –, ezt a szonettet tehetnétek a szívem fölé, ha már... Mert az én kis Thomasom is meghalt. A Kyrie előtt, az utolsó taktusok, a „lux perpetua luceat eis": neki szól. Te okos fiú vagy, vén oboás-hobojás: ugye ha ezt hallod? (hallod? mert nem nagyon tudok mostanában koloratúrázni) – ha hallod: akkor látod is az arcát, látod, ahogy hozza nekem a szép könyvet, két karján, mintha párna volna... Nem a szerelem, hidd el...

42

Mikor Rómába utaztak, olyan vágtában, mintha rablókként menekültek volna üldözőik elől, Wolfgang nem tudott szabadulni attól a gondolattól, hogy Bécsből mennek Pozsonyba, olyan pokoli volt az idő. (Leopoldot Salzburgra emlékeztette.) Az eszeveszett hajszának az volt az oka, hogy nagyhét szerdájára, április tizenegyedikére akartak odaérni: Allegri *Miserere*-jét akarták a sixtusi kápolnában meghallgatni. A kocsi oldalt, hátul teljesen nyitott, csak a tetején volt valami lyukas rongy, de az is úgy lobogott szerte-széjjel,

mint a fúriák haja, vagy romantikus képeken a vesztes sereg tépett zászlaja.

A kocsis, gúnyból vagy mert be volt rúgva, telitorokból énekelte az itáliai tavasz gyönyörűségeiről szóló nótákat. Ha az orruk előtt kapott a vállára egy rozzant deszka-hidat a megdagadt patak, a kocsis a májusi csermelyekben csókolózó halak szerelmi idilljéről áradozott. Mikor a villám úgy vágta ketté a viharban nyikorgó ciprusokat, mintha fejszével hasították volna szét őket, még a gyökerüket is a föld alatt: a kocsis regényes történeteket mesélt az aranyarcú Napról, akinek aranyhaja beleakadt egy virágzó narancsfába, és pacsirták bogozzák ki szálanként a tüzes fürtöket. Wolfgang tízféle kendőbe burkolva kuporgott a saroglyában; a köves, sáros úton majd minden pillanatban az útmenti árokba fordult. Közben az Allegri *Miserere*-szöveget énekelte hozzá, Padre Martini-féle szigorú ellenpontban: „Könyörülj rajtam én Istenem a te kegyelmességed szerint..." Ez kétségtelenül jobban illett az ítéletidőhöz, mint a kocsis dalai a pisztrángok szerelmeskedéséről.

A vendégfogadók méltók voltak a szekérhez és ménkűs-mennydörgős időhöz. Vendégszoba sehol sem volt: együtt kellett hálni, enni és mindent csinálni a marconaképű „direttoré"-kkal. Mikor az egyik kocsmában a gazda vén anyja haldoklott és a pap az egyik sarokban az utolsó kenetet adta fel neki: a másik sarokban egy cigánygyerek zavartalanul végezte a „felszolgálást", ami abban állt, hogy egy szalmafonatú chiantis üveget időnként megrázott – „van-e még benne?" – és ha kotyogott még valahogy, visszakotródott a vackába és horkolt.

Egy fiatalember és egy felgyűrt szoknyájú cselédlány odakint szerelmeskedtek az ablak előtt: az eresz ugyan alig védte őket, a hátukról úgy pattant vissza a jégeső, mint a labda. Mikor a pap, három kapucnit húzva fejére, távozott: a cselédlány a fiú karjaiból kitépve magát, ott a kutyaól mellett, állva meggyónta a Wolfgang szeme előtt elkövetett bűnét, majd a feloldozás után visszajött a szobába, megpaskolta a haldokló arcát – „most már minden jó lesz, én is meggyóntam", s azzal a földre téve keresztet, gyertyát, sót, amik egy széken állottak, a mosogató dézsát tette helyükbe és hozzáfogott a munkához.

Azért az utolsó percben Leopoldék mégis megérkeztek. Róma egyik kapujánál bérkocsiba szálltak. Ott a kocsiban kellett, lehúzott függönyök mögött, sötétben, úgy ahogy átöltözködniök. Azzal már nem is törődtek, hogy a kapkodásban Wolfgang vette fel az apja mellényét, Leopold meg a fia gyerek-spádéját húzta át a kard-zse-

ben: a nagy tolongásban úgyse vette észre senki, legfeljebb a Vatikán udvarain, lépcsőin strázsáló svájci testőrök röhögtek a két, lógó nyelvvel rohangáló németen, akik vagy hússzor eltévedtek, mig a Sistinába értek. (Másnap aztán, mikor a szertartásokat akarták végignézni, úgy kicsípték magukat, hogy a svájci testőrök a nagykövetek oltár-páholyába akarták vezetni őket.)

Cristofori, a pápai énekes, már kétségbeesett türelmetlenséggel várta mindkettőjüket, és nagy nehezen betuszkolta őket a közönség közé. A kis Wolfganggal mindenkinek baja volt: hol egy tölcsérfülű páternek lépett a meztelen lábára, hol egy illatárban úszó kurtizán csipkéjét tépte le; egy talpig feketébe öltözött spanyol hidalgó majdnem szájonvágta, mert hangosan énekelt egy-egy szólamot a pápai „cantatore"-kkel. Mikor az egyik versnél a böjti puccba öltözött hallgatóság zokogva és mellét verve térdre borult: persze, hogy csak Wolfgang és Leopold maradtak állva, mint afféle udvarias lovagok, akik a cipőjükkel nem akartak senkit se besározni, és így nem maradt féltenyérnyi helyük sem, ahová csak lebegve is leguggolhatnának.

Wolfgang most látta meg először az énekkar tagjait. Ahogy mindegy volt neki, hogy a freskókat Michelangelo festette-e vagy Florian Nebenklechs, annyira lelkébe vésődtek jellegzetes emberi arcok. Gyakran nevezte panoptikumnak a világot, vagy az operák címkéit véve kölcsön: „seriabuffá"-nak, ami körülbelül olyasmi, mint „tragikomikus".

Wolfgang úgy figyelt, mint egy vadászkutya. Már Flórencben is misztikus képpel mesélték neki, hogy a *Miserere* partitúráját, mint a legnagyobb titkot őrzik a Vatikánban, azt senki nem olvashatja soha, le nem másolhatja, elő nem adathatja. Erre Wolfgang elhatározta, hogy megjegyzi kívülről az egészet, és otthon rögtön – igaz, hogy nem sürgős, ha egyszer megjegyezte – papírra veti.

Közben még arra is ráért, hogy a szövegre figyeljen. Mikor azt énekelték, hogy „ismerem az én bűneimet": eszébe jutott, hogy a császári udvarban, Marie Antoinette mellett kuporodva a párnázott küszöbön, *nem* kapta el illő gyorsasággal a fejét, mikor Toinette egy fürtjével megcsiklandozta halántékát... vagy inkább komponált, mint hogy Nannerlnek levelet írt volna... kárörvendő is volt, és éppen saját édesapja kárán, mikor ez az „aulicus maximus", ez a legszolgálatkészebb udvari ember: tévedésből a császárnő leányát náspángolta el.

De mikor az jött, hogy „bűnben melengetett engem az anyám" (et in peccatis concepit me mater mea) – ebből egy szót sem ér-

tett. Hogy hozza ő összefüggésbe a bűnt – anyikával? – aki még a lépcsőházban is a fia gallérját vasalta, hogy hódító legyen az udvarban, és ha Leopold beteg volt, öt éven át spórolt háztartási pénzét egy fél óra alatt az utolsó garasig kiadta sarlatánok és kuruzslók méregdrága orvosságaira? Vagy itt talán arról van szó, amit a kocsma eresze alatt látott?... – és igyekezett elhessegetni a vérforraló emlékképeket, ami úgy ment a legkönnyebben, ha tovább figyelte, most már a szöveggel kevesebbet törődve, az egybefonódó vagy szétágazó szólamokat.

Mikor a nagyböjti koncertnek vége volt, a leírhatatlan tolongásban és tülekedésben Wolfgang sehol sem találta az apját – viszont a hórihorgas Cristoforival azonnal összeütközött. Wolfgang annyira telve volt a kórus hangjaival, hogy „lelkiismeretlenül" elment csavarogni Cristoforival. Az idő pillanatok alatt ragyogó nyárra fordult, úgyhogy leültek a Teknősbékák Kútjának párkányára, ahol meztelen ifjak jobb vagy bal lábukkal olyan alaposan megnyomják a kődelfinek fejét, hogy csak úgy rókázzák a vizet a hatalmas kagylókba. Ugyanezek a meztelen ifjak magasba emelt karral, billegő teknősbékákkal játszanak a levegőben, odatámasztva a kapálózó kőállatokat a legfelső tányérhoz.

Wolfgang hangosan énekelte a *Miserere* különböző szólamait, bizarr fintorokat vágva, mikor két vagy három szólamot szeretett volna *egy* szájjal énekelni. Néha Cristofori kisegítette és átvette ezt vagy azt a szólamot. Egy harcias páter rájukordított: ahelyett, hogy ellopták volna a titkos dallamokat és azokat az utcán profanizálnák, egypár kofa sátor-ponyvájával lefedhetnék a pogány selyemfiúkat a kúton.

Részben a páter üvöltözésére, de sokkal inkább Wolfgang és Cristofori „utcai operá"-jára percek alatt rengeteg népség csődült össze. Böjti bűnbánatuk jeleképpen óriási tapsviharral jutalmazták az énekeseket. Mindenki a maga kis vackába vagy odújába akarta hívni őket, mindenki a maga borával kínálta a „zenészeket" – ekkor jelent meg Leopold, aki emlékezett rá, hogy Wolfgangnak már Salzburgban nagyon tetszett egy metszeten a Teknősbékák Kútja. Cristoforinak is udvariasan szemrehányást tett: hogy lehet ekkora meggondolatlanságot csinálni, és a „zsoltár-tolvaj" Wolfgangot ily könnyelműen a legnagyobb veszélynek kitenni?

Erre Wolfgang fejét a legborzalmasabb agyrémek árasztották el. Inkvizíció elé állítják, apját bebörtönzik – ó, hogy fogja tettetni a vallatók előtt, hogy *rosszul* emlékszik a *Miserere*-re? hogy lesz ereje, hogy *hamisan* énekelje a különböző szólamokat? és ha

a kínvallatók izzó kötőtűket szúrnak a körme alá, biztosan, a lehetetlen gyötrelem hatására, hangról hangra a legpontosabban fogja végigénekelni az egészet!... És ha mindezt anyika és Nannerl odahaza megtudják? Mennyi fogadalom, mise, Szent Antal-adakozás, vezeklés: csak hogy Wolfgang egészségben megmeneküljön!

Mikor Leopold és Wolfgang hazaértek Piazza del Clementino-i otthonukba, házigazdájuk, a pápai kurír valamelyik bennfentes barátja, tökéletesen megnyugtatta az asztalra hajtott fővel zokogó Wolfgangot:

– Én voltam ott, személyesen, mikor őszentsége saját reszkető kezével kötötte össze a *Miserere* másolatát, melyet ausztriai Lipótnak küldött, saját kezeírású levelével, melyben egyrészt kedvenc részeit írta össze, másrészt azokat a sorokat jegyezte ki, melyeket elmélkedő imádság céljára igen alkalmasnak tartott őfelsége lelki gyógyulása érdekében. A portugál követ párnán, tüntetőleg vitte hintójába a másik másolatot és küldte a Coimbra-i kolostorba. Majd ha Wolfgang megint találkozik Bolognában Padre Martinivel, csak kérje el tőle: neki is van kópiája. Flórencben meg minden második templomban énekelik.

Wolfgang megnyugodott, szipogva kezetcsókolt a „bennfentes úr"-nak és délután leírta az ötvenedik zsoltárt. Közben énekelt is, vígan, mint egy pacsirta – mikor valaki beszólt az ablakon, hogy kinek van ilyen jókedve nagyszerdán, Wolfgang visszafeleselt: „Ki olyan istentagadó pogány, hogy még Allegri *Miserere*-jét sem ismeri?" – és egész öklét a kalamárisba mártotta.

Délelőtt még a pápai bíróság kínzókamrái gyötörték képzeletét: alkonyatkor már az effélékkel eléggé ellentétes – contrasto armonico! – kalandban volt részük. Valamelyik Chigi-nek vagy Barberininek palotájába voltak hivatalosak és erre olyan gálába vágták magukat – a friss *Miserere*-partitúrát azért a láda legaljára téve – az ingek közé – hogy még a tükör is brávózni látszott.

Mikor a palota főkapuja előtt a hintóból kiszálltak – a pápai kurír kocsija volt –, az ajtónálló botos-komornyik hangosan elkiáltja magát: „Corleone herceg és fia!" Leopold oda akart menni a vendég-kiáltóhoz, hogy tisztázza a tévedést, de mivel az ő kocsijuk sarkában ott toporzékoltak már a következő vendég lovai, az ajtónálló oda se figyelt, csak kiáltotta a következő nevet.

A félreértés oka a következő volt: Rómában, a nagyhét idején, a legtöbb főrangú házban szokás volt, nőknek, férfiaknak egyaránt, talpig feketében járni, mindössze Corleone hercegnek volt pápai engedélye papagájos harci díszben megjelennie mert vala-

melyik őse, a pápai sereg vezére, nagyszerdán aratott győzelmet Róma ellenségei fölött. Ezt a históriát az ajtónálló hírből jól ismerte, viszont a mostani Corleone herceghez még nem volt szerencséje. Mikor meglátta a világiasan felcicomázott Mozartokat, egész természetesnek találta, hogy azok csak Corleonék lehetnek.

A hatvanhat lépcsőfordulónál álló lakájok hatvanhatszor ismételték a visszhangzó barokk folyosóknak: Corleone... Corleone... Corleone... Wolfgang (fejében a délelőtti kétségbeejtő elképzelésekkel) éktelenül büszke volt, főleg a Salzburgban érte imádkozó anyika nevében, hogy hercegnek nézték. Nannerlnek okvetlenül „nagyherceget" fog írni. Lehet, hogy nagyherceget is mondtak, csak ő értette rosszul: kiskora óta rossz volt a füle.

Mikor végre a nagy Chigi vagy Barberini elé kerültek, és Leopold végre beszélhetett a tragikus tévedésről, Chigi herceg odasúgta Leopoldnak: „Minden tiszteletem Corleone herceg érdemei iránt – és közben olyan arcot vágott, mint akinek nincsenek közelebbi értesülései ezekről az érdemekről –, viszont mégiscsak bocsánatot kell kérnem a nagy Mozartoktól, hogy ily botrányosan rangjukon *alul* titulálták őket. A kapunál álló vendégkiáltó holnap repül."

Wolfgang persze csak azzal a feltétellel akart játszani, ha az ajtónálló állásában marad.

Később az igazi Corleone is megjelent, még hozzá feketében. A herceget a hatvanhat lakáj közül az egyik ismerte, a másik nem ismerte, a harmadik meg valaki másnak képzelte. Úgyhogy nagyböjt ide, nagyböjt oda, Corleone kacagva érkezett a fogadóterembe, mondván, hogy sejtelme sincs most már róla, hogy ő tulajdonképpen kicsoda? – alázattal felvilágosításért esedezik a házigazdától.

43

Hogy Wolfgang hol játszott, mit játszott, kiknek játszott és miféle ajándékokat kapott érte, pontosan meg lehet találni, ha ugyan még megvan, Leopold notesz-könyvében. Tény, hogy mikor kocsijuk Nápoly felé kocogott, éppen jegyzeteit rendezte két augusztinus barát közé szorítva. Percenként faggatta Wolfgangot, hogy „ezt a szonátát Braccianónál játszotta-e? vagy hogy Altemps-éknál május másodikán vagy harmadikán tették-e zenés tiszteletüket?" De ez az aggályos kérdezősködés nem soká tartott, mert Leopold maga is arra lett figyelmes, amit Wolfgang hallgatott: ugyanis a kis „musico" szintén két ilyen „oh du lieber Augustin"-féle fráter közé

volt préselve, és azokkal együtt hüledezett a kocsis előadásán. A derék napoletano alig ügyelt a lovakra, állandóan hátrafordult, és a legnagyobb szenvedéllyel, mintha hittérítő lett volna vagy operai hősszerelmes, magyarázott valamit Wolfgangnak.

– Mikor indultak Rómából? – mondta a kocsis –. Május nyolcadikán? Nagggyon érdekes! Pár pillanat és Capuába érkezünk. Persze, ön nem érti az összefüggést. Majd én elmagyarázom. Május nyolcadikán jelent meg ezerháromszáz évvel ezelőtt Capuában, a Gargano hegyén Szent Mihály arkangyal. A pásztorok látják, hogy úgy megy szét a nyájuk, mint hó a viharban. Rohannak is utána: ekkor látják, hogy egy megvadult bika hajtja őket. Ezek ugyanazok a pásztorok, akik Betlehemben hallották az angyalok énekét: a boldogságos Szűz közbenjárására ezek a pásztorok minden száz évben újraszületnek, de csak húsz évig élhetnek. A bika egy barlangba vette magát: a pásztorok nyíllal lőttek rája, de a nyilak megfordultak, egyszer körbejártak a levegőben, mint a római kocsik az arénában, aztán megálltak a pásztorok szíve közepén: ebben a szent pillanatban lettek húsz évesek. (Ezért el ne felejtse, hogy ha húsz éves lesz, signore musico, egy darab nyers marhahúst vegyen a szájába, jól rágja meg és köpje ki: ha elmulasztja, a következő évben meghal.) Mikor ott hevernek holtan a pásztorok, egyszerre csak jönnek a papok, püspökök, a pápával az élükön, mellüket verve és zokogva: ellopták Szent Sebestyén testéből a nyilakat a templomban! De a halott pásztorok épp ezekről a nyilakról énekelnek, és a vesszők mind meghajolnak őszentsége előtt, mint a liliomok a szélben. A pápa erre hosszan imádkozik, a bika rá akart törni, de az égből leereszkedő Szent Mihály arkangyal pallosával útját állta és kinyilatkoztatta, hogy a bika maga Belzebub. Akkor Gelasius volt a pápa, és ő csinálta azt a szobrot, saját kezével, melyen látható, amint Szent Mihály szent meztelenségben megragadja a bika jobb szarvát, balkezével meg befogja a száját, nehogy antikrisztusi tanítása a pápa fülébe hatolhasson. A *Farnese*-család felséges jelenlétében még nem citerázott signore? Övék ez a szobor... Azóta a capuai püspök felszentelésénél mindig bevezetnek egy tehenet a temetőbe – az nem rúgja szét a sírokat – és a püspök megismétli a Szent Gelasius szoborcsoportozatán látható jelenetet: befogja a tehén száját. Hallott már Európa elrablásáról? Nahát az a tehén is a Sátán volt. Az a föld, melyen most járunk, az ördög hátán van: a mi falunkban, mielőtt a sírba leengedik a koporsót, a gyerekek belevizelnek a gödörbe, hogy az ördög-bika rögtön be ne falja a még friss, jóízű halottat... Hallottam, hogy Franciaországban fiatal, szent-

életű zendülők tűrhető pofát akarnak adni Európának: megszüntetik a Sátán kigőzölgését! Az egyik párizsi szenttől van egy nyomtatott lapunk is. Voltero! Voltero! – a jegyzőnk hét lakat alatt tartja, nem szabad senkinek látni – csak imádkozunk előtte. Carretóban szentként tisztelik Voltero-t. Mihály arkangyal megtestesülése! Majd meglátja: minden bajból meg fogja menteni a pápát.

Wolfgang alig pár napja bánta meg Rómában, a *Miserere* hallgatása közben, hogy kárörvendő volt, mikor apja a királyi hercegnőt elagyabugyálta. Most ismét ebbe a bűnbe esett. „No, ma megkaptad a leckét a hithűségből és buzgóságból! No, most írhatsz kiegészítő jegyzeteket az „affektus"-tanhoz a *Farnesei Biká*-val egyetemben!

Ugyanakkor Wolfgang mégsem tudta volna megmondani: meglepte-e vagy pedig természetesnek találta, mikor apja felpattant ülőhelyéről – ami ugyancsak nagy szó volt, mert a két „lieber Augustin" ostyavékonyra lapította –, és ráordított a locsogó kocsisra:

– Hogy lehet ilyen zagyva babonákat összehadarni? Holdkóros maga? Ördögöt, Istent, Jupitert, Voltaire-t, Farnesei bikát... Magát még nem vitték tébolydába? Vagy maga utazik ezen a szekéren vagy én!

Mivel mindez a legtősgyökeresebb salzburgi dialektusban hangzott el, nem lett belőle különösebb diplomáciai affér. A tudós kocsis azt hitte: ördög szállotta meg az öreg sváb citerást, és erre valami ördögűző és szélhajtó pasztillával kínálta – „a szöveg már bele van sütve a tablettába" – tette hozzá.

Ennek hatása alatt, sőt valószínűleg még ragyogóbb nápolyi tapasztalatok alapján írta – pontosan május huszonhatodikán (a születésnapomon!) – Leopold: „napról napra jobban tetszik nekem a város fekvése, maga a város sem hagy különösebb kívánnivalót maga után, ha a nép nem volna oly istentelen s egyesek közülük oly buták. Közben mégcsak nem is álmodnak arról, hogy buták. *És a babona!* A babona itt oly mély gyökeret vert, hogy az ember a leghatározottabban állíthatja: szabályos eretnekségről van szó, mely a legnagyobb elterjedtségnek örvend – viszont mindenki a legnagyobb közönnyel megy túl rajta."

Wolfgang megfigyelhette, hogy apja egész „liberális" hangulatban volt a nápolyi napokban. Épp ezért tudott különösebb feszélyezettség nélkül beszélgetni a mindenható Tanucci miniszterrel, Karolina királynő előszobájában. A miniszter ugyanis másfajta recept szerint bánt a Voltaire-szövegekkel, mint a kocsis vagy a capuai jegyző.

A nápolyi királynő jól ismerte Wolfgangot, úgyhogy mint régi

barátját üdvözölte. Nemcsak, hogy nem volt kifogása egy udvari hangverseny ellen, hanem hajlandó volt annak megrendezését is személyesen vállalni.

Éppen erről tárgyaltak, mikor férje, az ifjú IV. Ferdinánd, berontott a szobába. Leopold úgy vélte, az udvari bohóc; Wolfgang meg azt hitte, hogy a királyi színház tenoristája, aki oly mindenható kegyeltje a királynőnek, hogy próba közben a felségek budoárjában pihenheti ki magát. Csak a miniszter hajbókolásából vették észre, hogy az – maga az uralkodó! (Szegény Poldi még írni sem mert erről a „szubjektum"-ról!)

Pár pillanat múlva egész társaság vonult be a királynéhoz, a királyéhoz hasonló kosztümben. Babérkoszorúk, kurta tunikák, térdig font szalagos szandálok, pecsétviaszként fortyogó fáklyák. Erre Wolfgang pillanatra azt gondolta, hogy az *ő* tiszteletére mutatnak be valami kamara-operát. Persze, távolról sem erről volt szó. Mikor a királyné királyi férjének, ennek a majdnem pucér Dionizosznak be akarta mutatni Wolfgangot, őfelsége undorkodó grimászt vágott:

– Bócart, Cócart, Dócart, bonáta, conáta, donáta – micsoda hülyeségek ezek! Jöjjön ki velünk Pompéjibe éjféli antik bacchanáliára, oda meghívom szívesen – de semmi kavatina meg preludium és fúga. A szív dalai! A szerelem dalai! Az olympusi szüret bordalai! Azok a kretén humanisták azt hitték: ők fedezték fel a spanyolviaszkot, mikor valamit makogtak Vergiliusról, és többet kérődztek a fügefaleveleken, fogatlan ínyükkel, mint ami...

Azzal durván félrelökve a minisztert és a tisztelettudóan hallgató Leopoldot, odament Wolfganghoz és egy antik tegezt utánzó zacskóból mindenféle firkákat, rajzokat szedett elő: pompéji parázna piktúrák másolatai voltak. „Nos? Jössz?" – kérdezte, és úgy fogta meg Wolfgang kezét, mint ahogy azon a Nápolyban őrzött márványszobron a vén faun a nádsípon játszó szűzies Olympost.

Őfelsége azonban meg se várta Wolfgang válaszát: a „musico" olyan mafla képet vágott, hogy Ferdinánd király nem nagyon tudta beleilleszteni Dionizosz uszályába. Azzal máris kivonultak, és Karolina királynő minden jóakarata ellenére az udvari „akadémiá"-ból vagyis hangversenyből, nem lett semmi.

Annál nagyobb sikere volt az angol követ palotájában adott koncertnek. Mielőtt azonban odamentek volna, meglátogatták Metastasio öreg barátnőjét, Belmonte hercegnőt. A hercegnő, szokás szerint, háromnegyedórát váratta őket – jó hogy erre előre számítottak –, viszont egy vén társalkodónő, hivatásához méltón, nagy-

szerűen elszórakoztatta őket, elmondván minden rosszat mind a gazdájáról, mind Metastasióról. Leopoldnak és Wolfgangnak az volt az érzése, hogy színtiszta hazugság, amit mond, de Wolfgang, aki rajongott mindenért, ami „buffa" (van ez így néha az Acheron partjain bolyongó Orfeókkal...): Wolfgang csak úgy falta a pletykákat. Ha az embernek ereklye-tartóhoz hasonló díszkiadásban megvannak egy költő összes művei, és annak soraihoz halálosan szomorú zenéket is komponált (Metastasio műveiről és Wolfgang zenéjéről van szó): jó, nagyon jó, az érem másik oldalára is egy pillantást vetni.

A duenna Metastasio apján kezdte a pletykázást: félhülye iparos volt, még a galambszívű assisi barátok is röhögtek rajta, ha nagypénteken meglátták a szemek helyén tojásalakúra kivágott csuklyájuk mögül. „Stréber" volt, ronda történő, mint ez a kloakából felvetett népség mind; nagyszájú, képmutató, szavaló komédiás. Mikor ügyvéd lett, mindenki fejgörccsel vagy hasfájással ment haza tíz óra hosszás beszédei után. Semmi köze a költészethez ennek az ünnepélyes disznónak (ismerik? nem? akkor jó – tette hozzá őszintén: így nyugodtabban hazudhat), csak volt egyszer egy hisztériás szeretője, énekesnő volt, az vette a fejébe, hogy költőt csinál ebből a ripacskodó, elhízásnak indult prókátorból. Ezt a nőt – pedig vagy negyven éve történhetett a dolog – még most is gyűlöli Belmonte hercegnő. Ha egy régi képet vagy levelet talál: az oltár gyertyáin égeti el, úgy biztosabb. Legszívesebben mindennap misét mondatna érte, hogy a pokol fenekére kerüljön. Mikor Bécsben VI. Károly meghalt, a sárgaságban szenvedő talpnyaló (értsd Metastasio): hatszor ájult el a gyászmisén. Tragikus áriákat énekelt drága belépőjegyért a császárok kriptájában; *egy* elájulással tíz dukát, *kettővel* tizenöt és így tovább. A színházak a gyász miatt csukva voltak, de mikor egy vándor operatársulat Bécsbe vetődött, Isten tudja honnan – a képmutató svihák a társulat jelenlétében – éjjel és halkan! – zörömbölt a színház kapuin, hogy „a Múzsák nyissák ki! Tegyenek csodát!" Így akarta behízelegni magát a sehonnai komédiások bandájába is. Másnap aztán hivatalos bőgéseket rendezett az uralkodóház „könny-szövetsége" előtt. Fekete szalagokkal felkantározott lantjával végül ezt a Belmonte hercegnőt is elszédítette. Mint egy eszelős: a princessz örökké csak Metastasiót szaval meg énekel – álmában, háztetőn, állatkertben.

Wolfgang a kezét dörzsölte: Milánóban és Rómában írt már egypár áriát a „sárgaságos prókátor" szövegére. Ezek után ezt *itt* a legnagyobb lelkesedéssel fogják honorálni.

Így is történt. Épp ezért volt egészen mély hatással Wolfgangra az, amit Nápolyban tapasztalt az ez idő tájt oda visszatérő Jomellivel kapcsolatban, akinek zeneműveiért Róma, Velence, Stuttgart mértéket nem ismerve rajongott.

A város régi falain kívül állt egy fából szerkesztett diadalkapu. Ennek volt egy vén, podagrás gondnoka, akinek az volt a hivatása, hogy mint valami királyi sírkertész állandóan jókarban tartsa ezt az elég ingatag díszletet, mely nem a legeszményibb formában keverte a vándorcirkuszok bejáratának és Nagy Konstantin diadalívének stílusát. Tulajdonképpen nem sok dolga volt vele, mert ha bíbornok vagy pápai nuncius érkezett, annak hívei maguk díszítették fel virággal vagy citrom-koszorúval a kaput, ha meg tábornok volt a láthatáron, a jól fizetett zsoldosok spárgázták lándzsáikat a kongó deszkapillérekre. A gondnoknak mindössze az volt a teendője, hogy a megfelelő címert ragassza a tetejébe, és ha címer nem volt, vagy nem kellett, valami testhez szabott jelképet akasszon, az érkező foglalkozásához illőt. Mivel a gondnok veleje napról napra hígabb lett, rosszmájú cimborái a kocsmában Jomelli, az operaköltő érkezésekor elhitették vele, hogy Isten tudja, melyik ferences vezeklőrend priorja jön tárgyalni a nápolyi püspökkel, és ezért a vén podagrás a diadalívre halálfejeket, ostorokat, az önkínzás és máskínzás szadista képzelettel pingált tábláit szögelte a kapura. Ő maga is feketébe öltözött.

Jomelli, az ünnepelt operaszerző nyitott hintón érkezett, két énekesnő társaságában, a legemelkedettebb hangulatban – még hozzá vagy két-három nappal korábban, mint ahogy azt a San Carlo operában várták, úgyhogy díszküldöttség nem ment elébe. Mindössze a szörnyű halálfejek várták, mert a podagrás túlbuzgalomból azokat jóelőre elkészítette.

Az utolsó percben értesítették a kapust, hogy Jomelli jön és kocsija már csak egy-két mérföldre van Nápolytól. Erre nosza gyerünk a létrával, hamar ide öt-hat ténfergő facér napszámost, akikkel leszedjék az aszkézis böjti ábráit és helyébe arany lantokat és ezüst fuvolákat akasszanak.

A nápolyi opera se tudta mit csináljon? Hogy toborozzon szinte perceken belül díszküldöttséget? Jegyszedők, épp a városban tartózkodó kóristák vagy primadonnák vegyest, egypár katona meg diák, mankós énektanárok, vadászatra induló zenekedvelő bárók és lovagok, no meg a halpiac öblöstorkú énekesei, mu-

zikális matrózok kíséretében. Ezek közül valamelyik – mikor látta, hogy a diadalív gondnoka a nagy harapófogóval még nem szedte le a hátborzongató memento morikat – odaállt Jomelli hintója elé, jó messze a kaputól, az országút közepére és kezével-lábával hadonászva megállította a kocsit.

Az egész világon kényeztetett opera-komponista persze szörnyen felháborodott a dolgon. A gondnok jóakarója olyasfélét makogott, hogy a diadalíven valami repedést fedeztek fel, életveszélyes alatta átmenni; megkerülni nem lehet, mély árok húzódik jobbra is, balra is.

A két énekesnő a dolgot nagyon mulatságosnak tartotta, Jomelli arca azonban elkomorodott, egészen ólomszínű lett. Idegesen rá is szólt a két viháncoló művésznőre és azt morogta magában, hogy: „rossz előjel... rossz előjel..."

Hogy a díszkíséretben nem volt ott a király követe, a diplomaták, a legszebb hercegnők és az opera minden énekese, azt észre se vette, mert a kofák és matrózok tömege olyan nagy volt, hogy csak őket látta és hallotta: éljeneztek vagy a kórusait énekelték.

Noha három nappal elébb érkezett, Jomelli azért elvárta a római pápának járó fogadtatást. Minek írta volna meg? A hír úgyis elébb ér Nápolyba, mint az ő levele: ő ezt már így szokta meg harminc vagy negyven év óta.

Nagyon babonás volt és leírhatatlanul kövér. Körte vagy inkább birs feje volt, az álla belefulladt élesztővel kelesztett tokájába. Sűrű fekete szemöldöke fölött semmi homlok; igazán furcsa ötlet volt erre a fejre egészen vékony, ritkaszálú parókát rakni; a tincsek a füle táján salzburgi tejszínhabos „rollni"-kra emlékeztettek.

Mikor másnap este ott ült a páholyában, némán szuszogva, még mindig a megrepedt diadalív rémképével a fejében: a kis Wolfgang, aki a földszinten ült, elkérte apja lornyonját, és azzal figyelte a szinte béna óriást. Mikor először jelent meg páholyában, a közönség őrjöngő tapsorkánnal fogadta, de Jomelli homlokáról nem oszoltak el a felhők. Az előadás alatt percről percre mind indokoltabbnak érezte a babonákban való hitét. Armida hiába facsarta a színpadon szinte két markával a nézők könnyzacskóit, mennyet-poklot vádoló lamentóiról nem is beszélve: a legérzelgősebb zsöllyetöltelékek szájáról is csak mosoly kígyózott. Azok, akik máskor felhúzott térdükön a legcsodálatosabb részeket vázlatkönyveikbe kottázták, most udvaroltak vagy előkelően köhécseltek. Mikor a színpadon Rinaldo összeölelkezett karmesterrel, festett pálmafákkal, és jóformán a fuvolá-

sök fejére térdelve tépte ki a szívét, hogy Nápoly zenei finomságainak dobja a földszintre vagy fel a galériára: megindult valami gyenge taps, óvatosan és kelletlen udvariasságból – de az csak olyan volt, mint mikor nyáron hirtelen cseperegni kezd az eső, mindenki azt hiszi, hogy vihar kerekedik belőle, pedig csak egy tenyérnyi felhőcske libbent tova a napsütésben; a nehéz, de ritka cseppeket meg lehet számolni, és azok is egy pillanat alatt felszáradnak.

„A repedt diadalív igazat jósolt" – mormogta magában Jomelli –, „megbuktam". Az ilyen istenek vagy az Olympus tetején ragyognak vagy hamuvá lesznek: középút nincs.

Jomelli a szünetekben nem volt látható, páholyfüggönyét összehúzta, a páholyajtót magára zárta. Régi hívei próbáltak hangulatot csinálni, legalább valami műsikert – de ez a bezárkózott Jomellit még csak jobban elkeserítette. Az utolsó felvonásnál hívei a páholyfüggönyt széthúzták, de Jomelli már nem volt ott.

Leopold és Wolfgang a legnagyobb izgalomban voltak: opera után ugyanis hivatalosak voltak Jomellihez. Merjenek ezek után egyáltalában odamenni? Abban bíztak, hogy a megsemmisült komponista inasa az ajtóban úgyis azt fogja hazudni – tulajdonképpen nem is hazudni –, hogy a signore: beteg. Ebben nem nagyon tévedtek. Mikor a színészek megérkeztek a díszvacsorára, Jomelli inasa mindenkit elküldött. Később az öreg házmesterné vette át ezt a szerepet és nagy igyekezetében idegen hintókra is ráordított, hogy „a művész úr beteg!" – mire persze ezek az idegenek nem épp a Jomelli fülébe való jókívánságokat küldtek a vénasszony gazdájának.

Mikor az inas a kis palota redőnyeit sorban becsukta és az utca felőli lámpákat *egy* kivételével leoltogatta: felment a komponistához, aki – talán keserű önkínzásból – ott ült egy hosszú, huszonöt vendégnek megterített asztal végén, egyedül. Miután az inas jelentette, hogy az egész operát elküldte, Jomelli arra kérte, hogy Mozartékat okvetlenül eressze be.

Mikor Leopoldék megérkeztek, Jomellin kívül öt vagy hat idős hölgy ült az énekes körül. Az a körülmény, hogy ezek a hervadt dámák nem az asztalnál ültek, terítékük és lobogó gyertyáik mellett, hanem valami zilált félkörben („halál-cercle", mondta Jomelli): nagyobb felfordulás benyomását keltette Wolfgangban, mintha rájuk dőlt volna a ház.

Az öregasszonyok azok a kivénült énekesnők voltak, akik húsz, huszonöt évvel ezelőtt játszottak Jomelli operáiban. Ezek úgy látszik épp olyan kivételes személyiségek voltak, mint Mozarték.

Mikor Wolfgang belépett, látta, hogy a vendégek nem beszélgettek; talán már egy félórája ült ilyen némán a társaság. (Ha ilyen mérhetetlenül elhízott embereket ér valami tragédia: a látvány sokkal ijesztőbb, mint mikor soványak szenvednek egy csapás terhe alatt.)

Jomelli könnyezve ölelgette a kis Wolfgangot:

– Én ma nagyon rossz házigazda leszek. Nem tudok kínálni, nem tudok enni – talán inni... azt még igen. Wolfgango, te fogsz tölteni nekem. De ne ebből az üvegből tölts, hanem amabból, ott az asztal legeslegvégén.

Ez is önkínzás volt. Látni akarta, ahogy Wolfgang végigmegy a hosszú asztal mellett, ahol nem ül egy élő lélek sem. „Oltsd ki sorba a gyertyákat, Wolfgango – mondta a mártír. Ha komédiázott, az épp olyan őszinte volt, mint ha nem komédiázott volna. Wolfgang különben mindenféle emberfajta közül a komédiásokat értette meg legjobban: a melodrámát sem nézte le; beleélte magát, megbocsátotta, az ember lelke mélyéből jövőnek érezte a gyászolók színpadiasságát. Az már majd az ő, Wolfgang dolga, hogy mindebből művészi komédiát és művészi tragédiát alkosson. Jomelli aztán igazán színpadias volt.

– Látod a ravatalomat? Koszorúk helyett brácsák marcipánból, szemfedő helyett vasalt abrosz, halottsiratók helyett az én vén szopránáim – s azzal megpatyogatta az egyik aszott művésznő kezét, és megfricskázta a másik orrát.

Azok mind a hatan szinte megrohanták Leopoldot, hogy segítsen nekik megvigasztalni a zokogó Jomellit. Verje ki a fejéből azt a bolondos gondolatot, hogy neki már vége – micsoda gyerekesség háromnegyed sikerből mindjárt arra gondolni, hogy ezzel befejeződött a pályája. Legyen férfi, legyen okos, nem szégyelli magát egy cirkuszba meg bolhaszínházba való műkedvelő csürhe miatt elveszteni az önbizalmát?

Leopold dadogott. Hogy jön ő, a senki, ahhoz, hogy Európa egyik legnagyobb zenészét vigasztalja?

– Wolfgango, tied a világ. Engem lerúgtak a süllyesztő-lyukba – mondta könnyezve Jomelli. Nem törölte meg az arcát, jólesett a nehéz és hosszú húsokon érezni a cseppek temetői csiklandását. És furcsa – vagy talán nagyonis természetes? – a kis Wolfgang nem azt érezte, hogy ő ellentéte Jomellinek, hanem hogy éppen rokona. Fülében ugyan legutolsó hangversenyének hangos sikere csengett, de azért épp úgy tudott volna zokogni is. Nemcsak a Jomelli iránti részvétből, hanem a maga sorsa fölött.

– Maestro – suttogta Wolfgang – talán nem is vigasztalás kell önnek, hanem egy másik művész szomorúságának a közelsége, legyen bár az a művész német és fiatal. A szomorúság az én otthonom, vérem, kulisszám, vagy hogy bolondosan fejezzem ki magam: éltető elemem. Itt most hideg kanóccal fagyoskodik az ön asztalán huszonnégy gyertya: de mikor én az angol követnél zongoráztam, ahol bengáli tüzek lobogtak és tűzijátékok puffogtak a pálmakertben – épp ilyen sötétségben dideregtem és a menuetto közben épp így zokogtam. Nekem szólt az ünneplés? Nem. Bizonyára nem tudom szóban kifejezni örökös szorongásomat: de éreztem, hogy a tűzijáték a tűzijátékért van, aki a dukátokat dobálja nekem, holnap az utcasarkon hagyna éhen dögleni – nem azért mondom ezt, mert nagy bölcs vagyok, hanem mert ismerem jól az édesanyám szeme fényét és hallom jól, világgá kürtölt „csodálatos hallásommal", apám szerető szívverését. És nekem mindig ez az egyszerű, biztos házi mértékem. A kandeláberek fénye nem hasonlít az anyám szeméhez és a taps is csupán állati, tartalmatlan lárma – apám szívdobogása mellett. Nekem a síráshoz nem kell bukás, nekem ahhoz nem kell hűtlen közönség (hűtlen szerelmesekről nevetséges volna beszélni az én koromban), az elhagyatottság ott kísért a császárnők ölében és a zenészek magasztalásaiban. Nekem évek óta nincs otthonom, nincs megértőm. Mint egy rabszolgát vagy mindent hülyén tűrő tehetetlen barmot sodor valami céltalan vihar; érzem, hogy nem szivek és művészetem megértése felé hajt ez a szélvész, hanem a halálba. Apám előtt titkoltam, hogy egyszer Salzburgban láttam valami könyvben egy képsorozatot, mely középkori haláltáncot ábrázolt. Azért titkoltam, mert atyikám az ilyesmit kannibál-dolognak tartja. Lehet, hogy művészetileg az is, és egy kürtverseny csak rosszabb és ordenárébb lesz, ha komponistája ezekből a drasztikus képekből óhajtana tanulni. De annyit csak megtarthatok belőle, hogy mikor városról városra száguldok, csak azért, hogy aztán elfelejtsenek, a társaságból kizárjanak és a fáradtságtól felforduljak: annyit csak megtarthatok magamnak ebből a képeskönyvből, hogy haláltáncnak érezzem az életemet. Ecco la consolazione – íme vigaszom az ön számára.

Hogy Wolfgang ezt így el nem mondhatta: egy gyermek is rájönne, ha az ön tervezett regényéhez készített jegyzeteim kezébe kerülnének. És mégis leírtam. Leírtam, mert ön a regényíró, nem az öreg oboás – engem nem fojt a felelősség tudata. Leírtam, mert úgy szerettem Wolfgangot, ahogy talán az apja se, és mikor krónikás szorgalommal jegyezgetem az adatokat *erről* az „Italienische

Reise"-ről: bizony majd a szívem reped meg Wolfgangért, látva őt ebben az esztelen hajszában, látva ezt az okos és gyöngédlelkű kis mókust a parádézó hiénák között, miközben tudom jól, hogy az érzései, ha nem is ilyen szavak kíséretében, de mégiscsak pontosan ezek voltak. Maga Wolfgang is mondott nekem efféléket, persze sokkal-sokkal később. Leírtam, mert ha csak a zenekar egy reves, penészes zugában is, de azért operák és zengzetes tragédiák világában éltem, komédiában, paprikajancsiban, romantikában – és a Jomelli-figura festegetése közben egy ilyen andante dolorosóra jött kedvem: magamat képzeltem a zsenge Wolfgang helyébe, és így elkomédiáztam ezt a dilettáns elégiát. Leírtam, mert iskolás korunkban sokat magoltuk a latin és görög történetírókat, és ott a legműveletlenebb szereplők is gyönyörű példáit adták a szónoki remekműveknek, pedig gyerekfejjel is sejtettük, hogy vérszomjas hóhérok a csata piszkos fúrórában *nem* mondhattak ilyen klasszikus eleganciával megszerkesztett beszédeket. Közben mégis pompásan, valószerűen jellemezték az elmondóikat, a retorikai figurák minden valószínűtlensége mellett. Húzza ki, kedves Johann Meyer, ha naiv túlzás, én megyek tovább.

Jomelli persze jobban értett a komédiázáshoz, mint én; ezt Wolfgangék pár pillanat múlva maguk is tapasztalhatták. Valaki rettenetesen dörömbölt odalent a kapu előtt, a lakájok térden állva könyörögtek a sziklák mozdulatlanságával ülő Jomellinek, hogy engedje már kinyitni az ajtót. Hátha a nápolyi király? hátha a pápa követe? A hat vénasszony libasorban lement és nyitott.

Az inasoknak nem is volt olyan rossz szimatuk. A portugál király követe volt, óriási pecsétes levéllel: Jomellit a király udvarába hívja, legyen a karmestere.

– Én? – ordította a földrengéstől megtáncoltatott szobor – én? Királyok karmestere? Én? Legfeljebb beugró kintornás lehetek az utcasarkon, ha a koldus kólikás és a felesége megkér erre a szívességre. Én? Akinek a kottáit most tépik rongyokká az énekesek és tréfából flastromot ragasztanak belőlük a pofájukra! Én? Csak azért, hogy ha rekviemet írok őfelsége öreganyjának emlékére: a templomban fütyüljön ki a gyászoló közönség, és inkvizitorok pirostintázzák a modulációmat? Soha!

Leopoldék a követtel együtt távoztak.

Mikor Wolfgang és apja június vége felé ismét Rómába érkezett, az ifjú Wolfgangnak bőven volt alkalma Jomelli bánatára gondolni, és még sokkal több szónoki érvvel alátámasztott beszédet mondani, mint amilyet én adtam vétkes anakronizmussal a szájába. Egyébként máskor is eszembe jutott, hogy noha csak a magam fájdalmas passziójára írom ezeket a jegyzeteket (akkor még nem tudtam, hogy önnek el fogom küldeni őket): talán mégsem ártana néha a levéltárakban kutató történettudósok példáját követnem, és egy-egy epizódnak a historikusok (Leopoldhoz méltó) aggályosságával utánanéznem.

Hogy ez nem maradt jámbor szándék stádiumában nálam, nem kis büszkeséggel fogom most önnek bemutatni.

Tán ön is tudja, hogy Wolfgang, midőn másodszor volt Rómában (Nápolyból visszafelé jövet), megkapta az aranysarkantyús rendet. Persze, hogy érdekeltek a részletek és elhatároztam: a legmegbízhatóbb forrásokból fogok meríteni! Ennélfogva? – mi sem volt természetesebb, mint hogy felkerestem az oboa-rajongó ápolót, aki abban a bolondházban teljesített szolgálatot, melyben Schikaneder fejezte be életét! Schikaneder, akárcsak III. György király, őrültségében nagyon sokat fantáziált Mozartról; régebben is hallottam ápoló barátomtól, hogy Schikaneder gyakran játszott hibbant kompániájával Mozart életéből jeleneteket. Kedvenc szerepe a pápa volt, Mozartot „játszhatta" egy kutya vagy szalmazsák is.

Így fest az oboás mint történetíró. Kutatásaimat a következő oldalakon összegezem.

Mikor évekkel később a már özvegy Sophie Haibllal, Wolfgang sógornőjével is beszélgettem Wolfgang római napjairól: nagyon meg voltam sértődve hogy történettudományos pedantériámat nem respektálta, sőt egészen más jellegű adatok közlésével virágzó akadémiai ambícióimat érzéketlenül eltaposta. A Schikaneder-variációt Wolfgang miatt közlöm: milyen szívből kacagna rajta, ha olvashatná! A Sophie-tól hallottakat meg azért, mert olyan szerelmes aggódással őrizte azt a pár szót, melyet Wolfgangtól hallott római emlékeiből, mintha két tenyerével védett volna egy sápadozó mécsest az őszi viharban. Wolfgang kitüntetéseiről talán még százszorta nagyobb gyöngédséggel beszélt nekem, mint a halála körüli dolgokról: félt, hogy a sors gonoszsága még mindig elveheti Wolfgangtól, a dolgok megtörténte után is, a lovagkeresztet meg még egypár gyermekes örömét. No de hát lássuk a Schikaneder-változatot:

Leopold még Nápolyban értesült arról, hogy XIV. Kelemen pápa a kis Wolfgangot az aranysarkantyús rend keresztjével óhajtja kitüntetni. Ezt fiával egyelőre nem akarta közölni, hadd legyen meglepetés. Az utat Nápolytól Rómáig jóformán egyetlen nap alatt tették meg, úgyhogy Rómában Wolfgang nemegyszer elaludt a bálteremben, és tűrnie kellett a pimasz signorinák kegyetlen gúnyolódásait.

Mikor apja közölte vele, hogy most pedig a pápa palotájába mennek, ahol őt aranysarkantyús lovaggá fogják ütni: Wolferl ásítással felelt, valamit motyogott, hogy ő nem tud lovagolni, és a signorinák ismét csak röhögni fognak rajta. A kocsiban is horkolt, Leopold rettegett hogy megismétlődnek a ludwigsburgi dolgok és majd megint lelkiismeretfurdalásai lesznek, hogy úgy bánik a fiával, mint kegyetlen vadászok az üzött vaddal. És micsoda szégyen, hogy a nagyvilági táncos és angyali humoráról híres Amadeo: horkolni fog, miközben az aranysarkantyús keresztet a nyakába akasztják.

A vatikáni váróterem vagy előszoba, melynek fala mellé leültették őket, nagyobb volt, mint a schönbrunni bálterem. A falakon véges-végig freskók, az ajtók is valamivel fenségesebbek, mint Nápolyban a podagrás gondnok podagrás diadalíve. A padló tarka márvány; egy magas, félköríves ablakon át szinte megszámlálható sugarakban esett a Nap a pompéji fürdőkbe illő színes mozaikmintákra. Két eltévedt fecske érezheti úgy magát az egyiptomi sivatagban, mint most a két Mozart. A tőlük legtávolabbra eső ajtó – szigorú görög stílus – egyszerre csak kinyílt.

Hárman jöttek ki rajta. Középütt egy alacsony, szinte púpos emberke, rövid, szürke hajjal, félig már ősz volt, de a rendetlen, rühes kutyaszőrnek beillő sörte nem fehérbe, hanem inkább piszkoszöldbe játszott. A kolduló barátok csuhája, mint egy ruhaakasztóról lógott róla; időnként nyugtalanul dörzsölte az arcát, ajkát is keservesen tekergetve, mint aki igen kényelmetlen helyzetbe került, pedig akármit szívesebben csinál az életben, mint hogy valamit egy irányban és egyértelműleg eldöntsön.

Jobbja felől nála vagy kétszer magasabb férfiú lépdelt, tűzpiros francia diplomata ruhában, hófehér habzó csipkékkel és olajsárga aranyláncokkal: látszott, hogy egyszerre szeretett volna tüntetően hideg és demagóg szenvedélyességgel meggyőző lenni. (Hát olyan rossz költő ez a Schikaneder?...)

A szerzetes balján egy fekete reverendás pap jött ki a görög

kapun: császárkörte színű bőrrel, zsebóra nagyságú szemmel és valami rőt mohára vagy zúzmóra emlékeztető kurta hajjal.

A kihallgatásnak nyilván vége volt, és így talán az a csoda is megtörténik, hogy utánuk Mozarték következnek. Viszont a vita olyan heves lehetett, hogy még az előszobában is folytatták. A francia azt sem tudta, hová tegye azt a sok dölyföt és kevélységet, mely minden mozdulatából sugárzott.

– Szentséged éppen tegnap kegyeskedett másfél órán át a *hála* jézusi érzéséről prédikálni és most egyszerre elfelejtené, hogy megválasztását is *nekünk* köszönheti? Ha fenséges pártfogóm, Choiseul herceg és hazám új orleánsi szűze, Madame Pompadour nem követ el mindent, hogy szentséged fejét ékesítse a tiara: most nem volna módja az egész keresztény világ ügyeit intézni. Bármily tiszteletre méltó előttünk szentséged szerzetesi magánya és egy szerény kis körben gyakorolt karitatív tevékenysége – Choiseul herceg és a Madame (szentséged legkatolikusabb lánya) azt óhajtotta, hogy mindaz a sok papi erény, mellyel Isten szentségedet megáldotta: ne egy falu, hanem az egész világ számára legyen gyümölcsöző. Az *európai* béke megőrzése szentséged feladata, nem pedig két torzsalkodó rimini paraszt kibékítése. És erre szentséged vonakodik az Úr Krisztus, a francia király őfelsége, a portugál király őfelsége, és az egész keresztény világ legsátánibb, méreggel és pénzzel dolgozó ellenségének, a Jézus Társaságnak fejére hágni? Úgy tiporjon rájuk szentséged, mint az a kékszemű Madonna-szobor a kígyó fejére szentséged íróasztalán! (Ilyen sugallatszerű hasonlóságot, mint Pompadour márkíz és e művész alkotása között van: még nem is láttam – alig várom, hogy ezt Párizsban elmondjam.) És Avignon talán szentséged kezében van? Benevento kapuján Szent Péter kulcsainak fekvő *X*-e ragyog talán? Nem! Márpedig abban a pillanatban, ha szentséged a Jézus Társaság tagjait szerteszórja, mint a keresztény béke megrontóit: szentséged (őfelsége a francia király atyai áldásával) oda bevonul.

Erre az a körtesárga, feketereverendás pap hirtelen megállt az egyik márványkockánál, mire a francia követ és a nagyfülű minorita is a középen, önkéntelen engedelmességgel megálltak (mint a politizáló nyugdíjasok Salzburgban a vendéglő küszöbén).

– *Ön* beszél háláról ezen a megszentelt helyen? – kérdezte a pápa balján a pap, sokkal ügyesebben egyeztetve, egyelőre legalábbis, a diplomáciai és prédikátori hangot – mikor itt, ezeken a köveken Luther Márton részeg landsknechtjei kockáznának, ha a Jézus Társasága nem védi meg Róma falait ettől az eretnek csür-

hétől? És el meri követni azt a blaszfémiát, hogy az ön királya atyai áldásáról beszél? Az ön királya! Akinek trónját talán egyszer a jézustársaságiak fogják megvédeni – ha még nem lesz késő! – mindazok ellen, akik az ön igen tisztelt Choiseuljének és hasonlóképpen tisztelt Pompadourjának köszönhetőleg szabadon grasszálhatnak a legkeresztényebb országban! Könyveket írnak a sajtószabadságról, néptribuni kloakahangon izgatják a csőcseléket, tagadják a lelket és szemérmetlen bonctani ábrákat ragasztanak a Notre Dame kapujára azzal a felírással, hogy: „Hol a lélek?" Öngyilkosságot akar elkövetni Franciaország? Önök azt terjesztik, hogy a jezsuiták királygyilkosok. Kíváncsi vagyok, hogy *én* fogom-e a tőrt szent Lajos utódjának szívébe döfni, avagy Voltaire és a csatornában vele összeesküvő hívei?

A minorita Kelemen próbálta csitítgatni őket; hol a két fülére tapasztotta tenyerét, hol a pap, hol meg a követ karját simogatta, mint egy papucs-férj a házsártos feleségét – közben egyik se figyelt a pápára.

– És ha már az orleánsi szűz új megtestesüléséről van szó, akkor nem veszi rossznéven főméltóságod, hogy fekete ruhámra és az azzal járó jogokra hivatkozva bátorkodom korrigálni egyébként tiszteletre méltó kijelentéseit. Az új Jeanne d'Arc *nem* az ön Istenben – remélem, hogy Istenben boldogult – Pompadourja, hanem az én érinthetetlen védszentem: Dubarry grófnő. Aki nemcsak nevében Mária leánya, hanem egyházunk legortodoxabb támasza, templomok és szegények gyámolítója, aki nem röpiratok firkálásával és meddő utópiákkal lázítja a népet, hanem utolsó filléreit is a szegényekre költi.

– Ha ön, tisztelendő atyám – válaszolta a francia –, ízlésével összeegyeztethetőnek tartja egy halott hölgy emlékét gyalázni, én nem fogom furcsa neveltetését most európaibb jellegű mederbe igazítani. Viszont az ön viruló védőszentjéről, akit ön egy álházasság alapján grófnőnek titulál, itt a Vatikán pillérei között jelenthetem ki, hogy az az ortodox őrangyal igen laza erkölcsű varrólányként kezdte a hittudományokban való jártasságot megszerezni, és teológiai szomjúságában Gourdon asszony nyilvános találkahelyén folytatta tanulmányait, majd az arisztokrata ifjúság lelki épülésére színházat alapított, melyben mindenki nyakig gázolhatott az erkölcsi fertőben.

– És főméltóságod Pompadourja a márkiz-ságot talán azért kapta, mert egy feslett némber fattya volt? Vagy mert zongora-

szonátáit ateista kalandorok hallgatták selyempárnákon és perverzióik leplezésére karikatúrákat firkáltak a pokolról?

– És Dubarry nem –

– De Pompadour igenis –

A minorita pápa a görög ajtó melletti órára mutatott, mely most éppen zenélni kezdett – neki mennie kell, hátat is fordított a veszekedőknek.

Wolfgang ezután már csak a pápa hátát látta, óriási fülét és jobbra-balra ingó fejét – mintha azt mondogatta volna magában, hogy: „ejnye-ejnye, ezek az örökös civakodások...", s azzal eltűnt a hatalmas ajtó mögött.

A két vitatkozó persze egy indiai elefántcsordát sem vett volna észre, nemhogy a sarokban kuporgó két halálsápadt Mozartot.

Wolfgang ekkor is érezte, amit jóformán mindig, ha császári palotákban vagy főhercegi kéjlakokban hangversenyezett, vagy ahogy akkor mondták, „akadémiázott". Amit ő, Wolfgang csinál: valami végtelenül jelentéktelen, elszigetelt, mellékes és bagatell dolog – a világban egészen másról van szó, a barokk oltárok mögött francia forradalmárok állnak lesben, a csalhatatlan pápa egy teddide, tedd-oda minorita páter, a fejedelmi vacsorák mögött uzsorások és bankárok számlái, a schönbrunni etikett-csókok a legpiszkosabb szerelmi káoszt takarják. Semmi sem bizonyos, semmi sem végleges, jezsuiták lehetnek gyilkosok, ateisták lehetnek szentek. Lehet, hogy ez az óriási palota is lyukasabb kulissza, mint egy vidéki színház papír-kastélya; a világban most sokkal, de sokkal nagyobb dolgok erjednek, semhogy valaki az ő merész f-moll epizódjaival törődjék valamelyik szonátájában. A csók hazug, a pénz hamis, a pompa mögött halál. És ő egyedül didereg a felnőttek képmutató maffiájának kellős közepén. Közepén? Valahol „fuori le mura" – a falakon kívül...

A fekete pap és a piros követ még sokáig ordítoztak egymással, hiszen a terem beláthatatlanul nagy volt: „... Nem elég, hogy Choiseul Franciaországban zárta be a jezsuita rendházakat, most az egész világon akarja ledönteni a kereszténység legbiztosabb pilléreit?... különben is Pompadour meghalt, Choiseul mögött nincs senki, hullát akar nászra hurcolni?..." – aztán többet már nem hallottak.

Fél óra múlva egy bíbornok jött ki a görög ajtón, sokáig forgatta szemét jobbra-balra, mintha reménytelenül keresne valakit. Egyébként nagyon barátságos képe volt, Wolfgang szerint sokkal jobban illett volna pápának, mint az a minorita XIV. Kelemen. Ha-

lántéka körül göndörödő szőke jézuska-hajából csak jót tudott kiolvasni.

Leopold szerényen felállt, szokása szerint „szolgai részletekben", ahogy egyszer Wolferl Mariannenak odasúgta egy fogadás alkalmával. Leopold azt gondolta: hátha őket keresi a bíboros? A kardinális boldogan felkapta a fejét, valami játékosan csodálkozó mozdulatot csinált mindkét karjával, Leopoldot félreérthetetlen integetéssel leültette, és csak Wolferlt hívta magához, görbe mutatóujjal, mint egy tapasztalatlan kiscicát a tejes tányérhoz.

Mikor Wolfgang odarohant – vérvörös lett a képe a szégyentől, annyira kopogott a sarka a márványpadlón – a bíboros megsimogatta a fejét, elővett egy kék, dudoros fedelű ékszerdobozt, felpattintotta és kivette belőle az aranysarkantyús lovagok arany keresztjét, alján a sarkantyúval. Wolfgang nyakába akasztotta, és halkan (azzal a bizonyos meleg, papos és gyóntató lehelettel) a fülébe súgta: a szentatya most nem ér rá, fontos politikai tárgyalásai vannak, de vegye úgy, mintha személyesen őelőtte állna, ő küldi a nagy művésznek a sarkantyúkat.

Leopold felé mosolyogva keresztvető áldását küldte és még valami kamaszos, fraternizáló kézmozdulattal gratulált is az apának tehetséges fiához. Mikor visszament, útközben hátrafordult, és olyasmit mondott Wolfgangnak, hogy az adománylevelet majd lent megkapják a pápai titkárságon.

Miután Leopolddal végre megtalálták ezt a helyet, beleütköztek a szilajképű, feketereverendás papba – az erőltetett udvariassággal magyarázta, hogy még nincs kész az adománylevél, jöjjenek pár nap múlva. Wolfgang erre jó nagy könnycseppet ejtett a keresztjére, de mikor a Vatikán kapujában római hívei várták, élükön az aranyhintós Pallavicini bíborossal, aki a levegőbe kapta Wolfgangot, és körbe mutatta a tapsoló és éljenző zenebarátoknak – Wolfgang boldog volt, és zsebkendőjével most már örömkönnyeit törölgette a rend csillogó keresztjéről. Pallavicini megnyugtatta, hogy minden a leghivatalosabb szertartási rend szerint folyt le: itt nincs más hátra, mint egy nagyot mulatni és nagyot zongorázni az egészen rendkívüli kitüntetés örömére.

És ismét – immár hányadszor? – a contrasto armonico: egyszer meglátogatott Sophie Haibl, kezében egy kis dobozzal. Először nem is tudtam, hogy egy dobozt szorongat a kezében, mert vagy egy tucat csomóra kötözött zsebkendőbe volt csomagolva: olyan könnyező áhítattal bontogatta egyiket a másik után, mintha Wolfgang arcáról húzta volna le a szemfedőt. Végül eljutott a skatulyáig.

Félénken a kapcsához nyúlt, de aztán sírva fakadt és némán kezembe adta az elegáns ékszertokot.

Wolfgang aranykeresztje volt benne.

Schikaneder azért tudott pápát vagy Mozartot játszani, mert vérbeli komédiás volt, amit őrültsége nyilván csak fokozott. Sophie? Szerelmes volt sógorába. Wolfgang minden lépését, mozdulatát el tudta képzelni, féltve-érzékeny megfigyeléséről nem is beszélve. Közben Sophie is játszott, mikor a „római Wolfgang"-ról beszélt: mutatta, hogy meregette Wolferl a szemét, mikor az inasok signore cavaliere-nek szólították, mielőtt még bármit is tudott volna a rája váró kitüntetésről. Egyébként a díszebéden a vendégek is „lovag"-nak titulálták, Éj Királynő-szerű intrikus dámák éppúgy, mint sunyi papocskák, akik hivatalos élősdiekként rágcsálták a csirkecombokat a bíbornok asztala végén. Mikor másnap Pallavicini a kezébe adta a dobozt, Wolfgang azt hitte: a századik tubákos szelence a kilencvenkilenc, nimfás-amorettes „tabatière" után. Ijedtében és szórakozottan a zsebébe akarja dugni és idomított mozdulattal kezet csókolni a főpapnak, de az elveszi tőle a skatulyát, mutatja rajta a pápai címert, kiveszi a láncot és Wolfgang nyakába akasztja... és apja odasúgja a levesnél (Wolfgang nem tudta, hogy szabad-e a rendjelet a kőkemény szalvétával letakarni? Nem szentségtörés?), szóval Leopold első dolga odasúgni Wolfgangnak: „Ilyen van Glucknak..." Mikor Pallavicini megkínálja egy pohár szicíliai bortal, Wolferl megkérdi: „Jó ez az ital mise-szerzéshez? Gondolom – es würde nett sein –, ha délután egyet írnék, köszönetképpen – Esz-dúrban. Elég vatikáni hangnem?"

Miután Sophie a tizenkét zsebkendőt sorba újból összekötözte, mint egy öregasszony, aki ebbe gyűjti párnája alatt a temetése árát, megkért, hogy vigyázzak a keresztre, míg ő Saalfeldenbe utazik.

Egy hétig nem nyúltam jegyzeteimhez, mert egy kilencvenkilenc éves kollégánk, vén oboás, meghalt és annak a falujába kellett utaznom a temetésére. Még négy társammal egy fúvós-ötösében játszottam a sírnál. Öregek voltunk, a barátunk szerzeménye sem volt valami falrengető dolog, a tüdőnk meg lyukas hólyagnál is erőtlenebb; közben bőgtünk, mint a repedt ereszcsatorna. Ez aztán a Collegium Musicum!

Mikor hazatértem után annyi lelkierőm volt, hogy folytassam Wolfgang-emlékeim feljegyzését, látom, hogy a „Schikaneder-variáció" utolsó szava: „örömére". Szomorúan elmosolyodtam: no ez, jó intráda és à propos lesz azokhoz a dolgokhoz, amiket Wolfgang bolognai napjairól fel akarok írni. Hogy lett tagja az ottani filhar-

monikusok akadémiájának? Leopold persze hogy boldog volt, mikor megkapta az értesítést, hogy Wolfgang vizsgára mehet, és ha a vizsga sikerül, tagja lesz a világhírű társaságnak.

Október eleje volt, esős, zimankós őszi nap, Itáliában egész szokatlan, úgyhogy nem kaptak bérkocsit. A kis Wolfgang halk és ügyetlen integetéseit senki sem vette észre, Leopold tört olasz szavait a kocsisok meg sem hallották. A járókelők már röhögtek a két pipogya svábon, így hát gyalog vágtak neki az útnak; még szerencse, hogy itt-ott árkádos utcákra is akadtak. „Milyen bolond életet is élünk: járjuk a világot, ezer ajánlólevelünk van, ezer bíbornokhoz és fejedelemhez, közben mikor egy idegen város utcáin tocsogunk és harisnyánk a talpunkhoz ragad az esőben – olyan semmik, olyan idegenek vagyunk az emberek között, mintha kóbor kutyák volnánk. Pár pillanatra királylányok vőlegénye vagyok, aztán ide-oda rúgdosott rongybaba vagy újabb vevőre váró kopott madár egy kalitkában, amin ez a cédula lóg, hogy „egyszer a szultán első odaliszkja is meghallgatta, érdemes énekeltetni".

Leopoldot a bolognai akadémiában fiával együtt egy óriási terembe vezették, óriási ablakokkal, de az amúgy is sápadt októberi világosságból nem sok jutott a komor szálába, mert az ablakok fekete függönyét épp csak hogy félrehúzták, „jellegzetes olasz rendetlenséggel", ahogy Leopold megjegyezte – egyiket oldalról, másikat felülről lógatták az üveg elé, a zsinórok fele szakadt, így aztán a drapériák úgy csüngtek alá, mint egy vihartépett hajó vitorlái vagy a nápolyi kofák gyűrött napellenzői.

Vagy húszan ültek sorban egymás mellett egy feltűnően magas asztalnál: a vizsgáztató bizottság. Mintha egy várfal tetejéről néztek volna a mélybe – no, miféle kis törpék kopogtatnak a túlvilág kapuján? Leopoldnak eszébe jutott az a jelenet, mikor ő állt a szemináriumban vizsgáztatói előtt, és valaki azt kérdezte tőle a professzorok közül: „Mi célból vagyunk a világon?" Wolfgang ezt nem tudta, de furcsa módon most neki is efféle kérdések motoszkáltak a fejében. Kik ezek, mik ezek?

Nézte őket, rövidlátó, piszkos-színű szemével, sorban. Az asztal végén, keselyűorral és akáctövisre hegyezett bajusszal valami színész-külsejű férfiú, aki egy pillanatra se maradt volna nyugton. Utána egy hideg, angol lordra emlékeztető pofa, csontig borotválva, lila-rózsaszín bőrrel. Egy kedélyes öreg „főpincér", nyájasságtól duzzadó, finom, kurtavirsli tokácskákkal, fülig érő krampuszgallérban. Egy hegyesorrú, bozontos fráter: így rajzolják a vicclapokban a zeneszerzőt ihletett állapotban. Egy púpos öreg, feje

mintha dirib-darabra tört lámpa lett volna, vastag flastromszalagokkal összeragasztva... hóemberre illő kopasz koponyák, parókák arc nélkül, papok, cavalierék... mind abból a jól ismert vegyi összetételű anyagból készítve, amit az embertanban „idegenek"-nek hívunk.

Középen ült az elnök, a Princeps Academiae: ez volt az egyetlen ismerős arc – de ez is honnan? Mielőtt még az Akadémia székházába érkeztek volna, Leopold türelmetlen és ideges szigorral beküldte Wolfgangot egy kápolnába, hogy fia a nagy vizsga előtt egy „Veni Creator Spiritus"-t imádkozzék. (Wolfgang alig tudta kiverni fejéből azt a régi emlékképet, ahogy egy schönbrunni koncert alkalmával Remontoir hercegnő rugdosta hegyes cipőjével a park egy bokra mögé a pincsikutyáját, hogy biztos, ami biztos, a kutya végezze el a dolgát, mielőtt a szalonba lépnek. Így rugdosta most apja a kápolnába az ő Wolferljét.) Wolfgang a kápolna sötétjében csak egyetlen derűs képhez érzett bizalmat, valami elhunyt bíbornok arcmása lehetett. Szelíd szigor, mértéktartó irgalom, politúrozott tudomány és szalonképes melankólia volt ezen az arcon; szemüvegén két fehér fénypetty, de ez maga volt az élet. Az Akadémia elnökének pontosan ilyen arca volt.

Az elnök felállt, vele együtt még két „cenzor". Öreg karmesterek tőzikére emlékeztető lógó fejjel átnyújtották, vagy inkább csak nyújtották volna a megoldandó vizsgafeladatot: egy régi antifónát, melyet Wolfgangnak négy szólamba kellett átírnia. Azért mondtam, hogy „nyújtották *volna*", mert a kis Wolfgang nem ért fel az asztalig. Az egyik görnyedt cenzor intett neki, olaszos türelmetlenséggel, hogy jöjjön feljebb! Vak, hogy nem látja mennyi lépcső vezet a bírálók katafalkjáig? Hiszen az elébb, mikor az antifonárium után nyúlkált, még meg is botlott bennük!

Egy pedellus ezek után Wolfgangot a szomszéd szobába vezette. A barátságos elnök maga kísérte Leopoldot a könyvtárba, röviden közölve vele, hogy különböző polcokon és emeleti futóerkélyeken miféle könyveket és kottákat talál: érezze jól magát, míg fia a feladatán verítékezik.

Wolfgang szobája egészen más világ volt, mint a censorok félelmetes temploma. Az ablak nyitva, minélfogva borzasztó hideg volt a szobában – viszont hirtelen kisütött a nap, éles, diadalmas fényével majdhogy össze nem törte az üvegtáblákat. A padlót óriás francia szőnyeg borította ezüst kagylóhímzésekkel; puha karszékeken virágos, nyárias huzatok, a falon képek, ragyogó, divatos rámákban: a képeket jóformán egészen eltakarták a belelógó arany

bőségszaruk, sellő-combok és festett fából utánzott színpadi függönyök. Egyszer már érte ilyen meglepetés, mikor egy schönbrunni apát, gyónás előtt a „lelkiismeretvizsgáló szobá"-ba zárta: az is keleti kényelemmel berendezett budoár volt – „Semmi értelme hullakamrába dugni a bűnbánókat" – mondta az apát –, ilyen derűs miliőben sokkal jobban érzik a hívek az ég megbocsátó kedvességét, és sokkal vígabban, ennélfogva őszintébben vallják be bűneiket."

Wolfgang egészen az ablak közelébe húzta asztalát. Az utca lármája nemhogy zavarta volna, inkább szórakoztatta, és a legszigorúbb matematikát követelő többszólamú művében egy kutyaugatás, egy zöldséges kofa káromkodása, vénkisasszony csipogó kanárija és a szökőkutak vagy kanálisok bugyogó buborékjai – szinte szikrázó kottafejekké váltak, piaci születésük pillanatában.

Mikor munkája felével negyedórán belül kész volt, felkelt, hogy kissé kinyújtózzék. Odament az egyik tükörhöz, hogy rendbe rántsa az alkotás hevében félrecsúszott ruhadarabjait. Ekkor vette észre, hogy az utca túloldalán, széles erkélyen egy fiatal lány virágcsokrokat meg koszorúkat kötözget. Wolfgang megfordult, és odament az ablakhoz. Az erkély fölött széles cégtábla, ezzel az aranybetűs felirattal: „Alkalmi, Kegyeleti és Galantéria Csokrok, Fratelli Spazzature". A virágoslány egyáltalában nem olyan volt, mint a múlt századbeli érzelgős vagy szemérmetlen miniatűrök ibolyaárus kokottjai: ez szelíd volt, szerény és félénk. Mikor egy testes munkatársnője kezével írást utánozva átkiáltott Wolfgangnak, hogy „dolgozni! dolgozni!" – a szelíd kötözgető, halálos ijedelemmel és Wolfgang iránti tiszteletből befogta a virágoskofa száját. Wolfgang ebben a mozdulatban annyi jóságot, gyermeki kedvességet érzett, hogy rögtön szerelmes lett belé. „És ezekkel a nőkkel sosem ismerkedünk meg! Talán második anyám lenne, a leghűségesebb szerető és a legtüzesebb feleség, múzsa, háziasszony és odaadó Vénusz egy személyben: de az egész ismeretség csupán egy egyetértő pillantás, a nevét sem tudom meg soha – a szívemben meg olyan meleget érzek, hogy sírni, énekelni és ölelkezni tudnék. Ez a rokonom, ez a vérem, ez a mindenem, és –? Soha az életben nem találkozunk."

Wolfgang mutogatta, hogy dobjon át egy virágot neki. Erre a leány eltakarta az arcát, a kofa meg pártfogólag átölelte, nyilván afelől vallatta, hogy mért van ilyen zavarban, és utána rábeszélte, hogy csak dobjon, dobjon, dobjon! Dobott is, persze az utca közepére esett, mire a kofaképű hajított egy másikat: mondanom sem kell, hogy az akkurátusan Wolfgang képébe talált. Wolfgang azon-

ban lekiáltott egy boltosnak, hogy a földre esett virágot tegye el neki, majd lejön érte. Rég elfeledte, hogy a filharmonikusok szentélyében ez nyilván nem szerepel az etikett szabályai között.

Visszaült íróasztalához, ahol egyetlen kottalapot sem talált: a szél szertefújta őket a szobában. Írás közben félszemmel mindig bokrétakötöző múzsáját figyelte, és mikor szájából egy dalfoszlányt hallott, azt is beleszőtte – mi volt az neki? – a gregorián „cantus firmus" fölé épített négyszólamú művébe.

Munkájával egy fél óra alatt elkészült.

Boldogan lobogtatta az ablakban a lány felé a teleírt kottalapokat, a szél majdhogy ki nem tépte a kezéből. Utána várta, hogy a cenzorok vagy a pedellus érte jönnek, hogy átvegyék a vizsgadolgozatot. „Ilyen nő való az ilyen árvához, mint én" – gondolta Wolfgang, mintha legelső és legsürgősebb dolga a családalapítás lett volna. Azok a csodaszép, fantasztikusan vad hercegnők, akik hangversenyein az első sorban tapsoltak neki: valahogy már nem is mentek emberszámba a kamasz Wolfgang szemében, díszletek voltak, titokzatos vadállatok, a szépség elvont próbababái, akiktől félt, akiktől sem erjedni kezdő kamaszvére, sem jóságra éhes angyali szíve nem remélhetett semmi visszhangot.

Türelmetlenül sétált fel és alá a szobában, szeretett volna büszkélkedni vele, hogy milyen hamar megoldotta feladatát, de hát nem jött érte senki, nyilván azért, mert egyéb vizsgázók ilyenkor még csak a tollukat harapták, ő maga meg nem mert benyitni az óriási ítélőterembe.

Mivel ebédnél a salátára félliter olajat öntöttek, szeretett volna kimenni és ezért kikereste magának a legkisebb ajtót, az talán nem vezet valami ünnepi aulába.

Hosszú, sötét folyosóra jutott, a falakon sorban arcképek, ittott egy karos gyertyatartó: bizonyára nagyon szomorúak lehetnek azok az arcok, melyek messze estek a gyertyáktól, és így alig voltak felismerhetők. Wolfgang vigasztalta őket, és míg az élesen megvilágított képekre jóformán ügyet sem vetett, csupa részvétből a sötétben maradottakat simogatta szemével. Az Akadémia régi tagjai voltak: Wolfgang valahogy úgy érezte, mintha ezek mindnyájan már rég meghaltak volna. És mennyi ismeretlen név! Pedig mikor felvették őket az Akadémiába, bizonyára úgy örültek, mint ahogy Leopold örülne, ha Wolfgangból bolognai filharmonikus lenne – és mi maradt belőlük? Egy ismeretlen név, egy sereg többi ismeretlen név között, sötét folyosón, selypítve sercegő ferde gyertyák között, talán éppen az árnyékszék felé vezető legrövidebb úton.

A folyosó végén Wolfgang balra fordult, ott már világosabb volt, az ablakok tágas udvarra nyíltak. Az egyik ajtó mellett egy nyomorult öreg üldögélt: az óriási kulcs az óriási karikán úgy himbálózott a kezében, mint valami kocsma-cégér, „A Rozsdás Pincekulcshoz". Wolfgang jó helyen járt. Mikor kijött, az öreg beszélgetni kezdett vele. Wolfgang azt sem tudta, hová legyen a meglepetéstől: már az első mondatában annyi zenei szakértelmet árult el az őr, hogy ennyit még a „princeps"-ről és csüggőfejű „cenzor"-jairól sem képzelt.

– Jó egypár éve én is vizsgáztam, de nem kellettem nekik. Fantasztikus volt, barbár volt, modern volt, amit csináltam, nem felelt meg a szigorú szabályoknak. Erre szerencsére akadtam egy bolond pártfogóra, aki épp a modern dolgokat kedvelte. Ritka, nagyon ritka dolog, signor Amadeo – és bánatosan forgatta a kulcsot a kezében. – De aztán a divatos énekesnők kitúrtak az állásomból: nem akartak a gazdám szeretői lenni, ha ilyen bolond áriákat komponálok nekik. Nagyon elegáns módon dobtak ki: valamelyik operámat kellett volna bemutatniok az udvarban, két hónapig foglalkoztam a betanításával – és mikor eljön a bemutató estje: az összeesküvő énekesek egy paródiát adnak elő, nyávognak, ordítanak, a zenekar gyulladtfarkú kandúr-falka – így fejezték ki a véleményüket rólam. Ezek után apám asztalosműhelyében a világ legbárgyúbb és legkonvencionálisabb szimfóniáit írtam. Ekkor *volt* gazdám, váratlanul fellépő lelkiismeretfurdalásból közbenjárt a Princepsnél, hogy ismét vizsgát tehessek. Hiába volt minden öncsonkító igyekezetem: vizsgadolgozatomat másodszor is ízléstelen zagyvaságnak, akarnok újdonság-hajhászásnak, betegesen zsúfoltnak és még mit tudom én minek minősítették. Az egyetlen bíró, aki fehér golyót dobott az urnába, az hozott – ötévi csavargóélet után – ide, erre a helyre. Hogy mért fogadtam el? Önkínzás, dac, gőg, komédia, valami bolond vád ellenük – no, de hát ez olyan önnek, mintha kínaiul beszélnék. Önnek, akiért királyok versengenek. Csuda, hogy az angol király nem izent még hadat a francia felségnek, mert Párizsban egy szonátával többet játszott, mint Londonban.

Wolfgang megkérdezte, hogy beleolvashatna-e szerzeményeibe, mire a kulcsos figura azt mondta, hogy bele – bár nemegyszer felajánlotta a bolognai mandarinok konklávéjának, hogy mostani minőségében, takarékosság céljából, szívesen bocsátja kéziratait a vendégek rendelkezésére keservesen groteszk őrhelyén.

Sok-sok évvel később mondta nekem Wolfgang:

– Mindig kinevettem a vénasszonyokat, akiknek úgynevezett megérzéseik és jós álmaik voltak – de abban a pillanatban az ördög azt súgta fülembe, hogy párizsi és londoni sikereim csak mákonyos álmok és ez a latrina-csősz mutatja utamat, nevetségesen hosszú kulcsával, a vég felé... Mire visszaértem a dolgozószobámba, kéziratom már nem volt az asztalon, de a pedellus káromkodva várt engem és már a kagylómintás szőnyeg alatt is keresett. Azonnal bevezetett a nagyterembe, ahol legelőször is apám vasvilla szemével találkoztam: viszont majd megsüketültem a tapsvihartól – vizsgadolgozatomat már átnézték, egyetlen fekete golyót sem kaptam, mindenki odarohant hozzám, a keselyűorrú komédiás, a fagyos lord, a krampusz-galléros lakáj, a holdkóros hárfakomponista, a púpos a lámpafejével, a hóemberek, a parókák, a papok és a cavalierék mind ott nyüzsögtek körülöttem, és kezemet szorongatták. A Priceps a szűnni nem akaró éljenzés közepette alig tudta kihirdetni felvételemet.

„... *Und dann war es vorbei*" – és azzal vége volt az egésznek, ahogy Leopold egy levelében írta. *Én* vagyok bolond vagy fantaszta belemagyarázó, mikor ezt a közönséges pár szót úgy olvasom, mint egy tragédiabeli idézetet és olyasfélék jutnak eszembe, mint Wolfgangnak az ismeretlen képek sötét folyosóján?

Leopold mámorosan olvasta fiának az udvaron keresztül mentükben a diploma latin szövegét: „... testamur Domin. Wolfgangum Amadeum Mozart... inter academiae nostrae magistros compositores adscriptum fuisse". Viszont Wolfgang csak azért rángatta apja karját, hogy engedje... a... a... (nem merte kimondani az illető foglalkozását) lakásába, érdekes zeneműveket kap kölcsön. Ennek Leopold a legerélyesebben ellene mondott; csoda, hogy azt megengedte, mikor kiértek az utcára, hogy Wolfgang átvegye a boltostól a kocsiútra ejtett virágcsokrot. Wolfgang lelkesen integetett vele fel az erkélyre: legjobban az fájt neki, hogy a virágoslány azt hiszi, hogy ő, Wolfgang, csak névtelen gavallér a többi járdakoptató közül, pedig ő imádott menyasszonyának érezte ezt a leányt.

Leopold nem tudta, hogy mérges legyen-e, mikor fia a szent Filharmónia ablakából kurizál, avagy még jobban kidüllessze a mellét, látva, hogy signor Amadeo még a legfrivolabb játék közben is a legkomolyabb műveket tudja komponálni.

Bezzeg mikor Milánóba visszaérkeztek, ezek a „frivol játékok"

megszűntek. „Frivol játékok?... Ó, milyen igazságtalan vagy, édes jó atyikám! – gondolta Wolfgang –, hiszen épp azért tetszett oly határtalanul (tizennégy éves korban minden „határtalan") az a temetői csokrokat kötöző leány, alázatos kezében az őszi kikericsekkel és cipruságakkal, mert *nem* volt frivol!"

Útközben Wolfgang komor volt, nyomott – mintha valamitől gyermekes túlzással félne, és mintha valami nagyon nagyot elvesztett volna. Félt a milánói opera előadásától, a *Mitridaté*-től – Wolfgang szerzeménye! –, és forró könnyeket potyogtatott az ismeretlen virágkötöző lányért. Mikor apja elbóbiskolt, akkor vette elő az őszi virágokat, és csókolgatta halványkék és halványrózsaszín szirmaikat. Alighogy megérkeztek Milánóba, hosszú-hosszú szerelmes levelet írt a leánynak, Leopold nem volt otthon; épp a nevét kanyarította alá, összes címeivel – aranysarkantyús lovag! bolognai filharmonikus kompozitor! – mikor apja betoppant a szobába.

– Te szerelmes leveleket írsz utcalányoknak, mikor én szentségimádáson voltam egy órahosszat, csak azért, hogy az operádnak sikere legyen? Ha már mindenáron írni akarsz, ahelyett, hogy a Mitridatén dolgoznál: Nannerlnek írj, és anyádnak írj, hogy imádkozzanak, reggeltől estig könyörögjenek, misét mondassanak, hogy egészségben maradj, hogy erőd legyen a munkához, és az operával dicsőséget szerezz!

Wolfgang nem szólt egy szót sem, csendesen összehajtotta a levelet és néma daccal vagy öt font friss kottapapírt tett az asztal egyik sarkába és tíz mérföldes levélre való papirost a másik végébe. Halk, gúnyosan hideg hangon kérdezte apjától: „Előbb a Mitridatét komponáljam vagy azt az imákért imádkozó ájtatos levelet írjam meg? Milyen terjedelemben, mennyi ideig?"

Leopold látta, hogy Wolfgang megint nagyon kimerült és ideges, úgyhogy rögtön hangot változtatott.

– No, nem kell mindjárt felhúznod az orrodat, nagyon kedves kislányka volt az a bolognai, add ide a levelet, majd én feladom, de hát azért „á piszerl" jó lesz a Mitridatéval is foglalkozni...

Wolfgangnak az utolsó gyertya mellett olvadozó Jomelli járt a fejében, meg az a kulcsos ember az ismeretlen filharmonikusok fekete galériájában. (Azt egyelőre még nem tudta, hogy Jomelli későbbi operáit ereklyeként szállították a portugál király udvarába, melyekért zsákban hozták az aranyat a „bukott" komponistának, és hogy a bolognai árnyékszék strázsája közönséges szélhámos: téboly-dából szökött és nagyzási mániája volt...)

Mikor Wolfgang először jelentkezett az operánál, már várták. A kiskapu előtt a legszurtosabb, legrongyosabb utcagyerekek nyüzsögtek, hátukon zsinegekkel összekötött kottatornyokkal – egy vörös hajú nő csődítette őket a lépcsőhöz, és mikor Wolfgang ragyogó cipőben, csillogó ruhában és selyemsimára fésült kis parókában megjelent, a vörös hajú nő hisztériásan erőltetett hahotával fogadta: „Elkésett signor Amadeo, aranysarkantyús kompozitor és a filharmonikus őszvér-rend lovagja – mint látja, tizenöt, önnél jóval fiatalabb szerző hozta el a partitúráját! Mióta legutoljára itt járt, fordult az idő. Tizennégy éves vén zenei eunuchoktól nem fogad el semmit a színház!"

Wolfgang elsápadt: itt valóban nem bolognai virágárus lányoknak kell szerelmes leveleket firkálni, hanem anyjának, hogy imádkozzék, forrón imádkozzék – Wolferl nagy veszedelemben van!

Szerencsére pár perc múlva Leopold is megérkezett. Néhány pillanatra le kellett ülnie egy kocsma előtti székre és egy pohár bort felhajtania, mert hirtelen rosszullét fogta el. Amint meglátta a kotta-poggyászokat cipelő cigány-csürhét: piros-politúros, ezüstfogantyús sétapálcájával azonnal szétverte őket, és legnagyobb sajnálatát fejezte ki a külvárosi bacchánsnőre emlékeztető kóristanőnek, hogy mint a milánói opera művésznője – ilyen ízléstelenségre ragadtatta magát.

„És ilyenkor mért nincs itt a német–római császár, a lombardiai kormányzó meg az a placcs-placcs szandálos római pápa, hogy segítsen rajtam? – sírdogált egy sarokkövön Wolfgang – könnyű dolog: engem ájulásig játszatni, utána előkelően tapsolni és másnap az utcán meggyalázni!"

A nagy lármára az opera első emeleti ablakában megjelent egy kedélyes, pirospozsgás szőke fej, akár tiroli is lehetett volna, és tréfásan, széles mozdulatokkal integetett Mozartéknak, hogy csak jöjjenek, jöjjenek, az egész operaház lelkesen várja őket. Erre neki is indultak a lépcsőknek. Leopold igen nehézkesen, mert utóbbi hetekben gyengélkedett.

A szőke intendáns összevissza ölelte, csókolta Leopoldot és Wolfgangot, a két szomorú embert huszonkét székkel kínálta, majd hadarni kezdett, kövér kezét dörzsölgetve:

– Ó, az ilyen gyerekes apróságokat nem kell komolyan venni, játék az egész, nagyobb dicsőség nem is érheti signor Amadeot, mint hogy ellenfelei vannak. Milliószor többet ér ez minden nyalásnál vagy néma közönynél, ó, mit adna ő, ha egyszer parodizál-

nák! Ez a siker legbiztosabb jele, nem holmi tingli-tangli apoteózisok, ahol mindenki ásítozik. Vihar, botrány, utcai csaták, ez a géniusz sorsa és dicsősége. Egyébként a szerződésben lekötött előleget a legjobb akarattal sem adhatja ki, a pénztáros üdül csodálatos villájában, Wolfgangnak nem ajánlhat jobbat és szebbet, mint hogy lapozza végig ezt az albumot itt az asztalon, tele van a legfelségesebb metszetekkel a pénztáros villájáról, kertjeiről, szobrairól, benne van egész Itália, tutta! tutta! – a pénztáros a világ leghumánusabb embere, az énekesek tiszteletdíját ő veszi fel helyettük, nehogy nőkre, pazar villákra meg italra költsék. Arrenatót a nők, Scintillettát a férfiak szipolyozták –, de mióta csak pár garas zsebpénzük van, és erkölcsös életet élnek, művészi tehetségük a felhők fölé ugrott. Persze az áriákat meg kéne beszélni előbb az énekesekkel: bizony nem is tudja, melyik van Milánóban, melyik van vendégszereplőként valahol másutt? No, de semmi baj, sőt ez a jó! Ami az utolsó pillanatban készül, az mindig a legtündöklőbb! A sok próba, a komponista örökös javítgatása: halála, igen, ha-lá-la az igazi remekműnek. Különben sem tudja, Wolfgang esetében milyen operáról van szó? Mitridate? Mitridate?... ja Mitridate! Hiszen Milánóban senki sem beszél másról! Legjobb lesz, ha a signorék maguk keresik fel az énekeseket, őt, a senkik senkijét be sem eresztik, de Wolfgangot! A cipőjét négykézláb fogják körülnyalni! Ugye csodálatos a pénztárosunk villája? Egyébként jöjjenek vele, a színpadon most csak próba van, holnap lesz az igazi ünnepség: él itt Milánó mellett egy tizennégy éves gyermek, a világ legnagyobb tehetsége, én mondom, én, akit még Palestrina sem hoz lázba – jó, jó, nem mondom, de nem kell semmit sem eltúlozni –, blazírt színházi róka vagyok. Ez a csodálatos gyermek egy kis balettet írt a Mitridate című operához, japardon, az az öné, no mindegy, cím, téma nem számít, csak jó legyen. A balett-zene jóformán csak néhány taktus, de hát a géniuszt nem őrffel mérjük, és ezt a gyermeket – meraviglioso, meraviglioso! – fogjuk holnap ünnepelni. Persze a színházi viperák azt pletykázzák, hogy csak azért, mert egy félbolond Visconti pártfogolja, amiben persze egy szemernyi igazság sincsen...

Leopold megkérdezte, hogy az igazgatóval mikor lehetne beszélni, mire azt a választ kapta, újabb ölelkező és csókolódzó rohamok közepette, hogy teljesen bizonytalan, teljesen bizonytalan. Leopold bocsánatot kért, hogy a „meraviglioso" balett-szerző istennéavatásának főpróbáját, sajnos, nincs módjuk végignézni: egyrészt a lombardiai kormányzóhoz hivatalosak, másrészt épp az intendáns

úr legbölcsebb tanácsára az énekeseket fogják felkeresni, hogy Wolfgang hozzáfoghasson az áriák végleges megkomponálásához.

Az intendáns kissé elkomorodva jegyezte meg: nem helyes, hogy Leopold és Wolfgang nem pártfogolják az ilyen csodálatos gyermek-tehetségeket, mint ez a...

Mivel még bőven volt idejük a lombardiai kormányzó előtt tisztelegni, Leopold elhatározta, hogy előbb valóban elmennek Gabriellihez, ahhoz az énekesnőhöz, akiről a lombardiai kormányzó és a milánói opera kiküldött képviselői azt állították a szerződés aláírásakor, hogy a női főszerepet fogja énekelni Wolfgang operájában.

Mikor kocsijuk megállt a villa előtt, mindjárt rosszat sejtettek. Az ablakok véges-végig ezüstszürke zsalugáterekkel lezárva, ami azért volt különlegesen kísérteties, mert a villa falai is ezüstszürkék voltak és a pompás kis palota olyan volt, mint valami vak és halott kőtömb. Miután vagy két, három lezárt kapun hiába zörömböltek, a negyedik küszöbén megjelent egy vénasszony, talpig feketében, farsangi álarcról lopott kétrőfnyi orral. A legdurvább, szinte eszelős hangon kérdezte tőlük, hogy kit keresnek? Mit akarnak? Mikor meghallotta, hogy Gabrielli énekművésznőt keresik, majdhogy szét nem pukkadt a felháborodástól: Gabrielli énekesnő nincsen itthon, nem is tartózkodik Milánóban, mert ebben a villában nem lehet most pogány áriákat gyakorolni, lant-húrokat vakargatni és züllött kan-balerinákat hajnalig zabáltatni. Az ő – mármint a gólyaorrú banya – testvére meghalt, kerek száz éves korában, csak azért, mert ez az operai sátán-csűrhéje meggyilkolta. Egyébként több temperamentum volt benne, mint egy hóvirágarcú szűzleányban, szűz is volt, szűzesség adja az erőt! Ez a szemtelen kölyök – honnan is való, mit mondott a pernahajder? Pfeffersdorfból vagy honnan az istencsudájából? Ez a léhűtő himpellér – mind Wolfgang! – bizonyára nem szűz, nem is fog soká élni, azért is ilyen konfidens. Hogy merik őt gyászában zavarni? Egy piktor épp most szedi le a házikápolnából a keresztúti stációk képeit és helyébe az ő száz éves nővére szenvedéseit festi: ez lesz a vád Gabrielli ellen, ha hazajön! Első elájulás: mikor Gabrielli éjjel is gyakorolt, noha a nővérének két napja nem volt széke, ami pedig ebben a korben élet-halál kérdése... És a többi, és a többi... majd adna ő hittanleckéket az ilyen hitetlen betörőknek! – s azzal becsapta orruk előtt az ajtót.

Ezek után Leopold is, Wolfgang is, nem tehettek egyebet, mint torkuk szakadtából kacagtak, egészen a csikorgó kertkapuig: „Most már csak az hiányzik, hogy Firmian gróf is kidobjon bennünket."

Erről azonban szó sem volt. A lombardiai kormányzó rögtön asztalához hívta őket, annál is inkább, mert nála volt az immár hatvanöt év körül járó opera-komponista, Lampugnani, és a híres primadonna, Antonia Bernasconi.

– Soha eszményibb társaság – mondta mosolyogva a kormányzó, miközben a legnagyobb aggályossággal cserélgette a különböző nagyságú és formájú borospoharakat a tányérja mellett –, minden perc, melyet önökkel tölthetek, külön kegy. Hiszen a legtermészetesebb volna, ha élnének a művészek elsőrendű jogával, és engem körükből kizárnának.

A kormányzó nagyon szomorú volt, mert Wolfgang alig nyúlt az ételekhez, Leopold is reszketett, hogy fia beteg lesz a sok izgalomtól, és nem tud majd az operán kellő tempóban dolgozni. De mikor az anyáskodóan kedves Bernasconi egy nagy pohár vörös bort töltött az elszontyolodott Mozartba – „Pfeffersdorfnak mondta Salzburgot!" pityeregte még az első csikorgó kortyoknál –, Wolferl hirtelen nagyszerű hangulatba jött, és a régi könnyedséggel szólt gróf Firmiannak, hogy hozassa csak vissza azt a sonka-krémes előételt, majd jóideig senkit szóhoz nem engedve, csak az operájáról beszélt. Mikor sikerült belekönyökölnie apja mártásába, hangosan felkacagott, és utána – a kamaszok mutáló hangján – a legtragikusabb képpel elkezdte énekelni Aspasia első áriáját: „Al destin, che laaaaa minaccia, togli, oh Dio!..."

Lampugnani kétfelé fülelt – nagyon barátságos öregúr volt –, egyrészt a partitúrát falta, ő maga is írt vagy harminc operát, másrészt Wolfgang koraérett zenei megjegyzéseit figyelte, a doromboló ópapa jóakaratú mosolyával.

– Ameddig engem lát, kedves maestro – mondta Bernasconi Wolfgangnak, miközben egy lecsöppenő tejszínhab-packát majomügyességgel kapott el a levegőben, alája tartott csuklójával –, ameddig engem lát: ne féljen. Őszinte leszek, lehet, hogy fájdalmas dolgokat is közlök, de minden jó, ha a vége jó: ennek pedig a legjobb és ezt nem hazug vigasztalásképpen mondom. Van itt egy vén opera-iparos Milánóban, aki nem tudott hová lenni parnasszusi felháborodásában, hogy egy tizennégy éves taknyostól mutatunk be darabot. Előre bejelentem, hogy én fogom énekelni Gabrielli szerepét – kegyeskedik elfogadni? – s azzal kacagva lehajtotta a fejét, és kezét az asztalon át Wolferlnek nyújtotta. Mikor Wolfgang majdnem keresztbehasalt a terített asztalon, hogy a primadonna kezét el-

érje, az énekesnő nevetve mondta: „Nem a habot nyalogatni, hanem szépen kezet csókolni." (Leopold magában morogva megjegyezte, hogy „hiába, azért meglátszik ezen az Antónián, hogy az apja komornyik volt Württenbergben".)

– Elég az hozzá, hogy ez a kehes kottatojó a szó szoros értelmében forradalmat, összeesküvést vagy a kánya tudja milyen komplottot akart szervezni ön ellen. Nagybölcsen azt agyalták ki, hogy én, a „parvenű Wagele", – lakáj apámat így hívták, ha nem tudná –, én leszek a faltörő kos, mellyel a *Mitridaté*-n a legnagyobb rést lehet hasítani. Nap nap után jöttek zenészek, kóristák, hercegek és tenoristák, akik nem szórakoztattak egyébbel, mint hogy a milánói opera nem óvoda, nem muziko-mániás csecsemők irgalomháza, és a többi, és a többi. Na, ez egyelőre csak üres fecsegés, fröcskölő irigység, gondoltam magamban, de azért szemem, fülem éberebb volt, mint valaha. Végül is megjelent egy signore – a nevét most nem akarom megmondani –, aki azt kérte tőlem, ragaszkodjam ahhoz, hogy ilyen-olyan áriát meg duettet dobassak, húzassak, vakartassak ki az operából – helyette majd *más* írja meg azokat. Erre másnap elhívtam az egész ördögi garnitúrát, égi bűbájjal fogadtam őket és vacsora után elénekeltem az ön áriáját úgy, ahogy azt ön előre, a primadonnák belekotyogása nélkül megírta. Még azt is megjegyeztem, hogy ezt vegyék főpróbának, kissé meg vagyok hűlve, nem fogom a torkomat kedvükért kintornára átalakítani. Schlussz, bumm! Marad az ária és marad minden!

Erre már Leopold ment oda és csókolta meg a primadonna kezét; kissé nyöszörögve, mert nem volt a legjobb egészségben.

– Na persze – zsörtölődött tréfásan Lampugnani –, minden maradék babért, amik még a dicsőség tiltott fájáról csüngenek, a primadonnák aratnak le. Az ilyen kivénült maestróval, mint jómagam, már a kutya sem törődik. Pedig egypár vipera fejét én is összetörtem a magam diótörőjével. De mivel nincs olyan jó svádám, mint a riválisomnak, itthagynak a sarokban, és egyedül csöpögtethetem chartreuse-öm javát signor Amadeo partitúrájára. Szerencse, hogy olyan jó memóriám van, végelgyengülésem ellenére: ami tetszik – és ez tetszik! – évekig megjegyzem. Hogy mondta a primadonna? Hogy ameddig őt látja, kedves Mozart, addig ne féljen? Na hát ilyen optikai gyakorlatokat velem is végezhet, ugyanilyen gyógyhatással.

A társaság késő estig maradt együtt; a *Mitridaté*-ból eddig elkészült részeket sorba végigénekelték és végigzongorázták.

Mikor éjfél felé a kormányzó hintaján hazafelé baktattak, és

Wolfgang el-elnézegette a félig csengő, félig csikorgó sárga lámpákat a bakon jobbra-balra: a „pfeffersdorfiak"-ra gondolt (ahogy a gyászoló banya a salzburgiakat nevezte). Intézze a sors úgy, hogy anyika a rosszat még csak ne is lássa, ami meg jó, az olyan ragyogó világosságban álljon előtte, mint a szentképek égő gyertyaerdőben. „Istenem – csak nagy, nagy sikerrel hálálhassam meg szorongó imáit."

Anyja hálószobájában is olyan lámpa világított, mint a kocsis mellett a Firmian hintóján. Wolfgang látta a sötétzöld, meleg és sejtelmes tapétát, a halkan nyíló, étolajjal olajozott ajtót, melynek forgóvasát öreg kutyájuk ereklyetisztelő áhítattal nyalogatta. Az anyja hol ezt a gitárost, hol azt a fuvolást hívja meg este egy pohár borra, hogy játsszék neki valamit Wolfgang szerzeményeiből. Mikor a gitáros kissé türelmetlenül kotorászik Wolferl papírjai között, anyika megfogja a muzsikus kezét, és azt mondja: „nehogy összekeverje... mindent úgy találjon Wolferl, ha hazajön (és az égre nézett), mint ahogy ő hagyta" – és mikor imára kulcsolt kezekkel Wolferl kedvenc gyertyatartója mellett hallgatja a zenét, néha közbeszól: „de ugye biztos, hogy Wolferl ilyen tempót kívánt, nehogy másképp..." és szomorúan megy ki a konyhába, ahol nem főzhet „hígan főtt parajt" Wolferlnek, úgy, mint mikor legutoljára beteg volt.

Miután Wolfgang már lefeküdt, Leopold leveleket írt salzburgi ismerőseinek, hogy azok tréfás episztolákat küldjenek Wolferl számára Milánóba. Küldtek is. No, ha valaki az anyját vitte is kórházba, azért Wolferl sikere érdekében a legfrissebb salzburgi anekdotákat írta le, borsos, paprikás salzburgi stílusban, úgy, ahogy Wolferl szerette. Édesanyja egyszer három napig ágyban feküdt a kimerültségtől, mert rosszat álmodott Wolferlről; mégis olyan víg levelet szerkesztett, hogy utóiratként még egy pikáns élcet is küldött, talán nem is tizennégy éves gyereknek valót.

48

Wolfgang minden délelőtt dolgozott úgy, hogy az ujjai is belefájdultak, apja hozott neki valami kenőcsöt egy kuruzsló patikustól, azzal kenegette őket. Mikor komponált, a zongora vagy klavikord néma volt, akár pókok is élhettek volna rajta. „Így jobban hallom – operásabban" – mondta Wolfgang, ha a szomszédok az ijesztő csönd felől érdeklődtek. Alig evett, a reggelijét néha dél-

után ötkor kapta be, hogy az „öreg ne zörögjön és ne árulkodjék otthon a mamának" – utána Leopold szigorú parancsára sétálni mentek, hogy Wolfgang kipihenje magát. Pedig séta közben éppúgy dolgozott, mint mikor íróasztala mellett ült, Salzburgból hozott, fából faragott tintatartója előtt – egy kis kutyus mártotta két pracliját a tolltartó vályúba, csak most anyika nem mosta le a ráragadt tintafoltokat.

Kedvenc sétahelye valami elhagyott Visconti (vagy más?) villa őszi vagy inkább téli parkja volt. Madárfészekként összegabalyodott száraz ágak, ködbevesző reneszánsz ívek, egy csöndes tó, a tiszta bánat mértani tükre, kopott falak, platántörzsekre emlékeztető foltokkal, barokk balusztráda, a bőségszaru vastagfonatú tekervényeivel, egy kis kiugró erkély, ahol tán halott szerelmesek csókolóznak, ha a Hold nem életre, hanem még halálosabb halálra támasztja fel őket... Közben Leopold Mithridates történetét mesélte, a klasszikus szerzők adatai szerint, és a gyermek a latin idézeteket egybefonta a zárt ablakok mögül melodikusan feléje áradó szomorú álmokkal. Valamelyik hangversenye után egy kacér signorina megmutatta Wolfgangnak a gyűrűjét: az volt belevésve, hogy „Solitudine e Instabilitá" – magány és mulandóság. A gyerekek jobban értik e két szó tartalmát, mint a hivatalosan elkönyvelt „férfiak": Wolfgang belekarcolta egy kő-faun hátába; a fején vastag paróka volt fehér verébpiszokból.

Leopold sokat volt ágyban és Wolfgangnak lidérces álmai voltak apja haláláról. Mikor Wolfgang felkelt, hogy jóformán mosdatlanul az íróasztalhoz fusson: mosolygó anya, simogató virágkötöző leány vagy antik múzsa helyett a szörnyű álomképeket látta. A valóság sem volt vigasztalóbb: apja sárga arccal hevert párnáin, és erőltetve tréfálkozott, csak hogy fiának megkönnyítse a munkát. Közben tudta, hogy ellenségei nem alszanak és ha egy sort leírt, már hallotta az olasz virtuózok fölényes röhögését; ha a második sort is megírta, törnie kellett a fejét, vajon meg fog-e felelni ennek a zsarnok tenoristának vagy annak a klimaxos szopránnak, majd mikor a harmadik sorral is kész volt, vehette kabátját és köthette apró kardját, hogy megnézze, Sartorini énekművész úr Milánóban van-e már? És magas ízlésének megfelel-e így ez az ária? S ha nem: milyet írjon a helyébe? Ő, aki tele volt millió zenei gondolattal – már persze tizennégy éves korához képest – félt hazamenni, undorodott a dolgozószobájától; az utcán lidérces álmok emlékei kínozták az árvaság képeivel és gondolataival. Ha hangos társaság közeledett az utcán, kapualjba bújt: azt hitte operai brigantik; ki-

rúgott koldusnak érezte magát, mikor a káromkodó és kacagó komornyikok tizedszer mondták neki, hogy nem, nem, nem, signore Sartorini nincs itthon, úgyhogy végül már nem is mert odamenni. Ha hazaért, neki is játszani, képmutatnia kellett, hogy apját jókedvre hangolja és – dolgozni, dolgozni, bele a gyötrő bizonytalanságba.

Mikor Sartorini, az opera „primo uomo"-ja végre megérkezett (Rómában már találkoztak vele), napokig nem jelentkezett náluk, noha az inasok azt ígérték. És Wolfgang vicceket mesélt az apjának, és Leopold egy régi karneváli maskarájában itta a keserűvizet. Groteszk mozdulatok kíséretében, zagyva „galimatias"-áriákat énekelve vonult ama „trono mistico"-ra. Wolfgang két papíron dolgozott, egy „für mich" és egy „für Sartorini"-példányra – az egyik *nekem*, a másik a dög tenoristának. Vaktában találgatta a késedelmes énekes valószínű ízlését.

Viszont mikor egy este megérkezett – mindketten mélyen aludtak már a kimerültségtől – a legkellemesebb csalódás érte őket. Már az előszobában az egész házat felverte álmából, oly hangosan énekelte azt az áriáját, melyet Lampugnani és a hivatalos kottamásoló jóvoltából már kézhez kapott. Mozarték azt sem tudták, ébren vannak-e vagy álmodják az egészet?... Másnap reggel hintója paripái ismét ott toporzékoltak Wolfgang ablaka alatt és Sartorini ismét énekelt, úgyhogy a szatócsok fél órával előbb nyitottak, csakhogy Sartorinit hallhassák. Így vitte, valóságos diadalmenetben a kis Mozartot az operai próbára. A színpadon a primadonna Bernasconi várta, és rögtön duettezni kezdett Sartorini-val; Mozartot a zongora mellé ültették, a próba a leglendületesebben indult. Az utcanép ott szökött be a nézőtérre, ahol tudott. Ha egy énekes vitatkozni kezdett Wolfganggal, a népek fütyültek. Erre a díszlettologatók kidobták a potya-közönséget, mire viszont Wolfgangnak inába szállt a bátorsága. Vajon lesz-e Bernasconinak meg Sartorininak olyan tekintélye és erélye, hogy a Wolfgang ellen zendülő énekeseket letorkolja? Volt. Ha valami egyszerű zenei „gixer"-ről volt szó, Wolferl maga szólt az énekeseknek, ha lényegbevágó módosítást követelt az öntelt kappanoktól, Wolfgang először halkan Sartorini fülébe súgta kívánságait: az aztán ízes bohém-nyelven megmagyarázta a dolgot a makacs kollégának.

Wolfgang végre *őszinte* lelkesedéssel rohant haza a gyengélkedő Leopoldhoz. A „primo uomo" – Sartorini – mindenáron a saját kocsiján akarta hazavinni Mozartot, de a gyermek őszintén bevallotta, könnyes szemmel, hogy olyan boldog, apja nevében boldog, hogy nem tudna nyugodtan egy helyben megmaradni a hin-

tóban, szaladnia, ugrálnia, bukfenceznie kell, virágot kötni az útközben vásárlandó keserűvíz-flaskóra, öt font levélpapírt vennie, hogy a művész úr jóságát megírja a mamának – viszontlátásra délután! Azzal Wolfgang már rohant is, és egy szökőkút mellett vízszintesen kinyújtotta a jobb karját, hogy a szikrázó cseppek lehűtsék billentyű-lázas kezét.

Délután már a próba előtt egy órával Sartorini ott volt Mozarténál. A tenoristának be nem állt a szája, mindent részletesen elmesélt Leopoldnak, akinek közben százszor is ki kellett volna mennie, de mégis a szobában maradt, nehogy egy fél szótagot is elveszítsen Wolferl sikerének históriájából.

Mikor az énekes és Wolfgang a színházhoz közeledtek, az ifjú „compositore" arca elkomorult. Egy oldalsó bejárat előtt botrányos veszekedés volt, a kocsiúton nagy rendetlenségben hintók álltak, összevissza, mintha karambol történt volna, vagy utcai verekedés tanúi lennének. Sartorini azonnal felvilágosította Wolfgangot, hogy miről van szó. Az az ajtó: az operai kottamásoló műhelyéhez vezet. A veszekedő urak és hölgyek pedig nem mások, mint Wolfgang régi milánói rajongói, akik mind szeretnének egy-egy példányt szerezni a partitúrából. Az egyik azt ordítja, hogy ő előbb volt itt; a másik, mint valami árverésen, kétszer annyit ígért egy teljes példányért – hogy a dolog valóban így állt, az bizonyította legékesszólóbban, hogy a vén „kopista" sírva menekült Mozarthoz, hogy csillapítsa le a háborgó tengert. A kis mafla persze Sartorini achillesi karjába kapaszkodott, esdeklő szemmel, mire az hősi hangon behívta az előkelő társaságot a próbára. A többit majd elintézik utána.

Hölgyek és urak hangos vivátozás közben özönlöttek a nézőtérre: a bibliai zsidók rohanhattak neki így a kettévált Vörös-tengernek. Mozart persze, fölösleges mondanom, kinn rekedt – mire az öreg „kopista", akin nem volt egy tenyérnyi hely, mely ne lett volna összetintázva, sunyi mosollyal karonfogta és bevitte a szomszéd kocsmába, nagy előkelően fizetett egy pohár bort Wolfgangnak, ő maga csak szörpöt ivott, tréfás nagyképűséggel magyarázva a „signore compositore"-nak, hogy komponálni meg dirigálni, az suvix, azt lehet kótyagosan is, de *másolni:* „seriosissimo lavoro!" – a legfelelősségterhesebb munka.

Egy facér jegyszedő hívta a színpadra a „dorbélozó" Wolfgangot.

December 26-án volt a bemutató, Wolfgang alig jutott a karmesteri zongorához. A vonósok, rajongásuk jeléül, nem a saját hegedűjüket ütögették, hanem magát a szerzőt. A taps nem akart szűnni,

Wolferl szédült. A lobogó csillárok, a függöny mámorító, súlyos suhogása, a fuvola-futamok csillogó szilánkként szertehulló hangjai, a tompán döngő lépések és nyikkanások a drapéria mögött, a teli páholyok, az erjedő fecsegés, a reverendák és fedetlen keblek, fejében meg a dráma nagy jelenetei... Boldogságában pár pillanatig fantáziált a zongorán s aztán elkezdődött az előadás. Ettore úr, aki eleinte mindent elkövetett, hogy a *Mitridate* ne kerüljön színre (egyébként „virtuoso di camera" volt a hivatalos címe, és most magát Mitridateszt énekelte): Ettore úr a legbarátságosabban mosolygott előadás közben a dirigáló Wolfgangra, mintha ő lett volna a szerző leglelkesebb szekértolója.

– Nekem sokat magyarázták Itáliában a tájak szépségét – mesélte odahaza Wolfgang –, hallgattam is buta tisztelettel, pedig azok a tájak mind csak kifejezéstelen, süketnéma kulisszák. *Egy* valóságos tájkép van: bal kezem felől a rivalda csuklyás mécsei, a színpadi deszkák fúgái, a festett klasszikus rongyok a szélhámos kamaravirtuózokon, az a duzzadt aranykötél, mely redőkbe bilincseli a felhúzott kortinát, a billentyűk kotta-fehérje és kotta-feketéje, a vonók boszorkánytáncot járó nádasa, a friss partitúrák hollandi ingmellnél fehérebb kockái, az első sorban ülő nézők egymásra vetett lábán a térdek csillogása, a földszint zsúfolt virágfejei és a páholyok akváriumában lazán hullámzó kacér kísértetek, a parfőm-szag, a szalon-zsongás, a csillárok királyi karácsonyfái: ez az egyetlen táj. Erdők? Mezők? Giardinettók? Valami halott és hazug dolog. Borravalóra leső útikalauzok találták ki.

A második előadás kezdete előtt Wolfgang hosszasan elbeszélgetett a zenekarban hátul ülő első-hegedűsökkel. Valamit még mutatott meg magyarázott nekik, úgyhogy közel került az első földszinti páholyhoz és jól hallotta, öt-hat hölgy miről tárgyal a legnagyobb izgatottsággal?

– Ne felejtsétek el – mondta az egyik, hatalmas pofonokat osztogatva magának még hatalmasabb púder-pomponjával –, hogy ma csütörtök van, holnap böjt, és így illik tisztességesen megvacsorázni.

– Konzekventer? – szólt közbe egy szemüveges koncert-töltelék – mi a teendő?

– Konzekventer – folytatta a púderezkedő –, korábban kell hazamenni, és ergó még ha a szférák zenéjét halljátok is, spórolni kell az újrázásokkal meg „hogy-volt"-akkal. Nekem még vásárolnom is kell, a fűszeresem megígérte, hogy hátul beenged, a nápolyi harmathalat nem lehet cselédekre bízni.

Erre Wolfgang kikapta az egyik muzsikus hegedűjét és mintha nagybőgőn játszana, egy *Dies Irae*-be fogott, gúnyos basszus-hangon énekelve hozzá. A hat hölgy kövémeredt. Wolfgang egy pukkedlival visszaadta a hegedűt és felszólt a páholyba:

– Csak hogy valamivel én is hozzájáruljak a böjti hangulathoz. A nápolyi harmathal garnirunggal jó – s azzal a zongora elé ült.

Egyébként ha már a szakácsművészetnél tartunk, a sors nagy meglepetést tartogatott az ünnepelt komponista számára. Előadás után Wolfgang üdvözölte az énekeseket és mikor Mitridatesz királynak nyújtotta a kezét, mosolyogva megjegyezte, hogy megérdemelné, ha vacsorára hat salzburgi májasgombócot kapna, savanyúkáposztával, úgy ahogy azt a mamája szokta csinálni. Az olasz némi bizalmatlansággal hallgatta a gyanús mérgek neveit, viszont a jelenetnek tanúja volt a kormányzósági titkár is, névszerint Troger úr, és mikor a titkár leányánál asztalhoz ültek, az asztalon óriási piramis gőzölgött, mintha legalábbis hadizsákmányként szerzett ágyúgolyók lettek volna. Delejes illatú honi májasgombócok voltak, hatalmas káposztasánccal körülkoszorúzva.

Vacsora közben a háziasszony folyton a velencei karneválról beszélt, úgyhogy Wolfgang nehezen tudta megosztani figyelmét a „knödlik" és az álarcban gondolázó plebánosok között. Otvenszer is megkérdezte Leopoldot, biztos-e, hogy ők is elmennek Velencébe, nemcsak ámítja-e? – és mikor atyika szívre tett kézzel kétpintes borospohárral erre esküjét adta, Wolfgang elcsent a pohárszékről egy dísztárgyként odaállított ezüst-gondolát, telerakta májas-gombóccal és kijelentette: személyesen fogja felajánlani a dózsénak.

49

A kis Wolfganggal nem lehetett bírni a csónakba szállásnál. A kis hajó még oda sem ütődött a parthoz, ő máris nyújtogatta a lábát: az utazás alatt vastag szarvasbőr-gamásli volt a cipőjén, szabályosan kivágott lyukakkal az aranyos csatt számára. Apja-anyja úgy tartották vissza, különben a tengerbe esett volna. Persze, hogy azért *ő* ugrott le elsőnek, olyan lendülettel, mint egy félszeg gödölye, épp csak hogy fel nem fordult a „hajó", – Wolfgangnak minden „hajó" volt: a dunai újságpapír csónaktól a La Manche-csatorna vitorlásáig. Utána aztán szépen berakták a bőröndöket, kofferokat, a papa számolta őket, Wolfgang számolta őket, még-egyszer, harmadszor, negyedszer végigtapogatva a táskák formáit,

mint a vakok, a sűrűn ereszkedő esti homályban. Közben a csónak ugyancsak billegett, a bicegő Leopold sem volt éppen szélben úszó gyermekláncfű-bóbita, a poggyász is beillett volna tornyos barikádnak. A kis Wolfgang meg úgy ugrált, hogy Salzburg minden házi és házon kívüli szentjére való hivatkozással sem lehetett csillapítani. A kis Wolfgang – közben nem is volt olyan kicsi, ha jól emlékszem, úgy tizenöt éves lehetett – persze, rögtön és rettenetesen összebarátkozott a „hajós"-sal (Mestréből vitte őket be Velencébe), ami nagyon bosszantotta a papát. A gondolás bizonyára azt hiszi majd, hogy hohó! ez afféle bohém, cigányos és bolondos társaság, ezeket aztán úgy megvágjuk, hogy húshagyó keddig nem lesz a bukszájuk táján vértolulásuk. Dehát a kis Wolfgang szertelen volt, hiába minden intelem. Közben folyton mutogatta apjának a tenger csodáit, a gyengélkedő papa azonban ettől az enyhe ladikringástól is már a tengeribetegség tüneteit kezdte érezni magában, és biztonságból legombolta az óriási csipke-zsabót és odaadta sápadtan a fiának, hogy dugja zsebre. Wolfgang folyton csak azt kiáltozta: „Nézd, atyi, nézd! nézd! nézd!" – mert hol egy lampionos, karneválozó társasággal megrakott, nehéz hajó húzott el mellettük, korlátig vízbe merülve, hol meg Velence egy-egy kupolája, tornya, cifra-recéjű háztetője jelent meg sötétkék árnyékrajzával a sárga holdfényben. No és a gondolás, aki vitte őket – énekelt. Több se kellett Wolfgangnak, mindjárt beletercelt, belevariált ő is; a papa legnagyobb borzalmára az evezős egyszer csak végigvágta a „hajó" hosszában ménkű-hosszú lapátját, felkapta Wolfgangot, és összevissza csókolta. Utána szörnyű nagy kezével gratulált a szerencsés apának: de Leopold-papa részben a tengeribetegséggel, részben még mindig a kofferok számolásával volt elfoglalva.

Végre partraszálltak Velencében. A parton a derék Widercsalád hozzátartozói várták. Ahogy nekem ezt Wolfgang vagy tíztizenöt évvel később elmesélte, a jelenet nem lehetett egészen mindennapi. Velencében farsang van: álarc, dominó, részeg lampion, sustorgó fáklya, utcai tánc, bolond bacchanália mindenütt. A sekrestyés is pálinkás nótákat dúdol, miközben a penészes miseruhákat simogatja bele az óriási lapos fiókba; a hajóállomásokon a fináncok csámcsogó puszikkal köszönik meg a csempész-áruból rájuk eső hányadot, és minden jogi tekintélyüket csak kóbor kutyákra pazarolják.

Közben a parton ott áll a derék német család, Widerék, a világ legkedvesebb, legszolgálatkészebb, legbecsületesebb emberei, Leopold-papa egy életen át nem győzte dicsérni őket. Dehát afféle puritán, polgári, rendes emberek, akik elég furcsán festenek részeg

matrózok, paradicsom-paprika formájú viaszorrok és handabandázó kikötői talján madonnák között.

A parton két idősebb úr állt, úgy, mintha legalábbis díszőrségen teljesítenének szolgálatot, Nagy Frigyes testőrségéből, és a gondolából maga a király szállna ki, aranygombos pálcájával és háromszögletű kalappal selyemszálú parókáján.

Az egyik úr száraz volt, a másik egy kicsit, de nagyon kicsit mosolygós. Merevek, mint a bábok. A „száraz"-Widernek apró szemüvege van és kurta, őszes fogkefebajusza: az arc valahol egy udvari tanácsos és pózosan higgadt, előkelő belgyógyász-profeszszor között helyezhető el. Ha egy részeg csirkefogó váratlanul beleharmonikázik a fülébe, vénkisasszonyos és fojtott idegességgel megigazítja a vattát, melyet jóelőre beledugott; mikor egy pappendeklipuskából félfont pattogatott kukoricát lőnek a fejére, a leggazdaságosabb és legtakarékosabb mozdulatokkal tisztítja le a fejéről, tükröt vesz elő – hatalmas négyes-szám van a hátára mázolva, otthon számozva vannak a tükrök, rend a lelke mindennek –, és reszkető ujjakkal egyenesre igazítja választékát.

A „mosolygós" – de mint mondtam, ezt a mosolygást nem kell túlságosan komolyan venni – ebben a pillanatban óriási csókot kapott egy kacagó, fantasztikus maskarában arra viharzó nőtől. A nő szája, arca, olvadó álarca csupa festék, úgyhogy a csöppnyi mosoly is eltűnik a másik Wider (vagy Wider-rokon) arcáról (különben pofaszakálla van), és kétségbeesetten, mintha az Utolsó Ítéleten adták volna kezébe a pokolba-utaló cédulát: úgy veszi át a négyesszámú családi tükröt szomszédja kezéből, aki továbbra is igyekszik megtartani szoborszerű, márványos modorát a farsangi forgatagban.

Ekkor kötöttek ki Mozarték. A kis Wolfgang, aki olyan jószívű volt, amilyen bolondos, azt hitte, hogy a pofaszakállas Widernek a foga vérzik, attól olyan piros, és rögtön széthányta volna a kikötő óriási kőkockáin az egész poggyászt, csakhogy megtalálja az orvosságos dobozt, és segítsen a vörösre pingált bácsin.

Apróság, de feljegyzem önnek. A kis Wolfgang – lehet, hogy akkor is „kicsi"-nek fogom nevezni, mikor a rekviemet írja –, szóval a kis Wolfgang úgy látta, hogy az apja kevés borravalót ad a gondolásnak, akivel együtt énekeltek, és felkapta a levegőbe, úgy hogy a „hajó" majdnem felfordult. Erre Wolfgang beleńyúlt a saját zsebébe – a papája mindig adott neki költőpénzt –, és ami csak volt benne: egybe mind odaadta a gondolásnak. Mikor a papa halkan felszisszent (azért halkan, mert még erősen a tengeribetegség

hatása alatt állt), és egy morcos gesztussal meg akarta akadályozni a „túlzást": már minden késő volt.

No de a botrányok Wolferllel még csak most kezdődtek. Miközben a papa, és a pattogatott kukoricától meg festékes csóktól feldühösített Widerek ismét a kofferokat számolták: a gondolás, a busás borravalóval zsebében, karonragadta Wolferlt és egy kocsma felé hurcolta. Wolfgangnak egy pillanatra megállt a szíve verése, de ment. A szülők, és a velencei házigazdák nem vették észre. Sose felejtem el, ahogy ezt a jelenetet és ezt a pillanatot Wolfgang nekem elmesélte:

– Tele voltam bűntudattal. Milyen hálátlan vagyok! Apám miattam vállalja az utazás minden fáradalmát, és én az első cigány ladikossal – elszököm. És ezek a derék Widerek: itt álltak poszton, mindenki röhögött rajtuk, kálvinista prédikátorok egy pogány orgia közepén, de azért egy tapodtat sem mozdultak volna, csak álltak tovább, tűrve a bohócok röppentyűit – miért? Hogy *nekem* tegyenek jót. És én otthagyom őket a faképnél, arról nem is beszélve, hogy a miattam való aggódástól majdhogy sárgaságot nem kaptak, mint később megtudtam. Azonkívül akkor még bolond katolikus voltam, és minden pillanatban úgy éreztem, hogy egyenesen az ördög karján rohanok a kárhozatba. És! És! Elvégre zenész vagyok, nekem minden pillanatban orgonálni és komponálni kell – így hát a mulatozás: bűn.

Efféle kínosan fojtogató és szorongó érzéseim voltak, mikor a hajóssal elszöktem apám és a Widerek elől.

Persze, volt még sokféle egyéb érzésem is. Például az, hogy nekem *itt* a helyem: ahol szerelem van, zene van, szabad élet van. Később egy Casanova vagy ehhez hasonló nevű figurával találkoztam, az sátáni rekedt hangon azt súgta a fülembe, hogy „démon" vagyok. Furcsa módon ezt a szót tizennégy, tizenötéves koromban még nem ismertem, úgyhogy egy utcai antikváriusnál az olasz szótárban megnéztem. A magyarázat, be kell vallanom – valahogy illett rám. Ezt szüleim is tudták rólam. Hogy magát a *szót* ismerték-e, nem tudom, se apámtól, se anyámtól sose hallottam – de hogy ilyesminek néztek, mint ami abban az ócska lexikonban állt a *D*-betűs oldalon, az egyszer biztos. Tudtam és láttam, hogy egyrészt örülnek a dolognak, másrészt félnek tőle. Viszont ha egyszer ilyen *D*-betűs fickó vagyok: talán nem oly szigorúan kötelezőek rám nézve a negyedik parancsolat kemény szavai. Sok-sok lelkiküzdelmem volt ezzel kapcsolatban. Bizonyára lesznek is, a sírig.

És mi történt, mikor elszöktem ott a kikötőben a gondolással? Oly jellemző volt – talán egész életemben mindig csak efféle dolgok történtek velem.

50

Bűntudattal, „elárulva" szüleimet, vallásomat és zenei tehetségemet – követtem a pofát. Az első utcasarkon találkozik egy barátjával, összecsókolóznak, hejehujáznak, valami barbár dialektusban ordítoznak, mire én szerényen leülök egy sarokkőre, magam alá terítve gyönyörűen kivasalt zsebkendőmet, nehogy felfázzam, szüleim így tanították, gondolatban még bocsánatot is kértem a mamától, hogy ilyen piszkos úton, ilyen piszkos kőre pazarlom szép csipke-zsebkendőjét. És? – a gondolás eltűnik. Otthagyott, elfelejtett, mintha a világon se lettem volna. Érdemes volt ezért bűnbeesnem! A legborzasztóbb az volt, hogy nem tudtam: hol vagyok? (Pedig Wideréknél kell ebédelnem, és valami olyasmit is mondtak, hogy este operába megyünk.) Sírtam. Ó, én nagyon sokat sírtam, többet, mint az emberek álmodják, anélkül, hogy az olcsó érzelgésre a legcsekélyebb hajlamom is lett volna.

Próbáltam a rosszul, sőt sehogy se világított szűk utcákon a kikötőhöz visszatalálni. Egy fordulónál: hegedülő koldusba ütköztem. Vajon kiknek hegedült és honnan várt alamizsnát? Az utca vaksötét, a toronymagas házak vasalódeszka-zsalugáterei csukva, a szomszédban vasrácsos kert, a kapunál egy portás bóbiskol, mintha kopasz fejét horgonyként akarná a kanálisba ereszteni – közben a zárt ablakokból fény szivárog, dorbézoló banda részeg hangjai szűrődnek felém.

Elveszem a koldus hegedűjét, és magam kezdek játszani rajta. Eljátszottam minden fájdalmamat, emlékezetemben tartva apám nagyonis okos leckéjét, hogy az érzelmeket sosem szabad túlzásba vinni. Ilyen gyerek voltam: kamaszos hevülettel lázadoztam a szülői zsarnokság ellen, és mikor egy koldus hegedűjén kifejeztem keserves csalódásomat a gondolás hűtlenségéről – minden taktusnál vigyáztam, hogy apám ne mondhassa: „ez már ordenáré szívhasogatás, pfuj!"

Az olasz koldus persze azt hitte, hogy részeg farsangoló vagyok; úgy nézett rám, mint a bolondra. Később is sokan néztek úgy rám, mint a bolondra. Egyszerűen azért, mert minden beszélgetés és ismerkedés elején kedves voltam, gyerek voltam, udvarias

voltam, szerény voltam – és erre koldusok és trónörökösök egyformán azt hitték: no hát ez egy lüke kis boci, ennek esze, szíve tejbegríz. Viszont mikor másnap zongoráztam nekik, leesett az álluk, hogy „né! – a lüke boci, hogy mer ilyen... ilyen... nézd, én is elfelejtettem azt a Casanova-féle *D*-betűs szót... szóval, hogy mer ilyen *D*-betűs dolgokat csinálni."

Talán életem legszebb, legkedvesebb műve volt, amit ott a koldus hegedűjén rögtönöztem. Nem írtam le, mindig utáltam a dolgokat leírni: de később száz és száz helyen feldolgoztam ezeket a témákat.

Sikerem is ritkán volt az életben akkora, mint itt, a koldus szomorú őrhelyén.

Alig pár perce hogy hegedülök, küszködve minden bőgőmasinába való bánatommal és apám hangfogós zenei rendjével – mikor két irányból is nagy ricsajt, vad lármát hallok. Talán mondtam már neked, hogy az utcasarkon egy ócska bérház-féle meredezett, valamivel odébb meg egy előkelő kis park lándzsarácsos kerítését láttam. Egyszerre csak felvágódik a palota kapuja, nyers fény szóródik az utcára és a fákra, kiront egy nő – eddig még álmomban se tudtam volna elképzelni, hogy ilyesmi valóban létezik a világban.

Óriási frizuráján piros papírtorony; válla, karja, keble hófehér és meztelen; ami a testén van, nem is ruha, hanem bíborvörös futószőnyeg, százszor körültekerve rajta, feszesen, és valahol a szíve alatt óriási csattal összetűzve. Szegélye, az ikrája körül: toll vagy hab, vagy hermelin – mit tudom én? A nőszemély odarohan hozzám, kezében borospohárral, ujján kelbimbó-formájú gyűrűkkel, összecsókol, itallal kínál, égig magasztalja a muzsikámat, és máris hurcol be a kertkapun a palotába. Közben az egész társaság kirohant, éljeneznek, vállukra kapnak, és – persze hogy ez tetszett nekem legjobban a dologban – rögtön éneklik kórusban, amit előbb hegedültem: büdös jó fülük van, és a gégéjük körül sincs komolyabb hiba.

No de hát ez még nem is volna különösebben érdekes egy velencei karnevál alkalmával – folytatta Wolfgang a történetet. Félig gyermekes, félig öreguras ínyencséggel szeretett egy jó pohár bor vagy „puncserl" mellett mesélgetni, anekdotázni, pletykázni. – Mielőtt még a kis parkon át behurcoltak volna a márványos villába, kiszakad a sötét bérház kapuja (én legalábbis annak néztem), és egy sereg fantasztikus vénember özönlik ki rajta, egyforma ruhában, betegeket vagy rabokat szoktak így öltöztetni odahaza ná-

lunk. Lehet, hogy valami szegényház vagy aggok menhelye volt. Ezek után a szó szoros értelmében és a hadászat leghivatalosabb szabályai szerint támadást indítanak az úri társaság ellen, hogy engem elraboljanak!

A bóbiskoló portás még erre a lármára sem ébredezett. Ha a feje a kanálisba esik, bizonyára azt hitték volna a szájtátók, hogy valami sütni való tök pottyant a vízbe egy kofa-hajóról.

Ami engem illet, éppen csak hogy szét nem téptek. De most hallgasd meg, milyen fura isten-állatai ezek a babonás lagúnai cigányok! Egyszerre csak megszólal a harang a szomszéd templomban. Abban a pillanatban néma csönd, engem leejtenek a földre, szerencse, hogy valami párnás virágágyra estem – hányják magukra a keresztet, én, naiv gyermek, a koldus hegedűjét tapogatom, nem tört-e el, nem repedt-e meg, mert hát a szívem volt benne, szent hangszer volt számomra minden hegedű, ez még hozzá egy szerencsétlen koldusé volt.

Miközben a harang csak szólt-szólt tovább – elég fura egy harang: volt abban falusi lélekharang, salzburgi harangjáték meg nagyképű bim-bam-bum óraütés – szóval, míg nagyban veri a magáét ez a sokszínű harang: a „nő" ismét hozzám rohan. Közben óriási fekete selyemdominót borított magára, nyakonragad, mint egy kutyakölyköt a tarkója bőrénél, és visz egyenesen – a templomba.

Furcsa egy processzió volt ez a mi kettőnké, mondhatom. Én a villától a templomig, sőt a templom padjában is: a kurtizán óriási fekete lebernyege alatt voltam. Te szememre szoktad hányni, hogy no-no, Wolferl, ne füllents, elragad a képzelőerőd, és ebben egy kicsit igazad is van: de most nem lódítok. A nő magához szorított és vitt, a parfümgőzös klepetusa alatt, én meg csetlettem-botlottam mellette, szorongatva a koldus megmentett hegedűjét. A hölgy nyilván ivott már valamit, de a szesz úgy látszik, csak a kedélyére hatott, nem a lábára, mert a legnagyobb biztonsággal vezette. *Én* voltam az, aki majd minden pillanatban orra buktam, lelki zűrzavaromról nem is beszélve.

Mi van apámmal és anyámmal? Szegény koldusnak mikor adom vissza a hegedűjét? „A hűtlen gondolásra" írt szóló-szonátámat se végeztem még be, pedig rettentően szerettem volna befejezni. A nő melege, szaga, közelsége, ruhája, teste, hozzá az illatos sötétség a ropogó, suhogó palást alatt: úgy szédített, ahogy Itália minden nektárja nem tudott volna szédíteni. Ugyanakkor sírni szerettem volna, bizonyára sírtam is, mert éreztem, hogy ha anyám ezt

látná, kétségbeesne, és nekem nem is sikerülne elhitetnem vele, hogy ezekben a pillanatokban többet gondoltam rá és szépen vasalt zsebkendőjére, mint erre a nőre. De hiszen templomba megyünk, odahívott a harangszó – nyugtatgattam háborgó lelkiismeretemet.

Egyszerre csak ott ültem egy templom padján, „pogány" kísérőnőm még mindig betakart, de azért időnként egy-egy mozdulattal lazított a köpenyén, és így valamit láttam. Oltárkendőket, nádszálvékony gyertyákat, egy szószék dugóhúzó-lépcsőjét, tojásdad szentképeket, melyeknek a rámája csillogott, de a képek feketék voltak, mint a betlehemes gyerekek közül a szerecsen király pofája.

(Érdekes: apám annyira megtanított arra, hogy a művészetben ne túlozzam az érzéseket és az ellentéteket, hogy már a *valóságban* is fegyelmeztem magam, dühöngve és elismeréssel.)

A kórusban énekelni kezdtek, nagyon szépet és nagyon szépen; én meg a padban a dominó óriás redőzetei alatt halántékommal éreztem a velencei nő forró szíve dobogását. Talán nemcsak mint hegedűs, hanem mint fiú is tetszettem neki? És erre már a saját szívem dobogását is kezdtem érezni. Másról beszélt a nő keble, másról a kórus szent éneke. Ezek azok az ellentétek, életben és művészetben, melyekről a papa azt mondta, hogy: nagyon hatásosak ugyan, sőt nélkülözhetetlenek, de „diszkrécióval" kell használni őket – az ő szavát idézem.

– Sokszor mondtam már neked, hogy eszem ágában sincs olyan érzéseket és gondolatokat tulajdonítani tizenöt éves Amadeus-orgonista-kintornista-koldushegedűs fejemnek, amilyeneket csak most érzek és most gondolok, harminc éves koromban. De azt tudtam világosan, félig kacagva, félig zokogva, hogy a csalódások embere vagyok és leszek. Később erről beszélgettem is egy olasz íróval: ő egyenesen azt mondta (érdekes, az írók is mondanak néha jót), hogy mindenfajta kiábrándulás „próba-babája" leszek.

No hát, mikor ott ültem a templomban, vámon átcsempészett kis csirkeként a farsangi donnám köpenye alatt: olyan szerelmes voltam belé testileg-lelkileg, hogy azt csak kottában tudnám veled közölni. Ugyanakkor hasogatta a szívemet az a mocskos gondolás, akinek minden pénzemet odaadtam, aki velem énekelt, aki összeölelt és összecsókolt, de otthagyott egyedül az első utcasarkon. Tudtam, hogy ebből a nagyvilági nőből megint ilyen „gondolástörténet" fog kerekedni – én miatta máris fütyülök a Krisztus öt szent sebére, de ő majd csak: énrám.

Viszont valami furcsa józan *gazdálkodási* ösztönt is örököltem

apámtól. Tudtam, hogy csak nevetséges sváb lurkó lennék, ha átadom magam a dominó ördögi drapériái között a szerelemnek – de azért mégis átadtam magam: addig, míg egy keserves-szép ária dallama meg nem érett bennem. Ha már bőgök, ha már becsapnak, ha hajós-legények és széplelkű kurtizánok sorba megcsalnak: minden egyes könnycseppemből legalább – hangjegy legyen! És ezt az én csökönyös „Poldim"-nak köszönhetem – azzal Wolfgang felemelte poharát, és képzeletben koccintott atyikával. A szeme megtelt könnyel, majd nevetve megjegyezte: „Nagyon hasznos ellenségem volt az én öregem!" – ezek után velem is koccintott, bocsánatkérő mosollyal.

Wolfgang nyugtalansága fokozhatatlan volt. Rettegés apjától, kábult szerelem, aggódás a koldus „ellopott" hegedűje miatt, keserű öngúny, mert hitt a gondolásnak; közben fent a kórusban valami gyönyörű egyházi ének, egészen nagyböjti jellegű, a velencei farsang közepén.

Odasúgta a nőnek – talán meg is csókolta? – hogy szeretné megismerni ezeket az éneklő barátokat, vigye az éjféli ájtatosság után be vagy föl hozzájuk.

Alighogy a zenés szertartásnak vége volt, a nő csak úgy felkiabált a templompadból a kihúzott fiókhoz hasonló, előreugró kórusra: „Padre Zuppo!" – mintha valami cirkuszban volnának, és most egy narancsot kérne tíz sorral feljebb ülő ismerősétől. Wolfgangban megfagyott a vér – hát ezt is lehet Itáliában? Bezzeg, ha valaki Salzburgban csak éppen hogy megnyikkantotta a templompadot: az érsek kitiltotta, mint aki az ördöggel cimborál, a parasztok meg csúfolták: bolhával jött misére, nem állta vakarózás nélkül, azért roppant akkorát az imadeszka.

Padre Zuppo a kórus-erkély párkányára támaszkodik, és elkezd szörnyű basszus hangján társalogni a nővel. A nő továbbra is lent a padban, a Padre továbbra is fent a kórusban. Az orgona égbenyúló sípjai valami kéményféle szűk benyílóba szorítva.

Wolfgang nem tért magához. A templomból kivonuló hívek hányják a keresztet, cuppogó szájjal nyalogatják a vértanú-szobrok legpirosabbra festett tagjait – és a dominós hölgy meg a padre zavartalanul beszélgetnek tovább a földszintről az emeletre, az emeletről a földszintre. A „violinista" szó is többször előfordult, mire Wolfgangnak nagyot dobbant a szíve, de aztán fájdalmas humorral mindjárt ellenőrizte magát. Nem biztos, hogy ő az a „violinista" – ebben a cigány vízi-zsibvásárban, a fene a talján fejüket – mindenki violinista! Közben nevetett is: egy csirkefogó gondolás

már akaratlanul múzsája lett egy hegedűszólónak, ez az ismeretlen dáma, aki a szó szoros értelmében elrabolta, szintén egy áriát komponáltatott vele – most jön a harmadik? Ez a páter vagy fráter ott az orgona könyöklőjén fogja úgy megbántani, hogy saját szent bódéjában lesz kénytelen a szakállába orgonálni harmadik velencei bánatát?

Úgy látszik a „violinista" mégiscsak ő volt, mert a nő kézenfogta és hurcolta magával, most már szabadon, nem a dominó illatos fekete sátrában. A szegényházi vagy menházi vének már nem harcoltak érte, mint elébb az utcán, éppúgy elfeledkeztek róla vallásos áhítatukban, mint elébb a gondolás.

Wolfgang nagyon bölcsen mondta, hogy nevetséges és erőltetett dolog a gyerekkorba visszavetíteni és belemagyarázni későbbi dolgokat: de az is kétségtelen, hogy ismerve saját jellemét és a velencei, párizsi, londoni, bécsi körülményeket, valahogy megérezte: ez lesz itt is a sorsa. Az első utcasarkon épp csak hogy a zene császárává nem koronázzák, a következő utcasarkon meg egy szemetes talyigába hajítják.

Mivel a szegényháziak többé nem törődtek vele: a nő tulajdona volt. Meddig? – merengett a gyermek.

Mikor a kórusra vezető lépcső aljához értek, Wolfgang a szenteltvíztartó mellett egy kis pukkedlit csinált és úgy, ahogy erre otthon tanították, ujjahegyét belemártotta a tengeri-kagylót utánzó márványtálba. A nő erre teljes erejéből ráütött a kezére, Wolfgangnak nem is volt ideje keresztet vetni, az a pár jelképes vízcsepp is a padlóra fröcskölődött. Magához sem tért az ijedtségből, és a nő – könyékig belemártja karját a szenteltvízbe és egész marokkal keni a vizet Wolfgang arcára. „Hiába! Itália: Itália" – mondta később merengve Wolfgang, mikor ezt az anekdotát nagy részletességgel elmesélte.

51

Tekergős lépcsőkön valahogy feljutottak a kórusra. Hosszú zsinórokról olajlámpák lógtak; az orgonasípok alsó vége csillogott a remegő világosságban, a szakállas fráterek a legnagyobb kedvességgel fogadták, és megkérték, hogy játsszék valamit.

„Itt?" – kérdezte félénken Wolfgang, és úgy nézett a dominós dámára, mintha az édesanyja lett volna, és attól kérne tanácsot.

„Itt" – mondta a hölgy szenvedélyesen – „játsszál. Amit

akarsz, ami eszedbe jut." Erre Wolfgang ismét a nőre nézett, de most *nem* úgy, mint az édesanyjára: a salzburgi kórista-bébiből egyszerre velencei Don Giovanni lett. Azon borzasztóan meglepődött, hogy mikor a vonót a kezébe vette, a fekete- meg fehérszakállas páterek – tapsoltak.

Biztosan valami egetverő szamárságot játszottam, mert nagyon szerelmes voltam, és közben mindazt, amit alig párórás velencei ittlétem alatt tapasztaltam, ki akartam fejezni. Miközben én hegedültem, a nő letérdelt és kifordult szemmel az Áve Máriát imádkozta, mint egy színésznő, aki igazi érzelmek hiányában, a legbarokkabb grimaszokkal próbálja ezt a belső hiányt pótolni. Hányszor találkoztam azóta ilyesmivel! Ez is olyan „Hiába! Itália: Itália"-dolog volt számomra. És vallom, vallom, vonóval, húrral, mollal, dúrral az égi és földi szerelmet: ez meg itt mint valami kirakatbeli, bíborba öltözött bűnbánó Magdolna térdepel és imádkozik.

Nem tudom, hogy előkelő hercegnő volt-e vagy a fráterek voltak szokatlanul udvariasak: az egyik öreg valahonnan egy kövér párnát kerített elő, és a nő térde alá dugta. A másik szórakozottan törülgette egy ronggyal az orgona billentyűit, de látszott, hogy nem tudja, mit csinál: bajusza alatt az én áriámat dúdolta, elégikus mosollyal az arcán. Egyszerre csak véletlenül rálépett a pedálra, botlott egyet, tenyerével a billentyűzetre esett, mire valami pokolian disszonáns akkord szakadt bele a templom csöndjébe. A halálra rémült fráter egy pillanat alatt ezer keresztet hányt a mellére, komikus túlzással integetett és hajladozott felém, hogy bocsássam meg neki. Milyen óriási volt meglepetése, mikor én abban a pillanatban egy virtuóz fogással ezt az akkordot vágtam ki a koldus hegedűjén, majd gondosan felbontva a pokoli „harmóniát" minden egyes szálára, véges-végig beleszőttem szerelmi vallomásomba.

Mikor vége volt – a páterek ölelgettek, csókolgattak, a bőröm egészen feldörzsölődött a sok drótkefe-szakálltól, tapsoltak, énekelték a témáimat, egy százéves és mikulásképű remete odaült az orgonához, és változatokat játszott – csak a nő nem akart felkelni párnás imazsámolyáról. Elaludt? imádkozott? komédiázott? szerelmes volt? – nem tudom.

Én tele voltam bűntudattal a szentatyák között, bocsánatot is kértem, hogy ilyen szemérmetlenül világias dallamokat játszottam, de hát (Itália: Itália!) – ezek a virgonc aggastyánok a szembe röhögtek, fölényesen legyintettek, és a legkülönbözőbb összhangzattani kérdésekkel ostromoltak. Úgy festett, mintha ők lettek volna a gyerekek, és én a szakállas zenetanító. Odaültettek az orgonához,

ezt-azt játszatták velem, magyarázatot kértek – és mikor én még mindig vonakodtam ennyire világi hangzatokkal zörgettetni a kis templom színes üvegablakait, az egyik kámzsás öreg megjegyzi:

– Csak ne féljen, maestro angelico, mi már hetven éve tapasztaljuk, hogy az Isten süket vagy legalábbis botfülű.

A többiek harsányan kacagtak, és újabb modulációs és kromatikus különlegességek iránt érdeklődtek – valóságos eleven várfallal vettek körül, míg az orgonán ezt-azt megmutogattam nekik.

Be kell vallanom, hogy bűnösen megfeledkeztem apámról. Mikor a boldog szédületből kissé magamhoz tértem, józan szorongással jelentettem ki a társaságnak, hogy most aztán igazán mennem kell.

– Hohó! – ripakodott rám a százéves orgonista, aki előbb a hegedűszólómat variálta –, maga nem ismeri a negyedik parancsolatot. Tiszteld hegedűdet és orgonádat! – hát nem így van? – azzal körülnézett a vén kapucinusokon vagy mi a csudákon, mire azok ismét zsíros tenyerekkel tapsoltak.

Ezek után két meglepetés várt rám. Az egyik: hogy „védőnőm" – eltűnt. Fűzzek széljegyzeteket a dologhoz? Csak ismételném magam. Úgyis tudod, mik lehettek érzéseim. A másik: a jóisten tudja honnan és hogyan – megjelent két inasféle, velencei házigazdámtól, Widerétől, és engem kerestek. Egy szót sem tudtak olaszul; úgy álltak egymás mellett, mereven, valami leírhatatlan buta és fenséges képpel, mintha nemcsak ezeknek a muzsikáló, vén, kámzsás harmónia-ínyenceknek, hanem az egész világnak akartak volna hadat izenni.

– Wolfgang! – mondja az egyik, fertelmesen döfködő szemekkel és koromfekete kiflibajusszal. (Ha Mária Teréziának csupa ilyen törzsőrmestere van, már régóta a mi bájdús Ausztriánk a világ ura!) Wolfgang! – ismétli, és kesztyűs kezével rám mutat.

Az egyik orgonista vagy kórista fráter elkacagja magát, tapsol, toporzékol:

– Brávó, brávisszimó! Ez a legjobb farsangi maskara! Príma! Primissima! Éljen a nyertes!

Az öregek mind verik a tenyerüket, szandáljukkal csapkodják a kórus rozoga hajópadlóját – ezt a hangot később is nagyon szerettem: ezt hallottam a színházakban.

A vasbajuszú, zordon kanbanya meg se rezdül. Neki ezek az ócska hittagadó, muzsikáló fráterek a levegőnél is kevesebbek. Csak áll tovább, mint a bölcsesség hét pillére közül az első.

Megszólal a második:

– Amadeus! – de ez már nemcsak rám mutatott kesztyűs kezével, hanem alaposan megmarkolta a karomat, és rángatott a lépcső felé. Ez a férfiú is mérhetetlenül ünnepélyes volt: ajkát gyűlölettel és megvetéssel szorította össze, lefelé lógó bajszával ugyanazt a hozzáférhetetlen és megközelíthetetlen világmegvetést fejezte ki, mint az a másik harcias és bálványszerű lakáj a fölfelé kunkorodó bajuszával. Valahogy úgy festettek a zenélő, bohém barátok között, mint gazdáik a velencei kikötőben, mikor megérkeztünk.

– Mozart! – jelentette ki ismét az első lakáj, minden gyászmise „Harag Napja"-hangját felülmúlva.

A cinikus fráterek még mindig azt hiszik, hogy karneválmókáról van szó: el sem tudják képzelni, hogy valaki vagy valakik ilyen komoly képeket vágjanak – komolyan.

Mikor ez a két felséges hóhér vagy vérengző sintér elragadott: az olajlámpákra fricskázó fráterek továbbra is azt hitték, hogy farsangi tréfa – sajnos az életben többé nem kínálkozott alkalom számomra, hogy felvilágosítsam őket a keserű valóságról.

Nem akarom állítani magamról, hogy Brutus vagy Marius voltam: de az biztos, hogy olyan csecsemőnek sem lehetett nézni, mint ahogyan ezt sokan szerették volna – egyszerűen kihasználva jóindulatú előzékenységemet.

52

Elhatároztam, hogy hazamegyek, de soha az életben ezekkel a hadfiképű gyepmesterekkel. A szökés nem is ütközött különösebb nehézségbe. A két felfuvalkodott porkoláb álmában sem tételezte fel, hogy lemaradjak – ők előttem mentek, katonai díszlépésben az utcán, én meg mögöttük. Nyilván azt hitték: zsoldos vezérekhez illő lapockájuk olyan delejes hatást tesz az utánuk botladozó gyerekre, hogy az a félelemtől reszketve követi őket.

De hát nem követte. Egyrészt borzasztó lázadó kedvemben voltam, másrészt a koldus hegedűje nyomta a lelkemet, azt mindenképpen vissza akartam juttatni neki. De hogyan?

A kikötő felé fordultunk. Látom, óriási ribillió van a parton, először azt hittem, ez is holmi karnevál-história, de kiderült, hogy nem. Valami ócska bárka lyukat kapott, ez volt a nagy szenzáció a „Vénusz Szűz Máriája" utcában – Itália tele van ilyen bolond utcanevekkel. Matrózok, zsákhordók, hajóácsok, bámészkodók állták el az utat, úgyhogy a szökés gyerekjáték volt.

Mondanom sem kell, hogy mikor a hegedűt meglátták a kezemben, rögtön akadt egypár vérmes és jókedvű fickó, aki arra kért, hogy a süllyedő hajót egy hegedű-lamentációval kísérjem a hullámsírba. Én egypár rekviem-akkordot húztam, mert noha mindenkitől a legtávolabb álltam, és a legidegenebb voltam, nem tudtam senkinek ellenállni. Viszont örökké nem akartam kihasznált bohóc lenni, úgyhogy ezek elől is elmenekültem.

Csodálatos módon egy egészen csöndes kiskocsmára akadtam, még apámnak is tetszett volna. Ide rögtön betértem; a polcokon ragyogtak a cinkorsók és önkupák, az asztalokon fehér terítő, a kocsmárosné is mintha salzburgi lett volna. Ekkor jutott eszembe, hogy nincs egy lyukas garas sem a zsebemben: mire mindent őszintén elmondtam, félig kézzel, félig lábbal, mert nem voltam az olasz nyelvnek oly mértékű birtokában, hogy a divina commediát ott a pult mellett rögtönözni tudtam volna.

Egy darab papirost és tollat kértem, hogy miért, azt mindjárt elmondom. A kocsmárosné azt mondta, hogy nem baj, hogy nincs pénzem, különben is német vagyok, Itália vendége, farsang van, érezzem jól magam, csak játsszak neki valamit. De csak neki – hangsúlyozta az elég testes néni, és rögtön be is zárta a boltot, lakattal, vasretesszel, húsos karokkal csikordítva a bejárat előtti zöld vasajtókat. Különben fél Velence rögtön idetódulna, mondta. „És az olyan nagy baj volna?" – válaszoltam. – „Legalább fogyasztanának és megvolna a haszna belőlem." – „Szólóban a szólistával!" – mondta a szakácsnő-külsejű fogadósasszony, mire azt a tréfát csináltam, hogy vonóm hegyével sorba meg-megpengettem a polcokon sorakozó ragyogó cinkorsókat, és azoknak a hangjait utánozva, játszottam neki valami hopszi-hopsza menüettet. A dolgot vagy háromszor-négyszer megismételtem: a néni szerelmet vallott nekem, én udvariasan visszautasítottam, ő azt hitte, hogy valami vándorcirkusz zenebohóca vagyok, és ebben nem különbözött semmiben császári és királyi pártfogóimtól.

No de még nem mondtam el neked, mért mentem be ebbe a „szolíd" putikba? Szégyellem elmondani, olyan nevetséges, de azért elmondom, mert az igazság talán mégis mindennél fontosabb. Fel akartam akasztani spárgával a koldus hegedűjét valami oszlopszent nyakába, egy cédulá kíséretében – a cédulát a boltban meg is írtam, a következő szöveggel. Mondom, kacaghatsz, hogy ilyen bolond barátaid vannak, mint én.

„Tudom, hogy farsang van és bolondos jó kedvetekben vagytok, kedves velencei barátaim, de ezt a bandzsa Szent Antalt talán

mégis tisztelitek, ismerve mélyen vallásos érzéseiteket, és így a nyakából lógó hegedűt el nem lopjátok. A hegedű egy szegény utcasarki koldusé. Aki elmegy a szobor előtt, kérdezzen meg minden koldust, akivel véletlenül találkozik, hogy nem az övé-e? Aki a hegedűt ellopja: Szent Antal nem engedi be a mennyországba, és szülei lépfenét kapnak. Wolfgang Amadeus Mozart."

Legalábbis ezt akartam írni – hogy aztán olaszul hogy sült el dolog, azt, azt hiszem, jobb lesz, ha nem szellőztetem.

A kocsma közelében valóban volt egy kőszent, a fogadósnéval rá is kötöztük a hegedűt, cédulástul, és – „Hiába! Itália: Itália!" – később véletlenül hallottam, hogy az özvegy fogadósné széltében mesélte Velencében, hogy aznap éjjel férje szelleme megjelent az ágya mellett, felkérte táncra, és reggelig táncolt is a kísértettel, mert Szent Antal a kis téren menüetteket hegedült.

Én viszont lóhalálában rohantam haza.

Arra már nem emlékszem Wolfgang elbeszéléséből, hogy dél volt-e vagy délután, mikor hazaért: tény, hogy gondolába szállt (rettentő hosszú időbe került, míg talált egyet), noha tudta, hogy üres a zsebe, de szentül meg volt győződve, hogy odahaza kifizetik. Elvégre megtért a tékozló fiú, ennyit csak megér nekik.

53

Wolfgang egyszer sokat mesélt nekem egy velencei éjszakáról vagy hajnalról – hogy ez volt-e vagy egy másik, nem emlékszem, de nem is lényeges. Kacagva mondta: „Én és a természet! Én és az építészet! Én és a tájképfestészet! Hahaha! De akkor éjjel – ilyen csoda is előfordul –, jobban szerettem volna költő vagy festő lenni, mint zenész. No, mit szólsz hozzá, Gotthold Engelbert?" – kérdezte tréfásan, könyökét térdére, állát tenyerébe támasztva.

Sötétkék az ég, de mintha valami köd, csillagpor vagy ezüstös pára oldaná ezt a sűrű olasz kékséget. A Hold fehérre, sárgára, nyárfa-kérgesre festi a házak falait; a víz hol mosogatólére, hol valami mesebeli tündérforrásra emlékeztet; sokszor büdös, mint a kloáka vagy virágvázában a kéthetes víz, no de hát csilingelő tükördarabokként viszi hátán a Hold ezer kígyóját és szilánkját. A fekete kapuk aljában nem lehet látni, meddig tart az igazi lépcső, és hol kezdődik a tükörkép; némelyik ajtó mögül vörös fény szóródik a vízre, másutt meg az ibolyakék, otromba deszka-zsalugáterek úgy be vannak zárva, hogy koporsó se jobban. Néha végtelen hosz-

szú falak vonulnak, egyetlen ablak nélkül: valahol a legvégükön van aztán egy arab cifrázatú erkély vagy holmi szeszélyesen futó repkény.

Wolfgang a rozsda és penész birodalmában hajózott. Legjobban a kéményeken csodálkozott: néha egy egyablakos, dülöngélő vízivityilló fala mellett vártorony nagyságú kémény szaladt a Holdmázolta iszapból a Göncölszekérig. A paloták tetején pedig olyan sűrűn álltak a kémények, mint a sakkfigurák játék elején, még hozzá a fejükön óriási mosdótálakkal meg virágcserepekkel.

Mikor Wolfgang tátott szájjal bámulta a palotákat és roskadozó nyomortanyákat, egymás hegyén-hátán (összeragadtak, mint a cukrászsütemények, mikor zsebben viszi az ember őket), a rosszkedvű gondolás magyarázott.

„Bámultam és hallgattam – mondta Wolfgang –, mit tehettem egyebet? A hegedűmet Kegyes Tóni nyakába akasztottam s ezzel mintha egy életre mindent elintéztem volna." Megható volt, ahogy Wolfgang szerette volna szó szerint idézni a csónakos kommentárjait házakról és utcákról, de szemérmét mégis sértették az evezőslegény túlságosan fűszeres kifejezései – azokat értette... –, úgyhogy Wolferl pirult és dadogott.

– Ez a ház a legelőkelőbb nyilvános ház Velencében – mondta a gondolás, és evezőjével az emelet felé mutatott. Egy kissé le is lassította a gondolát, nem tudni, a szerelem iránti vallásos tiszteletből-e; avagy arra gondolt, hogy az előkelően öltözött német fiatalember talán belülről is ki akarja tanulmányozni? – Tudja, ki a tulajdonosa? A dózse! – Gúnyosan meglengette a kalapját és köpött egyet: a köpés úgy csattant a vízben, mintha egy ezüstpénzt vágott volna belé. – Hát mit gondol, mikor a Tízek Tanácsa körmenetet tart, aranypalástban és ezüstkalapban, kezükön annyi gyűrűvel, hogy ujjaikat a kanalukhoz sem tudják hozzágörbíteni – miből fizetik ezt a sok cicomát-hacukát? – *Ebből!* – s azzal ormányos ladikjával nekifarolt a palotának. – Azt hiszi, hogy ezek csak most járnak álarcban? Farsang idején? Akkor van az igazi álarc a pofájukon, mikor meztelenek! Nézze meg a bírókat, amint izzadságtól csöpögve és ásítozva rákönyökölnek a tárgyalóasztalra, csöngők, krucifixok meg hatvanhat ágú gyertyatartók között: én gyakran vagyok kedves vendégük... Az a maskarádé ám a javából, nem ezek a paprikaorrok meg lampionok. Ez a palota eladó! A másik is eladó! Minden opera eladó! Minden templom eladó! A dózse is eladó, a püspök is eladó, minden hadihajó eladó. A dózse és a felesége mint a szentek szobrai ülnek a főoltár melletti páholyban:

a hétfájdalmú Szűz Mária nem ül ilyen ájtatosan a paradicsomban, mint ez a hölgy. Közben a sekrestyés, mikor körbejár a perselyével, suttogja sorba a „megfelelő" gáláns uraknak, francia követnek, török szultán miniszterének a címet és a taksát: bárki találkozhat a dózse feleségével. Nem hiszi? Úgy látszik nem jár templomba. Tizenöt, húsz „koldusasszony" kuporog a lépcsőkön: dobjon csak valamit a mocskos zsebkendőjükbe – nem azt fogják válaszolni, hogy „Isten fizesse meg!" –, hanem: Signorina Birinella, ilyen és ilyen utca, tizenhat éves, ötven bécsi forint, este kilenc és tíz között. Ha ön nem válaszol, rágja tovább szemenként az olvasóját, elátkozza, eunuchnak és fajankónak nevezi. (Mindezt Wolfgang fejezte ki ilyen választékosan; az eredeti előadás nyilván rapszodikusabb és „színesebb" volt.) Majd farsang *után* kezdődik az igazi farsang! Úgy mint tavaly volt hamvazószerdán. Ők ott ülnek az operában, a páholyokban, mint a paradicsom-madarak az aranykalitkában: közben az inasuk köti a Giudecca odúiban az üzleteket. Fenyegetőzve és siránkozva tárgyalnak az uzsorásokkal, hozzák háromszáz-százalékos kamatra a pénzt, besurrannak gazdáik páholyába, mintha egy otthonfelejtett legyezőt hoznának vagy egy zacskó datolyát: abban van a frissen szerzett Giudecca-pénz! Ezt dobják előkelően a páholynyitogatónak, mikor felsegíti a hiteltől viszkető poros kabátjukat. És hamvazószerdán nem tudott senki sem fizetni, se dózse, se püspök, se szoprán, se kurtizán. Erre a Giudecca fellázadt! Az volt ám a karnevál! Grófok, kalmárok, diplomaták, pincsikutyák és isztambuli pórázos kakaduk mind vonultak a templomba – hamvazkodni. Hát a Giudecca népe meghamvazta őket! Ami csak hamu volt a kályhájukban, kandallójukban, szemetesládában: vödrökbe gyűjtötték, nekirontottak a hencegő bűnbánóknak és a pofájukba meg a ki nem fizetett ruháikra hányták. Nesze nektek hamvazkodás! – üvöltötték, közben váltóikat és hitelleveleiket lobogtatták a böjti szélben, valóságos zászlóerdő volt. Persze, mi lett a vége? A szent inkvizíció mindet börtönbe vetette, szentegyházunk elleni nyílt lázadás címén. Esküszöm, hogy idén még nagyobb cirkusz lesz! – s azzal evezőjével egy félig elázott fekete álarcot halászott ki a pépes csatornavízből. Rögtön a képére akasztotta és a szájlukon kinyújtotta a nyelvét.

Végre hazaérkeztek. No, most jön a fizetés! Wolfgang zsebében egy büdös vas sem volt, odahaza nyilván mindenki dühöng, kétségbeesett és hisztériás a kimaradás miatt. Általában nem ez a legmegfelelőbb lélektani pillanat, hogy az illető dühöngők és hisztériázók még – fizessenek is ráadásul.

No de hát „Itália: Itália!", és ez majdnem egyértelmű azzal, hogy a „zene: zene". Alighogy a keserű-kedélyű gondolás hattyúnyakú hajójával nekikoppant egy zebracsíkos kikötő-karónak: egy másik gondola szántja nagy küszködve és nagy terhesen a habokat, éppen csak hogy fel nem fordítja Wolfgangét. Egy fiatalember kitárt karokkal, félrészegen áradozni kezd a hajóból:

– Wolfgang Amadeus Mozart! Az Isten ajándéka! Szent Kristóf csodája! Nézze uram, itt van ez a hat hölgy ebben a Noé-bárkájában, a szerelem és a zene vízözönében, és erre íme, megjelenik ön, a harmóniák Ararátja, és megment bennünket! Ezek a dacos nimfák nem engedelmeskednek nekem. Hiába dirigálom őket, összevissza nyávognak, mint a macskák a háztetőn. De önnek!. önnek parírozni fognak! Ismeri azt a madrigált, hogy: „Ha szemed oly tüzes, a szád mért oly fagyos" – ne adj Isten, hogy tisztességesen elénekelnék. Nem paríroznak, nem paríroznak! – és komikus túlzással tördelte kezeit.

Wolfgang nem ismerte a madrigált, szerényen megjegyezte, hogy ki kell fizetnie a gondolást, de a pénze bent van az apja szekrényében ésatöbbi: mire a göndörhajú fekete trubadur rögtön a zsebébe nyúlt, és lovagi gesztussal egy selyem pénztárcát nyújtott át Wolfgangnak. Ő is, Wolfgang is, majdhogy ki nem buktak a táncoló hajókból. Mozart átveszi a tárcát, a szokásos piruló pukkedlivel, megtapogatja, látja, hogy üres. Minden súlyát csak a nehéz hímzésű arany címernek köszönhette. Wolfgang szerény mosollyal fricskáz egyet a tárcán, és mutatja a göndör trubadurnak, hogy nincs benne semmi. Erre az: „Bocsánat! Bocsánat!" – óriási hajbókolások, megint egy hajszálon múlik, hogy nem esik fejjel a vízbe. Utána tettetett könnyedséggel odaszól az egyik nőnek: „Monna Giovanna – van nálad?" – mire a nő kifizeti Wolfgang gondolását.

Az erélytelen karmester továbbra is a kis hajón marad: Wolfgang már ott áll a ház lépcsőjén.

Ismét egy apróság, de jellemző, az ilyesmit esetleg fel tudja majd használni tervezett regényében. Wolfgang udvariasságból a ház *legalsó* lépcsőjére állt, amelyre már kiadós lottyokkal-löttyökkel felcsapott a csatorna vize, úgyhogy gamáslis, aranycsattos topánja csuromvíz lett: mindezt csupán azért csinálta, hogy udvariasan közel hajolhasson a trubadurhoz, aki mint valami bizalmas titkot dúdolta Wolfgang fülébe az elébb említett madrigál dallamát.

Wolfgang figyelt, apró, malac-rózsaszín ujjaival még a máslis copfját is félretolta, és pár pillanat múlva már vígan dirigálta a

hajóban ülő nőket. Saját maga még közben mindenféle hangszert is utánzott (az ilyesmit nagyon szerette): bőgőt, fagótot, cincogó oboát.

A fejlemények előreláthatók voltak. A kapuban megjelent a két porosz testőrképű inas, akik elől egyszer már sikerült megszöknie, de most szó nélkül nyakon ragadták és bependerítették a lépcsőházba. Ami csak átok és káromkodás volt a mézízű velencei olasz nyelvben: a göndörhajú trubadur az énekesnőkkel egyetemben pár pillanat alatt kimerítette.

Szerencsére másnap a legkülönbözőbb előkelőségekhez voltak híva – Cornaro! Grimani! Mocenigo! –, Wolfgang reggeltől estig zongorázott, hárfázott, hegedült, énekelt, vezényelt: úgyhogy a papa meg a Wider-család is megbocsátotta a kiruccanást.

Wolfgang nevetve – vagy sírva? – a kettőt, érdekes, vele kapcsolatban mindig összetévesztem, így két-három évtized távolából – szóval akár nevetve, akár sírva, de mindenesetre azt mesélte, hogy az előző nap emlékei még soká dolgoztak a fejében. A gondolás, a koldus, a hűtlen báli nő, a dologházi farsangolók, a vén ínyenc orgonisták, a buta inasok, a szerelmes fogadósné, a magános holdfény-kirándulás az elkeseredett csónakossal, aki valóban sok olyat mondott, amiről Wolfgangnak sejtelme sem volt... és azok a zenék, amiket komponált... a részeg trubadur a madrigál-kórusával... a hegedű a „Kancsal Antal" nyakában... Wolfgang nem írt naplót, csak levelet, ha tudott, és este, szülei kívánságára, mindig lelkiismeretvizsgálatot tartott, minek köszönhetőleg az élet legbolondabb forgatagában is minden eseményt leltározott, és jól emlékezetébe vésett.

– Persze legtöbbször annyira élveztem azokat a figurákat, akikkel a nap folyamán találkoztam, hogy mire a mea culpá-ra került volna a sor, elaludtam. Reggel aztán százszor elmondtam kávézás közben a Poldi papa Istenének, hogy rögtön, rögtön, rögtön bánom bűneimet, csak ezt a haboskávét megiszom és a hegedű-zongora szonátát befejezem.

Azt hiszem ön az, akinek nem kell magyaráznom, hogy ez a megjegyzés éppoly távol volt a cinizmustól, mint a vakbuzgóságtól. Ez az Ariel hangja Shakespeare *Vihar*-ából. No de hát, vén oboás, ne kontárkordj az irodalomba és lélektanba – küldd csak a kívánt száraz adatokat (és könnyes emlékeket).

Az a „zendülő" gondolás ugyancsak kinyitotta Wolfgang szemét. Ha egy legújabb divatú piros parókát látott, rögtön a hitelezők kopogását hallotta az ajtón, és a zongorán ilyen gúnyos sztakkátókat vert ki: a bambán pöffeszkedő hallgatók azt hitték, hogy

valami szent fúga témája kezdődik, Wolfgang meg sandán mosolyogva tudta a magáét. Ha feketeruhás előkelő dámák és donnák hallgatták, üvegkeményre vasalt csipkegallérokkal: a Giudecca megvadult lázadóinak hangját hallotta, szemetestől és hitellevelestől. Szürke, de égő szemével mélyen a szemükbe nézett – a hölgyek erre azt hitték, hogy a drámai forték egy ifjú szerelmes forró vallomásai, pedig „ellenük zenélt" és káromkodott az éjféli gondolással.

Elég az hozzá, hogy olyan sikert aratott mindenütt, hogy a „bűnös" napot elfelejtették, és megbocsátották. Kivéve azt a két kaptafa-fejű lakájt, akik még köszönni sem voltak hajlandók az ifjú virtuóznak.

54

Holtfáradtan esett az ágyba. Reggel felé zenét hall az ablaka alatt. Első percben azt hitte: álmodik. Az a hegedűszóló volt, melyet az orgona mellett játszott, a szakállas barátok és a magdolnapózokban vonagló, imapárnás és ávemáriázó kurtizán között. Wolfgang felugrik, kinyitja az ablakot, ami nem volt olyan egyszerű, mert az borzasztó keskeny és borzasztó magas volt; hogy a kilincset elérje, a párkányra kellett másznia.

Kinéz. Az ablak alatt karcsú híd, egyszerű újhold-ívével; balra egy rozzant bárka, jobbra valami kerítés, kilógó, fésületlen bozóttal. De a hegedűhangot csak hallja, hallja – méghozzá az ő szerelmi vallomását a komédiás ál-Magdalénának! Honnan a csudából jönnek a hangok? Zsalugáterek zárva; a spárgára akasztott gatyák és lepedők meg sem rezdülnek a szélcsendben. Kormánylapát nem ilyen csendes a sekélyvizű kikötőben.

Egyszerre csak megjelenik egy gondola feketén kunkorodó orra a híd alól, a hegedűhang hangosabb lesz, a gondola egy pillanatra megáll, Wolfgang majd kiesik az ablakból, olyan éhes kíváncsisággal lesi a dolgot.

A csónak kúszik tovább, és feltűnik egy feketeparókás, feketetaláros ember, egyelőre még nagyon púposan és mélyen lehajolva, mert nem fért el a híd alatt, de hamarosan kiegyenesedik, és arccal, hegedűvel Mozart felé – játssza tovább az áriát, alaposan szétvetett lábakkal. Mintha ördögpatái lettek volna: ez volt Wolfgang első benyomása. A második, hogy úgy mondjam „papai" benyomás volt: mért hajtja ennyire hátra a nyakát? majdnem úgy fekszik

már, mint az olasz piktorok képein a Keresztelő János levágott feje. Minek ezek a pózok és túlzások? Még a hegedűt is szinte a levegőben tartja, fent a magasban, mint valami önkívületbe szédült pogány, aki tolakvóan szórja áldozati ajándékát a csillagok felé. Mire jó ez?

Mikor a kis Wolfgangot az ablakban észrevette, fejét még jobban hátradobta, szinte a lapockáján lógott már; a hegedűjét meg még magasabbra tolta, és úgy játszott. Közben egész testével időnként ide-oda hajladozott: ilyenkor parókája belelógott a vízbe. Színész ez? Bolond? Vagy az ördög maga? – negyedik eshetőség nem jutott Wolfgang eszébe.

Mindenesetre leszaladt hozzá, a cselédek lépcsőjén, mert annak ajtaja előtt hegedült az idegen.

– Casanova vagyok, San Jacinto grófja, Oskova hercege, mit soroljam el itt a címeimet? Mint *művészek* találkozunk, nem mint arisztokraták. Mit számítanak ezek a dolgok? – és hegedűjét a lépcsőre téve, megvetéssel mutogatta címeres gyűrűit, az egyiket le is húzta és széles mozdulattal a vízbe dobta („nyilván szaloncukor volt bádogfoglalatban" – mondta később keserű mosollyal Wolfgang). – Hódolni akartam az ön zenei tudásának. Egész Velence az ön szóló-szonátáját játssza vagy fütyüli. Ez a hegedű egyébként a koldus hegedűje, *én* akasztottam le Szent Antal nyakából. Ó! nem kell sikongania, nem kell félnie. Visszajuttatom a tulajdonosnak, méghozzá ezzel együtt: és megcsörgette szennyes-zsák méretű bukszáját („biztosan vadgesztenye volt benne").

– Casanova vagyok – ismételte az idegen, kissé elkomorult képpel, látva, hogy a kis Wolfgang nem esett kellőképpen hanyatt a bemutatkozástól.

Hogy ez a Casanova az a hírhedt kalandor volt-e vagy valaki más? Esetleg egy kevésbé híres, de annál agyafúrtabb kalandor, aki Casanovának játszotta magát? – Wolfgang akkor még nem tudta. Óriási szeme volt, tele tűzzel és fáradtsággal, olyan volt, mint a cigányoké, csupa szenvedély és csupa hazugság. A bőre sárga és ráncos: az urak és kéjencek sárgasága ésráncai. Unalom, kiábrándultság, ugyanakkor csaló-kedv sugárzott ebből az arcból: egyszerre volt cinikus és naivakat megbabonázó. Szemhéja mélyen beesett a szemgödrébe, rátapadva tojáshéjként a golyókra. Mély undorral nézett mindenkire, aki nem hitte el azokat a sarlatánságokat, melyeket ő hitt el legkevésbé.

– Jöjjön velem! Ön nem ismeri Velencét – suttogta rekedt, asztmás hangon, mint egy cigányasszony, aki jósolni akar vagy

hörgő kerítőnő, aki egy inasgyerek első fizetését szeretné kilopni a zsebéből –, jöjjön velem! Én most inkognitóban tartózkodom Szent Márkusnak ebben a ronda fészkében – de a zene továbbra is én vagyok, a politika én vagyok, a pénz én vagyok, az arisztokrácia én vagyok, a szerelem én vagyok. Amore! – tette hozzá, közben köhögött és nehezen lélegzett; jobb karját az égig emelte, és közben úgy nézett Wolfgangra, mintha maga lett volna a kaszás halál.

– Fiatalok vagyunk – susogta Wolfgang fülébe, fűrészelő szuszogással – önnek olyan kalauz kell, mint én. A világ ura! – tette hozzá aránylag finoman gúnyos mosollyal. – De most inkognitóban vagyok itt. Pénzem van: tehát minden bankár ellenségem. Előkelőbb vagyok a dózsék minden pereputtyánál: tehát minden utcasarkon parvenü hercegecskék bérgyilkosai lesnek rám. Minden – érti? – minden velencei nő a szeretőm: képzelheti, hogy ebben a pillanatban hány féltékeny férj vagy nyárspolgár apa akar meggyilkolni. Szabadgondolkodó vagyok. Üldöz az egyház, a római pápa százhetven oldalas körlevelet adott ki ellenem, „In Casanovae rebellione" kezdettel. Mindennap minden templomban felolvassák. Mi van ma?... Kedd?... Ma nem olvassák... Kedden nem olvassák fel.

– De mit beszélek ilyen bagatéliákról? Zenész vagyok! Most persze inkognitóban: az operában játszom a tizenkilencedik hegedűt.

A kis Wolfgang sóbálvánnyá meredve hallgatta. Legelőször a szülei jutottak eszébe – „Wolferl, ne higgy senkinek, főleg ezeknek az álarcos olasz cigányoknak ne: csalók egytől egyig. Pápák álruhában? Világhírű énekesnők viciné-kötényben? Londoni diplomaták, akik két napra osztanak be egy fél kvarglit, mert titkos küldetésük van? Dreck!" – fejezte ki röviden a véleményét az öreg Leopold, mielőtt abba a hajóba szálltak, mely Velencébe vitte őket. Mintha Leopold papa a kikötőben éppen ezzel a Casanovával vagy kicsodával találkozott volna.

De azért más is fúrta Wolfgangot. Hányszor találkozott igazán nagy művészekkel, és a papa azokra is azt mondta, hogy kintornások a Práter-beli bolhaszínházban. Hányszor beszélt igazán kedves dámákkal és csapongó bakfisokkal, akiket a papa a babilóni hetérával emlegetett egy sorban?

– Csak egy rövid séta! – suttogta asztmás fuvoláján ez a Casanova, s azzal gondolájába emelte Wolfgangot, és úgy intett széleskézelős kezével a hajósnak, mint Julius Cézár, mikor tíz légiót küld támadásra.

– Ön még nem ismeri Velence nagy zenei kollégiumait: *én* fogom megismertetni őket önnel. Démon a démonnal. Ön találkozhatik a dózséval, idénycsinálta hercegekkel, akadémikus ellenpontprofesszorokkal, zongorálhat és hegedülhet a legelőkelőbb társaságokban: ez mind félrevezetés, szemfényvesztés, hazug széplelkek hazug komédiája. Majd *én* megmutatom, hogy mi a zene és mi az *igazi* velencei zene!

Az izgalomtól didergő Wolfgang egy szomorú pillantást vetett a gondola fenekén heverő hegedűre. A koldus hegedűje volt. „Vigyázzon, rá ne lépjen!" – mondta halkan Casanovának, aki úgy ágált a csónakban, mint egy római szónok a fórumon.

– Most lassan, öregem, most egészen lassan, egy pillanatra meg is állhat – mondta fekete-sárga, züllött szemével Casanova a gondolásnak, mint egy mágus a bűvészinasnak. – Itt lakik a dózse húga, édes húga, ebben a palotában, és egy röpke szerenádot adok neki – azzal felkapta a koldus hegedűjét, és zenélni kezdett.

A szemjátéka nem volt mindennapi. Hol az égre nézett, mint egy látomásos szent a fellegekbe, hol Mozartra kacsintott („ez vagyok én! így hegedülök én!"), közben az alabástrom-oszlopos erkélyre is bandzsított. Wolfgang oly jelképesnek találta, ahogy a balusztrád a kanális vizében tükröződött: az oszlopok görbék voltak, a hullámok ezer darabra törték őket, a fejük tetejére álltak, és a gondolás egy szórakozott evezőcsapásától – megsemmisültek.

Pár pillanat múlva jól megtermett súrolóasszony hajolt ki az egyik ablakból, elkezdett ordítani, azzal fenyegetőzött, hogy ezt a zöldhordós oleandert hengeríti Casanova fejére. De a művész csak húzta, húzta rendületlenül, Wolfgang már a saját fején érezte az oleandert. Közben Casanova anélkül, hogy Wolfgangra nézett volna, sziszegő hangon, mint ravasz cinkos, mondogatta Wolfgang felé:

– Ez az inkognitó! Érti ön? A dózse húga nem jöhet ki személyesen az erkélyre: a cselédjét küldi maga helyett. Az mindent ért, mindent megjegyez. Mert minden egyes hangnak és hangnemnek megvan a maga pontos, titkos értelme. G-moll: este félhétkor, D-dúr: az Arany Hering utcai találkahely. Közben a cseléd ügyes, káromkodik, szid, de ez mind csak tettetés. Ó, Venezia divina, divinissima!

Mikor a súrolóasszony a „tettetést" már kezdte túlzásba vinni, Casanova intett a gondolásnak, mire az lassan tovább kormányozta a hajót.

– Én vagyok Velence legkedveltebb hegedűtanára. Négy ragyogó konzervatórium van itt Velencében – mondta olyan hadaró

hangon, mint a koldus idegenvezetők, akiknek be nem áll a szájuk, míg az ember egy pénzdarabot nem hajít nekik –, és én sorba meg fogom őket mutatni önnek.

– De... – mondta Wolfgang.

– Itt nincs semmi „de" – válaszolta kenetteljes és sátáni mosollyal Casanova. – A művészet: művészet – és érzelemtől túláradva megszorította Wolfgang karját. – A művészet –

Itt hirtelen megszakította a mondatot, és a legvadabb türelmetlenséggel ráripakodott a gondolásra:

– Nem erre! Barom! Azonnal balra!

A gondolás ment is volna, de nem lehetett. Egy büdös halakkal süllyedésig megrakott halászbárka állta el az utat.

A következő pillanatban, a fordulónál, egy rogyadozó házból aszott, vén kis törpe szaladt ki a lépcsőkre és elkezdett valami lehetetlen kappanhangon kiabálni Casanovával: jó, hogy itt van, azonnal szálljon ki, két hete nem fizette ki az éjjeli szállást, rögtön rendőrt hív, ólomkazemattákba dobatja satöbbi, satöbbi.

Casanova égi diadallal és győzelmes mosollyal nézett Wolferl szemébe:

– Ez a diplomácia! Ez a tökéletes inkognitó! Ki tudja így betanítani az embereit, mint én? Persze, a szerepet tovább kell játszanom – itt mindenki be van avatva –, most például azt kell tettetnem, hogy nincs pénzem, úgyhogy önnek kell kifizetnie a kétheti ágybért. Természetesen, ha innen távoztunk, azonnal megadom.

Wolfgang ijedten és utálattal kotorászott a zsebében, mire Casanova hideg tömörséggel és szúrós szemmel megjegyezte: „Ne a jobb zsebében keresse. Bal! Bal! Láttam, mikor lejött a lépcsőn."

Wolfgang elhatározta, hogy azonnal szökik, nem marad tovább ezzel az emberrel. Szerényen nyújtja a pénzt Casanovának, de az nem veszi át. Főúri mozdulattal int a kis zsugori törpének, hogy „Vigye! Itt van!", és azzal Mozartra mutat, kiégett szemmel és megvetően, mintha Mozart az inasa volna. Casanova herceg az ilyen piszkos pénzügyeket a lakájával intézteti el.

Ezek után Casanova behívta Wolfgangot a házba. „Van itt egypár holmim. Álarcok, kosztümök satöbbi. Azonnal megyünk a Koldusok Kolostorába. Mendicanti! Ön még nem érti, miről van szó. Ez az első, legelső és a világon sehol utol nem érhető zenei konzervatórium. Az apácák és apácanövendékek eredetileg betegápolók voltak, beteg koldusokat istápoltak. De most elsősorban zenével foglalkoznak – a koldusokat elintézi egypár vén bábaasszony, akik

már olyan süketek és vakok, hogy nem tudnák megkülönböztetni az újszülöttet az anyától. Viszont erre jók. És így a Koldusok Kolostorának apácái teljesen a zenének szentelhetik magukat. Főúri nők! Én szabadgondolkozó vagyok, a pápa minden világvárosban köröztet, mondtam már – de hát az egyházi zene: az egyházi zene. Nem túl bonyolult ez önnek?

55

Ahová Casanova vezette Wolfgangot: valami nyomortanya vagy éjjeli menedékhely-féle volt. Viszont farsang idején még a kolostorokban is csak maskarában illett megjelenni, vagy legalább valamilyen álarcban, és Casanovának itt hevertek. egy tetves szalmazsák mellett a jelmezei.

– Jó rangrejtés, mi? – kérdezte csillogó szemmel Wolfgangtól a szemétdomb közepén, és kezével a levegőben végigsimította, jelképesen, az alvó csavargókat.

Mindenki mélyen aludt és horkolt. Miközben Casanova pipaszár lábaival óvatosan lépkedett a rongyos zsákokon heverő szállóvendégek között, előszedett valami mocskos dominót és egy tetves parókát. Wolfgang a horkolókat figyelte – ilyen kórusban még úgysem volt része.

Egy angyalképű fiatalember rózsaszínű ajkán dúdolászva jött ki a levegő; mellette elhízott pocok pöfögött, mint a Tante Lotte babfőzeléke Salzburgban, ha ottfelejtette a tűzhelyen, és átment a szomszédba pletykázni. Egy szakállas zarándok egyenesen orgonált a bajusza alatt.

Wolfgang kacagva mesélte nekem, hogy aznap éjjel nem is kellett komponálnia: egyszerűen leírta, amit a menedékhely horkolói diktáltak. „Semmi szerepem nincs a műben – valami velencei úrnak ajánlott udvariassági miséről volt szó –, semmi szerepem a műben: a szerzők talán még most is ott alszanak a Casanova nyomortanyáján" – mondogatta tréfásan. Buta emberek az ilyen Wolfgang-féle megjegyzéseket mindjárt készpénznek vették – mi, öreg zenészek, tudjuk, hogy hányszor találkozott az életben groteszk helyzettel vagy torz figurákkal, hányszor mondott ezekről a helyzetekről és figurákról olyan tréfákat, hogy esztétáik meg hercegnők „jaj-de-ordénáré"-ztak – és? A legtragikusabb, a legérzelmesebb, a világ legmélyebb gondolataitól terhes művek származtak belőle. Eszem ágában sincs önnek, aki költő és zenész, szájába rágni a dolgokat, de nem harag-

szik, ha Wolfgangunknak erre a jellemző vonására emlékeztetem. Wolfgang meghallgatja, véletlenül, az éjjeli menedékhely horkolóit – az angyali csibészt, a dagadt vizesnyolcast, az orgonáló névtelen prófétát: kacag rajtuk, bohóckodva utánozza őket, társaságban millió tréfát mesél a cifra figurákról – és mikor este hazamegy, olyan rekviemet ír, ezektől a hangoktól ingerelve, ihletődve, hogy a Nap is elsötétedik bánatában.

Wolfgang sokszor mondta, hogy „Hiába! Itália: Itália!" Amiket most közlök önnel, semmi esetre sem nélkülözheti ezt a mottót. Ez a Casanova vagy Palazzo Vecchio (Wolfgang emlegette így!) valóban felöltözött maskarába. Tudja, hogy mi az a „Pantalone"? Mert Pantalonenak öltözött. Alulról kezdem a leírást, aztán, ha sikerül, fölül végzem. Sárga cipő, vörös harisnya, hamuszínű harisnyakötők a zsábás térd alatt; rövid fekete nadrág, piros zeke, fehér malomkőgallér – talán nem is volt éppen malomkő, és főleg nem volt fehér. Hosszú álszakáll, pontosan olyan formájú, mint a gondolák orra: sátáni végtelen kunkor, kampó – lószőrből. Arcán fekete álarc, egészen vékony, egészen szoborszerű, jóformán minden arcvonáshoz hozzátapad; fejebúbján piros papsapka.

– Te is felöltözöl – mondta kapkodva Casanova, elfeledkezve az önözésről, és azzal földet túró kutya módjára hányta szét a kellékeit. Hol az egyik nyomorultra dobott egy bájos kertészlapátot, hol a másik horkolóra egy Pulcinello-parókát, csak úgy röpködtek a levegőben a nyaklánc-szívek, papírorrok meg térdszalagos harisnyák a „leprás" számkivetettekre. Végre talált egy egyszerű fehér bajazzó-ruhát: fehér cipő, fehér nadrág, fehér kabát, fehér hólabda-gombok, hozzá fehér pojáca-sapka.

– Ezt vedd fel! – mondta türelmetlenül Casanova, tovább folytatva a tegezést. Olyan volt mint az ördög, aki szűz lányt rabolt, és most már nem teketóriázik.

Viszont Wolfgang az egyik ablakmélyedésben felismerte azt a koldust, akinek a hegedűje olyan kalandos utat tett meg Velencében.

A körülmények sem voltak mindennapiak.

A rácsos ablak előtti kis kanálisban csónakos körmenet vonult. Az első gondolán egy kopasz pap valamelyik velencei „törzs"-szent bokacsontját tartotta, állva, a kezében, gyönyörű üvegszelencében. Viszont az éjjeli menedékhely kutyája – mészárosoknak nincs ekkora bestiájuk – iszonyatosan megugatta a papot, ereklyéstül, gondolástul, mindenestül.

A véreb azonban nemcsak ugatott, hanem a partról beugrott

a csónakba, a borjú-nagyságú kutyától a gondola majdnem felbillent, a kerekhasú papocska próbálta a szent szelencét olyan magasra tartani, ahogy csak tudta, de a kutya utána ugrott, vicsorgó fogakkal. Ekkor szólt közbe a Wolfgang koldusa, aki az ablakból látta az egész jelenetet:

– Hagyja, hogy megszagolja! – ordította a gondolában billegő kopasznak, mire az ijedtében a csónak fenekére tette a szelencét. A kutya fújtató orral körülszaglászta, csalódottan prüsszentett egyet és szinte szégyenkezve ugrott vissza a partra.

– Ugye megmondtam! – kiáltotta nevetve a koldus a kopasznak, aki nagy örömében, hogy a vadállat fel nem falta, vígan integetett a szelencével a koldus felé. Majdhogy be nem dobta neki az ablakon.

Ekkor ismerte fel Wolfgang az „ő emberét". Mozart épp a fehér bajazzó-zekét huzigatta magára, persze bő volt, az ujja térdig ért, Casanova közben a nadrágot segítette fel, rőfszámra hajtogatva vissza az alját. Wolfgang bizony alaposan orronrúgta ezt a farsangi Mefisztót, odarohant a koldushoz, mintha húsz év után viszontlátott édesapja lett volna, felkapta a hegedűjét (a hegedűt előbb egy horkoló szegény ember hasára tette Casanova, ott emelkedett és süllyedt a lélegzés üteme szerint), Wolfgang viszi, odaadja a hegedűt, ölelgeti a koldust, szegény azt se tudta álmodik-e? ébren van-e?

Wolfgang – a kis „lovag" – ösztönszerűen a zsebébe nyúl, hogy pénzt adjon a koldusnak, de persze a Casanova-féle fehér bohóckabát van már rajta. Amit kihúz az idegen zsebből és a koldus markába nyom – illetlen képek voltak. A koldus megnézi, Wolfgang rákvörös lesz a szégyentől, mentegetőzik; a kutya beugrik az ablakon, rögtön nyalogatja a kezét, érzi, látja, hogy jó ember – a koldus meg mosolyogva megjegyzi:

– Csak semmi bocsánat, fiatalember – mondja –, öreg fiú vagyok én már, jó az ilyesmi nekünk az utolsó kenet előtt. Majd éjjel mécsest gyújtunk, körülüljük és adogatjuk egymásnak körbe – legalább elfelejtjük, hogy nem kaptunk vacsorát. Isten fizesse meg!

Ezek után valahogy sikerült az izgatott Wolfgangot felöltöztetni. Én nem láttam, ön se látta – én Wolferltől csak egypár szokásos tréfás megjegyzését hallottam bő kosztümjéről, de azt hiszem, „szent" pillanat volt ez, ha nem veszi rossznéven ezt a nevetségesen érzelmes jelzőt. Mozart sokat emlegette nekem a Watteau nevű francia piktort, noha a festészet aztán igazán nem érdekelte. Azt hiszem, nem tévedek, ha ebben a pillanatban, mikor Wolfgang ott

áll fehér bohóckosztümben, egy nyomortanya hálóbarakkjában, a velencei farsang lázával testében: akkor a mi Wolfgangunk megtestesítője mindannak, amit ez a nagyon gáláns és nagyon szomorú festő ábrázolt és álmodott.

Egy barátom szobájában lóg egy színes metszet, az előbb említett francia „mázoló" csinálta, hogy Wolfgang megtisztelő kifejezését használjam Watteau-ról: „A Közönyös" a címe.

Hogy mi volt Mozart, és mi volt a kora: zenéjében hiánytalanul kifejezte. De most képzeletben *látom* Wolfgangot, most kivételesen nem hangokról van szó – azért akarom figyelmét felhívni, ha nem veszi rossznéven, erre a Watteau-képre.

Fiatalembert ábrázol selymes, rokokó, pompázatos ruhában, de mögötte sejtelmes, szomorú háttér, őszi erdő, hantbarna föld. Az ég szürke és ezüst, köd és topáz. Nehogy azt higgye, hogy erkölcstelen kókler módjára dobálom a jelzőket – én, aki igazán nem ismerem a jelzők tudományát – mindössze hideg tárgyilagossággal jellemezni akarom ezt a francia képet, mert szerény véleményem szerint ezzel magáról Wolfgangról adok száraz, tárgyilagos jellemrajzot. Főleg ebben a velencei pillanatban, amit egész élete szempontjából jelképes fontosságúnak érzek.

Az említett ifjú Watteau képén tánclépésben áll, halott erdő és halott ég hátterében. Ugyan kinek táncol? Vajon minek táncol? Szerintem a középkori haláltáncok nem voltak olyan félelmetesek és szomorúak, mint ez a selyembugyogós, orgonaszín-harisnyás fiatalember ezen a képen. Balett-táncos is, magányos is, szalonfiú is, Hamlet is – hát nem ez volt a mi dédelgetett Wolferlünk a velencei farsang közepén?

És a kép címéről se feledkezzék el, kedves barátom: *„A Közönyös"*. Wolferlben mindig ezt a kettősséget éreztem, noha nem vagyok lélekbúvár: minden benyomás, minden halk érzelmi rezdülés halálosan súlyos élmény volt számára; ugyanakkor kísérteties idegenséggel lebegett a dolgok felett, lemondó és bánatos „közönynyel" – ha ugyan ez közönynek nevezhető. De hát közönyös-e a Watteau nevű gallus piktor *Közönyös*-e? . . .

Casanova és Wolfgang elindultak a Koldusok Kolostora felé. Az útiköltséget a rangrejtő nagyúr szalmazsáktól szalmazsákig járva, a nyomortanya lakóitól kunyerálta össze.

Nem szeretem a közönséges ellentéteket, de ez a két figura a gondolában (Casanova útközben folyvást alkudozott a csónakossal!): nem az angyal és az ördög volt egymás mellett?

Mivel Wolfgang tudta, hogy Velence egyik leghíresebb zeneiskolájába mennek: el akarta hozni a saját hegedűjét. Kérte Casanovát, hogy Widerék háza felé evezzen a gondolás. Szüleivel nem akarta közölni titkos útját, legalábbis egyelőre nem, úgyhogy lopva óhajtott felszökni a szobájába és elhozni a hegedűt. Wideréknél külön kis lakosztálya volt, a kulcsot mindig magánál hordta. Leopold papa ugyan mindent elkövetett, hogy Wolferlt lelkileg befolyásolja és szellemileg hatása alól ne szabaduljon, de a mindennapi életben – és ezért Wolfgang haláláig hálás volt – képtelen lett volna kisfiát túlságosan korlátozni.

– Ravasz volt az öreg – mondta egyszer nekem Wolfgang –, tudta jól, hogy érzékenyebb vagyok, mint a mimóza és hűségesebb, mint egy vadászkutya: ennélfogva többször szabadságot adott, mehettem, ahová akartam – tudta, hogy lelkileg úgyis rabságban tart a vén zsarnok! – s azzal előhúzta mellényéből a papát ábrázoló medáliát és megcsókolta.

Mikor Wolfgang besurrant a házba, a kapualjba nyíló konyhaajtó nyitva volt, és éppen neki való jelenetnek lehetett tanúja. A konyha közepén ott állt a két porosz inas, vigyázzban és mereven, miközben egy csitri cselédlány pergő nyelven magyarázta nekik, hogy farsang idején kötelező a maskara, nem járkálhatnak halottkém-pofával és hulla-jegyzőkönyvekkel a hónuk alatt a velencei utcákon. Sőt, ez a kis konyhalány nemcsak magyarázott, hanem mindjárt öltöztette, mázolta, frizírozta is őket. Az egyikből „kertésznőt" csinált, a másikból „dadát". Hol az egyik zubbonya alá dugta, kebleknek, a kispárnákat, hol a másik fején igazgatta a minduntalan lecsúszó óriási szalmakalapot. A kislány kacagott, ugrándozott, karattyolt, minden pillanatban hátraszaladt, hogy távlatból is lássa két remekművét, mint a festők legutolsó és legmerészebb ecsetvonásukat. A két lakáj pedig ott állt haptákban, legfeljebb egymásra vetettek időnként egy-egy kétségbeesett pillantást.

Mikor Wolfgang a szobájából lehozta hegedűjét, a konyhaajtóban nagyot húzott a vonójával: szerelemtől megkergült kandúrok nem adnak ilyen hangot holdtöltekor a háztetőn. Azzal már be is ugrott a gondolába, nadrágja végét és kabátja ujját hajtogatva.

Mikor Casanovával a Koldusok Kolostorához érkezett – olyan rozoga ház volt, mint a többi Velencében, lyukas tetővel, járó-iskolára emlékeztető erkélyekkel és fél-zsanéros csámpázó zsalugáterekkel –, éppen reggeliztették a bennlakókat.

Ez abban állt, hogy a gondozottaknak át kellett vándorolniok a túlsó partra, ahol a piac volt; a piac és a kolostor között, a csatornában rothadó bárkák, nyikorgó csónakok, iszapos mosóteknők áztak egymás hegyén-hátán. Volt egy híd is, de úgy látszik, azon tilos volt az átjárás, mert a vén nyomorultak a hajókon át másztak a túlsó partra, csónakba be, csónakból ki, tántorogva, nyöszörögve, egymást segítve vagy egymást fellökve. A legnehezebb az út vége volt, mert az utolsó bárka elég messze esett a parttól. De hát egy fiatal novicia-féle csicsergő hangon valami „hó-rukk!"-szerű vezényszóval biztatta őket, mire a legtöbbje valahogy csak partra ugrott. Aki nem bírta szusszal, lekuporodott az utolsó bárka fenekére és vakaródzott, mint Jób a szemétdombon.

Ilyenkor zárták a piacot: csukták a bódékat, szedték a ponyvákat, tornyozták az üres kosarakat – és a koldusoknak szabad ott a hulladékot összeszedni, hacsak a kóbor kutyák kezükbe nem haraptak.

Mikor Casanova megpillantotta a noviciát – isten tudja, ki volt? hercegnő konyhalánynak öltözve? vagy krumplipucoló lány apáca-maskarában? – odarohant hozzá, féltérdre ereszkedett, kezetcsókolt, és balkarjával Mozart felé mutatva, szavalni kezdett:

– Ó, isteni és tisztelendő Simplicissima nővér! Hadd mutassam be önöket egymásnak! Ez a démoni Mozart! Ön viszont, kedves Mozart, ebben a pillanatban Velence legragyogóbb szopránja előtt áll! Legyen szó gyászmiséről vagy bohózatos operáról, ávemáriáról vagy lagúnai halász-nótáról: mindenben remekel! – azzal ismét féltérdre esett, ismét kezet csókolt az apácanövendéknek, és lelkesen mutogatott a fehér bohóc-ruhában ácsorgó Wolfgang felé.

– Ah, Mozart? – mondta a hölgy. – Egész Velence az ön áriáját énekli – s azzal nagyúri és színésznői gesztussal hátradobta a fityuláját, haját is megrázta (kopaszságról szó sem volt), és ott a kanális partján elkezdett énekelni.

Wolfgang gyermekes ámulattal hallgatta saját szerzeményét. Egy pillanatig sem szégyellem azt a szót idézni, melyet magától Wolferltől hallottam: tudniillik „maflán" álldogált a hintázó bárkák és halhulladékok mélyén turkáló koldusok között. Az ablakok kinyíltak, az emberek kéjes áhítattal a párkányra könyököltek, a gondolások megálltak – csak egy púpos koldus volt úgy látszik ördögi kedvében, és miközben egy halaskofa pultja alól vakarta elő a szemétre hányt belsőségeket, visító hangon utánozta, gúnyolódva, az „utcai" szopránt.

A fiatal hölgy a legmagasabb koloratúr-cifrázások közben sem vesztette el tárgyilagosságát. Egyrészt alabástrom-ujjaival türelmet-

lenül Wolfgang hegedűjére mutatott („Kísérjen! Kísérjen!" – ez volt az értelme), másrészt idegesen toppantott nemegyszer a lábával, ha egy koldus jogtalan mennyiségű káposztacsutkát lapátolt a kötényébe.

Wolfgang, noha igazán kedve lett volna hozzá – mikor nem volt kedve? – mégsem nyúlt a hegedűjéhez. Mikor Simplicissima nővér befejezte a bravúr-áriát, tapsolt, illetőleg tapsolni próbált, mert végtelen hosszú kabátujja megint lebomlott és csak lötyögő zacskókat tudott egymáshoz verni. Majd odament a gúnyos fejhangon visító koldushoz és gratulált neki: ott sem csupasz kézzel, mert a bajazzó-köntös beborította öklét. Simplicissima nővér temészetesen vérig sértődött, fitymáló orrhangon megkérdezte Casanovától, hogy: „*Ez* zenész?", majd legyintett egyet. Dühét és bosszúját a kolduson töltötte ki, ordított és rikácsolt, Casanova alig tudta csillapítani – végül mindhárman bementek a főnökhöz. „Istenem, ha egyszer egy énekesnő muzsikusnak születne!" – dünnyögte magában Wolfgang, miközben nem győzte hálás kézcsókokkal megköszönni az áriát. Simplicissima nővér kiengesztelődött.

A priorissza gótikus szobában fogadta vendégeit, ilyenféle szobát Wolfgang Itáliában még nem is látott. Kőpadló, nyers gránitfalak, keskeny ablakok, a mennyezeten óriási gerendák, balra mérhetetlen és tátongó hideg kandalló.

A priorissza talpig fehérben, fején fehér apáca-kendő, az is a bokájáig ér; szemén ellenben fekete „piskóta"-álarc, két lyukkal. A farsang törvényei a kolostorban is kötelezőek.

Casanova áradozik:

– Priorissza Amanda Reverata, ugye mindig *én* hoztam mindig mindenből a legjobbat? Ha friss narancs kellett a Szent Rókus-lakomához: én hoztam. Ha szentkereszt-ereklye kellett a Szentföldről: én hoztam. Ha rendőrök kellettek a zendülő koldusok ellen: én hoztam. Ha mezzo-szoprán kellett a dózse gyászmiséjéhez: én hoztam. Most is én hozom a kincsek kincsét, a világhírű Wolfgang Amadeus Mozartot. Komponista, orgonista, csembalista, hegedűművész, az egyházi zene szent Ceciliusza: hallgassa meg!

Azzal térdre borult, kezet csókolt, és miután egy félóráig folytatta ezt a műveletet, áhítatos szemmel végigsimította a priorissza kezét és epekedve csak annyit suttogott, hogy „Laudetur"! A priorissza mosolygott, mint aki ismeri régóta Casanova szóvirágait. Humorosan meg is veregette a piros-szakállú Pantalone vállát, udvariasan kezet nyújtott Mozartnak, majd játékos fölénnyel megjegyezte: No hát tessék hegedülni!

Mikor ezek után a főnöknő helyet foglalt egy faragott középkori karosszékben, megigazította álarcát és megjegyezte, hogy:

– Az ne zavarja, ha én közben kártyázom, nagyon szeretek pasziánszozni, és noha a zenét jobban szeretem a kártyánál, idegességemben mégiscsak kell babrálnom valamivel. Lehet, hogy ilyenolyan ügyes-bajos dolgokkal is fognak zaklatni, azokat is el fogom intézni közben – ezt se vegye sértésnek vagy figyelmetlenségnek.

Wolfgang egy Velencében hallott Benedictus-témát variált, hosszú fantázia-betétekkel, fehér bajazzó-ruhájában, vállig felgyűrt ujjakkal. Sem én, sem ön nem fogjuk Casanova-féle szóvirágokkal ábrázolni azokat a zenéket, melyeket Wolferl játszott. Egyszerre volt szomorú és vidám, egyházias és világias, egyik pillanatban öngyilkos lett volna nagy magánosságában és bánatában, másik pillanatban bájos bókokat húzott vonójával a pasziánszozó priorissza felé.

Casanova egy alacsony zsámolyra ült, fejét szorongatta, majdhogy szívszélhűdést nem kapott a nagy zeneértéstől.

A priorissza előtt olyasféle állvány volt, mint az oltárokon az evangéliumos könyv számára vagy zenekarokban a hegedűsök előtt: arra rakosgatta gondosan nyálazott kártyáit.

A bejósolt zavarok sem késtek. A szakács (nem a koldusok szakácsa) egy kosár sárgarépát hozott be, a priorissza válogatott, tapogatott, szagolgatott, a selejtjét a földre dobta; közben egy-egy újabb kártyát húzott elő szattyánbőr tokjából, de azért Wolfgang fele is finoman megjegyezte:

– Ez a *fisz* váratlan volt, de én csak a váratlan dolgokat szeretem.

A koncert után a főnöknő megkérte Mozartot, hogy jöjjön le a kolostor templomába, üljön be az oltár előtti első padba. – „Bajazzókosztüm? hogy az baj? Édes! Édes! Látszik, hogy a sötét északról jött! Pedig idevaló" – tette hozzá kacéran és krizmásan.

A kis Wolfgang persze ezt is a „Hiába! Itália: Itália" sóhajba foglalta. Istenem, ha a mama látná, hogy én fehér pojáca-ruhában ülök, hegedűvel a hónom alatt – mert a hegedűmet nem hagyom – a templom első padjában! Itt meg maga az apáca-főnöknő buzdít az ilyesfajta dolgokra.

– Szóval nem kell idegeskednie a ruhája miatt – folytatta a főnöknő, mikor Wolferl kétségbeesetten nézett végig magán (még mindig azt gondolta, hogy a templom és a harlekin-ruha valahogy mégsem összeegyeztethető, no dehát századszor is igaz – Salzburg: Salzburg. Velence: Velence).

A főnöknő karját nyújtotta Wolfgangnak és úgy vezette le a a templomba. Szegény Wolferlnek főtt a feje. „De furcsa nők kísérgetnek engem templomokba! Tegnapelőtt vagy mikor az a fekete dominós hetéra, most meg ez a priorissza – nu, man lernt etwas – a fene, legalább tanulunk valamit!"

Mikor a pasziánszozó és *fisz*-ekre különösen érzékeny főnöknő a szerénységtől és félénkségtől szinte begubódzó Wolfgangot az első padban leültette, halkan megjegyezte (milyen illatos volt a szája!) :

– Nem azért hívtam ide, maestro serafico, hogy ájtatoskodjék, nem. Mi nem hittérítő rend vagyunk. Azért hívtam, hogy hallgassa meg az énekkarunkat. Ott jobbra, látja, van egy rács a falban, az oltár lecke-oldala mellett, amögött állnak a növendékeink és onnan kísérik kórusaikkal a misét. Nagy fontosságot tulajdonítok a véleményének – és valami csók-félét lehelt Wolfgang halántékára.

57

Mikor Mozart leült az első padba, és a főnöknő egyedül hagyta, egy sekrestyés söpörgetni kezdett az oltár előtt. Persze valójában nem söpört, csak mozgatta félhülyén a levegőben a söprűt. Ettől az egyházfitól Wolfgang (mégis! mégis!) valami fekete ruhát kért, akármilyen rongyot vagy kendőt; nem tudta elviselni a gondolatot (legalábbis a mama és a papa szempontjából nem), hogy ilyen maskarában üljön a templomban.

Persze a félhülye sekrestyés is leintette: „Ne izgassa magát, ne izgassa magát" – majd utána: „Német? mi? német?" – és mikor Wolferl bevallotta, hogy német, a sekrestyés fölényesen mosolygott: „Tudtam, tudtam", s azzal tovább lengette söprűjét, szigorúan a levegőben és még véletlenül sem ott, ahol piszok volt a földön. Utána pillanatra letérdelt a piros öröklámpás előtt, majd szuszogva elvonult.

Wolfgang szívdobogva leste a rácsot, mely mögött majd felsorakoznak a lányok.

Közben egy pap is kivonult az oltár elé, olyan kicsi volt, hogy elveszett a nehéz miseruhában. Az egyik ministráns valami öt-hatéves kisgyerek lehetett, a másik – Casanova volt.

Az oltártól balra, baldachin alatt püspöki karszék állt. Oda is leült valaki. Kedélyes, ragyás-képű, vörösbőrű öreg pap, szilvásgombóc nagyságú bibirccsel az orrán: jobb kezét fáradtan lógatta a karfáról – egy álarc pántlikájával játszott.

Végre lejöttek az „angyalok": mármint az éneklő lányok. A rácson keresztül nemcsak a lányokat lehetett látni, hanem a kolostor-udvart is – kisütött a nap, huncut márvány ívek futnak a zöld gyep körül, egy szökőkút hányja a habot, mint a Práter-beli céllövöldékben, ahol üres tojások táncolnak a vízsugarak tetején. Mindenütt virágok, futó-növények.

A lányok énekelnek, a kis Wolferl nem tudja, hogy a hangjukra figyeljen-e, vagy az arcukat nézze?

Az álarcát lóbáló vén főpap a baldachin alatt bóbiskolva veri a taktust, hol bal kezével az aranyozott karfán, hol meg a pántlikán csüggő maszkkal dirigál, csak úgy magának.

Az óriási miseruhába süllyesztett kis papocska jobbra-balra jár, térdet-fejet hajt, mint valami önműködő szerkezet – úgy látszik semmi köze az egész világhoz.

Wolfgang az éneklő angyalokat nézi.

Akaratlanul, hol a zenét szeretné még jobban a maga ízlése szerint formálni, hol meg a tündéri szemeken akad meg. Ennyi szép lányt még nem látott egyhalomban. De az első sorban álló lányok is figyelik Wolfgangot a rács mögül, a koratavaszi virágok hátterében.

Wolfgang a gyávaság és dacos hősiesség keveréke volt ebben a korszakában – most lányokról és nem zenéről van szó! – úgyhogy szürke, de égő szemével addig nem mert hosszan és „igazán" egy lány szemébe nézni, míg az a lány, a maga pillantásával, föl nem bátorította.

De hát bátorították.

Az egyik kórista-lány, látva, hogy Mozartot a zenék és a nők egyszerre és egyformán izgatják: közelebb jött a rácshoz. Homlokát, arcát a vashálóhoz szorította, és félreérthetetlenül *csak* Wolferlnek énekelt. Mikor szájával a legkülönlegesebb kígyó-mozdulatokat csinálta, nem lehetett tudni, hogy csókot küld-e Wolfgangnak, vagy egy *d*-hangot akar ajándékképpen, különleges tisztasággal, az első padban ülő német zenész számára küldeni?

Wolferlnek több se kellett. „Mit tudtam én akkor" – mesélte később – „hogy hol kezdődik a d-dur, és hol végződik a csókok mollja? Abban a pillanatban szememmel, fülemmel ehhez a lányhoz tapadtam, soha életemben így egybe nem fonódott a kívánság, hogy zenéljek és csókolózzam."

Mint fentebb mondtam már: egyik ministráns egy pöttömjankó volt, a másik – elég váratlan fordulat – a kehes Casanova. Miközben Casanova az oltár melletti asztalnál az apró boros- és vizes-

kancsókkal babrált: észrevette, hogy a nők mind közelebb és közelebb szorulnak a rácshoz, és Wolfgang mind éhesebben nyújtózik kifele a padból. „Amore e musica!" – suttogja Mozart felé, majd hivatalosan megrázza a mise-csengőt, de hosszú ujjaival azonnal el is fojtja. Eltévesztette a dolgot, még nem tartottak ott a misében.

– Istenem! Ezek a lányok! – mesélte merengő hangon, félig tréfásan, félig elégikusan Wolfgang egy este, vagy tizenöt évvel később a Vörös Békában – úgy szorongtak ott a rács mellett, mint a pontyok valamelyik angliai királyi park halastavában, mikor megszólal a harang és a kertész zsömlét dob a medencébe. Az egyik szőke volt, félig félénk, félig szemtelen, kék szemmel és fiúsan rekedt hanggal, a másik fekete, valóságos vadmacska vagy tatár hercegnő, sárga, szúró szemű, a harmadik ábrándos, bágyadt, de talán ezeknek a legvadabbak az álmaik, a negyedik kis pufók, aki a szerelem rejtett gyönyörűségeit is úgy csinálja, mint egy ügyes parasztasszony a farsangi fánkot, az ötödik szikár, büszke, de a pillantása úgy zsibongott körülöttem, mint a részeg vadméh az első virágkehely körül – és a hatodik! és a hetedik! és a nyolcadik! Ordenárébbat – hogy Leopold-papa kedvenc szavát idézzem – el sem tudtam képzelni, mint amit (és ahogy!) Casanova huhogott a fülembe, ott az oltár mellől, hogy „Amore e musica!" – de ordenáréság ide, ordenáréság oda: borzasztóan igaza volt ez egyszer.

A bóbiskoló kanonok-féle is, aki a karfáról lógó kezében az álarcot hintáztatta: felébredt, és atyai mosollyal mutogatta, hogy – dirigáljak. Mindkét karjával egy karmestert utánzott. Casanova is a legfélreérthetetlenebb némajátékkal mutogatta, hogy én vezényeljem a kórust. A priorissza cinkosan pislogatott – „no, gyere, Wolferl, régi pajtások vagyunk, ne kéresd magad"!

De ez a sok, sok csábítás és felhívás mind nem számított volna, ha az a szőke, félig fiús, félig lányos énekesnő nem integet nekem, kezét a rácson kidugva. Nefelejcs-színű kis rózsafüzér fityegett a csuklójáról, kezében egy cédula, rajta óriási dupla *W* betű.

Wolfgang annyira lírikus természet volt, hogy mindig félt: nem esik-e túlzásba? – épp ezért, mikor ezt a velencei közjátékot mesélte, egy humoros adatot is közölt, az érzelgősség veszélyének csökkentése céljából. (Műveiben nincs erre példa?...)

Mikor a széplányok már majdhogy ki nem feszítették a rácsot, a púpos kis pap úgy látszik odáig ért a misében, hogy szentbeszédet mondjon. Fel is vonult a szószékre és prédikált. Viszont a templom üres volt, mint a Noé bárkája a vízözön után. *Egy* alak kuporgott a szószék lábánál: az öreg Giacometti, akinek egyéb baja nem volt,

mint hogy süket, mint az ágyú. De azért a pap csak szónokolt – és a süket Giacometti térdepelve hallgatta. Szemét az ég felé fordította, kezét összekulcsolta, és úgy figyelte a hithirdető ajkát. A szónok eleinte nem tudta, ki ez az egyetlen „hallgatója": de hamarosan rájött, hogy süket szegény, úgyhogy elkezdődött a süketnémák párbeszéde – szegény Giacometti a kőpadlón térdepelve, a pap meg fent a kikiáltók erkélyén. Idővel valami bonyolult hitvitába keveredhettek, mert mind a kettő úgy hadonászott, hogy Szent Vitus-évfordulónak is beillett volna.

És utána Wolfgang odament a rács elé és vezényelt.

– Istenem... egyházi zene volt, és nőket dirigáltam. És mit kaptam az egyháztól? és mit kaptam a nőktől? Semmit. Volt és van feleségem, volt és... szóval... De a szerelem: talán ez volt. Ezek az éneklő komisz angyalok, akikkel soha az életben többé nem találkoztam, de örökké ott élnek emlékezetemben. A nagy szerelem úgy látszik nem az, hogy az ember egy asszonnyal „végighancúrozza" a világot, hanem csak egy pillantás, egy lehelet, egy mozdulat, a nőt nem is ismered, soha többé nem is látod: de az az érzésed, hogy ő lett volna a megváltód. Mert ez is csak naiv ábránd, de mégis, ha szerenádot írok a feleségemnek, adagiókat a szeretőmnek, akrobataáriát egy követelőző nápolyi énekesnőnek: *ezeknek* a lányoknak írom, örökké. Az *én* ügyetlenségem-e, hogy soha nem találkoztam többé velük? Vagy a világ rossz szerelmi rendje? Nem firtatom – zenész vagyok, nem filozófus. És mert ilyen bolondul, szentül és szamárul „musico" vagyok – talán azért mulasztottam el mindent az életben. Ugye ritkán szoktam így beszélni? – kérdezte mosolyogva Wolfgang.

Mikor vége volt a koncertnek, valami bonyolult kerülőúton a lányok rácsa mögé jutott a kis karmester, a finnyás-józan priorissza vezette. A lányok majdhogy szét nem tépték.

58

Mindenik a maga szobájába hívta, és Wolfgang szédült a boldogságtól. („Vagyis a boldogtalanságtól" – tette hozzá keserű mosollyal Wolfgang, mikor mindezt mesélte.)

A szőke, aki először merészkedett egészen a rácshoz és először bátorította Wolfgangot, hogy vissza- és szembenézzen: most is elsőnek rabolta el, kacagva és fügét mutatva a többi lánynak. Szobája a kolostorudvarra nyílt és tele volt virággal. Wolfgangot anyásko-

dóan leültette, és harlekin-ruhája hólabda-gombjai mögé sorba virágot tűzött: mindenik gomblyukba mást és mást. Wolferl persze állandóan köszönte a dolgot, mamától, papától tanult udvariassággal, közben az is eszébejutott, hogy egy velencei legény bizonyára feleannyit se köszöngetne, hanem fogná a szőke Évát (magyar kontessz volt!) és – vinné.

A másik kislány, az ábrándosszemű fekete; megmutatta a vitorlás hajóját, egy óriási dézsában úszkált. Wolfgang és a kislány, Caterina Gniari, ott guggoltak a dézsa mellett és nézték: a kislány beszélt, mesélt, suttogva ábrándozott – ezen a hajón fognak elmenni együtt messzi keletre (azzal kiszedett egy virágot Wolfgang gomblyukából), nagy vihar is lesz a tengeren – phuuu! és arcát felduzzasztva belefújt a vitorlákba (ugyanakkor kiszedett egy másik virágot egy másik gomblyukból és azt is eldobta), Wolfgang majd levágja a török szultán fejét, ő lesz a császár, feleségül veszi Caterina Gniarit (most már az utolsó szálig kiszedte a virágokat, melyeket Éva tűzött Wolfgang gomblyukaiba: mindet gondosan összesöpörte és egy bájos kupacban Éva küszöbe elé rakta).

A harmadik levitte az udvarra – Giuditta Salza. „Ezeket a neveket el ne felejtsd, *ezek* a leglényegesebbek! – mondta játékos fontoskodással Wolfgang. – Christianus Anastasius Wilhelminus Calepinus Anapaestus Philippinus Contrapuncticus Cretenus Bach? ugyan kérem..." – és saját tréfájától könnyezve, legyintett egyet.

Szóval Giuditta, tükörsimára lefésült hajával, apró kontyával és bandzsa szemével egy hátsó udvarra vitte Wolfgangot, hajóhintába ültette és kíváncsi volt, hogy a hintában is tud-e hegedülni?

Wolfgang talán soha többé nem volt olyan boldog életében. És hová lettek a virágok? Hová úszott a hajó? Kit lenget a hinta? (Wolfgangnak égi ártatlanságában eszébe se jutott, hogy Caterina Gniari *féltékenységből* szedte ki sorjában a szőke Éva által bohócruhájába tűzdelt virágokat.)

A gyönyörű Barbara Pippapfiffo afféle hideg-szépség, de annál égőbb gyakorlatiasság. Ő egy vízfestékkel pompásan kiszínezett albumban megmutatta családi birtokait: hol fogja Mozart a disznókat etetni, hol fog ő hárfázni (már mint Barbara Pippapfiffo), hol fogja pásztorsípjával Mozart a birkák hallását fejleszteni – „con metodo teutonico", német módszerrel – tette hozzá hidegen és udvarias mosollyal. Melyik zeneteremben fog ő (már mint Barbara Pippapfiffo) ilyen dallamokra pásztortáncot lejteni. „Milyen kár, hogy te nem lehetsz majd ott, mert büdös leszel a kosoktól" – fűzte hozzá pityeregve a szép és okos Barbara. Ugyanakkor majd hogy a mennyezetig

nem ugrott, mikor szobája (vagy cellája? vagy budoárja?) ajtajában megjelent az a kedves, ragyás, bibircses és vörösképű pap bácsi, aki elébb lent ült, pántlikás álarcát lóbálva, a baldachin alatt.

– Eskessen össze bennünket! – könyörögte tapsolva Barbara.

– Szereted ezt a lányt? – kérdezte mosolyogva, de azért ünnepélyességet is tettetve a kanonok Wolfgangtól.

– Mindet szeretem! – mondta Wolfgang olyan áhítattal, komolysággal, lovagias őszinteséggel, hogy még a halálos ágyán is kacagott rajta, mikor eszébe jutott ez a szerelmi vallomása. („Legalább egyszer őszinte voltam" – mondta mosolyogva, miközben ügyetlenül keresgette kávéskanalát, hogy valami haszontalan orvosságot bevegyen. – „A medicina jót tesz" – idézte halott mosollyal az arcán papája kedves mondását.)

A bibircses kanonok kiment a folyosóra.

– Farsang van – mondta Wolfgang felé fordulva, mert látta, hogy a kis zenész nagyon elképedt jámbor salzburgi képével. Utána meghúzta a csengőt, mire a lányok mind kiszaladtak, csiripeltek, cserfeltek és sugdolóztak. A piros kanonikus levitte őket az udvarra, Mozartot meg karonfogta. Mondanom sem kell, hogy a jófiú Wolferl rögtön elfelejtette a lányokat, és csak arra ügyelt, hogy ügyesen és udvariasan segítse lefelé a lépcsőkön az öreg „pópát", lépésről lépésre.

– Farsang van – ismételgette a kanonok, mintegy mentegetve magát a fiatal és szűztekintetű Wolferl előtt –, egy kicsit játszunk. – Azzal a cserregő lányokat sorra leültette a kolostorudvar kőkorlátjára, és a következőket mondta:

– Édes gyermekeim! (Halljuk! Halljuk!) Tudjátok jól, hogy a dózse őexcellenciája tegnap európai jelentőségű szerződést írt alá a török szultán őfelségével. Azt hiszem ezt a történelmi eseményt nem ünnepelhetjük meg szebben, mint hogy utánozzuk és követjük azokat a kedves és kellemes szokásokat, amelyeket a felséges szultán udvarában találunk. Ott ugyanis háremek vannak. Tekintettel arra, hogy ez az ifjú német zenész mindnyájatokat szeret és mindnyájatokat el akar venni feleségül: a szultán ő császári felsége tiszteletére, mindnyájatokat hozzá adlak. Beleegyezésteket nem kérdem, mert ez ellenkeznék a Magas Porta szokásaival, és a diplomáciai szerződés másodnapján mégsem óhajtja köztársaságunk a konstantinápolyi etikettet megsérteni.

A lányok tapsoltak, viháncoltak, ugrándoztak és éljeneztek. Közben a vén klerikus velencei róka odament az ámulattól olvadozó

Wolferlhez, és a fülébe súgta: És most egy nászindulót – a világhírű hegedűjén!... Nász? – tette hozzá fitymáló mosollyal és legyintett egyet, mintha most írta volna frissiben a „hiúságok hiúsága" kezdetű verset a bibliában –, nász? Semmi. Kell a csudának. De nász-*induló!* Olyan zene, amilyent csak ön tud csinálni: az igen. Az kell. Rajta!" – s azzal kedélyesen oldalba lökte Mozartot.

És Wolferl újra hegedült.

A lányok tovább tapsoltak, de nem Wolferlnek, hanem a bibircses kanonoknak. Az a halk adagio, mellyel Wolfgang szerelmi szerenádját kezdte, nem is volt hallható. A szőke Éva egy koraérett citromot tépett vödörben növesztett fájáról, és azt dugdosta a pap markába. A Gniari-lány a cingulusa rojtjait fésülte, és nem győzött rajongani a szellemes szónoklatért. Giuditta karon ragadta a kanonokot, a maga heves, önző modorában és vitte-vitte magával, hogy megkóstoltassa az esketővel legújabb halpástétomát – „alla turca", tette hozzá kacér kacsintással, kissé kancsal szemével. Barbara meg tréfából két marokkal tépte a zsenge füvet, hogy a kedvenc kanonok óriási fekete papucsa elé szórja. A kanonok ki is vonult az udvarról: és a lányok, mint a rajzó méhek, egytől egyig mind vele.

Wolfgang egyedül maradt.

A növendékek olyan messzire mentek, hogy idővel már a kacagásuk sem hallatszott – most aztán húzhatta a nászinduló előjátékát Wolfgang olyan piano pianissimo, ahogy csak akarta: nem zavarta senki.

De talán mégis.

Az udvar közepén egy kis szökőkút volt: annak a csörgedezését-csobogását meghallotta. Wolfgang oda is fordult – azért közönség mégiscsak kell a legmagánosabb muzsikához is – nem?

(„Ha a közönség mind egy szálig otthagyja a színházat – mondta később egyszer Wolfgang – legalább a súgó maradjon a lyukában, hogy a főhős befejezhesse monológját.")

Mikor Wolferl a félénken könnyező szökőkút felé fordult, a kút lépcsőjén két öreget pillantott meg: egy görnyedező bácsit és egy még görnyedtebb nénit. „Hát mit akarok? Telt házam volt!" – jegyezte meg kererűen Wolfgang, mikor a Varázsfuvola írása közben ez a velencei epizód eszébe jutott.

Mint ahogy a cigány megy a kocsmában hortyogó utolsó vendéghez: úgy lopakodott a kút mellett kuporgó két öreghez, útközben hegedülve – itt jólesik a teljes nevét mondanom: Wolfgang Amadeus Mozart.

Az öreg férfi erre gyáván és óvatosan megfogta Wolfgang tér-

dét, közben nézte a szemét, nem haragszik-e meg érte, és halkan ezt mondta vagy nyöszörögte:

– Én is salzburgi vagyok. Tudom, maga is az. Biztosan valami komédiás truppal jött ide. Ne haragudjék, én utálom a komédiásokat, de a maga szeméből valahogy azt látom, hogy másfajta. Nem olyan mint a többiek. Azért, mert én beszélek, maga csak hegedüljön. Voltam én minden – szervusz! – mondta váratlanul, és nyújtotta a levegőbe a kezét, persze nem talált semmit, mert Wolfgang játszott, viszont mikor Mozart látta ezt a kutató kezet, udvariasan a gyepre fektette hegedűjét és parolázott.

– Csak játsszék tovább. Hiszen épp erről van szó. *Ezek?* – és a kanonokkal elrohanó kóristalányok felé mutatott – *ezek?*

Az öreg köpött egyet, és tisztességtudóan elmaszatolta szandálja talpával.

– Ezeknek muzsikál maga?... Nekünk muzsikáljon! – azzal felkelt, kiegyenesedett, és a szunyókáló nénit is elkezdte bökdösni:

– Széfi! Úfi!

A néni meg se moccant, mire az öreg bácsi bizalmasan súgdosódni kezdett Wolferllel:

– Nézze, mi nem vagyunk megesküdve, de nagyon szeretjük egymást. Ő nem tudja, folyton alszik, mindig beteg – de azért mi nagyon szeretjük egymást, sokkal jobban, mint azok a ringyók magát – és ismét az örökre eltűnt tündérek után mutatott. – Azok? – újra köpött egyet, de a fehér pecsétet most már otthagyta a kút lépcsőjén, eredeti formájában. – Azok? Nem ismernek Istent, és nem tudják, mi a szerelem. Die Liebe! Die Liebe!... Széfi! Úfi!... Nem értem, minek él még ez a rongy, de hát nagyon szeretjük egymást. Én fütyülök ezekre a talján maskara papokra. Nekem az ő templomuk meg az ő szakramentumuk nem számít. Ha ők esketnének: azt hinném, hogy... na, majd megmondtam, hol vagyok. De nekem most muzsikáljon. *Nekem* játssza azt a nászindulót: maga is salzburgi, a többi smarn.

Wolfgang persze engedelmesen játszott. A vénasszony erre se ébredt fel. Bezzeg mikor a priorissza ismét megjelent az udvaron, Simplicissima „utcai szoprán-szórorral", ahogy Wolferl mondta – és meghallotta halk beszélgetésüket: az öregasszony rögtön talpraugrott és karonragadta félbolond párját. Az ugyan hiába kapálódzott, hogy ő végig akarja hallgatni a zenét, a néni hevesen magyarázta, mint egy engedetlen kisgyereknek, hogy a konyhában ő sokkal szebben fog énekelni neki, ne higgyen a koldusoknak (a koldus a „violinista" Wolfgang volt).

– „A Pépi mosta tányér – majd meghal a lányéééér" – énekelte a néni, sváb dialektusban; erre az öreg bácsi sírva fakadt, és kezes bárányként követve a dámát, menekült a konyhába ő is, a szigorú Simplicissima nővér elől.

A főnöknő kijelentette, hogy ő maga fogja a Koldusok Kolostorának gondoláján az ifjú Mozartot szüleihez visszakísérni: személyesen akarja megköszönni a szülőknek, hogy lángeszű gyermekük látogatásával és vezényletével kitüntette zeneiskolájukat.

Mozart irult-pirult és hálálkodott, de nagynehezen azért eldadogta, hogy szeretne elbúcsúzni a – lányoktól.

– Ó, igazán nem fontos, fölösleges udvariasság, de ha éppen akarja, Casanova, az ön barátja, épp hegedű-leckét ad nekik, az aranyhalas tó mellett. Könnyen megtalálja őket.

Wolfgang odament. A lányok körben ültek a fűben, egyik-másik egy kőpadon vagy kőváza széles talapzatán; az aranyhalak felfelcsillantak az átlátszó vízben.

Casanova hegedült. Ugyanabban a csillagostromló pózban, mint ahogy Wolfgang ablaka alatt játszott a gondolában. Mikor Wolfgang közeledik hozzá, hogy lábujjhegyen és halkan meghajtsa magát előtte, Casanova egy durva mozdulattal lekapja a vonót a hegedűről és gyűlölettől szikrázó szemekkel int Wolfgangnak, hogy – „Menjen! Menjen! Ne zavarjon!"

Wolfgang erre esdeklőn a lányoknál keres segítséget. Hiszen virágot kapott tőlük, vitorláson vitték keletre, hintán hegedültették! Össze is eskették mindenikkel! És?... Egyéb választ nem kapott, mint hogy a laposra fésült Giuditta nagyot toppantott cipőjével az egyik márványkockán, és ujjával a kapu felé mutatott: utána szétfolyó arccal bámulta tovább az üdvözítő Casanovát.

A kis Wolfgang persze borzasztó szomorú volt.

– Talán ezt nem is kellene mindig külön mondanom – jegyezte meg Wolfgang mosolyogva –, egyszerűen csak valami jelet tennék szóbeli memoárjaim legelejére, vagy akár az egész életem elé – mint ahogy az ember egy fiszt firkál a G-dúros dolgai kezdetére, és azzal egyszer s mindenkorra el van intézve a dolog.

Wolfgang borzasztó zavarban volt, mikor a gondolában szorosan a főnöknő mellett ült egy elfüggönyözött kis sátorban; közben ugyanis megeredt az eső.

– Milyen lyukas a víz! – kiáltozott Wolfgang, folyton félrehúzogatva a függönyt, ahelyett hogy valami „affettuoso"-val viszonozta volna a priorissza zenerajongó kézszorításait.

Leopold-papa, a mama is, Widerék is, azt se tudták, hová le-

gyenek a meghatottságtól, hogy gonosz fiukat a Koldusok Kolostorának főnöknője, a „világ leghíresebb" zeneiskolájának főtisztelendő igazgatója kísérte haza. Borral, német fonott-kaláccsal kínálták, közben Wolfgangnak játszania kellett Widerék recsegő klavikordján, mely még hozzá a két kaptafa-fejű inas szobájában állt javítás végett – persze a szülők és Widerék nem győztek mentegetőzni – ezzel szemben a két lakáj tüntetően kivonult a kis szobából. A küszöbön az egyik odaszólt a másiknak:

– Nem értem, hogy felnőtt, tisztességes emberek ilyesmit tűrjenek. Hagyják ezt a... ezt a... – nem talált elég megvető kifejezést a fiatal Wolfgangra – hagyják teljesen elzülleni, és még hozzá olyan együgyűek, hogy elhiszik, ez a nő igazi apáca, nem pedig egy közönséges... egy közönséges... – most meg a főnöknőre nem találtak elég megvető kifejezést.

59

A következő nap persze megint vendégeskedéssel és koncertezéssel telt el. Milyen különbözőek voltak az emberek, milyen különbözőek voltak a házak! Az egyik öreg gróf egyedül hallgatta Wolfgangot, sötét szobában, fekete pongyolában, egy sarokba húzódva, karját keresztbe fonva. A clavecinen egyetlen szál gyertya égett, mintha nem is koncert, hanem halottvirrasztás lett volna. A kis Wolfgang hiába kereste a sok adagio és largo között ijedt szemével az apját: elveszett a síri homályban, szorosan a fal mellé állított székében.

Egy vörös hajú, dúsgazdag és feslett életű hölgy – a római császárok szeretői lehettek ilyenek, gondolta állattani ábrándozásai közben a fehérlelkű Wolfgang –, szóval ez a vörös hajú hölgy cukorkadoboz kicsinységű öltözőjében fogadta, ágyban. A papa jóformán be se fért a szobába, a küszöbön állt, míg Wolfgang hegedült. Közben fehér japán pincsik rágták Wolfgang cipőszalagját és türkizhasú törpepapagájok szálldostak a vállára.

Az öreg Galuppinál, a világhírű zeneszerzőnél is játszott, azaz inkább játszott volna: a rigolyás, elkényeztetett vén mester minden taktusnál közbeszólt, ő ült a zongorához, tornyokban hozta a kottáit, magyarázott, vitatkozott. A papa mindenféle némajelekkel mutogatott Wolferl felé, csak hogy ne veszítse el a türelmét, de bezzeg Wolferl elvesztette. Nyoma sem volt a szerény kisfiúnak, aki a gondola sátrában nem mert a főnöknő szemébe nézni: Wolfgang kukorékolt, toporzékolt, Leopold papa kétségbeesetten mentegette a

fiát, a vén Galuppi karját szorongatva és rángatva, de az bizony oda se figyelt, tovább csapkodta a kottákat, rá a hangszerére, úgyhogy a gyertyatartók is táncoltak – „Hiába! Itália: Itália".

– No de hát Teutschland war auch Teutschland – azért én se hagytam magamat! – mondta még betegágyában is büszkén Wolfgang.

A parázs veszekedés persze a lépcsőházban is folytatódott. Leopold papa lehordta a fiát, hogy mért volt ilyen fegyelmezetlen és tiszteletlen. Erre Wolfgang tovább kiabált, hogy „ami rossz, az rossz, ami ócskavas, az ócskavas" ésatöbbi – épp ez kellett a vén Galuppinak! Kócosan, félrecsúszott papsapkában kirohant a lépcsőházba, ott ordított tovább – a cári udvarban aratott sikereiről beszélt, majd mikor látta, hogy Mozarték már kimentek az utcára, visszavágtatott a lakásába, kitépte az ablakot, és onnan kiabált lefele.

Másnap ismét találkoztak, négykezest játszottak, Galuppi zokogott a szerelemtől: hetekig nem győzték a legcikornyásabb udvariassági leveleket küldözgetni egymásnak, dedikált szonáták és áriák kíséretében.

Estére a priorissza meghívta őket a Teatro Grimaniba, saját páholyába.

Wolfgang azt hitte, hogy valami ezeregyéjszakai tündérpalotába vitték, Vénusz-barlangba vagy a török szultán háremébe. A színpad előtt óriási függönyök, az egyik felfújva, akár egy duzzadó vitorla, a másik súlyos redőkben zuhog a rivalda-gyertyák felé, mint valami szivárványos vízesés, köztük óriási aranybojtok, bonyolult ívekben lebegő hintakötelek, áttetsző fátyolok, halványrózsaszín mitológiai alakokkal, bíbor és selyem, cégérként lingő-lengő tarka címerek: hogy tudják mindezt majd felhúzni? – álmélkodott Wolfgang.

A mennyezetről hatalmas csillárok lógtak, mintha esküvői óriás-torták lettek volna üvegből és sistergő mécsesekből; a páholyokból és a földszinti ajtókon át befújt a szél, mire a millió, kristályból csiszolt függő halkan csilingelt: volt valami szédítő ebben a megszámlálhatatlanul sok, remegő üveghangban, amint összekeveredett a zenekarban a hangolás tarka zajával.

Leopold papa persze túlkorán érkezett a Wider-famíliával – utálta azokat az embereket, akik elkésnek a színházból.

Ahány páholy, annyiféleképp berendezve.

Az egyikben sakktábla meg kártyaasztal; a másik olyan, mint egy cukrászda pultja: sütemények, málnaszörp, narancsszörp, szultánkenyér és kaviáros saláta; volt olyan páholy is, amelyik tele volt kottával és kottaállvánnyal, mintha ott akartak volna külön kon-

certet tartani. Hol ilyen virágcsokrok, hol olyan függőlámpák vagy füzérekben hintázó lampionok; az egyik páholy előtt sűrű aranyrács, akár egy olympusi szúnyogháló; a másik előtt függöny: mintha egy salzburgi bábszínház volna.

A páholyok tulajdonosai egyelőre még nem is szállingóztak, de azért a páholyok mégsem voltak üresek. Egy-egy udvarló fantasztikus gyümölcskosarakat helyezett el, a majdan odaérkező donna számára; a másik gavallér szerelmes verseket akasztott falra, fogasra, lámpára, párkánydíszre; volt olyan páholy, ahol feketeruhás, komor tekintetű alakok osontak ki, be: Wolfgangnak eszébe jutott, amit a gondolás mesélt – ezek vagy hitelezők, akik itt akarják elkapni adósaikat, vagy ügynökök, akik épp újabb pénzeket szereztek valahonnan.

Én aztán igazán csak leszerelt oboás vagyok, de úgy képzelem, hogy írók az ilyesmit ínyencek módjára ízlelgethetik. Egy velencei operaház. Teljesen üres. A százhatvanhat divatos alsószoknyára emlékeztető függöny holtan leeresztve. A csillárok égnek, a „cúg" (elvégre salzburgiak vagyunk) táncoltatja a gyertyákat és a csillárok üveg fülbevalóit. Itt-ott, a mélyben egy zenész hangol, a hárfát vagy a nagybőgőt próbálja, persze nem azt a zenét, amit ma este játszani fognak, hanem a szeretőikkel előre megbeszélt dallamokat, amiket az opera közben, hol titokban, hol nyíltan bele fognak csempészni az előadásba. Az ilyesmi napirenden volt a Teatro Grimaniban – és hol nem, Itáliában? A színpadon haldokolt Hannibál, vagy összeesküdött Brutus, az opera vagy balett szerzője szíve minden maradék vérét beleírta ebbe az áriába vagy táncfigurába – és? – a csellista, saját szakállára, valami szerelmi szerenád három taktusát húzta, mert tudta, hogy a karzaton, második sor, bal, harmadik szék, ott ül a szeretője, és neki küldi. A karmester hisztériát kapott, Brutus vagy Hannibál dühében letéphette az álarcát a színpadon, a szerzőt a páholynyitogatók locsolhatták: a csellista azért szépen eljátszotta a „betétet". Utána égi közönnyel integetett a karmesternek és a haldokló Hannibálnak: „Pacienza, pacienza" – csak türelem, csak türelem! – mire valóban játszotta tovább, ami a kottában állt. Hogy a szerzőt is megkeresse szemével valamelyik páholyban, az eszébe se jutott. Szerző? Elvégre nem vagyunk gyerekek.

És miközben ez a pár lézengő zenész nagyban próbálgatja szerelmi szerzeményeit: Mozart-papa ott ül a főnöknő páholyában, mintha legalábbis templomban volna vagy katonai fogadtatáson; csak Wolfgang nyűgölődik, mint mókus a forgókerékben. – „Ve-

lence nem tesz jót Wolferlnek" – suttogja a papa Widernek, mire az próbálja Leopolddal megosztani érzéseit, sőt arcvonásait. Egyrészt illedelmesen és diplomatikusan a vendégnek is igazat akar adni, másrészt szipogó orral és gyönyörűséggel élvezi Wolfgang bolondos boldogságát (hogy tán már ekkor is sötét árnyak borultak a lelkére, azt a derék Wider természetesen nem sejthette).

Odakint még mindig zuhogott az eső.

Egyszerre csak megjelent a zenekarban Casanova. A záport is felhasználta arra, hogy ördög-pózait tovább játszhassa, úgyhogy ezer köpönyegbe burkolva jelent meg az orkeszterben, mint valami titokzatos kísértet vagy feltámadt holttest. Wolfgang az első pillanatban mindenkinek „beugrott", de a másodikban már mindenkit kiismert – úgyhogy mikor Casanova hatvanhat szemfödőjében és bokavédőjében megjelent: Wolfgang megbocsátó és diszkréten utálkozó mosollyal mosolygott. Hát még mikor Casanova, két kezéből tölcsért formálva, rekedten felsüvöltötte Mozarték páholya felé: „Inkognitó!" Lehetőleg úgy, hogy az egész gyülekező zenekar hallja. A nyitott orkeszter jobbra-balra valami barlangfélében folytatódott, Casanovának úgy látszik ott volt a helye, mert nagyképű szakértelemmel igazgatta az alagútban rozoga kottaálványát.

A nézőtér hangulata feltűnően élénkülni kezdett. A karzaton Wolfgang boldogan ismerte fel a „zendülő" gondolást. Evezőjével jelent meg, de mivel farsang volt, drótokból Neptúnusz tengeristen háromágú villáját utánozta vele, mindenféle aranypapír-szalagokat is rakott rá. „Istenek a ruhatárba! Istenek a ruhatárba!" – ordították a kakasülő vendégei és narancshéjakat hajigáltak a fejéhez. A gondolás egy pillanatig sem zavartatta magát, sőt a leggavallérosabb udvariassággal helyet biztosított a feleségének, aki jóval kevesebb kapcsolatot árult el a görög hitregékkel, legalábbis öltözékét illetően, és ahogy elfoglalta helyét: kigombolkozott és elkezdte bőgő csecsemőjét szoptatni. Később heringszálkákat meg lerágott rántott kárászok farkát vagdostak a férje fejéhez: „Halat az Adria istenének! Szegénynek se vize, se sügére! Adakozzunk a kolduló isteneknek!" – persze óriási röhögés, Wolfgang a „templomi" páholyban tapsol, a papa mereven ül, de azért eszébe jut, hogy fiacskája ebből esetleg valami pompás burleszket fog komponálni, úgyhogy megosztott érzésekkel suttogja Wolfgangnak: „Mérsékeld magad, mérsékeld magad."

A kis Wolfgang olyan, mint az ördög: „Mérsékeljem magam? Na ja! Értem! Das wohltemperierte Klavier! A szolídan hangolt Kreuzgang Amadeo!" – és tapsolt tovább a karzat felé.

Több se kellett a kakasülőnek meg az állóhelyek esőszagú vendégeinek: „Amadeo! Amadeo!" – rikoltozták, és rögtön Mozart „koldus"-szólóját énekelték kórusban. Erre a papa aztán igazán nem tudta mit csináljon – könnyeket potyogtasson-e, hogy fia milyen népszerű, vagy Wideréknek súgja oda recsegő hangon, mint valami Habsburg főherceg: „Ach, wie ordinär".

Megjelentek a házalók és az utcai árusok is, persze nem merték lerakni a ládájukat meg kosarukat, azzal együtt foglaltak helyet rozzant térdükre rakva az egész bótot. Így ültek szegénykék végesvégig. A törökméz-hegyektől meg filléres álarctornyoktól nem láttak semmit az előadásból, de a portékájuk mögött csak ott gubbasztottak rendületlenül. Csöndesen dúdolták az áriákat és félálomban dirigáltak; a vezénylés ürügye alatt néha meg-megcsipdestek egy ibolyaárus kisleányt, mire az sikított – rendszerint a zenekar és az énekesnő pianisszimója közben. Ilyenkor valamelyik „nobile" a földszinti páholyból felkiáltott a karzatra: „Egészségtekre!" és még tapsolt is hozzá. Ahogy lehetetlen lett volna, hogy napközben egy ilyen karzati rongyos-vitéz szóba állhasson a földszint egymásnak bókoló parókásaival: olyan közvetlen viszonyban voltak így este az operában.

Aszkóros, sajtsárga csontváz jelent meg az egyik páholyban, ragyogó ifjú hölgy kíséretében. A férfiú, ha egyáltalában annak volt nevezhető, ma hozta azt a rendelkezést, hogy a Márkus téren koldulni tilos. Erre a Márkus téri koldusok testületileg megjelentek az operában, és mikor a csontváz, négy botján és dózsék fejére illő hüppedt tiarájában betámolygott a páholyába: elkezdték a „Téged Isten dicsérünk" templomi hálaéneket énekelni, közben kalapjukat, háromlábú székeiket, harmonikájukat, fekete szemüvegeiket – özönével hajigálták a földszintre.

Wolfgang azt hitte, ez a „francia forradalom", amit mindenki várt, vagy ha nem az, legalábbis a világ vége. Közben mindez a halálsápadt tanácsúrnak vagy a földszint lassan gyülekező közönségének meg se kottyant; a jegyszedők vagy káromkodva, vagy közönyösen felszedték a holmikat, és az utcára hányták.

Akit fején találtak, azon mindenki röhögött.

Ugyanakkor a sír szélén álló tanácsúr egyéb üdvözlésben is részesült. Ugyanis alighogy az öreg kísértet valahogy elhelyezkedett, és mellette helyet foglalt iskolás lány külsejű hitvese: egy feketeruhás dada behozta a család virágzó gyermekeit, vagy négyet-ötöt egy sorban. A gyerekeket magaslábú gyerekszékekre ültette, cuclival, csöngővel, disznóbőrbe kötött teljes zenekari partitúrával,

mintha csak Wolfgang vetélytársait akarták volna cirkuszban elővezetni.

És most jött az a bizonyos újabb üdvözlet. Mikor a földszint hátsó végében levő állóhelyeken az utcanép meglátta a gyerekkiállítást a reszketö hulla mellett a páholyban, óriási hujjé és hajrá kezdődött. „Apát az árváknak! pappa! pappa, pappa!" – azzal földszintről, páholyból, emeleti erkélyről, összeszedték azokat a bujkáló fiatalembereket, akikről egész Velence tudta, hogy a ragyogó kölykök igazi apái. Hiába kapálóztak volna a fiatalemberek – igaz, hogy nem nagyon tiltakoztak – az utcanép vitte őket, vállán vagy vasmarokkal, az aggastyán páholya elé és kórusban noszogatta a megrémült porontyokat, hogy dobjanak csókot fiatal papáiknak.

Leopold és Wolfgang rémülten néztek körül. Van-e itt rendőrség, tűzoltóság, katonaság? Leopold papa nyugodtságot tettetve fel is kelt („az érzelmek kifejezését nem szabad túlozni"), hátrament, kinyitotta a páholyajtót, hogy izgalmát titkolva – érdeklődjék.

Ebben a pillanatban érkezett meg a főnöknő, kipirulva, kacagva, álarcban, parfőm-felhőben. Meglehetős ellentétben volt a sápadozó Leopolddal: kemény gallér, kemény nyakkendő, kemény kézelő és a bambaságig feldúlt tekintet.

Mikor a priorissza megkérdezte, hogy mi baja van, és Leopold elmondta, hogy mik történnek a nézőtéren: „Carissimo, carissimo!" – mondta az apátnő, megpaskolta Leopold arcát, kacagott, visszatuszkolta a székre – „Niente! niente! Semmi! semmi!" – nyugtatta Mozartékat, ugyanakkor karon ragadta Wolfgangot, aki már szinte fékezhetetlen volt a sok-sok színházi izgalomtól.

– Most lemegyünk együtt a színészbejáróhoz, most jönnek az énekesek, az neked való, azt megnézzük!

– Ahá! Már ez is tegezni kezd – gondolta fanyar fintorral Wolfgang – ilyenkor szoktak bizalmas barátaim a faképnél hagyni.

Minderre tudatosan felkészülve, ment a mámoros hangulatban kirepülő főnöknő után: a páholyajtóból játékos formában, de könnyesen őszinte szemmel bocsánatot kért apjától szeleburdi elrohanásáért.

60

Most érkezett Monteleone, a híres herélt énekes: esőben, gyaloghintóban. Wolfgangot Nero császárra emlékeztette: ilyen volt

a képe a latin olvasókönyvében. Lehetett vagy két mázsa. A gyaloghintó két rúdjába elöl is, hátul is, hat-hat ember volt befogva, nem tudni, eső vagy izzadság csurgott-e több a vállukra?

A priorissza és Wolfgang nem éreztek semmit a zuhatagból, mert szemfüles kis velencei utcagyerekek – négyen-négyen – kis baldachinokkal tolakodtak a népség közepette és egy pohár borért, botjukkal és sátraikkal megvédték a nézőközönséget.

Monteleone úgy ült párnáin, szuszogva és pápai hírnökként áldást osztogatva, mintha valami vallásos körmenet főszereplője lett volna. Még a homloka is csupa zsír volt, a ráncok szinte nem is a bőrébe, hanem a hájába süllyedtek. A gyaloghintó előtt fáklyások – az elébb említett csibészek rögtönzött baldachinjai alatt – sőt mi több: csengettyűs és kereplős gyerekek, hogy utat nyissanak a nagy művésznek. Az utcára szorult koldusok aprópénzt dobáltak feléje, az újonnan érkezett szinyorák és szinyorinák virágot szórtak a gyaloghintó elé, aminek legfeljebb az lett az eredménye, hogy a tizenkét hordár még jobban csúszkált a köveken, és Monteleone egy-egy ilyen zökkenőnél égre fordított szemekkel sóhajtozott és nyögdécselt. Közben megáldott egy hegedűt, megsimogatta egy csecsemő torkát, hogy nagy énekes legyen belőle, bágyadt mosollyal elfogadta egy fiatal zeneszerző szerzeményét. A szegény szerzőnek persze nem volt pénze baldachinra a záporban és ruhája sem volt annyi, hogy alája dughatta volna a kottát, ennélfogva vizesen és szétmaszatolva nyújtotta át az énekesnek. Az rögtön átadta inasának, aki ott sántikált mellette. Wolfgang megkérdezte a priorisszát, hogy: „Előadás után el lehet tőle kérni? Szeretném megnézni."

No de megérkezett az énekesnő is: ő a színház másik oldaláról jött, gondolán.

Wolfgang a priorisszával együtt rohant oda, illetőleg nem is annyira rohantak, mint inkább tülekedtek; az esernyő-mennyezetet tartó suhancok persze nem tudtak utánuk furakodni. A nagy sietségben az apátnő és Wolfgang elfelejtették a kölyköket kifizetni, azok ordítoztak, elkezdték a németeket szidni, erre Wolfgang agyát elöntötte a vér, kitépte magát a főnöknő karjaiból, és tíz körömmel akart nekirontani az esernyős koldusoknak.

A tömeg tapsolt: „Bravó, Tedesco!" A priorissza a tülekedők feje fölött hajította hátra a pénzt a szitkozódó utcagyerekeknek és Wolfgang fehér és remegő ajakkal verekedte vissza magát a priorissza mellé, mintha az a dadája lett volna.

– Nem kell mindjárt mindenért méregbe jönni – mondta a főnöknő, Wolfgang arcát simogatva.

– Jaj, de érdekes! – kiabálta magából kikelve Wolfgang –, ha maguk olaszok nem a jobb kezüknél, hanem a baljukon találják a sótartót, mindjárt elátkoznak az atyaúristentől kezdve az édesanyjuk koporsójáig mindent a világon. És ha az én hazámat, az én honfitársaimat, az én szülőföldemet szidják, akkor azt köszönjem meg, vigyorogva, mert jólnevelt úrifiúhoz úgy illik, mi?

– Patrióta – mondta mosolyogva a főnöknő, és egy vele együtt cinikusan összenevető öregre nézett, aki az esőben szintén a nagy énekesnőt várta, kopasz fején zsebkendővel, négy sarkában négy csombókkal, hogy le ne csússzék.

– Miért? Talán szégyen? – háborgott tovább Wolfgang, aki hallotta a főnöknő gúnyos megjegyzését. – Maguk talán nem patrióták?

– Csöndesen, csöndesen – nézd, most érkezik az énekesnő, signorina Chiaravalle.

Wolfgang még morgott valamit, mint a kutyák, mikor nehezen tudják abbahagyni az ugatást, és ráadásul, hangfogóval, mordulnak még egyet – de a „nagy megérkezés" valóban lekötötte figyelmét.

A gondola sátra fényben úszott. Nemrégiben járt Wolfgang valamelyik templomban – vagy az apja küldte oda a két inassal, vagy valami híres kórus énekelhetett benne –, ott látott egy halott szentet üvegkoporsóban. Csontváz volt püspöki ornátusban, elég iszonyatos látvány. És körülötte a lámpák százai, ha nem ezrei. Zsinóron lógtak, földön álltak, a koporsó falára voltak akasztva; lépcsőn, képrámán, oltáron, oltárkerítésen lampionok, mécsesek, gyertyák, pirosak, sárgák végtelen tömege. Mintha ugyanezt látta volna viszont most, a signorina Chiaravalle gondolájában. A hölgy ott ült a „sátorban", és a sátor – gyönyörű ébenfa-kalitka – tetejéről, széléről, négy tartó-oszlopa oldaláról csupa színes lámpa csüngedezett. A sárga fényűek uralkodtak, úgyhogy a habokból vagy legalábbis a hattyúnyakú fekete gondolából kikelő Vénusz úszott az arany világosságban, akárcsak a szent csontváz a püspöksüvegével abban a templomban.

A fiatal Wolfgang annyit értett a divathoz, mint amennyit az a sipolyos, szipogó öreg oboás, aki ezeket a szerény közleményeket most papírra veti. De hát ha jól emlékszem, valami olyat mondott Wolfgang, hogy ez a nő is „alla turca" volt felöltözve. Fején minden képzeletet meghaladó turbán, brokátból, moaré-selyemből, bársonyból, mit tudom én és mit tudta Wolfgang, hogy miből? De az biztos, hogy óriási volt és nagyon piros. A tűzpiros turbán alatt fekete haj: végtelen tincsekben, a „rollnik és roládok" tízével-

húszával omlottak egymásra; meztelen vállak, féligmeztelen kebelek; sima, fekete bársonyruha.

Mikor a signorina „kiköt": zúgó tapsvihar. Csodálatos módon az eső is elál: de hát a hölgy még csak előkészületeket sem tesz a kiszállásra. A világhírű énekesnő gondolája ugyanis nem magánosan érkezett. A következő gondolában ült az öreg mama, lehetett volna vén cigányasszony is, ölében egy nagy tálca, tele tojásdad medáliákkal, melyeken leánya arcképe volt látható, vékony láncon. Ezeket úgy árulta a rajongó tömegnek, mint egy cukorkaárus a savanyú cukrot valamelyik kapualjban vagy egy bolond fráter a búcsúcédulákat, „anno dazumal", ahogy Wolferl kacagva mesélte.

A nagy énekesnő gondolájába beleszúrtak egy karót, annak a végén lógott egy persely – galambdúcnak vagy postaládának is beillett volna –, és mikor az öreg néni már elég sok pénzt szedett össze az eladott medáliákból, odaadta a lánya gondolásának. Az csörömpölve belerázta a pénzt a perselybe. Szent Antal vagy signorina Chiaravalle? Igazán mindegy volt ezeknek a csibész taljánoknak.

Azt az ügyefogyott kispapot, aki úgy látszik második Savonarola akart lenni, és hangosan tiltakozott a dolog ellen: épp az imanénikék hurrogták le, ha ugyan fejbe nem verték.

A következő csónakban az énekesnő háziállatai jöttek. Tekintettel a farsangra, ők sem vonhatták ki magukat a szabály alól – álarcban jelentek meg az éhes tömeg előtt. Orosz agarak (Galuppi is hozott egyet Pétervárról ajándékba) piros fülsapkában, tarka papagájok viszont szürke-barátnak öltözve, vén kandúrok a Márkus téri kerítőnők közismert rongyaiban és mitugrász maki-majmok a bírók fehér parókájában és fekete talárjában.

Wolfgang sírt a gyönyörűségtől, és észre se vette vagy boldogan tűrte a koldusok zenei kollégiumának meleg pártfogását a tömegben.

Ezek után az énekesnő hivatalos udvarlói érkeztek, fiatalok, aggok egyrakáson. Az öregek álarcai az ifjak torzképei voltak, a fiatalok meg a vén szatírokat gúnyolták.

Legutoljára valóságos bárka következett – talán ezen csodálkozott legjobban Wolfgang. Ugyanis a bárkán a művésznő különböző színpadi kosztümjei és báli ruhái voltak láthatók. Akasztófára emlékeztető óriás fogasokról lógtak: a priorissza megmagyarázta Wolfgangnak, hogy ez ősi szokás – a primadonna bemutatja pénzét, sikerét, hódolói ajándékát, azonkívül emlékezteti az ünneplő népet régi híres szerepeire. Nem is volt hiába a ruhák processziója: a zsák-

hordók és a virágárus lányok rögtön énekelték a megjelenő kosztümökhöz illő áriákat.

Wolfgang fékezhetetlen volt – és „hiába, Itália: Itália" – az ereklye-lámpákkal körülkoszorúzott signorina Chiaravalle csodát tett! A tömegben ott tolongott Wolferl mellett – a koldus a hegedűjével. Rögtön elkérte, és váratlan merészséggel és szemtelenséggel – ha zenéről volt szó, Wolfgang mindig merész, sőt vakmerő volt – odaállt a gondolából kiszálló signorina elé, és eljátszotta azt a „Belépő"-t, melyet édesapja jegyzett fel neki gyerekkorában zongorára, abban a bizonyos „Notenbuch für Wolfgang"-ban. Ott persze az volt a címe, hogy *Entrée*. Isten tudja, hogy jutott ez eszébe Wolfgangnak? – de eszébe jutott, és most, a koldus hegedűjén, mindenféle „koloratúr"-változatokkal eljátszotta. Ő, aki olyan szűzi gyáva volt, hogy egy részeg kocsistól bocsánatot kért kedden, ha hétfőn nem köszönt elég udvariasan neki: most olyan biztos volt a dolgában, mint egy római hadvezér, noha tudta, hogy az énekesnőt várják az operában, és az egész velencei tömeg ünnepli. Az álarcos udvarlók ott állnak sorban az aranyifjak gondolájában, és nemcsak álarcuk, hanem jól kihegyezett tőreik is vannak, jómaga meg nem ismeri a Chiaravalle kedvenc szerepeit: mégis odaállt az útjába, feltartóztatta, és elhegedülte ezt a „Belépő"-t a Leopold papa füzetéből.

A színészbejáróná gyalog-udvarlók és gavallérok várták a művésznőt, hatalmas karosszékkel, a dózse is megirigyelhette volna. A signorina abban hallgatta meg Wolfgang fantasztikus szólóját; mikor befejezte – nem sokat teketóriázott, és a tizenöt vagy tizenhat éves Wolfgangot az ölébe ültette.

– Madonna! Madonna! – rikoltotta a tömeg. – Madonna cantatrice!

Mondanom sem kell, hogy ebben a pillanatban jelent meg a Widerék két fafejű inasa: Mozartra néztek, egymásra néztek, utána katonás léptekkel visszafordultak az operába, hogy jelentsék Leopoldnak a páholyban. gonosz kölyke legújabb sodomai és gomorrhai stiklijét, ahogy ők fogalmazták meg a dolgot.

Az énekesnő csattanós csókot adott Wolfgangnak, Wolfgang a hegedűt nyakon ragadva integetett a koldusnak, majd mikor signorina Chiaravalle letessékelte az öléből, a vén mama karmai közé került. Ő ült a másik gondolában és árulta a lánya medáliáit; műkedvelő koloratúr-szopránok nyálkás torokgyulladása ellen a legjobb varázsszer.

Mikor a vénasszony kiugrott a gondolából (mert ugrott), mérges

boszorkány módjára tépte ki az egyik mamlasz külsejű gavallér kezéből a virágcsokrot. Csupa festett viaszvirág volt, a gavallér nyilván fél vagyonát ráköltötte, hogy a legelőkelőbb gyertyaöntőnél és a leghíresebb velencei iparművésszel készíttesse el. Ezt a csokrot az öregasszony most a kezébe vagy inkább az ölébe vette, mivel közben leült egy szegletkőre, és szálanként nyújtogatta Wolfgangnak, a jósoló cigányasszonyok hangján kommentálva a virágokat – mert hát valóban jósolt.

– Ez itt hófehér hóvirág. Ilyen lesz a lelked, édesem, mindig, és ha muzsikát fogsz írni – sacrissima musica! (ezt úgy mondta, mintha legalábbis élete örök ellenségét átkozta volna el) – ha muzsikát fogsz írni, az olyan lesz, mint ez a hóvirág vagy tavaszi tőzike vagy mi a fészkes fene! Angyalok éneke lesz, galambok turbékolása, hajnali napsütés, szűz leányok harmatos tisztasága. És most itt van ez az ibolya – na, fogd meg, mit bámulsz, mafla, mire való a kezed? Azért adom, hogy elvegyed! Látod? Ez meg sötét, fekete, illatos és magános: ilyen lesz a muzsikád! A vén Delia Delirante mama mindent tud. Ismerem a fiatalembereket (és megnyalta a száját), ismerem a hegedűket (erre meg valami furcsa fejhangot adott): szomorú dolgokat fogsz írni, nagyon szomorúakat, egyedül leszel te is, egyedül lesznek a kottáid is, mint az ibolya az erdőben. Nem érted? A svábok mért nem tanulnak meg jobban olaszul? És mikor angyali fehér lesz a zenéd, dolcissimo balordo – legédesebb hülyém! – akkor utána rögtön – érted? – rögtön ilyen sötét lesz, egyik hangról a másikra, egyik taktusról a másikra: és az állatok – animali! ezt érted? – az állatok azt fogják mondani, hogy hisztériás vagy, hogy modern vagy, mert az angyaliból ilyen gyorsan és váratlanul mész át az ördogibe. Mert az ibolya ördögi virág! Diavolo! Az nincs Salzburgban? Na hát, majd adok neked – kölcsön. És most ezt a rózsát: nézd, csupa pompa, királynői előkelőség – te is királyok és királynők kedvence vagy, de a királyok és királynők ki fognak dobni – sprangare! Kirúgnak! Ne vágj ilyen buta képet, nagy művész sose vágjon ilyen buta képeket. Destino: destino, a végzet: végzet. Te magad leszel királyi, ünnepélyes és magasztos, fenséges és üdvözítő, de az sem csak úgy külön – separatamente – hé? süket vagy? – hanem együtt a hóvirág-dalokkal és az ibolya-tragédiákkal. Violetta tragica! Hehehe! Madre Delirante furán beszél, mi? Te buta lángész! Azért vagy buta, mert még nem tudod, hogy milyen lángész vagy. Na! Most meg leejted ezt a kosbort, még jó, hogy azzal a tedesco talpaddal rá nem léptél. Kosbor is leszel, harmóniában, ritmusban, ötletben. Különleges le-

szel, és bonyolult leszel. Ugye csodálkozol, hogy ilyen könyvekből szedett okos szavakat használok? Talán azt sem tudod, mit jelentenek? De én tudom! Én is énekesnő voltam, hárfáztam, csembalóztam, hegedültem, rólam könyveket írtak, én meg azokról, akik rólam írtak. Azt hiszed, cigányasszony vagyok, mi? „Zingara, zingara, adok neki két forintot." Nesze, olvasd el – azzal a kendője alól előhúzott egy nagy könyvet, jó rongyos volt. „Accordo della Delirante" – összhangzattan – no? Mit szólsz hozzá? Most ne azt lapozd, neked adom örökbe, hazaviheted. Inkább ezt az árvácskát nézd! (A gáláns udvarló legalább ezt szerette volna megmenteni, de Delirante anyó úgy rávágott a kezére, mint a gazda a kutyája fejére, ha a levesébe nyal.) Hát nem látod, hogy ez te vagy? Hát nem érzed, hogy ez a te zenéd? Sötét, magános, meleg, bársonyos, olyan, mint az éjszaka és a gyermekek elhagyatottsága. Én poeta laureata vagyok! babérkoszorús költő. („Ilyenhez volt már szerencsém . . ." – gondolta Wolfgang), ha nem volnék már dögrováson, operaszöveget írnék neked! És balettet is csinálnánk: hóvirág-tánc, ibolyatánc, rózsa-tánc, kosbor-tánc, árvácska-tánc! Danzare! – azzal markában a maradék viaszvirágokkal elkezdte illegetni magát.

Wolfgang, az égi udvariasság földi mintaképe, rögtön karját nyújtotta, és vele lépegetett, vigyázva a „jósvirágokra", hogy le ne ejtse őket.

– Tudod, Wolfgango, a cigányasszonyokban nincsen semmi műveltség, a művelt asszonyokban meg nincsen semmi jóstehetség – forza magica! varázserő! – mit tudják azok, hogy te pipacs vagy: nyár, tűz, erő, mákony – mit tudják azok, hogy őszirózsa vagy: feloszlás, tarka rohadás – szóval az egész világ. Salzburgban nem szeretik a színes szóképeket? Nekem írásom van, Bolognában volt egy verseny: ki tud több hasonlatot mondani egy Apolló-torzóra? „Languido e maestoso": két sorozatot kellett írni. Idegeseket és ünnepélyeseket. Én nyertem az első díjat.

Azzal elkezdett megint kotorászni a szoknyája zsebében, előszedett valami papírrongyot, Wolfgang udvariasságból megnézte, persze se nem látott, se nem értett semmit se belőle; korcs hajbókolással visszaadta.

– A lányom? Üstökös, hulló csillag – világít, aztán fuccs és paccs! A sváboknál nincs ilyesmi? De te a Nap vagy: én mondom neked – azzal köpött egyet, és a levegőben keresztet vetett föléje.

– Ezek után meséljek neked az operáról? – kérdezte tőlem Wolfgang és pohara nedves talpával karikamintákat pecsételt a vendéglő asztalára. – Afféle mitológiai szamárság volt, mint a

többi. Achilles szerepelt benne, a világhírű görög hős, aki ebben az operában a dolopsok vagy miopsok vagy a hét szakramentum tudja, milyen mopsok között bujkál, a király rejtegeti, hogy ne kelljen katonának mennie a trójai háborúba. Ha jól emlékszem: szoknyában is szerepelt, ez legalább komolyabb inkognitó volt, mint a Casanováé. Így ismerkedik meg a mopszlik királyának leányával, Deidámiával – azt hiszem ezt énekelte signorina Chiaravalle. Achilles a szoknyáját hol leveszi, hol felveszi, nagy szerelem, párbaj, az apa lelki küzdelme: bizonyára efféle operaszöveget írt volna nekem ez a Delirante mama is, aki talán nem is beszélt végig butaságot.

– Nézd, még most is megvan – mondta Wolfgang, s azzal elővett valami mocskos galacsin-félét: öregurak szoktak ilyet csinálni kenyérbélből a vendéglőben, míg a desszertet várják. A velencei viaszvirágok maradéka volt. Hóvirág? Pipacsszirom? Ki tudja?

– Nu? – kérdezte Wolfgang a bécsi bérkocsisok hanglejtését utánozva – igaza volt a néninek? – és könnyes szemmel próbált valami gyerekes margaréta-formát gyúrni a rideg és piszkos viaszból.

Oboám ott volt az asztalon, valami borzalmas macskazenét fújtam Wolfgang fülébe, mire ő azt mondta: „Köszönöm".

61

Mikor Velencéből 1771 tavaszán hazaérkeztek, Leopold számára nyugtalan hónapok következtek. Egyrészt boldog volt, mert Ferdinánd főherceg és a modénai hercegnő esküvője alkalmából Wolfgangot bízták meg egy drámai szerenáta megírásával, másrészt tele volt aggodalommal, mivel Wolferl még Salzburg tisztes polgári körében is úgy viselkedett, mintha még mindig a velencei karneválon volna. Ugyanakkor titkos szerelemre lobbant egy rejtélyes leányzó iránt, ami időnként mély búskomorságot váltott ki Wolfgangból – ezt a papa nem érezte kedvező éghajlatnak az alkotás számára. Mikor atyika néha óvatos célzásokat tett a misztikus lángolásra, Wolfgang hangosan kacagott, opera buffába illő torzképet rajzolt az imádott nőről; könnyeit és sápadtságát meg azzal magyarázta, hogy a megírandó drámai szerenáta tragikus helyzetét dolgozza ki lelkében. „Hogy egy mindössze három-négy taktusból álló adagio-epizód zeneileg értelmes és hiteles legyen, tulajdonképpen a szerzőnek sorozatos és lelkiismeretes sétákat kellene tennie a halál birodalmában" – oktatta ki apját Wolferl – és utána olyan nagy képet vágott, amekkora csak tellett tőle. „Ne beszélj szamár-

ságokat" – intette le apja a kölyköt. „Egy zenésznek ez a véleménye tételemről?" – kérdezte Wolferl még tüntetőbb álszenteskedéssel és sopánkodással, de aztán elnevette magát.

Mire a fejedelmi esküvő után Milánóból hazaérkeztek, és Wolfgang beteg lett, apja egyszer tréfásan az orra alá dörgölte, hogy lám, lám: az istenek komolyan vették Wolferl „tételét", és most újabb búbánatos taktusok érdekében ugyancsak megsétáltatják a betegség szomorú birodalmában. Különben egész Salzburg szomorú volt, szomorúbb már nem is lehetett: meghalt Zsigmond érsek, és Leopold érthető aggodalommal nézett a jövő elé.

Az ünnepélyes gyászmise reggelén Leopold lábujjhegyen lépett ki az ágyból, mert nem akarta a beteg és még alvó Wolfgangot felébreszteni. Még papucsot sem vett, nehogy kemény fasarka kopogjon a padlón. Viszont okvetlenül el akart menni a székesegyházba, ahol Zsigmond érsek katafalkja állt, és ahol délelőtt tizenegykor kezdődik a rekviem. Szeretett volna beszélni valamelyik szertartásmesterrel, sekrestyéssel vagy akárkivel, hogy Wolfgangnak, mivel még nagyon gyenge, ülőhelyet biztosítson. Kivételesen nagyon rendetlenül öltözött fel. Szekrénykulcsok zörgésével, ajtócsikorgással, a feleségével szokásos zsörtölődéssel nem akart lármát ütni. Szinte szökött a házból.

Hét óra reggel lehetett, az utcákon még szögelték a fekete drapériákat és a kíváncsi tömeget hol szent intelmekkel, hol lándzsavéggel szorították a mellékutcákba a ministránsruhába öltözött rendfenntartók. Leopold kénytelen volt elmosolyodni, mikor kövér gyóntatóját is a „rendőrök" között látta, köldökig és könyökig érő oltárszolga kosztümben. A templomban rendetlenség, mint operában előadás előtt egy órával. A veszekedő kárpitosok és kandeláberhordárok káromkodása orgonánál erősebben visszhangzott a székesegyházban. Leopold egy udvari muzsikustársával találkozott, aki rögtön bevezette a sekrestye melletti társalgóba, ahol az egyik érseki titkár fogadta, meglehetősen lógó orral. Amint hamarosan kiderült, nem annyira a megholt Zsigmond érsek fölött érzett gyásztól volt ő is, a zenész is ilyen savanyú, hanem azért – ezt suttogva, huhogva lehelték a meggörbült Leopold fülébe –, mert egész Salzburg arról pletykázott, hogy Colloredo, gurki püspök inkognitóban itt lesz a rekviemen, noha valóságos személyében kellett volna megjelennie a szertartáson, mint a kirendelt öt főpap közül az egyik. Minden valószínűség szerint ő akar Zsigmond utóda lenni, és úgy látszik az inkognitó – teljes vagy éppen tüntető? senki sem tudta – hozzátartozik a diplomáciai előkészítő műveletekhez.

A titkár egyébként biztosította Leopoldot, hogy Wolfgang kényelmes helyet fog kapni, majd a megszokott részvétlen rutinnal érdeklődött Wolfgang hogyléte iránt, és dicsérte tehetségét. Azt a párnát vitte ki, saját kezében és Leopold kíséretében a katafalk mellett álló rögtönzött padok egyikébe, melyen eddig a titkár maga ült. Egy ácstól vörös ceruzát, papirost és spárgát kért, aztán a cédulára ráírta nagy betűkkel: „Wolfgang Amadeus Mozart" és odakötözte a támlához. Leopold aggódott, hogy nem fogják-e feketę drapériával letakarni a padot, és akkor Wolfgangnak mégiscsak állnia kell.

A templomból kifelé menet papokat, ismerősöket, veszekedő díszlet-tologatókat sorban megkért, hogy vigyázzanak Wolfgang helyére, ő nem őrködhet, mert a beteg mellett kell lennie. Egy páter éppen az egyik gyóntatószék ajtaját zárta be mosolyogva, nehogy egy utcagyerek odabújjék a szertartás alatt és Colloredóról valami gúnyverset cincogjon *Libera* közben. Ezt a pátert Leopold megkérdezte, nem bűn-e, hogy beteg fiát – igaz, hogy hála az égnek, lábadozik – a rekviemre viszi? A páter szórakozottan megnyugtatta, hogy nem, ami Leopold lelkiismeretének elég is volt, meghintette magát szenteltvízzel, és kilépett az utcára. Odakünt olyan hideg volt, hogy a víz ráfagyott a homlokára, és így nem tudta ráncolni.

Közben Wolfgang – az ablak mellett volt az ágya – felébredt. Nézte, amint szekérszámra hordják a papír- és művirágokat. Voltak koszorúk és csokrok, melyeket egyenesen Itáliából hoztak melegített üveghintókban. Az olasz kertészek és kocsisok hangos szóváltása a csukott ablakon keresztül is megütötte a fülét: hiszen oly frissek voltak olaszországi emlékei. Alig két hónapja még Milánóban volt Ferdinánd főherceg és a modénai hercegnő esküvőjén, ölében most is az *Ascanio*-szerenád partitúrája; lázálmaiban összekeveredett a pogány pompával, vurstliba illő népünnepélyekkel megült esküvő és Zsigmond érsek rekviemje.

Anyja aludt még. Egy fiatal kóristagyerek lakott náluk, ez kikönyörögte, hogy ő lehessen Wolfgang ápolója. Ezzel sokat beszélgetett Wolfgang. Sápadt, nagyszemű, álmodozó fiú volt, nem lehetett tudni, hogy nagy szent, romantikus csavargó-költő vagy névtelen beteg lesz-e belőle egy külvárosi irgalomházban? Épp ezért tudott őszinte lenni hozzá Wolfgang.

– Mert a nőknek csak hazudni lehet. A legáldottabb szülőknek, a leghíresebb muzsikusoknak és a legsimogatóbb gyóntatóknak is, sajnos, csak hazudni lehet. Te okos gyerek vagy, érted, mire gondolok. Nem azt mondom, hogy becsapom őket, vagy akárcsak

egyetlen valótlanságot engednék is ki a számon – nem. De valahogy bezárul az ember előttük. A mindennapi élet ezer részletét közösen éljük át szüleinkkel, és ezekhez az ismert részletekhez viszonyítva oly meglepő ellentétet mutatna belső életünk, álmaink, vágyaink, zenéink, hogy az ember inkább hallgat. Te még nem voltál olyan beteg, mint én most (és már annyiszor!), ennélfogva nem tudod, milyen pokoli mélységekbe és szinte elképzelhetetlen őrületbe taszítja az embert az álom vagy a közölhetetlen fájdalom. És utána arra vagyunk hajlamosak, hogy épp ezeket a lázálmokat vegyük valóságnak, és azt, ami körülöttünk van: felületes, valótlan játéknak. Az álmok kábító bolondságához csak az emlékek hasonlítanak.

Milyen jó lett volna, ha te is ott vagy Milánóban a fejedelmi esküvőn! Mikor elébb egy olasz kocsi megakadt az ablakom előtt, eszembe jutott az a kislány, Caterina Delfonte, akit akkor ismertem meg, mikor az *Ascanio* egyik próbája előtt várakoztam; az énekesek késtek, mint mindig. A fejedelmi palota mellett volt egy kis lacikonyha és italmérés, oda beültem. A kocsmáros azt hazudta vendégeinek, hogy legjobb barátja a modénai hercegnő pincemestere, és az a fejedelmi lakoma boraiból lopogatja a legpompásabb palackokat, néha még egy-egy hordócskát is. Most egy kislány üldögélt a söntésben, alacsony zsámolyon, kisírt szemmel. Ez volt az a Caterina, akiről beszélni akarok neked. Azt hiszem, az ilyesmi csak a legbutább románcokban fordul elő, amilyeneket színes képekkel teli árulnak az itáliai búcsúkban. Egy pap törvénytelen leánya volt, valahogy ehhez a kocsmároshoz került, ők nevelték, cselédnek vagy szajhának, mit tudom én? A kocsmáros felesége állandóan verte a gyereket, mivel a családnak nagyon sok paprokona volt, és a nők olyan bigottak voltak ebben a famíliában, hogy a piszkosszájú vendégeknek csak úgy vitték asztalhoz a bort, hogy óriási fekete legyezővel takarták el az arcukat. A mostoha azt hitte – és volt alkalmam tapasztalni, hogy joggal: a szent atyafiság madonnának fogja képzelni, ha félholtra veri a gonosz pap ártatlan fattyát. Sok ilyen valóságos és nevetséges rémtörténetet fogsz hallani és látni, ha egyszer lekerülsz Olaszországba.

Megtudtam, hogy Caterina nagyszerűen énekel. Tizenhattizennyolc éves lehetett: egy pillanat alatt maestro, gyámapa, lovag és hősszerelmes lettem. Ez is így áll a színes ponyva-krónikákban, hoztam egy párat belőlük, jobbak, mint Metastasio, atyika meg ne hallja!

Szóval fogtam a kislányt, és bevittem a próbára, kihasználva

az alkalmat, hogy apám velencei vagy flórenci ügynökökkel tárgyalt valami operaügyemben, és nem volt a színházban. A kocsmában fogyasztott fekete otelló bor megtette a maga hatását. Az énekesek és énekesnők most már megérkeztek, de én mit sem törődve a próbával, Caterinát énekeltettem. Elvégre én vagyok az úr – gondoltam magamban –, én vagyok a szerző, a karmester, a rendező, a korrepetáló, szóval minden nagy és cézári dolog, amit csak akarsz. Úgyis eleget vártam ezekre a fennhéjázó szopránokra, várjanak most ők. Teljesen új figurát, új áriát rögtönöztem, fel akartam kavarni az egész darabot, átíratni, átrendezni, újra hangszerelni. Amúgy is torkig voltam a rám tukmált szereppel: én vagyok az engedékeny „jó fiú", papuskám papucs Wolferl-je ésatöbbi, amivel aztán a végsőkig vissza is éltek. Úgyhogy most parázs botrány kerekedett.

Az énekesek ordítottak, azt mondták be vagyok rúgva, a politikai besúgó jelentette a főhercegnek, hogy én gúnyból hoztam be a színházba ezt a közismert taknyos perdität, csak hogy a modénai menyasszonyt kompromittáljam és így tovább. Én fogtam a karmesteri pálcát, és mint valami pompásan sikerült rögtönzött szextettet vagy szeptettet, dirigáltam a színpadon miattam őrjöngő talján kappanokat és inkább kebleikkel, mint torkukkal tremoláló dívákat.

Apám persze egy órán belül értesült a dolgokról, és megjelent a színházban. Akkor Caterinát már rég kidobták, és én olyan pedánsan vezettem a próbát, mintha maga Padre Martini lettem volna. Adtam a tudós zenészt, a tapintatos rendezőt, az udvari embert; okulárét kellett volna a szememre tenni, vagy a diplomaták bársonymarkolatú kardját felkötnöm.

Az utcai ünnepségeknek nem volt se vége, se hossza. Caterina és én délután ötre, a Fortuna-kútnál adtunk találkát – ott egy gyönyörűen kifestett angyal forgott körbe-körbe. Belül üres rézszobor volt, és időnként a bőségszaruból virágot, talmi ékszereket, sonkákat meg hétpecsétes skatulyákat ejtegetett a népnek (ezekben persze nem volt semmi), ha egy lovag ilyet nyújtott át szíve hölgyének, az jól elagyabugyálta az udvarlót. Az angyal sokkal szebb volt, mint Caterina, talán ha azt szófolom le a szerkezetről, és azt kérem meg feleségül, még Leopold papa sem emelt volna ellene kifogást.

Caterina különben is kezdett terhemre lenni. Fejébe szállt a dicsőség, és hol a francia királynak, hol a velencei dózsének akart énekelni, egy másik találkán ronggyá tépte a ruhámat, mert nem voltam hajlandó „világhíremet" felhasználva pártfogolni. De én csak a forgó Fortunáról ábrándoztam, amint a vízsugarak ívei, a kék ég és a tűzként ropogó zászlók között lebegett meztelenül és elő-

kelően. Közben ez a Fortuna mégiscsak baba volt, és így múmiákra és halottakra is emlékeztetett. Akkor azt hittem, hogy félkegyelmű vagyok, mert egy színes szobrot imádok, de mióta végigálmodtam hagymázos látomásaimat ezen a matrac-stráfos párnán, egészen másként látom a dolgot. Ezt az *Ascanio*-t is egészen másképp komponáltam volna meg – azért is hever itt az ölemben, csak nincs erőm még írni; a fejemben kész.

Látod azokat a feketeharisnyás, denevér-skapulárés gyászhuszárokat az utcasarkon? Most nem éreznék semmi ellentétet szerelmi vallomásom és egy ilyen fekete processzió között. És noha lázálmaim óta egy világ fordult fel bennem, apámnak vagy anyámnak persze csak azt mondanám, mellékesen és közönyös hangon: „ezt az áriát itt-ott átalakítottam, semmi az egész, nem lényeges, apró árnyalásokról van csupán szó".

Látod, ez az, amit elébb mondtam neked: előtted merek egy kicsit bolond lenni, nem kell szégyellnem magam, mert neked is lidércek és fekete szirének tükröződnek a szemedben. Egy ideig még apámnak is beszélhetek ilyesmiket: ő egyszerűen a magas láz szomorú bohóságait látja bennük. Ameddig lehet – és Wolfgang itt cinkoskodó ravaszsággal mosolygott a tátottszájú kórista-kölyökre –, ameddig lehet, meg is tartom atyikát ebben az illúzióban. A hiba csak ott van, hogy a vén rókának jó a füle, és ha zenében is meghallja a furcsa dallamvezetést: fejcsóválva koppant a körmével egy-egy kótára, és szelíden megjegyzi: „ezt nem egészen így írtam volna" és aggódik jövőmért, sötét dolgokat képzelve az új érsekről. Egy beteg gyerek passziójaként még valahogy elmennek ezek a harmóniák, de ha rájuk szoknám: katasztrofális volna, hercegérseki szempontból.

Azt hiszem, október huszonnegyedikén történt, amit még el akarok mesélni neked. Az utcákon hatalmas és lejtős padsorokat építettek: onnan lehetett végignézni a parasztok táncoló körmenetét, kocsiversenyt, lóversenyt, a hercegi hintók felvonulását – üresen –, mert az urak valami narancsligetben vagy miben politizáltak és veszekedtek a hozományon. Nekünk is volt belépőjegyünk, apám percenként huszonötször megtapogatta a zsebét, hogy nem vesztette-e el őket? Nem együtt mentünk, épp ezért csak hajszálon múlt, hogy óvatosságból a bélésembe nem varrta a bilétámat.

Egy téren külön sátrakban vagy dobogókon a milánói iparosok és mesteremberek voltak láthatók, amint nyilvánosan és középkori öltözékben bemutatják a nézőknek mesterségük gyakorlatát. Erre borzasztóan kíváncsi voltam. (Apám megint a velencei opera-

igazgatókkal tárgyalt; Caterinával az egyik utcai nézőállványon volt találkám, vagy húsz, huszonöt székkel szólt messzibbre a jegyetőlünk.) A harangöntő toronymagas dobogó tetején rángatta vakító fényben csillogó harangját; valaki megkínálta egy pohár borral, felmászhatott a létrán és maga cibálhatta a kötelet, ha volt elég szusza hozzá. Később már szükségtelen volt a belépődíj, a mester tökrészegen hempergett a dobogón, és az utcagyerekek meg kurtaszoknyás kurtizánok fürtökben lógtak a harangkötélen. A kelmefestő óriási dézsákba lógatta valami kerekes-kútra vagy szőnyegporolóra emlékeztető szerkezetről a szöveteket. Miután én is verejtékesre harangoztam magam, nekimentem egy olasz signorinának, letéptem a pruszlikját, a rokonokat megnyugtattam, hogy aranysarkantyús lovag vagyok, és úgy eláztattam a mellénykét egy méregzöld festékes dézsában, hogy utána a bort okádó kútnál kellett lemosnom békaszínű kezemet. A lámpakészítőnél egy másik kislányt fogtam karon, szoknyáját (a legfelsőt a sok közül) a vén lanternafabrikáló fejére borítottam, mi ketten, a kislánnyal négykézláb alája bújtunk: hadd lássuk, hogy a sötétben hogy világít a lámpája? Különben nem veszünk! Így aztán szépen hét óra lett, pedig a paraszttánc meg az üres hintók felvonulása valamikor ötkor vagy hatkor kezdődött.

Rohantam lélekszakadva; tolakodtam, verekedtem, lökdösődtem, közben a zöld festéket is igyekeztem ledörzsölni ragyogó manzsettámról, amellett hazugságról is kellett gondoskodnom apám számára.

Egy utca végén olyan tömegbe ütköztem, hogy lehetetlen volt tovább jutnom. Vissza akartam fordulni, és mellékutcákon vágtatni tovább, de addigra a hátam mögött is el volt zárva az út. A nép összevissza üvöltözött, de annyit perceken belül megtudtam, hogy az utcai nézőállványok egyike leszakadt, ki ötven, ki száz, ki ötszáz halottról beszélt. Apám! Apám! Ekkor tudtam meg, mi az: imádkozni. Szerettem volna meghalni, hogy apám életben maradjon, pedig pusztulásom az ő végét is jelentette volna. Őrjöngve bántam bűneimet, szent fogadalmat tettem, hogy összetépem minden kottámat és nem írok többé soha zenét, nem hallgatok egyetlen hangot sem, mind a sírig, szerzetes leszek, és fantáziámban örökké csak atyika képe fog előttem állni. Sírtam, oly veszettül, hogy véres íze volt a nyálnak a számban, a szomszédaim kezét csókoltam, mint egy eszelős, csak hogy engedjenek előre. Bocsánatot kértem azoktól a szentektől, akiknek képeiről tréfákat mondtam a cicerónéknak, anyám után ordítoztam, hogy imádkozzék ő is, mert ő szent

asszony, én meg maga a sátán. Mikor ruhámon megéreztem az izzadságszagban Caterina illatszerét, a legvadabb önkínzásokat terveltem ki, szintén utolsó leheletemig. Néha félelmetes és észvesztő pontossággal láttam apám összeroncsolt tagjait, szívén a belépőjeggyel, máskor meg elsötétült a világ, és csak azt hajtogattam: „minden! minden!", hogy ebben a szóban benne legyen az az imádság is, amit nem ismerek, és Isten megkövetel. Közben úgy éreztem, hogy Isten még soha nem is volt a világon, és nekem kell kivajúdnom és megszülnöm, hogy végre legyen már egyszer, és csak azért legyen, hogy apámat megmentse.

Mikor Hollandiában voltunk, Nannerl olyan beteg volt, hogy feladták neki az utolsó kenetet: akkor láttam apámat imádkozni. Most ezt az arcát képzeltem el, ez a kép volt az imám, mert a kép jobb volt, mint az én ördögi természetem. Milyen rongy volt Caterina előttem, milyen gyilkos világossággal hasított lelkembe az a gondolat, hogy csak *egy* szerelem van: az apám. Közben milyen hülye hazugság volt, amire tanított: a szenvedélyek mérsékléséről, a művészi tárgyilagosságról és csak „sejtető" gáláns tragédiareceptekről. Nincs, nincs művészet, csak ez az állati, őrült, istenfélő, istentagadó, istenszülő kétségbeesés!

Mindezt azért mondom el neked, mert sokat foglalkozol zeneelmélettel: ez pedig az. Nem is adom ingyen – tette hozzá szelíd mosollyal Wolfgang –, ott a kredenc szélén van egy pohár hideg csokoládé, tegnap este nem ittam meg, most meginnám, hozd ide. Ki ne öntsd útközben, kanál nem kell, legalább szép bajuszom lesz a fölétől, apám meg lesz elégedve, hogy valami „táplálót" vettem magamhoz.

Képzelheted azt a sem előtte, sem utána nem érzett túlvilági boldogságomat, mikor apám karjában ébredtem fel. Ő is elkésett a hosszúra nyúló tárgyalások miatt, ő is meg akarta még nézni, a késés ellenére, a középkori mesterembereket, a velenceiekkel együtt. Mivel erre volt legrövidebb az utcai ülések felé, erre vették útjukat, és engem a falhoz lapítva, ájultan megtaláltak. Él az apád? – kérdezte hirtelen a kis kóristától Wolfgang, miközben szívta, szívta az óriási bőröket a bögréből, de azok mindig csak hosszabbak lettek.

– Nekem a Zsigmond érsek temetése – folytatta – csak komédia. Lázálmaimban persze nem volt az, ott egybekeveredett apámmal, Nannerllel, saját magammal és Caterinával – a hagymáz gondoskodott róla, hogy közben nászomat is megtartsam a tengelye körül forgó Fortuna istenasszonnyal. Nekem, ha temetés – mondta

ízes, szinte falusias hangon Wolfgang (úgy látszik a csokoládé meg a kifli csinálta a gusztust hozzá) –, nekem, ha temetés: az örökké Caterina temetése. Caterina a szerencsétlenül jártak között volt. Az urakat külön helyezték sírba, voltak, akiket közös gödörbe dobtak. Borzalmas idea, mi? ez a tömegsír? – azzal a kifli végét a csokoládéba mártotta, és addig nem nyugodott, míg a kórista nem „pitizett" érte, és be nem kapta.

– Prosit – mondta Wolfgang, és tovább mesélt Caterináról. – A söntésben ravatalozták fel, mert másutt nem volt hely a lakásban. Ez is éjszaka volt, mint a tömegtemetés, hogy a hercegi menyegző vidám hangulatát ne zavarják. A pult volt a katafalk. Ugye mondtam neked, hogy nem jövünk ki a ponyvaregényekből? De azt hiszem, ezekbe egyszer úgy bele kell merülni, mint a lázba. Borospoharakban düledező gyertyák, az asztalokon olcsó Mária-szobrok és a torra odakészített parasztos bukták meg kuglófok. Nem soká gyönyörködhettem bennök, mert a mostoha, aki mindig félholtra verte Caterinát, rám rontott mint egy tigris, és azt ordította, hogy én vagyok a gyilkos! Becsaptam a „lányát", azt ígértem, hogy világhírű énekesnőt csinálok belőle; egyébként – folytatta – Caterina le se köpött volna engem, most is csak ennek érdekében ment el a végzetes találkára. Engem kellene kiteríteni a pultra a lánya helyett és így tovább. Most persze ilyen tettetett egykedvűséggel idézem neked, de akkor mindezt elhittem és kiszaladtam az udvarra, elbújtam egy bokorba, jóformán az orromig sem láttam, és zokogva kértem bocsánatot Caterinától. Meakulpáztam, hogy csak apámmal törődtem, de Caterina azért ezt ne vegye komolyan a túlvilágon, a szülők iránti érzés természetes kényszer, szinte állati dolog, de a szerelem: az egyéni választás, én őt választottam, gondolatban vele haltam és halok meg, nevem után mindig oda fogom írni, mint egyetlen arisztokratikus rangfokozatomat, hogy „mortuus" – és ebben van is valami igazság. Mióta Nannerlt halálos betegen láttam, mióta apámat végsőkig megfeszülő képzelőerővel halottnak éreztem, és most magam is ökörnyálon egyensúlyozva billegek, botlok vissza az élők világába – úgy érzem, nem is élek igazán. Akit egyszer nagyon a temetőbe képzeltünk, talán halott is, még ha száz évig bokázik is utána.

Mikor Leopold hazajött, és a kórista odábbállt, az énekes fiúnak az volt az érzése, hogy Wolfgang még nagyon is nincs rendben, ha ilyen furcsákat beszél. Képzeletben most ő is ott járt Caterina sírja körül, mert úgy érezte, hogy Wolfgang hűtlen és kegyet-

len volt hozzá. „Hangulatember" – mondta a kórista apja odahaza – „akárcsak a vén Leopold, de azon már megkérgesedett az álarc."

62

Mielőtt Leopold a fiát a kocsiba ültette, hogy Zsigmond érsek rekviemjére vigye, otthon még egy parázs vészekedés robbant ki a mamával. A mama őrültségnek tartotta, hogy férje a gyengélkedő Wolfgangot a templomba cipeli. Wolfgang azzal a szándékkal ment a rekviemre, hogy a katafalk csúcsára Caterinát fogja képzelni: hadd bókoljon, tömjénezzék, imádkozzék és énekeljen az öt abszolváló püspök ennek az olasz csitrinek! Ha egyszer ő, „Wolfgangus mortuus" Caterinának ajánlja fel az egész fekete teátrumot, akkor az valóban annak is szól. Szinte kárörömmel töltötte el, mikor arra gondolt, hogy a naiv főpapok azt hiszik, Zsigmond érseket éneklik az elíziumba, pedig csak az ő párperces szerelmét. „A tiéd, a tiéd, a tiéd" – mondogatta magában apja mellett, aki igyekezett papírvékonyra összeszorulni, csak hogy a közelében helyet foglaló urak annál szélesebben terpeszkedhessenek – „tiéd a címer, a gyertya, a tömjén, a baldachin, a szobrok, a csillárok, az olasz virágok, a pálmaerdő, a venite exultemus, mind a tiéd... És a Nannerlé is, és az apámé is: mit számít az a pókfonál, mely őket a haláltól elválasztotta?"

Colloredo valóban ott volt a gyászmisén, és valóban úgy, ahogy ezt napok óta Salzburgban suttogták: nem mint gurki püspök, hanem csak mint a Colloredo-család egyik tagja. Fekete deszkafallal elkerített helyen ült, részben rokonai, részben az érseki hivatal vezetői között. Wolfgang ebben a szerény szerpapi „visszavonultságban" nagyobb gőgöt látott, mintha a koporsó tetején lovagolt volna, az alabástrom-szerűen áttetsző sárga gyertyaerdőben. Az aztán még kevésbé hatott „szerényen", hogy szinte tüntető hangossággal beszélt a mellette ülőkkel, előre-hátra hajladozva és hadonászva. Wolfgang és Leopold jóformán minden szavát hallották. Leopold hamarjában nem tudta volna megmondani, örüljön-e vagy bánkódjék, amiért a mai napra felmentését kérte a zenekarból.

Colloredo egyszerre csak türelmetlenül kopogott az előtte ülő és csendesen imádkozó pap vállán:

– Ugye ön is úgy emlékszik, hogy mikor Göllersdorf herceg kánoni megerősítést kért legutóbbi prezentációjához, és a püspök ezt

elmulasztotta: Zsigmond érsek nem lépett fel, és nem erősítette meg a prezentáltat? Ezen majd sürgősen segíteni kell – azzal könnyedén intett az imádkozó papnak, hogy ne erőltesse magát azonnali válasszal, csak tartsa emlékezetében a jogi kérdést.

Leopold és szomszédja összenéztek. Pár pillanat múlva:

– Milyen kár – sóhajtja lemondóan, de villogó szemekkel Colloredo –, hogy az Úr nem adott alkalmat Zsigmond érseknek legszebb joga gyakorlására: sohasem engedélyezett száznapi búcsút. Vagy rosszul volnék informálva? Adná Isten – és ismét akkorát sóhajtott, hogy a balusztrád mellett lobogó gyertyák lángjai balra dőltek.

Erre már a padsorok mellett szorongó hívek is halkan zümmögni kezdtek. Ez a kis duruzsolás a jámbor salzburgi polgárok részéről már zendülésnek számított. Leopold minden pillanatban várta, hogy Colloredo a karmesterekről fog valami ájtatos, epés megjegyzést tenni. De úgy látszik, egyelőre még nem bolygatta ezt a témát.

– A káptalan már tizenhat napja nem választott vagyonkezelőt – folytatta Colloredo – és a széke még mindig üres. Legalábbis ezt hallottam. Ugye ez az abszurdum nem lehet igaz? Zsigmond érsek már bizonyára intézkedett, csak az akta valahol megakadt a doktorok vagy patikáriusok kezében – nyugtasson meg. – Azzal súlyosan ráengedte kezét egy ajkát harapdáló pap térdére. A pap nyilván nem bírta tovább a faggatódzást, valamit morgott, felkelt és kiment.

Erre Colloredo még hangosabban odaszólt egy grófnőnek, aki épp a zene szépségétől ájuldozott:

– Isten ellen való vétek volna, ha ezeket a Szentlélektől ihletett énekeseket revolucionárius elvek hódítanák el az oltártól. Tudomásom szerint érseki kötelesség ilyesmiről Rómát azonnal értesíteni. Remélem, sőt bizonyosra veszem, hogy Zsigmond érseket súlyos betegsége nem akadályozta meg ebben, és a panaszlevelet tán épp e szent pillanatban nyújtják őszentsége kezébe.

A grófnő bólogatott, de átszellemült arcán látszott, hogy egy szóra sem figyelt: könnyezve kereste a kórust valahol a kupola kék magasságaiban.

Colloredo ekkor széthúzta két térdét, mindkettőt megmarkolta és mint egy sopánkodó parasztgazda, száraz, de hangos sóhajjal mondta: „... et torrentes iniquitatis conturbaverunt me".

A fekete páholy, melyben ült, meglehetősen kiürült. A nőrokonok olyan messze foglaltak helyet, hogy két-három széksoron át

Colloredo már nem tudott társalogni, bár egy hölgynek megint intett, a nyakát is kicsavarta, de úgy látszik reménytelenül.

Vajon miféle „revolucionárius elvekre" gondolt a gurki püspök? Olyasmikre, amilyeneket Grimm báró szalonjában hallott Wolfgang, mikor Rousseau-ból szavaltak cinikus pedánsok? (Apja nevezte el így őket.) Avagy ez a nyugtalan és fölényeskedő „szerény" idegen – Colloredo – a lelkek mélyére látott, és így Wolfgang tulajdonképpen meztelenül ült a padban előtte? Azokkal a zenékkel szívében, melyeket egy lassan keringő pogány Fortuna-szobor, a borzas és csicsergő Caterina, a halottnak képzelt apa és a csapszéki ravatal diktáltak neki – lázálmok, bolond szerelmek és ártatlan elkárhozás.

Wolfgang lassan felemelte a fejét, fájt nagyon, érezte, hogy gyertyaként izzad a homloka, de azért szerette volna látni ezt a pökhendi és álszent fekete embert. Hogy kerül ez a sziszegő politikus az ő olasz farsangjába? A szemük találkozott.

Egész Salzburg arról beszélt, hogy Colloredo ki fogja erőszakolni magának az érsekséget. Az érseki palota ablakai éjjel is világosak voltak, hiába csukták be a redőnyöket: mindenki tudta, hol a pénztár, hol a titkár lakosztálya, hol a „Seelerei", vagyis a lelkipásztori hivatal. Papok, zenészek, jószágigazgatók izgatottan járkeltek; ha valamelyik kanonok borotválatlanul misézett, a hívek tudták, hogy a derék pap egész éjjel az irattárban kotorászott, hogy a dolgokat valahogy rendbehozza, mire az új érsek megérkezik.

Azok, akiknek legtöbb dugnivalójuk volt, és nem egy aktát kellett a botrány elkerülése végett „áttisztázniok", egy öreg brácsás erdőmélyi villájában találkoztak. Megnyúlt képpel halászgatták egy lugasban a sörükbe hullott virágszirmokat meg szeleburdi legyeket; közben sóhajtoztak, fejüket csóválták, elmesélték, mit lehetett az éjjel feltűnés nélkül „korrigálni", mit kell még csinálni? Közben azzal vigasztalták magukat, hogy egész Salzburg utálja Colloredót: egy részeges, nyolcvan éves prépost gyalog-processziót szervezett: Rómába akart menni a néppel, hogy az elhunyt Zsigmond érsek szentté avatását kijárja – „attól biztosan megpukkad Colloredo", magyarázta későn virágzó diplomáciai tehetségével a prépost.

Egyszer Leopold is ott volt a brácsás nyaralójában, március vége felé lehetett már, Wolfgangot is magával vitte, mivel neki kellett Colloredo díszbevonulására a „drámai szerenádot" megírnia. Mert a pletyka igazat sejtett: Colloredo lett az érsek, bár a választás a legkevésbé sem ment simán. Mikor Leopold egy mu-

zsikussal és kanonokkal felment a kertből a házba, Wolfgang kitört:

– Uraim, el tudják képzelni, milyen pokoli kín örökké hazudni? Hogyne tudnák – tette hozzá azzal a bocsánatkérő kedves szemtelenséggel, mely annyira jellemző volt modorára –, különben nem szedegetnék itt elégikus mutatóujjakkal a sörbe pottyant kukacokat. Istenem! Ha összehasonlítom azt a nagyképű Metastasio-allegóriát, amire azt a zenét írtam, azzal, ami a fejemben járt! Tíz ujjammal tudnám széttépni ezeket a morális leckéket felmondó papírfigurákat, Erényeket, Állhatatosságokat, Erőket és Önuralmakat. Hát ki hisz bennük? Hogy lehet, hogy olyat kell csinálni, amiben senki sem hisz? Amit belülről mindenki utál, mert hazug és nevetséges? A szerenádomban szintén szerepel egy ilyen „Állhatatosság", ó! ó! – és bohóckodó gesztussal utánozta az erényhőst. – Egy hülye szónokot kellett zenébe balzsamoznom, pedig mikor a szöveget olvastam, tudják ki járt a fejemben? A Zsigmond érsek unokahúga, akit mindenki ismert Salzburgban, és mint valami fekete fúria ült az érsek nyakán: „fiacskám, ne igyál sokat, fiacskám, dobd ki a plébániából ezt a papot, fiacskám, ne terjeszd fel pápai kitüntetésre azt az apátot, fiacskám, ne feküdj rögtön ágyba, ha beteg vagy, az nem imponál a hivőknek, fiacskám, háromnál több kétes hírű hölgy ült a díszebéden, mint amennyi a regulában elő van írva" – mindezt talpig feketében és hosszabb mutatóujjal, mint az erdei útjelző táblák. *Ez* az „Állhatatosság", ez a vénasszony, ez minden állhatatosság, ezt lehet megírni, pöfögő puzónokkal és kukorékoló oboákkal: nem a Metastasio prédikáló sablonjait. És a Metastasio Fortuna-istenasszonya! Hiszen mindenki volt szerelmes – (ilyen hangon liheg Kerubin, mint most Wolfgang, egy hetven éves és szunyókáló érseki kasznár gallérját rángatva) – én láttam Milánóban egy szobrot... no de mellékes... Arról, arról szerettem volna írni, az után futni a világ végéig – és itt? Hátat kell fordítanom neki, mert „frivol" és az érsek úr az „Állhatatosságot" választja. De azért törtem egy kis borsot őexcellenciája orra alá. Mikor Scipio szépen elalszik ünnepi darabom elején: olyan álomzenét és altatódalt írtam, hogy mindenki csak Zsigmond érsek halálára fog gondolni, „így aludt el a mi jó érsekünk", mindenki ezt mondta, aki már hallotta. És mikor a cézári diadallal bevonuló Colloredo ünnepén majd felhangzik a nyitány, mindenki zokogni fog: a zenészek már meg is szervezték a dolgot, az ilyesmi nem árt – fanáros győzelmi mámor helyett egy bőgő Salzburgot fog találni az új érsek.

Persze a dolog egyáltalában nem így történt, a tüntető Zsig-

mond-siratásból nem lett semmi. Az emberek mosolyogva édelegtek az olaszos álomzenén. Ellenben a Zsigmond unokahúgáról mintázott erényboszorkányt és a szirénhangú Fortunát előadás után, odahaza baráti körben, Wolfgang rögtönözve elénekelte, úgyhogy gyermekesen szenvedélyes és gyermekesen elméleti kijelentéseit művészi hazugság és művészi őszinteség különbségéről mindenki hátborzongató világossággal igazolva látta.

– Mennyit szenvedhet Wolfgang – mondta a mama halkan egy másik néninek –, ha ilyen erőltetve kell csinálnia a dolgokat. – Még könnyezett is. Mikor Wolfgang ezt meglátta, utána már nem az egész társaságnak beszélt (pedig milyen angyali mohósággal szeretett a középpontban lenni!), hanem csak egy ablakmélyedésben a kórista fiúnak magyarázott. Hogy lett volna kedve megírni azt a jelenetet, mikor felszállnak az alvilágból Scipio ősei, és az élet semmiségéről beszélnek! És Scipio erre rögtön az alvilágba akar menni! Ahogy ezt Wolfgang eldúdolta az ábrándos gyermeknek, talán örökre eljegyezte a halállal. Wolfgang szemében furcsa tűz lobogott, szinte ördögi. Mintha ez lett volna benne: „Te, szomorúságra született kórista, csak halj meg helyettem és valóságosan, hiszen már bele is énekeltelek a sírba – én, Wolfgang nem halhatok meg, mert még sok-sok zenét kell írnom."

Ahogy Wolfgang látta, hogy anyja nincs a szobában, utánament, és azzal nyugtatta, hogy játszi könnyedséggel csinálja a zenei képmutatást: ha mamuska imádkozik – mert ezt csinálta a hálószobában –, hálaimát mondjon, hogy a fia ilyen hipp-hopp tempóban végzi a kényszermunkát, tréfa az egész, nagyszerűen jut ideje és ereje a rendelésekre is, meg a szívére is.

63

Mikor októberben ismét Milánóba kellett utaznia apjával, hogy a római Sulláról szóló operáját megírja és betanítsa, ugyanezekkel a szavakkal búcsúzott anyjától, aki zsebkendőjével a kezében kérdezte: „Mért olyan szomorú az életük ezeknek a művészeknek?"

Leopold majdnem egész úton szótlanul ült a kocsiban. Tegnap is sérelem érte: el akart búcsúzni Colloredótól, de az nem fogadta, nem ért rá, úgyhogy Leopoldnak ismét a régi hazugsághoz kellett folyamodnia, és odahaza részletesen arról beszélt, milyen udvariasan és lelkesen kívánt szerencsét őexcellenciája a milánói úthoz. De hát az ilyen komédia megy egyszer, megy kétszer, de örökké nem

lehet csinálni. Tanúja volt annak is, milyen hangon beszélt az érsek az öreg kórusvezetővel: Colloredo szinte hisztériásan utánozta a kórusvezető öreges mozdulatait, később meg a rég sírjában nyugvó Zsigmond érseket. Hogyan bóbiskolt Zsigmond a koncerteken, vagy hogyan simogatta reszkető kézzel a hamisan éneklő kóristákat, cukorral kínálgatva őket. Colloredo olyan volt, mint egy gonosz vénlány, aki egy fiatal bálkirálynőre féltékeny. „A kórusvezető után én következem, azután Wolfgang" – gondolta magában Leopold.

Egy másik epizódról is hallgatott. Az érseknek ugyanis előkelő vendégei voltak: az udvari zenekart vagy két hétig halálra dolgoztatta, mire az utolsó percben megérkezett egy tenorista, az érsek a zenekart szó nélkül hazaküldte, és csak az olasz tenoristát akarta szerepeltetni. Az olasz véletlenül volt olyan udvarias, hogy a zenekar iránti tiszteletből nem volt hajlandó énekelni, mire Colloredo mint kémet jelentette fel Bécsben. Nem csoda, ha ezek után Leopold hallgatag volt.

Milánóban Leopold állandóan hányt a fejfájástól és szédüléstől: „Ez a sok szemét nem maradhatott bennem. Még mindig jobb, hogy így jött ki és Wolfgang egyelőre nem tud a dologról." Pedig tudott.

Mikor megérkeztek, az előkelő családok még mind vidéken nyaraltak; nyomasztóbbat képzelni sem lehetett, mint a bezárt kapukat és vaspántokkal leszorított redőnyöket. Hányszor sétált a néma villák között Wolfgang, és úgy érezte, temetőben barangol: néha, keserű önkínzásból, énekelt és ágált a kihalt utakon, mintha örökké a semminek zenélne. És mikor itthon vannak a tulajdonosok? Kifestve, kacagva és fecsegve? Nem épp ilyen lakatlan testek-e, az ő érzései és művei mellett?

Az énekesek sem akartak sehogy se megérkezni. Signora de Amicis ugyan itt volt, de Wolfgangnak, míg egy ária betanulásához hozzáfogtak, legalább egy óráig az énekesnő kislányával kellett játszania, úgyhogy a végén már nem is zenésznek, hanem szoptatós dajkának érezte magát. – „Ha nem lett volna sírnivaló, bizonyára kacagtam volna rajta" – mesélte.

Azt viszont én mondom, a krónikás, hogy nincs keservesebb érzés, mint mikor egy mű rossz előjelekkel indul útjára. Ön, kedves Johann Meyer, még fiatal, és így vagy nagyon is ismeri ezt az állapotot, vagy még sohasem tapasztalta; jómagam nem vagyok Mozart, de saját kis vackomban én is átéltem. A síri paloták, a beteg papa, a salzburgi viharfelhők, a Wolfganggal mit sem törődő vagy nyavalyás énekesek, a hülye guri-gurizások de Amicis kislányával,

a kedvetlenül írt megrendelt opera, szamár klisé-pátoszával: nem mindennapi dolog ezt végigcsinálni, uram, és közben játszani tovább a „kis Mozart" szerepét, azt, amit mindenki elvár tőle, a tündérkét, akit ki lehet használni, egy ibolyacsokorral átkötött, olcsó minőségű kottapapírral ki lehet fizetni, és mindezt utána szépen megköszöni, mert a papa vigyáz, hogy a jó modor ellen ne vétkezzék.

– Úgy látszik, bűn volt, hogy annyira szerettem a paródiát – mesélte Wolfgang –, mert Milánóban megkaptam érte a büntetést, saját *Lucio Sullá*-m bemutatóján. A papa egész délelőtt a jegyszedőkkel tárgyalt: állandó hányingere van, hol lesz eldugva a rézedény? hogy lesz vattázva az ajtó, hogy a hangját ki ne hallják? A nézőtér félhatkor már tele volt, persze a színház miatt, nem az én kedvemért: és félnyolckor még mindig nem lehetett kezdeni az előadást, mert a főherceg nem érkezett meg. Levelet írt, vendéget fogadott, öltözködött, gyónt, áldozott, hadat izent, klistért kapott, lemondott, vacsorázott. Mindezt pontosan tudtam, mert egyik futár a másik után rohant a palotába, és azok, itáliai módon, mindent hangosan kikürtöltek a közönségnek. Apámnak persze hánynia kellett az izgatottságtól, de Amicis az utolsó percben valamit változtatni akart egyik áriáján, én egy csendes öltözőben ezt meg is csináltam, ahol három énekes próbálta párhuzamosan a torkát. Mikor visszavittem a kottát de Amicisnek, az bele se nézett, mert a főherceg nőrokonai tettek látogatást a gyerekénél – „nyilván a színpadra is magával óhajtja vinni őket!" – kiáltottam oda epésen megfeledkezve „a kis Mozart" szerepemről. – Végre megérkezett a főherceg az operába.

Fütyültek, tapsoltak vegyest, ahogy ezek a cigányok már megszokták. De most jött még csak a java (amiért előbb azt mondtam, hogy a sors kegyetlenül megbüntetett parodizáló kedvemért). Úgy látszik a sors egyetlen elfoglaltsága abban áll, hogy azért a természetünkért, melyet ő rakott belénk a bölcsőben – a koporsóig csak büntessen. Mivelhogy se Torinóban, se Bolognában nem sikerült valamirevaló tenoristát felhajszolniok – egy Lodi-beli kántort vagy mi az ördögöt rángattak pókhálós orgonája mellől a milánói operába: képzelheted milyen sikerrel. Mialatt de Amicis a saját fantáziája szerint énekli első áriáját, a nyomorult kántornak, színpadi utasításra, rettentő haragot kell mutatnia. Erre a bolond elkezdi a haját tépni, toporzékol, duzzadt pofákkal Amicis képébe fúj, tíz körömmel szaggatja szét a frissen mázolt díszleteket, úgyhogy zöldebb a képe meg a tenyere, mint mikor én a középkori kelmefestő dézsájába mártottam az olasz kislány pruszlikját. A közönség persze tor-

kaszakadtából röhög, Amicis sírva fakad; én, a zenészek, a főherceg, kétségbeesett mimikával noszogatjuk, hogy csak énekeljen tovább; ment is valahogy a dolog, de hát ezért nem érdemes zenét írni. Tudom – mondta bosszús mozdulattal Wolfgang –, tudom kívülről a választ, hogy „a végén mégis minden jól ment, óriási siker volt", Neumann bácsi Salzburgban négykézláb rohant az érsekhez, beszámolni dicsőségemről satöbbi satöbbi: de azért a tövisek mégis a szívemben maradtak. Finálé? A főhercegék napokig locsolták, csókolták, vigasztalták de Amicist a kellemetlen közjátékért – rólam szó sem esett. Dajkálhattam tovább a gyerekét.

64

Wolfgangnak, mint kinevezett koncertmesternek, a milánói komédia után egyszer valami dolga akadt a salzburgi érseki palota alagsorában; ott volt az iroda. Mikor kottákkal és pecsétes levelekkel ki akart lépni az ajtón: a küszöbön oly hevesen ütközött össze a befele igyekvő érsekkel, hogy a feketébe kötött, atlasznagyságú kották mind a földre zuhantak, csak úgy dőlt belőlük a por. Az érsek köhögött, prüszkölt és miközben Wolfgang négykézláb szedegette a hangjegymappákat, Hieronymus érsek lehajolt, megfogta Wolfgang fülét és tréfás erőszakkal kétlábra állította. „No, ha minden zeneművét ilyen hódolattal fogja a lábam elé rakni az ifjú maestro: igazán meg lehetek elégedve" – persze az egész iroda kacagott az érsek sziporkáján, ugyanakkor egy vén könyvelő barátságosan hunyorgott Wolfgang felé, mintha azt mondta volna: „no látod, Wolferl, az érsek nem is olyan véresfogú ragadozó, mint ahogy pletykázzák; most különös jókedvében van, használd ki, a papa hogy fog örülni."

Wolfgang rákvörös volt. ijedtében az érsek reverendáját kezdte porolni – „lázadók biztosan így kezdik" – gondolta magában keserű gúnnyal, szidva apja nevelését, majd utána bocsánatot kért. Az érsek megkérdezte Wolfgangtól:

– Van a koncertmester úrnak egy szabad félórája? Ezt meg kell kérdeznem, mert úgy hallom, folyton komponál. Se Istenre, se anyjára, se evésre, se alvásra nincs ideje – hát még egy kóbor hercegérsekre? Na ja: Lollerl vagy Lieserl nem ad csattanós csókokat, ha nem ír nekik másfélórás szerenádokat jóféle kürtökkel és puzónokkal. Még a római pápa is felébred tőle, és ha épp látomása van,

kézlegyintéssel elküldi az úrangyalát: „jöjjön máskor, most Mozart-zenét hallgatok."

Wolfgang ekkor már sápadt volt. Tizenhét-tizennyolc éves fejével nagyon is értette, hogy az érsek azt gondolja: ő, Wolfgang gondolkozik ilyen gőgösen és cinikusan.

Természetes, hogy Hieronymus nem várta be Wolfgang válaszát, hanem karon ragadta; közben mellékesen megjegyezte a kottákról, hogy „dobja azt a szemetet arra az asztalra", mire Wolfgang oda is dobta az egyik írnok aktáira, úgyhogy azok szétrepültek, mint a galambok.

Az érsek saját dolgozószobájába vitte; nyitott ablak mellé ültek. Hieronymus időnként meg-megkoccintotta fejével az üveget, ha a szél behajtotta. Mikor az érsek kényelmesen és Wolfgang kényelmetlenül elhelyezkedett, Hieronymus csengetett, mire az inas bort hozott. Az érsek udvariasan és ironikusan megjegyezte, hogy mindig a vendég a gazda, töltsön, Herr Mozart – „különben is úgy ragadtam el önt, mint annak idején Jupiter Ganimédeszt, hogy az olimpusi hercegérsek pohárnoka legyen. Nem akarja mindjárt egy kis duettinóban megírni? Az asztalomon van papír. Egész Salzburg tudja, hogy ön így szokott dolgozni".

– Excellenciád igazságtalanul gúnyolódik velem. És nem jobb-e, ha ilyen könnyedén csinálom a dolgokat, mintha elsötétített szobában, szellemidéző hókusz-pókuszokkal ihlenék, és az egész házban lelakatolnám a cselédek száját, hogy csönd legyen – „a koncertmester alkot". Az ilyen pózok tőlem mérhetetlenül idegenek.

Merengve nézett ki az ablakon, ajkán a borospohárral, anélkül hogy ivott volna.

– Nyelje már le! – kiáltott rá kedélyesen az érsek, majd így folytatta:

– Mikor ön tiszteletemre a *Scipio Álmá*-t dirigálta, sokszor összenéztünk. Az volt a benyomásom, hogy a zenében arról beszélt, ami önt érdekelte. Az egész allegória ürügy volt, hogy legszemélyesebb dolgairól pletykázzék a hegedűk tolvajnyelvén: olasz leánykákról, a kis Wolfgang váratlan búskomorságáról, nálam rokonszenvesebb, cukor-máriácskás apácákról valahol Velencében, farsang idején. Szóval nagyon is egoista zene volt és itt-ott hisztérikus. Ismeri ezeket a fogalmakat. Nem mint gazdája, hanem mint névtelen zenepedagógus vagyok bátor mindezt megjegyezni.

Wolfgang fel akart ugrani, és részben apja kedvéért, részben természetes őszinteségből tiltakozni a váratlan élességgel megrajzolt arckép ellen. De az érsek kedves határozottsággal leintette. Ivott.

csettintett, ajkát ajkával szopogatta, majd olyan halkan tette poharát az ezüst tálcára, mintha alvó beteg szobájában beszélne. Wolfgang árnyékába húzódott, mert látta, hogy a napsütésben szikrázó gyöngyházgombjai bántják az érsek szemét. Az *egyik* szemét, mert a másik félig csukva volt, idegbénulástól vagy megvetésből.

– Ez volt az első benyomásom – folytatta az érsek. – Olasz zenészbarátaim persze azt mondták, hogy túlzás, sőt tévedés, amit mondok: egy éretlen gyermek nem is lehet ilyen érzelmi egoista, mivel még nincsenek is érzelmei. Lelki arca körvonaltalan, és drámai szerenádjai olasz receptek ügyetlen másolása. Ebben is sok igazság van, barátaim jó zenészek. Viszont én még jobb emberismerő vagyok és az utánzásban is fel tudok fedezni, hogy úgy mondjam, pökhendiséget és kamaszos tiszteletlenséget a hagyományok iránt. Másik benyomásom az, hogy ebben a művében erkölcsi prédikációt akart nekem tartani. „*Te*, Hieronymus, legyél olyan, mint ez a Scipio, *te*, Hieronymus, utasítsd el a Fortuna csábításait, *te*, Hieronymus, válaszd az állhatatosságot" – szinte csodálkoztam, hogy a finálében nem közöl velem határozott utasításokat, miképp kell viselkednem hivatalos egyházmegyei látogatásaim alkalmával.

Az érsek újabb pohárral kínálta Wolfgangot, és még a fejét is megsimogatta, megigazítva copfja nagy másliját; mindez meglehetősen váratlan volt az előbbi nyilatkozat után. Az érsek közelebb húzta székét, és térdére könyökölve, nagyapás hangon így szólt:

– Na most megkaptad a hajnali dorgatóriumot, tied a szó.

A bor és a tegezés kissé megszédítette Wolfgangot. Könnyes szemekkel fogta meg, a kamaszok esetlenségével és bájával az érsek kezét, minthacsak Nannerllel vagy a kórista fiúval beszélgetett volna. Úgy szeretett őszinte lenni! Csak nem volt kivel. És ha lírai volt – mindig a legrosszabb helyen. Az ilyen természeteknek már ez a sorsuk. Mikor erre a jelenetre gondolok, mindig Kerubin jut eszembe, hol a karosszékben kuporogva, hol mikor szédülten énekli: „Ahol állok, ahol kelek-járok, soha nyugtot sehol sem találok."

Wolfgang azt mondta: lehetetlen, hogy Hieronymus olyasmit érezzen, mintha ő tanítani akarná az érseket. A szöveget készen kapta, ha nem lett volna olyan sürgős a dolog, egészen mást választott volna. Különben is hogy lehet szó erkölcsről vagy tanításról ilyen unalmas viaszfigurák esetében? Amit az érsek szemtelen és öncélú lírizálásnak vélt, a legkevésbé sem az: egyszerűen életet akart lehelni ezekbe az erkölcstani múmiákba. Nem volt-e nagyobb hódolat friss virágokat és piros gyümölcsöket rakni az érsek asztalára, mint ehetetlen pappendekli tökökkel kínálni? Aki mást mond, az

besúgó, rosszakaratú vetélytárs, és nagyon kéri az érsek urat, hogy ezekre sose hallgasson („köszönöm a lángeszű politikai instrukciót" – vágott közben Hieronymus és mint üres kesztyűt tette vissza Wolfgang kezét a saját térdére) – ő, Wolfgang nem akar semmi mást, mint Velencében, Milánóban, Nápolyban olasz-stílusú operákkal hírnevet szerezni a salzburgi zenekarnak. Ha kell, Padre Martini szigorú ellenpont-tana szerint ír, ha meg az érsek úr úgy kívánja, a nápolyi gáláns ariózók mintájára. Megkérdezte, hogy ismeri-e őexcellenciája Padre Martinit? Ugye milyen zseniális, kedves és szigorú ember, egyszerre nagyvilági és puritán. Wolfgang úgy hallotta, hogy József trónörökösnek is ő az ideálja; ha valaki híres zenész – akár király, akár pápa –, nem is lehet más, mint amilyen Padre Martini – hát nem így van?... És a nápolyi opera világa! A promenádozás az énekesnők aranykerekű hintóiban! Micsoda nagyböjti miséket lehet komponálni a ciprus meg pinea-erdőkben éjjel... és a Jomelli bukása... persze hogy megbukott, kissé elavult, elfáradt, pedig hát változik, forog a világ, mint a színes, meztelen Fortuna-szobor Milánóban. Új hangok kellenek, modern harmóniák, ahogy új volt a kereszténység is a hervatag Rómában...

Mikor egy meleg szélroham felborította üres borospoharát, úgyhogy az a földre gurult, Wolfgang utána ugrott. Csodálkozott, milyen ostyavékony üvegből csinálták, meg hogy a szőnyeg puhább, mint az angóra macska szőre, és a kehely nem törött össze. De mikor fel akart egyenesedni, akkor bizony azon csodálkozott, hogy szédül, mire azonnal levonta a következtetést, jó lesz „becsukni a kaput" és nem sokat filozofálni az őskereszténység és a modern zene hasonlóságain. „Milyen őrültségeket beszélhettem" – gondolta. Nem is ült le, a kihallgatásnak úgyis vége, és ha még volna is tíz perc, Hieronymus biztosan kidobja.

Az érsek valóban felállt, és egy baloldali kis tapéta-ajtóhoz kísérte Wolfgangot. Mikor a kilincsre tette a kezét, Hieronymus megjegyezte: „Hiszen ön egész részletesen kidolgozott programot nyújtott át nekem. Nem is tudom, lesz-e időm és alkalmam azt az előírás szerint és a tartalomhoz méltó aggályossággal megvalósítanom?"

Alighogy Wolfgang kint volt, az érsek határozott léptekkel végigment a szobán és kinyitott egy hatalmas szárnyas ajtót, megkérdezett valakit, hogy Leopold Mozart ott van-e a várószobában? – mikor azt a választ kapta, hogy „igen": azonnal hívatta.

Leopoldot nem az intimus ablakmélyedésbe ültette, hanem egy magánosan álló párnázott karosszékbe. Aki ott ült, úgy érezhette

magát benne, mintha szobrásznak ülne modellt, vagy tán ő maga lett szobor. Ilyen elszigetelten az emberek egyrészt hamarabb jönnek zavarba, másrészt könnyebben kotyognak ki – éppen mert zavarban vannak – hasznos és őszinte dolgokat. Az érsek az íróasztala mögött foglalt helyet. Érdeklődött, hogy mik a tervei a fiának, különösen milánói sikerei után? Leopold nem jött zavarba a szoba közepén magánosan álló székben, és mint aki jól felkészült a mondanivalójára (ez hiba volt, később bosszankodott is miatta): előadta, hogy Wolfgang csömört kapott a sok utazástól, testileg-lelkileg rosszul érezte magát a frivol nápolyi környezetben, belefáradt a Padre Martini-féle kontrapunktokba és az ordenáré koloratúrákban tobzódó heréltek túlzásaiba. Mikor Rómában a jezsuita rend feloszlatásáról pletykáltak, Wolfgang valóságos lelki válságon ment keresztül, úgy érezte, hogy itt a világ vége, minden vágya csak az volt, hogy az ő idilli, ősi, német és katolikus Salzburgjába visszakerülhessen, és tehetségét azoknak szolgálatába állíthassa („pikáns többesszám" – mosolygott gúnyosan az érsek) – igen, abban az időben még csak azt mondhatta „azoknak" – folytatta rendületlenül Leopold: és ha Wolfgang gyermeki bizonytalansága következtében meginogna szándékaiban, itt vagyok én, az apa, aki tudja, amit tudnia kell, és Wolfgang a legengedelmesebb fiú a világon.

– No hát az kétségtelen, hogy az a legjobb, hogy ön itt van. Nem szokásom mások véleményeit szajkózni, de az ön fiacskája hírét a legteljesebb mértékben máris igazolva látom. Karmester úr a testet öltött megbízhatóság és szépreményű sarja is az őszinteség mintaképe. Borzasztóan sajnálom, hogy tizenegyre iderendeltem a káptalan tagjait rövid megbeszélésre, és kedves fiát illetőleg nem tudunk ez alkalommal részletesebben beszélgetni.

Az érsek Leopoldot ugyanazon a tapétaajtón engedte ki, mint amelyen elébb Wolfgangot. A becsengetett lakáj egy kis üvegszekrényhez ment és onnan apró, szalvétaszerű kendőket vett elő, melyeket biztosítótűk segítségével a fal mellett sorakozó piros székek támlájára tűzögetett. Boldogult Zsigmond érseknek volt egy szenvedélyes rajongója és lelki leánya, aki a kanonokok székeire jelképes kendőcskéket hímezett (ezért tanult meg hímezni és rajzolni): az olvasó-kanonok számára nyitott könyvet, az éneklő-kanonoknak tátottszájú szeráfot, az őr-kanonoknak a pompei katonát, aki az ömlő lávában sem hagyja el őrhelyét, a címzetes kanonoknak, akinek sem szava, sem jövedelme nincs, és ezért „fű-kanonoknak" hívják: az elíziumi mezőket.

Ezek után a lakáj beengedte a káptalan tagjait, akik miután

megtalálták kijelölt helyüket, a karszékek előtt megálltak. Az érsek kérte őket, hogy foglaljanak helyet, és a következő rövid beszédet intézte hozzájuk. Közben föl-alá sétált előttük, olyan közel, hogy a térdüket súrolta, és úgy ejtette a szavakat, állát és száját eltakarva, mintha magánbeszédet folytatna.

– Önök előtt épp úgy nem titok, mint előttem, hogy megválasztásom előtt és után Salzburg utcáin, hol feltűnő, hol eldugott helyeken, bizonyos képecskék voltak láthatók, melyek egyrészt a németrómai császárság egyházi kiválóságait ábrázolták, másrészt engem, mint a római történelem zsarnok Sulláját, aki úgy írta alá a halálos ítéleteket és egész családokat száműzetésbe küldő leveleit, mint egy színigazgató az ingyen belépőket. A Sulla-figura tán azért is volt ilyen kézenfekvő, mert székhelyünk világhírű zenésze – Wolfgang Amadeus – éppen egy *Sulla*-operával tetőzte dicsőségét Milánóban. Azok az említett egyházi kiválóságok viszont azért szerepeltek körülkoszorúzva és szentképek módján gyertyákkal és mécsekkel ékesítve a házak falain, mert Salzburg ájtatos hívői ezzel akartak kifejezést adni abbeli véleményüknek, hogy inkább e jeles püspökök egyikét szerették volna az érseki trónon látni, szemben Hieronymusszal. Annál is inkább, mert azok szentek, jámborok, nyájasak, önmegtagadók, mosolygók, öregek és mindent megbocsátók. Figyelmeztetem a káptalant (semmiféle címet nem tett elébe), hogy a mosoly még nem jóság. Lehet együgyűség is. Figyelmeztetem a káptalant, hogy a mindent megbocsátás még nem okvetlenül Krisztus-imitáció. Lehet hanyagság is, cinizmus is, sőt a bűnösökkel való cinkosság. Többi jelzőmhöz már maguk is kitalálják a megfelelő értelmezést. Ugyanakkor a szigor nem zsarnokság, a rend nem elnyomás, hanem az egyetlen orvosság az anarchia ellen. Nem mintha aláírnám annak a bölcsnek mondását, aki azt állította, hogy a rend még az igazságtalanság árán is fenntartandó; de azért gondolkozzanak rajta. Elmélkedésük megkönnyítésére közölhetem, hogy személyem garancia a rend és igazságosság legharmonikusabb összeegyeztetésére. Mai zsolozsmájukat ajánlják fel azért, hogy az Isten a tárgyilagosság ajándékával tüntesse ki a káptalant. A szatirikus vagy émelyítő képeket nem kell leszedni: férges alma magától hullik. Köszönöm szíves türelmüket.

Közben Wolfgang már rég odahaza volt. Teljesen feldúlva mesélte anyjának, milyen esztelenül viselkedett az érseknél, elmondott mindent, amivel csak ember tönkreteheti jövőjét Colloredónál. Arról, hogy sokat ivott – mélyen hallgatott, ezt szégyellte volna bevallani az anyjának. Inkább arról beszélt, hogy nincs senkije, aki

előtt kiöntheti a szívét, mire aztán az anyja vágott durcás és tréfásan szomorú képet, úgyhogy Wolfgang indulatosan felugrott, és „haját tépve" elszaladt hazulról. Útközben azt hajtogatta, hogy „nem vagyok én semmire se jó, csak öngyilkosságra" – az egész ház sokáig visszhangzott, miután maga után bevágta a kaput.

Alig tett ilyen felhevült állapotban két-három lépést: az érsektől érkező apjába rohant. Legnagyobb meglepetésére, apja nem hordta le a sárga földig, pedig minden oka meglett volna rá. Ellenkezőleg, még ő biztatta Wolfgangot önállóságra és bátorságra. Hogy Wolfgang vallomása és Leopold taktikai lecke-kereplése vígjátékba illően ellentmondtak egymásnak: bagatell szamárságnak nevezte. A vén despotát, már mint Leopoldot, annyira kihozta sodrából a másik despota, hogy csak úgy csapkodta a borospoharakat a kocsmában, ahová Wolfganggal betértek, hogy kifújják magukat. Mikor aztán a fogadós, a csapos, a pincérlány és a tehénfoltos kutya is kórusban csatlakozott hozzá, Leopold kissé megijedt és humoros-tárgyilagos modort erőltetve, igyekezett *indokolni* az érsek viselkedését.

65

Mire hazaértek, a mama egy levéllel fogadta őket. Az érseknél három napig vendégségben volt egy olasz zeneszerző, az jelentette be magát délutánra Mozartéknál. Meg szeretné hallgatni Wolfgangot, és a szerzeményeibe is kedve volna belenézni, hogy „tanuljon" belőlük. Leopoldot megint elöntötte a méreg: „Tanulni? Ezt az aljas képmutatást! Tanulni. Vagyis leskelődni, szaglászni, a zseniális ötleteket ellopni, utána az érseknél Wolfgangot még jobban befeketíteni. Míg végül Velencében toronyba rakja a babért a Wolfgangból kimásolt dallamoknak és harmóniáknak köszönhetően. Remélem, hat tortát és extra puncsot készítettél, és az árnyékszék ajtajára mirtuszkoszorút fontál? – én is futok, hogy a legdrágább borokat vásároljam a kocsmában."

Azzal dühében Leopold máris elrohant. Útközben hangosan átkozta az egész „mecénás-rendszert" – nem lesz addig művészet a világon, magyarázta a csaposnak, míg a zenészek egy főkegyúr szeszélyétől függnek, adjon két litert, adjon három litert, az ára nem számít, zaufoltatni, zabáltatni kell az árulókat és rágalmazókat.

A vendéglőben mindenki csodálkozott, hogy Leopold ennyire kikelt magából. Az utcán ferde szemekkel bámulták a rohano és magában beszélő karmestert; kezében, zsebében, hóna alatt palac-

kok: mi történhetett vele? „Az elítélt adója a hóhérnak!" – kiáltotta fel az egyik ablakba, ahol Frau Stöckl öntözgette a járdát virágai helyett.

A mama valóban mindent elkövetett, hogy az olasz fejedelmi traktában részesüljön: ha a libamájba szarvasgombát tűzdelt, arra gondolt, hogy ettől valamelyik variációt az olasz nem fogja túl modernnek találni; mikor mézeskalácsból ormányos gondolát rakott egy hosszú tálra, abban reménykedett, hogy az olasz nem fogja kijelenteni: „német lehetőleg ne foglalkozzék zenével".

Leopold és a mama ott ültek az asztal mellett. A papa gyűlölettel nézte a színes csemegéket, „öt nehéz forint, csak hogy kigúnyolják őket". A mama csendesen szipogott. Wolfgang keresgélt a kottái között. Hol naiv kényszerűséggel azt szedte elő, amelyikbe egész agyát és szívét beleírta, hol meg épp azokat, melyekben semmit sem hasonlított magához. Az olasz egyébként váratlanul pontosan érkezett, jelezve, hogy sokkal rövidebb idő áll rendelkezésére, mint képzelte. Rögtön meglátta Wolfgang kottaszekrényét (ócska egy holmi volt); mikor az olasz vaktában kihúzott egy papírcsomót, Wolfgangnak kellett ölelgetni a két kis polcot meg a lábait, hogy a szekrény össze ne dűljön.

Azt hiszem az olasz a D-dúr szerenád andantéját nézegette. Mikor a mama kínálta, föl se nézett, csak a kezével intett, hogy nem kell. Wolfgang ugyan szeretett volna sírva fakadni, de hogy anyját vigasztalja és titkolja idegességét: az olasz háta mögött szamárfüleket mutogatott, amitől a két szülő halálra rémült.

Az olasz végül is nyilatkozott:

– Pontosan azt látom ebben, amire az érsek úr őexcellenciája hívta fel a figyelmemet. Tulajdonképpen fölösleges is volt eljönnöm, mert őexcellenciája ízlése szinte csalhatatlan. („Jól kezdődik a tanulás" – gondolta Leopold.) Erre az andantéra mondják ugyebár az örökké pityeregni szerető hölgyek, hogy: „költői". Van valami veszélyes, sőt talán hazug és épp ezért ellenszenves ebben a lírizálásban. Ön még fiatal, de nem lehet elég korán leszokni róla. Az oboa-melódia a kódában ragyogó példa erre. Valami kacér, csábító, mindenáron elbűvölni akaró van benne – ön tetszeleg a fájdalmában? A koncertáló epizód, a hegedűszóló igazán virtuóz dolog, de megint csak önről szól, megint csak zseniális, de csalóka pipere. Mintha az emberiség, például én vagy az egész olasz vagy német nép nem is volna a világon. Nagyon helyesen jegyezte meg Bolognában gróf Genzano: „nem érti, hogy ez a hülye itáliai arisztokrácia mért ünnepli Mozartot, mikor nem neki, vagyis a népnek játszik és

költöget, hanem csak saját magának". A zene neveljen, a zene szórakoztasson. Szerenádja erényeit egy pillanatra sem vonom kétségbe: de ezek passziók, magánügyek, bizonyos szempontból szemérmetlen gyónások. És a finálében nem kell egyéniségünkről megfeledkezve a mannheimi crescendók ölébe vetni magunkat. Az egyéniség nagyon fontos, a legfontosabb.

Mikor Wolfgang kinyitotta a száját, hogy bizonyos ellentmondásokra hívja fel az olasz figyelmét, Leopold intett, hogy ne szóljon. Ez annál könnyebben ment a halottfehér Wolfgangnak, mert ekkor jelent meg Nannerl. „Hát mi az?" – kérdezte bájos házsártossággal – „se nem isznak, se nem esznek?" – azzal teletöltötte az olasz poharát, magának is öntött egy kisebb pohárba, és koccintott az olasszal.

A muzsikus a csinos nimfától és a bortól azonnal felélénkült, percek múlva tudomást sem vett a didergő családról, csak Nannerlnek udvarolt, ontotta az ónápolyi és újportugál bókokat, épp csak hogy ölébe nem ültette Wolfgang nővérét. Később átment vele a zongoraszobába, még csak egy „szabad?"-ra sem méltatva a társaságot. Odaült a hangszerhez, flaskóját a gyertyaállványra tette, és valóban ragyogó változatokat játszott, égő szemmel epekedve Nannerl után, az előbb szidott oboa-melódiára és hegedű-szólóra. Ez így ment vagy egy órán át, és mikor a bortól elkábulva a billentyűzetre esett a feje, nehezen mozgó ajkaival az oboát próbálta utánozni. Ezek a pimasz taljánok még részegen sem énekelnének hamisan.

Mikor a zenész felébredt és elrohant, az ajtóban hadarva suttogta Leopoldnak: azt, hogy berúgott, bátran kikürtölheti az egész világnak, de hogy a D-dúr szerenád a legszebb zene, és ha szerelmes lesz, csak ezt fogja játszatni Velencében, arról szigorúan hallgasson a család. „Az ilyesmi nem Hieronymus-dolog" – mondta kacagva s azzal bizonytalan lábbal kocsijába vetette magát. A zárt ajtón keresztül is hallatszott, mekkorát koppant a feje a hintó túlsó ablakán.

Leopold persze perceken belül összehívta a szomszédokat és a megmaradt csemegéken lakmározva, reggelig tárgyalták a szófélképpen magyarázható látogatást.

Az öreg oboásról, aki mindezt feljegyzi önnek, bizonyára rég megfeledkezett már, kedves Johann Meyer, és ez is a rendje a dolognak. Viszont mégiscsak kénytelen vagyok magamat is megemlíteni ebben a fura históriában. Mikor úgy hajnalfelé elnéztem Leopoldot

kedves plébánosai, komái és tubákoló brácsásai társaságában, halkan megjegyeztem:

– Te, ne haragudj meg érte, de itt valami nincs rendben. Megmondom mi. (Vigyáznom kellett a logikára, mert az olasztól meghagyott italokból én is kivettem a részemet.) Ha te egyrészt csak ezekkel a salzburgi kisemberekkel, nagyon jószívű, de nagyon jelentéktelen kántorokkal, kereskedőkkel meg keresztapákkal barátkozol – másrészt meg csak királyi, bíbornoki meg pápai mecénásokra számítasz: valami nagy baj lesz a te Wolferled karrierjével. Délelőtt olyan hangosan szidtad ezt a megbízhatatlan, szeszélyes mecénás-vircsaftot, hogy a verebek is leestek a fáról. És ebben egészen igazad volt. De közben holnap folytatod ugyanott, ahol abbahagytad. Magad mondtad, hogy Bécsbe készülsz. Megint ajánlólevelet koldulsz iksz bárótól ipszilon márkízhoz, és ipszilon márkíztól iksz báróhoz, és ha nem sikerül a dolog: leültök halotti torra bécsi harmonikásokkal, kolduló barátokkal és tizedrangú szövegkönyvpoétákkal. Ezek mellékutak. Ezek rossz utak. Valahogy ügyetlenül fogod meg a dolgot. Joggal válaszolod erre, hogy ha ilyen okos vagyok: mondjam meg, mit csinálj? Egyelőre, sajnos, semmit sem tudok, de hidd el, többet töröm rajta a fejemet, mint képzeled. A stratégia mindenesetre rossz, nem a megfelelő emberekkel érintkezel, valahogy másképp kellene elindítani a dolgot, másféle közönség irányába tapogatózni... No de hát fogjam be a számat, ha nem tudok határozottat mondani – mi?

Leopold valami gúnyos megjegyzést eresztett meg, hogy talán szabadkőműves vagyok? vagy valami holdkóros „néppárti"? – én óvatosan hümmögtem. Mikor Leopold és Wolfgang hamarosan Bécsbe utaztak, Leopold el sem búcsúzott tőlem. Azt hiszem, szégyellte magát.

66

Az úton Leopold megint nyugtalan volt. Tudtam, hogy sokat fog rágódni azon, amit útravalóul adtam neki, azonkívül Wolfgang bizonytalan jövője is izgatta, homályos bölcselkedéseimtől függetlenül. Ráadásul mindenki csak arról beszélt, hogy a jezsuita rendet most már egész biztosan fel fogják oszlatni. „Oszlatnák már fel az egész világot!" – mondta keserűen a postakocsisnak, miközben lovakat váltottak –, „minek apránként levágni a kutya farkát"?

Bécsben teljes volt a felfordulás: a pápa valóban szélnek szórta a rendet. A kolostort óriási tömeg vette körül és izgatottan

lesték: mi fog történni? Ha nem történt semmi, annál jobb, a képzelet szabadabban működhetett. A csőcselék megrohanta a borospincéket, a császári rendőrség karddal verte szét őket. A kollégiumi diákok összetörték vagy az utcára hajigálták az iskolapadokat és gúnyverseket énekelve megszállták a kocsmákat. Viehofen bárónő nagybetegen hintójába vetette magát, és vágtában rohant barátnőihez, hogy tiltakozó levelet írjanak a pápához, esetleg az újonnan feltalált „Luft-Maschine"-vel repüljenek zarándokokként Rómába. Mikor Viehofen bárónő vagy tizenöt barátnőjével visszaérkezett palotájába (még a hintó tetején is kopasz vénasszonyok ültek), hogy megbeszéljék a dolgot, a kapuban már egy pap fogadta őket, nyomdafestéktől nedves papírlappal a kezében. A pápai *breve* egyik példánya volt, melyben őszentsége kiközösítéssel fenyegette meg azokat, akik csak egyetlen szóval is tiltakozni mernének a rend feloszlatása ellen. Erre a kopasz barátnők szétszaladtak, Viehofen bárónő meg össze akarta tépni a felolvasott iratot. Mikor látta, hogy az utcanép a „kiközösítés" szó hallatára térdre borult, összeszorított szájjal berohant a kapun. Hallatszott a lapát-nagyságú kulcs csikorgása a zárban.

Ez nem volt a megfelelő lélektani pillanat, hogy Leopold ajánlólevelet adjon át a bárónőnek. Voltak urak, akik tíz-húsz jezsuitát hívtak palotájukba, és a teraszon sétáltak velük fel s alá, dacolva a pápai brevével. Másutt meg jámbor hölgyek, akik épp zokogó alázattal gyónták bűneiket húsz éve ismerős jezsuita lelkivezetőjüknek: mikor meghallották a feloszlatás hírét, felpattantak a térdeplőről és inasaikkal az utcára hányták a kővé vált pátereket.

Az udvari végrehajtók pillanatok alatt a kolostorban termettek. Vaságyat, gyémántkeresztet, kaszát, ereklyetartókat, görög szobrokat és ábécés könyveket sorba becsomagoltak, pecsételtek, számoztak. Kisebb-nagyobb csoportok egyéb szerzetesházak előtt is tüntettek. Dominikánusok, ciszterciek izgatottan rohangáltak egymáshoz – megtárgyalni, mi a teendő, ha őket is utoléri a vész?

Leopoldék akárhová mentek, csak a jezsuita-ügyet tárgyalták. Sokhelyt senki sem volt otthon, mert titokban, álruhában próbálták menteni a jezsuita vagyont azokról a helyekről, ahol még nem jelentek meg a császári végrehajtók. Egyik püspök a másik után hajtott a Burgba, hogy az egyház és az udvar közötti súrlódásokat enyhítsék vagy kiélezzék. Mikor Leopoldék a salzburgi érsek hintóját pillantották meg vendéglátóik ablakából, Leopold kacagva jegyezte meg, hogy talán most kéne eljátszani, éjjel, a D-dúr szerenádot a császári palota kivilágított ablakai alatt?

A házmester persze minden szót hallott, ő ott állt a császárnő erkélye mellett: Hieronymus két öklével csapkodta az asztalt, József trónörökös az utcára hajított egy kandelábert, az egész udvar azt ordította, hogy szigorúan az ő hatáskörébe tartozik a pápai rendelkezés végrehajtása. Erre Hieronymus kijelentette, hogy ez az egyház jogainak sárba tiprása; a császárnő az udvari kápolnába zárkózott és addig fog imádkozni, étlen-szomjan, míg nem lesz békesség Bécsben.

Leopold ekkor meglátogatta Gassmannt, az udvari karmestert. Nagybetegen találta, irtózatos fájdalmak közepette – tűhegyes vesekő kínozta. Szobáját ugyan sűrűn elfüggönyözték, úgyhogy utcai lárma nem hatolhatott be hozzá, de a doktorok a szalonban nem az operációról, hanem a rend feloszlatásáról vitatkoztak. Leopold később is többször meglátogatta az alig negyvennégy éves karmestert, aki szenvedései közben is szeretettel olvasta Wolfgang kéziratait – mikor egyszer csak megjelenik az érsek egyik titkára Leopold lakásán, és levelet nyújt át neki. A titkár a következő kommentárt fűzte hozzá:

– Névtelen levél, az érsek úr őexcellenciájához címezve. Névtelen leveleket nem veszünk komolyan, de komolytalanul sem. Szeretnők, ha ön is tudomást venne tartalmáról – azzal a titkár máris távozott.

A névtelen levélíró arról beszélt, hogy Leopold kizárólag azért jött Bécsbe a fiával, hogy bevárja Gassmann udvari karmester halálát, és rögtön utána Wolfgangot dugja a helyébe, fittyet hányva a salzburgi zenekarnak. Leopold és Wolfgang vagyonokat pazarolnak azokra az ajándékokra, melyekkel a haldokló Gassmannt be akarják hálózni, miközben Salzburgban gondosan játsszák a nyomorgó család színpadi szerepét. Ha az orvosi kar borúlátó jelentést közöl, Leopold mosolyogva sétál az udvari zenészekkel a nyilvános parkokban, ha viszont Gassmann jobban van, mindenkinek a fülét csak azzal tömi, hogy Wolfgang nem cserélné el a salzburgi koncertmesterséget a vatikáni kórus vezetésével sem.

„Nyilván az az olasz írta, aki berúgott nálam" – gondolta Leopold, aki mindig kész volt az efféle következtetésekre. Ezek után még gyakrabban járt Gassmannhoz. Sem a nagybetegnek, sem Wolfgangnak természetesen nem szólt egy szót sem.

Viszont mikor augusztus elején a császárnő fogadta őket, egy kicsit úgy járt, mint Wolfgang az érseknél: jóformán minden udvarias formulát kerülve, elővette a névtelen levelet, felolvasta a császárnőnek, könnyes szemmel kérte, gondoskodjék Wolfgangról,

hogy ilyen aljas rágalmaknak többé ne lehessen kitéve. Wolfgang a távolból nézegette a császárnő spinétjét. Mikor a komornyik kivitte a szobában felejtett névjegytálcát, flegmával és ünnepélyesen fekete selyemkendővel letakarta a hangszert, és mintha nem is a földön járna, eltűnt a szobából.

– Úgy éreztem magam, mint egy eladásra kínált állat, akire alkusznak, akinek titkolandó betegsége van – mesélte Wolfgang –, a zongorát az orrom előtt csukja be egy géppé vagy szellemmé semmisült lakáj, az apám könnyezik: hát mik vagyunk? Bűnösök? Koldusok? Leprások? Az egész olyan volt, mint egy rossz álom – egyszerűen nem értettem, hogy a tehetségem mért teszi tönkre az apámat? Az, aminek a legnagyobb boldogság forrásának kéne lennie, az mindössze arra való, hogy szüleim gyilkosa legyek? Mikor a császárnő felkelt, és egy vázában elkezdte rendezgetni a dáliákat, jelezve, hogy mehetünk, apám a mondatot félbehagyva indult kifelé. Én minden etikettet sutba dobva odamentem a császárnőhöz, akivel valamikor csókolóztam, és így szóltam hozzá: „Felség, úgy beszélek felségeddel, mint az anyámmal. Mondja meg, mi a hiba bennem? Frivolitás az, hogy a világon semmi sem érdekel, csak a komponálás? Hiba és ügyetlenség, hogy nem keresem a híres művészek barátságát, és ahelyett, hogy belevetném magam a zenei életbe: csak zenélek? Gyónjam meg és szánjam-bánjam, hogy üres klimpírozásra nem tudom, egyszerűen nem tudom azt hazudni, hogy „Apolló ejtette a földre lantját"? Naivitás, hogy a szívemre hallgatok? Ez azt jelentené, hogy a Felséged csodagyerekéből csak egy butagyerek maradt? Felséged zenész, Felséged birodalmak anyja, Felséged indított el a pályámon: mondja meg, tanítással, szidással, gyakorlati útmutatással, hol van a hiba, kiben van a hiba?"

A császárnő szórakozottan megsimogatta fejemet, mintha még most is csak hétéves volnék, és megkönnyebbülten sóhajtott, látva, hogy apám két kézzel rángat ki a fogadószobából.

Azt hiszem, az ön krónikása, kedves Johann Meyer, joggal lehet büszke arra, hogy Wolfgangban ugyanolyan gondolatok motoszkáltak, mint a szegény oboásban, mikor a bécsi út előtt Leopolddal beszélgetett. „Orientation malourde" – ügyetlen tapogatózás – mondta az udvarmester a császárnőnek: Leopold még hallotta, mert a lépcsőn megállt, hogy a különböző ajánlóleveleket ugyanolyan rendben rakja zsebeibe, mint eredetileg voltak. Leopold érezte (sőt gyötrődött rajta), hogy az én szavaimnak, az udvarmester gúnyos megjegyzésének, sőt Wolfgang gyermeteg kitörésének nagyon is súlyos és gyakorlati tartalma van fia elhelyezkedését illetően.

Viszont mikor egy-két év múlva, először titokzatos, de később annál kedvesebb vendége érkezett, ismét visszaesett a „fejedelmi pártfogók" régi kerékvágásába. Igazán nem tehetek szemrehányást neki, hiszen jómagam sem tudtam határozott tanáccsal szolgálni. Leopoldék valamelyik szomszéd kertben kávéztak, mikor a szobalány jelenti, hogy egy pap keresi a famíliát. Bocsánatot kér, hogy zavarja a vendégeskedést, de tíz perc múlva utazik tovább, viszont nagyon fontos ügyben szeretne beszélni Leopolddal és Wolfganggal.

Mekkora volt a család meglepetése, mikor az egyszerű papban Zeyll grófot ismerték fel, Wolfgang régi, őszinte rajongóját. Egyébként az ő lovagias – evangéliumi vagy gőgös? – visszalépésének köszönhette Hieronymus, hogy ő lett a salzburgi érsek. Mikor a papa és Nannerl minden kedvességet elmondtak, és agyon kínálták, a jámbor pap – azóta chiemsee-i érsek – maga elé ültette Wolfgangot, mintha még most is kisgyermek lett volna, és ezt mondta:

– Ne csinálj nagy lármát, és ne ugrálj a kredenz tetejére, mint egy bakkecske, ősi szokásod szerint. Azért jöttem múzsai fenséged elé álruhában, hogy egy kis örömhírt hozzak neked. Különben is úgy érzem, hogy nem ez a koszos abbé-ruha a maskarám, hanem a hermelin meg a violaszínű selymek.

Erre a mama átrohant a másik szobába, és behozta azt a képet, melyet Hieronymus megválasztásakor festettek és akasztottak ki az utca falára: Zeyll grófot ábrázolta, mint vezeklő szentet. A gróf jóízűt kacagott az ájtatosan eszményítő képen, és azt mondta, hogy karikatúrának nem is egészen rossz.

– Münchenben nagyban készülnek a karneválra – folytatta az érsek – és én rögtön arra gondoltam, hogy neked kellene megírnod az ünnepi nagykomédiát. Bolondokkal, hősszerelmesekkel, ruhacserével, párbajjal, bukfenccel, szóval mindazzal, amit pályáskorod óta szerettél játszani. Ez vagy te, ez kell a közönségnek, princnek, pincemesternek egyformán.

A család erre szinte operai négyes formájában szólt közbe, a panasz egész „mozartosan" humoros és tragikus árnyalataival: Hieronymus haza is alig engedi Wolfgangot – hogy tűrné a müncheni utat és a müncheni sikert vagy bukást?

– Ta-ta-ta – intette le őket egy mindenen túl levő mosolygó remete vagy tán blazírt arisztokrata hangján gróf Zeyll – az ilyen burleszk lamentókat az operába, ne nekem! Olyan buta az egész család, mint három évvel ezelőtt. Mintha én mindezt nem tudnám

magamtól is. Ezen a vidéken utazgatok, elmegyek a nagy Hieronymushoz, és rögtön beszélek vele a dologról.

Azzal zsákszerű, lyukas zsebéből előszedett egy könyvet, Wolfgang rögtön tudta, hogy operaszöveg, ki is akarta kapni Zeyll gróf kezéből, de az fügét mutatott Wolfgangnak, mint egy kisdiák vagy tréfáló mikulás, és visszasüllyesztette a librettót a zsebébe.

– Hohó, várj csak, Katzerl. Majd ha végleg elintéztem az ügyet, megkapod. Ha már nem én ülök Salzburg trónusán, a legkevesebb, amit Hieronymus tehet, hogy kérésemre elenged téged. Különben ma egész álarcosbál lesz az érsek kertjében: maga a müncheni választó, Maximilián is ott van – szintén maskarában, vándorszínésznek vagy nőnek öltözve, mint tudom én, élvezi az ilyen dolgokat. Ő is pártfogolja ügyedet, igazán nem kellett puhítanom, ő is szeret téged, Isten tudja miért, talán mert olyan bolond, mint én – no, ne vesztegessük az időt, megyek és utána beszólok. Az egészről egyelőre nem tudtok semmit.

Wolfgang azt lódította az apjának, hogy a zenekarba kell rohannia, próbája van, pedig a konyhában megbeszélte Nannerllel, hogy egy bozóttal benőtt ócska vasajtón beszöknek az érsek kisvillájának kertjébe, és kilesik a mulatságos találkozót. „Bár nem is tudom, mért megyek oda" – magyarázta suttogva az utcán testvérének, mint egy vén betörő –, „azt hiszem, máris sokkal jobban látom az egész triót, mint a jázminbokrok mögül".

A kamaszos terv pompásan sikerült. Sajnos, nem jázminbokor volt titkos páholyuk, hanem csalán és szamárkóró – úgy látszik ez a divatos „ősvadon"-hoz tartozott –, Hieronymus, Miksa fejedelem és Zeyll gróf ott borozgattak egy kerek kőasztalnál. Wolfgang borzasztóan élvezte a lógó szemhéjú tirannus zavarát. A chiemsee-i érsek ördögi gyönyörűséggel játszotta a szegény papocskát, felhúzott vállal, lehorgasztott fejjel, ironikus túlzással utánozva azt a „szentképet", melyet Mozart mama mutatott róla. Miksa fejedelem ugyan nem öltözött velencei kurtizánnak, de nagyon nőies volt: csipke, parfőm, aranyszőke paróka és szikrázó lornyon. Mikor a gáláns gavallér és a ritkahajú aszkéta a maguk egyéni modorában dicsérték Wolfgangot, Wolfgang úgy összecsipkedte örömében Nannerlt, hogy utána a csalánszúrást fel se vette. A legizgalmasabb azonban az volt, hogy Hieronymus mindkét protektorát felülmúlta a dicséretben, méghozzá nem hazug frázisokkal, csak hogy hízelegjen vendégeinek, akiknek le volt kötelezve, hanem a legpontosabb zenei elemzéssel. „Nézd a disznót" – súgta Wolfgang Nannerlnek –, „azért tudja az öreg, hogy kivel van dolga!" – mire Nannerl könnyezve a boldog-

ságtól, azt mondta Wolfgangnak: „Ön naiv és öntelt, Monsieur Mozár (franciásan mondta), mindent azonnal készpénznek vesz." Mikor egy nagy csókot csattantott Wolfgang képére a bokorban, Hieronymus érsek a legkomolyabb természettudományos képpel magyarázta távozó vendégeinek, hogy ez a hang a „csattogó csévik"-é, egyike a legritkább madaraknak, csak az ő parkjában tojik.

68

Mire a müncheni utazásra sor került, zord tél volt már. Wolfgang úgy festett a szellős-huzatos postakocsiban, mint egy kis medvebocs vagy keresztelőre bugyolált csecsemő. A mama meg a papa félóráig csomagolta, kendőkbe, prémes bundába, coboly skapulárába – ha nem harsan fel a postakürt, talán még a szomszédasszony dunyháját is rárakták volna.

Megérkezés után azonban borzasztóan feldagadt az arca, ami rettenetesen elkeserítette Wolfgangot, mert hiába viselte a legelegánsabb ruhákat, a hóember-fej nagyon nevetséges volt, a színészekkel sem tudott „normálisan" beszélni, értsd: túlordítani egy sereg tenoristát és sikongó szopránát. Végül is nem volt mit tenni, egy hétig áristomban csücsült, ami a higanytermészetű Wolfgangnak a legnagyobb kínszenvedést jelentette. Percenként nézegette magát a tükörben; időnként, ha vendégek jöttek, egy oboát szopogatott, mintha teli pofával fújná, amin persze a vendégek nagyon jól mulattak, de Wolfgangnak csak még jobban megfájdult a foga.

Egyszer azonban teljesen megfeledkezett fájdalmáról és gőzölgő borogatásairól. Éppen az ablak mellett sétált, mikor egy hatalmas társzekeret pillantott meg: a díszleteket vitték az operába, még hozzá rikító zöld fákat, egész erdőt. Közben meg esett a hó, úgyhogy az igazi örökzöld meg a papírpálmák majdnem egészen fehérek lettek; letakarni sehogy sem lehetett őket, viszont amúgy is csak pár lépésről volt szó. Wolfgang, akit a külvilág tárgyai sosem foglalkoztattak, ettől a képtől különlegesen meghatódott. „Ez biztosan jelent valamit, érzem, hogy jelképes látványosság, szomorú is, szép is, nevetséges is." Úgy érezte, hogy neki kéne betakarni őket, hiszen az ő fái, az ő fagyoskodó gyermekei, az ő operája hűséges szereplői – az *Álkertésznő*-ről volt szó –, költő bizonyára verset írna róla, a papiros-virágokról, a komédiáról, hazugságról és nyárról, mit tudom én miről. Ha ő, Wolferl, tenne bele egypár taktust

az operába: az egész banda rárohanna, hogy „kiesik belőle", „modern", Mozartra megint rájött a bolondóra és a többi.

Majd kitekerte a nyakát, hogy utolsó percig lássa az egymáshoz koccanó díszleteket.

Mikor délután egypár énekes jött hozzá, ezt-azt Wolfganggal kipróbálni, mindig csak a hócukros művirágokról beszélt. Nem áztak-e össze? – szegények, olyanok voltak, mint a fáradt rabok vagy vándorló bohócok. Mikor egy kottamásoló azt a banalitást mondta, hogy „ebben a képben benne van a művészek örök sorsa", Wolfgang úgy tapsolt neki örömében, mintha legalábbis Apolló magyarázta volna meg a látomás értelmét.

Persze az énekesek nagyon elzüllöttek, míg Wolfgang a fogával kínlódott, Leopold meg nem akart erőszakos lenni, nehogy ezzel rosszat tegyen fiának.

Zeyll gróf, aki mint egy kissé asztmás, de annál fürgébb őrangyal kísérte Wolfgang minden lépését, a tolakvás leghalványabb árnya nélkül: egy tavaszias délelőttön elhozott egypár énekest Wolfgang ablaka alá, és elénekeltetett velük egy jelenetet az *Álkertésznő*ből. Mindenki a farsangra készült: a kép ragyogóan illett a karnevál hangulatába. Leopold is nagyon boldog volt. Főleg azért volt engedékeny hangulatban, mert reggel a mama küldött egy nagy csomaggal salzburgi tubákjából. Az énekeseket persze felhívták, és Wolfgang mindjárt megragadta az alkalmat, hogy a legizgalmasabb jelenetek egyikét, melyben a hősnő és a hős az éjféli erdőben megbolondulnak: pontosan az ő ízlése szerint betanítsa.

Amilyen változást hozott Wolfgang számára a behavazott papírlombok megpillantása, olyan „korszakot" jelentett az énekesek életében ez a próba. Wolfgang ledobta a borogatást a fejéről, és maga mutatta meg, hogy kell megbolondulni úgy istenigazában és – mégis muzikálisan. Arckifejezése még groteszkebb és félelmetesebb volt azáltal, hogy hangjával a különböző hangszereket is utánozta. Társaságban gyakran kérték, hogy mutassa be kedvenc tréfáját, és utánozza a hegedűsök kadenciáinak öt-hat hangból álló akkordjait. Talán még Leopold sem látta így Wolfgangot. Holdkóros volt, bohóc volt, delejező volt; állathangokat utánzott, és síri szellemként kantilénázott: mintha tizenkilenc éven át csak *játszotta* volna a jó fiú szerepét, és most végre álarc nélkül jelennék meg a közönség előtt. Leopold azt hitte, hogy Wolfgang soha nagyobb taktikai hibát nem követett el, de ebben tévedett: a színészek még a lépcsőházban is halkan beszéltek a „szakmai" döbbenettől.

A bemutatón is rendkívüli sikere volt. Leopold és Wolfgang

csak azon bosszankodtak, hogy a salzburgi érsek, akit úgyszólván minden pillanatban vártak, nem volt tanúja Wolfgang győzelmének. Viszont vigasztalásul szolgált az az ünnepélyes fogadás, melyet Hieronymus a müncheni arisztokráciának és zenészeknek adott, műkincsekkel telezsúfolt palotájában. Leopold és Wolfgang büszke szerénységgel igyekeztek mindig a háttérben maradni, onnan hallgatták a magasztalásokat, melyekkel Hieronymus fülét teletömték.

Az érsek karszéke egy Diána-szobor talapzata mellett állt; Hieronymus gyűrűsujjával az istennő lábakörmét piszkálgatta. A második énekesnő (elég rikácsoló hangja volt) éppen efféléket mondott (Wolfgang közben váratlan érdeklődéssel tanulmányozta az árnyékban Diána hátsó idomait):

– Én vagyok a leghitelesebb tanúja ennek az isteni zenének, mert betegen énekeltem. Márpedig nincs az az olimpusi szerző a világon, akinek én énekeljek, ha egyszer rosszul vagyok. De ezt eléneke1tem. Ez meggyógyított. Pedig Mozart maga volt az oka betegségemnek, a szemébe is mondanám, ha itt volna – s azzal körülnézett, habot fújva a kivágást szegélyező csipkékbe, de Wolfgang most háttal állt egy sötét sarokban, és mélyen lehajolva egy nemlétező akvarellt lornyonozott a falon. – Igen, szemébe is mondanám: az a ... az a ... szóval Zeyll érsek úr őeminenciája fejébe vette, hogy a legnagyobb hidegben szerenádozzunk az isteni kompozitor ablaka alatt, és én bolond, belementem a dologba, mire kiújult a betegségem... tudniillik aranyer... szóval mindegy, sajnos, nem vagyok egészséges. De ha az ember két taktust énekel ettől az ördögadtától – csak tudnám hol bujkál?

Az érsek recsegő mosollyal megjegyezte, hogy udvari orvosának legyen szíves a művésznő kijelölni azt a „két taktust" - ki tudja mikor lesz szüksége ilyen kúrára? Utána őexcellenciája fel akart kelni, de egy testes dáma mind a két kezével a szó szoros értelmében visszanyomta a karosszékbe, úgyhogy a Diána-szobor is megingott. A hölgy valami soha el nem állítható, szürcsölő hangon magyarázta, hogy:

– Egyesek azt mondják, hogy a megőrülési jelenet az ízléstelenség teteje, és maga Orpheus sem tudna mit kezdeni ezzel az esztelenséggel: és Mozart mégis, itt is Mozart...

– Nem is beszélve arról a zseniális fogásról – mondta egy mefisztó-szerű alak, aki nyilván közeli rokona lehetett Colloredo grófnak, mert mindeddig cinikus mosollyal az érsek széktámlájára könyökölt, és csak most lépett elő –, arról nem is beszélve, milyen színpadi ösztönt és zenei tudást tételez fel, hogy az erdei jelenetben

a hangsúly a zenekaron van, és az énekesek csak villogó dallamfoszlányokkal szerepelnek. Milyen misztikus az éjféli erdő! Maga lehetne az antik alvilág, ha a fúvósok nem kacarásznának és a basszusok nem vakkantanának közbe.

Mikor az érsek merev érdeklődéssel valami „igen?"-félét mondott, egyszerre csak óriási legyező mögül, ízes salzburgi hangon valaki közbeszól:

– És excellenciád azt is megtudta volna, hogy Wolferl milyen tisztességes tragikus fickó, „was für ein anständig tragischer Bursch" – s azzal a legyező peremén megjelent Nannerl orra. Hirtelen összecsapta az óriási pávafarkot és a padlón szétterülő szoknyával knixelt az érsek előtt. Kacér fejtartással csókolta meg a kezét.

– Nohát a szerző édestestvére valóban a tárgyilagosság megfellebbezhetetlen fóruma – mondta harsány, de nem barátságtalan kacagással az érsek, és félrevonult az egyik sarokba, hogy egypár zord vagy rókaképű figurával tárgyaljon.

Az ördögnek mindig megvannak a maga cinikus kis fogásai, minélfogva az aranyeres énekesnő az egyik szalonban rosszul lett, úgyhogy az érseknek alkalma volt az olcsó helyzetet kihasználni, és mikor saját maga kísérte egy másik énekesnő társaságában a kapu előtt várakozó kocsijába, megjegyezhette, hogy – „a Mozart-zene gyógyhatása úgy látszik nagyon rövid lejáratú".

Wolfgang önző szempontból is nagyon szomorú volt az énekesnő betegsége miatt: ha nem gyógyul meg, el kell halasztani a második előadást, márpedig Nannerl az elsőnél sem tudta, hová legyen örömében, a második meg éppen Wolfgang születésnapjára esett volna, és Nannerl ezer meglepetést talált ki öccse számára. Wolfgang jóformán naponta meglátogatta az énekesnőt, persze nem mindig engedték be az orvosok. Elég tragikomikus volt a helyzet, mert a napi hivatalos jelentés szerint kellett rövidítenie vagy alakítania a vígoperát; ha súlyosabb volt az énekesnő állapota, sokat, ha kedvezőbb volt, kevesebbet javított, illetőleg egy csomó taktust visszarakott a helyére.

Később is volt alkalmam megfigyelni, hogy Wolfgang ilyenkor néha dühében falhoz vágta az egész partitúrát, úgyhogy nekem kellett összeszedni a szertehullott lapokat, máskor meg a legnagyobb közönnyel vagy humorral szabdalta, nyirbálta műveit az énekesnők kedvéért, mintha semmi köze sem lett volna hozzájuk. Felhők felett lebegő nirvánai hangulat vagy művészi biztonság eredménye?

A születésnapi előadás elmaradt, úgyhogy az otthoni ünneplés elég szomorú volt. Az énekesnő levélben kérte Wolfgangot és Nannerlt, hogy jöjjenek el hozzá este. Wolfgang, amilyen bolondos volt, jóformán minden születésnapi ajándékát elvitte a beteg énekesnőnek. A nő egyedül volt, szinte könnyezve kért bocsánatot Wolfgangtól, hogy miatta maradt el a január 27-i előadás. Wolfgang ült az ágy egyik oldalán, Nannerl a másikon, és igyekeztek szórakoztatni a művésznőt.

Wolfgang olaszországi emlékeiről beszélt, *egy* igazságra három füllentést tetézve, „csak hogy az énekesnő jobban mulasson". Nannerl meg a Nagy Pletykát teregette, melyről egész München beszélt. Persze az énekesnő is hallott egyet-mást, de Nannerl olyan lihegő allegróval adta elő a dolgot, Wolfgang meg annyit komédiázott közben – a forró kézcsókokról nem is beszélve –, hogy az énekesnő boldogan hallgatta az egymás szavába vágó két felnőtt gyermeket. A borospalack a paplanon volt, a művésznő ölében, és csak az ő engedélyével kaptak belőle. A vendégeknek nem volt okuk fukarságról panaszkodni.

– Én mikor először hallottam az *Orfeó*-t, még nem tudtam semmit – mesélte Nannerl. (Ez az *Orfeó* volt a „tragikus opera", egy Tozzi nevű olasz szerzeménye, Wolfgang vígoperája mellett, úgy, ahogy ez már farsang idején szokásban volt.) – Csak ülök, ülök a színházban és nézem, ahogy Tozzi úr szenvedélyesen dirigál a feleségének, aki Euridikét énekelte. Az asszony csupa engedelmesség, alázat és csodálat, úgy néz a férjére, mint a félájult Magdalénák a keresztfára. Közben mellettem azt suttogják, hogy azt a szerelmes áriát, melyet a felesége igyekszik a legszeráfibb tökéletességgel énekelni: a férje a színpad melletti páholyban ülő Seefeld grófnőnek, a szeretőjének írta. Tozzi most csinált belőle szoprán-áriát, hogy a barátnője színpadról is hallgathassa; a szélhámos Tozziban volt annyi szemérem, hogy legalább ennyit takarni akart a dologból. Van ennél nevetségesebb, szerencsétlenebb jelenet? Van ennél aljasabb férfi a világon? A szentségig önfeláldozó feleségével énekeltetni a... majd mondtam valamit, kihez írt szerelmi vallomását!

– És az emberek még azt mondják, hogy én írtam az opera buffát – vágott közbe Wolfgang – és Tozzi a seriát! Ez a Seefeld grófnő elrabolta a férje és gyermekei ékszereit, kiszökött Hollandiába, Tozzi meg az ékszerek és a pénz másik felével itt bujkált

Münchenben, miután második Orfeuszként ünnepeltette magát. Egész rablóbanda feje volt, és közben kolostorokba szaladgált lelkigyakorlatra és kripták zugaiba dugdosta az ékszereket. A felesége meg még mindig nem tudott semmit! Csak zabálta a nyerstojásokat, hogy még szebben énekelje Euridikét, és mikor a rendőrség házkutatást tartott nála, könnyesre kacagta magát ezen a „charmante" farsangi tréfán!

Wolfgang és Nannerl késő éjjel jöttek el az énekesnőtől, Wolfgang karonragadta nővérét, és mint egy szökellő őz, vágott neki a villával szemben levő sötét parknak.

– Születésnapom van, és igazán még nem is ünnepeltünk! Farsang van, és igazán még nem is farsangoltunk! Hogy vagy szerelmes donnám, mitől félsz, mért tipegsz ilyen óvatosan? Nem látod, hogy Johannes Chrysosthomus Wolfgangus Amadeus Sigismundus Mozartus tiszteletére süt a nap? Kinyíltak a virágok, csörögnek a madarak, és kötéltáncot járnak a szitakötők az ökörnyálon. Gyere táncolni, gigue-t, menüettet, bourrét, chaconne-t, sarabande-ot, amit akarsz, én vezetlek! Te vagy a legszebb nő a világon! Egy uhu-huhu épp most ejtette hiteles pecsétjét a fejemre. Hallod a lombsuhogást? Mint a vízimalom a Nannerl-Paradiesban! Tozzi úr nem bujkál itt valami odúban vagy selyemgubóban? A kakukkot nem hallom, elfelejtetted felhúzni. Éljenek a betörők, a kurtizánok, az önfeláldozó hitvesek és az aranyeres mezzó-szopránok! Elfelejtetted elkérni születésnapi ajándékul a klistért: örök emléke tizenkilencedik születésnapomnak. Amikor legszebb operám előadása óriási sikerrel – elmaradt! Nem vagyok ereklyetisztelő, Mária-Anna: eridj kegyességet tanulni a kriptába Signore Tozzitól, és lopd el a gyémántjait. Fülbevalót akarok csinálni a fülesbagolynak és arannyal kitömni a salzburgi orgonát – aranyom, varangyom, icikém, gilicém, stilisztám, gilisztám: vigyázz, andante sostenuto! – azzal őrült iramban forgatta Nannerlt egy kiszáradt gesztenyefa alatt, ajkát az arcára tapasztva.

70

Mialatt az érsek Münchenben volt, Salzburgba érkezett egy vándorló franciskánus. Városról városra járt és az volt a híre, hogy ilyen gyóntatóatya még nem volt a világon. Úgy tudott beszélni a bűnbánókkal, hogy gyónás után valóságos szentek lettek a hívek, szinte elvarázsolta őket. Ha a penitenciát mondták: látomásaik vol-

tak, szava mint a méz, tekintete a Madonna simogatása. Akik soha templom felé se néztek, elmentek hozzá gyónni, és még az aufklärista hittagadók is szűzies noviciaként keltek fel a gyóntatószékből.

Hieronymus, alighogy hazaérkezett, azonnal meg akarta vizsgálni az esetet, és kihallgatásra rendelte a pátert. Alacsony emberke volt, amolyan ázott veréb fajta, apró fejjel, hosszú orral; szeme akkora, mint a tenyerem, körhaja a halántéka fölött elállt, akár a sündisznó tövise.

Én, szegény pót-pót oboás, éppen a nevezetes audiencia után voltam őexcellenciájához rendelve; az inas tévedésből akkor vezetett be, mikor a páter még ott ült az érsékkel szemben. Épp hatalmas karikákat csinált hosszú lábujjaiból a sarujában. Persze rögtön mély tisztelettel vissza akartam vonulni, de az érsek váratlan élénkséggel behívott, mintha senkit olyan örömmel nem várt volna, mint engem. Hamarosan kiderült, honnan ez a kitörő lelkesedés szerény személyem láttára?

– Jó hogy itt van. Mivel a legsúlyosabb bűnök terhelik lelkiismeretemet, nyilvános gyónást végzek. Nem tudom, hogy a tisztelendő páter ad-e majd feloldást? – kérdezte szalonos iróniával a répa-orrútól. Az érsek különös előszeretettel játszotta a nagyvilágit bolond remetékkel szemben.

– Foglaljon helyet – mondta felém fordulva az érsek. Énrám nem haragudott, semmi köze se volt hozzám, egy félbolond vén princessz házizenekarát vezettem abban az időben.

– Önt elsősorban fogja érdekelni bűnvallomásom, mert Mozartékról van szó.

Majd a páterhez fordulva:

– Gyónom a mindenható Istennek és Isten helyett neked lelkiatyám, hogy nagy az én vétkem, mert van itt a zenekaromban egy fiatal muzsikus, aki éretlen kora ellenére igen fennhéjázóan és gőgösen viselkedik, amit én, szegény bűnös – amellett ura és lelkipásztora – nem vagyok hajlandó eltűrni. Látszólag nagyon szerény, udvarias, gyermekes és szolgálatkész apród a mi kis Amadeo Amorosonk, de alázata mögött méreggel teli vagy búskomor lázadás lappang, és én nem szeretem az ilyen sötéten gőgösködőket. Gyónom továbbá, hogy nem szívelem zenei ízlését, nem helyeslem, hogy egy zavaros fejű és zavaros szívű fiatalember első egyéni ötleteitől elkapassa magát. A zavarosság persze nem ennek a Mozartnak egyéni sajátossága, minden ifjú ilyen, természetes betegség ez, melyből ki kell őket gyógyítani. Bűnöm, hogy én ki akarom őt gyógyítani. Bűnöm, hogy régi zenei hagyományok leszűrt értékeiben és társadal-

munk legfelsőbb rétegeinek ízlésében jobban bízom, mint egy csak magából merítő, tapasztalatlan kamaszban, aki modortalanságát ellenőrzés nélkül modernségnek nyugtázza, a maga javára. Gyónom továbbá, hogy nem tűröm ezeknek a pöffeszkedő salzburgi polgároknak alattomos, de csökönyös feltörekvését: úgy, ahogy – nyilván ezzel egyenrangú vétkem – nem tűröm, hogy bojtorján foglalja el a rózsa helyét, és aszkóros tyúkokat sétáltassanak pávák helyett a parkomban. Ezek a polgárok gyűlölnek bennünket: állati irigységből. Ezek a polgárok zúgolódnak az Istentől megszabott társadalmi rend ellen. Az ilyen Mozartok a „tehetséget" akarják a rang helyébe erőszakolni, az úgynevezett „belső értéket" a külső hatalom ellen szegezni. Morálról, igazságról beszélnek, pedig csak rendetlenséget akarnak, káoszt, hogy minél többet lophassanak. A polgár polgár, és Colloredo Colloredo: ez így van, és így lesz. Nyilván ez oly bűnös gondolat részemről, hogy tisztelendő páter a legsúlyosabb vezeklést fogja érte kiszabni. És mikor ez a Zukkerl-Wolferl olyan képpel lép be hozzám, hogy „te csak gróf vagy, de én géniusz"? És vádaskodó elégiáiban arról énekel, hogy mennyire szebb és jobb Velencében, mint tenálad, Hieronymus, mennyivel virágzóbb a zenei élet Münchenben, mint tenálad, Hieronymus? Nosztalgikus képpel hervadozik egész pereputtya, tüntetőleg haldokolnak előttem, hogy ezzel belőlem rabtartót, zsarnokot stilizáljanak. Van-e nagyobb bűnöm, mint hogy ezt a betanult és megszervezett polgári komédiát ki nem állhatom? Apának, fiúnak tisztességes állása van nálam: de a hisztériás csecsemő hétfőn Rómában karmester, kedden Londonban énektanár, szerdán Versailles-ban királyi orgonista, csütörtökön meg a bécsi színházban akar igazgató lenni. Ezt a vágyát nem is titkolja, és – hol angyali szelídséget mímelve, hol a „zseni jogá"-nak jellegzetes kispolgári álarcában – kukorékolva elő is adja nekem. Félek, hogy az Úristen nem fogja megbocsátani elvetemültségemet, mikor én ezért *nem* borulok Wolfgang úrfi nyakába. Nyilván vétek a keresztény szeretet ellen, mikor nem szenvedhetem Leopold koldulási stílusát. Mert csak mártír-póz és burkolt szemrehányás, nem pedig őszinte kérelem. Utoljára hagytam főbűnömet, nehogy a büntetés kiszabásánál tisztelendő páter elfelejtse. Ugyanis nem tűröm, hogy rólam rabtartó Nérót pingáljanak valami népbutító vásári röpiratban, csupán azért, mert a művészetet a maga határai közé szorítom vissza, arra a helyre, ahová azt a teremtő eredetileg is helyezte. Megadom a művészetnek, ami a művészeté, és megtartom magamnak, ami a magamé. Hogy az államélet és hitélet nagyobb területet kapott Isten terveiben, mint az opera buffák, különösen Mo-

zart értelmezésében: elsőéves papnövendék koromban megtanultam. Bűnöm, hogy egy kapellmeister és egy konzertmeister kedvéért ezt az – úgy látszik – elemi tévedésemet nem vizsgáltam felül.

Az érsek folyton rám nézett nyitott félszemével. Tudta, hogy én azonnal elmondok mindent Leopoldnak, azért is adta elő sátáni gúnytól csöpögő „expozéját", ahogy a diplomaták nevezik az ilyesmit. Hogy ilyen ragyogó folyamatossággal ment a dolog, nem volt csodálatos: mint később értesültem, ott hevert az íróasztalán az a levél, melyet a Wolfgangért rajongó Zeyll érseknek írt, még meg se száradt a tinta rajta.

Ha valaki ezeket a feljegyzéseimet olvassa, és elsősorban ön, aki Mozart-regényre készül, nyilván azt gondolja, hogy ez a cicerói beszéd az én fejemben született meg. Az érseknek – fogja ön mondani – nem volt olyan fontos Wolfgang, hogy egész „társadalombölcseletet" pazaroljon rá. Ebben tökéletesen igaza van. Személy szerint valóban nem volt fontos az érseknek sem Leopold, sem Wolfgang. De mint luciferi ésszel és sas-szemmel bíró férfiú, Mozartékban jelképet látott: az ő világa ellenségeit.

Ami a franciskánus pátert illeti, egy szót sem értett az egészből. Mikor nem aludt, azt gondolta, hogy az ilyen érthetetlen nevekből és fogalmakból szőtt tirádák a főpapi fogadások szertartástanában előírt hivatalos szövegek. Annál nagyobb volt szegény tüskésdisznó meglepetése, mikor az érsek felvilágosította, hogy a páter is afféle „Wolfgang-eset", csak más területen. A páter a salzburgi hisztérikákat szervezi, az érsek ésszerű és nem látomásokon alapuló egyházpolitikája ellen; az ő egyházmegyéjének nincs szüksége csavargó misztikusokra – a főtisztelendő páter természetesen nem az, de ha tovább gyóntatja híveit, gombamódra fognak elszaporodni a szektáriánus őrültek.

71

Mikor Wolfgang Münchenből hazaérkezett: festették a salzburgi lakást. A mama kellemes meglepetésnek szánta, és majdnem tragédia lett belőle. A zongora a szoba közepén, mocskos matrachuzatokkal letakarva, összetolt szekrényekkel körülbástyázva; a családi arcképek újságpapírral leragasztva; a festékszag úgy belevette magát az ember orrába, mintha maltert vagy meszet evett volna. Wolfgangot nem az izgatta, hogy nem tud zongorázni – „zongorázni csak a smucig princek előtt kell, komponálásra a fejét

használja az ember, nem az ujját" – mondotta nemegyszer. De ez a feldúlt, vizes, piszkos lakás siralmas jelképe volt „száműzetésének". Fejében még az ötvenágú gyertyatartók, erdőzöld faliszőnyegek, holdfényes parkokat tükröző tavak és a kandalló-párkányokon csillogó porcelánok kavarogtak – nem azért, mintha Wolfgang „sznob" lett volna, vagy nagyravágyó, ezt talán fölösleges hangsúlyoznom, hanem mert ez a főúri pompa a tehetsége elismerésének, a sikernek, a zene diadalának volt evilági kifejezése.

Egyszer ott ült a fehér mész-packákkal összefoltozott küszöbön, és dacosan nem tett papirost a feneke alá, akárhogy is rítt az anyja. Wolfgang kezében egy durván feltépett boríték volt (apjától ki is kapott a szeleburdiságért). Könnyezve és szitkozódva mesélte, hogy a levelet az aranyeres „szekunda donna" írta Münchenből: operáját csak háromszor játszották és azzal ágyő, fiatal mester! – a müncheniek egy hét múlva azt sem tudták, hogy Mozart a világon volt. Szégyellte is magát. Salzburgban legtöbb ismerőse biztosra vette, hogy Wolfgang vissza se jön, és a választófejedelem első karmestere lesz, ezer hercegi szeretővel és huszonöt operaszerződéssel. És mi lett belőle?... Wolfgang óvatosan kinyitotta a borítékot és egy marék összevagdalt zöld papirost dobott a lába elé. A díszlet fájáról vágta le az aranyeres szoprán, mint ahogy halottak haját szokás levágni: ez volt az a fa, melyet az utcán behavazva látott. Most eltehetné emlékül: itt a szerződése, íme a nagyvilági hódítás! „Engem imádnak a nők, ha nem tudnád!" – mondta keserű öngúnnyal, és belerúgott egy vakolókanálba.

Egy kis sétára csábítottam Wolfgangot. Ekkor még nem közöltem sem Leopolddal, sem Wolfganggal az érsek fogadó-szobájában lejátszódott jelenetet. Ismertem jól Leopoldot, ahogy jegyzeteim alapján talán már ön is kissé tisztában van jellemével: „atyika" kényszerűségből volt alázatos udvari ember, és gyakran esett – épp ezért – az ellenkező végletbe. Nem akartam, hogy valami szamárságot csináljon.

Alig teszünk pár lépést az erdő felé vezető uton, lihegve jön szembe Leopold, egyenesen az érseki palotából, és hadarva közli, hogy a napokban itt lesz vendégségben a császárnő Miksa-fia. Egy heroldja vagy mi az ördöge már meg is érkezett, az érseknél díszebéd lesz, és Hieronymus egy divertimentót kér Wolfgangtól asztali zenének. Maximilián jó zenész, nem lehetetlen, hagy hallván Wolfgang müncheni sikereiről, személyesen is vizitálni fog Mozartéknál (addigra rég kész lesznek a mázolók). Leopold most csak arra kéri Wolfgangot, hogy azokat a kottáit, melyekben túlságosan egyéni

sziporkákat és sóhajokat engedett meg magának – dugja valami biztos helyre, nehogy a császárnő fia meglássa.

Wolfgang köszönés nélkül sarkon fordult és hazarohant. Később tudtuk meg, hogy áthívatta a szomszédban traccsoló Mariannet, vele együtt szedte ki a különböző szekrényekből és sublódokból a szerzeményeit, nagyobb erővel lökdösve a bútorokat, mint a papírcsákós szobafestők: a kottacsomag egyik felét Marianne két karjába dobta, a másikat maga vágta hóna alá. Együtt levágtattak a mosókonyhába, ott a két papírtornyot a földhöz csapták, egy mosóteknőt fordítottak rája, mintha koporsófödél lett volna, mécsest gyújtottak és Wolfgang végigjátszotta a Rituale Romanum szerint a temetési szertartást. „Majd ha az isteni Maximilián kegyeskedik leereszkedni hozzánk, itt fogadom. Odafent a boci-boci tarka partitúrája lesz kinyitva a zongorán, hat dudára, uniszónó." Mikor hallották apjuk lépteit, aki persze tűvé tette az egész lakást értük, a gyertyát eloltották és Marianne a legközönyösebb arccal közölte Leopolddal, hogy ide rakták a kottákat. Hisztériának nyoma se volt, a gyerekek úgy beszéltek, mint a minden hájjal megkent háziszolgák.

Leopold a konyhába hajszolta Wolfgangot, ahol jóformán mozdulni sem lehetett, mert ott ült az egész szomszédság, ládák tetején és kispárnákkal puhított létrafokokon. Ott kellett Wolfgangnak átöltöznie a piros zenész-egyenruhába, hogy még jóval a díszebéd előtt az érseki palotába érjen, és a divertimentót még egyszer elpróbálják. Az egyik oboás másutt volt elfoglalva, úgyhogy én ugrottam be. Kitárt karokkal én tartottam egy lepedőt Wolfgang elé, hogy a szomszédok ne lássák alsónadrágban. Két-oboás, két-kürtös, két-fagótos divertimentót játszottunk, nagyon jól, úgyhogy derűs léleknyugalommal néztünk az ebéd elébe. Wolfgang lehetett olyan „hisztériás", amilyen csak akart – abban a percben, ha vezényelt, indulatai egy pillanat alatt elpárologtak, a leghidegebb tárgyilagossággal csak a zenére figyelt. És ennek a „hidegségnek" köszönhetően a kompozíció szenvedélyessége vagy előkelő játékossága százszor jobban érvényesült, mint ha romantikus érzelmi áradással vezette volna a zenekart.

72

Az érsek és vendégei kerek asztalnál ültek. A terítőn reneszánsz-korabeli hólyagos és gerezdes kelyhek, óriási üvegcserepekkel ékes kristálypoharak álltak. Hieronymus nagy műértő és műgyűjtő

volt. Maximilián követét egy udvari vadász kísérte, aki vadászruhában ült asztalhoz. A másik vendég egy gyászruhás hölgy volt, „ráncaiban úgy gyűlt meg a festék, mint barázdában az esővíz" – Wolfgangnak ezt a megjegyzését persze csak a salzburgiak értik: a város végében volt egy szövetfestő műhely. Wolfgang a zenészek erkélyéről látta, hogy a vadász néha bohóckodva utánoz egy pityergő, szipogó gyereket; ugyanakkor a gyászruhás nő hosszú legyezőnyelével olyan idegesen csörömpölt a poharakon, hogy a pohárnokok kétfelől is szaladtak hozzá négyféle borral, de a hölgy következetesen visszautasított minden kínálást. Az érsek titkára egy idő múlva alattomban felsurrant a muzsikusok balkonjára és közölte Wolfganggal, hogy a császári fővadász borzasztó melankolikusnak tartotta az asztali zenét, a legyezős özvegy meg botrányt akart rögtönözni, mondván, hogy Wolfgang részéről tüntető pökhendiség egy gyászoló dáma jelenlétében ilyen paraszt-lakodalomba illő hacacárét játszani.

Az ebéd vége felé megjelent Lützow grófnő. Úgy látszik nagyon otthonos volt az érsek házában, mert minden hivatalos bejelentés nélkül érkezett, úgy viselkedett, mintha háziasszony volna. Saját maga húzott egy fehérlábú könnyű karosszéket az asztal mellé, és mikor a feketekávénál az érsek Wolfgangot hívatta, Lützow grófnő, a bájos zsarnokot játszva, kijelentette, Wolfgang most az övé, sok beszélnivalója van vele, szeretne egy párti sakkot is játszani, és Wolfgangot meghívta egy bálra, mert hetedhét országban nem találni olyan jó táncost, mint Mozart. Azonkívül ő is, meg egy csomó barátnője zongorázni akarnak tanulni tőle.

Lützow grófnő be sem várta az érsek válaszát, maga szaladt fel egy szűk hátsó lépcsőn a zenészekhez, és Wolfgangot egy kis kerek szobába vezette a palota túlsó szárnyában. Kertre néző faburkolatos budoár, az ablakban sakk-tábla, ijesztő rendben sorakozó babákkal. Jobbra-balra két pukkadásig dudorodó apró karosszék.

A grófnő hellyel kínálta meg Wolfgangot, és rögtön a leglehetetlenebb kockákra tette a királynőjét és egy parasztját. Mikor Wolfgang értetlen szemmel nézett rá, a bástyával még egy remek lóugrást is csinált. Ezzel jelezve, hogy esze ágában sincs sakkozni.

A grófnőnek puha, ezüstfényű fekete haja volt; homloka felett nefelejcsekből szeszélyes formájú hajék; minden fürtje omlatag felhő, úgyhogy a legkisebb szellőtől vagy Wolfgang egy szavától máris lobogni, kígyózni kezdett, mint a kialvó gyertya füstje. Szeme, szemöldöke csupa lágyság; ezt még fokozta az áttetsző fehér sál a nyakán: a fátyolvirág borzong ilyen üdén hófehér csillagaival.

Mikor a sakk-tábla fölé hajolva az asztalka szélére könyökölt, melléből meleg, sötét illat áradt. Ez az asszonyi, mély pára különös ellentétben volt a szűzies-szelíd nefelejcs-csokorral és nefelejcs-pillantással.

Vannak percek vagy talán csak másodpercek, mikor minden szép – mesélte Wolfgang, és könnyes iróniával mosolygott magán, mert ilyen lapos bölcsességgel kezdte vallomását. – Azok a szerény és nimfa-kacér nefelejcsek, a virágbóbitaként szétfújható konty, a piros folt egy nő karján, mert túl soká támaszkodott az asztalhoz, a bábuk ferde tükröződése a nyitott ablaktáblákon, a szinte titkos együttlét, kettesben, egy fészekhez hasonló szobában, a játékos szavakba burkolt szenvedély, a női bölcsesség és bolondság izgató keveréke... A szerelem varázslámpája olyan tárgyakat világított meg, melyekről azt se tudtam, hogy a világon vannak. Az a zsongító hatás, melyet dicséretei nyomán éreztem – hogy jól tudok táncolni, hogy ő is énekelt az *Álkertészné*-ből, hogy komolyan vett mint egy férfit –, és közben egy futár gombjával megcsiklandozta az orromat, akár egy gyerekét –, hogy bizalmasan mesélt ezt-azt a barátnői szerelmeiről, mintha mi is szerelmespár lettünk volna a hercegi pásztorok és grófi pásztorlánykák között: szédítő volt. Suttogó türelmetlenséggel beszélt, mintha egy erdei remete előtt állnánk menyasszony és vőlegényként. Oly szemérmes szemérmetlenséggel szólt arról, hogy zongorázni akar tanulni tőlem, és a Charlotte is, a Rosette is, a Lulu is: igen, egész összeesküvés szövődik körülöttem és értem, a „Mozart-tündérek" mitológiai kara. Nem számít Miksa és püspök és bajor választó, csak az én zeném, igen, ezt mondta szó szerint, és csak arra gondoljak, hogy ők mellettem vannak... Te, az embert egész hülyévé teszi a szerelem. Elkezdtem én is beszélni, összehasonlítottam a hölgyet a kerti szökőkúttal, árvácskával, szivárvánnyal. Közben azért ravasz róka módjára számítgattam: kisfiú legyek-e vagy gáláns lovag? búsképű Orpheusz vagy rafinált Don Juan? érzéki ördög vagy csak lírikus csavargó? Ugye te is észreveszed, mennyit beszélek és milyen okosan és irodalmiasan? Ez mind a szerelemtől van. Óriási dolog ez, barátom, ha belőlem is ezt tudja csinálni – azzal rohant Mariannehoz, hogy még egypár „információt szerezzen, biztonság kedvéért, a női lélekről", ahogy hangosan kiabálta vissza az utcán, mikor vagy ötven lépésre repült már tőlem.

Lützow grófnő még aznap estére elhívta Wolfgangot a Lodron-lányokhoz: megbeszélni a zongoratanulás részleteit. Egy-két mérföldre volt egy kis villájuk, Wolfgang a Lützow grófnő kocsi-

ján ment oda. Szokása szerint a kocsis mellett ült, és bizonyára ugyanolyan harmatos zöldségekkel traktálta szegény Rudi bácsit, mint az elébb engem.

Lodronék valóban azzal a kedvességgel fogadták, mint ahogy azt Lützow grófnő megjósolta. Wolfgangnak mennyei boldogságot jelentett, hogy a grófnő hajában ugyanaz a halovány, türkiz-színű nefelejcs-csokor volt, mint délután; úgy érezte, hogy a szerelem a paradicsomi büntetéstől az utolsó ítéletig tart. A Nannerllel való beszélgetés után még büszkébb és még lelkendezőbb volt, mert hiszen őt nem holmi süldőlány hívta sakkozni, hanem „asszony", és ez Marianne szerint valami sokkal végzetesebb, férfiasabb dolog, mint a bakfisokkal való cicázás.

Wolfgang úgy lépett be fekete selyemruhájában, az aranysarkantyús rendjellel a nyakában, mint aki a pogány és keresztény szerelem minden bűnös poklán keresztülgázolt már, anélkül hogy félelmetesen fegyelmezett eleganciájából bármit is vesztett volna a mákonyos alvilágban. Mindezt annak köszönhette, hogy Marianne kiejtette azt az izgató szót, hogy „asszony", és mert anyika úgy mosta ki fehér manzsettáit és nyakkendőjét, hogy azok szikráztak, mint jég a napon.

A két Lodron-lány ugyancsak különbözött egymástól, és az ilyen jellembeli különbségeket Wolfgang még legviharosabb vagy legvirágosabb szerelmi álmaiban is éles szemmel figyelte.

Jozefa olyan volt, mint egy szomorú szentkép. Haja középen elválasztva; a két barna hullám simán és őszi fáradtsággal hullott a vállára, az utolsó csigák is bágyadtan gurultak szét a ruháján, mint a homokba vesző tenger hangtalan tajtékjai. A kontya majdnem a nyakába csúszott, a hajtűk kilógtak belőle; elhanyagoltnak látszott. Irisze felcsúszott a szemhéjak alá: a sok fehérség megrémítette Wolfgangot. Szent ez vagy mafla? költő vagy affektál? Viszont ha zenéről beszélt és főleg Wolfgang zenéjéről: olyan tárgyi tudással, olyan kegyetlen hozzáértéssel fogalmazta meg minden mondatát, hogy az ember elfelejtette alvajáró képét és inkább valami mindentudó, csupa-ész Szibillának képzelte. Ráadásul mikor táncolni kezdett Wolfganggal (Lützow grófnő zongorázott), anélkül hogy égnek forduló szemei közelebb jöttek volna a földhöz: mozdulatai tele voltak szenvedéllyel, szinte az illem határain is túl. Közel simult Wolfganghoz, a régi olasz tánczenéről beszélt. Férfias eréllyel ő vezette Wolfgangot, még mindig a mennyezetre tapadó szent Cecilia szemekkel. Wolfgang szinte csak hímnemű névtelen tárgynak érezte magát, és egészen megzavarodva nyelte utána a málnaszörpöt; a

benne úszkáló jégdarabokat úgy ropogtatta szórakozottságból, mint kutya a csontot.

– Ez a Marianne nagy szamár azzal az „asszony"-dologgal. A lányok sokkal titokzatosabbak, mint az asszonyok – és örült, hogy a zongorához hívták. Lützow grófnő most egy öreg pappal kártyázott, aki addig oda nem verte volna a lapot az asztalra, míg Wolfgang egy forte-akkordhoz nem érkezett, de azután annál erősebben: a pap még Wolfgang mozdulatait is utánozta. Persze Wolfgang rögtön benne volt a játékban: mikor látta, hogy a pap már régóta a levegőben tartja a kártyát, várva hogy lecsaphassa, Wolfgang csak azért is késleltette száz moduláló és kromatikus futam után a záró-harmóniát, úgyhogy erre a pap a cingulusa mögé dugta a kártyát, odament Wolfganghoz, a copfjánál fogva elhúzta a zongorától, Wolfgang karját tréfás erőszakossággal a másik Lodron-lány karjába fűzte és ujjal a park felé mutatva, kiküldte őket a szobából.

Mielőtt Lujzával elindultak volna alkonyi sétájukra, a lány behívta Wolfgangot a szobájába és íróasztala fiókjából egy nagy rajzmappát vett elő, meg akarta mutatni útközben Wolfgangnak. Lujzának sötétvörös haja volt, mint a bronzlevelű díszfáknak a terasz körül, az arcbőre szinte kékes, a szája színében sem volt semmi természetes pirosság, szinte hamuszürke volt.

Hamarosan a park óriási fái alá érkeztek, törzsük szinte elveszett a sötétzöld és viharfelhők módjára terebélyesedő lombok alatt. Az óriási park lejtőjén túl búzamezők látszottak, de az alkonyi világításban elvesztették aranysárga színüket, szinte olyanok voltak, mint Lujza haja: rozsdásak. Az eltaposott vadgesztenyék foltjai ilyenek a salzburgi udvarok lapos kövein. Az erdőben szinte éjszaka volt; ha itt-ott kiláttak a távoli mezők felé, az ég váratlanul kék volt, mérges-kék vagy tenger-kék és bizonyára ezek az ismeretlen színek is hozzájárultak ahhoz, hogy Wolfgang valami rejtelmes világban érezze magát.

Lujza egy ideig a tájról beszélt neki, levelek formáiról, virágok színeiről, a felhők lapos talpáról és bodorodó koronájáról, majd a barázdált sziklákra és kígyóbőrre emlékeztető fakérgekről: Wolfgangnak mindez nem a „természetet" jelentette, attól még halálos ágyán sem búcsúzhatott, mert sohasem ismerte – Wolfgangnak mindez a fura beszéd a szerelmet izente, a lányok különlegességét, testük mérgező titkait. Mikor Lujza megmutatta a rajzait, ez az érzése még csak fokozódott.

Másnap reggel sokat beszélgettem Wolfganggal. Valami furcsa kárörömmel vagy inkább diadalmas jóakarattal hallgattam misz-

tikus beszámolóit: „megállj, kutya – gondoltam magamban – nem árt neked megismerni a parókás szerenád-világ közben a vadromantikát is, megtudni, a szerelem szirénjeit követve, hogy nemcsak menuett van, hanem varangyok, halálfejű lepkék, bujálkodó manók és öngyilkosságra vagy szédült nászra csábító alkonyok – az ám! Fütty-piros cseresznyék, ezüstösen szomorú és illatos olajfák, melyek alatt az ember ismeretlen istenekről és teste még rejtélyesebb hevületeiről és gyönyöreiről álmodozik."

Nem mintha mindez Wolfgangtól idegen lett volna. Ismerte ő ezt a világot, de magából a zenéből, a hangok, hangszerek, hangnemek végtelen változataiból. Az erdőmélyi lombsuhogás *előtt* ismerte már a csellók hosszú kötővonalai alatt kígyózó dallamokat, női csicsergés *előtt* ismerte már a fuvola-staccatókat, és a csókok *előtt* egy váratlan disszonanciát a zongorán. Mondom: ha sose találkozott volna a szerelemmel, soha a park végében, megkövesedett iszapként a horizont alá futó erdővonulatokkal, ha soha nem látta volna Lujza kontessz fantasztikus álomrajzait: magából a zenéből is megszületett volna ez a romantikus világ; a „tafelmusik"-ok nőktől és erdőktől függetlenül is mind szövődményesebbé váltak.

És megszületett volna a saját szeszélyes, izgága, táncból gyászba, áldozatosságból iróniába szökellő kedélyvilágából. Meg akkor is, ha vak lett volna, és ha nem érzi meg a sakkozó asztalnál Lützow grófnő laza kivágásából a pipacsok keserű szagát. Nagyon rossz és tetőtől talpig dilettáns zenész az, aki azt hiszi, hogy az adagiók okvetlenül szomorúságból és a prestók kicsattanó jókedvből születnek. A zenék nem ilyen nyers élményi és lírai talajból nőnek, hanem egyszerűen a hangok ismeretéből, a ritmusok és harmóniák pontosan kiszámított vegytanából.

Mikor én mégis örültem, hogy Wolfgang szerelmes volt és megérezte az erdők titokzatos sejtelmeit, mikor elégedett és ravasz mosollyal hallgattam, ahogy Wolfgang leírta Lujza – művészetnek nyilván jelentéktelen – rajzait: azért voltam jókedvű, mert tudtam, hogy ez több kedvet fog adni Wolfgangnak ahhoz, hogy a maga egyéni útjain járjon. Látni fogja, hogy az a gazdagság, változatosság, színesség, mely kaméleon-kedélyének és zenéjének legfeltűnőbb vonása: nemcsak az ő egyéni tulajdonsága, nemcsak elvont zenei különlegesség – megvan ez a külvilágban is. Erdőben, felhőben, női testekben és fantasztikus állatokban, megvan ez az ember álmaiban – melyeket a *csak* racionalista Hieronymus az eredeti bűn legroteszkebb és legszégyenletesebb következményeinek tartott bizo-

nyára – és ez a tudat nagyobb biztonságot fog adni Wolfgangnak. Pompás dolog ez, úgy és akkor alkotni, mikor az ember tudja, hogy ugyanazt csinálja, mint a természet.

73

Egy este megérkezett Salzburgba Duschekné, akiről Wolfgang már sokat hallott az ábrándosszemű, de közben „angolosan" józan Lodron-lánytól. Jozefa zongoralecke közben sokszor mutatta Wolfgangnak, hogy Frau Duschek, a híres prágai zongoraművésznő, ezt nem így játssza, hanem úgy, a mutatóujját nem gömbölyűen tartja, hanem szögletesen, ezt a részt sokkal gyorsabban játssza, azt meg lassabban, úgyhogy Wolfgang nemegyszer vesztette el a türelmét, és szerelem ide, szerelem oda, kijelentette, hogy Jozefa tanuljon akkor Frau Duschektől!

Frau Duschek egész szokatlan időpontban látogatta meg a Lodron-családot. Wolfgang éppen ott volt. Lujza ismét rajzait mutogatta a teraszon egy lámpa mellett, szúnyogok és éjjeli lepkék között: szőlőkoszorús halálfejeket, homokórával hadonászó sellőket, liliomokra tekergő kígyókat.

Wolfgang feje tele volt a sakkozó Lützow grófnő képével és szagával, folyton csak hosszú körmeit látta, amint fejüknél fogva táncoltatja a bábokat; egész teste remegett, ha az „angolos" Lodron-lány inkább öleléshez, mint tánchoz hasonló mozdulataira gondolt; az éjjeli lepkék hol nehézkes, hol surranó szárnycsapásaiban a Lujzával való séta visszatérő és kísértő emlékeit fedezte föl – és ráadásul ezek a fantasztikus rajzok: végleg megbolondították.

Ilyen lelkiállapotban volt, mikor Frau Duschek megjelent a teraszon. Óriási fekete hajkorona, lilás-rózsaszín arcbőr, lapos, majdnem egészen lehunyt szemhéjjak. Alóluk fáradt, ironikus, gyönyörűségre vágyó szemmel nézett a világba és mindenekelőtt Wolfgangra, akiről természetesen sokat hallott már Prágában. Ez a női arc mintha mindazt egyesítette volna magában, amit Wolfgang eddig látott és érzett, a budoár-beli cinkoskodástól a teknősbékákkal enyelgő hableányokig. Hogy lehet fáradtság ennyire követelődző? Hogy lehet ilyen varázslatosan nagyvilági modor hetérákra emlékeztető? Ennyi szalongúnyosság ilyen Vénusz-barlangba illően epekedő? „Azért mégis Marianne volt az okos és én a szamár, mikor olyasmiről volt szó, hogy asszonyok, lányok... Az asszonyok tudnak mindent."

Egy ideig kettesben voltak a teraszon, valami fagylalt- vagy

krém-félét szopogatva. Wolfgang, hogy pillanatok alatt magához csábítsa a nőt, arról beszélt, hogy pontosan tudja, Frau Duschek mit, hogyan szokott játszani, milyen kéztartással, milyen ujjrenddel, melyik andantét játssza gyorsan, melyik fúgát kissé lassan, hogy a szólamok kereszteződése világosabb legyen, ami egyébként Wolfgang véleménye is. De Frau Duschek a Lodron-lányokról beszélt. Hogy Wolfgang milyen boldog lehet ilyen társaságban: vajon melyikbe szerelmes? az ábrándos szemű „rovarevő virágba", Jozefába? Vagy a bolond rajzolóba? Vagy talán az anyjukba? Vagy Lützow grófnőbe? Bizonyára mindegyikbe – ó, akkor az ő számára nem is marad hely Mozart szívében. De azért talán játszana valamit neki. Igen? Most! Nem baj, hogy éjfél van, ismeri a házat, az ő szobájában van a zongora, jöjjön fel.

Wolfgang a tavaly ősszel komponált szonátája f-moll adagióját játszotta. Frau Duschek Wolfgang háta mögött foglalt helyet a félhomályban, egy holdfehér selyem fotelban. A zongora túlsó oldalán magas tükör állt, úgyhogy Wolfgang látta Duschekné arcát, halványan, mint talán Shakespeare Oféliát az áttetsző csermelyben. Olyan volt, mintha csak kék füst volna vagy tó színe alatt tárulkozó, árnyszerű vízinövény. Lassan, hogy Wolfgangot ne zavarja, kihúzott egy óriási margarétát egy vázából és azzal játszott. Wolfgang a tükörben úgy követte ezt az imbolygó fehér foltot, mint élete csillagát. Az ablak nyitva volt, néha meleg, néha hűvös szellő ömlött be a meg-megrezzenő üvegtáblák között. Voltak pillanatok, mikor egész váratlanul erős, szinte gyilkosan kéjes virágszag csapta meg az orrát, máskor meg a harmatos föld és a nyers fű szaga töltötte meg a szobát. Egy-egy dongóként cikázó vagy fekete falevélként hulló denevér félpillanatra eltakarta a Holdat; mintha a sötétségben jobban hallatszott volna a szökőkút simogató sziszegése. Valahol egy régi kertkapu csikordult, utána halk ropogás a kerti utak kavicsain: ebben a rozsdás és morzsolódó hangban benne volt az egész nyár.

Egyszer pár percre Lujza jött be lábujjhegyen egy hangtalan gobelinajtón, kezében gyertyával. Megállt és hallgatta Wolfgangot. A tükörben olyan volt, mint azok a driádok és holt lelkek házasságából született csodalények, amilyeneket rajzolni szeretett. Valamit összesúgott-búgott Frau Duschekkel: ebben a halk bizalmasságban, meleg titkolózásban is volt valami kábító. Vajon testvéries idill ez, vagy a szerelem titokzatos, atlantiszi virága?

Mikor Lujza elsuhant, és magával vitte a gyertyát, a szoba „második" sötétsége, pár kegyetlenül éles sárga hold-kockával meg-

szakítva, valahogy sokkal közelebb hozta a zongorázót és hallgatóját. Mintha előbb csak a természet akarta volna a homályt és a magányt, de most ők ketten, tudatosan, Lujza bűnös közvetítésével, Wolfgang azt hitte, hogy a prestó majd szertekócolja „garabonciás gereblyével" ezt a szerelmes kábulatot, pedig csak még vadabbá tette. Az ábrándos és haldokló Adonisból bukfencező faun lett.

– Körülbelül így van ez a szonáta – mondta Wolfgang a végén. Frau Duschek megszorította a kezét, és Wolfgang esetlen gyorsasággal kiment.

Maga sem tudta, hogy került haza, belevetette magát az ágyba, aludni nem tudott. Hogy valamivel lekösse magát, és ne szaladgáljon hálóingben a háztetőkön a nyávogó macskák között, az éjjeliszekrény lámpája alól kihúzta Paisiello *Andromeda*-operájának partitúráját, és azt kezdte tanulmányozni. A szerelmi kimerültségtől és az erőszakolt figyeléstől végre elaludt. Retteneteseket és gyönyörűségeseket álmodott. Látta Androméda anyját, aki olyan büszke volt szépségére, hogy állandóan a tengerek és tavak tükrében nézegette magát; minden nimfát maga köré gyűjtött, hogy lássák saját szemükkel, mennyivel szebb, mint Nereus leányai... Frau Duschek, a Lujza bolond rajzai, a gyermekkori mitológia-leckék, varangyok és olasz Éva-ábrák keveredtek a fejében. A nimfák szét akarták tépni Androméda anyját, mindenütt csak vért látott, majd felhőfehéren a sziklára feszített Andromédát, akinek olyan volt a bőre, mint az a fehér selyem fotel, melyben Frau Duschek hallgatta az f-moll adagiót. A vérengző és szerelmeskedő testek forgatagából verejtékesen ébredt. Hol soha nem érzett gyönyörűség, hol ismeretlen, fojtogató szorongás emlékei táncoltak részeg emlékezetében.

74

Mikor másnap a reggeliző asztalhoz ült, nem mert apja szemébe nézni, de apja sem az övébe. Wolfgangnak eszébe jutott az a lepréselt, hervadt rózsa, melyet Leopold egyik fiókjában talált. Mikor apja ezt a rózsát kapta, bizonyára ugyanilyen kimondhatatlan álmai és kívánságai voltak, és ebben volt valami borzalmas. Mikor egy kamasznak először jut eszébe, hogy az apja nem isten, nem erkölcsi elvontság, nem biztos pajzsa és őrangyala gyermekének, hanem – férfi: az a pillanat tele van iszonyattal, és gyakran a sírig sem oldódik fel a feszültség. Próbált gyónásra, imára, önlegyőzésre gondolni, de érezte, hogy ez lehetetlen, a bánat és az erős fogadás itt

nem segít, a „bűn"-t nem a lelkéből kidobható kőnek vagy tüskének érezte – ő maga volt a „bűn", testestől-lelkestől, amitől az öngyilkosság se váltja meg, a koporsóba is magával vinné.

Mielőtt elment volna, hogy különböző zongoraleckéket adjon, még egyszer visszatért szobájába, hogy a tükörben megnézze magát. Nem látszik-e az arcán, hogy éjjel zöldszőrű bakkecske volt egy Walpurgis-orgián? És épp ezért, inge, gombjai, nyakkendője és parókája vajon kifogástalan rendben vannak-e?

Ezekben a hetekben és hónapokban Wolfgang különleges eleganciával öltözködött. Érezte, hogy az a gorgó-fejeket és najádcsípőket hajigáló belső anarchia, mely a Lodron-lányokkal és Frau Duschekkel való megismerkedése óta hatalmába kerítette: csak ezzel a nagyvilági maszkkal takarható és ellensúlyozható. Épp azért volt az előkelőségében, arisztokratikus modorában valami fenséges, démoni és lenyűgöző. Látszott, hogy belső sötétséget, őrült fantáziákat takar, az érzelmek veszett zűrzavarát. Ugyancsak ezért volt végtelen távol ez a fekete előkelőség minden piperkőcségtől. A belső feszültség és szinte vívótőrként éles és hajlékony elegancia oly erővel és ragyogással sugárzott belőle, hogy azok a grófok és hercegnők, akiknek zongoramestere volt, valahogy önkéntelenül magukkal egyenrangúnak ismerték el. Még az érsek is bosszús-objektív mosollyal csettintett a nyelvével, mikor Wolfgangot új lakk-cipőben vagy húrfeszesre fésült parókájában megpillantotta.

Én is figyeltem a változást. Milyen jellemző Wolfgangra, hogy mikor a kísértések buja leheletétől lázas lett – nem ment el romantikus őrültnek holmi részeges bohém-társaságba, hanem egész fellépése valami antik klasszicizmust árasztott magából. Zenéjével kapcsolatban is mondhatnánk talán efféléket. Ahogy kesztyűjét felhúzta, két karját hosszan és egyenesen maga elé tartva, ahogy a mellcsipkéjén megigazította a tűt, pontosan kiszámítva keze állását, ujja hajlatát, gyűrűje legjobb fényben való csillogását! Wolfgangnak nem voltak a lexikonban előírt zongorista-ujjai: de ahogy a melléhez nyúlt, ahogy a tűt megfogta – mintha póklábak lettek volna. Hogy tudott a körmével élesen és megvetően koppantani egyet a spádája markolatján; milyen balett-ritmusban rakta ki a kártyát, ha öreg grófokkal vagy parfőmös fiatalasszonyokkal kellett játszania. Mikor zongorázott, most sokkal távolabb ült a billentyűzettől, sokkal több előkészítő mozdulatot végzett, mint eddig, csak hogy minden színészi lehetőséget kihasználjon. Hol bágyadtan, hol karvaly-karommal fogta meg a zongora szélét, sokáig igazgatta kézelője fodrait, a gyertyákkal és gyertyatartókkal egész színdarabot játszott. Biztonság

és hiábavalóság, tűz és irónia pontosan kikevert, állandó mosolyával zongorázott. Udvariasság, gőg, líra és etikett ilyen egyensúlyával se előtte, se utána nem találkoztam. Kerubin és Don Juan volt egy személyben.

Wolfgang nem tudott apja szemébe nézni, mert rögtön Leopold kamaszkora jutott eszébe legyőzhetetlen részletességgel. Leopold viszont nem találta meg a gáláns lovagban „Wolferl"-t, akit az ölében vitt Párizsból Londonba, Nápolyból Rómába. Ahogy Wolfgang napról napra „mondain"-ebb lett, ahogy a franciás műveltségű Lodron-lányok mondták – úgy Leopold szinte órák alatt megöregedett. Könnyező szomorúsággal merült Wolfgang gyerekkorának emlékeibe. Mert Leopold nemcsak a váratlan grandseigneurséget látta fiában: akarva-nemakarva tanúja volt egy-egy éjszakájának is, mikor Wolfgang az íróasztala vagy zongorája mellett virrasztott reggelig. Nagyon is tudta, miféle álmok rabolják el a fiát, nagyon is hallotta, hogy a nagyvilági Apolló álmaiból milyen veszélyes zenék születnek.

Mikor egy reggel óvatosan benyitott Wolfgang szobájába, fiát ismét a zongora mellett találta. Az ágy olyan friss volt, mint ahogy este megvetették. Leopold szerényen vissza akart vonulni, de ez az alázatosság annyira meghatotta Wolfgangot, hogy behívta apját. Érzelmei túláradását titkolva, erőltetetten közönyös hangon mondta:

– Írtam egy áriát Frau Duscheknek. Illik, annyit rágtá a fülemet ez a prágai nember. A vacak Paisiello-kotta már úgyis odaragadt a nachtkasztlimra, ne heverjen ott hiába, hadd képzeljem magam öt percre operakomponistának.

Az *Andromedá*-hoz írt betétként egy áriát. Ha ön majd komolyabban foglalkozik Mozart-regénye tervével, hallgassa meg valakitől, úgy kezdődik, hogy „Ah lo previddi".

Leopold bevitte Wolfgang kéziratát a szobájába. Az asztal tele volt itáliai és londoni emlékekkel, szállodai számlákkal, meghívókkal, koncert-műsorokkal, szentképekkel és kerek dobozokban megőrzött aprópénzekkel. Mintha önkínzásból tolta volna félre ezeket a Wolferl-ereklyéket, hogy helyet csináljon a previddi-áriának, és mielőtt elkezdte volna olvasni, felnézett a falon függő kifakult Mária-képre. Milyen viharos szenvedély, ugyanakkor mennyi fojtottság és lemondás, akár a recitatívókban, akár a kavatinákban: amiből a végén nem marad más, mint suttogó halál, elégiába olvadó őszi kéj, szordinós borongás. Talán csak kamaszok sejtik meg a nyár rikító színei mögött a semmit. Mit szóljon erről Wolfgangnak, mikor jegyzeteiben éppen arról olvasott, miképpen lett a bolognai akadé-

mia tagja egy kisfiú, a Leopold tudós macskakölyke? Azonkívül fél kilenc is van már, az érseki zenekar várja Wolfgangot, bizonyára elfelejtette, és ha most szól neki (már előbb is ezért ment a szobájába), szent, hogy megkeseredik, és még jobban fog apjára, mint az érsekre haragudni, mert durván kizökkentették ebből a *previddi*világból. Nannerlt kérte meg, hogy figyelmeztesse Wolfgangot: mennie kell. „Nagyon kedves légy hozzá" – mondta Leopold, és megsimogatta Nannerl arcát, mintegy jelezve, hogy ilyen melegséggel beszéljen Wolfganggal. Figyelte, Wolfgang hogy csukja be maga után az ajtót. Csöndesen, hála Istennek – úgyhogy Leopold némileg megnyugodva tért vissza emlékeihez.

Hányszor jutott eszébe: beszélni kellene Lützow grófnővel vagy a Lodron-lányokkal, hogy ne „csábítsák" Wolfgangot, de aztán mindig meggondolta. Nevetségessé teszi a fiát is, magát is, elveszti a tanítványait, Wolfgangot maga ellen haragítja, és az majd az érseken tölti ki mérgét.

Mikor emlékei között kutatott, kezébe akadt saját szerzeménye, a Parasztlakodalom. Elég furcsa véletlen, mert egy távoli rokona meghívta Salzburg melletti tanyájára. Valamelyik cselédje férjhez megy, nem akar-e részt venni a lakodalmon? Mikor a meghívást megkapta, nem is gondolt rá, hogy elmegy, de most, hogy kezébe akadt ez a régi szimfóniája és a sok-sok régi emlék: szeretett volna megint igazán együtt lenni a fiával. Arra gondolt, hogy elmennek Wolferllel: vajon jön-e? nem fogja-e a Lodron-lányokat vagy a Duscheket is odahívni? Nem fog-e kiabálni vele, ha egyáltalán előhozza a dolgot? Ó Istenem, hát ide jutott, hogy ezen gondolkodnia, ettől félnie kell? Talán megint Nannerl legyen a közvetítő?

Wolfgang késő éjjel jött haza, mert Lodronéknál Frau Duschek elénekelte a neki írt áriát; az érseki zenekar néhány tagja kísérte mint vendég. A Lodron-lányok ezer kifogást hoztak fel ellene. Wolfgangnak volt annyi esze, hogy lássa: nem a féltékenység beszélt belőlük (bár bizonyára az sem volt elhanyagolandó), hanem az elemi idegenkedés az efféle zenétől.

– Érdekes – mondta merengve Wolfgang, és kesztyűjével a megszokott szalon-játékokat végezte –, ők bolondítanak, ők csábítanak, ők mutogatják tébolyultak firkáira emlékeztető rajzaikat, ők ölelgetnek a táncban, mint bacchánsnők a görög mesékben, éjjel zongoráztatnak, az erdő legsötétebb zugaiba csalnak és mikor mindennek a mohó szerelmeskedésnek *zenei* gyümölcsét megmutatom nekik – egyszerre csak elfordulnak, avult elméleti recepteket darálnak a fülembe, mintha nem is ők volnának. Ezek, azt hiszem,

egész másként fogják fel a szerelmet, mint én – sokkal gyakorlatiasabbak.

– Hát igen– mondtam a térdemre csapva. – Csók, házasság, pénz: a színes és romantikus homlokzat mögött gyakran csak ezt találod. Kavatinák? Recitatívók?... – és mindketten önkéntelenül elnevettük magunkat.

– Holnap valami csudanagy bálra vagy gála-estre hívtak – mondta Wolfgang – a lányok nem lesznek ott, csak Frau Duschek; ismét el akarja énekelni az áriámat. Neki nagyon tetszett a dolog, minden hangja, elejétől végig. De ahogy elemezte, valahogy túlságosan tárgyilagos volt, mintha az érzelmi tartalmát szándékosan nem akarta volna érinteni.

75

Nannerl még fent volt, és elmondta Wolfgangnak atyika tervét: szeretne holnap Wolfganggal kettesben elmenni a parasztlakodalomba. A papa nem mert szólni, őt küldte követségbe. Wolfgang majdnem sírva fakadt. Ő mindent elhisz ezeknek a szédítő nőknek, akik talán nem is szédítők, csak ő szédül, a természet rendje szerint; róluk álmodik, miattuk esik bűnbe, őértük kavarja fel egész zenéjét, csak azért, hogy a végén szenvedélyesen szidják, vagy hidegen dicsérjék: és közben elfeledkezik apjáról. Elhidegül tőle, pedig az titokban szenved, csak őt szereti, azzal az elfogultsággal, ami mellett rongy a Frau Duschek tárgyilagossága.

Berohant az apjához, és a legőszintébb örömmel, tapsolva és táncolva ígérte neki, hogy vele megy holnap a lakodalomba.

Leopold és Wolfgang engem is meghívott. Mielőtt elindultunk, Wolfgang behívott a „kis" szobába, mint egy macskatalpú betörő odafutott a pohárszekrényhez, kinyitotta a halkan járó üvegajtót, a polcról leemelt egy pálinkás flaskót, szó nélkül a számba dugta a palackot, húztam egyet, utána ő kortyolt nagyokat belőle és mikor keményített kézelőjével megtörölte a száját, nevetve és krákogva mondta :

– Biztos ami biztos, ki tudja micsoda lőrét kapunk odakinn Zeiselfurtban? És egyébként is, nem árt egy kis bemelegítő az ilyen melankolikus pofáknak, mint amilyenek mi vagyunk – azzal karonfogva cipelt a kocsihoz.

Kissé elkésve érkeztünk: a lakodalmas népség már igen emelkedett hangulatban volt a gyümölcsösben. Hatalmas dobogón, ron-

gyos ponyva alatt egy rozoga klavikord roskadozott; a becsípett kántor ott állt mellette, az ő tulajdona volt a hangszer, és minden pillanatban igazgatott rajta valamit, mert a vendégség nem angyalujjakkal nyúlt a szerencsétlen hangládához. Gyerekek, betyárok, sikongó cselédlányok mind zongorázni akartak; ha sehogyan se ment a dolog, egy kancsó bort öntöttek a húrok közé. A kántor a haját tépte, és hol a billentyűzetre, hol a húrozásra feküdt teljes hosszában, hogy megvédje gyermekét. Wolfgang nem játszott, akárhogyis kérték kivörösödött vénasszonyok és felpántlikázott béreslányok.

Mikor megérkeztek, épp a kövér pap táncolt a menyasszonnyal. Alacsony, pókhasú emberke, kurta gyerek-lábakkal, a parókája akkora volt, hogy az ember azt hitte, térdig leöntötték tejszínhabbal. És óriási pocakja alatt milyen akkurátusan és finoman rakosgatta azt a két ólábát! Wolfgang majd meghasadt a kacagástól. Hiszen még a halála előtti hónapokban is emlegette, hogy „nem tud udvari bohóc nélkül élni". Talán nem is volt ez rossz ingerkedés a sors részéről: ha nem lett volna mellette egypár bolond ebből a válogatott fajtából, nem lett volna senki az ágyánál és töredék maradt volna a rekviem.

Wolfgang sorba kínálgatta a hegedűsöket. A cincogó hamis hangok lehetetlenül és valószínűtlenül szóltak a szabadban. Mikor Wolfgang a muzsikusokhoz vitte a poharat, a derék kecskepásztoroknak nem engedte meg, hogy levegyék a kezüket a vonóról vagy a hegedűről: ő maga töltötte szájukba az italt, és ha túl sok nedű locsolódott az f-lyukakba, maga ürítette ki körömpróbáig a poharat.

Mikor a tisztelendő úrnál a közelgő gutaütés jelei mutatkoztak, az erőltetett „contredanse"-tól, Wolfgang elvezette a papot egy kis hordóhoz, ő ültette a tetejére, ő állított ápolónőnek két izzadságszagú nyoszolyólányt mögéje, és utána máris szaladt a menyasszonyhoz, hogy táncra kérje.

Persze nem azon a kis darabon táncolt csak, ahol nem volt fű, hanem végig az asztalok körül, be a konyhába, föl a dobogóra, ki az utcára, messzi le a kertbe. Közben az elázott vőlegényt egy nagyszájú leányzó átkozta, pofozta, hogy mért nem őt vette feleségül. Leopold papa botjára támaszkodva indult fia után az alacsony lombú fák közé. Félt, hogy Wolfgang „elveszti a mértéket", még valamit csinál ott a szende arával – elég koros hölgy volt egyébként – és kitör a botrány. Biztosan tele van a társaság ál-mulatókkal: azok mind az érsek kémei.

Azt hitte eláll a szíve, mikor a fák felől sikítást hall. Csak akkor tért magához, mikor egy sánta kutya rohant a lábához – az vi-

sított, mert a menyasszony – aki nem nagyon tartotta a lépést Wolfganggal a vakondtúrások között –, a kutya lábára hágott. Mikor aztán az ágak Wolfgang szemét is majd kiszúrták, faképnél hagyta a hölgyet, azzal a jókívánsággal, hogy a férje úgy fordítson hátat ennek az áporodó Lórinak az ágyban, mint most ő a cseresnyésben.

Leopold vezette ki az arát a társaságba, leültette egy félreeső asztalhoz, amelynek fáját árkossá hasogatta az eső meg a nap. Könnyezve beszélt a nőnek arról, hogy Wolfgang gyerekkorában milyen jó fiú volt, milyen engedelmes és komoly, hogy az ő fia világhírű ember, nagy zenész, táncolt az már a római pápával is – Leopold ivott már egy kortyot a mózeliből – a császárnő legjobb barátja, a francia király kegyence. Mindezt a menyasszony könnyezve hallgatta, és azon sopánkodott, hogy az ő gyermeke nem lesz ilyen lángész, buta paraszt marad, mint a vőlegénye, legjobb szeretne világgá menni, ebben a minutában.

Wolfgang közben a felszolgáló lányok közé ugrott, kikapta kezükből a fánkos-patkós tálakat meg tepsiket, toronymagasra emelte mind, és csak úgy az égből szórogatta a vendégek fejére. Mikor bent a házban megtalálta a félig vak gazdát, aki egy kis tükör előtt guggolt, és már vagy három órája borotválkozott összehunyorított szemmel, szálanként kaszálva-célozva a szakállát: Wolfgang elkapta tőle a szappant, pamacsot, fűrésznél szélesebb beretvát, kiszaladt a mulatozók közé és mindenáron sorba akarta borotválni a hölgyeket. Úgy szórta erre-arra a szappan-pacákat, mintha a házasság görög istene hintette volna be fehér rózsákkal a zabálók fejét – hányszor látott ő effélét az operában, balettek égberagadó záró-jelenetében!

Leopold félelem és öröm között vívódva üldögélt hol egy vén parasztgazda, hol meg valamelyik szelíden bóbiskoló öregasszony mellett és újból elkezdte történetét, hogy a fia világhírű zenész, régen nagyon is jó fiú volt, ő volt a legelső a bolognai versenyen, a világ minden városában játsszák az operáit, a római pápa aranysarkantyús renddel tüntette ki, csak a jó Isten adja, hogy el ne züllje – tudja, a lányok... és keserű szájjal köpülte az öregek pohárbamelegedett, megtört borát.

Mikor Wolfgang alaposan kitombolta magát, elhívott sétálni. Egy fekete kutya is vele ment, a „Mischka", egy magyar úr inasa hozta a mulatságba. Mikor már a kert végére értünk, letelepedtünk egy ülésig földbe süppedt padra; Wolfgang duruzsoló, becéző prédikációt tartott a szinte nevető kutyának.

– Édes kis Misenkám, nem lehetne veled valahogy megalkudni? Szerepet cserélni? Nem is tudod, te kis buta állat – azzal hosszú

orrát „kínai puszi" formájában odadörzsölte a puli hosszú orrához – nem is tudod, milyen jó dolgod van neked. Biztosan van meleg ólad, szép grófi dakszli-szeretőd, isteni korcsokat fogsz nemzeni – van helyed, gazdád, házad; mindaz, ami a te Wolferl barátodnak nincsen. Ugye érted, amit mondok? Ki a gazdád? A gánti gróf? Az jó ember, zongoráztam is neki – te udvariatlan disznó, akkor hol csavarogtál? Arra sem méltattál, hogy meghallgass?... Látod, ezek a derék parasztok is milyen jól megvannak maguk között. A világuknak, melyben élnek, a pofájuknak, melyet viselnek: megvan a színe, íze, egészséges szaga. Mint a kétszer-kettő négy, oly magától érthetően azok, amik. Az ilyen nevető kutyusok nagyon értik ám az efféle filozófiát, ugye? No látod! És a te Wolferled ki van zárva ebből a világból. Nyeszlett, üres kísértet, jellegtelen pojáca közöttük. Tudod te gánti eb, hogy ez milyen rossz? És ha grófnőknek hárfázok és pápáknak cimbalmozok: azt hiszed, otthon vagyok? Címerek, etikettek, tükör-termek és gyilkos-gyönyörű genealógiák: mi köze ehhez a világhoz a te Amadeus Sigismundus Etceterátusodnak? Semmi. Látom, azt kérdezed, vicsori dögöcském: hát akkor a bácsi kicsoda? Se paraszt, se gróf, se kutya: vajon honnan pottyant ide? Rohadt salzburgi spíszek, kispolgárok, se víz-, se hal emberek, csipcsup szatócsok hoznak világra ilyen bácsikat, mint én. Ez a másik bácsi itt mellettem szintén ilyen fajtalan fajta, talán azért fújja olyan keservesen a lyukas pipáját – s azzal Wolfgang utánozta az oboa hangját.

A kutya úgy megijedt, hogy elszaladt. Mikor már jó messze volt, megvetően hátrafordult, de csak félig; vakkantott egyet, és eltűnt a bokrok között.

– Látod, a kutyának sem kellek, nem szeretik a monológokat. És a parasztok nem is monologizálnak. A grófok se. Csak az ilyen se ide, se oda – se sehová nem tartozó csellengők, mint én.

Valamit motyogtam, hogy Hamlet is monologizál, de Wolfgang leintett:

– Az rossz darab. Láttam.

Mikor az alacsony fák között mélyen meghajolva visszafele botorkáltunk, Wolfgang továbbra is efféle dolgokról bölcselkedett. Gondoltam, az ilyesmi úgy hozzátartozik a fiatalsághoz, mint a vimmerlik, a szerelem vagy a halállal való romantikus kacérkodás. Wolfgang folytonosan a „vendég" szót használta: vendég a parasztoknál, vendég a grófi palotákban, se ide, se oda nem tartozik. Főleg azt utálta, hogy nincs semmi „karaktere", hogy kedvenc szavát idézzem.

– A buta parasztnak („was der dumme Pőbel meint" . . .) igenis van karaktere – mondta kipirosodva –, ezeknek a nyavalyás Lützowoknak és Lodron-kontesszeknek is van karakterük. Nekem nincs. Egy kandeláberes szalonnak van karaktere, egy betyárkocsmának van karaktere. De a te szobádnak vagy az én klimpírstüblimnek nincs karaktere. Mikor adom a princet a kastélyokban: hazugság. Mikor mulatok a parasztokkal: komédiázás. Buta vendég vagyok mindenütt. A saját fajtámat meg utálom.

Nem is ment vissza a mulató társasághoz: átugrott a kerítésen.

Én visszamentem Leopoldhoz, aki már tűkön ült, mert nem látta sehol se Wolfgangot. Ide-oda forgolódott, minden pillanatban fel akart kelni, de az erőszakos vőlegény nem engedte, azt hitte illuminált állapotában, hogy Leopold a menyasszonya és lobogó szenvedéllyel udvarolt neki. Az éjszaka titkairól hörgött trágár nótákat a fülébe. Mikor megnyugtattam, hogy Wolfgang hazament, mert fáradt volt és megfájdult a feje („biztosan sokat ivott" – s azzal töltött magának), még egy ideig ott maradt és velem beszélgetett a fiáról.

Wolfgangot azzal fogadta az anyja, hogy közben ott volt Lodron grófnő szobalánya, és azt az izenetet hagyta, hogy egy olasz zenész-társaság van nála, ne mondja el senkinek. Titokban utaznak Drezdába, ahol egy velencei operát fognak előadni: a nagy inkognitó arra való, hogy az érsek ne tudjon róluk, különben magának foglalná le őket, márpedig az érseket ki nem állhatják. Wolfgang is titokban jöjjön, nehogy állását kockáztassa.

Nannerl és az anyja csillogó szemmel könyörögtek Wolferlnek, hogy menjen el. Sose szabad elmulasztani az ilyen alkalmat, a papának nincs igaza, hogy minden olaszban csak gyilkost meg intrikust lát. Ki tudja, milyen hasznos ismeretségeket köthet, elviszik Drezdába is a hírét, és egy szerelmes velencei énekesnő keresztülviszi, hogy következő farsangon Mozart-operát játsszanak a zeneimádó dozseresszának!

Nannerlből csak úgy ömlött a szó: Frau Duschek „falusi démon", a Lodron-lányok unalomból kacérkodnak naiv zenemesterükkel, micsoda butaság parasztbálokon bukfenceznie és baronesszek lába előtt sóhajtoznia – ebből ugyan se pénz, se szerelem, se zenei siker nem lesz. Azonnal menjen az olaszokhoz!

A szomszéd máris jött a kocsival, épp arrafelé van útja neki is – alovanti! Wolfgang elég kábultan ült a szekéren, még a szemét is lehunyta. Elképzelte, mi történhetik, ha összekerül ezekkel az ismeretlen olaszokkal? Bizonyára elöntik itáliai emlékei, felelevenedik egész gyerekkora, mikor még arról ábrándozott, hogy egyik

operát a másik után fogja írni, Nápoly és London fognak veszekedni bohózataiért és tragédiáiért, primadonnák villájában fog dirigálni és királyok rekviemjén orgonálni. Mi lett álmaiból? Hová lettek a gondolák, a római ciprusok, az angol hegedűs, a vatikáni böjti kórusok és a herélt Farinelli hadonászó szónoklatai? Piros egyenruhában rághatja a tollat a Hieronymus parancsára nyirbált Kyriéken és szelídített Sanctusokon. Beteg lesz az irigységtől, ha meglátja ezeket az olaszokat, akik szabadon és kalandozva csilloghatnak szerte a nagyvilágban, mint a kócos felhők az égen. Mindenki csodálja őket, pedig nem is csodák – virtuózok, zenei kurtizánok, bohémek. A Lodron-lányok is áhítattal fogják tömjénezni őket, talán sor se kerül rá, hogy ő is játsszék valamit, s ha játszana: most csupa olyan fantázia jár az eszében, ami „barbaro"-nak, „gotico"-nak és fene tudja milyen otromba és formátlan sváb gőznek tűnnék a kifestett velencei akrobatáknak.

A bohémeket sohasem szerette. Ő maga mindig kacagott, tótágast állt, tréfált és táncolt: de közben érezte, hogy ez egészen másfajta hancúrozás, mint az olasz színészek mulatságai. Wolfgang gyermek volt, pille, tiszta és szomorú, játéka mélyén könnyes bölcsesség és családi idill: mit értenek ebből ezek a vásári trombitások? Az olaszok nyilván nem is tudnak róla, hogy ő is jön – csak a Lodron-família ötlete volt: ha zenészek jönnek, hát jöjjön még egy zenész, a grófi „szervíz"-hez tartozik.

Mutatkozzék be? Selypítve magyarázza ezeknek az öntelt iparosoknak, hogy ő világhírű? Veregessék meg a vállát? Vagy könnyedén és hangosan, mint a latin csirkefogók általában: szerződést ajánljanak, szövegkönyvet nyomjanak a markába, határozott terminussal és határozatlan tiszteletdíjjal? Mire ő, a mafla Amadeo, éjjel-nappal csak az operán dolgozik, a trupp meg a következő kastélyban rég elfelejtette az egészet? Ezért zökkenjen ki abból a muzsikából, melyet a szíve diktál és a szerelem sugall?

És a velencei kompozitor bizonyára ragyogóan megformált, kész és csillogó művekkel fog előállni: ő meg csupa zavar, nyugtalanság, piszkos erjedés. Ha előkelő modorát veszi fel: Lodronék előkelőbbek. Hát azt zenéli, ami természetesen árad belőle: a kristályosra köszörült arietták között torzó lesz...

Mikor közel voltak a Lodron-parkhoz, Wolfgang kiszállt, azt mondta a kedves szomszédnak, hogy most már gyalog megy, meglepetést akar okozni – nevetett is hozzá. Mire a kocsis tovább kocogott, Wolfgang eltűnt egy mellékutcában és leült a *Lyrische Lumpen*hez címzett kocsmába. „Hát a művészek között sincs helyem?"

Ebben az időben Leopold nagyon sokat foglalkozott a fiával. Ha Wolfgang írt valamit, azt részletesen megtárgyalták. Nem tolakodásból mondom, de itt nekem is elég nagy szerepem volt, mert a szó szoros értelmében „neveltem" Leopoldot, ami egyrészt nehezen ment, mert az öreg nagyon csökönyös volt, másrészt könnyen, mert nagyon olvadékony lett, ha a fiáról esett szó, különösen akkor, ha érezte, hogy az, aki a fiáról beszél, nagyon szereti Wolfgangot.

Így hát ezek a zenei „megbeszélések" családiasan, tárgyilagosan és nemes versengéssel folytak Wolfgang és apja között. A megbeszélt zenedarabokat előbb én is átnéztem taktusról taktusra. Pontosan tudtam, mi tetszik az öregnek, mi nem, erre mit fog mondani Leopold, arra mit fog válaszolni Wolfgang, minélfogva kioktattam az öreget alaposan. Valóságos „modern" zenész lett, diplomáciából és ravasz tapintatosságból. Erre Wolfgang is megszelídült és áradó **könnyedséggel ismerte** el az ódivatú zene bizonyos előnyeit.

Mikor néha saját fülemmel hallottam ezeket a megbeszéléseket egy lugasban vagy csöndes vendéglőben: bizony nagyon meghatódtam nevelői sikeremen. Persze nem volt mindig papsajt: az idilli vitából néha véres kakasviadal lett, amikor persze mindig az öreg koldulta vissza magát fia kegyeibe. Mikor „öreg"-et mondok vagy a botját emlegetem, nem kell rögtön holmi szenilis apókát képzelnie: sok keménység, gúnyos grácia és úri erő volt Leopold mozdulataiban. Könnyei nem tették viasszá a sziklát.

Wolfgangot újra rászorította a történelem, a nyelvek, a **római** régiségek, a magasabb hitvédelem és matematika tanulására. Nem akarta, hogy „somnambules Vieh" legyen, alvajáró állat, hanem gondolkodó, **századához** méltó tudós.

Ritkán láttam Wolfgangot ennyi könyv között. Ha véletlenül **benéztem hozzá**, és ő nagyban pingálta a virágokat és pillangókat természetrajz-füzetébe, kacagva a fura latin meg görög neveken – Dismorphia fortunata! Catagramma cajetani! – úgy nézett rám, kacsintva és bandzsítva az atlaszok és anatómiai modellek közül, mint az ő Kerubinja a karosszékre dobott kendő alól. Persze Wolfgang sem volt mindig príma tanuló, és Leopold sem hallgatott mindig bölcs leckéimre. A papa gyakran félredobta „Hogy bánjunk lángeszű fiunkkal fiatal korában?" című lelki szakácskönyvemet. Túlsokat emlegette Wolfgang előtt apai érdemeit: hogy mikor nagyon szegény volt, mégis milyen gyönyörű tafotta nadrágot vásárolt neki, és a mamája is lemondott a karácsonyi ajándékról, csak hogy Wolfgangnak

bőrkötésben megvehessék Stamitz zenekari műveit. Mire Wolfgang sírva fakadt, meggyónta a papnak, a szó szoros értelmében, modern harmóniai ötleteit (tegnap hat volt, csütörtökön tizennégy), de mikor erre a pap túlságosan elégedett lett, és arra kérte, hogy Hieronymus érsek avatási évfordulójára egészen sablonos Exultate-t írjon – („hát mi az neked? kirázod a kisujjadból! te magad mondtad, milyen mimikri természet vagy!") – Wolfgang fogta magát és elrohant, Frau Duscheknek szerelmet vallott, a párizsi ateistákról szónokolt, és az egész öreganyám-dédnagypapám féle összhangzattan felfordításáról beszélt.

A görög hitrege-tannal szintén baj volt. Míg Leopold csak úgy ontotta a száraz adatokat, és Wolfgang a vérfertőző házasságokból származó, félállati és félisteni fattyak családfáját rajzolta régiségtani füzetébe – ez a sok cifra bujaság ugyancsak felkavarta. A zongora-órákon terc-passzázsok helyett ilyesmikről beszélt a festőnőnek, aki nem győzte rajzolni Wolfgang parázna látomásait, melyek napról napra merészebbek és türelmetlenebbek lettek.

Közben a papa írta-írta a leveleket Itáliába, hogy fiának valami biztos állást szerezzen. Gyakran ment át gyertyával és árkus papirosokkal Wolfgang szobáján, hogy fia lássa, mennyit dolgozik az apja még éjjel is érte; néha csak azért nem feküdt le tizenkettőkor, hogy mikor Wolfgang szerelemtől, zenétől, chambertintől kipirulva hazajön: tanúja legyen, amint édesapja tisztáz le egy-egy lapot fia régebbi műveiből, hogy szép emlékek feleleventése végett elküldje olaszországi pártfogóinak. Persze mindez hiába történt, Padre Martini sem tudott segíteni.

Körülbelül ez idő tájt lehetett, hogy az érsek testvére, Pálffy grófnő nagy estélyt adott erdei nyaralójában és szerette volna, ha főpapi bátyja zenekara szórakoztatná a főleg magyar mágnásokból álló társaságot. Az érsek nem volt Salzburgban, úgyhogy gróf Arco főpohárnokmester intézkedett: azonnal hívatta Wolfgangot, hogy tanulja be a zenekarral valamelyik divertimentóját vagy szerenádját.

Leopold boldogan vette tudomásul, hogy ilyen szent indokból marad el a fizika-óra, és Wolfgang is dagadó kebellel közölte a Lodron-lányokkal, hogy a már rég megbeszélt kirándulás elmarad. Akármennyire nem szenvedte az érseket, büszke volt, hogy ennyire elfoglalt ember, majd széttépik.

A próba remekül ment, Wolfgang még azt is megkockáztatta, hogy egy kis szolisztikus közjátékot rögtönzött, melyet majd ő fog hegedülni. Épp ehhez a részlethez diktált játék közben valami

könnyű kíséretet a „bandának" (ahogy ő mondta), mikor berobogott az érsek. Gróf Arco azonnal felvilágosította, mi a helyzet, mire az érsek kijelentette, hogy ne Wolfgang divertimentóját játsszák: Wolfgang egész jelleme – mondta az érsek – rikító színekben tükröződik abból az egyszerű tényből, hogy a maga számára szólóbetétet komponált. „Mire a zenekar megérkezik Pálffy grófnőhöz, a divertimentóból nem marad egy fél taktus sem, csak Wolfgang fog egyedül másfél órát kadenciázni és fantáziálni, márpedig az egybegyűlt társaság a zenekarra kíváncsi, nempedig Wolfgang úr technikai ügyeskedéseire vagy lírai állapotára."

Azzal máris kiment, mire gróf Arco a legudvariasabban bocsánatot kért Wolfgangtól a kellemetlenségért, ugyanakkor azt mondta, várjon rá a kanonok szobájában, hátha lehet valamit csinálni. Wolfgang könnyező haraggal utasított vissza minden koldulást az érdekében, de Arco gróf megnyugtatta, hogy erről szó sincs – az ő, Arco kedvéért, tegye meg a szívességet és várjon.

Wolfgang várt, de azért szeretett volna kiugrani az ablakon. A szobában sok szentkép volt, azoktól kért erőt a legújabb „hieronymiáda" elviselésére. „Úgyse koptatott még senki titeket ostromló imákkal" – mondta keserű mosollyal, a merev képeket mustrálva.

Később Arco azzal jött vissza – Wolfgang már éppen menni akart –, hogy mégis a Mozart-divertimentót játsszák. Az érseket azzal lehetett megpuhítani, hogy Miksa főherceg is ott lesz az estélyen, aki pártfogolja Wolfgangot, és az érsek valamilyen ügyét is ő próbálja elsimítani a szentszéknél.

Wolfgang hazament: elkezdődött a nagy öltöztetés. A mama adta rá a ruhákat, ezt-azt eligazítva, varrva, tűzve rajta; a papa zenei intelmeket adott, mintha könyvből olvasta volna, a megszokott mártírkodó és zsarnoki hangon. Nannerl meg a „szerelmi tanácsadó" legfontosabb tudnivalóit recitálta kacagva.

Wolfgangnak este hétkor kellett gróf Arcónál jelentkeznie az érseki palotában. A pompás öltözék ellen senki sem emelhetett kifogást, vendégszerepléskor nem kellett a piros egyenruhát viselnie.

Ellenben a gróf sajnálattal közölte az érsek úr izenetét, miszerint ő csak abba egyezett bele, hogy Mozart divertimentóját játsszák, de vezénylésről szó sem esett. Különben is mi értelme van a dirigálásnak ilyen szimpla zenéknél, ez is csak olyan Mozart-féle nagyképűsködés és személye előtérbe tolása – ne haragudjék a Herr Konzertmeister, hogy bizalomból szó szerint közölte az érsek úr véleme-

nyét. Egyébként Maestro Culicoli megy a zenekarral, mint „felügyelő".

Wolfgang csak azért nem vágta be maga után az ajtót, mert sikerült apja képét kellő erővel felidéznie. Viszont az utcán hangos kacajjal kiáltozta: „Culicoli! Culicoli!" – és ezzel állított be apja szobájába is. Leopold elsápadt a méregtől. Wolfgang leült, egymásra dobta a lábát, és a tükör előtt igazgatva mellcsipkéit, „parfümös" orrhangon kérdezte: „Nos? Hol a nagy politikai védőbeszéd őexcellenciája mellett?"

Leopold még szóhoz sem jutott, mikor izzadságtól csuromvizesen megjelent Arco inasa egy cédulával, melyen kapkodó írással csak ez állt: „Menjen!" A cédulához egy levélke volt mellékelve, melyben Pálffy grófnő külön kéri gróf Arcót, hogy Mozart okvetlenül jelenjék meg az estélyen a zenekar élén.

„Bolondház" – állapította meg velem együtt a família. Hogy menjen? Hiszen signore Culicoli már vígan üget a hangászokkal Pálffy grófnő erdei villája felé. Viszont sem a grófnőt, sem Miksa főherceget nem lehet megsérteni. A mama csillapította Wolfgangot: „Veszel egy rukkot, túlesel a komédián és kész" – azzal máris rohant a szomszédba kocsiért és kocsisért; a kötényéből egy kerek forintot nyomott a kocsis markába. Mindnyájan összeöleltük és csókoltuk a szerencsétlen Wolfgangot, és főleg arra kértük rimánkodva, ne veszítse el a türelmét, hiszen a kiadós zűrzavarok nyilván csak most fognak kezdődni. Ekörül nem is volt hiba.

Maestro Culicoli már rég ott páváskodott a grófok között, és falta a süteményeket; ha nem evett, teliszájjal szórta az otromba bókokat és még otrombább zenei bölcsmondásokat. Mikor a grófnő értesült, hogy Wolfgang megérkezett, azonnal egy budoárba zárkózott vele: elmondta, hogy mikor azt a levélkét küldte, melyben arról ír, hogy Mozartra okvetlenül számítanak, még nem tudta, hogy kegyelmes bátyja másképp intézkedett, és Maestro Culicolira bízta a zenei est rendezését és vezetését. Ennélfogva Wolfgang ne haragudjék, ha ma legnagyobb fájdalmára nélkülöznie kell szereplését, hiszen hál' Istennek lesz még rá ezer alkalom, de Wolfgang is belátja, hogy sem az érseket, sem signore Culicolit nem lehet ilyen brutálisan megsérteni. Egyébként sürgősen siessenek vissza a vendégekhez, persze különböző utakon – mondta a grófnő, és anélkül, hogy Wolfgangnak egy szóval is megmondta volna, hogy merre vegye az ő „külön út"-ját, kifutott a szobából.

Wolfgang most már őszintén csak kacagni tudott.

Kiment a szobából és mikor éppen azon gondolkozott, hogy

jobbra menjen-e vogy balra, egyszerre csak összeütközik signore Culicolival, aki feltűnően bizonytalan léptekkel tapogatózott a gyéren világított folyosón. Először lakájnak nézte Wolfgangot, és állát csiklandozva azt kérdezte, hol található ebben a házban a... a... de mikor ráismert Wolfgangra, éktelen dühbe gurult, elkezdett a velencei halaskofák stílusában káromkodni, ordítozva nyitogatta az ajtókat, míg végre a vendégekhez érkezett. Ott aztán még nagyobb botrányt csapott, úgyhogy a grófnak kellett erőszakkal kivezetnie. Még messziről is odahallatszott, amint kígyót-békát kiált az „impertinente tedesco"-ra, a pimasz németre.

Wolfgang legjobbnak találta, ha visszabújik a grófnő budoárjába és ott várja az elkövetkezendőket. Egy negyedóra múlva meg is jelent a grófnő. Wolfgang könyörgött, hogy azonnal engedjék haza, a zenekar nélküle is, Culicoli nélkül is, el tudja játszani a divertimentót, vagy amit akarnak.

Mikor gúnyos bókolással épp búcsúzik a grófnőtől, berohan az ajtón vagy négy-öt gyönyörű „ungarische Nymphe" – magyar vízitündérek! – és egymás szavába vágva, alig érthető németséggel (az italtól elfelejtették) körülveszik Wolfgangot és diadallal viszik lépcsőn le, lépcsőn fel, a palota végébe. A kalandos út után egy csöndes szobába érkeztek, Wolfgangot a zongora elé ültették vagy inkább lökték, és könyörögtek, hogy játsszék. De az Isten szerelmére – rimánkodott franciául Wolfgang – mi lesz a zenekarral? „Már rég játszanak!" – kiáltották karban az „ungarische Nymphe"-k, Herr Mozart legyen egészen nyugodt.

Bizonyára ilyen nyugodt még nem is volt életében.

Fölösleges mondanom, hogy a zenekar a botrány-áradatban és fejetlenségben: ijesztően játszott. De mikor a magyar uraknak már alaposan kiszélesedett a jókedvük, rég elfelejtették a részeg olaszt és az érseki kívánalmakat: Wolfgangot a „theátrum"-terembe hívták, és ott zongoráztatták reggelig.

Mikor Pálffy gróf eltűnt és megnézte, hogyan alszik az olasz művész? – szobáját üresen találta. Még az éjjel megszökött Salzburgból, nem látta többé senki.

Wolfgang reggel nem mert hazamenni, nálam kopogtatott, és zokogva vetette magát rozzant kanapémra. Mikor faggattam, csak azt hajtogatta: „káosz! káosz!" – nem tehet semmiről, attól kér bocsánatot, akitől kívánják, azt üti agyon, akit akarnak, hagyják békében vagy vigyék a bolondházba.

Szerencse, hogy az érsek csak egy hét múlva érkezett haza, és mindenki úgy mesélte el a történetet, hogy az a legártatlanabbul fessen Hieronymus szemében. A hetet Wolfgang jóformán végig ágyban töltötte, Leopold is leveseskanállal nyelte a fekete meg sárga porokat; a patikus nem győzte gyúrni a papaverin-galacsinokat.

De a mennydörgős villámlás a végén mégsem maradt el: az érsek Wolfganggal együtt mise előtt magához rendelte a zenekart, és exhortációjában éppen csak hogy anatémát nem mondott Wolfgang fejére. Mozart feldúlta az érsek családi békéjét, mérges kígyóként behálózta a grófnőt, hogy bátyja ellen lázadjon, összeesküdött a magyar arisztokrácia érdekében az egész zenekarral, hogy játsszanak rosszul, és ezzel az ő főpapi személyét és a császárnőt meggyalázza; szemérmetlen erőszakossággal saját magát tolja előtérbe, és egy olasz művészt az éhhalálba vagy tán öngyilkosságba hajszolt, gróf Arcót bohócként az orránál fogva vezette, és ami Isten szemében talán legelvetemültebb ténykedése: apját is megingatta állásában. Ezeket a gondolatokat ajánlja elmélkedés tárgyává tenni a mai szentmise alkalmából. A hivatalos következményekről a titkári hivatal fogja a hét folyamán értesíteni; annak vételéig fel van mentve szolgálatától.

Augusztus vége felé egy napon az érseki palotában mindenki egy különleges eréllyel becsapott ajtóra lett figyelmes. Titkárok és komornyikok, kihallgatásra várakozók és udvarmesterek pontosan ismerték ezen a területen a forték és piánók változatait – ebből lehetett megállapítani Colloredo gróf hangulatát. Ma nyilván két bal lábbal kelt fel az érsek, úgyhogy mindenki a zajnak megfelelő pozitúrába kuporodott. Az öltöztető lakájok ereklyének járó tisztelettel rakosgatták külön zsámolyokra és karosszékekre az érsek cipőjét és fehérneműjét – érdemes is volt, mert a következő pillanatban máris berobogott az érsek egy papírlapot szorongatva a kezében:

– A Mozarték pimaszságának nincs határa! Alig pár hete firkált nekem a Herr Kapellmeister egy komédiázó, képmutató kérvényt, melyben úgy festi a család nyomorát – értsd: én vagyok a nyomorgató! mintha legalábbis szemétdombon kosztoló lázárok volnának, akiknek én még csak morzsát sem dobok az asztalomról. Te is ott voltál – mutatott egy komornyikra, – mikor a papírkosárba dobtam ezt az álarcos levelet! Fizetésemelést kért, mint egy cseléd,

akibe a szeretője beleszajkózta valamelyik párizsi forradalmár emésztetlen frázisait!

A szerencsétlen lakáj, akihez a harapós oroszlán a szavait intézte, ijedtében befűzte, kifűzte, nyállal suvikszolta az érsek előre odakészített cipőjét – mire közeledett velük az érsekhez, az már ott se volt, talán még nagyobb erővel vágta be az ajtót, mint mikor a hálószobájából jött ki. Mindegy volt neki, hogy utána melyik helyiségbe nyit be.

Valamelyik várószoba volt a következő. Egy díszbe öltözött tiroli, falusi bíró állt ott egyedül. Azt akarta megkérdezni, mikor jelenhetnek meg a zarándokok szent színe előtt. Az érsek oda se figyelt a hetek óta betanult mondókára, és csak arról üvöltözött, bal kezével csattogtatva a papirost, hogy ennek a taknyos Wolfgangnak van bőr az arcán, és kérvényt nyújt be – kérvényt! – és ilyen hangon! Azt írja benne, hogy már rég elmentek volna Amerikába vagy Oroszországba, vagy mit tudom én, talán a Holdba: ha én nem láncoltam volna ide őket, mert a császár átutazik székhelyemen. Mozarték megsértődtek, hogy ilyen csip-csup dolgok miatt kerékbe töröm a Herr Konzertmeister karrierjét!

Szegény tiroli zarándokvezető még akkor is mondta-mondta bemagolt könyörgő beszédét, mikor az érsek már messze nyargalt a Wolfgang kérvényével.

A titkárságon mindenkinek kiesett a toll a kezéből, mikor az érsek berontott, nyitva hagyva maga után az ajtót.

– Legrespektábilisabb kancellária! Most ne körmöljenek kimutatásokat a rekviem-pénzek csökkentéséről vagy emelkedéséről, hanem olvassák el, hogy ez a Mozart-banda mire vetemedik! Egyik nap fizetésemelés, másik nap féléves szabadság, vasárnap papa, mama, fia, unokája, sógora akar Párizsba utazni – hétfőn csak a drága kis csodagyermek, akiből közben lepénytalpú vén kamasz lett – a következő kérvényben tőlem fognak brüsszeli csipkéből készült pólyát kérni, hogy angyali Wolferljüket a francia udvarban csecsemőnek álcázhassák. Hallottak már ilyet? Kérvény! – kiáltotta Colloredo érsek, és a Wolfgang beadványát odavágta a jegyző egyik íróállványára. Még rá is csapott, hogy szétterüljön.

A hivatalnokok behúzott fejjel közeledtek az égből hullott gyalázatos papír felé, és jól betanult hüledezéssel olvasták. Egyik az első mondatot, huhogó csodálkozással, a másik már erősebben mormogó felháborodással a másodikat, majd mindenki egy-egy mondatot tovább, mind hangosabb és hangosabb döbbenettel. Az utolsó írnok már bibliai átokra készült Wolfgang arcátlanságára, de mikor

látta, hogy az érsek rég kiment a szobából, nem erőltette magát a színészi munkával, és kihúzta a fiókból elébb elrejtett vajaskiflijét.

Egy óriási napkorongot lengető álló-óra a folyosón arra figyelmeztette az érseket, hogy abba az aranydíszekből csöpögő terembe siessen, ahol a mennyezeten a Bőkezűség diadala volt látható a Szűkmarkúság fölött. A Bőkezűség lenge öltözetű görög hölgy volt, úgy látszik fehérneműjét jótékony célra már mind elosztogatta, a Szűkmarkúság állítólag Colloredo valamelyik elődjét ábrázolta, de az elöd nem csinált belőle botrányt, mert rövidlátó volt, nyakmerevedéssel, és mélyen nem érdekelte a freskófestészet. Az érsek azért sietett, mert valamelyik vidéki collegium musicum hét-nyolcéves növendékei jöttek tisztelgő látogatásra, azokat kellett a Bőkezűség szalonjában fogadnia.

A kóristák ruhájába öltözött lurkók reszketve várták a „nagy fejedelmet", mert finom fülükkel ők is hallották az ajtócsapkodások és olimpusi dörgedelmek szokatlan diszharmóniáit. Alighogy Colloredo gróf elfoglalta helyét az egyformára nyírt kóristák előtt a vörös, rokokó-könnyedséggel szabott baldachin árnyékában, rögtön Wolfgang kérvényét vette textusnak ünnepi beszédéhez (boszszantotta, hogy a gyöngybetűs bűnjelet a titkárságon felejtette), és ilyeneket mondott:

– Az elrettentő példa mindig a legmeggyőzőbb, édes gyermekeim. Remélem, hogy soraitokban nincs és nem is lesz olyasvalaki, mint akiről most akarok beszélni nektek. Tudjátok jól, hogy mikor hozzám jöttetek: hazajöttetek, otthonotokban zenéltek és atyai áldásom vár rátok. Az európai zenei világban mindenki, mint a mennyei muzsika szerény, de annál buzgóbb pártfogóját ismer engem. Ennek legragyogóbb bizonyítékát akkor adtam, mikor egy fiatal tehetséget választottam ki, hogy koncertmesterem legyen. Ezt a fiatal tehetséget atyai szeretettel dédelgettem, orgonám, zenészeim, pénzem, templomaim és főrangú barátaim rendelkezésére álltak, szabadon járhatott a világban, hogy istenadta tehetségét mindenütt ragyogtathassa, még akkor is, ha elvadult ízlése messze elkanyarodott a megszentelt hagyományoktól. És mi lett az eredménye szülői patronálásomnak? Mit kaptam érte? Hálátlanságot, telhetetlenséget, forradalmi gőgöt. Türelmemmel visszaélt: zenei fogadott fiam azt hitte, hogy most már mindent lehet és szemérmetlen követelőzéseivel megsértette az Istennek, földi parancsolójának, szülő apjának és a musica sacrának kijáró tiszteletet. Itt áll közöttetek ősz tanítótok, zenei őrangyalotok (... a nevét elfelejtette), szóval zenei őr-

angyalotok, aki elhozott benneteket hozzám, hogy bemutassa fáradsága eredményeit. Most csak arra kérlek mindnyájatokat, úgy viselkedjetek mindig (... hogy is hívják ezt a vén kántort?) ... hogy zenei őrangyalotoknak sose kelljen azt éreznie, mint amit én – hogy viperát melengetett a keblén.

Mikor az egyenruhába öltöztetett kis énekes-gyerekek „zenei őrangyaluk" vezetésével kivonultak egy hosszú folyosóra, épp Wolfgang jött velük szembe. Érdeklődni akart, hogy az érsek megadta-e neki a szabadságot a hangversenykörútra? Az „őrangyal" odasúgta a sor elején totyogó gyereknek, hogy „Ő az!", mire a fiúk suttogva adták tovább, mintha az ördöggel beszéltek volna: „Ő az!... Ő az!"

Wolfgang persze azt hitte, hogy a kerekre tágult szemek zenei híresség énekének szólnak.

78

Az érsek másnapra elfelejtette az egész dolgot. Mikor valaki vagy két hét múlva gyáva óvatossággal egy csomó egyéb akta között Wolfgang kérvényét megint az érsek íróasztalára rakta, őexcellenciája valami epés megjegyzést firkált a papírra, amelynek tartalma azonban mégiscsak az volt, hogy Leopold is, Wolfgang is – mehetnek. Undorodott az egész ügytől, szabadulni akart tőlük.

Mondanom sem kell, hogy mikor Leopold két éjszakán át rakosgatta, válogatta a Münchenbe és Mannheimbe viendő holmikat, és karikás szemekkel támolygott be a zenészek kapuján az érseki palotába: egy pókhasú, gumósujjú kamarás ráteszi a kezét Leopold vállára, és csak úgy mellékesen, kurta részvéttel odaszuszogja az apa fülébe: „Maga marad. Őexcellenciája nem szereti a fölösleges felfordulásokat. Intézkedtem, hogy erről írást is kapjon. Jobb is lesz Wolfgangnak egyedül utaznia. Nagy fiú már."

Leopold kissé szédült, mikor a próbaterembe érkezett, még csak fél kilenc volt, a próba kilenckor kezdődött. A dobogón ott állt Wolfgang széke, a kis süppedt párnával, melyet a mama tömött meg libatollal, mert fiacskájának „mimóza feneke" volt, ahogy Nannerl mondta. Előtte az őszi ágakhoz hasonló kottaállvány, rajta a nyitott hangjegyfüzet, egy levele a földön hevert. Leopold könnyezve hajolt le csúzos térdével, forgatta, nézegette, honnan esett ki és pontosan a helyére tette.

Wolfgang hegedűje ott feküdt a széken; egy pillanatra az volt

az érzése, hogy Wolfgang meghalt. Nem lett volna jobb, ha Wolfgang tehetségtelen? És mikor azt mondom, hogy Leopold ölelte, csókolta az árvaságra jutott hegedűt, ne higgye, hogy akár én, akár Leopold érzelgős vagy beteg lélek, és én itt a ríkató románok módján önt is el akarom érzékenyíteni. Nem. Ezek éppoly természetes és egyszerű dolgok, mint hogy később átment a patikába, és egy zsákra való hashajtót vásárolt Wolfgang számára, mert tudta, hogy az idegen koszttól mindig valami rendetlenség támadt a fia gyomrában.

Mikor Wolfgang is megérkezett a próbaterembe, még mindig nem volt rajtuk kívül senki, úgyhogy Leopold nyugodtan beszélhetett a legújabb fordulatról. Mikor Wolfgang látta apja sápadt arcát, legelső gondolata az volt, hogy fütyül Mannheimre, Párizsra, érsekre és szerelemre; itt marad az öreg mellett. Ezt meg is mondta, rajongó őszinteséggel hangsúlyozva, hogy ez semmi, de semmi áldozatot nem jelent részéről. Erre megint apja buzdította szenvedélyes józansággal – van ilyesmi –, hogy ilyen bolondságra ne gondoljon; mindketten ki fogják bírni azt a pár hónapot, úgyis sokat fog írni, és ha letelt az idő, boldogan fognak esténként Wolfgang sikereiről és kalandjairól beszélgetni egy jó pohár vörös bor mellett.

Az utazást megelőző hetekben, érthető módon, Wolfgang nagyon sokat járt hozzám. Ezt persze Leopold is jól tudta, úgyhogy amikor csak alkalma volt, behívott egy kocsmába vagy elvitt sétálni. Ilyenkor szakadatlanul arról beszélt, hogy én, én, én lássam el intelmekkel Wolfgangot, talán énrám jobban hallgat, mint az apjára, aki a fia szerelmeit és merész zenei gondolatait nem tudja őszinte hittel tudomásul venni. Wolfgang, életkorát tekintve, a legrosszabbkor megy nyugatra, tele van a fiatalkor erjedésével, dacával és naivitásával, oktalan önbizalmával és mértéktelen melankóliájával. Nyugaton hangyamódjára nyüzsögnek a forradalmárok és feslett nők, Párizsban vad zenei harcok dúlnak a francia és olasz komponisták között, épp akkor, mikor Wolfgang „valami mást" akar, úgy, ahogy ez a fiataloknál már általában szokás. És az a „valami más" esetleg nagy semmi – szintén a fiatalság rendje szerint.

Wolfgang nem fog tülekedni, könyökölni, Wolfgang remekül megfigyeli az embereket, de pocsék emberismerő, Wolfgang udvariasabb, mint egy spanyol lovag, de durvább, mint egy bécsi kocsis, ha zenei kérdésekről van szó. Most úgy utálja az érseket, hogy talán az Istent is kidobja lelkéből! Mi lesz, mi lesz az ő fia, ha most kiesik a családi fészekből?

Én persze igyekeztem ezeket a szülői aggályokat tompítva közölni Wolfganggal, de az efféle gondolatok még a legszelídebb formában is kihozták sodrából, és ijesztően keserű szavakat csaltak ajkára.

– Azt hiszed – mondta nekem –, hogy az érsek a rabtartó? Azt hiszed, ő a zsarnok? Óriási tévedésben élsz, kedves barátom. Apám a zsarnok, aki ilyen alattomosan próbál behálózni, terrorizálni, magához kötni. Sunyi módon izenget nekem általad, tudva, hogy érzékeny, hálás, papás-mamás természet vagyok, és ezt ki akarja használni. Halálról, bűnről, hálátlanságról beszél, ringyókról és enciklopedistákról, csak hogy bilincsbe verje képzeletemet, csak hogy gyáva legyek, szolga legyek, síromig csecsemő. Ez az apák kötelessége? Visszarugdosni kölykeiket a járókába? Mit akar tulajdonképpen? Menjek nyugatra, vagy ne menjek? Beszéljen nyíltan, és ne izengessen nekem általad, a kárhozat barbár képeivel riogatva, mint egy babonás, vén bába!

Ilyenkor rendszerint köszönés nélkül otthagyott a faképnél, és vagy Frau Duschekhez vagy valamelyik Lützow- vagy Lodronhölgyhöz ment. Mint később megtudtam, nem azért, hogy még korlátlanabbul lázadozzék apja ellen, hanem épp ellenkezőleg: bűnbánatot tartani. Odaült a zongorához, fantáziált pár percig, majd olyan forrón csókolta akár a festőnő, akár a „tüzes apáca" kezét, mint eddig még soha. „Úgyis itt hagyom őket, olyan mindegy, én mindig csak akkor voltam bátor, mikor eltűntem, nem mikor kívántam" – és folyvást arról beszélt, miképpen egyeztethetné összsze szabadságát az apja iránt érzett hálával? A kontesszek azt várták a csók-eső után, hogy Wolfgang olyan szerelmi finálével jár kedvükbe, mint amilyeneket az operáiban komponált, de legnagyobb csalódásukra zongoratanáruk csak arról beszélt, hogy apja betegen is hegedűórákat adott, hogy neki szép ruhája legyen, koldus módjára tízszer is kirúgatta magát valami versailles-i lakájjal, csak hogy fia egy királyi metressz klavikordján egy francia menüettet elpötyögtethessen. Ezt a zsebkendőjét Nannerl hímezte, akit most itthagy a nyomorban, mosogatni, súrolni, apjára umslágot rakni; azt a kottapapírt apja hozatta Bécsből, a névnapjára, mert tudta, hogy sosem volt türelme leírni a szerzeményeit, és legalább a papír legyen jó csúszós. hogy megkönnyítse munkáját. „Szegény demoisellek" – mondta később Wolfgang fanyar öngúnnyal –, „azt hitték, no itt a hősszerelmes férfi: és helyette egy csecsemőt találtak. A zeném mást ígért nekik."

Nem nehéz elképzelnie, miféle lelki küzdelmek előzték meg

Leopoldnak azt az elhatározását, hogy Wolfgangot – az anyjával küldi Mannheimba. Mikor Leopold Wolfganggal ezt is közölte, a mama nem volt otthon. Leopold azt ajánlotta feleségének, hogy pár napra utazzék el valamelyik rokonához, azalatt Wolfgang majd „megemészti" a dolgot, és anyja nem lesz tanúja az „emésztés" különböző stádiumainak. Nem lesznek sem ideges összekoccanások, sem érzelmes ölelkezések – mire a mama hazajön, Wolfgang reménhetőleg józan kiegyensúlyozottsággal fogadja a változhatatlant.

Leopold terve nagyon is okosnak és előrelátónak bizonyult. A zenekar és a kórus tagjai anélkül, hogy kimondták volna, afféle búcsúestre hívták meg Wolfgangot a *Lyrische Lumpenba*, ahol magától értetődőleg a társaság tagjai mannheimi és párizsi nőkről, főúri koncertekről, a Piccinik, Grétryk, sőt Gluckok kifütyüléséről beszéltek. Már előre százféle protekciót kértek Wolfgangtól, operai sikereit kihasználva, úgyhogy Wolfgang nem győzte csitítani és lehűteni az ordítozva tósztozó kompániát. „Most leszek csak igazán gyerek!" – magyarázta. – A királyi kegyencnők budoárjaiba az anyja pórázon fogja bevezetni. A szerzeményeit az apja negyedhangról nyolcadhangra fogja gyorsfutárral ellenőriztetni. Ha egy francia librettistával megismerkedik, a mama bizonyára a rendőrségre szalad, hogy előéletét kikutassa és ha a választófejedelem vagy király elé kerül: a negyedik parancsolatot szigorúan betartva valami ländlert fog játszani, mert bölcsőjében azt hallotta először. „Lesz min csodálkozniok és röhögniök a párizsiaknak, ha egyáltalában eljutok odáig. A hétéves Mozart úgy játszott, mint egy ördög, és mikor a férfi Mozart jött vissza hozzájuk, egy mekegő gidát hallanak. Prosit!" – és körbe koccintott a társasággal.

Mikor egy reggel Wolfgang szokása ellenére soká hevert az ágyban, bejött hozzá az anyja, hatalmas tálcán hozta a kávét, vajat, lekvárt és egy pohárka francia konyakot. Wolfgang azonnal ki akart ugrani, hogy elvegye a holmikat, de anyja játékos szigorral visszaparancsolta, és a következő hajnali prédikációt mondta:

– Az úr csak szépen maradjon az ágyban, akarom mondani monsieur le compositeur, ne vous dérangez-pas: művész úr ne zavartassa magát. Ön talán nem is értesült arról, hogy én leszek az új szobalány, aki önt mannheimi útjára el fogja kísérni? De nemcsak szobalány: igazi mindenes, olyan mindenes, amilyen még nem is volt a mindenségben. Felsőbb hatalmak úgy rendelték, hogy ön az úton csak pihenni fog. Véges-végig, úgy, ahogy most. És én leszek a helyettese, alteregója, az álzongorista és álkomponista, az álgavallér és álmajom. Legutóbbi operájából nagyon jól megtanultam

az álarc-tant. Mit szól hozzá? Ha randevúja van és lusta: én megyek a légyottra. Ha unja a francia zenét és a salzburgi gassenhauereket, majd én fogok zongorálni a durchlauchtok és duchessek előtt. Olyan modern zenét, amilyenről ön, kis műkedvelő forradalmár, még csak nem is álmodik. Azért a párnahuzatot nem kell lekávéznia! Ön szeretne hangadó lenni aufklärista körökben? Legyen csak nyugodt: bejáratos vagyok Voltaire-nél, öt évig voltam a szakácsnéja és benső „megértője", az enciklopédia új kiadásában megírom ön helyett a „Zene" című cikket. Pardon! Nem óhajtja? A Notre Dame-ban tíz évig voltam címzetes oltárkészítő, liliomengedélyt sajnos nem kaptam, de a francia klérust úgy tekerem az ujjam körül, mint... mint... téged Wolferl, ne vágj pofákat, együtt utazunk, minden jó lesz, slussz. Hozok még egy konyakot.

– Magadnak is hozzál poharat! – ordította anyja után Wolfgang –, Nannerlnek ne, mert az mindjárt berúg.

Wolfganggal nem lehetett bírni, olyan jókedvű volt egész nap. Persze a mamának nem ez volt a legőszintébb hangja: Nannerl tanította be neki a mondókát, és a mama tanulta, tanulta, csak hogy Wolfgangnak jókedve legyen. Mikor Nannerl bejött, csak azért is ivott, ki is fecsegte, hogy hallgatózott, és óriási parádéval adta elő, hogy a mama milyen rosszul játszott, a szöveget is összekeverte – „da hat man tüchtig herumgepfuscht": kontár munka volt az egész.

Mikor Wolfgang és anyja elutaztak és a szertefoszló porfelhők nyomában nem látszott már a zöld postakocsi: Nannerlnek ugyancsak volt alkalma, hogy ne „fuserálja" el a dolgokat. Apja teljesen összetört. A cselédlányt el kellett bocsátani: minden pénz Wolfgang útjára kellett. Leopold nem akarta látni a pakolást, lehúzott redőnyök mögött ült egy szál gyertya mellett, kezében egy kis papírlappal, Wolfgang menüettje volt rajta, pár sor az egész, egyszer a cselédlány születésnapjára írta. Ezt akarta odaadni emlékül az elbocsátottnak, persze nem ő maga, majd Nannerl. Alighogy a lány elment, Nannerl kacagva játszotta a szobalányt, szakácsnét, komornyikot: tréfásan kivitte a mama álló-tükrét, hogy az lesz ma ebédre – „nem vagyok ügyes szakácsnő?" –, majd a tollseprővel felborzolta Leopold haját –, „nem vagyok a legügyesebb udvari borbély?"

Később Leopold reszkető kézzel egy üvegszekrényből elővette ünnepi sétapálcáját, hogy meglátogassa azokat a házakat, ahol hegedűórákat adott régen vagy ahol újabb címeket kaphat. Az alaposan kiürült fehérneműszekrényből egy lepedő alól kihúzta *Hegedűiskolá*-jának legszűzebb példányát, hogy a papák és mamák, akik

esetleg elfelejtették, ki is az a Leopold Mozart: lássák, hogy nem dilettáns kezébe kerül a gyerekük. Nannerl komiszul megjegyezte: „nagy önkínzó a Herr Kapellmeister". Este kártyázni próbáltak a halottas-szobára emlékeztető kis társalgóban, Leopold persze búbbal akarta hazavinni az ászokat, és minden óraütésnél – pedig a sok óra sokat ütött –, azt számítgatta, hol járhat most felesége és a fia? Nannerl lefekvés előtt, mintha csak maszka-bálba menne, kifestette magát mint egy francia szajha, a legfantasztikusabb rongyokat aggatta magára és úgy csábította Leopoldot a bűnre – Leopold az egész pakli kártyát Nannerl fejéhez vágta. Erre Nannerl levonta, hízelegve és csókdosva a komédia erkölcsi tanulságát – ugyanúgy fogja elutasítani Wolfgang is a szirének karjait, ez biztos, ő tudja, szent Antal megígérte neki, nem is került sokba.

79

Mikor Wolfgang Münchenben a választófejedelemhez készült és anyja öltöztette, parfümözte: hangosan beszélgetett a tükörben csillogó képmásával: „Wolfgang, Wolfgang, az a benyomásom, hogy nem nagyon változatos a műsorod. Még mindig csak Durchlauchtok és Excellenzek, Majestätek és Maestro Magnificók... hónod alatt ajánlólevelek és kinyalt kották – azt hiszem, ha százéves leszel, szakállad a földet söpri és két mankón jársz, még mindig csak azt fogod magyarázni hercegi titkároknak, hogy bolognai akadémikus és veronai filharmonikus vagy, és a C-dur skálát két kézzel is tudod játszani ellenmozgásban. Bolondság az egész."

Egy müncheni barátom, filozófus-növendék volt az egyetemen, azt mesélte, hogy Wolfgang modorát ez időben valami „csapongó nihilizmus", „farsangi kiábrándultság" jellemezte: önbizalom, minden mindegy, lemondás és szertelen komédiázás keveréke. Érezte, hogy apja rossz úton hajtja a szekerét, nem ez a siker „technikája". A szerelem messze volt, a szinte légüres térben csupán tehetsége rendkívüliségét érezte, gondolta, az előbb-utóbb áttör mindenen, akármennyire csak „vendég" hercegek és nők, parasztok és nyárspolgárok között.

Miután egy vasárnap a mama jól kiimádkozta magát, és Wolfgang „elefántfülekkel" hallgatta a zenés nagymisét a választófejedelem kápolnájában: hétfőn jelentkezett a Kurfürstnél. A kapualjban a szőnyegeket felszedték, vitorlavászonba csomagolták, és az óriási göngyölegeket falnak támasztották. A díszpálmák nem sorban

álltak, hanem egy folyosó végébe tolták őket össze, zöld dézsáikat zsineggel egymáshoz kötötték és lombjukra spárgával összehorgolt selyem-papírokat raktak, mintha vénkisasszonyok rongyos főkötői lettek volna. Ahogy a szobákon keresztülment, mindenütt ugyanez a kép: a fotelek fehér lepedőkben, a nagy tükrök kísértet-ingbe öltöztetve, minden szobron, órán, asztalon a tárgy idomaira szabott kesztyűk – mi az? hurcolkodás? „Nem éppen az" – magyarázta az egyik komornyik (Wolfgang csodálkozott, hogy nincs rajta is fehér porvédő kámzsa) –, „de őfelsége hosszabb időre Itáliába utazik, fele udvartartását is magával viszi. Még ezeket is" – tette hozzá a lakáj és az udvaron nyüzsgő, csaholó vadászkutyákra mutatott.

– Ezek a mylord-pofájú dögök úgy tépnék szét az én mafla Bimberlimet Salzburgban, mint a gazdáik engem – gondolta Wolfgang, miközben tudomásul vette egy udvarmester utasításait, miszerint nagyon röviden beszéljen őfelségével, mert egy negyedóra múlva kezdődik a vadászat.

Wolfgangot nem a kihallgatási teremben várta a fejedelem – várta? egyáltalában nem várta –, hanem az öltözőjében. Egy inas egymás után hozta a sárga csizmát, zöld zubbonyt, faragott agyú puskát és egyéb kellékeket. Wolfgang előadta, illetőleg próbálta előadni salzburgi szabadságolásának történetét, de a hülye inas ura bal lábára húzta a jobb csizmát, amiből óriási veszekedés és szitkozódás kerekedett. Wolfgang persze tisztelettudóan hallgatott, a fejedelem féllábon táncolt egyik ablaktól a másikig, két káromkodás között kegyesen buzdítva Wolfgangot, hogy csak meséljen arról az Erzlumpról, akarom mondani Excellenzről: Wolfgang hozzá is fogott, de akkor meg a puskát vágta őfensége az inas fejéhez, mert mosogatórongyként lehetett kicsavarni a csövét, olyan vizes volt.

Wolfgang „csapongó nihilizmusából" és „cézári blazírtságából", melyről a müncheni bölcsészhallgató beszélt, semmi sem maradt. Sőt – gyermeknél gyermekesebben magyarázta, hogy háromszor volt Itáliában, három operát írt, a bolognai akadémia tagja, a legnehezebb feladatot egy óra alatt megoldotta, Padre Martini nem győzte dicséretekkel elhalmozni. Mikor idáig jutott, kotorászni kezdett a zsebében, jobbikban, balsóban, fölsőben, alsóban – meg akarta mutatni a bizonyítványait meg a dekrétumait (a papa küldte őket utána).

A fejedelem éppen kézzel-lábbal integetett neki hátrafelé, a tükör előtt illegetve magát, hogy nix, nix, nix, ezek a papirosok nem számítanak semmit, minden állás be van töltve. Ekkor nyitott be

Zeyll gróf, a chiemsee-i hercegérsek, aki abban a pillanatban, hogy értesült Wolfgang kihallgatásáról, azonnal szaladt a fejedelemhez. Minden tőle telhetőt meg akart tenni, hogy Wolfgangot az udvarnál elhelyezze. Erre a Kurfürst még dühösebb lett, szúrós hangon figyelmeztette az érseket, hogy tudomása szerint hercegi nagynénje sürgősen hívatta őexcellenciáját, a hölgy nagybeteg, bizonyára az utolsó lelki vigaszról van szó, talán a haldoklók szentségét is időszerű volna feladni.

Zeyll gróf bársonyos hangján, szokott szelídségével megjegyezte, hogy a hercegnő nagyon jól érzi magát, és az előbb épp toalett-asztala mellett találta: talán mégsem fogunk krucifixekkel betörni a „Souvenir de Satan" nevű parfümök és púderdobozok közé?

Ofensége mindenképpen szabadulni akart a diplomatikus és galambként búgó főpaptól. Dühében a vadászkürtjét próbálgatta, de azzal is valami baja volt: odadobta Wolfgangnak, hogy javítsa meg, hamisan szól. – Mire Wolfgang cinkosan összehunyorogva Zeyll gróffal, minden teketória nélkül törökülésbe kuporodott a padlón – a szőnyegeket már itt is felszedték –, és nagyokat szuszogva, sróffolta, görbítette, pucolta a kürtöt, miközben magyarázta, most már sokkal élénkebben, hogy tud ő dirigálni is, zongorázni, hegedülni, komponálni, tragédiát, balettet, pantomimet, melodrámát... Zeyll gróf minden egyes szónál nagyokat bólogatott, sőt címeket mondott és dúdolt hozzájuk –, de a fejedelem szinte eszelősen csak arról beszélt, hogy a nénje haldoklik, és az érsek rondókat fütyül, Wolfgang még jobban elrontotta kürtjét és „keine Vacatur, keine Vacatur, keine Vacatur": minden állás betöltve. Mikor a fejedelem sántikálva kisietett a budoárjából, Zeyll gróf azzal vigasztalta Wolfgangot, hogy „azért nem mondott nemet, nem mondott határozottan nemet".

Wolfgang valahol ki szerette volna önteni a szívét. Anyjához persze nem akart fordulni, úgyhogy elhatározta, meglátogatja Mysliweczeket, a lengyel komponistát, akit egy müncheni kórházban ápoltak. Régi jóbarátja és jóakarója volt Wolfgangnak, de mivel sem zenéje, sem cigányélete nem nyerte meg apja ízlését, Leopold határozottan megtiltotta fiának a vele való érintkezést. Félt, hogy Wolfgang rossz társaságba keveredik és piszkos, vérbajos bohém lesz belőle. Mysliweczek valóban Afroditének fizette a különböző bánatpénzeket a müncheni kórházban. Wolfgang az anyját is elhívta: hadd szórakozzék egy kicsit a „bűn" sötétségébe burkolt Spitálban; szegény mama úgyis reggeltől estig egyedül fagyoskodik odahaza.

Hogy a „papuska" szent borzadállyal ellenezte ezt a barátságot, nem nagyon zavarta a mamát: parasztos humorral mindig össze tudta egyeztetni a férje iránti alázatos tiszteletet, saját önállóságát és Wolferl „külön utakon" lebonyolított pártfogását.

Mikor beléptek a kórház ajtaján, Wolfgang olyasféle megjegyzést tett, hogy alig van különbség a Szent Rókus Ápolda és a fehér szemfedőkkel letakart rekamiék között a választófejedelem palotájában. Több kórtermen kellett keresztülmenniök, közben patika-szobák, kötözők, konyhák és mosodák: hogy melyik melyik, azt csak attól a súrolóasszonytól tudták meg, aki kísérte őket; a különböző helyiségek alig voltak megkülönböztethetők. Ablakok csak a mennyezet közelében voltak, azokon is vastag rácsok, mint a fegyházakén; sose szellőztettek, mert a müncheni levegő nagyon egészségtelen. Helyette a kovácsok fújtatójához hasonló szerszámokból ecetet fröcsköltek a betegekre, látogatókra és piaci tömegben egymásra tetézett kegyes szobrokra. Mikor végre megtalálták a sápadt, fakó hajú zenészt, Wolfgang persze át akarta ölelni, de az anyja visszarántotta karját. Noha csípős volt az idő, mégis lementek az udvarra, az egészségtelen müncheni levegőre.

Wolfgang azon gondolkozott a szűk csigalépcsőn, hogy bizonyára a Lützow grófnő kebléből áradó asszonyillatban, a Lodron Jozefa „erőszakos" táncfiguráiban, a Frau Duschek éjféli tükörképében is már – betegség van és nagy igazságtalanság, hogy ő nyakra-főre írogatja apjának „hál'Istennek egészségesek vagyunk", mikor tulajdonképpen *neki* kellene itt csíkos ruhában és sárgálló vattapólyákban sétálnia. Szent meggyőződése volt, hogy Mysliweczek kalandjaiban nem volt annyi „vétkes matéria", mint abban, ahogy ő a parkra nyíló éjféli szobában az f-moll adagiót játszotta.

Miután ezt az őszintén keresztény gondolatot végiggondolta, mélyet lélegzett a sovány kórkert levegőjében, és elhatározta, hogy ő ilyen nyomorék nem lesz soha. Igaza volt az apjának, mikor azt mondta: „a romantika: szifilisz". Csak volna valami hatásos orvosság a bacchikus álmok ellen! A fekete por nem vált be, lazítja a beleket.

Wolfgang számára elképzelhetetlen volt Mysliweczek lelkiállapota: zöld csontváz, remegő kezek, kénes-higanyos foltok az ajka körül – és közben Itáliáról beszélt, régi és új operákról; Wolfgangnak a legnagyobb szenvedélyességgel ajánlotta, hogy csak Velence, Velence, Velence, hiszen jártak, éltek ott mind a ketten: oda utazzék Wolfgang. Igen, oda kísérje a kedves mama – mondta a betegek különös udvariasságával –, ő, Mysliweczek, a szavát adja,

hogy egy éven belül szerződést juttat Wolfgangnak, együtt fognak élni Itáliában – emlékszik, mikor Casanova csónakáztatta az opálos vizeken?... és az éneklő hableányok a Koldusok Kolostorában?... talán elfelejtette a fehér bajazzó-ruhát és a hegedűt a kőszent nyakában?

Ami még rejtélyesebb volt Wolfgang számára: Mysliweczek úgy beszélt a nőkről, mint ahogy Veronese vagy Tiziano festette őket. Miközben szárnyas, főkötős apácák támogatták piros-téglás ösvényeken a betegeket, és édesanyja vacogva húzogatta mind szorosabbra vállkendőjét egy kiszáradt fa alatt, Mysliweczek csillogó szemmel mesélte, miképpen zárkózott be éjszakára egy müncheni énekesnővel az öltözőjébe; milyen ismeretlen ízeket ízlelt a szerelemben, mikor pénzkeresés céljából elment zongoristának tíz-tizenkét éves kisleányok balettiskolájába.

„Nem volt elég neki a ribizliből az orrán?" – morgolódott a mama, és mikor egy apáca meghúzta a lélekharangra emlékeztető csengőt, mely a látogatási idő befejeztét jelentette, boldogan dugdosta a húszasokat a szegény komponista ápolóinak markába.

80

Augsburgban, alighogy nagybácsija házába érkeztek, Wolfgangnak az első félórában máris alkalma volt valami nagyon nem Mysliweczek-ízű „női dolog"-gal megismerkednie. Unokahúgáról, a kis Mária Anna Tekláról van szó, akit Wolfgang barátai úgy ismertek, hogy „a Bäsle". Alighogy Mozarték kicsomagoltak és első mondókáikat egymás szavába vágva elhadarták: Tekla rögtön magának kaparintotta Wolfgangot, és megmutatta a ház és kert nevezetességeit.

A kanárit kiszedte a kalitkából, megmagyarázta, hogy nőstény, ceruzával a tapétára rajzolta a hím és hölgy madarak közötti tudományos különbséget. A spanyolfal mögött, mintha csak a madáreledeles skatulyát keresné, elmesélt egyszuszra három trágár viccet a szárnyasok családi életéről, utána kicipelte Wolfgangot az udvarra és tapsikolva közölte örömét: Wolfgang épp legjobbkor jött, a Mitzerl-macska holnap fog szülni, együtt fogják végignézni. A kandúr most ott sétál egy manzárdablak muskátlicserepei között, jó hely, neki való, ott lakik a szakácsnőjük, aki a saját számlájára és a saját... szóval Tónerl néni kosztos diákokat tart, és azok mindent elmesélnek, most elmentek kirándulni, remek verse-

ket tudnak, azt mondja, hogy Duderl Zizzerl Zwetschkensaft Pipperl, de van ennél jobb is, ő mindig így szokott beszélni a barátnőivel – Wolfgang nem akarja megtanulni?

A müncheni udvar fehér dominóba öltözött Diána-szobrai és a Mysliweczek karbol-szagú reneszánsz kurtizánjai után ez a Teklaféle szerelmi érdeklődés úgy hatott Wolfgangra, mint csattogó, szikrázó erdei vízesés – fülledt lápvilág után. Hogyne tanulná meg ezt a nyelvet! A bohóckodásban és az állatok idilljeinek „ordenáré" megtárgyalásában egészséges ellenmérget szimatolt a bágyadt vagy barokk szerelmi álmok kikúrálásához. Azzal máris mondta: „Katzenjammer Liebeshammer, diminuendo: dreck, sostenuto: geck!"

Talán sose hagyták volna abba ezt az érzelmes duettet, ha a Mozart-nagybácsi nem figyelmezteti őket, hogy azonnal hozzák rendbe magukat, mert kocsiba ülnek és tisztelgő látogatást tesznek Langenmantel városi főtanácsos úrnál. Olyan komolyan viselkedjenek, mintha gyászistentiszteletre mennének. „Aus is, Chor is, gomorrheatur in sodoma, amen" – válaszolta a Bäsle olyan szigorú arccal, mintha doktori esküt tett volna bársony-birétumos professzorok előtt. A papa ugyancsak meglegyintette a kontyát.

A fogadás felséges volt, Wolfgang és unokahúga épp hogy meg nem pukkadtak a visszafojtott nevetéstől. Langenmantel úr, mint Wolfgang nem egy ismerőse, hasonlított a nevére, hosszú, sovány ember volt; anélkül hogy a hasát kidugta volna, az mégis határozottan előtérbe került, tudniillik az egész alak olyan, mint egy kifli, csúcsára állítva, profilból. Ábrája a Bäsle-dokumentumok között megtalálható. Két hüvelykjét mellénye karnyílásába akasztotta, lefittyenő állát lapos mellére ejtette. Pofaszakállt viselt, mert majmolta az angolokat: maga volt a „spleen", az örök sopánkodás. Naponta százszor elsóhajtotta, hogy a keresztség nem mossa le az eredeti bűnt, gonoszok az emberek, nagyon gonoszok.

– Ilyenkor azt szokták mondani – fogott hozzá beszédéhez, mikor Wolfgang ott állt előtte –, azt szokták mondani – mit szoktak mondani? Hogy Isten hozta egészségben. Én ezt nem fogom mondani, mert arroganciának tartom, beleavatkozni a Gondviselés határozataiba. Ilyenkor azt is szokták mondani, hogy mindent megteszek annak érdekében, hogy tehetségéhez méltó sikert biztosítsak egy vándor muzsikusnak. Én ezt nem fogom mondani. Mert a tehetség az Isten és a művész titkos szerződése – Augsburg városatyái ne törjenek fel nem hozzájuk adresszált leveleket. Talentuma iránti tiszteletből megtesszük azt a keresztény minimumot, ami az

ember része lehet a művészet területén. Herr Schwartz szabadságon van, holnap kérdezzék meg, ki a helyettese. Foglaljanak helyet.

Langenmantel úr és Frau Mozart egy szófán telepedtek le. Itt a főtanácsos kifejtette, hogy ilyenkor azt szokás kérdezni, hogy Leopoldnak sikerül-e „kijönnie" Colloredo gróffal, de ő ezt nem teszi, úgyis tudja, hogy olyan tapintatos és bölcs ember, mint az ő régen tisztelt barátja, csakis fényes eredményeket érhet el a „zenei diplomácia" terén – nem tudja, érti-e a nagyságos asszony ezt a kifejezést?

Frau Mozartot kezdte bosszantani a főtanácsos kenetteljessége, úgyhogy kijelentette: „Ilyenkor azt szokás mondani, hogy érti, de ő ezt nem teszi, mert nem érti." Abban a pillanatban, hogy a pofaszakállas prédikátor megérezte a gúny csípős előszelét, modort változtatott, és úgy, ahogy tudott, mézeskedett. „Arschlochutus: protz finitus" – súgta Wolfgang az unokahúgának, miközben ujjaikkal a lornyont utánozták, ezzel jelezvén, hogy még nagyítóval se látják tányérjukon a feltálalt süteményt.

Másnap a városi tanács középkori épületében Wolfgang azt a felvilágosítást kapta, hogy a „koncert-ügyek" nem tartoznak sem Schwartzra, sem helyettesére, hanem a patriciusok úgynevezett mediális ülésére. Ez éppen ma esedékes, Herr Langenmantel már értesítette az illetékes szakelőadókat Wolfgang Amadeus Mozart kérése ügyében.

Wolfgangnak nem volt kedve sehova se menni, úgyhogy leült egy kocsmába a nyitott ablak mellé, és onnan nézte a járókelőket meg a kastélyformájú városházát. Fekete falait és kövér tornyait bizonyára csak azért építették ilyen vastagra, nehogy a múzsák valahogy bevehessék. Egy idő múlva nagyot kondult az óra: mintha a hatalmas számlap is felfúvódott volna ettől a megfellebbezhetetlen, komor kondulástól, „víziló sóhajtozik így, ha halott anyjáról álmodik", mondta később Tekla-húga Wolfgangnak, és kacagtak, mint mindig.

Egymás után érkeztek a tanácsosok. Lutheránus puritánok feketében és gyalog, katolikus városatyák szentképekkel agyonmázolt spanyolos hintókban. Többen megálltak és beszélgettek a lépcsők végében egy széles teraszon, hogy a kofák és szatyros asszonyok tátott szájjal bámulhassák őket, és reszkessenek, nem lesz-e holnaptól fogva drágább a tojás? Wolfgang az unokahúgától félelmetes kedvet kapott a rajzolásra, és egyik torzképet a másik után firkálta a zsebéből kiszedett kottalapokra. Amint éppen egy puritán pocakot és egy hórihorgas katolikus antikrisztust javítgatott olyan műgond-

dal, ahogy még hangjegyekkel sem csinálta életében: egyszerre csak látja, hogy a városháza kapuján tíz katona masíroz ki a teraszra, öten baloldalt, öten jobboldalt helyezkednek el, szétvetett lábakkal, földreeresztett puskával. Mi az, kitört a háború? – kérdezte Wolfgang és fenékig ürítette a poharát, hogy kellő biztonsággal nézzen szembe a világtörténelemmel.

A válaszon nem kellett soká törnie a fejét, mert valaki egy bőralmát hajított az asztalára az utcáról persze, hogy a Bäsle volt, aki ott guggolt Wolfgang ablaka alatt. A következő pillanatban már bent termett a fogadóban, a párkányon keresztül. Miután Wolferl neki is rendelt egy kis „mamzell-flascherl" rajnait, a Bäsle mindent megmagyarázott. Mindennapi dologról van szó. A katolikus és evangélikus urak megint összevesztek valamin, és egyelőre nem tudtak megegyezésre jutni. Ilyenkor az elnök azt szokta indítványozni, hogy az urak kérjék a szentlélek segítségét, hogy értelemmel és békességgel töltekezzék a lelkük: a lutheránusok a lutheránus, a katolikusok a katolikus templomba vonulnak. Mindenki tudja a városban, hogy ilyen napirenden-kívüli istentisztelet után, mint a veszett fenevadak térnek vissza a tanácskozó asztalhoz. Már útközben is üvöltöznek a templom és a városháza között, mire az utcanép is pártokra szakad és a tanácsterem ablakai alatt egymást is, meg az ablakokat is kővel szokták hajigálni. A zsoldosok azért foglalták el Mars istentől kijelölt helyüket a főkapu előtt, mert tudták, hogy a tanácskozók rövid lelkigyakorlatra vonultak vissza és ezután kezdődik mindig bent is, kint is, az igazi háború.

– Ergo – mondta a Bäsle koccintás közben –, ma nem fognak szerenádjaid árfolyamáról tanakodni.

Ugyanakkor pillanatok alatt meg tudta vigasztalni Wolfgangot. Házuknak egyik legjobb barátja Stein úr, a zongorakészítő – a mester most valami olyan csodálatos hangszert készített, amilyen még nem volt a világon. Stein úr este egész biztosan elmegy, viszont a Bäsle be tud jutni alattomban a műhelybe – ilyenkor Stein a papájának adja a kulcsot, fél, hogy másképp elveszíti. Egész éjjel zongorázhatnak! Wolfgang persze megkérdezte, hogy ha Stein úrral ilyen jóban vannak, mért kell ebbe a betörő-históriába keverednie, és különben is, ha ő egyszer zongorázni kezd, fél Augsburg fel fog ébredni, és ezek a monsieur-k (a városháza előtt strázsáló katonákra mutatott) a tömlöc fenekére fogják dobni. Az pedig nem Leopold szájaíze szerint való moll-variáció.

Bäsle leintette a gyáva kutyát. Stein úr nagyon szeszélyes ember: néha haszontalan csirkefogóknak is megengedi, hogy hangszereit

nyúzzák, viszont erre az új csudára meg azt mondta, hogy ha maga a „Nagy Bach" – Johannes Christianus – szeretne rajta játszani, annak sem engedné meg. Hogy akkor minek csinálta? Mert bolond.

Wolfgang torkában lüktető szívvel leste az estét. A Bäsle ellopta a kulcsot; olyan szemtelenek voltak, hogy egy kerítés mögül még szamárfejes agyőket is küldtek Stein úrnak, mikor kivonult Leopold bátyjának házából. Ekkor Wolfgang már azt is tudta, hogy az új zongora Stein úr kertjének végében van, egy borospincében elrejtve: Stein úr a masináit hol fagyasztja, hol napon égeti, vannak ilyen holdkóros receptjei. Wolfgang részegebb volt a gyönyörűségtől, mintha még mindig boroshordók álltak volna a pincében; csak a vacogó és gyertyákkal babráló Bäsle vette észre, hogy jégveremben játszik. Wolfgang közben szavalta elméletét:

– Hangulat? Ihlet? Szenvedély? Scheiss à la Brunz. Remek hangszer – ez kell! Ilyen billentyű, ilyen kalapácsok, ilyen pedál, ilyen húrozás: ebből születik a nagy zene. Hát azt hiszed, hogy valahol Ádám és Éva idejében úgy kezdődött ez az egész „klemperei", hogy ősapánknak fájt a hasa és erre letört egy nádat és bánatában beleszelelt egy adagiót? Schmarn! *Előbb* jött rá, hogy a nádnak hangja van, a bögréjének hangja van, a disznóbélnek hangja van, s azzal elkezdett játszani velük. Újabb szerkezeteket talált ki és újabb hang-keresztezéseket. Nix szív, meg bánat, meg életöröm, meg mit tudom én miféle lírai lekvár. A szerszám, a szerszám! Ez volt az első! In principio erat Stein, mehr als Wein, mein ist dein – azzal felugrott és úgy összecsókolta mademoiselle Teklát, hogy az a gyertyát a földre ejtette.

Miután Wolfgang megadta a császárnak, ami a császáré, persze leopoldi ökonómiával: a sötétben zongorázott tovább és szavalt a hangszerek elsőségéről az érzelmek fölött.

Jó későn keveredtek haza, ami még nem lett volna baj, úgyis azt hazudták, hogy a vurstliba mentek mulatni, és valami éjféli tűzijátékot akarnak megnézni. Mikor már nagyban mesélik, hogy ilyen isteni, meg olyan mennyei volt a tűzijáték, meg a Hold közelről az asztrológus távcsövén – a szomszéd szobából belép Stein úr, olyan fehéren, mintha sírjából kelt volna ki.

A család már tudta a kísérteties elváltozás okát. Stein úr úgy fél tizenkettő tájban közeledett hazafelé, mikor egész halkan mennyei hangok szűrődnek érzékeny fülébe. Kissé többet ivott a kelleténél, minek következtében elfelejtett Mozartékhoz elmenni a kulcsért – numero egy; az égi zene sokkal érzékenyebben érintette muzsikus lelkét, mint máskor – numero kettő; és végül numero három:

azt hitte, hogy kísértetek, a megsértett „Nagy Bach" lelke, vagy tán ördögök és démonok játszanak: egy csomó vénasszony iszonyatos rémtörténetekkel tömte tele a fejét. Az ijedtségtől és szesztől alig tudott Mozartékhoz botorkálni.

Wolfgang és a Bäsle összenéztek. Értették egymást: „úgy látszik, még nem kérte a kulcsot". Wolfgang, mintha ez az egész kísértet-história nem érdekelné, egyenesen a Bäsle zongorájához ment és hangról hangra végigjátszotta mindazt, amit elébb a pincében.

Most esett csak le az álla Stein úrnak.

Miután az „ifjúság" alaposan kiélvezte a komédiát – Wolfgangnak ez volt az üdvössége! – mindent bevallottak. Wolfgang a zongorát magasztalta a magas egekig, Stein úr a szonátákat. Az augsburgi vénasszonyok viszont még ma is köpnek, ha Wolfgang nevét hallják: legszebb szellem-regéjükbe taposott bele, igazi aufklärista módon. Menjen csak Párizsba. Ott a helye.

Párizsba? Ebben az időben Mannheim talán Párizsabb volt Párizsnál. Azt hiszem, nem kell magyaráznom önnek, hogy mi, németek mindig egy kicsit „besserwisserek" voltunk, szeretünk mindent jobban tudni, így hát ha Versailles-ban egy tükör-folyosót építettek, mi tükör-citadellákat, tükör-dómokat és tükör-városokat építettünk. Lehet, hogy a mannheimi választó, Karl Theodor is valami efféle ember volt: majd mindjárt meglátja, ha pár szeszélyes akvarellpackával felvázolom önnek a „mannheimi bált"; azért tettem macskakörmök közé, mert Wolfgang ezt mindig úgy idézte nekem, mint valami különlegesen fontos fejezetet élete regényében.

81

A kerti mulatságot november elején rendezték az óriási parkban, mert bolondítóan szép idő volt. Míg júliusban és augusztusban prémekbe bugyolálva pikéteztek az urak a narancs- és citromfák alatt a dérlepte üvegházakban, most sütött a nap és az aranysárga levelek úgy csörögtek a kert púpos kis japán hídjai felett, mintha Jupiter valamelyik csibész követe zörgetné a pénzt egy bujkáló Danaénak.

Mikor már közeledett az alkony és a tavak felöltötték rezdületlen esti arcukat, Karl Theodor felhívatta Wolfgangot, megkérdezte, hogy tetszik az öltözéke, lévén Wolfgang sokkal inkább a légies elegancia tudora a szemében, mint első hegedűs vagy utolsó komponista. Mint cinkostárs mutogatta tőre fogantyúját, mely egy-

befonódó faunt és nimfát ábrázolt – „igazán nincs semmi hely közöttük" – jegyezte meg Wolfgang, mikor szinte csecsemő módjára próbálta ujjával szétválasztani a két figurát, majd hozzátette: „és a disznó közben még fuvolázik is! Én igazán zenész vagyok, de ilyen alkalommal..." A fejedelem szelíden pofonlegyintette Wolfgangot.

Utána Karl egy könnycseppet törölt le az arcáról, oly művészien, mint ahogy a szépségflastromot ragasztotta a jobb orcájára. A „szépség a szépségért" elvet azzal hangsúlyozta, hogy a bal orcáján levő érett bibircset fedetlenül hagyta és a tapaszt odatette, ahol nem volt semmi értelme. „C'est l'esprit du siècle!" – magyarázta – „épp ez az értelmetlenség jellemző századunkra" – és nagyon büszke volt, hogy német létére ilyen frivol tudott lenni.

No de térjünk vissza a lírai gyöngyhöz, a kurfürstlicher könnycsepphez. A könnycsepp Wolfgang irigyelt ifjúságának szólt és annak a levélnek, melyet a fejedelem neki átnyújtott. Az utolsó percben kihúzta amorettfejes aranytűjét, összetűzte a levelet, Wolfgang kezébe adta és lelkére kötötte, hogy vigyázzon rá: ha az esti parkban elveszíti, sose találja meg. A levelibékák meg szentjánosbogarak „múzsátlan lelkek", hiába próbálná Wolfgang visszakavatinázni a szép melltűt.

– Ezt a levelet elviszed a feleségemnek, aki nem akar részt venni a kerti mulatságon. Képzeld, olyanokat mondott, hogy nem óhajt kínai hajbókolással vagy párizsi révérence-okkal hódolni a szeretőimnek! Mintha én valaha is ilyet kívántam volna! Jól figyelj: feleségem megsértődött, mikor Diane de Forestière elkérte tőle azt a kasmiri lepedőt, melyet egy indiai maharadzsa küldött neki – pedig csak egyetlen éjszakára kérte! – és mégsem adta! Tragédia, Wolferl, tragédia, hogy a nők milyen kicsinyesek. No de még szerencse, hogy én nagyvonalú vagyok. Hallgasd meg ezt a levelet – s azzal felállt, ivott egy gyöngyházfényű pohárból és olvasni kezdte:

– „Drága szívem, gyíkocskám, pomponom, lelkiismeretem legeltetője (c'est charmant, n'est-ce pas? Ugye bájos ötlet ez a „legeltető"-dolog?). Nehogy azt hidd, hogy míg te gyászosan elvonulsz, én felelőtlenül átadom magam a dáridónak. Épp oly jól tudod, mint én, hogy ez a mulatság egyrészt csak játék, másrészt diplomáciai kötelesség. Legyek akárhol, legyek akárkivel, mindig csak terád gondolok, és csókolom pogány kebleden az arany Madonnaképet. Leghűbbnek látszó, leghűségesebb férjed és ebed, Karl Theodor." Hát nem vagyok a tapintat istene?

Wolfgang meglobogtatta a magasban a levelet és mint egy

kacér szobalány a bécsi operettekben, megkérdezte, hogy szabad-e szórakoztatnia a fenséges asszonyt?

– Ha tudod? Ha tudod? – mondta a fejedelem, és másik zsebéből másik levelet vett elő. – Én mindig a lojalitás megtestesülése voltam. A leghamvasabb gyóntatóktól a legrafináltabb kéjencekig küldtem neki a férfiakat, processzióban és tálcán. Szórakozzék velük! De ő hozzá sem nyúlt ezekhez az ételekhez. Erkölcsös maradt, csak hogy nekem lelkiismeretfurdalást okozzon. Várjál, ezt a legszebb virágot is neki küldöm – és egy heverő Neptúnusszal gyűrűzött bronz-tálból kiemelt egy levágott fehér dália-fejet – add oda neki.

Megcsókolta a szirmokat és mikor szellőkönnyed mozdulattal odaadta Wolfgangnak, megjegyezte: „Fafejű nő. Talán nem is ember. Minek is él az ilyen?" – kérdezte melankolikus sóhajjal, majd hirtelen sebesre váltva a szót, azt mondta Wolfgangnak, hogy Diane de Forestière és Anette Sulzbach – egy balerina és egy fűzőkészítőnő, a választófejedelem barátnői – féltékenységből gyűlölik egymást és most ő fensége elhatározta, hogy kibékíti a két hölgyet, „Pax Carolina" – mégpedig olyanformán, hogy Anette Sulzbach, a míderes-nő, férfiruhába öltözik, fehér-zubbonyos, fekete-paszományos, szattyáncsizmás apródnak és légyottot kér ma este tizenegy órára a parkban a gondolák kikötőjében Diane-tól. Mikor már heves udvarlással teljesen meghódította, leleplezi magát és utána hármasban fognak gondolázni a tó közelében levő kis szigetre, ahol egy óriási kalitkát utánzó egyszobás villácska van, tele kanári-madarakkal és sörétként röpködő kolibrikkal. Ça ne déconcerte pas les amoureuses: az ilyesmi egyáltalában nem zavarja a tüzes lánykákat...

Wolfgang feltételhez kötötte a világ leghülyébb ötletét tartalmazó levélke kézbesítését: csak akkor viszi el az izenetet, ha ő lehet a gondolás.

– Mi az? Te is velünk akarsz maradni? Nem illik, hogy egy muzsikus ilyen rosszul legyen informálva – Párizsban csak kvatriókat hallgatnak a zeneértők és műbarátok. „Kenner und Liebhaber": a szerelmi kvartett kiment a divatból – azzal a gyémántos szögletekre csiszolt palackra mutatott, hogy igyék és kiment a szobából.

Wolfgang a másik ajtón szaladt ki, de a viharos tempót hamarosan le kellett lassítania. A szinte könyvlapokra emlékeztető vékony lépcsőkön tarka ruhába öltözött parasztlányok ültek – csattogó sirályok a tópart köves lejtőin – és nem akarták keresztülengedni Wolfgangot. Majdnem mindeniket ismerte, mert ha valamelyik

faluban vagy tanyán lagzit vagy keresztelőt tartottak, Wolfgang volt az első, aki lovon vagy szekéren kifutott hozzájuk és végigudvarolta, és halálra táncoltatta a fiatal társaságot. Karl Theodortól ezért több alkalommal legfelsőbb dicséretben részesült, mert a fejedelem szerint „solche demokratische Stickerln sind in der Mode": a népbarát stiklik nagyon divatosak. Neki is az egyik szeretője míderes lány, Anette Sulzbach, és ezzel egyszer s' mindenkorra kifogta a szelet a francia forradalmárok vitorláiból.

Az egyik menyecske, fekete georginával a hajában, mindjárt odarohant Wolfganghoz, miután a guggoló lányok közül vagy hárman is elkapták a bokáját. A menyecske, hadarva és kacagva, előadta Wolfgangnak a „nagy helyzetet" – persze a többiek is állandóan belebeszéltek és visítoztak. A „nagy helyzet" úgy látszik abban állt, hogy mikor a lányok bejöttek a Szent Wendelin-kapun, megbámulták a kapu közelében a rögtönzött deszka-színházat (volt vagy öt-hat ilyen a parkban), persze nemcsak úgy madártávlatból, hanem egymás hegyén-hátán: piócamódra ráragadtak a teátrumra és bekukucskáltak a réseken. A balerinák épp próbáltak, Cannabich főzeneigazgató izzadt és a haját tépte, mert a lányok sehogy sem akartak engedelmeskedni. Azon veszekedtek, ki a rangelső közöttük a fejedelem kegyeiben? Az egyik gyűrűvel, a másik kártyapaklikra duzzadt szerelmes levelekkel, a harmadik (óriási röhögés...) valami piros folttal a vállán próbálta igazolni magát. Erre a parasztlányok gyűlést tartottak a halastó partján, még a potykák is figyeltek és jegyeztek: elhatározták, hogy nem fognak alulmaradni és megbosszantják ezeket a színpadi tündéreket! Mégpedig úgy – erre Wolfgang is leült és összecsücsörített szájjal filozófus képet vágott – mégpedig úgy, hogy a bálon követségbe mennek a Nagy Carolus Theodorushoz és megkérik ünnepélyesen: azonnal állítsa vissza a jus primae noctis szent hagyományát. Mindegyik parasztlány szerez egy frissen sült vőlegényt, úgyhogy őfelsége kénytelen lesz a hagyomány szellemében azonnal intézkedni. Balerinákról mélyen hallgat a középkori tradíció.

Wolfgang már megint alkudozott. A terv remek, a fejedelem nagyszerűen fog mulatni rajta, de mindez csak akkor ér valamit, ha kórusban kérik. A verset ő írja hozzá, akár itt helyben megcsinálná, de most fontos küldetése van – ezt rettentő titokzatos fintorokkal nyilatkoztatta ki – mire visszajön: kész a nóta, kész a kóta. Miután összecsókolta a feketegeorginás Thréselt, azzal fenyegetőzött, hogy a bál idejére Carolus Magnus nagyon könnyen őt, Wolfgang Amadéééét, állástalan bumli-zenészt bizhatja meg, hivatalos

pecséttel, a fejedelmi teendők elvégzésével, már ami az első éjszakát illeti. Majdhogy egy pofont nem kapott, de Wolfgang már ugrott, mint a nyúl.

A Kurfürstin, ahogy ekkor ez már divatban volt, japán pavilonban lakott. Ezüstös teteje a csúcsoknál bohóc-cipők módjára magasra kunkorodott, a fából rakott falak meggyvörösek voltak. Kanyargós út vezetett odáig, karókra tűzött sápadt lámpák között; a lombok egymásra borultak és úgy susogtak, mintha a haragos tenger csak pár lépésnyire lett volna innen. Ez volt a Dac és Sértődés Háza. Ha a fejedelemnőt czer apró bántás után valami nagy fájdalom érte férje részéről, ide vonult vissza.

A tornácon egymásra vetett lábakkal egy bús legény üldögélt. Wolfgang úgy emlékezett, hogy apja valamelyik állattani lexikonában így ábrázolták „a költő"-t; egész életében viszolygott ettől a fölösleges fajtától. A fiatalember ölében vázlatfüzet; mikor Wolfgang egészen közel ért hozzá, látta, hogy a haja itt-ott hamuszínű, a szeme is szürke, mintha patinát kapott volna a szomorúságtól. Wolfgang úgy érezte, a keresztény becsületességhez tartozik, hogy emberszámba vegye. Beszélgetni persze azért nem akart, viszont úgy látszott, ez mégis elkerülhetetlen, mert az ifjú megszólította. „Ne is kísérletezzék – mondta – a fenséges asszony nem fogad senkit."

Wolfgang szokatlan esetlenséggel és udvariatlansággal valami olyasfélét morgott, hogy neki ugyan ne magyarázzon, ő egyenesen a fejedelemtől jön, levéllel – megvetőleg ki is húzta az episztolát a zsebéből – „mit értesz te ehhez?" és egyenesen bement a kapun.

Mikor Wolfgang nagy bennfenteskedve elmondta a komornának, hogy miről van szó, az asszony felengedte. Gondolta, jó lenne, ha egy kicsit klimpírozna is a gyászoló hölgynek. A „gyászolót" nemcsak lélektani értelemben kell venni, hanem szó szerint: a hercegnő talpig feketében ült – hogy miért, azt kedves Mozartjának rögtön meg is magyarázta. Valamelyik unokatestvére unokatestvérének ma van halála évfordulója. A férje – Karl Theodor – persze az ilyen családi gyászról mindig megfeledkezik. Az utolsó percig azt gondolta – folytatta a Kurfürstin –, hogy férjének eszébe fog jutni a fekete dátum és nem éppen aznap fogja rendezni a kerti mulatságot. De hát nem jutott eszébe. Az sem jutott eszébe, hogy a bajor választófejedelem nagybeteg és így tiszteletlenség ilyen őszi karnevált rendeznie, csakhogy... no de most arról nem akar beszélni.

(Később Wolfgang megtudta, hogy ha egy olasz énekesnő érkezett vendégként az udvarba, az mindig a sógornője első férjének halála évfordulójára esett; ha egy flórenci gróf, akinek feketeszemű,

ragadozó felesége volt, meghívta Carolus Theodorust vadászatra: a vadászat dédapja ükapjának halála négyszáz éves évfordulójára esett és így tovább . . .)

– A levelet nem olvasom el – mondta a Kurfürstin és azzal megsimogatta Wolfgangot, nehogy úgy érezze, a keménység neki szól.

Felkelt, megigazította gyászruháját, a fekete üveggyöngy-díszek úgy csörögtek minden lépésénél, mint egy kristályfüggős csillár szélrohamban. Utána fel-alá sétált a szobában, hol a gyertyatartót, hol egy vázát, hol egy könyvet simogatva, mint ha neki már csak halott tárgyak lennének hűséges barátai. Közben efféléket mondott – inkább csak magának –, mint valami boszorkány:

– Lemondtam minden világi hiúságról. Mit nekem az udvar, a fény, a pompa? Ráfújok: por, megérintem: hamu. Férjemet, Karl Theodort, tisztelem és csodálom – de ő is csak köd, nulla, a teremtés rosszul aranyozott mocska. Nekem már nincs szívem: az ész uralkodik bennem. Érzékeim, álmaim, neki, az észnek engedelmeskednek. Nincsenek bűnös gondolataim: nyugodtan alszom, míg mások parfőmös pocsolyában fetrengenek. A halál nem ér meglepetésként. Hogy még élek, az a meglepő. Ha a legmámorítóbb gyönyörőket kínálják: hideg vagyok és csak udvariasságból csípek egy szemet belőle.

Wolfgang tisztelettudóan hallgatott. Hogy a fejedelemnő ilyen intim részleteket közölt a *Boldogtalanság Örömei* – Lüsterne Unlust – című emlékirataiból, a legtermészetesebb dolog volt a világon. Wolfgangot ugyan dédelgette, de ugyanakkor senki és semmi volt, névtelen báb, akinek az volt a szerepe, hogy amit a hercegnő mond, mégse legyen monológ.

Miután a fejedelemnő megunta a sétálást, leült, megkérte Wolfgangot, hogy húzza közelebb a gyertyatartót. Wolfgang udvariassági lendületében olyan erővel ragadta meg a kandelábert, hogy az ágakat tartó szfinx bronzmellei majd hogy ki nem lyukasztották a tenyerét.

– Elolvasom a levelet – mondta a hercegnő, mint egy stoikus kísértet. Mikor a végére ért, őrjöngő bestiaként tépte darabokra, és rikácsolni kezdett:

– Ó, hol, hol találom meg ezt az embert, akit még mindig szeretek? Hol – ebben a farsangi forgatagban, mondd! Mindig fut előlem: spanyolfalak, gondolák, parasztok kunyhói, bíbornokok házikápolnája – mindegy neki, csak hogy mással lehessen! Ah, te szerencsétlen naiv Amadeus! Fuss, fuss ettől a szörnyetegtől, ne higgy

egy szót se abból, amit mond neked. Ha az én szenvedéseimet ismernéd, ha az én nyomorúságom teli poharából ittál volna, inkább a halált választottad volna, mint hogy ötvonalas papírtölcsérekkel udvarolj neki! – és azzal elkezdett zokogni, mintha csak színpadon lett volna.

Wolfgang halkan kiment. A kapu melletti fülkében az öreg komorna már várta, odáig hallatszott a tragikus kitörés. Wolfgang sápadt volt, izgatott, úgyhogy a komorna behívta szobájába, bemutatta a lányának – „Tonerl nagy rajongója a művész úrnak", ahogy ezt már illik mondani – leültette egy karosszékbe és elmesélte, hogy a Kurfürstin vagy néma búskomorságban él hetekig, vagy egyszerre csak kitör és akkor jeleneteket rendez. Egy ilyen alkalommal Károly fejedelem csak úgy tudta valahogy elsimítani a botrányt, hogy a vendégségben levő pápai nunciusnak felesége idegbetegségéről tartott hosszú előadást, amit vagy elhitt, vagy nem a kegyelmes vendég.

A Kurfürst azzal bizonygatta felesége hisztériás túlérzékenységét, hogy egy történetet mesélt el őszentsége követének. Karl Theodornak volt egy évek óta tartó szerelme, a hölgy férje a zseniális orvosnak és zugalkimistának volt keveréke, egyébként Casanova legbelsőbb barátja – ez a sarlatán porcelánból utánozni tudta az igazi fogakat és Karl Theodor egy hosszabb spanyolországi nászrepülés után, feleségét egy ilyen porcelán fogsorral lepte meg, méghozzá az összes fiatal udvarhölgyek jelenlétében, akik semmit sem kaptak. A fejedelem azt akarta, hogy felesége lássa: csak ő egyedül kap ajándékot, a metresszek még egy vásári hajcsatot sem. És a fejedelemnő mégis rohamot kapott a sértődöttségtől. „E pazzarella! Infelice!" – magyarázta a pápai követnek: tébolyult a szerencsétlen.

Wolfgang borongós, mélázó képpel hallgatta a komorna pletykáit. Mi muzsikusok magunk között ezt „fagót-pofának" neveztük, ha Wolfgangról volt szó: ennél a derék hangszernél az ember sose tudja, medvetáncról vagy halál-uhuzásról van-e szó, burleszk-e vagy temetői dorombolás?

Wolfgang minden kérés nélkül leült a klavikordhoz és kedvességből játszott valamit a komorna kislányának. Mikor a tornácon jegyezgető költő meghallotta a zenét, szerényen bekopogtatott a kis szobába, és meghúzódott a sarokban. Miután Wolfgang elbúcsúzott, a fiatalember hozzája szegődött. Előbb bevallotta, hogy reménytelenül szerelmes a fejedelemnőbe, aztán bemutatkozott; Wolfgang persze nem értette a nevet. A költő valami olyasmiről beszélt,

hogy milyen komédia az élet: a hercegasszony fut előle, mert azt hiszi, hogy a költő győzedelmeskedni akar sötét erényén, pedig ő csak a lába előtt akar meghalni. A hercegnő attól fél, aki maga a félelem – a költő hiába fut utána: kétségbeesését sem akarja meghallgatni. Wolfgang valami epés megjegyzést tett, hogy ha egy nő utálja a csalást vagy a nőcsábász Casanovákat: a gyáva, halálcicomás és kétségbeesett hímneműeket bizonyára még százszor jobban utálja. Azzal gyorsan búcsút vett a fiatalembertől. Mikor egyedül maradt, persze már bánta, hogy ilyen kurtán bánt el a szerény, őszülő kamasszal.

82

Mielőtt felkereste volna Anette Sulzbachot, gondolta Wolfgang, kifújja magát – elvégre elég aljas dolgok küldönce. A költő magatartása nevetséges, de mégis sokkal rokonszenvesebb az övénél. A tó mellett futó korlátra könyökölt. Balra sötétkék törpefenyők, egyenesen Japánból. „Egyszer egy kék rózsa elment sündisznónak...": efféle mókás dolgok forogtak a fejében. Ez amolyan Bäsle-dolog, majd ír neki egy levelet, csupa efféle lesz benne. De most nem ment tovább a tréfa. Erősen sötétedett. Az erdő némaságával különös ellentétben voltak a fák törzsein táncoló árnyékok: kígyók, pettyek, koporsó-takarók aszerint, ahogy a bukó Nap előtt szalagfelhők vagy buborékos gőzök vonultak. Egy béka kővé meredve ült a parton. Mikor megérezte Wolfgang pillantását: cuppanva vetette magát a vizbe. „Das war ein nettes pizzicato – morogta Wolfgang – ez aztán a pizzicato!"

Lassan elindult az úton: a japán laternák most már éles fénynyel világítottak a lomb-alagútban. Itt már zörögtek a levelek, mintha kosárban rázták volna őket.

– Ha az ember elfelejti a fejedelemnő Metastasio-pózait – hümmögött magában – milyen igaza van. Nem halvaszületett vagy halálra ítélt ez az udvari bál? Hercegnőivel és parasztjaival, szerelmeivel és vak pazarlásával? Míderes szajhák és francia kontesszek álarcos randevúja, szeretők kukorékolása, perverzió és parfüm: mire jó ez? Politikának hazugság, szerelemnek döglődő rafinéria. Nem jobb az ész valóban? A lehiggadt magány? A tiszta lelkiismeret, a jó barátság a halállal és a hűvös tartózkodás? a bacchánsok körtáncán kívül? Sem az a sok pofázás a franciák józan eszéről, sem a remeték szent süketsége nemigen fordult meg a fejemben: aber es sind tüchtig praktische Sachen – egész rendes és hasznos dolgok. És

a költővel mért voltam goromba? Mert magamra ismertem? Mert én sem akarok és én se tudok hódítani? Legfeljebb a halált négy hegedűre átírni? Én is félek, most is félek és ez a savanykás, bugyborékoló érzés a gyomromban: nagyon hasonlít a kétségbeeséshez. Ha nem értettem félre ezt a versfaragót, egész józan dolgokat mondott. Milyen kár, hogy normális ember nem ér rá költőkkel foglalkozni.

Hogy is érne rá, mikor Anette Sulzbachhoz kell menni követségbe?

Egy lótuszokkal sűrűn beborított tavon keskeny palló futott végig, csak egy irányban lehetett járni rajta. Alighogy a közepéhez ért, három leány szalad vele szembe, hangos nyivogással. Úgy ugráltak, hancúroztak, hogy Wolfgang csodálkozott, mért nem buktak már rég a tó fenekére? Aki legelöl jött, valami színes papírból meg fából tákolt szörnyeteget tartott a kezében: kígyót vagy szalamandert – olasz karneválokon látott ilyen mesebeli állatokat csámpás bohócok fején vagy nyolckerekű kocsikon vonszolva. Hogy fogják kikerülni egymást?

Mikor már épp hogy össze nem ütköztek – Wolfgang persze óvatosan megállt és a lányok rohantak neki – észrevette, hogy az első kacarászó mamzell az a leány, aki annak idején nagyon gyakran volt Lodronék házában és a festőnő Lujza legjobb barátnője volt. A szalamanderes ifjú dáma is rögtön megismerte Wolfgangot és féktelen jókedvében ugyancsak ráijesztett. Valami madzaggal vagy gombbal fel lehet tátani a sárkány száját és az majdhogy be nem kapta Wolfgang fejét, legfeljebb a máslis copfját köpte volna ki, a pattanó bimbójú lótuszok közé, ha a másik két lány vissza nem rántja az elsőt.

Mikor a nagy felismerés megtörtént, a Lodron-barátnő fuldokló kacagással kérdezte Wolfgangtól, hogy miért ijedt meg ettől a játékkígyótól, hiszen Lujza kontessz reggeltől estig ilyen romantikus szörnyetegeket festett és Wolfgang mindig szerelmes áhítattal gyönyörködött bennük. Azzal a madzag segítségével ismét Wolfgangra nyitotta az ördögi kígyó száját. De a két barátnő kegyesebb volt, azok az elsőt ismét visszarántották, mire a kígyó a lótuszok közé esett. Nem merült víz alá, mert a lapu-buggyos tányérlevelek fenntartották. A kertész játszva kihalássza.

A három hölgy úgy oldotta meg a kikerülés kényes kérdését, hogy egyszerűen hátraarcot csináltak: a Lodron-barátnő megfogta Wolfgang kezét és húzta-húzta magával, Wolfgang kapálózott.

Mikor Wolfgang megmondta, hogy neki mindenképpen Anette

Sulzbachhoz kell jutnia, a lányok tapsoltak örömükben (azóta bezzeg leszoktak a hölgyek, hogy nekem tapsoljanak; bizonyára az örömről is...) és azt mondták, hogy csodálatos a találkozás! Ők ugyan nem Anette Sulzbachhoz akartak menni, hanem egy vén tenoristához, valami Raaf nevezetűhöz, aki semmi áron nem akart megjelenni a kerti mulatságon, de ők megesküdtek, hogy ha törik, ha szakad, elcsábítják vagy láncraverve elhozzák. Anette Sulzbach pedig abban a házban tartózkodik, ahol Raaf „apó", mert... na különben majd saját szemével láthatja a dolgot.

Wolfgang közben azon nevetett, hogy ha majd egy csókolózó szerelmespár a holdfényben megpillantja a döglött kígyót a lótuszleveleken: ijedtükben belefordulnak az „á la Chine" pocsolyába. A lányok percek alatt egy nagy rétre vezették Wolfgangot: itt egész sereg kocsi sorakozott, a fejedelem rendelte őket oda a vendégek számára, bárki bármely percben igénybe vehette őket, ha valamelyik ismerőséhez akart szaladni a városba, hogy újabb vendégeket vagy kompániát hozzon a mulatságba. Mind a négyen egy őszi levélkoszorúval díszített hintóba ugrottak, hogy a nem messze lakó Raafhoz vágtassanak. A lányok rajongtak a tarka levelekért, egyik hófehér, másik vérvörös; volt citromsárga is, meg óarany, az ősz halálos szivárványa szerint, de hát Wolfgang zenész volt, nem piktor, úgyhogy a lelkesedést butának és indokolatlannak tartotta.

83

Raaf tenoristáról már sokat hallott, úgyhogy örült a meglepetésnek. Raaf egy magánosan álló négyemeletes ócska házban lakott; Wolfgang Párizsban látott ilyen tűzfal-soványságú, dülöngélő épületeket, lőrésszerű, keskeny ablakokkal és három görbe drótból álló balkonettákkal. Csupa szolíd polgár lakott benne. Mikor a lányok ricsajára felébredtek, káromkodva szidták az egész kerti ünnepélyt, még a jámbor Raafot is. Szegény! A világ legcsendesebb embere volt, templomba járt, a könyv-ócskások butikjait búja, útközben potyogtatva hóna alól a miniatűr naptárakra vagy világ-atlaszokra emlékeztető könyveket. Ha gyakorolt, elment hazulról és a külvárosok után következő rongyos réteken áriázott, csak hogy ne zavarja a ház lakóit. De hát a ház lakói most ezt hálátlanul mind elfelejtették és nem a Három Dámát, hanem az öreg Raafot kívánták a pokolba.

Raaf pongyolában ült íróasztala mellett, ernyős lámpánál; most

is olvasott, fuszeklis lábát egy zsámolyra rakta. Wolfgang egyelőre a szoba egy sötét sarkában húzódott meg – locsogjanak a báli szirének. De ezek nem locsogtak sokat, elhúzták Raaf lába alól a sámlit, lekapták fejéről a házisapkát, kivették kezéből a könyvet, pongyolája zsebéből harsogó diadallal szedték elő a kulcscsomót, kinyitották minden szekrényét, az egyikben valami régi operai maskarát találtak, melyet az öreg emlékként őrzött. Török jelmeznek látszott, ilyet viseltek a színpadi háremőrök. Mikor Raaf toporzékolt és megcsökönyösödött, hogy nem és nem és nem engedi, hogy bolondot csináljanak belőle – a lányok kirukkoltak a nagyágyúval: itt van Wolfgang Amadeus Mozart, annak a kedvéért csak eljön a mulatságba?

Raafból mosolygó öreg angyal lett. Azonnal óriási zenei beszélgetésbe fogott Wolfganggal: a lányok akár az ablakon is kidobhatták volna, azt sem veszi észre. Raaf közben a kottáit, könyvtárát, kegytárgy-gyűjteményét mutogatta Wolfgangnak, úgyhogy a lányoknak minden ruhadarabbal hol az egyik sarokba, hol a másik szobába kellett utána szaladniok, de nem bánták, fő, hogy eljön.

Mikor már turbános, bugyogós fő eunuchot csináltak a szelíd „plébános"-ból, Raaf csak a szemüvegét kérte és egy apró máriazelli medáliát akasztott a nyakába. A három csiripelő nájad titokban öklözte, csípte Wolfgangot, hogy csak beszéljen, beszéljen, szünet nélkül beszéljen Raaffal, akkor simán megy az elrablás.

Wolfgangnak csak a végén jutott eszébe, hogy a lányok azt mondták: ezzel az útjukkal elintézik az Anette Sulzbach szöktetését is, amiről a hölgyek persze teljesen megfeledkeztek. Hirtelen komor képet vágtak – Raaf erre rögtön ki akart ugrani a kocsiból – majd a Lodron-barátnő azt mondta, hogy Wolfgang azonnal szálljon ki, menjen vissza Raaf házába, az alagsorban lakik egy fiatal bombászkari tűzmester: Anette minden éjjel ezzel szokott vigasztalódni, mióta a fejedelem a Forestière-hölgyet pártfogolja. Lépjen fel a legerélyesebben, ők majd küldenek a parkból kocsit, azzal vágtasson utánuk. Mikor Wolfgang a lehető legnagyobb bizonytalanságban kiszállt, Raaf könnyezett, mint egy gyermek, akit otthagy a papája a kifestett hárpiák karmai között.

Wolfgangnak csak most jutott eszébe, hogy Karl Theodor semmiféle részletes utasítást nem adott arra vonatkozólag, hogy megbízatásának miképp tegyen eleget? Bolondház, „kema weiter": felzörgette a házmestert és megkérdezte, melyik a tüzér ajtaja? Hogy a valószínű botrány elviselésére ereje legyen, egy pohárka rumot kért a félig alvó portástól, s azzal bezörgetett a bombászkari tűz-

mesternél. A tűzmester meglehetősen ázott állapotban ült, szétvetett lábakkal egy széken; Anette Sulzbach nyitott ajtót.

Mikor elolvasta a fejedelem levelét, hirtelen felcsillant a szeme. Mint valami vadmacska rontott neki a melankolikus bombásznak és villámsebesen tépte le róla zubbonyát, nadrágját, csizmáját; Wolfgangot kipenderítette az ajtó elé, hogy átöltözhessen. Mire háromszögletű kalapban és hosszú tőrével hadonászva ismét megjelent a küszöbön: a három mamzell által beígért kocsi már ott állt a kapu előtt, és pár perc múlva a lampionokkal teleaggatott parkban voltak. Az Okos Szűzekről elnevezett kapun hajtottak be Wolfganggal, nagy diadallal. Mielőtt Anette kiugrott volna a kocsiból, hogy köszönés nélkül elrobogjon, Wolfgang tisztelettel visszakérte a levelet, és nyugtaképpen aláírást kért a nőtől. Anette a pirosító-dobozába dugta az ujját, és egy misekönyvbe illő óriási „A" betűt pingált a fejedelmi kéziratra.

Wolfgang elhatározta, hogy megkeresi szegény Raafot. Nem lesz könnyű feladat az óriási parkban, de majd csak sikerül valahogy.

– Ó, ha előre tudtam volna, milyen szerepet fog játszani ez a legderekabb ember az életemben – mesélte Wolfgang – bizonyára másképp viselkedtem volna ezen a mulatságon: „garten-parthie" vagy hogy a fenébe hívták előkelő nyelven. Annyit tudtam, hogy különböző zugokban rögtönzött kis színházakat csaptak össze, ahol bábosok, zsonglőrök, világhírű énekesek és olasz szajhák komédiáztak. Voltak, ahol búcsúsok vagy vurstlibeli sátrak mókáin röhöghettek a blazírt márkik és őrgrófok – másutt meg királyi műkedvelők játszottak francia tragédiákat saját cselédeik mulattatására: főhercegek tányéroztak előadás után, komornyikjaik között, – ötletnek nem is rossz, gondoltam szent naivitással akkor éjjel.

Raafot nyilván valami efféle bódéba hurcolták a lótusz-tavi dámák. Számításomban nem is csalódtam. Egy kutat magas márvány terasz vett körül: az isten is színpadnak teremtette. Felséges lépcsősor vezetett hozzá, a közönség részben ezen üldögélt, felhúzott térdekkel, részben a kerti úton, rózsaszín, gombaformájú ernyők alatt és asztalok körül, színes lámpák fényében. Olasz színészek játszottak valami előre be nem tanult komédiát: a közönség „köpte föl" a témát és a kóklerek mindjárt el is játszották.

– Mikor odaérkeztem, egy keresztes lovag szörnyű lírai attakkal ostromolt egy török hölgyet, a hölgy nyilván a török szultán lánya volt és ellenállt. A keresztény gavallér álmában lephette meg a pogány princesszt, mert fehér hálóingben állt a színpadon, kibon-

tott hajjal; balra, a viaskodó pártól jó messze, a lovag fegyverhordozója strázsált és bohóckodva panaszkodott, hogy míg gazdája ilyen Bouillon Gottfriedhez illő hadi-fortélyokkal küzd a szentföld visszahódításáért, neki itt kell ácsorognia és tétlenül nézni a dolgot a hideg éjszakában.

– Mivel Raafot nem láttam sehol, már épp odébb akartam állni, mikor megjelent a színpadon az apa, a török szultán: nyilván felébresztette lánya sikongása. Az apa Raaf volt! Ha nem is a nagymogulok, de legalább a háremőrök öltözékében, karddal a kezében. Párbajra hívja a keresztes-vitézt, valóban meg is vívtak, és szegény Raaf halálos sebet kap. Két szolga vastag perzsaszőnyegeket terít a kőpadlóra, hogy a vén tenorista meg ne fázzék; miután szépen lefektették, nyugodtan haldokolhatott, anélkül, hogy náthát kapott volna. A kút közepén Diána-szobor állt, az istennő a vadászkürtjét fújja. Erre az olaszok egy kürtöst dugtak mögéje, aki a párbaj alatt kísérteties skálákat trombitált, föl-le, föl-le, rémületes modulációkkal, mindenki azt hihette, hogy a kőszobor muzsikál.

Raafnak a lehető legmelodikusabban kellett haldokolnia a szőnyegen. Szegényke valami egyveleget rögtönzött minden valaha komponált agónia-áriából. A közönség – sajnos én is! – hangosan nevetett: olyan hosszú volt. A kőszobor időnként hatalmas gyászfinálékat bőgött közbe, hogy már hagyja abba, de Raaf csak énekelt tovább. Valaki a közönség soraiból tányért vitt fel neki, hogy vacsorázzék meg, az embernek több ereje van a haldokláshoz, ha tele van a gyomra. Raaf elkergette és tőlem kezdett énekelni ezt, azt, összevissza. Egy néző ívet körözött a hallgatóság székei között: írják alá és adják át a kérvényt Raafnak – hagyja már abba és dögöljön meg.

– Istenem, ha tudtam volna, hogy ez az a Raaf, aki pár hónappal később szegény édesanyámnak énekelt egy rohadt, lichthofra néző hotelszobában, csak hogy szórakoztassa anyikát sivár remeteségében! Én jóformán sohasem voltam otthon, ezerfele kellett szaladgálnom, de azért halálomig szemrehányást fogok tenni magamnak, hogy Madame d'Épinay-nál bizony néha órákon át elfecsegtem az időt félvilági hölgyek között, ahelyett hogy anyámat vigasztaltam volna. Mikor néha hazaszaladtam, anyám a párizsi nagydámák modorát utánozva szokta mondani: „Nem tetszik helyet foglalni nálunk?" – és egy horpadt lila bársony-fotelra mutatott, félénk és gyáva reménykedéssel, hogy talán pár percig otthon és nála maradok. De én futottam tovább, és ilyenkor az öreg Raaf csoszo-

gott fel, nehezen szedve a levegőt a recsegő, szűk lépcsőkön és amit csak hanggal bírt a szerzeményeimből, sorba elénekelte anyámnak. Ha olyat énekelt, amit valamikor apám is megdicsért – anyám boldogan mondta, hogy „ezt a papuska is nagyon szerette" és furcsa zavartsággal simogatta szíve táján a ruháját.

– És most, mikor eunuch ruhában haldoklott a mannheimi bálon – kinevettem ezt a Raafot. Vannak az embernek bűnei, melyek nem is bűnök, és úgy érzem, mégis megérdemelném a poklot értük.

14

Mert ha már mindenáron kacagni akartam és olyan farsangi tohuvabohuban gyönyörködni, ami semmiben sem különbözzék a „komoly" élettől: hát nem volt ott a fejedelem udvari zongoristája, Vogler apát, önmaga élő paródiája?

Vogler nemcsak úgy véletlenül jutott eszembe. A Raaf-„opera" után a közönség tovább szeretett volna mulatni és fel akarta kutatni valahol az apátot. Én régóta ismertem különböző hangversenyekről, melyekre mindig fél vagy háromnegyed órás késéssel ment el, mert a pápai protonotárius úr koncert előtt még hosszú áhítatosságokat végzett. A türelmetlenül várakozó hallgatóság lopott breviáriumból számítgatta, hogy az apát hol tarthat imáiban? Ha operában volt, a páholy többi vendégeinek mindig azt ajánlotta, hogy a dráma képzelt személyei helyébe gondoljanak egy-egy ismerősükre, rokonukra és a cselekvénynek megfelelő imádságokat mondjanak értük. „Nem kell annak hosszúnak lennie" – magyarázta leereszkedő világiassággal – „csak a lényeges érzéseket és gondolatokat tartalmazzák". Ezekre a röpimákra a buffó-operáknál is intette a hallgatóságot: ha valakit félholtra pofoztak, az irgalmas szamaritánusról prédikált és a választófejedelmet egy-egy csatavesztésére emlékeztette. Mikor egy vérmes parasztasszony lóvátette a férjét és a közönség kacagott, Vogler a házasságtörő nő történetét idézte az evangéliumból és ujjal (s hozzá sétapálca hosszú ujjal!) mutogatott a földszinten ülő hölgyekre: „zsöllye második sor bal három", „zártszék negyedik sor jobb kilenc" – imádkozzunk a helyes bűnbánat kegyelméért.

Legnagyobb szomorúsága volt, hogy a felszarvazott férjek és megvádolt hitvesek egyáltalában nem sértődtek meg a dolgon: pletykáit jobban élvezték, mint zongorajátékát.

Mindenki tudta, hogy Vogler itt van a mulatságon, hiszen egész koncertet ígért, de vajon melyik pavilonban? Melyik német verítékkel „odalehelt" Trianonban?

Vogler egyik tanítványa homlokára csapott: ezer tallérba fogad, hogy ő megmutatja, hol zongorál az apát, jöjjenek csak utána. Mentek is. Teljesen elhagyatott, sűrű bozóttal borított zugolyban állt egy kis gótikus épület, hogy valamikor kápolna lehetett, csak a csúcsíves ablakok mutatták, de azokat is javarészt elöntötte a repkény. Karl Theodor nagyanyja vagy dédanyja valamikor itt szokott áhítatoskodni, viszont a fejedelem pompás szerelmi zugot kárpitozott belőle, fotelokkal, vázákkal, arany malacfarkokkal díszített női zongorával. Hol játszhatott volna Vogler apát, ha nem itt? Hiába hívták már évtizedek óta Faunok Kioszkjának: az apátúrnak örökre csak kápolna maradt.

Mikor válogatott hallgatósága helyet foglalt, az apát folyton magyarázott, mint egy bigott kalauz – „ahol ön ül: a harmadik keresztúti stáció helye... ott ahol Madame Bignon bonbonnal kínálja szomszédját: olajba főtt Szent János szobra állott... ahol én fogok játszani: az oltár" – és úgy vetett keresztet, mintha egész teste rossz fogalmazvány volna, melyet ünnepélyesen áthúz, először felülről lefelé, aztán balról jobbra.

Mikor odaértünk, már nagyban zongorázott, kizárólag egyházi jellegű műveket. A társaság karneváli cigánykerékkel akart berontani, de a zene oly tiszteletet parancsoló volt, és a szünetben az apát olyan kenetteljes udvariassággal fogadta vendégeit, elsősorban engem (ahol ön ül: a boldogult nagyhercegnő gyalulatlan fából ácsolt imazsámolyának helye" stb.), hogy maflán és zavarodottan letelepedtünk.

Vogler épp egy halk záróakkordot akart leütni. Keze végtelen magasságokból lógott alá, mint valami fehér cseppkő, az ízlés határain túlmenő pauzában. Ekkor egy fekete dominós alak surrant a zongorához, valamit súgott neki, Vogler izgatottan válaszolt (kezét továbbra is a levegőben felejtette), majd pár pillanat múlva kiszaladt. Mindenki csodálkozott, hogy jobbja nem maradt a levegőben. Odakünn ugyancsak nagy meglepetés érte. A dominós figura becsapta. („Itt szabad élet van" – mondta a fejedelem a bál megnyitásakor.) Azt hazudta, hogy őfensége sürgősen hívatja Voglert, pedig csak egy lampionos társaság állt a Faunok Kioszkja előtt: a lampionok, volt vagy két tucat, lila harisnyákat utánoztak, Vogler kedvenc viseletét, mióta pápai protonotárius lett. Visszamenésről szó sem lehetett, nem is nagyon mert volna, mert a lampionosok között

olyan előkelőségeket pillantott meg, akik előtt illett „érteni a tréfát". Mintha vadalmába harapott volna, úgy vigyorgott, ez volt az „udvari humorérzék" nála, sőt két hölgynek két karját nyújtotta, miközben tiszta zavartságból énrám is felhívta a társaság figyelmét.

A táncoló lila fuszeklik imbolygó fényében az Élőképek Csarnokába vezettek bennünket. Ezt a régi Orangerie-ban rendezték be, Boucher és Watteau képei voltak láthatók, amint azokat kontesszek és köszvényes kamarások az utolsó öltésig hű jelmezben bemutatták.

Ott volt „A közönyös" is, amelyikről azt hiszem Wolfgang velencei dolgaival kapcsolatban beszéltem; ott a forrás előtt álló gáláns pár, a gitárossal és a végtelen sötét és végtelen szomorú lombokkal; a Zenelecke fehér selyembe öltözött hölgye, bágyadt maslijával és őszi bánatot árasztó barna hajával: a gitáros éppen hangolt, vad, bolond mozdulattal feszítve magasba a karját.

Vogler apát zavaros hasonlatba fogott – a zene hatalmát illetően – a jerichói falakról és a szférák hittani harmóniáiról. De mindez semmi: utána egy sötét folyosón mentünk keresztül, mintha elvarázsolt kastélyban volnánk, mikor egyszerre csak felemelkedik egy fekete függöny és zuhogó aranyfényben Boucher kettős akt-képe látható, „Diana kikel a fürdőből". Vogler ordít, egy hölgy megfogja a karját és arra kéri, tapintsa meg Dianát. A protonotárius sírva fakad mérgében, hogy nem szabad a választófejedelmet megsértenie: mire a következő pillanatban az isteni antik testek csöpögni, csurogni kezdenek, mint a gyertyák – a meztelen hitregei figurák nem eleven baronesszek voltak, mint ahogy elhűlve és belázasodva Voglerrel egyetemben képzeltük, hanem viaszbabák, melyeket most rejtett fáklyalángokkal megolvasztottak. A csöpögő, testszínű gyertyazsírnál csak a szobrász könnyei voltak vastagabbak.

Mikor az apát kitépte magát a fuszeklis processzió karjaiból – könnyen ment, mert a farsangi csattanó után amúgy se marasztalták – a régi melegház kapujában ismét egy dominóba bugyolált férfialakba ütközik, aki ismét misztikus hókuszpókuszokkal valamit magyarázni kezd neki. Vogler sátáni fölénnyel az eget hasogatja kacagásával: „mit képzelnek róla, majd másodszor is beugrik? nagyon naiv a rendezés, ha ilyen hülyének nézik" – mire a fekete vendég (mellette két hasonló, de ezek félreismerhetetlenül nőalakok) erőszakosan megragadja a triumfáló apát mindkét karját, alig tudja türtőztetni magát, hogy le ne üsse a handabandázó Voglert, kénytelen a két női maszkot is segítségül hívni és csak így sikerül egy kocsiba betuszkolni.

Hogy a három nagyságos maskara mit közölt a hintóban az apáttal, csak másnap tudta meg a város. Meghalt Maximilián bajor választófejedelem.

Erre állítólag Vogler betörte a kocsi üvegajtaját és úgy akart kiugrani, hogy a halálhírt kiordítva száguldjon végig a táncoló tömegen. A három dominónak le kellett teperniök a hintóban kapálózó zongoravirtuózt, hogy a kerti mulatság zavartalanul folyjék tovább; ha sejtették volna, hogy Vogler a hír hallatára ilyen veszettül fog viselkedni, nyilván nem vele akarták volna megizenni – titokban! – Karl Theodornak a tragikus müncheni közjátékot.

Szintén csak másod vagy Isten tudja hanyadkézből hallottam, hogy Voglert a szó szoros értelmében be kellett zárni saját házába, szigorú őrizet alatt. Közben az apát hangos hálaimákat küldött a magasságos égnek, mert megbosszulta szent személye megszégyenítését: „Hála, Uram, hála, hogy elvetted Maximilián életét és hajnaltól fogva hónapokig tilos lesz minden bacchanália és még a kolduskoknak sem szabad kintornázniok" – s azzal kezét dörzsölve sorban elképzelte Watteau élőképeit, talpig feketében, hallotta a bezárandó színházak kapuján a kulcs kéjes csikordulását –„köszönöm, Maximilián, ezt a főúri gesztust, melyet megbosszulásomra tettél, igazán a legcharmantabb souvenir: életem legbájosabb emléke" – és a Gondviselésben való boldog megnyugvással hallgatta a már csak percekig zsongó muzsikát a kék park felől.

85

Mikor Wolfgang visszafelé jött a görög babák „olvasztókemencéjéből", a Watteau-képek megelevenítői elhagyták helyüket. Kacagva nyújtózkodtak a gáláns „szobrok", és persze mindenki csak arról beszélt, hogy milyen kimerítő volt a merev ülés vagy állás, mindenki az utolsó percben valami kényelmetlen helyre rakta a lábát vagy rossz kézmozdulattal emelt fel egy függönyt és most derűs zsivajjal erről kotyogtak.

Csak a „Zenelecke" női ábrázolója volt a helyén, mint aki legszívesebben örökké ott maradna. Ez Wolfgang szemében rögtön végtelenül rokonszenves viselkedés volt: valaki nem rázza le magáról a művészetet az első kínálkozó alkalommal, abban érzi jól magát és tulajdonképpen akkor visel álarcot, ha elvegyül a bálozók közé és hűtlen lesz Watteau-hoz.

Oda is ment a lányhoz és pajkosan-szelíden megkérdezte, hogy

sohasem jön le a pódiumról? Majd a francia udvarlás szabályai szerint kijelentette, nem tudja, mit kívánjon inkább: örökké mint képet nézze, avagy örökké táncoljon vele? – és azzal máris félkérte.

Alighogy a tizenöt éves leány felemelte szemét a szirmosan göngyölgő kottalapokból, azonnal ott termett egy testes asszonyság, a púder korpanagyságú szemekben állt az arcán, knixelt egyet és mint valami múzeumi őr, magyarázta rekedtes, édeskés hangon:

– Aloysia Weber, a lányom. „Héloise" – most így mondta a gyermek nevét – sosem fogja elfelejteni, hogy a nagy Mozart észrevette és táncra kérte. Ugye Lujzikám? – és vastag ujjaival megigazította Aloysián az apró kontyot fedő kosárkát (pamutból gombolyított piros eprek voltak); belefújt puffadó orcákkal a petyhüdt másliba Héloise mellén; le is guggolt és mutatóujját végighúzta az opálos taft-szoknya barázdáin, hogy szép egyenesek legyenek. A kislányt, mint minden sietve virágzó kamaszt, idegesítette anyja rendezgetése. Úgy érezte, mintha édesanyja használtruha-kereskedő volna, aki most egy kék virágokról ábrándozó költőnek vagy muzsikusnak rég raktáron heverő kosztümöt akar eladni. Fojtott csengettyűhangon rá is szólt, hogy „aber Mutti..." és utána Wolfgangra nevetett, hogy a kacagással elvegye a kínálás otromba jellegét.

A Watteau-kép gitármestere már rég egy földön heverő párnára dobta hangszerét, úgyhogy Wolfgang felkapta, egypár parodisztikus mozdulatot tett, mintha a Watteau-figurát nem tudná utánozni, „ügyetlen ő az ilyesmihez" és valami rögtönzött szöveghez pengetni kezdte a szerszámot: „Keblemben érzem, Lüktet a vér, Ám meg nem értem, Nem tudom, miért?"

– Így akar táncolni? – kérdezte üde pimaszsággal „Héloise" – igaz, hogy hallottam, milyen sokoldalú. – S azzal leült egy karosszékbe, hogy hallgassa az áriát.

– Ezek itt mind a lányaim, Jozefa, Sophie, Konstanza – mondta a mama és három nimfára mutatott.

Háttal álltak egy hatalmas tükör előtt és tréfásan lökdösődve a hajukat igazgatták, közben festették és rizsporozták az arcukat. Wolfgang jól látta őket a tükörből és gitározás közben a velencei üveglap fele hajlongott. Ketten elnevették magukat és rendetlenül dobálták táskájukba a pipereholmikat. Konstanza tovább is ott állt egyenesen, egész a tükörhöz tapadva. Hosszú körmével próbált kiszedni valami kis éji bogarat a szeméből. Groteszk volt a sok piros a szeme alatt.

A mama alig leplezett türelmetlenséggel húzta el két lányát. – „Ez a Jozefa, ez a Sophie" – mondta –, „sokkal szebbek, ha egy-

mással táncolnak, mint holmi lúdtalpú gavallérral. Táncoljatok. Ilyen zenekíséretben még úgysem volt részetek soha."

– Erre? – fanyalgott Jozefa és szívére tett kézzel gúnyosan utánozta Wolfgang rajongó áriáját.

– Igaza van – jegyezte meg az ezer felé figyelő Wolfgang –, majd Héloise kisasszony énekel nekünk valami jó talpalávalót és ha megengedi?... És a mama is megengedi?... a hölgyek pártánca legyen talán a második szám.

– De én azt éneklem tovább, amit ön kezdett – mondta a nagyképűeket gyermekes túlzással utánozva Héloise.

– Látja, Herr Mozart, ez mindig ilyen szemtelen volt: még ki sem búját a tojásból és máris Mozartot akarja utánozni!

– Halljuk, halljuk! – tapsolt Wolfgang és úgy mosolygott Héloise-ra, mintha ő kérne bocsánatot a mama nyerseségéért.

Wolfgang karját nyújtotta Sophie-nak és ideges türelmetlenséget utánozva, várta az éneket a tánchoz. Héloise kipirulva dobta a Watteau-t utánzó kottalapokat Jozefa kezébe és gyerekesen köhintett egyet, csuklójával takarva el a száját.

Konstanza kihajolt – még mindig háttal Wolfgangnak – az Orangerie fehérléces ablakain és a gitár-mestert szólongatta, keresztnevén és bizalmasan: várja meg, vele akar menni.

A kerti félhomályból nagy kalaplengetés volt a válasz és Konstanza kiszaladt a fák közé. A mama palástolatlan haraggal vissza akarta tartani, de Konstanza már rég kart karba öltve szaladt, erőltetett ugrándozással a hattyúk tava felé. Állítólag egy fekete pár úszkált a holdfényben.

A mama nehezen mozgott, bronzszínű selyemruhája bronznál is súlyosabb volt; körtenagyságú fekete gyöngyökből háló volt rávarrva. Mielőtt még Héloise énekelni kezdett volna, a mama recsegve csicseregni kezdett:

– Jozefa sokkal jobban táncol, mint Sophie, pedig Sophie az ügyesebb, csak mindent elrontott azzal, hogy sose tánczenére rakta a lábát, hanem áriákra, szimfóniákra, gyászmisékből szedett kyriékre. Hallott már ilyen bolondot?

Jozefa erélyesen megrántotta anyja karját: hagyja már Héloise-t énekelni. Wolfgangnak tetszett a hang és ahogy a gyermek folytatta az áriát, Wolfgang őszinte lelkesedéssel és szerény parodizálással forgatta Sophiet. Héloise olyan koloratúrákba kezdett, hogy lehetetlen volt táncolni rá, Sophie ki is tépte magát Wolfgang karjából, odafutott Héloise-hoz és két kezével betapasztotta a száját. Erre a mama telepedett egy kanapéra, szuszogva ölébe vette a gitárt,

mint valami pityókás vén dajka egy óriási csecsemőt és édeskés mosollyal pengetni kezdte. Mikor Wolfgang Héloise-zal akart menüettezni, Weberné ijesztően kurta hangon, ami sehogy sem illett a mézédes mosolyhoz, rászólt Wolfgangra:

– Jozefával!– majd hogy enyhítse a parancs katonás ízét, hozzátette – Herr Mozart.

A Watteau-képen szereplő két kis gyerek ott hempergett a szétteposott díszletek között és úgy majszoltak egy ezüstpapírból készült hellén vázát, mintha lekváros kenyér lett volna. Jozefa ezeknek fogta meg izzadt kis kacsóját és velük kezdett táncolni körbekörbe. Héloise az anyja gitárját követte hangjával: nem dúdolt, hanem akadémikus pontossággal énekelt – „épp ezért volt sokkal lírikusabb a hatása, mint ha elhatározta volna, hogy lírikus lesz – mondta nekem később Wolfgang. – Az iskolázottság az a kulcs, mellyel kinyithatjuk a szív kapuit".

Wolfgang mindig közelebb s közelebb forgott a Narancsház széttárt kapujához, s pár pillanat múlva eltűntek a sötétben. Héloise Wolfgang nyakába ugrott, nevető boldogsággal köszönte meg, hogy kiszabadította a mama karmai közül, hiába: jó az, ha valaki híres ember, sokat megengedhet magának, persze, ha nem tudna ilyen jól táncolni, nem ment volna vele ki az őserdőbe, mert ez itt most nem a mannheimi park, hanem a dzsungel, és ők most elmennek felfedező útra.

– Ott egy fáklya, nézze! – és homlokát ráncolta, mint egy Walpurgis-éji boszorkány – oda nem megyünk, ott eretnekeket égetnek, és mi eretnekek vagyunk – ugye ön is eretnek? Akinek csak ennyi esze van, ni (és a kisujja körmét mutatta) és annyi szíve van, mint...

– Mint?... – kérdezte kacér követelőzéssel Wolfgang.

– Mint ez! – És Héloise a mutatóujjával úgy mellbelökte Wolfgangot, hogy majdnem hanyatt esett, – az mind eretnek. Érti, nem érti, mindegy, ön is eretnek. Ön! – mondta durcáskodva és finnyásan csücsörítette száját, miközben Wolfgang mellcsipkéit fújdosta habosra – ön! Milyen ridegen hangzik. „Durva a billentés" – és vén zongoratanárját utánozta.

– Mondja, hogy Wolfgang, hogy te, hogy Cherubino Idiotico – és megcsókolta Héloise kezét.

– Csak ne taníts gorombáskodni, azt tudok magamtól is. Jaj, ez a tegezés rémes lesz, mert ha te fogsz tanítani zongorázni, énekelni, hegedülni, orgonálni, táncolni... várj, még mire akarsz tanítani?... akkor hogy szokjam meg újra a tanító bácsit meg a Herr

Mozartot? Nem is tudnálak tegezni, még próbaképpen sem – azzal máris vonszolta a tó felé, arra, amerre Konstanza futott a Watteau-ból kiugrott gitármesterrel. A parton csónakok lotyogtak, egymáshoz koppanó oldalukkal és a vasgyűrűkben nyikorgó evezőkkel.

– És most világgá megyünk! Ugye félsz? El vagy veszve – nem tudsz evezni, csak én, ki vagy szolgáltatva nekem: örvénybe, viharba, zátonyra vezetlek és soha többé egy fél kottát le nem írhatsz. Nem tudtad, hogy az asszonyok ördögök? Tudtad? Kitől? Ha csúnya volt, megfojtlak, ha szép volt, megöllek. Úgyis olyan unalmas egy ilyen udvari bál: legyen már valami „grand cri", valami döbbenetes fordulat!

– De hát akkor nem is szerethetem tovább.

– „Nem is szerethetem" – utánozta nyápic orrhangon Héloise –, aki azt mondja „szerethetem", azt én se szerethetem, Herr Kapellmeister, bolognai filharmonikus, veronai enharmonikus és szerelmi diszharmonikus. Vigyázz! a csónakba lépj, ne a vízbe!

Wolfgang próbálta felmondani azt a leckét, amit a festő Lodron-lánytól tanult: elemezte a békákat, magasztalta a halakat, romantikus színekkel festette le a fákat – de Héloise a hintázó evezőcsapások közben csak röviden olyanokat mondott, hogy „rondák" ... „hidegvérűek" ... „főhercegi pucc" és más effélét. Erre Wolfgang – Istenem, könny szökik a szemembe, mikor ezt írom – erre Wolfgang az *én* leckémmel próbálkozott zavarában és valami olyat magyarázott Héloise-nak, hogy a szerelem, a természet és a művészet teljesen egyforma dolgok, a csók is zene, az olajfa is Héloise, a tó is szerelem. „Te valahogy olyan logikusan magyaráztad ezt a kabalisztikus szentháromságot – mondta később nekem Wolfgang –, de akkor teljesen belezavarodtam. Nem is volt sikerem soha az életben oboások filozófiáival."

Evezés közben Héloise mindig erősen előrehajolt és a házőrző kutyákat utánozva ölembe fúrta fejét: fehér tarkója világított a holdfényben.

– Még egyszer felkínálom magam és ha akkor sem csókolsz meg, kiteszlek arra a Neptun-szoborra és nyafoghatsz a Konstanza fekete hattyúinak, hogy vigyenek haza a mamádhoz.

... Mikor Wolfgang felemelte fejét és megigazította a nyakába csúszott copfot, Héloise félénken simogatta, ügyetlen, kismacskás mozdulattal, a forró foltot kamaszosan kidudorodó nyakcsigolyáján. Sírt, leejtette az evezőket, Wolfgang mellé ült, beléje karolt és lázas esdeklással suttogta:

– Te csak játszol velem, téged csak a zene érdekel, te csak

udvariasságból dicséred a hangomat, arra gondolsz, hogy ne írjuk-e fel a papád noteszébe Aloysia Weber nevét, hátha egyszer éppen megfelelő énekes leszek valamelyik operádban. De én szeretlek, régóta szeretlek, örökké szeretlek – minden hangodba szerelmes vagyok, még ha botfülű lennék, akkor is megérezném, hogy taktusról taktusra szerelemről van szó. Persze én bolond vagyok, azt hittem, hogy a tested, a szíved, az eszed is szerelmes, pedig csak a kvartettjeid és fuvolaszólóid, a nyitányaid és a szerenádjaid azok – te?... – és a száját nyújtotta.

Haja barnaságában parázsló ősz, szemöldöke ritka, szinte csak ezüstös moha, szemhéja lázban olvadó forró ostya és a mosolya is az öregek fájdalmától áthevült szellő.

– Édes, buta polifónia – merengett vagy öt-hat év múltán Wolfgang –, ahogy szavaimat csókba, ölelésemet retorikába öltöttem, és hittel – soha nagyobb hittel! – magyaráztam neki, hogy senki ilyen kedves nem volt még hozzám. Anyám melengetését, párizsi nők szúrós nyelvét, okosságot és gyermekességet, zenét és angyali zsarnokságot érzek benne, testet és éretlenségében is hódító udvariasságot. Tisztelettudóan, de határozottan szidtam Frau Duscheket és ócsároltam a Lodron-lányokat, a Padre Martini aggályosságával elemeztem Lützow grófnő kivágásának és az ő keblének különbségét: erre úgy figyelt, mint a macska ha egeret szimatol, vagy mintha meg akarta volna tanulni kívülről.

Oly furcsa volt az a mozdulata, mellyel nagy tirádám közepén megérintett. Mintha sajnálna, hogy ennyit „fogalmazok", mintha spleenesen megállapította volna magában, hogy persze, ilyen kihívás után a férfiak nem mondhatnak mást. Érezte, hogy ebből ennyi éppen elég: a szerelemvallás hivatalos formaságainak eleget tettem, beszélhetünk másról.

Bágyadtan megcsókolt („milyen kár, hogy a csúcson túl vagyunk") és lassan a part felé evezett.

86

A tó mellett márványpadok voltak: amint a csónak lassan-lassan a gyep felé suhant, Wolfgang egy kedves ismerőst pillantott meg két furcsán kuporgó alak között – mintha baglyok lettek volna, akik éjjel is alszanak. Rozzant térdeik között hosszú rudakat szorongattak, végükről hervadt lanternák fityegtek: ezek világították meg az ismerős arcot.

Wendling volt, a fuvolás.

Nagyban magyarázott töppedt hallgatóinak, nem nagyon izgatta, hogy azok horkolnak. Mikor az egyik lampionos pózna nagyon ferde lett, kiegyenesítette, a hortyogó bagoly pár pillanatra felébredt, valamit dünnyögött, hogy „helyes, helyes" és Wendling úgy érezte, hogy szenvedélyes eszmecserét folytat két barátjával, akikről kiderült, hogy papok.

– Fantasztikus, hogy az emberek milyen korlátoltak – magyarázta Wendling – fantasztikus. És hogy félre tudnak érteni dolgokat! Hát itt vagytok ti, egyházi férfiak: szóltatok ti valaha is egy szót ellenem, mikor lányom a fejedelem barátnője volt? (Most a másik pózna esett majdnem a tóba: ezt már Héloise és Wolfgang kapták el – „recht, recht", dünnyögte a jobb szomszéd). Foglaljon csak helyet, Herr Mozart, ez önt is okvetlenül érdekelni fogja. Az emberek nem értik, hogy a lányom nem léha volt, nem frivol, nem aufklärista és cinikus, mikor őfensége közeledését nem utasította vissza, hanem egyszerűen magasabb szempontból nézte a társadalmi rendet. Auguszta lányom sosem érzett semmit. Teste és lelke, bizonyos elkerülhetetlen formaságokon kívül nem érzett semmit. Hiszen ön ismeri, Herr Mozart, a lányomat, Auguszta valóban „augusta", fenséges, okos, idős, előkelő – „kegyetlenül előkelő", mondtam egyszer nagyon találóan – az ő eljárása az uralkodó hálószobájában olyan, mint egy levezetés, egy bizonyítás, bizonyos előírt hely és funkció betöltése. Ez politikai kérdés, ehhez szociológiai érzék kell – ach! szaperlót! itt a mi kis mamzell Alajoskánk!

Erre a baloldalt kuksoló pap felébredt, a földrevágódó lámpát már nem tudta elkapni, csak valami olyasmit dünnyögött, hogy a szerelem bizonyára Herr Mozart esetében is bizonyos hely és funkció betöltése, amihez szociológiai érzék kell, ámen.

Mióta Karl Theodor fejedelem elhagyta Auguszta Wendlinget, az apja folyton erről beszélt. Az egész választófejedelemség összeomlását jósolta e szerelmi viszony megszakadásából, minden egyéni sértődöttség nélkül. Lánya valóságos Pallas Athéné lett a szemében, szinte vallásos tiszteletben részesítette, a metressz szerepét összetévesztette az őrangyaléval, mire az azelőtt életvidám zongoristalányból beteges múmia lett; ez a melankólia (vagy tüdővész?) mentette meg Augusztát attól, hogy társaságban nyíltan a szemébe nevessenek. Hogy a választófejedelem otthagyta, ez semmiféle sértődést vagy bosszút nem váltott ki a fuvolás apából: ez is az asztrológusok és társadalomtudósok által előírt tragikus „rendbe" illeszkedett, olyannyira, hogy őfensége szeretőit valami politikai ta-

nácsba, misztikus céhbe akarta egyesíteni, valahol egy apáca-káptalan és szabadkőműves Érosz-páholyok között – voltak abban az időben ennél furább dolgok is, a fuvolás még csak nem is számított különcnek.

Ebben a pillanatban viszont kezdett nagyon türelmetlen lenni, mert a tóparti padon a lányát várta s mind ez ideig nem jelent meg a megbeszélt helyen. A két pap Héloise és Wolfgang társaságában hirtelen felélénkült, mind a négyen ujjal mutogattak a nyers kőkockákkal kirakott kerti útra, ahol Héloise anyja, a komor és savanyú ex-szerető és Konstanza közeledtek.

Auguszta görög kosztümben jelent meg a mulatságon. Sovány volt és magas, homloka és orra egyvonalban, amint illik, kezében óriási strucctollas legyező, amint nem illik. Konstanza szeme méregtől szikrázott, úgy látszik megint a mama mondott valami kellemetlent.

– Igen, Guszterl – mondta Weberné –, én mindig mondtam Konstanzának, hogy ha barátnőre van szüksége, az csak te lehetsz, tőled tanulhat élettapasztalatot, udvari modort, mindazt, amit egy nőnek tudnia kell. Mert ha nem is lesz hercegek felesége, mindazt, amit te példás szorgalommal a fejedelem legbelsőbb lakosztályaiban elsajátítottál: szerény, polgári háztartásban is hasznosan lehet alkalmazni. Nincs igazam, Herr Mozart? Ah, ön csak Héloise-zal foglalkozik, mintha az ég csak egyetlen lánnyal áldott volna meg engem.

Weberné valóban állandóan Karl Theodor barátnőihez hajszolta Konstanzát, hogy okuljon tőlük, ami mindig halálra idegesítette a lányát, nem mert erkölcsi aggályai voltak vagy mert féltékeny lett volna, hanem mert „tud ő egypár dolgot a maga fejéből is".

Wendling azért adott találkát a lányának, hogy együtt menjenek tisztelegni egy *másik* muzeális fejedelmi barátnőhöz a vadászlakba: ennek a hölgynek gyerekei is voltak Karl Theodortól. Ezt viszont Wendling már fölösleges túlzásnak tartotta – csak rontja az udvari ágyasság tiszta jogi képletét.

Weberné égi gyönyörűséget érzett, hogy Konstanza is részt vehet az éjféli fogadáson a vadászlakban, de Wendling fuvolás a maga közvetlen modorában megveregette Weberné vállát és tréfás rángatózások kíséretében jelentette, hogy nélkülözniök kell társaságukat. A „magna mater"-hez – a többgyermekes, hivatalon kívüli szeretőt „ősanyá"-nak hívták a mannheimiek – szóval a „magna mater"-hez csak névre szóló meghívóval lehet megjelenni a báli fogadáson. Azzal elővett egy aranyszélű lapot a zsebéből, melyen csak

ennyi állott: „Augusta Wendling", négy tollvonással odalehelt lant kíséretében.

Wolfgangnak eszébe jutott az apja. Talán most botorkál a Villa Lehmbach barokk lépcsőin felfelé: még egy kanyar, még egy csavar, még egy delfinszobor, még egy terasz. Mindez kora hajnalban, mert a Lehmbach-lányok nem hajlandók napirendjüket megváltoztatni egy hegedűleckéért. Leopold olyan kifulladva érkezik az órára, hogy remeg a vonó a kezében, ha valamit meg akar mutatni a tehetségtelen kölyköknek. Óra után lesi Lehmbach urat, hogy annyi halogatás után hajlandó-e kifizetni a tandíjat, ha igen, Leopold viszi a postára, hogy neki, Wolfgangnak elküldje. Utána a templomban imádkozik két „lukas órán" át; az utcán hangosan veszekszik Nannerllel, mért vásárolt kétféle húst, egyáltalában nem kell hús, elég lett volna tök is, „a Wolfgang vérén akarsz meghízni?" Utána megint hegedűóra: Zwerzinszky bárónő lehordja, hogy ódivatú módszerrel tanít, hallotta egy Párizsban járt barátnőjétől, hogy ott már egészen másképp tanítanak. Erre Leopold utolsó fillérein megrendeli a legújabb francia hegedűiskolát; a hercegérseknek hazudik, hazudik a fia sikereiről, melyek az érseki zenekar dicsőségét növelik; Nannerl használt ruhákat kér az ismerősöktől, egész éjjel varr, hogy mire Wolfgang megkapja őket, olyanok legyenek, mint az újak – és ő? Wolferl? Fekete kacsák pocsolyájában lírizál, pazarolja az időt, járja a bolondot tőle végtelenül idegen társaságban, melynek homlokára van írva a betegség és az elmúlás. Ebben a pillanatban elfeledkezett Aloysiáról, nem gondolt semmi másra, mint hogy erőszakkal berontott Wendlinggel vagy egyedül a „magna mater"-hoz és térden állva kikönyörgi, hogy a fejedelmi fattyak zongoramestere legyen.

Aloysia erőszakosan félrehúzta:

– Az én szerelmem sose legyen koldus, az én szerelmem ne az apjának udvaroljon – minek csinálod ezeket az őrültségeket? Minek ez a megalázkodás? Beteg ember vagy – mondta fojtott kiáltással. – Itália kapui tárva-nyitva előtted és te itt kilincselsz péterfillérekért meg kegydíjakért? Eszednél vagy? Csak egy sort kell írnod Milánóba vagy Velencébe, útközben komponálsz három operát és én úgy elénekelem őket, hogy Velence a tengerbe süllyed a színházba sereglő népségtől.

Héloise egy pillanatra anyjára nézett. Weberné mentegetődző mosollyal jegyezte meg:

– Ugye alaposan felvágták az én kis madaram nyelvét? De közben?... de közben? – és legyezőjével dorgálóan Wolfgang or-

rára ütött – nincs egy kicsit igaza? – És szúrós szemével figyelte, miként lohad a lelkesedés Wolfgangban. Wolfgang nem tudta kit gyűlöljön jobban: apját vagy Webernét? Magát vagy Héloise-t? A választófejedelmet vagy az istent?

Erre anyjára gondolt és még jobban elkeseredett. Ott ül odahaza egyedül vagy valamelyik szomszédasszonnyal kártyázik és ontja, ontja a könnyeket érte: csak hogy ő, Wolfgang, egy pillanatig se mulathasson és szerelmeskedhessék bűntudat nélkül.

87

„Koldusnak neveltetek, hát leszek koldus!" – sziszegte és teljesen kikelve magából vágtatott a vadászlak felé. Összevissza bolyongott a parkban, se látott, se hallott, mindenkivel goromba volt, bizonyára épp azokkal, akiktől szerencséje függött. Mikor ez eszébe jutott, véres önkínzással fogalmazta meg apja helyett apja leveleit: „... Nem lelkedre kötöttem-e százszor, hogy Savioli grófhoz kedves légy, te meg e helyett ringyóknak rekviemeket írsz, mert a Lurkó-kutyájuk megdöglött szopornicában – miközben annak, aki megmenthette volna beteg apád és nyomorgó testvéred életét, odavágod, hogy botfülű, és juxból mankókat dugsz a hóna alá, mert nem tud jól táncolni. Családod gyilkosa akarsz lenni?..." és így tovább, és így tovább.

Mikor a vadászlak kapujához ért, összeütközött Karl Theodorral. A fejedelem azt hitte, Wolfgang megőrült vagy részeg. Ofensége épp a katonaruhába öltözött Anette Sulzbach történetét akarta kacagó gusztóval előadni Wolfgangnak, mikor az elkezdte szorongatni és csókolni a kezét („Leopold, meg vagy elégedve?..."); Karl nem tudta: könyörögni fog-e vagy gyilkolni? – mindenesetre erélyesen eltaszította magától.

„Őrültek ezek? – kérdezte magában Wolfgang – vagy emberkínzók? vagy vakok? Egy parki mulatságra milliókat költenek és nekem nem akarnak három büdös groschnit odavágni, hogy a zabigyerekeiket ellenpontra tanítsam? A fukarság ördögei?" Eszébe jutott az a levél, melyet Mária Terézia császárnő írt a fiának, a lombardiai kormányzónak. Óva inti gyermekét: nehogy véletlenül is eszébe jusson Wolfgangot „kompozitor"-ként a milánói udvarhoz alkalmazni. És ez nem afféle udvari pletyka volt: egy vén iktató, Leopold jóbarátja, titokban lemásolta a levelet és megmutatta neki. Közben Mária Terézia gyűrűje ott csillogott Wolfgang ujján! Igen,

ezt a levelet kell megmutatnia Héloise-nak, ne ringassa magát afféle ábrándokban, hogy Milánó falai leomlanak, ha ő muzsikálni kezd, ő nem világhírű művész, tőle ne várjanak semmit, legfeljebb jegyszedő lesz. Aloysia Weber valamelyik koncertjén.

Mikor Wolfgang a választófejedelem pillantásából látta, hogy milyen őrült lehet a viselkedése és dúlt az arca, egy másodperc alatt összeszedte magát és a kerti mulatsághoz illő modorban mondta:

– Egy kicsit koncertálni fogunk odabent, jó lesz fenség? Valamit a gyerekeknek, valamit a mamának, valamit a vendég-hölgyeknek – magamnak majd odahaza, nehogy huszonötöt kapjak.

– Ön néha nagyon kiszámíthatatlan. Bízhatok benne, hogy nem csinál komédiát?

– Senki soha az életben nem volt úgy megelégedve velem, esküszöm, mint ahogy ma lesz – mindenki.

Karl Theodor karonfogta Wolfgangot és úgy léptek a fejedelmi Barátnők Szalonjába. A magna mater mennyezetes ágyában feküdt, gyengélkedett, csipkés hálóingjén annyi volt a fodor, hogy a feje sem látszott. Nagyon élénk volt, párnáját hol erre, hol arra hajigálta; ha az ágy függönye lezuhant, mint egy színpad előtt, a mater belülről bökdöste és mindenféle figurákat játszott a fantasztikus domborulatokból.

A két fattyú gálában aludt a szőnyegen. A nyugdíjas szerető jó korán arra akarta nevelni csemetéit, hogy bírják az éjszakázást, társalogjanak a vendégekkel hajnalig, de ez csak annyiban sikerült, hogy ha új vendég érkezett, a dada felrázta őket, azok leragadt szemmel a vendégekhez támolyogtak, valamit megcsókoltak rajtuk és ott helyben állva elaludtak. A dada mindent elkövetett, hogy ébren tartsa őket, majmokat meg kakadukat, labdákat és a páncélgyűjteményből lopott sisakokat hozott be játéknak, de hiába.

A három fejedelmi Barátnő egy pódiumon ült egymás mellett, mereven, mintha vatikáni fogadtatáson lettek volna. Auguszta Wendling továbbra is köhögő antik szobor; a Forestière-hölgy unatkozó dáma, aki egy unatkozó színdarabot hallgat: zsába állt a csuklójába, mert legyezőjével el kellett takarnia félelmetes kivágását; Anette Sulzbach katonaruhában és a méregtől bénultan.

Karl Theodor hiába próbál „hangulatot" teremteni. A Barátnők ma sehogy sem akarnak barátkozni. Hálát adott az Istennek, hogy Wolfganggal találkozott: zongorázzék a társaságnak annyit, amennyi csak kifér belőle, legalább nem kell beszélgetni. Eddig is az egyetlen menekülés csak a két álomkóros kölyök volt: Auguszta gyönyörű szónoklatokat tartott nekik, Diane de la Forestière az

anyjuk üres orvosságos fioláiból csinált üvegorgonát; Anette meg katonásdit játszott velük, csak hogy ne kelljen három vetélytársnőjével beszélgetnie. Persze a mókáknak olyan sikerük volt, mintha kriptában játszották volna őket. A „mater" az ágyban hiába hempergett és tekergett makrancos bakfis módjára, a három vendéghölgy csak hidegen vigyorgott.

– Érthetetlenek ezek a nők – csodálkozott őszintén a fejedelem, mire Wendling egy professzor mohóságával csatlakozott őfensége véleményéhez.

Wolfgang is a gyerekekkel kísérletezett, nem azért, mert nem óhajtott társalogni a „szeretők panoptikumában" kiállított hölgyekkel: hanem, mert a kis gróf és grófnő zenemestere szeretett volna lenni. Először a fiatalembert ültette az ölébe és neki játszott valamit jobb kezével. A gyerek persze bőgve csapkodott a billentyűkre – Wolfgang csak simogatta, babusgatta, dicsérte, ezt-azt súgdosott a fülébe. Mikor Karl Theodor az anyjuk ágyához ment és ott magyarázott valamit Wolfgang felé mutogatva, Wolfgang azt remélte, hogy angyali türelmét és pedagógiai módszereit dicsérik és talán mégis meglesz az „állás" és az apjának végre olyat írhat, aminek örülni fog.

Később úgy szorította markába a gyermek két öklét, hogy azért maga is tudott játszani: bolond futamokat és fantáziákat – erre az úrfi valóban felébredt, az anyja tapsolt neki, és a gyerek az isten szerelmére se mászott volna le Wolfgang öléből. A végén Wolfgang egy kis porcelán bonbon-tartót adott a „Művésznek", mire Karl Theodor megjegyezte, hogy ha ő is ilyen pazarló volna, mint a Herr Konzertmeister, a pfalzi választófejedelemség rég csődbe jutott volna.

Wolfgang fejét elöntötte a vér, de úgy próbálta gyilkos dühét levezetni, hogy megkérdezte a hölgyeket a pódiumon: kinek mit játsszék? Hányszor csinálta már ezt és hányszor volt ugyanaz a vége! A három nő közül mindenik azt akarta, hogy neki játsszék először, a múmiákból pulykák lettek – erre legalább a zongora lábai között horkoló apró kontessz is felébredt és sátáni kéjjel tapsolt a veszekedésnek. Auguszta Händel Messiásából akart variációkat, La Forestière a kurpfalzi himnuszt, Anette bombászkari barátja kedvenc nótáját: „Auch ohne Schlepp und ohne Hepp geht manchmal etwas doch ganz nett".

Wolfgang összeszorított fogakkal állandóan csak apja arcát nézte képzeletében. Könnyedén és kacagva kijelentette, hogy sorsot fognak húzni: dobják a középkori sisakba a gyűrűjüket, majd a kis

kontessz kihúz egyet, és Wolfgang a tulajdonos kívánságát fogja először teljesíteni. Soká tartott, míg Wolfgangnak sikerült megmagyaráznia a kislánynak, hogy a gyűrű nem az övé, de a hölgyek még nem láttak férfit, aki ilyen égi türelemmel bánt volna gyerekkel: Wolfgang táncoltatta, fésülgette, új máslit kötött neki.

„Hiába, csak nyugodt idegzetű ember képes ilyesmire" – csicseregte összevissza rugdalt paplanai közül a koronás törvénytelenek anyja – ja, az isteni harmóniák kiegyensúlyozottá teszik az embert. Viszont Herr Mozart most egy pillanatra kifárad a szobából, mert –" és a guvernánt máris szalad egy lefüggönyözött fülkéhez, sürgető pillantásokat vetve Wolfgangra.

88

Évekkel később, mikor egyszer a Schikaneder kocsmájában ültem Wolfganggal, talán halála előtt pár hónappal, a lebuj tele volt színészekkel és muzsikusokkal, kóbor szajhákkal. Mi egy sarokban ültünk. Wolfgang be volt rúgva. Ön, kedves Johann Meyer: megdörzsöli a szemét, azt hiszi nem jól olvasta a szöveget, de ne fáradjon, jól olvasta: Wolfgang be volt rúgva. Fehér volt, mint a fal, minden szónál azt hittem, lefordul a székről.

–... Nem mentem vissza a ribancok kalitkájába, nem tudtam visszamenni. Hangosan ordítottam a sűrű fák alatt, hogy a Händel Messiásának alázatosan várnia kell, míg a harmadik vagy negyedik számú fejedelmi lotyó pisál! Hahaha! Mikor eszemet vesztve rohanni kezdtem és megbotlottam egy virágcserépbe, felrúgtam, és attól kezdve minden virágot kitéptem, a füvet is eszelősen szaggattam, a legszebb ágyásokba vadul beletapostam, a lámpákat levertem, ha vendég vagy szolga nekem akart jönni, belerúgtam – közben... közben... volt annyi eszem, hogy a zsebemből előhúztam fekete álarcomat, nehogy Leopoldot megüsse a guta, ha ezt megtudja rólam. Mert az ilyesmit rögtön megtudta – a szívverésemet nem hallotta, csak ezt... Nyugtalankodjék örök békétlenségben!... Egyszerre óriási nyílt gyepre értem. Közepén egy páva. Most idefigyelj, oboás... minden szóra figyelj. Hol is tartottam?... A papánál? Persze, mindig a papánál! Minek lesz az ilyen ember szabadkőműves? Én állat, még dalokat írtam neki... „Gesellenreise" ... mikor avatták. Süket, süket. Hegedűiskola!... Mi az? Mi bajod van már megint velem? Hogyhogy páva?... Miféle páva?... Részeg vagy? (Erre hirtelen elhallgatott, tapogatózott a gondolatai után,

majd egyszerre csak közel húzta a székét és kísérteties huhogással folytatta.) A páva!... A pávának kitekertem a nyakát. Mit szólsz hozzá? A véreskezű Wolferl! Ezzel a két „rokokó" kezemmel – az egyetlen gesztus, amiért érdemes volt élnem. Zongora? Nők? Imádság? Szabadkőműves hókuszpókuszok? Dreck. Dreck. Dreck. Akkor bosszút álltam mindenkin és mindenen. A múltért és a jövőért. Gyónni akarok! – és poharával verte az asztalt. – Gyónni: hogy nem tekertem ki azoknak a büdös fattyaknak is a nyakát, a szajha anyjukét és szajha apjukét... pfuj, ezeknek hízelegtem...: (de a kezem tiszta, lemostam vérrel – érted? vérrel!) a Wolferl, az angyalka, a legjobb fiú és legjobb férj. Hol van az a disznó, mondd, hol van, az előbb még itt volt – azzal próbált felállni, de visszaesett a székre – aki azt mondta... aki azt mondta... mindig, mindenki csak csúfolt... azt mondta, hogy gyáva voltam, hagytam, hogy Madame Pompadourtól kezdve érseki főpohárnokmesterig mindenki csak feneken rúgjon, hogy nyápic voltam, hogy sárga gatyában csak gyóntatószékekben guggoltam... Nem igaz! – és öklével az asztalra csapott. – Mikor azt a pávát megfojtottam: megfojtottam minden gazembert a világon... Hülyék! Csak a parókámat látták? – (és elkezdte a haját tépni, azt hitte paróka; amit kitépett, a földhöz vágta.) – A véres kezemet nézzék! Párizsban kiröhögtek és leköptek, mert nem mentem a pincébe konspirálni: nem mentem, mert... mert... tudod mért nem mentem... Leopold! A *Hegedűiskola!*... De akkor azt a pávát... hogy ordított! Ordítson: érsek úr, ordítson, a francia király őfelsége ordítson, a német-római császár ordítson... mért mondták?... hogy mondták a párizsi fiúk?... hogy „nem vontam le a konzekvenciákat"! Mikor én azt a pávát meggyilkoltam – phü! vége volt az egész bandának. Vége. Nem hiszed el?... Revolúció! Mind csak utánam jöttek: az én véres kezem volt a jel! Hahahaha!... ez volt a tudományom, megöltem egy mannheimi pávát... Mért mondjátok, hogy ez kevés? Ez egy jófiútól és hülye muzsikustól – minden! Tehetek róla, hogy maflának neveltek? És nem volt más a fejemben, mint kotta, kotta? – s azzal kihúzott a zsebéből egy göngyöleget és szétszórta a földön.

Mikor meglátta művét, sírva fakadt, négykézláb fel akarta szedni. Mi szedtük fel helyette. Wolfgang bizonytalan ujjakkal mutogatott a lapok margójára: „Ide, ide... szokta atyika felírni a sorszámot... most már nem írja, mert csúnyán beszéltem... csak ölni jó, meg bőgni."

Majdnem úgy folytattam ezt a krónikát: „no térjünk vissza ebből a haláltáncból a mannheimi bálra", de közbe eszembe jutott, hogy helytelen lenne ez a fordulat. Nem a mannheimi bál-e a haláltánc és amit a berúgott Wolfgang mondott: a tiszta francia raison?

Persze utána – ott a mannheimi parkban – első gondolata Héloise volt. Második: ilyen feldúlt állapotban nem jelenhetik meg előtte. Harmadik: Héloise haragban vált el tőle. Negyedik: az ember akkor tud egészséges támadó kedvvel nőt hódítani, ha valami siker áll mögötte, nem pedig hivatali megaláztatás. „A sikertelenség sose lássék rajtad – tanította Leopold –, mert az emberek indokoltnak vélik a bukást."

Egy kút tükrében rendbe szedte magát – „ilyen nyomorult Narcissust se láttál még, antik pocsolyám" – mondta kacagva Wolfgang, miközben fésülködött és grimaszait a társasélethez vasalta. Hamarosan abbahagyta a cicomázást, mert hangos hejehujázásra lett figyelmes.

Közelben volt a „vurstli". Parasztok és lakájok is szabadon mulathattak a bálon, úgy ahogy a Hofburg Redoutensaaljában is bárki fia maszkban táncolhatott, akár a császárnővel is, ha éppen kedve volt hozzá. Wolfgang ösztönszerűleg a vurstli fele ment, ott talán jól kitombolhatja magát Theodor és szerelmi viaszbaba-gyűjteménye ellen. Alig tesz pár lépést, Weberné óriási mozgó bronz-sátrába ütközik:

– Ah, jöjjön, jöjjön, Herr Mozart, a lányaim valóságos hisztérikák, bár talán egy anyának nem illik ezt mondani – itt van egy bódé, amiben jegyszedők, lámpagyújtogatók, díszlettologatók egy kis színházat tákoltak össze és vasalódeszkáikon az igazi színészeket utánozzák. Az én drága Weber-papimat is kifigurázzák és ez a két bolond lányom nem érti a tréfát. Bomlottan szaladgálnak, a családi gőgtől pukkadozva, hogy egy középkori lovagra találjanak, aki párbajra hívja a jámbor kulissza-mázolókat. O, ó... a „Weber család dicső neve és renoméja"! Ez persze ellenem megy ki: ezzel akarják éreztetni, hogy én közönséges vagyok. Pedig nem a csodálatos Weberek fogják a jövőjüket biztosítani, hanem az ordenáré Cecilimama. Ez én vagyok – és gúnyosan knixelt Wolfgang előtt.

Wolfgang kissé hűvösen válaszolt: indulatossága után a legelső alkalommal gyakorolni akarta azt a modort, melybe nem illik bele kurpfalzi pávák véres fojtogatása.

– Nézzük meg, madame. Az ember első pillanatban látja, hogy durva gorombáskodásról vagy kedélyes humorizálásról van-e szó? Egy ügyes kis Mozart-paródia például sosem sérti a Mozart-név becsületét, melyre pedig – apámra való tekintettel – mindig érzékeny figyelemmel vigyázok.

A paprikajancsi-bódékra emlékeztető színpad előtt vagy harminc-negyven jókedvű mosogatólány meg finnyás operalátogató ácsorgott. A komédiában Weber papa élete volt látható. (A derék Fridolin bácsi jelenleg súgó volt az udvari színházban.) Az első jelenetben mint ügyvéd vagy jegyző szerepelt, földig érő parókában és a nézők közé lógó fekete talárban; okuláréja is volt, két fekete kocsikerék, üveg nélkül. A röhögést az váltotta ki, hogy hol a parókájába botlott, hol a klepetusba, orrhangon beszélt és éppen egy vénasszonyt akart egy fiatal legényhez hozzákényszeríteni, mikor az utolsó pillanatban kiderül, hogy a vőlegény tulajdonképpen az asszonyság törvénytelen fia. A közönség vastag tapsok kíséretében énekelte a szipirtyó fülébe, mikor lebukfencezett a deszkákról: „az anyja!... az anyja!"

Ezek után Fridolin papa mint theológiai doktor jelent meg – hittudományi előkelő grádusára valóban nagyon büszke volt a vén súgó, ezzel kárpótolta otthoni alárendelt szerepét. Mannheimben mindenki tudta, hogy nincs még egy ilyen papucs a világon. Most a színpadon egy gyereket kellett megkeresztelnie, nyilván Karl Theodor valmelyik legfrissebb fattyára gondolt a közönség, de a keresztelő medence olyan kicsi volt, mint egy vízfestékes tálacska, a Karl Theodor fiának pedig akkora feje, mint az apjának. Erre egy horpadt kádat hoztak, hat lyukon folyt belőle a víz, ebbe dobták a dinnyefejű babát, Fridolin doktor nem találta meg a vízben és óriási tengerészeti látcsővel kereste a megkeresztelendőt.

Wolfgang harsogva kacagott. Utána bocsánatot kért Webernétől, de az mosolyogva válaszolt: „Csak nyugodtan, Herr Mozart, egész nyugodtan" – és légy lábánál tapadóbb kézzel símogatta Wolfgang bal karját.

Weber papa látható volt mint kottamásoló is. A színpadon kis zenekar helyezkedett el, üres kottaállványokkal és egy hóbortos karmesterrel az élén: a dirigens majd szétverte a rongyfalakat egy folyton összecsukódó mérőléccel (ez volt a vezénylőpálcája). Közben senki sem játszik, mert nincs kottájuk, Fridolin papa nem készült el idejében a másolással! Egyedül az oboás – a fene a fejét ennek a Wolfgang kölyöknek, mindig az oboásokkal volt baja! – mondom, csak egy oboás fújja kotta nélkül a magáét.

Ebben a pillanatban valaki olyan körmökkel markolt Wolfgang jobbjába, mint héja a zsákmányába. Konstanza volt.

– Talán a művészi tárgyilagosság érdekében megnézné az érem másik oldalát is – és máris hurcolta Wolfgangot hátra a bokrok közé.

Egy örökzölddel befuttatott márványtábla tövében ott üldögélt Fridolin papa, láthatólag kissé mámorosan. Világosbarna frakk, sötétbarna bársonygallérral; fején fekete sapka, amilyet kamasz öregurak viselnek cúgos szentélyekben. Magánbeszédet folytatott:

– Azért ezt mégsem érdemeltem... ilyen ócska vicceket csinálni szegény Fridolin páterből... és éppen ez a Stöberl, akinek a fele fizetésemet adtam oda tegnap délben és Cili-Celi-Cecili megpofozott érte – azzal lassan simogatni kezdte pofaszakállát és patakzottak a könnyei.

Mikor Wolfgangot megpillantotta, úgy nézett fel rá, kivörösödött szemével, mint egy beteg kutya. A jószívű Wolfgangnak több sem kellett, elöntötte a határtalan „mozarti részvét" és pár megnyugtató szó után visszarohant a bohócok bódéjához. Szokatlan erélyel szólt Konstanzához: maradjon az apja mellett.

Wolfgang a színpad mögé került és elhatározta, hogy vállalva a tréfarontó utálatos szerepét, véget vet az előadásnak. Hogy őszinték legyünk, a nagy-csuda lovagiasság nem ment könnyen, mert az épp most lejátszódó jelenet nagyon tetszett Wolfgangnak: Fridolint, a súgót ábrázolták, aki a súgólyukból vastag hurkokkal kapkod a balerinák meztelen bokái után, hogy mind az orra előtt mutogassa magát. Wolfgang berontott a „színészek" sátrába és elordította magát: „Tűz van! Ég a vadászlak! A Kurfürst és Kurháreme életveszélyben!" Erre a társaság sikítva és röhögve abba az irányba szaladt; a sürgölő-asszonyok, akik a balerinákat játszották, hasravágódtak, a lábuk meg volt kötözve.

Az üvöltő kompániában ott volt Aloysia is, egy nyápic szépfiú karján. A fiú mellcsipkéje léggömbbé fújt menyasszonyi fátyol: ezzel akarja talán a Weber-név gyalázatát lemosni? A lovag persze a tűz hírére azonnal ellenkező irányba futott, Wolfgang közben megnyugtatta Héloise-t – hirtelenében csak ezt a szamár trükköt tudta kitalálni apja vigasztalására.

– A papa minden – szavalta Héloise és Wolfganggal együtt mentek érte az örökzölddel befuttatott kutyasírhoz. Fridolin már épp jött feléjük, és mikor megtudta, mit tett Wolfgang a kedvéért, félig pityergő koldus, félig színpadi herceg módjára szorongatta Wolfgang kezét: „Ön igazi barát, ön igazi barát..."

– Az enyém! – mondta Héloise és úgy nézett Wolfgangra, hogy...

Weber mama megint Wolfgang közelébe húzódott:

– Ne vegye tolakvásnak, amit mondok, de hát anya vagyok, mater dolorosa, túlzás nélkül mondhatom, és tudom, hogy az ön anyja is az, bizonyára százszor inkább és százszor több okból, mint én, hiszen az ilyen szeleburdi süldők miatt az ember legfeljebb boszszankodik, de az ön anyjának egy géniusz életét kell megvédenie („Scheiss" – vetette közbe Wolfgang). Szóval – nem volna kedves ötlet, ha valamelyik ingyen hintón Héloise-zal meglepnék a mamát? Egy pillanatra ugorjanak fel hozzá. Héloise úgyis folyton azt hajtogatta, mikor öntől játszott vagy énekelt valamit – kitől játszott volna, ha nem öntől? – vajon milyen lehet Mozart anyja?

Wolfgang nagyon szépen megköszönte ezt a gyöngédséget, Héloise meg odavolt a boldogságtól. Érdekes, hogy mikor ilyen „boldog" volt, mindig váratlan komolysággal összenézett az anyjával. De aztán máris futottak a kocsi-park felé.

Útközben Héloise folyvást arról beszélt, hogy Wolfgang kedvességét apjával szemben soha el nem felejti; a kocsiban a gyáva nyulat játszotta, aki fél „anyikától", Wolfgang édesanyjától: a mama szidni fogja a fiát, hogy milyen csúnya lányt szedett fel magának a bálon, Konstanza biztosan jobban tetszenék neki.

– Érdekes – tette hozzá elmerengve – az apádtól nem félnék. Van valami furcsa érzésem, hogy atyikának nagyon tetszenék. Írd meg neki, hogy ismersz, van egy képem is (és elkezdett kotorászni a táskájában, mint tacskó a rókalyukban). Az ilyen női megérzések sohasem csalnak.

90

A mama persze nagyon kedvesen fogadta Héloise-t, bár zavarban volt, mert egy öregúr volt nála látogatóban, aki holnap reggel indul Salzburgba: félt, hogy a vén Polderl fülét tele fogja tömni mindenféle pletykákkal.

Wolfgang mindig élvezte, ha anyja fiatal hölgyeket dicsért. Kissé reszkető, de annál praktikusabb kézzel megfogta Aloysia haját, mintha csak egy házalótól kínált pongyola-kelméről lett volna szó: „mint a selyem... mint a selyem", mondogatta ínyenc hangon. Végigtapogatta a haj alatt a kislány fülét: „milyen pici és nem áll el... a papuskának ez nagyon fontos", utána mint egy kerítőnő

simogatta Aloysia keblén a ruhát: „Salzburgban nincs ilyen... az én szegény Nannerl lányom..."

Persze Héloise-nak több se kellett, rögtön otthon érezte magát, egy fiókból kottapapírt húzott ki meg ceruzát és lerajzolta ruhája szabásmintáját. „Azonnal elküldjük Nannerlnek, a bácsi lesz olyan kedves és elviszi." A bácsi tisztelettel átvette a rajzot, és egyúttal bocsánatot kért, hogy odakint volna egy kis beszélnivalója Wolferllel. Egy szobájuk volt csak, úgyhogy kimentek a lépcsőház pihenőjére. Ezalatt Héloise egészen újfajta kötési módra tanította a mamát, megkérte, hogy „anyikának" szólíthassa, csintalan erőszakossággal a maga hóna alá dugta Wolfgangnak vagy három ingét – igenis ő, ő, ő fogja kivasalni őket, senki más. A mama aggódott, hogy az ingekkel nem tud majd táncolni a bálban, valahová le fogja tenni őket és el fogják lopni, de Héloise mindenre talált megnyugtató választ és halkan, hogy odakünn Wolfgang meg ne hallja, elénekelte anyikának az íróasztalon heverő ária-töredéket.

A lépcsőházban nem volt ilyen idilli hangulat. Az öregúr közölte Wolfganggal – botja hegyét a lábtörlő lyukaiba dugdosva egymás után – Leopold leghatározottabb kívánsága, hogy Wolfgang Párizsba utazzék. Ne lopja itt a napot, bálozásból nem lehet megélni. Wolfgang ne haragudjék, hogy ilyen szigorú dolgokat kell közölnie, de nyilván nem meglepetés a számára, hiszen Leopold utóbbi időben egyébbel nem is foglalkozott leveleiben. Nem szívhasogatás céljából mondja, de Leopold testileg egészen összetört, folyton a halálról beszél, hol misztikus társaságokat látogat, hol a hercegérsek előtt panaszolja el fájdalmát, nem alszik, agyongyötri magát a hegedűórákkal, Nannerl a háztartás miatt nem ér rá gyakorolni... szóval: Párizsba, azonnal Párizsba, nem lehet kifogás, hogy Grimm báró nincs ott, igenis ott van, élet-halál kérdése, hogy rögtön utazzék.

Mivel a lábtörlőn nem volt több lyuk, melybe botját beledughatta volna, a vendég a szerényhangú prédikációt is befejezte és megcsókolta Wolfgangot. „Apád küldi" – és mielőtt még Wolfgang akármit is szólhatott volna, forró és megértő kézszorítással visszahúzta a szobába. Aloysia épp az óriási párizsi Watteau-csokrot vagdosta le a melléről, becsomagolta és azt is elküldte a bácsival Nannerlnek.

Mikor Wolfgang belépett: anyjára nézett. Tekintetéből minden érzését kiolvasta. „Ne haragudj, hogy mindig csak fájdalmat okozunk neked, Wolferl, talán ebben a pillanatban éppen a legnagyobbat, mikor ezt az édes kis tündért megismerted, aki biztosan nagyon

szeret téged, mert téged csak szeretni lehet – de nem lesz ez mindig így, a tehetséged hamarosan győzni fog, nem miattunk kell oly ritka, én tudom milyen ritka örömeidet elrontanod, hanem a zene miatt, és te magad is mondtad, hogy azt a lányoknál jobban szereted."

Wolfgang egy szót sem szólt, csak szelíden karonfogta Aloysiát. „Együtt megyünk Velencébe, anyika beleegyezett" – pajkoskodott Héloise (közben fekete bársony volt a hangja). Mielőtt elmentek, Héloise kezet csókolt Frau Mozartnak: Wolfgangot az ilyesmi mindig szíve mélyéig meghatotta. Elhatározta, hogy egyelőre nem szól semmit a lánynak, erőltetett vidámsággal penderítette Aloysiát a kocsiba (borzasztó magas volt a kávéskanálnyi lépcső) és hallgatta, hallgatta, amint a lány arról csipogott – mindig azzal a brácsa tónusú hanggal – hogy Wolfgang egy héten belül aláírja velencei szerződését, leviszik Weber mamát is, képzeld milyen mulatság lesz, mikor a kövér Cecilit nem vállalják a gondolások és halászbárkán fog érkezni a bemutatóra, a papa is majd valahogy „besúgja magát" egy vicenzai püspök szakramentes színházába.

Mikor kiszálltak a hintóból, erősen hajnalodott. Aloysia azt mondta, menjenek a Nagy Tóhoz. Ott fejeződik be valójában a Watteau-élőképek sorozata – a bálozó társaság hajóra száll, úgy, ahogy a képen: Cythera szigetére vitorláznak, a szerelem istennőjének templomába és bíborcsigákat fognak szedni a parti sziklák között.

Amint a part felé haladtak, óriási sárga vadgesztenyefák alatt egy ottfelejtett vonós-zenekar játszott; előttük a széles teraszon már egyetlen lélek sem táncolt. Wolfgang elértette Héloise szirénesen vad és gyermekesen könyörgő pillantását: széles ívekben bókoltak egymásnak és egyedül táncoltak a piros egyenruhás zenészek előtt. Aloysia kamaszos hiúsággal kiáltotta oda az első hegedűsnek, akinek a feje le-lebillent az álmosságtól: „Most jól vigyázz! Mozart dirigál" – és a tánc végéig le nem vette száját Wolfgang szájáról.

Mikor a menuettónak vége volt, Aloysia elrohant az üres teraszról, Wolfgangot is húzta magával, mint a vihar, de az kitépte a kezét: oda akart menni az első hegedűshöz megköszönni a „recht mozartisches Tempo"-t.

– Siess – kiáltozott Aloysia – elkéssük Afrodite hajóját! Szép társaságunk lesz, nézd!

A tóparton az aranyozott bárka mellett csak vénemberek és vénasszonyok ácsorogtak; a fiatalok vagy a sötét lugasokban raktak fészket, ott közelebb volt Vénusz temploma, vagy a mulatságtól és

tánctól kimerülve rég hazamentek. A vének nem voltak fáradtak. Köhögve és tubákolva, nyihogva és komplimentezve sántikáltak rángós nimfáikkal a hajóhídra. A tó fölött kék ködök, Aloysia ott állt kinyújtott karral, hogy a Vénusz-bárkába húzza lovagját.

– Párizsba megyek – mondta Wolfgang, és elrohant az ellenkező irányba.

II

KÖZJÁTÉK

– Minek ment Párizsba? – mondta egy fagótos barátom Münchenben, mikor Wolfgang már visszajött onnan. Ezzel a nagyhasú barátommal egy Stamitz-szimfónia szólamait próbáltuk és ízlelgettük; épp a legjobb pillanatban tette fel a kérdést. Pár órával előbb ugyanis egy vendéglőben együtt söröztem az első hegedűssel: hitvány muzsikus, szalonfiú, fölényes és öntelt fráter; levestől feketekávéig egyébről sem beszélt, mint hogy milyen hasztalan dolog volt a párizsi út, ő előre megmondhatta volna. Sem Wolfgang jelleme, sem a párizsi körülmények nem olyanok, hogy ott bármiféle sikerről vagy akárcsak kezdőknek is kijáró vállveregető elismerésről szó lehetett volna.

Ön is tudja, kedves Johann Meyer, mennyire szeretem Wolfgangot, minélfogva a legkínosabb helyzetben voltam a pökhendi prédikáció hallatára. Mint egy anyatigris védtem hol Wolfgangot, hol Leopoldot, de – és itt volt a keserves bökkenő! – valahogy szivem ellenére, mert bevallom, úgy éreztem, hogy ez a pimasz koncertmester igazat mondott. Nincs kellemetlenebb helyzet, mint mikor egy szemét alaknak igaza van. Én Wolfganggal sokat beszélgettem közvetlenül a párizsi hónapok után és – talán először és utoljára az életben – ő is alaposan kihozott a sodromból.

– Mért ment Párizsba? – kérdezte ismét fagótos barátom, ásítva és közönyösen; apró szemét nem is láttam, rozmárbajuszra emlékeztető szemöldöke azt a keveset is eltakarta. Bizony én is fájdalommal nemegyszer feltettem a kérdést magamban és igen keserű következtetéseket vontam le Wolfgangék kalandjából.

Első kérdésem az volt, mikor Wolfgangot viszontláttam, hogy találkozott-e Piccinivel, a világhírű operakomponistával? Mikor Wolfgang lelkes részletességgel beszélni kezdett a találkozásról, nem tudtam: angyalt vagy szamarat hallgatok-e (mint látja, hiányzik belőlem minden szenteskedő Wolfgang-kultusz) – a géniusz önbizalmát, vagy egy „minden mindegy"-ember keserű frivolitását csodáljam?

Grimm báró, Wolfgang régi pártfogója – akit Leopold óran-

gyalnak képzelt, de Wolfgang előadása alapján a védőszárnyakat nem nagyon sikerült felfedeznem –, ez a Grimm báró egy ebéd alkalmával azt mondta Wolfgangnak: ne vegye udvariatlanságnak, ha a nagy diné befejezte előtt elküldi, de siessen a Tuilériákba, ahol Piccini egy lelkes követője fogja dirigálni saját szerzeményét. Jó lesz, ha Wolfgang kezdés előtt félórával érkezik, a Piccini-hívek egész társasága szokott ilyenkor a kék szalonban összegyűlni, pár perc alatt több francia íróval, zenésszel, művészetpártoló dámával fog megismerkedni, mintha egy évig volna Párizsban és egyenként próbálna közelükbe jutni. Wolfgang talán naivan, talán okosan, egypár régebbi szerzeményét is hóna alá csapta: hátha Piccini maga vagy a zeneértő hallgatóság közül többen arra fogják kérni, játsszék valamit.

Ha a zene és Wolfgang önt különlegesen érdekli, bizonyára fölösleges emlékeztetnem, hogy ebben az időben óriási harc dúlt a Gluck- és Piccini-pártiak között. Grimm báró és az aufkläristák az olasz zene oldalán sorakoztak fel, teljes fegyverzetben. Wolfgang a kottákkal felszerelve be is ült Grimm báró kocsijába. Ha akkor robbantják fel a Bastille-t, Wolfgang azt se hallotta volna meg, annyira elmerült a régi kották olvasásába, pontosabban – itt kezdődik a gyalázat – azoknak szinte gyökeres átdolgozásába. Úgyhogy mikor a Tuilériáknál, ahol a hangversenyeket tartották, leszállt: előbb még egy magános padot keresett egy búsongó fa alatt, hogy a fejében megkezdett átkomponálást folytassa. Ön csodálkozik: mért volt a világ első rögtönzőjének erre szüksége? Mert Párizsban a legszigorúbban megszerkesztett művel akart bemutatkozni.

Akkor vette észre, hogy túl soká gondolkozott a padon, mikor egyszerre csak néma csönd vette körül. Eddig irtózatos csörömpöléssel hajtottak a kapu elé a koncerthallgatók kocsijai – de úgy látszik, most már mindenki megérkezett, több hintó nem kopogott a köveken. Kifulladva szaladt fel a lépcsősoron, mint elkésett kisdiák, az ilyesmi pedig sem grófhoz, sem világhírű művészhez nem illik.

A koncert még nem kezdődött – a kék szalonban nagyobb volt a lárma, mint a vásárcsarnokban. Piccini bágyadtan, szinte betegen ült egy fal mellett húzódó kerevet végében és látható idegességgel hallgatta rajongói beszédét. A Piccini-hívek úgy viselkedtek, mintha zendülők volnának, akik tűzcsóvákkal akarnak Versailles ellen vonulni. „Ennél hisztériásabb bandát még nem láttam – mondta Wolfgang. – Ezek közé küldött a báró?"

A beszélgetésből (értsd üvöltözésből) hamarosan kiderült, hogy

talán csak minden tizedik demagóg volt zenész, a többi handabandázó skribler. Ezeknek a csaholó firkászoknak írom át a műveimet? És hogy mennyire igazam volt – tette hozzá Wolfgang –, Piccini volt az élő bizonyíték. Ha nem is utálat, de unalom és gyermekes fáradtság tükröződött az arcán. És a művészetpártoló dámák? Szajhák vagy sznobok, divatbábok vagy öregedő kontesszek, akik perverzióból ilyen játékforradalmakkal próbálták felcsiholni hamuvá égett szívüket. Szerencsére Ramm és Wendling is ott volt a társaságban, azok rögtön odajöttek hozzám, egypár hadonászó franciát is magukkal hurcolva. Ezeket sorba bemutatták nekem, az orrhangú pulykák helyben ünnepelni kezdtek, de nem engem (Wolfgang kezével mutatta nekem, hogy annak idején a kottacsomóra vágott), hanem „X Piccini-rajongót", képzelt kortest ebben a béka-egér harcban.

Piccini a kanapé végében figyelmes lett társaságomra: mikor meglátott, felpattant és odajött hozzám, a kezemet szorongatta, boldog volt, hogy semleges alanyra akadt és minden további nélkül karonfogva, kivonult velem a „művész-szobából" (a szót is utálom) és egy üdítően csendes folyosón végighaladva a páholyába vitt. Csak mi ketten ültünk benne, az ajtót bezárta maga után és valami gáláns tréfát mondott olaszul „titkos találkahelyünkről".

– Mint később megtudtam – folytatta Wolfgang –, Ramm és Wendling vörösre dörzsölték a kezüket örömükben, azt hitték, másnap már diadalmenetben vonulok végig a Rue Royalon...

Wolfgang nem tudta levenni szemét a fiatal szerzőről a zongora mellett. A fiatalember jóformán elfelejtkezett az egész zenekarról és folyton csak Piccinit bámulta, mint egy szerelmes liba. Mikor egy-egy taktus majdnem szó szerinti átvétel volt Picciniből, kissé felemelkedett a székről: ha a részlet prestissimo is volt, zongorájával lassította az egész zenekart, hogy cseppenként csurogjon az alázatos plágium a mester fülébe.

Wolfgang ilyenkor Piccinire nézett. A komponista mereven mosolygott, látszott rajta, hogy hiúságát és megvetését egyformán leplezni akarja és a két érzést egyetlen grimaszba erőltetni nem éppen a legkönnyebb diplomáciai feladat. Piccini persze megkérdezte Wolfgangot: hogy tetszik a zene? Wolfgang válasza egész ügyesen indult – azt mondta, hogy ha már valakinek nincs egyénisége, még mindig a legjobb, amit tehet: olyan nagy mestereket utánozni, mint Piccini. Később Piccini megkérdezte: mi a Wolfgang véleménye a kék szalon harcos teoretikusairól? Wolfgang azt válaszolta, hogy amiért harcolnak, nagyszerű cél, de ami a harcmodoru-

kat illeti, neki teljesen idegen. Piccini másodszor is megszorította a páholy sötétjében meghúzódó Wolfgang kezét.

Mikor egy hangzatos részletnél a közönség bravózni kezdett és a szerző éppen hogy markában nem vitte hálás könnyeit Piccini páholyába, Wolfgang kipirult arccal megjegyezte:

– Nem volna nagyobb hódolat, ha mint legjobb tanítvány, valami egyéni művel lépett volna ez a... (a nevét elfelejtette) szerző a pódiumra?

És mivel Wolfgang – „Balga Baldrián"-nak neveztem, mikor ezt az epizódot elmesélte – mivel Wolfgang nem vette észre, hogy erre a megjegyzésre Piccini feszengeni kezdett: romantikus tirádát eresztett meg a művészi egyéniségről – igen, igen, sokat kell tanulni az embernek inaséveiben, de aztán el kell felejtenünk gyerekkori bálványainkat és a magunk eszére és szívére kell hallgatnunk.

Piccini erre a kesztyűjét lehúzta, felhúzta, egyszerre három bonbont vett a szájába, anélkül hogy Wolfgangot megkínálta volna – de ez még mind nem volt elég Balga Baldriánomnak. Elkezdte bírálni a Piccini-utánzó művét, oly naiv és szenvedélyes elemző kedvvel, hogy szónoklata végül is az egész Piccini-stílus bírálatává szélesedett, ami annál is inkább volt komikus balfogás Wolfgang részéről, mert nagyon sok mindent szeretett az olasz mesterben.

Előadás után Piccini ragaszkodott hozzá, hogy az ő kocsiján menjenek vissza Grimm bárónhoz: itt aztán Wolfgang betetőzte diplomáciai remekművét. Az utcán nemcsak a kék szalon rikácsoló piccinistái tüntettek, hanem az egész közönség. Erre Wolfgang lehülyézte és lecsirkefogózta a társaságot, anélkül hogy észrevette volna túlzását, és főleg azt, hogy ezzel már Piccinit is sérti. Piccini megjegyezte, szórakozottan peregtetve ujjain Wolfgang kottájának lapjait, hogy szerette volna, ha mint híres vendég, Wolfgang is játszott volna a hangverseny végén, de nem merte felajánlani. Signore Mozart bizonyára elutasította volna ezt a kérését, nehogy őt is Piccini legfrissebb talpnyalójának nézzék.

Mikor a kocsis jól a lovak közé vágott és a mellékutcákban a tömeg lemaradt, hosszasan tárgyaltak a párizsi sárról, a kiszámíthatatlan időjárásról, az elevenen fogyasztott tengeri gilisztákról és a fantasztikus drágaságról.

Este véletlenül Grimm báró és Wolfgang kettesben vacsoráztak. A báró hangfogós érdeklődéssel kérdezte: hogy játszódott le a Piccini-találkozás? Kikkel beszélt és miről a kék szalonban? Wolfgang felkelt az asztaltól és a zongorához ment. Piccini egyik témáját vette elő és variálta: hol játékos hűséggel, a szelíd mester mo-

dorában, hol alig érezhető iróniával, később váratlan, szinte kegyetlenül goromba Wolfgang-stílusban, mintha recitatív-szerű, lírai magánbeszédet folytatna. Mikor már úgy látszott, hogy eltéved a szenvedélyes vallomásokban, egy cicázó és kacéran késleltető futammal visszatért Piccinihez és a két stílust egyesítve fejezte be az „asztali zenét".

– Ezzel nyilván levette a mestert a lábáról, mikor koncert után a kék szalonban eljátszotta? – mondta elégedetten mosolyogva Grimm báró, aki most úgy érezte, két legyet ütött egy csapással: Wolfgangot is eszményien pártfogolta és Piccininek is hízelgett ezzel a zenei ajándékkal. „Hommage musical" – ahogy németes franciasággal megjegyezte.

Mikor Wolfgang kijelentette, hogy semmiféle zongorázásról szó sem volt, a báró felkelt és kiment. Wolfgang nem hallhatta, hogy a küszöbön azt mondja magában: „Idiot." Bezzeg mikor én mondtam neki, hogy „Balga Baldrián", nyugodt lehet, hogy meghallotta.

2

Nehogy azt higgye, Leopold nem volt épp úgy a begyemben, mint Wolfgang. Hogy írhatott olyanokat a fiának: „vagy Cézár, vagy semmi"? És ugyanakkor – talpnyalásra, taktikus hízelgésre tanítja! Az ember nem lehet egyszerre gőgös zenei Danton és „csókolj szépen kezet a bácsinak" modorú kisfiú. Persze ilyenkor Wolfgang fogcsikorgatva védte apját, hosszasan magyarázta, hogy a két gondolat között nincs ellentét: az ember úgy lesz cézár, ha előbb ravasz alázatossággal végigjárja a szamárlétrát. Nekem ugyan védhette! Ha valakit gőgre és alázatra nevelnek egyszerre, akkor az lesz belőle a tülekedő világban, mint ami Wolfgangból lett Párizsban. És ha Leopold már ilyen remek pedagógiával elrontotta a fiát – nem érdekel, hogy jóakaratból csinálta – az apa ne akkor hívja haza nyomorról siránkozó leveleivel, mikor a szimfóniáját végre megtapsolják és nyitányokat meg oratóriumokat rendelnek tőle. Mennyit sírt Leopold nekem is, hogy Wolfgangnak még jobban, még többet kell utánoznia a franciákat meg olaszokat: „hiszen Wolfgang maga vallotta, ami szent igazság, hogy csodálatos mimikri természete van; mint nagyszerű színész, bármiféle stílusban tud komponálni". Valóban: a nagy szellem előkelő és pazarló játékossággal tud utánozni, fényűzés és úri virtuózkodás ez neki. Az epigonnak: verejtékes másolás.

Nem sokat értek a világtörténelemhez, de ha látom Leopold cézári álmait és közben hallom nyöszörgő hangját, amint még több alkalmazkodásért rimánkodik a fiának: az az érzésem, hogy nem ilyen receptek szerint készülnek a cézárok.

Minden törekvése, hogy Wolfgang az udvarba jusson. Állandóan a királynő ölében képzeli a fiát: de ha jól emlékszem, oda mégsem tudott semmiféle ajánlólevelet kikoldulni, pedig ajánlólevélen kívül képtelen volt másban gondolkodni.

Vagy a következő istenverte „politikus" tanács: „Wolferl fiam, ne társalogj zenészekkel, ne keveredj literátorok és bohémek társaságába". Milyen remek útravaló egy ismeretlen német fiatalember számára, aki amúgy is melankolikus visszavonultságra hajlamos! Így aztán biztosan cézár lesz a párizsi forgatagban.

Leopold végigsírná kétségbeejtő anyagi helyzetéről egész Európát, de Wolfgangnak olyanokat mond, hogy „ne mutasd kicsinek magad": mintha ezzel a rosszul elhelyezett igényességgel megkönnyítené Wolfgangnak a pénzkeresést. Ha valaki gőgös, ne legyen gyáva, vagy fordítva. Leopold pedig ez a kettő volt egy személyben. Eltiltja fiát a művészi életformától és tízezer kötéllel kötözné a hervadt arisztokráciához. Szerencse, hogy önnek írom ezt, mert különben nagyot káromkodnék mérgemben. Így csak szegény Wolfgang részesült dühkitöréseimben.

– A fene egye meg azt a „Non sò donde viene"-áriás hangulatodat – mondtam Wolfgangnak (Aloysiának írta ezt a remekművet, okvetlenül hallgassa meg valakitől, ha ideér jegyzeteim olvasásakor) – Párizsban nem lehet cézár egy mannheimi kislány után epekedő sváb lírikus! Mit szidod nekem a kék szalonbeli nőket, hogy ilyen sznobok meg olyan feslettek? Udvarolj nekik, hódítsd meg őket, a budoárjukhoz nem kell bolognai oklevél, és ha a szalonjukon keresztül szabad utad van zenészekhez, írókhoz, forradalmi vagy nem forradalmi befolyásos klikkekhez, énfelőlem áriázhatsz mannheimi kanári-madaraknak, amennyit csak akarsz. Ki tudja jobban, mint én, hogy lángeszű komponista vagy? – de azt a leckeadási dolgot is százszor, ezerszer jobban meg lehet csinálni, mint te. Rajtad múlik – ordítottam Wolfgangnak –, csakis rajtad múlik, hogy annyi tanítványod legyen, hogy megélhess, és mikor már egy kis pénzecskét összekapartál, nyugodtan komponálhatsz. Ha ez a herceg kidobott, megyek a másikhoz, a harmadikhoz – ha sehogy se sikerül, amit nem hiszek, ott vannak a derék párizsi kereskedők, ügyvédek, hivatali kis- és nagypolgárok: tanítsd azokat, fütyülve cézárra meg szolgalelkűségre. És ha Piccini-tüntetés van, nem adom a viszolygó

tárgyilagost, a finnyás úrifiút vagy a felháborodott zsenit, hanem igenis közéjük keveredem. Hiszen amit te csinálsz, már majdnem olyan, mintha azt várnád, hogy a sült galamb a szádba repüljön. És még ha modortalan vidéki fajankó volnál! De te kedves vagy, jókedvű vagy, remek táncos, minden nőre lobbanó, egyszerre költői és nagyvilági, humoros és szenvedélyes – te ne tudnál érvényesülni?

– Nézd – felelte Wolfgang –, az a benyomásom, hogy sokban, talán mindenben igazad van. De hát láttál már embert, aki ki tudna bújni a bőréből? Párizsban ismertem egy színészt („Egy színésszel megismerkedtél? Csodálatos!" – vágtam közbe gúnyosan): az a színész, mikor kilépett a színpadra, maga volt a férfiasság, bátorság, hódító bűverő. Bohóc vagy hős, mindegy volt neki – ilyen biztos fellépést még életemben nem láttam. Sírtam az irigységtől, mikor anyám nyomorult szobájában ócska ágyamba vetettem magam. Másnap ott volt Grimm báróéknál. Maflább, gyávább, hülyébb figurával még nem találkoztam társaságban. Hátha én is olyan vagyok, mint ez a színész? Csak akkor érvényesülnek az általad elsorolt csodálatos tulajdonságaim: ha a közönséget előre biztosították. Ha tudom, hogy az emberek hivatalosan vagy ösztönből, de mindenesetre elő vannak készítve a velem való rokonszenvezésre. Én megtettem Párizsban mindent, ami tőlem tellett. Hogy az alkotásban rátermettebb vagyok, mint a történésben, nem olyan szerencsétlen mixtúra a jó isten részéről. Egyébként csak szidj nyugodtan tovább. De hogy apám elképzelései Marie Antoinette-tel kapcsolatban nemcsak egy buta, a régi rezsimet nyalogató salzburgi kispolgár alaptalan ábrándjai voltak, azt két történettel bátorkodom igazolni. (Amennyire sikerült „atyika hitvédelmét" fejben tartanom, pontosan úgy közlöm önnel. Amit Wolfgang előadása közben röffentem, ezeket a nem szalonképes széljegyzeteket továbbra is mellőzöm, ahogy szerény krónikához illik.)

3

Guines herceg, Franciaország visszahívott londoni követe, a királynő első számú kedvence volt, amellett ragyogó fuvolaművész. Kistermetű ember, mindig ugrált, higanytermészetű francia, udvarias, szemtelen, gúnyos parádéval képmutató; vékony ajkai szinte besodorva, mint a királynő kedvenc virága, a „Sainte Thérèse"-dáliák szirmai; óriási hideg szem, hatalmas Casanova-orr és pókhálófinom ráncok.

Marie Antoinette teherben volt és egész Párizs készült a szerencsés szülést ünneplő eldorádói játékokra. Ha a királynő már a bábát is kidobta, az orvosoknak meg a fejéhez vágta a mindenszentek litániájánál hosszabb recepteket, miközben a férjét úgy váratta a küszöbön, mint egy kizárt ebet: ez a Guines herceg ott ülhetett őfelsége ágya szélén és fuvolázott. Nem is a királynőnek, hanem a fejlődő magzatnak. A franciák angyali bolondságára jellemző – „buta németnek ehhez persze semmi érzéke", mondta epésen Wolfgang –, hogy divatba jött, éppen a Guines herceg egyik fuvoladallamára, a „sarabande d'embryon", a magzat-tánc. Olyan groteszk mozdulatokkal, mintha egy magzat... minek folytassam? A vezető párizsi szabómesterek elölbuggyos szoknyákat kreáltak, „királynői módra": a parkokban csak ilyen műterhes dámákat láttál flangírozni.

Guines herceg egyszer ebéden volt Grimm bárónál, a fuvoláját persze magával hozta és kávé után remekül koncerteztek Wolfganggal. A koncert után mindjárt meg is állapodtak, hogy Wolfgang a lányát zeneszerzésre fogja tanítani; a kis duchesse egyébként hárfázott. Méghozzá remekül, csodálatos memóriával.

– Mikor első alkalommal hallottam Guines hercegnőt, a vőlegénye is ott volt – későbbi férje, de Castries herceg – ez a férfiú azt hitte, a szerelmes udvarláshoz hozzátartozik, hogy míg a hercegnő égre fordult szemekkel pengeti a csillogó húrokat, ő a levegőben utánozza a leány mozdulatait, ami végtelenül nevetséges volt számomra. A leány mindig sápadt volt, mint a kokett bűnbánó Magdolnák a divatos festők képein, opálos könnyekkel szemük párkányán; nem is csodálkoztam, mikor megtudtam, hogy belehalt első szülésébe. A vőlegény olyan lelkes és aggódó volt, hogy mikor én kezdtem valamit magyarázni: engem is utánzott és szavaimat lihegő suttogással ismételgette, gondolván, hogy a hercegnő az én száraz technikai utasításaimat csak ebben az epekedő sóhajtás-stílusban veszi komolyan.

Épp egy elíziumi arpeggio közben nyílik az ajtó és belép a törpe herceg. Csillogó selyemruháján sárfoltok, parókáján büdös záptojás emlékek. Ledobta magát egy támlátlan kis székre, térdére könyökölt és bohócos túlzással játszotta a lelke legmélyéig csalódott embert. A vőlegény háttal ült az ajtónak, észre sem vette leendő apósa érkezését; a hercegnő rég abbahagyta az angyali andantét, de a gavallér csak tovább szaggatta a levegőben a képzelt húrokat. Guines herceg savanyú fintorral forgatta kezében a fuvoláját.

– Varázsfuvola nincs, és soha nem is lesz. Képzelje, monsieur

Mozár: a csőcseléknek és főleg a némberekből álló csőcseléknek milyen ideái vannak! Éppen öt vagy hat udvari dáma érkezik a park hátsó kapujához – a Tritonok Lyuka, ismeri? – és alighogy gyönyörűen gömbölyített begyes szoknyájukban kiszállnak a kocsiból: isten tudja honnan, egy csomó parasztasszony ront a kerítésnek. Kofák, vicinék, krumplikapálók vegyest. Részeg üvöltéssel verik a hasukat, hogy ők *igazán* terhesek – mintha ez bárkit is érdekelne –, letépik a ruhákat a vendég-hölgyekről, botokra tűzik, mint valami győzelmi jelvényt és azt ordítják, hogy ebből a lopott selyemből tíz évig el tudják tartani a kölykeiket, ha majd megszülték őket. Képzelje: odaálltak a fegyveres kapuőrökkel szembe, szuronyaik elé dugták fertelmes hasukat és azt rikoltották, hogy szúrjanak csak beléjük, tiszta haszon, két franciát ölnek meg egy döféssel. És azok a mafla, fegyelmezetlen dezertőrök nem mertek beléjük hasítani! Ez lett Franciaországból. („La France" – mondta a felébredt vőlegény felém fordulva, olyan szerelmes búbánattal, mint ahogy elébb a hercegnővel sugdolózott.) Én – folytatta Guines herceg – az egész jelenetet a királynő hálószobájának ablakából láttam, az orvosok elájultak, a bábák a hajukat tépve a folyosóra szaladtak: azt hitték, hogy őfelsége korán szüli meg gyermekét az izgalomtól. De ezeknek a kuruzslóknak és bábáknak semmi gyakorlati érzékük. Senki sem őrizte meg lélekjelenlétét, csak én. Kimentem a balkonra és fuvolázni kezdtem. Nemzetünk és egyházunk legszebb énekeit. Higgye el, ezek a nagytömegeknek szóló dallamok a legszebbek harántfuvolán. Különben mit magyarázzak önnek? Ön épp olyan gyakorlati zenész és gyakorlati politikus, mint én, olvasta Quantz nagyszerű könyvét a fuvolajátékról: szent meggyőződésem volt, hogy szóló-játékomra a megvadult markotányosnők lecsillapulnak. Mikor láttam, hogy nem hallanak, odamentem közelükbe, egészen a kerítéshez. Eredmény? Ez! – és körme hegyével fricskázta a földre a tojásragacsokat. – Mit szól ehhez a zenei és politikai analfabétizmushoz? Szóval nincs varázsfuvola, Monsieur Mozár, la France est finie: Franciaországnak vége.

Azzal kiment, hogy átöltözzék. A kis szalon olyan büdös volt, hogy egy másik szobába kellett cipelnünk a bongó hangszert.

Annak ellenére, hogy a herceg végleg elvesztette bizalmát mindenféle fuvola világtörténelmi hatóerejében, legyen az haránt, egyenes, alt vagy pikkoló: mégis egy fuvola- és hárfa-koncertet rendelt nálam. Meg is írtam. Persze most megint elkezdesz dörmögni és zsémbelni, mért pazaroltam az időmet arra, hogy hülye hercegek számára családi zenéket körmöljek, ahelyett hogy sürgősen, homlok-

támadással rákényszerítettem volna a herceget: mutasson be felnőtt koromban a „menyasszonyomnak". Emlékszel, hogy tizenöt, tizenhat évvel ezelőtt feleségül kértem Marie Antoinette-et? De hát én nem vagyok terhes kofa és egyelőre azok sem értek el sokat nem éppen Mozart-modorban tett lépésükkel.

Ami a hercegnőnek adott napi kétórás zeneszerzéstani leckéket illeti, két okból is igen kínos pontjai voltak napirendemnek. Egyrészt a hercegnő a komponálást illetően eszményi fokon tehetségtelen volt, másrészt alig volt egy nyugodt percünk, mert betegességétől és szerelmétől eltekintve, nemcsak ő, hanem az egész ház azzal volt elfoglalva, hogy a királyi hozomány óráról órára érkező darabjait átvegyék.

Hercegi tanítványom kelengyéjéről ugyanis maga a király gondoskodott és az udvari adminisztráció vagy valami játékos szeszély úgy hozta, hogy részletekben érkeztek a mesebeli ajándékok. Középen egy buta nő, jobbra egy érzelgős és preciőz vőlegény, balra hatalmas tornyokban a levendula-illatú kínai selyem-pelenkák! Nem éppen az a környezet, melyben az emberek fejében háromszólamú invenciók születnek.

Ugyanakkor azt is alkalmam volt tapasztalni, hogy a hercegi apa gyakorlati politikája egy másik ponton is léket kapott. Úgy látszik „la France" – ahogy a vőlegény susogta – a hárfával szemben éppoly fogyatékos rokonszenvvel viseltetett, mint a fuvola esetében. A herceg minden hónap első péntekjén áldozott. Fuvolázás közben egyszer azzal hencegett nekem, hogy tíz éve nem gyónt: csak bocsánatos bűnei vannak és azokat csak az utolsó kenet felvételénél fogja meggyónni „en bloc", egyben. Ezeken a pénteki napokon tíz koldust vendégül látott a pincében. Ha nem mondanám, magadtól is elképzelnéd, hogy mikor a királyi társzekerek és hintók a kelengyével megérkeztek a Guines-palotába: az utcán óriási tömeg csődült össze, járókelők, fűszeresek, utcai gyümölcsárusok és az egész párizsi csatornanépség; ámulat, röhögés, köpésekkel frazírozott átkok kísérték a szállítást.

Az első pénteken vendégül látott társaság tagjai szintén szép számban képviseltették magukat ezeknél a kirakodásoknál. Mikor elérkezett a legközelebbi péntek: a koldusok korábban jelentek meg, ugyancsak megrakodva. Ami csak szemetet találtak az utcán Neuillytől Vincennes-ig, azt mind összeszedték és mindenki a maga tányéra mellé rakta a szerzeményét. Ne csak a király stafírozza ki a hárfázó hercegnőt, hanem ők is! Volt ott az asztalon törött éjjeli, tetves alsószoknyák, pornográf firkákkal elrondított kegytárgyak, kanálisba

dobott virágcsokrok: azóta se láttam ilyen szép hollandi csendéletet. Miután leraktak mindent az asztalra, sorba kivonultak, nem kellett az ebéd, soha többet vissza se jöttek: nem mintha a fuvolázó házigazda tárt karokkal várta volna őket.

A herceget majd a guta ütötte, mikor megpillantotta az üvegszekrénybe való filigrán gyűjteményt. Én odafent épp a szonáták kidolgozó részéről magyaráztam a hercegnőnek. Monsieur Guines elkezdett ordítozni, hogy egy menyasszonynak most nem a zeneszerzés fineszeivel kell foglalkoznia (közben engem döfött át pillantásával, nem a lányát), elővette a tárcáját, visszadugta, utána a bal zsebébe nyúlt, három lajosaranyat lapos tenyerével az asztalra tett (nem vágta oda, fegyelmezte magát, persze önmagáért, nem miattam) és kiviharzott. Lánya utánarohant.

Én kitéptem egy kottalapot, becsomagoltam a három lajosaranyat, ráírtam nagy betűkkel „W. A. M.", az egyik vázából kihúztam egy fehér szegfűt, rákötöztem és az egészet a királyi kelengyeasztalra tettem egy monogramos zsebkendőre. Illik, hogy a hercegnő tőlem is kapjon valamit hozományul, ne csak a koldusoktól.

Lehettem-e közelebb „menyasszonyomhoz", Marie Antoinettehez, aki közben szórakozottságból a francia királyhoz ment feleségül, ahelyett hogy én lettem volna szerződésünk alapján a férje? Lehettem-e közelebb hozzá, mint mikor legbelsőbb barátjának, a Duc de Guines-nek és a hárfázó hercegnőnek házába voltam bejáratos? Hogy így végződött a komédia: okvetlenül a balek Wolfgang az oka? És ha éktelen balszerencsémre hivatkozom, azt okvetlenül úgy kell salzburgi oboára áttenni, hogy „Wolfgang a saját búskomor hanyagságát egyszerűen a körülményekre keni"?

4

Ám legyen kedved szerint és hogy rosszakaratod ne maradjon félkoszton: elmondom a Noverre-esetet is. Nem tudom, emlékszel-e erre a figurára Bécsből: ő volt a balett királya és mikor a francia királynőnek ügyes balettmesterre volt szüksége, első gondolata Noverre volt. Repült is a királyi meghívó Bécsbe, repült is a balerinák főpásztora Párizsba. No hát én ezzel a Noverre-rel a legjobb barátságban voltam, úgy jártam hozzá, mintha hazamentem volna, nála ettem, nála ittam: annál az embernél, aki – egy ideig! mint hamarosan meghallod – ugyanezt csinálta a királynő belső lakosztályaiban.

Egy alkalommal épp nála voltam; Noverre még nem volt otthon. Ellenben ott volt De Vismes úr, mindenféle színházi és operaügyek generáladministrátora. Minden darab először és utoljára az ő cenzori kezein ment keresztül. Ezek után is azt mondod, amire utóbbi időben felette hajlamos vagy, hogy Wolfgang csak tizedrangú emberekkel érintkezett Párizsban? A „nagyokat" kikerülte? Gőgből, gyávaságból és nemtörődömségből?

De Vismes lógó orral és elborult arccal üldögélt az üres kandalló mellett és a vakítóra fényesített piszkavassal muzsikált a rácson. Körülötte egy balerina legyeskedett, akinek pillanatra be nem állt volna a szája. Azt magyarázta De Vismes-nek, hogy ő pályát tévesztett, mint balerina, ő drámai színésznőnek született és De Vismes helyezze el istentudja melyik királyi színtársulatnál. „Hát ez való nekem?" – kérdezte – és csípőig felhúzta a szoknyáját. Körültáncolta a magába roskadt adminisztrátort, szikrázó bokája hol a fülénél volt, hol ikrájával írt le gyönyörű varázsköröket a levegőben. – „Hát ez való nekem? (Újabb szívdobogtató bajadér-mozdulatok a nagy cenzor lógó orra előtt.) Nem! Én Kleopátra, Gracchusok anyja, Szent Lajos király özvegye, a bagdadi kalifa zsarnok felesége akarok lenni" – mire valami turbános, janicsáros ponyva-tragédiából kezdett szavalni.

Az öreg De Vismes bágyadt szeméből nem volt művészet kiolvasni, hogy a mutatványszám első fele, az a bizonyos „hát ez való nekem", határozottan jobban érdekelte, mint a kalifa bosszúálló feleségének rímei.

A cenzor válaszát én is közölhettem volna, hiszen életem jelmondata volt: „sajnos minden hely be van töltve, semmi üresedés, semmi üresedés".

Mikor az egyébként mindig kedélyes Noverre megérkezett: egyáltalában nem lett derűsebb a hangulat, melyet De Vismes tett oly kedélytelenné. Én Noverre-nek megígértem, hogy egyik balettjéhez ráadásul még egypár számot írok; most meglehetős hanyagsággal kérdezte, hogy állok a dologgal? Mondtam, hogy kész az egész, ebéd után szívesen játszom belőle, hiszen itt olyan múzsa van jelen, hogy az a legálmosabb gyász-zenét is világsikerre vinné – és egy bókoló mozdulattal a balerina felé mutattam.

Most például nyugodtan szidhatsz: ez a hízelgésnek szánt ócska megjegyzésem majd megpukkasztotta a táncosnőt. Épp akkor dicsérem táncművészetét, mikor tragika akar lenni... Midőn Noverre meghallotta, hogy az ígért balett-zenével kész vagyok, kissé jobbkedvű lett és a poharát is barátságosabban vette kezébe. Dicsérte

a bort és lelkemre kötötte, el ne felejtsek vinni egy palackkal édesanyámnak, aki ebben az időben gyengélkedett. Utána egy champagne-i barátjáról beszélt, aki pompás színdarabon dolgozik, valami Nagy Sándorról szóló história – nem volna-e kedvem zenét írni hozzá? Ezt csak úgy fogpiszkálás közben kérdezte, „en passant", ahogy a franciák mondanák: nekem meg úgy a torkomba szaladt a szívem, hogy még igent sem tudtam mondani.

Nem tudom unalomból-e vagy hogy a komponálásra még jobban ingereljen: Noverre elkezdett részleteket mesélni Nagy Sándor és Roxána életéből. Ugyanakkor felkelt és hátat fordítva, egy állóóra szerkezetét javítgatta, csöves monoklival a bal szemén. A balerina – tragikai vágyait megcáfolva – táncmozdulatokkal kísérte, játékosan és kacérságból, Noverre romantikus meséjét: gondolta, talán mégis az ilyen intim lábhajigálás a biztosabb út a tragédiák felé... Hogy vonaglott ez a bomlott Roxána Nagy Sándor börtönében! – mesélte Noverre. – Milyen szerelmes kígyózással kúszott később a menyegzőn az Indiát hódító vezér vállára! – és mikor Noverre arról beszélt, hogy Roxána a haldokló Nagy Sándor ágya mellett vajúdott a földön, ő legalábbis így olvasta valami történelemkönyvben: hirtelen abbahagyta az órajavítást, ránk nézett és pár pillanatnyi néma csönd után mindnyájan harsányan felkacagtunk.

Csak De Vismes kavarta tovább a kávéját oly szívóssággal, mintha az utolsó ítéletig ezt akarná csinálni. A kacagástól Noverre megint nagyon szomorú lett; mikor a balettemből játszottam, kissé felderült. A táncosnő nem akart semmi áron egy lépést sem bemutatni. Én nem szóltam egy szót sem, mert előbb már úgyis elügyetlenkedtem a dolgot a suta bókkal, viszont a táncosnő most hirtelen kijelentette: csak akkor vázol egypár figurát, ha én kérem meg. Megtöltöttem két poharat, az egyiket odavittem hozzá és némán meghajoltam. A bosszantó csak az volt, hogy a hátam mögött táncolt, úgyhogy zongorázás közben kicsavarodtam, mint az oszlopok a római templomokban.

Mikor egy kis szünetet tartottunk, Noverre megkérdezte: „Anyja hogy van?"

Ezzel akart kidobni? Vagy talán gúnyból mondta, hogy lelkiismeretfurdalásom legyen? Én mindenesetre nagyon megkeseredtem. Nem a fájdalomtól és semmiféle bűntudattól. Csak hallottam az emberek vinnyogó szentenciáit: „... az anyja beteg, a fia meg táncosnőknek zongorázik, hogy még magasabbra vessék a lábukat."

Mikor búcsúztam, Noverre többször és hangosan ismételte, hogy ez a Roxána-terv komoly dolog lesz. Nemcsak cukkedli, mert meg-

írtam a balett-zenét. Erre apám jutott eszembe: „Wolfgang, ne légy naiv".

Mielőtt kiléptem volna a folyosóra, tréfás mozdulattal és keresztbe vetett lábbal leültem egy kis kerek székre és azt mondtam: „Nekem is komoly dolog. Roxána meggyilkolja féltékenységből vetélytársát: száz arany. Nagy Sándor anyja találkozik Roxánával: kétszáz arany. Roxánát a börtönben titokban meggyilkolják: háromszáz arany. Mennyi az összesen? – tréfáltam tovább és egy cédulát húztam ki a zsebemből. – Kérem aláírni a szerződést" – s azzal a papirost a balettmester és a főadminisztrátor orra alá dugtam.

– Hát sajnos, itt még nem tartunk – sóhajtották kórusban házigazdáim és kedves elnézéssel megveregették a lapockámat.

A balerina is velem jött és utcahosszat magyarázta nekem, nehogy operát írjak a témából, hanem verses tragédiát. Mi az nekem? – ismételgette. A zene: nehéz, az irodalom: könnyű. Aki a nehezet tudja, annak a könnyű semmi; egy író persze hogy nem tud operát komponálni, de olyan zenész, mint én, az ujjából ráz ki egy tragédiát. Ellenvetésnek nem volt helye.

Mikor a balerinával leültünk egy kis vendéglőbe: megtudtuk, mért jött haza olyan rosszkedvűen Noverre a színházból? A kocsma tele volt színészekkel: én azt hittem veszekednek, és csak pillanatok kérdése, hogy párbajozni fognak a bortól sikamlós pulton, de a balerina azt mondta, hogy ez csak barátságos beszélgetés. „Amical, amical", magyarázta sváb fejemnek. Noverre ellenségei – ekkor tudtam meg, hogy számuk légió – kihallgatáson voltak a királynőnél, talpig feketében (valóban egy csomó vendég úgy festett az apró asztalok körül, mintha temetésről jött volna), vad franciák, akik nem voltak hajlandók tovább tűrni a Bécsből nyakukra rendelt mester dirigálását. Néha a királynő lakrészétől tíz mérföldre sem lehetett avatatlan halandónak egy lépést is tenni, tekintettel Toinette-em áldott állapotára – máskor meg budoárjában fogadta a vendégeket: csak az ágya körül volt mennyezetig érő spanyolfal. A jelenet – persze csak színpadilag – nekem való volt. A harmonikára szögletelt spanyolfal; mögötte a bábáktól körülzárt koronás anya; elöl meg ezek a gyászba öltözött ármánykodó hangyák, akik egész kis palotaforradalmat rögtönöznek Noverre ellen és felváltva visítják a legpiszkosabb rágalmakat az én derék barátomról. A királynő nagyon gyenge volt, rigolyás és lusta: megígérte, hogy Noverre-t hidegre teszi, esetleg visszaküldi Bécsbe. Mindezt Noverre perceken belül megtudta: nem volt csodálatos, hogy gyenge humorral jött haza a próbáról.

Ebben a helyzetben hol találsz hibát bennem? A királynő

kegyence – Noverre – belső barátom, részben nála élek, szívességből a balettjéhez kiegészítő számokat írok, operát kínál nekem a generáladministrátor jelenlétében – mi kell még? Hogy tréfás modorban, de üzleti komolysággal jeleztem: „csak úgy a levegőbe nem komponálok" – apám tanítása volt, és azt hiszem, indokolt. Mert „pechvogel" voltam és egy kegyvesztett kegyeit sikerült megnyernem: erről igazán nem én tehetek.

5

Akárhányszor ültünk össze müncheni barátaimmal Wolfgang párizsi útja után, az utazás „mérlege" sosem került le a napirendről. Vajon mennyiben hibás Wolfgang, hogy átütő sikert nem aratott? És ezzel szemben mit kell az akkori Párizzsal, a franciákkal, a századvég történelmi pillanatával és egyéb Wolfgangtól független körülményekkel magyaráznunk?

Tény, hogy amilyen ironikus fényűzéssel tudta Wolfgang utánozni a francia zene fogásait: annyira idegen, sőt ellenséges volt számára ez a világ, és ez bizonyára megkötötte lendületét; belső kritikával nem lehet győzelmes harcot vívni. Nem szerette a zenéjüket és ezt nyilván nemcsak bizalmas környezetben juttatta kifejezésre, hanem a Grimm báró vagy Guines hercegek szalonjaiban is. Nem kellett, hogy a bírálat durva legyen, elég volt egy játékos paródia vagy tárgyilagos megjegyzés, elég volt Wolfgang hűvös magatartása egy lelkesedő társaságban: és zenei körökben máris arról kukorékoltak az ingerült és hiú franciák, hogy ez a jött-ment német lenézi őket, fölényeskedik és azt hiszi, Salzburgban kel fel a nap.

Wolfgang nemegyszer hangoztatta német voltát. Hol naivan, patriarkálisan, hol élesen és rikácsolva, ha ráragadt a franciák nagyszájúsága. Ez semmiesetre sem volt jó belépő olyan muzsikusnál, aki még csak huszonkét éves, kerüli a bohémtársaságokat, csodagyerek korát rég elfelejtették, mint zongoristát is alig ismerik. Hogy komponista-számba vegyék, szinte szóba se jöhetett. („És a D-dúr szimfóniát talán a süketnémák menházában játszották Stinkarschkogelben?")

Bizonyára sokat gondolt Aloysiára, hogy ily szárazon jelezzem állítólag leglírikusabb, legáradóbb érzését. Párizsban egy ilyen misztikus távolban lebegő múzsa nem mindig Beatrice-szerepet játszik és nem vezeti a művészt és a férfit a paradicsomba. Mindössze álmodozóvá teszi, külön világba süllyeszti és befelé fordítja. Lehet,

hogy később remekművek születnek ebből az érzésből – ön bizonyára nemegyszer hallotta a párizsi tartózkodása után vagy öt évvel később leírt c-moll zongora-szonátát – viszont ezek az érzések tevékennyé és történetővé nem teszik az embert.

Sőt a c-moll szonáták művészi tökéletessége mellett nevetséges és groteszk tervekre vagy lépésekre csábítják az efféle lelkeket. Wolfgang például bevallotta: minden gondja az volt, hogy Aloysia Bécsben vagy Nápolyban vagy mit tudom én hol, talán a Wolfgang által alapítandó vatikáni dalszínházban első énekesnő legyen. Ő, Wolfgang akarta patronálni, Párizsból, ahol ő maga oly sokszor és sokáig névtelen senki volt, méghozzá a salzburgi érsek segítségével, akit igazán nem lehet Wolfgang fenntartásnélküli rajongójának minősítenünk.

Minden megértésünk az ifjú szerelmesek iránt, de öreg koromban csupa tapintatból nem fogom titkolni komisz vigyoromat, mikor látom Wolfgangot a Duchesse de Chabot szalonjában lilára fagyott ujjakkal dideregni, miközben olyan látomásai vannak, hogy Hieronymus érsek nyitott hintóban robog végig Bécs utcáin a Burg felé, hogy a császárnőnek bemutassa Aloysiát, avagy szerelme Velencében énekel valami szent Márkus-miséből egy hősi krédót, miközben a dózse eljegyzi a várost a tengerrel. Ezek bizony nevetséges dolgok és nem effélékkel kövezik a beérkezés útját.

Hogy írta Wolfgang? „Én, hogy úgy mondjam, zenében léleg-zem, a nap minden pillanatában csak zene vagyok: zenét studirozok, zenéről spekulálok, hangokat mérlegelek..." A mondatot szó szerint vegyük (másképp nem is lehet): reggelizés, mosdás, óraadás, szalonfecsegés, betegség, utcai hajcihő, balett és temetés alatt minden pillanatára áll. Ha meg így van: nyilván sokban igazuk lesz azoknak, akik Wolfgang ügyetlen mulasztásairól beszélnek párizsi útjával kapcsolatban.

Mikor Wolfgang arról beszél, hogy nagyszerűen érzi magát, bár megvannak néha a maga „fekete pillangói" – ez sem jelent afféle elhanyagolandó bosszúságot és rosszkedvet, hanem azt a fullasztó és fojtó ködöt, azt a legmélyebb kutakból felpárázó kiúttalanság-érzést, mely a mannheimi bál nyomán sűrűsödött össze nyugtalan lelkében. És van-e bénítóbb gáncs, mint ez, mikor az ember mindenáron karriert akar csinálni?

Sokszor mondogattam barátaimnak, lehet, hogy önnek is, hogy helytelen kifejezést használunk, mikor azt állítjuk: Wolfgang „Párizs*ba* ment". Nem, Wolfgang nem ment Párizsba, hanem „elment Salzburg*ból*". Ne higgye, hogy buta ragokból kérődzöm ki va-

lami nagyképű filozófiát: mindössze a legigénytelenebb formában óhajtom jelezni azt a lélektani igazságot, hogy Wolfgang kiirthatatlan (és maga által is utált)) gyermekességgel papához, mamához, Mizzerlhez és Bimberlhez volt kötve. Aki igazán „cézári" sikereket akar aratni, az nem hazafelé néz, az tengernyi levelével nem atyikás-anyikás fészkéhez köti magát, hanem gyilkos irgalmatlansággal elfelejt minden kapcsolatot és szinte állati vadsággal veti bele magát a párizsi pillanatba. Hol volt még jóideig ettől Wolfgang?

Hogy ennek ellenére mégis bízott a sikerben, nem egészen naivitás: a legnagyobb világossággal ismerte saját lángeszét és ugyanilyen mértékben tisztában volt csodálatos szorgalmával, önmegtagadó munkabírásával. Tudta jól, hogy nem az a fajta, aki félévenként egy-egy elbűvölő rakétát ereszt az égnek lángeszéből – nem: ő vadszorgalmú munkása alig felmérhető tehetségének, óráról órára, percről percre dolgozik, felhasználva a leguzsorásabb módon minden alkalmat a munkára, oly lázas türelmetlenséggel, amilyennek párját **kollégái között sehol** sem találhatta.

Épp ezért tapasztaljuk, hogy minden „melancholischer Anfall", minden búskomor pillanat ellenére: a csalódások, mellőztetések és megaláztatások – nem törik le. Túlmegy rajtuk – a fanatizmus minden külsőségei nélkül vakon és csökönyösen hisz abban, hogy ekkora tehetséggel és ilyen éjjelt nappallá tevő alkotó munkával végül is csak győzni lehet. Az ilyen ember viszont sohasem történő. Mikor megírja fuvolás, oboás, kürtös és fagótos barátainak a koncertáló szimfóniát és Le Gros úr valahová elsüllyeszti a művet: persze hogy „egy kicsit" kerülgeti a guta – Rammot (hiába, oboás!) majdnem egészen megütötte – de Wolfgangban mélyebb hasadás nem maradt utána. Felőlem nevezhetik ezt nemtörődömségnek, pedig romantikátlan bölcs önbizalom van mögötte.

Ön bizonyára azt gondolja: „nézd csak a vén csűrő-csavaró, **prókátor oboását**, az előbb még szidta, most meg mintha védené az ő kis Wolfgangját". Én azt hiszem, nincs itt semmi ellentmondás: aki egyszer nagyon szeret valakit és ugyanakkor szédithetetlenül tárgyilagos, mindig így fogja látni a dolgot. És tulajdonképpen most is szidom, csak nem éppen Wolfgang személyét teszem felelőssé, hanem a természetet, mely ekkora tehetséghez nem ad épp akkora öklöt is meg könyököt. Vajon eljön-e a kor, melyben a tehetségnek nem kell Duc de Guines-ekkel harcolnia és morzsolódnia, nem kell zene helyett azon „spekulálnia" vagy „studiroznia", hogy elfogadja-e a péterfillérként nyújtott versailles-i orgonista-állást vagy

sem? És ha önmagát követi, nem ellenséges falanxba ütközik, hanem mindenki vele megy?

Mert mikor így dünnyögve katalogizáljuk azokat az okokat, melyek sajnos érthetővé teszik Wolfgang lassú vagy csak évadszerű sikerét, a legfontosabbat is ide kell kanyarítani a listához – Wolfgang megérett a kopernikuszi fordulatra: nem a közönség által követelt szórakoztató zenét akart írni, hanem önmagát kifejezni.

Aki nem foglalkozott behatóbban a művészetnek ezzel a páratlanul izgalmas kérdésével, el se tudja képzelni, milyen mértékben volt ez égbekiáltó bűn és öngyilkosság Leopoldok, hercegek és hercegérsekek szemében.

6

Wolfgang tudta, hogy édesanyja él-hal a fagylaltért, úgyhogy az irtózatos hőségben, a szerény ebéd után hirtelen azzal állt elő, hogy menjenek be a sarki cukrászdába, ő a gazda, különben is szégyen Párizsban nő nélkül megjelenni: még ő csinosította a mamát, hogy henceghessen vele.

A mama valóban nagyon kicsípte magát; mikor Wolfgang azt mondta: „hát a festék hol marad?" – anyika egy csattanós pofont adott a fiának. A cukrászda persze tele volt, az emberek szorosabban ültek a szűk helyiségben, mint egy postakocsiban. Wolfgang is, a mama is, zavarban voltak, a hangos idegen beszéd, röhögés, veszekedés és handabandázás elszédítette a fejüket. A nők hangos megjegyzéseket tettek a kisfiúra, akit a mamája nem enged egyedül; Wolfgang vérvörös lett a szégyentől. Mikor a szabadszájú örömlányok piszkos tréfákat engedtek meg maguknak az édesanyjáról, Wolfgang majdhogy rájuk nem fordította az asztalt; visszafojtott könnyekkel adott hálát az Istennek, hogy anyika nem érti őket. A kiszolgálás lassú volt, ronda és ellenséges; a vendégek még a pincérrel is megtárgyalták őket, mind fesztelenebbül, ujjal mutogatva. A francia udvariasság páratlan.

Wolfgang és anyja összebújtak; a mama titokban a szomszédait nézte, hogyan eszik a fagylaltot, nem akart szégyent hozni a fiára. Álmukban sem képzelték, hogy ember emberek között ilyen idegen lehet. De ez a szomorú zavartság mégsem csökkentette Mozart mama nyalánkságát, egyik fagylaltot a másik után nyelte, vaníliát, málnát, csokoládét. Nagyon szomjas lett, erre valami sárgás-meleg löttyöt hoztak ragadós üvegben, Wolfgang mondta is, ne igyék belőle, de

a mama nevetve azt válaszolta, hogy ha ezektől a lárvára sminkelt ringyóktól nem lett beteg, ez a meleg izé már nem árthat. Közben aggodalmasan és suttogva kérdezgette Wolfgangot, hogy van-e elég pénz nála? – és félénken saját táskájára mutatott, mintha a körülötte vihâncoló bestiák el akarnák lopni. „Nálam van... ha kell, csak szólj."

Wolfgang hencegett, annyi pénze van, azt se tudja, mit csináljon vele, Le Gros, a koncertrendező fizetett – s azzal egészen közel hajolva anyikához, részletesen elmesélte, milyen sikere volt a D-dúr szimfóniának. És azt is, hogy milyen állatok ezek a franciák: megszokták, hogy az utolsó allegro uniszónóval és fortéval kezdődjék, ehhez úgy ragaszkodnak, mintha benne volna a tízparancsolatban. Ő, Wolfgang, pimaszságból csak azért is piano kezdte az utolsó tételt, igaz, hogy csak nyolc taktuson át: de ez a pár pillanat is elég volt ezeknek a divatraboknak, hogy pisszegjenek és susogjanak. Ha még *egy* taktussal tovább tart a hegedű-piano: kifütyülik. Viszont a nyolcadik taktus után rögtön jött a forte, és kitört a tapsvihar. „Erre eszel még egy fagylaltot – mondta Wolfgang –, de meg kell ígérned, hogy nem iszol többet ebből a lábvízből."

A mamának idővel ki kellett mennie. „Ez a kálvária. Ilyen dolgok" – mondta nekem Wolfgang lírikusan és józanul – „végignézni, amint félénk anyámat nem akarják a hahotázó szajhák kiengedni, székeket löknek elébe, csúfolják. Nem hiszem, hogy a szerelem, a vallás, a zene valaha is olyan mély indulatokat váltott volna ki belőlem, mint anyám tíz-tizenöt lépése az asztaltól a bolt egy hátsó ajtajáig".

Utána hazakísérte az anyját. Közben a mama állandóan arról beszélt, hogy Wolfgangot becsapták, a málna olcsóbb, mint a csokoládé, és nem hat volt, hanem csak öt; mikor látta, hogy ezzel idegesíti Wolfgangot, gyáván azt mondta: – „Nem fontos, Wolferl, nem fontos, csak tudod, azért, hogy máskor... máskor azért vigyázz." Mikor a kapuban elváltak, hogy a mama odafent lepihenjen, Wolfgang meg Grimm báró barátnőjéhez, Madame d'Epinay-hez menjen – anyika nemcsak mutogatott a táskájára, hanem számtalan csomóval összekötözött zsebkendőjét is gyermekes kacérsággal kihúzta: „Van még elég pénz nálad? Nehogy zavarba legyél, és ha későn jössz el, gyalog vágj neki az útnak." Wolfgang az újgazdagok pöffeszkedő mozdulatait utánozva, előbb a jobb, majd a bal zsebére vágott és még a harmadik saroknál is csókokat hintve visszafelé, elindult Madame d'Epinay palotája irányába.

Ott sem volt sokkal finomabb társaság, mint a cukrászdában.

Persze, a legújabb chronique scandaleuse-t, a napi botránykrónikát tárgyalták. Meghalt az öreg Soubise herceg, aki egyszerre két fiatal szeretőt tartott; Jeanette és Lucienne olyan kosztümökben jelent meg a temetésen, mint két királynő, de a ruhakölcsönző már ott állt mögöttük a ravatalnál, hogy a szertartás után a szomszéd szobában azonnal levegye róluk a csillogó gyászruhát. Soubise herceg egy garast sem hagyott rájuk, a két hölgynek nem volt egy sou sem a zsebében, este már ott sétálgattak az opera előcsarnokában, hogy legalább a vacsorapénzt megkeressék... Holnap okvetlenül el fognak menni Dufayelle abbé csillagászati megfigyelőjébe – ha Wolfgang nem jön, elverik –, mert az abbé felfedezte az égbolton a tisztítóhelyet: a Sorbonne ezek után egész más hangon fog beszélni a protestánsokkal... Sainte Amaranthe báró nem kapta meg a jogot őfelségétől, hogy házinyulakat tenyésszen courville-i kastélyában: erre a báró frígiai piros sapkában betört Mlle Flire, a legújabb királyi szerető öltözőjébe és két felvonás között pisztollyal kényszerítette szerelemre; őfelsége közben a páholyban türelmetlenül várta a második felvonást. A forradalmár báró megesküdött, hogy ha Mlle Flire ma éjjel nem mondja el őfelségének a késés okát: megöli.

Mikor Wolfgang a zongorához ült, hogy az A-dúr szonáta törökös zárótételét eljátssza: „A propos – szaladt hozzá Madame d'Epinay –, mikor itt volt egy hete vendégségben egy nápolyi kasztrált énekes, a kancellár óriási összegeket ajánlott fel neki, hogy a szultánnak küldhesse ajándékba szeráj-őrnek, a király is el volt ragadtatva a gondolattól."

Az anekdoták mind csípősebbek lettek, Wolfgang mindenféle memorizáló fogásokkal próbálta megjegyezni őket. Alig várta, hogy a Bäslenek mind megírhassa. Valóban késő éjjel búcsúzott a társaságtól, sokat táncolt, sokat udvarolt – naivitás volna ebben Aloysiához való hűtlenséget látni –, utána egy ideig gyalog ment, jólesett a hűvös fasorokban egyedül és újra lepergetni tarka benyomásait az estélyről.

Mikor aztán odahaza belépett a nyomorult kis szobába és gyertyát gyújtott, döbbenettel látta, hogy az ágy üres, anyja nincs sehol. Kifutott a lépcsőházba – hol merjen csöngetni éjjel egy órakor? Szemben laktak Leclerc-ék, egy gazdag kereskedő családja; fösvénységből éltek ebben az ócska házban. Meghúzta a zsinórt háromszor-négyszer is, de mindig azt hitte, hogy még csak először; izgatottságában elfelejtette, csöngetett-e vagy sem? Az álmos és mogorva Leclerc le is hordta, mit gondol, süket-e? – utána pedig meglehe-

tős utálattal elmondta, hogy Madame Mozár az este rosszul lett, hányt, láza volt, félt egyedül, úgyhogy bekopogott hozzájuk, sajnos, nem tudták vendégül látni, mert kisgyerek van a háznál és a különböző váladékok esetleg ragályosak – Madame Mozár a *123/b* alatt van, ott keresse.

7

Wolfgang tele volt lelkiismeretfurdalással: míg ő kurtizánokkal mulatott, anyja egyedül gyötrődött ebben az iszonyatos szobában, egyedül öltözködött, mikor alig állt a lábán, pedig cipőfűzőjét bizonyára az utolsó lyukig befűzte, és pongyoláját az utolsó gombig begombolta, mert szégyellte a rendetlenséget idegenek előtt. Milyen rosszul lehetett, ha már idegenekhez kellett becsöngetnie! A bűntudat és aggódás világosságában Wolfgang képzelete sokkal jobban látott minden részletet, mintha valóban tanúja lett volna anyja keserves küszködésének. Megtalálta-e a gyertyát? Mikor a cipőért lehajolt, nem volt-e vértolulása? És egész biztosan legnagyobb szenvedése az volt, hogy mikor Wolfgang egyszer kicsit jókedvű, akkor ezzel a nyomorult betegséggel azt is tönkreteszi.

A *123/b* ajtó mellett nem volt csengőzsinór, zörgetni kellett. Wolfgang csodálkozott, mikor a gyertyafényben meglátta saját kezét: annyira anyja helyzetébe képzelte magát, hogy meglepetés volt számára, szinte bűnös tiszteletlenség, hogy ő még ő és nem az anyja. Pontosan tudta anyja érzéseinek és gondolatainak minden árnyalatát, mikor a két ajtó előtt álldogált. Roskadozva, hangosan mondta, első személyben, azokat a szavakat, melyeket anyja ejtett ki a száján, a két ajtó között botorkálva. Tudta, hogy anyja minden erejét arra gyűjtötte, hogy „férfiasan" tűrje a szomszédok valószínű közönyét és durvaságát. Miért is van ő, Wolfgang a világon, ha anyja csak őrá tud gondolni, és ez a gondolat: szenvedés? Elég határozottan és derűsen mesélte a cukrászdában a D-dúr szimfónia sikerét? Nem kellett volna még nagyobb örömet okoznia vele?

A *123/b* alatti szoba éppolyan nyomorult volt, mint az övé. Anyja egy díványon feküdt, ijesztően idegen paplanokkal letakarva. Ébren volt, párnákkal feltámasztották, mellette egy rongygyal fedett éjjeliedény. Anyja folyton csak arról beszélt, hogy terhére van a szomszédoknak, de azok olyan kedvesek, igazán olyan jók hozzá, most már jobban is érzi magát, Wolfgang feküdjék le, ugye jól mulatott? Madame d'Épinaynél is kedves emberek voltak? A papuskának nem kell megírni, hogy gyengélkedik. Mikor egy

macska a takarójára futott, nevetve mondta, hogy ha a háziak megengedik, Wolfgang ezt a dögöt vigye magával, mindig a képére akar mászni, nem talált jobb társaságot magának?

Wolfgang próbált egy kicsit mókázni a szukával, forgatta a levegőben, de nem sokáig, mert borzasztó félelem vett erőt rajta. Mikor egyedül visszament a szobájába, utálattal nézett magára a tükörben:

„Örülök, hogy egyedül lehetek, örülök. Nem tudom látni anyám szenvedését. Nem vagyok a legaljasabb, legönzőbb állat a világon?" És mikor zokogva simogatta az összegyűrt párnákat, melyeknek formájából csak úgy áradt a betegség, ismét hideg önváddal mondta: „persze, ez könnyű, a cihákat végigbőgni, de az éjjelit a szomszédasszony viszi az udvarra". Arra gondolt, időnként majd átnéz az anyjához, de eszébe jutott, hogy nem kérte el a kulcsot a szomszédoktól, és nem meri őket újabb kopogással zavarni; anyjának is bizonyára jót tesz, ha el tud aludni. „Mennyi jó kifogás, hogy ne kelljen átmennem."

Érdekes, hogy az a vigasztaló gondolat eszébe sem jutott, hogy csak múló rosszullétről van szó, anyja elrontotta a gyomrát a sok pancsolt fagylalttal és állott kanális-vízzel. Nem. Ha beteg: meghal. Anyja még sose mondta, hogy „nagyon rosszul vagyok". Ez a mondat a végső búcsú. És meg kell halnia, hogy én jobban szenvedjek. Megint önző vagyok: azt képzelem, Isten azért öli meg anyámat, hogy engem tegyen a sírig meddő vezeklővé.

Reggel beállított Heina, a királyi könnyű lovastestőrség trombitása; egyetlen barátjuk, aki mostanában feljárt hozzájuk. Fütyült, énekelt, trombitált. Mikor Wolfgang felébredt mély álmából, úgy érezte, mintha már rég meghalt volna, és csak ördögi tréfa, hogy tovább kell játszania az élő Amadeust. Heina nagyon derék fiú volt, mint a rossz gyerek kért bocsánatot a lépcsőházi ramazuriért, és szinte oltár előtti szerénységgel ment át Wolfganggal a szomszédokhoz. Madame Mozár mindjárt le is hordta Heinát, mért vág ilyen kenetteljes pofákat, csak nem gyászindulót akar neki trombitálni? Wolfgang és Heina, mint a kiéhezett kutyák kaptak anyika mókás hangján. Heina minden kabarézó képességét összeszedve előadta, hogy ő éjjel rosszul volt, csak nem merte Wolferlnek bevallani, hogy ugyanis könyörgő istentisztelet lesz a versailles-i kápolnában, hogy a királynőnek könnyű szülése legyen: mikor az udvari nép kivonul a templomból, a könnyű lovasság zenével fogadja őket, ő is lovon fog trombitálni, szóló szerepe is van, ha ugyan a paci nem fog belenyeríteni.

A mama megígérte, hogy okvetlenül elmegy. Folyton Wolfgang ruháját simogatta; szidta, mért feküdt le ruhástól? Nem is igaz, hogy ő éjjel rosszul volt, csak nem merte Wolferlnek bevallani. hogy este elszökött egy „petit-souper"-ra – így hívták finoman a lazaerkölcsű hölgyek esti találkáit. Ha a próbának vége van, Heina okvetlenül jöjjön vissza, mert a „petit souper"-n nagyon pajzán gondolatai támadtak, egy percig sem tud udvarló nélkül maradni, ez a mafla Amadeus Chrysostomus meg semmire sem használható.

Mikor Heina elment, Wolfgang kétségbeesett, hogy ő nem tudja így mulattatni a mamáját. Félelme és szomorúsága még csak fokozódott, mikor megtudta, hogy a szomszédok még ma vidékre utaznak, úgyhogy nem lesz a házban senki, aki anyjának és neki segítsen. Heina a lépcsőházban még lelkére kötötte Wolfgangnak, hogy „orvost, orvost" – de Madame Mozár csak azt felelte: „sodrófa a fenekükre".

Wolfgang visszakísérte anyját saját szobájába. Előbb ötvenszer ki kellett szaladnia a folyosóra, körülnézni, nem járkálnak-e ronda szomszédok odakünn, akik meglátják, hogy a Madame beteg, bottal jár és a hányástól barnafoltos a „nachtréklije". Végre hazaértek a *123/b*-ből. Wolfgang érezte, hogy anyika lábai gyengék és legszívesebben minden pillanatban leült volna a földre, hogy soha többé fel ne keljen; a tengeribetegek szeretnének így örökre pihenni.

8

Wolfgangnak hajnaltól estig dolga volt, úgyhogy előbb elszaladt a bolond Margot-hoz, aki a szemben levő kocsmában szokott takarítani. Megkérdezte, ráér-e ma estig az anyja mellett maradni? Wolfgang olyan összeget ajánlott fel neki, amiért a királynő is kitakarítaná a Notre Dame-ot. Mikor Margot ráállt a dologra, Wolfgang a kocsmában egy szerelmes levelet írt az anyjának, alig volt helye, mert a székek még mind felfordítva az asztalon álltak; ezt a levelet odaadta Margot-nak, vigye fel az anyjának, neki már nincs ideje búcsúzni (lett volna...). Zongoraóra, hárfaóra, orgonaóra, kihallgatás, balettlecke, pénteki áldozás – s azzal beletöltött a mosogató Margot-ba egy jó kupica Aqua vitae-t és elszaladt.

Margot lehetett vagy ötven éves. Tele pletykával, rémhírekkel, vallásos babonákkal; lopott, rágalmazott, imádta a gyerekeket és már régóta szerette volna kivenni azt a szobát, ahol Wolfgangék

laktak, hogy lányai ott bonyolítsák le szende kis afférjeiket; Madame Mozár betegsége kitűnő alkalom volt a szimatolásra.

Mikor beállított a Madame-hoz: toronyra való kocsmai asztalkendő és egy vasalódeszka volt nála. Mialatt társalgott Frau Mozarttal, szorgalmasan vasalt: néha abból a vízből, mellyel az abroszokat hintette meg, Mozartné arcára is fröcskölt, hogy hűsítse. Margot beszélt, beszélt, beszélt. Kíméletlenül és tapintatlanul. A mamát halálra fárasztotta, különösen azzal, hogy százával kellett elhessegetnie azokat a sötét gondolatokat, melyeket Margot szemérmetlen vagy kísérteties pletykái ébresztettek benne. Később Margot arról beszélt, hogy Wolfgang milyen kitűnő táncos, és milyen kedves ember. múltkor a legelőkelőbb társasággal botlottak be a kocsmába, hogy a megunt parfőmszag helyett egy kis lábszaggal izgassák fásult idegeiket, és Wolfgang először őt kérte fel táncra, a boglyakontyos Margot-t, nem szégyellt vele táncolni, igazi úriember.

Frau Mozartnak hevesen vert a szíve: ezt Wolfgang nem is mesélte. Vajon merre mindenfele járkálhat Wolfgang, amiről ő nem tud? Rögtön hányingert érzett, az éjjeli is kellett. Wolfgang keserű és dacos hittel magyarázta egyszer nekem – önnek is említettem már –, hogy a szeretet és szerelem nem lírai sóhaj, nem imádság és virágcsokrokkal cifrázott epedés, hanem az, ami az ő anyja volt – hányás, megvadult belek, csuklás, hidegrázás a gyilkos aggodalomtól: csak az szeret, aki beledöglik, a többi lelki cukrosvíz.

De ha megtiltja Wolfgangnak a társaságbajárást, talán a legbefolyásosabb emberek ismeretségétől fosztja meg a fiát? Frau Mozart először óvatosan, gyerekes gyávasággal, később már eszelős csökönyösséggel mondta Margot-nak, hogy szeretne kórházba menni. Dehogy bízik ő a francia méregkeverőkben, de akkor mégse lenne a fia és a szomszédok terhére, Wolferl szabadon élhetne és nyugodtan dolgozhatna. Erről Margot a maga kíméletlen, vaskos és tapintatlan módján lebeszélte a Madame-ot. Szörnyű történeteket mesélt a hospitálokról, tele vannak összefogdosott vén ringyókkal, lecsúszott sarlatánokkal, vallási rögeszméktől gyötört apácákkal, ott csak elpusztulni lehet. Ha a fia egyszer meglátná ezeket a leprásoknak való toloncházakat, abban a pillanatban úgyis visszahozná. De ha kórházba nem is megy, eret okvetlenül vágasson. Frau Mozart ettől is irtózott, itt, Párizsban, de mikor délben kezdett ismét rosszul lenni és a hirtelen gyengeségtől teljesen akarattalan lett, lázas kábulatában beleegyezett.

Margot-nak volt egy öreg lovagja, vörös hajú, padlizsánorrú bábszínházi figura, a Bastille nyugdíjazott borbélya – ezt hívatta el.

Frau Mozart – aki régen olyan gyakorlatias, kedélyesen-kicsinyes üzletasszony volt – most előre akart fizetni, hogy az érvágó borbély hamarabb jöjjön, és mire Wolfgang hazaérkezik, sokkal jobban érezze magát. Nem volt ereje táskájába nyúlni pénzért, Margot kotorászott benne, annyit vett ki belőle, amennyit akart, persze porhintésképpen fél óráig forgatott két ócska ezüstpénzt a kábult Madame orra előtt, hogy „csak ennyit vettem el".

Margot épp indulni akart, mikor Wolfgang kifulladva hazaérkezett. Wolfgang mindjárt tudta, hogy komolyra fordult a dolog, mert mikor meg akarta csókolni anyját, Frau Mozart bágyadtan elfordította fejét, és azt suttogta: „ne csókolj meg". Félt, hogy fia megkapja a betegséget, azonkívül megérezte Wolfgang leheletében a szesz szagát. Wolfgang el akarta kísérni Margot-t, mert félt kettesben maradni az anyjával, de a cseléd azt mondta: inkább menjen le a kocsmába, hozzon két vagy három levesestányért, amibe majd a vért önteti a „doktor" – Wolfgangék lakásában nem voltak efféle háztartási holmik. A kocsmáros csak úgy volt hajlandó tányért kölcsönözni, ha Wolfgang étellel tetézve vásárolja meg őket –, „ez vendéglő, nem kórház", különben is olyan gombás felfújtja és borjúhaséja van, hogy a király sem eszik különbet. Wolfgang fogta a két készételes tányért, fizetett érte, mintha négy lett volna, és könyökével nyitogatva, zárogatva az ajtókat, felvitte a gőzölgő ennivalót. A lépcsőházban minden küszöbről újabb és újabb macskák szegődtek hozzá; gondolta, egész jó, azokkal fogja megzabáltatni a királyi fogásokat, hogy anyja vére a tányérokba férjen. Mikor Wolfgang belépett a szobába, anyika a fűszeres szagokra félig kinyitotta a szemét, és kérte Wolfgangot, egyék, egyék, egyék, ne csak igyék: ő is, a mama, szívesen eszik belőle. Mikor az első falatot szájába vette, szinte énekelve mondta: „milyen finom, Wolferl, egyél, egyél, egyél" –, de alighogy lenyelte a gombát, máris visszacsordult kék ingére. Wolfgang a zsebkendőjével törölte le, anyja összeszidta, mért ezt a gála-csipkekendőt maszatolta be?

Ekkor érkezett meg a borbély Margot-val, a mama félig öntudatlanul intett Wolfgangnak, hogy kínálja meg a „doktor urat": az rögtön le is ült egy lócára Margot-val és versenyt csámcsogva bekebelezték a gombát meg a borjút. „Erő kell a finom műtétekhez" – magyarázta a börtön nyugalmazott Figarója, megtörölte a száját meg a kezét és egy százrekeszes, hosszú és szétgöngyölhető bőrtokból elővette szerszámait.

Az érvágás után anyja valamivel jobban érezte magát. Mikor a két tányért a borbély kivitte, Wolfgang úgy érezte, hogy tisztelet-

ből el kellene kísérnie, de aztán anyjánál maradt. Mikor Margot a barátjával eltávozott: Wolfgang fizetett nekik; Margot egy szóval sem mondta, hogy anyja már adott pénzt.

Éjjel Frau Mozartnak szinte percenként ki kellett mennie. A szomszédban vendégség volt, úgyhogy a folyosó végében levő helyiség jóformán állandóan zárva; Wolfgang lidércnyomásos álmaiban, hosszú évek múlva is, megjelent az otromba betűkkel ékes pappendekli tábla – „Occupé", foglalt.

Erre elrohant egy muzsikus barátjához, ez a zenész öreg édesanyjával lakott, úgyhogy Wolfgangnak nem kellett szégyellnie magát és egy ágytálat kért kölcsön. Közben vagy három kocsmába is beugrott, hogy erőt merítsen; a vendégek a zsákba csavart tárgyról azt hitték: mandolin és mindenáron azt akarták, hogy Wolfgang játsszék rajta.

9

Másnap reggel természetesen ágyban maradt anyika; oly kedvesen mondta, önmaga és fia megnyugtatására, mintha csak futó indiszpozícióról lett volna szó: „ma talán inkább ágyban maradnék".

Wolfgang leszaladt a patikába, hogy olyan port hozzon, amilyent Salzburgban használtak, jó volt az asztmának, gyomorbajnak, csúznak, mindennek. De hát a francia patikusok nem ismerték ezt a port, akárhogy is magyarázta nekik – „epilepticus? antispasmodicus?" – hírét sem hallották. A patikában, mint valami szalonban, szokás szerint doktorok üldögéltek és beszélgettek –, mikor meghallották Wolfgangtól, hogy miről van szó, az egyik fáradt és közönyös tárgyilagossággal a Mesmer módszerét, a delejezést ajánlotta, persze az a hipnotizőr vagy mi az isten, akit ajánlhatna, egyszerűen megfizethetetlen. A másik orvos tagja volt a Marie Antoinette terhességét istápoló udvari medikus tanácsnak és arról tartott előadást, hogy tulajdonképpen az egész orvostudománynak csak magzattannal kellene foglalkoznia; ott, a kilenc hónapban dől el minden. Végül egy sápadt orvostanhallgató az imádkozást ajánlotta éjjel-nappal, és mikor Wolfgang nem a megfelelő udvariassággal köszönte meg a küszöbön a megváltó tanácsokat, a fiatalember színpadias sajnálattal állapította meg: „Mozart jellegzetesen protestáns alkat".

Mikor üres kézzel érkezett vissza anyjához, azt hitte ott találja már Heinát, a trombitást, de az egész nap nem jelentkezett. Wolfgang nem ment sehová; hiába beszélt anyjához: megsüketült. Pedig Wolfgangot ismét egy csomó helyen várták – Le Gros, a koncert-

rendező, akivel újabb szimfónia megírásáról kellett volna tárgyalnia; állítólag Bach megérkezett Londonból; Noverre ma várt levelet champagne-i barátjától a Nagy Sándor-opera ügyében; Grimm bárónál római heréltek randevúztak; Madame d'Epinay-nál zongorázni kellett. És senki sem érdeklődött: mért nem jön? Azt hitte, lakájok és levelek váltogatják majd egymást – legalább anyja látja, mennyire keresett ember. De úgy látszik könnyen nélkülözték.

A nap imádkozással telt el. Mikor estefelé pár pillanatra kiment a levegőre, a házmester azt mondta, levele van, már napok óta náluk hever, de a felesége eldugta, gondolta, hátha valami kellemetlen dolog van benne és nem akarta, hogy Monsieur Mozár ezekben a nehéz napokban még jobban elkeseredjék. Most már nem merik tovább visszatartani a levelet, tessék. Arról volt szó benne – apja írta –, hogy „die liebe Weberin", Aloysia, a müncheni operában énekel. Wolfgang a sötét lépcsőházban olvasta, erősen kihajolva egy ablaknál, hogy az udvari lámpa és a hold fénye a papirosra essék. Az imádsággal töltött nap után Wolfgang most képzeletben úgy fordult az Istenhez, mintha az kedves, komisz gyerek volna vagy szeszélyes kismacska, akit időnként meg kell dorgálni: „Ragaszkodsz, úgy látom, bon Dieu, régi Hiób-módszereidhez, a legkonzervatívabb módon, még ebben a rebellis illatú Párizsban is és egyik csapást küldöd a másik után. Te dolgod" – s azzal benyitott anyja szobájába.

Anyja nagyon rosszul volt és azt kérdezte: nem kellene-e orvost hívni mégis, nem ő miatta, hanem hogy Leopold ne csináljon majd kavált, ha odahaza elmesélik ezt a dolgot.

Wolfgang attól a balerinától, aki oly kézzelfoghatóan magyarázta, hogy unja a pásztorkosztümös combmutogatást és tragikus hősnő szeretne lenni – ettől a balerinától tudta, hogy a tánckar orvosa német ember. Elhatározta, hogy azonnal felkeresi. Előbb persze hetvenhét felé kellett rohangálnia, míg megtudta a címét; hajnalodott, mire megtalálta az orvost. Hetvenéves öregúr volt, Wolfgang teljesen felöltözve találta és legnagyobb meglepetésére nem látott mást óriási íróasztalán, mint bábszínházi marionetteket. A doktor a kocsiban elmagyarázta, hogy megundorodott a táncosnők gyógyításától, a balettkar közönséges leánykereskedelmi raktár, betegségük a szerelem betegsége – pár hete felmentését kérte és azóta sérült babákat gyógyít, ragasztóval és cérnával. A babák sokkal erkölcsösebbek és kedvesebb páciensek az eleven embereknél és ezeknél legalább látja a gyógykezelés eredményét.

Az öreg doktor megkérte Wolfgangot, hogy míg megvizsgálja

az anyját, tegyen egy kis sétát a ház előtt. Míg Wolfgang odalent volt, a „liebe Weberin"-ről szóló levelet morzsolgatva zsebében, Frau Mozart csak a fiáról panaszkodott a német orvosnak: félt, halálosan félt, hogy Wolfgang elzüllik Párizsban, Wolfgangnak nincs egyetlen komoly barátja sem, „nincs még egy ilyen árva a világon". Szeretne meghalni, hogy Wolfgang nyugodtan dolgozhassék, de attól fél, hogy fia bánata és a rossz társaság elpusztítja gyermekét, úgyhogy mit gondol Herr Doktor, nem okosabb-e mégis meggyógyulni?

Mikor Wolfgang feljött, látta, hogy a vén marionette-felcser a legnagyobb gyöngédséggel segíti fel anyjának a kék „nachtrékli"-t, reszkető kezekkel gombolgatja a gyöngyházgombokat és kedélyes hangon magyarázza: „Madame-nak élesebb a füle, mint egy vadászkutyáé". A doktor rebarbarát rendelt, poralakban: borban kell bevenni. Mikor Wolfgang naivan megkérdezte, hogy a bor nem fogja-e még magasabbra verni a lázat, az orvos szelíden leintette és csak arra kérte, hogy vizet semmi esetre se adjon az anyjának.

Wolfgang az orvossal együtt ment le a kocsmába borért, egy kicsit el is beszélgettek, Wolfgang halkan és az asztalkendő alatt összekulcsolt kézzel arra kérte a németet, hogy „azért édesanyját ne kezelje marionette-ként". Közben arról is beszélt, milyen jó lenne, ha sok hercegi ismerőse közül egyet rá tudna beszélni: jöjjön el látogatóba hozzájuk, hadd lássa az anyja, milyen magasrangú barátai vannak – talán egyszerre meggyógyulna az örömtől. Az orvos nem ajánlotta, Wolfgang csak tetézné fájdalmait, a herceg úgyse jönne, és ha véletlenül mégis: ezek az emberek olyanok, hogy látva Mozarték nyomorult lakását, soha többé szóba se állnának vele, még ha az atyaúristentől volna is szerződése, hogy az utolsó ítélet zenei rezsisszőrje legyen. Az orvos maga volt a nyájasság és kedvesség, pénzt semmi körülmények között sem akart elfogadni, de azért ígéretét, hogy másnap okvetlenül eljön, mégsem tartotta be.

10

Mikor huszonhatodikán megjelent, közölte Wolfganggal, hogy nincs remény. Alighogy az orvos kilépett a folyosóra, rohant fel a lépcsőkön, teljesen kikelve magából a tragikának készülő balerina: a szeretője párbajozott a Champs Elysées-n, megsebesült, a doktor azonnal jöjjön hozzá. Mikor Wolfgang még száz dolgot akart kérdezni, a nő elkezdett rikácsolni és olyan veszett erőszakkal rángatta le a lépcsőkön a doktort, hogy az majdnem lábát törte.

Wolfgang abban a pillanatban Leopold lett: papot kell hívnia. Talál-e németet? Egyetlen barátja Heina, a királyi gárda könnyű lovasságának trombitása. Közben orvosok százai forognak, tanácskoznak, alkémiáznak a gyermekét váró királynő szobáiban – anyjának egy se jut. Vajon azt fogja-e írni Leopoldnak, hogy Marie Antoinette azt mondta a fakultás első professzorának: „Ön most ne az én hasamat tapogassa szögmérővel, hanem egyenesen menjen Madame Mozarthoz, Rue Grochenet és addig a szemem elé se kerüljön, míg a legnagyobb zenei szellem édesanyját meg nem gyógyította." Ezt írja haza? Úgy, ahogy egyszer apja azt mesélte, hogy Ilona-napkor a legelőkelőbb társaság középpontja volt, pedig az utcagyerekek sárral dobálták a hintó farán a lakájok között?

Míg Wolfgang elindult Heina keresésére, Margot maradt eszméletlen édesanyjánál; Wolfgang szégyellte Margot előtt bezárni a szekrényt, de erre megint megjelent előtte apja képe, erőt vett magán és ezer bocsánatkérés kíséretében bezárta. Mikor látta, hogy a cseléd mégis megsértődött, kezébe nyomta a szekrénykulcsot, nehogy anyján töltse ki haragját.

Heina nem volt odahaza, szerencsére a szomszéd cselédlány tudta, hogy valami grófhoz ment házihangversenyre. A kis szobalány ünneplőben volt, képéről stráfokban csurgott a festék, alig látott a zokogástól – képes lett volna órákig panaszkodni Wolfgangnak, hogy Heina itt hagyta őt a faképnél és inkább koncertbe ment. Wolfgang pontosan figyelje meg a nőket a grófnál és ha százan volnának is, írja majd le őket sorba, hogy kikaparhassa a szemüket.

Wolfgangnál alig volt pénz, úgyhogy gyalog rohant végig a Chaussée d'Antinen, annak a végében lakott a gróf. Félrelökte az ácsorgó lakájokat, bement a koncertterembe, lábujjhegyen és lélegzetét is visszatartva, szinte négykézláb, csak hogy ne zavarja a hallgatóságot. De a műértő közönségnek, mely fennhangon vitatkozott erről-arról, úgyhogy az utcára is kihallatszott, ez mind kevés volt, durva kiszólásokkal szidták Wolfgangot, zavarja a koncertet. Akik megismerték, élesen szemébe vágták, hogy nagyon nemtelen a bosszú Wolfgang részéről, ha így akarja tönkretenni az előadóművész sikerét.

Wolfgang végre megtalálta Heinát és kihívta a teraszra. Alattuk művészi grotta, csendes vízzel; a barlang mélyében koromsötétség, csak itt-ott kéklett egy-egy görög szobor, félig a tóba süllyedve; a grotta előtt remegő folyondárok, mintha ezüstös, bomlott hajfürtök vagy szivárványos függöny foszlányai lettek volna: az éj

titkainak idilli és misztikus temploma. Ez is van?... Belülről hegedűkettős szólt, kíséret nélkül, Wolfgang kedvenc párbeszéde.

Mikor Heina azt mondta, hogy ismer egy német papot, Wolfgang olyan boldog volt, hogy még egy kicsit elhallgatta a balkonról a régi olasz zenét és nézte, hogy lopózik be lassan a Holdfény a grotta sötétjébe, hirtelen feketére vágva a féligmerült antik torzók árnyait a vizen. Megbeszélték Heinával: a pap azzal az ürüggyel jön majd Wolfgangékhoz, hogy szeretné Wolfgangot hallani és legújabb szerzeményeiről beszélgetni – így nem lesz feltűnő a látogatás.

Ezek után Heina visszament a társaságba, Wolfgang viszont Grimm báróhoz vágtatott (Heina adott pénzt kocsira), hogy közölje vele rettentő helyzetét és valami kiváló orvost küldjön azonnal anyjához. Grimm báró Madame d'Epinay-nál volt; Wolfgangot egyenesen a hálószobába vezették. A madame gyengélkedett, Wolfgang ágyban találta: királyi trónusok vagy oltárok fölött látott ilyen hatalmas függönyöket, bársonyból vagy rőttes márványból. A bíborsátor homályában óra, olyan cifra mutatókkal, hogy az aranybolyhoktól nem lehetett meglátni, tulajdonképpen mennyit is mutat éppen? A madame „fogadópongyolában": olyan ez, mint egy laza míder, teli harangvirágként csüggedező vagy nyiladozó halványkék máslikkal; keblei ketrecbe szorított hattyúhátak. Ez is van?... Grimm báró feltűnően kegyes és kedélyes hangulatban volt. A madame-mal együtt hangosan szidták Wolfgangot: mért csak most közli velük ezeket a dolgokat? Épp ebben a pillanatban távozott a háziorvosa. Wolfgang azonnal menjen utána, talán még útközben is eléri. Ne bérkocsin kezdjen az üldözéshez, az ő lovai sokkal gyorsabbak; a következő pillanatban Wolfgang máris az utcán volt és vágtatott az orvos után.

Az utcán nem sikerült elérnie, viszont az orvost otthon sem találta: Wolfgang, aki mindig gyöngybetűkkel írt, most bolond szarkalábakkal telefirkálva egy cédulát hagyott az inasnál.

Grimm báró kocsiján ment haza édesanyjához. Nem ismerte meg Wolfgangot, félrebeszélt. A szekrény tárva-nyitva, Margot azt mondta, hogy a Madame egész idő alatt nem volt magánál, a szekrényt azért nyitotta ki, hogy kivegye a legszebb fehérneműt és a legszebb ruhát – valóban az asztalon ott hevertek a csipke-térdgalléros bugyogók, rózsaszín bújtató-szalagokkal díszített ingek és mellkendők: még gőzölögtek a friss vasalástól. Viszont egy pár fekete cipő nem az éjjeliszekrény alatt volt, hanem fenn az asztalkán a gyertya mellett: oly ijesztően, hogy Wolfgang egy percre lehunyta a szemét. Egész természetes erőfeszítéssel (hogy ilyen ellentmondó

kifejezést használják) süketséget kényszerített magára, hogy ne hallja anyika hagymázas beszédeit. „Phantasterey passt nicht zu ihr" – az ilyen bolondozás nem illik mamuskához. Wolfgang biztonságból nem küldte vissza a kocsit Grimm bárónhoz, nagyon okosan: most különleges szüksége volt rá, mert a Heina által ajánlott német pap lakására hajtatott.

Nagyon kedves gazdasszony fogadta, mégpedig azzal, hogy a főtisztelendő úr nincs itthon. Éppen vacsorára készült – azzal kinyitotta az ebédlő ajtaját: odabenn fehér terített asztal borral, kuglóffal (ilyen is van?...), maga a polgári béke – mikor egyszerre csak rájuk csöngetett a lovasgárda trombitása, Monsieur Heina: ott hagyta a grófék házi hangversenyét és idenyargalt, mondván, hogy a tisztelendő úr azonnal menjen Madame Mozárhoz, talán már így is késő.

Wolfgang szíve nagyot dobbant Heina kedvességének hallatára; a gazdasszony nem engedte vissza, míg egy jó nagy pohárral nem ivott a tüzes, aranyszínű borból.

Mikor Grimm báró kocsijából kiugrott a Rue Grochenet numéro 51 előtt, a lépcsőházban csődület, fojtott zsivajgás, minden előszobaajtó nyitva, meg sem ismerte a házat, oly szédítő volt ez a sok „meztelen" idegen lakás és bútor, melyeket most látott először. Anyika ágya üres volt – eddig nem tudta, hogy valami ilyen üres tudjon lenni. Szeme a sárgafoltos lepedőre tapadt, eszébe se jutott anyját másutt keresni. Később látta meg a két fekete cipőt, sarkával feléje, orrával a plafonnak, lenn a földön. Margot öltöztette az anyját, föléje hajolva. Félig suttogva, félig a káromkodó zsákhordók hangján ollót meg cérnát kért az ácsorgó szomszédasszonyoktól. Mikor Wolfgang egy idegen székre ült a folyosón, a kocsmáros, akitől a két tányért hozta, elmesélte, hogy közben itt volt a Grimm báró doktora is meg egy idegen nyelven beszélő abbé: Madame Mozár a haldoklók szentségében részesült – „itt a só" – tette hozzá, és fekete körmével szabályos kúpba söpörte össze a maradékot a vendéglői csészealjon. Mikor az egyik szomszéd vederben meleg vizet hozott, Wolfgang lehúzta ametiszt gyűrűjét, megkérte a vízhordót, adja oda Margot-nak: virrasszon anyjánál. „Ma mère" – magyarázta mentegetőzve valakinek a feltűnő ajándékot, pedig senki sem tette szóvá, csak Leopold spórolásra intő szavai jártak a fejében.

Ezt a történetet Nannerltől hallottam. Viszont, viszont... mikor egy este meglátogattam Leopoldot és az öreg megint arról panaszkodott, hogy fia mennyire elhidegült tőle: előszedte egy fiókból Wolfgangnak azokat a leveleit, melyeket közvetlen anyja halála után írt Párizsból. Elejétől végig elolvastam őket és bevallom, első benyomásom igen kedvezőtlen volt, Wolfgang jellemét illetően. Nem tudom, hogy ezek a levelek valaha is az ön kezébe kerülnek-e, úgyhogy meg kell elégednie szerény és nagyon is feltételes jellegű kommentárjaimmal. Ugyanakkor az is meglehet, hogy engem valami romantikus, érzelmi kilengésekre hajlamos természetnek fog minősíteni, ha kijelentem: engem valóságos döbbenettel töltött el az a részben tárgyilagos, részben kondoleáló recepteket hajtogató modor, mely ezeket a leveleket általában jellemzi.

Nevetséges volna egyik embernek a másik számára előírni, hogyan viselkedjék anyja halálakor, de nevetséges volna csupa megértésből eltitkolnom azt az emberi igényemet Wolfganggal szemben, hogy igenis veszítse el a fejét, őrüljön meg, jajveszékeljen vagy némán megsemmisüljön, essék össze és süketüljön vagy vakuljon meg a kétségbeeséstől. Mondom: ez az én gusztóm, ilyen alkalommal. Persze hogy saját gyász-stílusomat nem erőltethetem Wolfgangra. Igyekeztem mégis megérteni Wolfgang számomra vérfagyasztóan idegen és hideg tónusát: megpróbáltam mindenféle „mentséget" felhozni, lélektani indokokat, még ha ilyesmire Wolfgangnak nem is volna szüksége. A levelek mérlegelését nem egymagam végeztem, sok-sok barátommal vitattam meg a dolgot. Tekintettel arra, hogy engem művészi hatáskeresés nem érdekel, szárazon és hivatalosan felsorolom azokat a feltevéseket, melyek Wolfgang vallásos szólamait, kiegyensúlyozott hűvösségét és a témától való szinte kegyetlen menekülését magyarázhatják.

Mielőtt Wolfgang tollat vett kezébe: mögötte állt anyja haldoklásának borzalmas, kimerítő két hete, amikor is a szenvedés vak mélyébe merülten élt. Utána olyan fáradt és béna volt, a borzalmas alvilági utat annyira „kiélte", hogy csak klisékhez volt ereje. Ne felejtsük el azt sem, hogy Wolfgang zenész, nem pedig író vagy költő: legmélyebb érzéseit zenével fejezte ki, nem a szavak művészetével. Hiszen még költő is ilyen alkalommal tehetetlen szokott lenni a fogalmazást illetően. A szülőket elsősorban – apja jelentette számára: Leopold volt a démon, vele viaskodott a szeretet és gyűlölet végletei között hányódva; hiába volt anyjával a legmele-

gebb, madárfészkes, idilli viszonyban: nem volt olyan ördögi jelentősége, mint apjának. Párizsban káosz vette körül, lármás bizonytalanság, kétségbeesett kapkodás: pénz, szerelem, alkotás ezer hajszája, és még a legmélyebb érzésű embert is a pillanatnyi gondok néha sokkal kizárólagosabban láncolják magukhoz, mint legszentebb indulatai. Feltevéseink között nem feledkezhetünk meg arról, hogy vallásossága esetleg valóban komoly volt: idegeiben, mindennapi gyakorlatában élt a katolicizmus, és így az „Isten akaratában való megnyugvás" nem frázis, nem az érzéketlenség kényelmes álarca és a szívdolgok lerázása, hanem szó szerint veendő élményi igazság.

Hogy én, oboás, egy sírgödör mellett nem tudok megnyugodni a sors felmérhetetlen kegyetlenségében, hogy én a miatyánkot anyám holtteste mellett úgy imádkoztam, hogy *„ne* legyen meg a te akaratod": az talán nem is általános emberi lázadás a végzet értelmetlen szadizmusa ellen, hanem csak a fúvós-céh különcsége és mániája. Sokan persze azt mondták, hogy nekem van „igazam", mikor úgy **érzek, ahogy** érzek, és Wolfgang csak jobb híján és apja kedvéért **mondja a hittani** konvencióhoz tartozó mondatokat. De hogy Wolfgangnál mindez csak kényelmes képmutatás lenne: nem hiszem.

Sokan gondoltunk arra, hogy Wolfgangnak rossz volt a lelkiismerete. Talán sokat mulasztott, gyakorlatban és érzelemben, a sötét két hét alatt: ezért kerüli a témát, ezért ír oly erőltetetten a betegség részleteiről, ezért nem folytatja soha az egyszer már nagynehezen elkezdett betegségtörténetet. Bizonyos művészi, alkotói önzésről sem szabad megfeledkeznünk: nem állhat meg a sírnál, dolgoznia kell, végzete erre sodorja. Vagy tán a szó mindennapi értelmében – nem tudom meglepődik-e? – nem volt „mélyérzésű ember". A szenvedélynek és szenvedésnek az a felsőfoka, mely annyi művének legfeltűnőbb lírai vonása – „zenei szenvedés", és nem a mindennapi **élet dolgaival** kapcsolatos érzelmi megrendültség. Nagyon **fontos azt is** szem előtt tartanunk, hogy mindenekelőtt apját akarta **kímélni**, nemcsak apja, hanem saját alkotónyugalma érdekében is: tehát hisztériás kitörésektől tartózkodnia kellett. És csodálatos-e, ha őrült, hogy vége a kéthetes pokolnak? Nem vagyunk-e mindnyájan ilyen lusták és gyengék? „A halál egyébként is kifejezhetetlen iszonyat, értelmünk, ösztöneink, vágyaink tagadása és abszolút szemenköpése: csak a fatalisztikus megnémulás vagy a vallásos szabványgondolat kísérheti" – jegyezte meg valamelyik barátom. Azonkívül – fentebb már céloztam rá – volt Wolfgangban valami aszkétikus csökönyösség: mindenáron a legtöbbet akarta alkotni, nem tűrte, nem engedte, hogy a sír szája ezt az őrültséggel határos termékeny-

séget elnyelje; tudatosan kényszerítette magát a „gehma weiter"-re, nem maradhat a kétségbeesés és a fájdalom győztesként a porondon. Éppen anyja miatt.

Lehet, hogy ez mind igaz, de én mégis nélkülöztem egy istenvádló jajt – s ezzel máris folytatom adataim közlését.

III

FINALE

I

Mikor Wolfgang hazafelé utaztában Münchenbe érkezett és szíve dobogásánál sokkal halkabban kopogtatott Weberék ajtaján, Weber mama kitörő lelkesedéssel és csöpögő részvéttel fogadta.

Wolfgang egyenesen Aloysiához akart menni, de Frau Weber azt mondta, hogy pár perc türelmet kér, Aloysia épp új színpadi kosztümjét próbálja, hófehér selyem, halványrózsaszín virágokkal, meséljen el mindent édesanyja betegségéről, ilyen szép ruhája még sohasem volt Aloysiának, maga a Kurfürst fizette, milyen boldog, hogy a mannheimi bálon azt ajánlotta, hogy Aloysia látogassa meg Frau Mozartot, különben sose látta volna, bizonyára boldog meglepetés lesz Wolfgang számára, hogy Aloysia nemcsak éneklésben, hanem drámai előadóképességben is óriásit fejlődött, egy Lange nevű zseniális színész a tanítója, most is fent van Aloysiánál, ó, ha tudta volna, hogy ilyen komoly a dolog, küldött volna egy kanalas orvosságot Párizsba és akkor Frau Mozart is itt ülhetne vele, az anyák mindig megértik egymást, igen, Lange fent lehet Aloysiánál ruhapróba közben is, ez színházi dolog, nem bizalmaskodás, bár igazán a legnettebb fickó a világon, Wolfgang is imádni fogja, mindjárt hívja Konstanzát, rengeteg dolgot akar kérdezni Párizsról – azzal máris hívogatta a lányát, mintha valami vásott kis kutyakölyök lett volna, aki a vendégek elől az ágy alá szokott bújni – se vége, se hossza nem volt az édeskés Stancizásnak.

Mikor Wolfgang egyedül maradt, a konyhából veszekedést hallott, nyilván Konstanza utálta, hogy anyja úgy rángatja, mint egy ötéves gyereket, és nem akart bejönni. Abba a szobába, ahol Aloysia öltözködött, belső falépcső vezetett, Wolfgang éppen fel akart rohanni, hogy meglepje Aloysiát, mikor a mama visszajött és erőszakkal egy karosszékbe gyömöszölte vendégét. Óriási tányér befőttet hozott és épp csak hogy kanállal nem tömte Wolfgang szájába. Mikor Wolfgang túlvilági lemondással nézte a falon sorakozó Aloysia-képeket, melyek különböző szerepeiben ábrázolták a „liebe Weberin"-t, Weberné összekulcsolt kezekkel magyarázta, hogy ezt mind Wolfgangnak köszönhetik, mert a „világi protekció" nem számít,

különösen az ő lányánál nem, ellenben a mozarti zene az, ami állandóan ihlette a lányát – azzal megint kiszaladt és Wolfgang még hangosabb veszekedésnek volt fültanúja a vékony falakon keresztül.

Wolfgang fanyar mosollyal az állótükörbe nézett, és eljátszotta a blazírt angol milord szerepét, aki lornyonjával fáradtan nézi egy római képtárban a régi mesterek képeit, ugyanakkor a múzeumi kalauz szavait is utánozta: „itt látható a grosse Weberin mint Armida, itt mint Pulcinella, egyik pillanatról a másikra kertésznő, császárnő, párizsi grizett és bibliai Debóra..."

Már egészen belelendült a magagyötrő komédiázásba, mikor Konstanza rontott a szobába, anyja szitkozódásainak kíséretében: bohócnak pingálva, alul-felül groteszkül szétnyitott, átlátszó pongyolában.

– Tessék! – mondta rikoltozva, és az örömlányok modorát utánozva egy kanapéra vetette magát; csak az egyik végében volt könyöklő és arra támaszkodott, fejét hátravetette, úgyhogy haja bomlottan folyt a támla túlsó oldalára, – tessék! Ezzel talán jó anyám meg lesz elégedve! Szerinte így kell fogadnom önt, mert Herr Mozart szeme a párizsi stílushoz szokott. Jól csinálom? Szóljon nyugodtan, igazíthat rajtam, amit akar, ahhoz aztán igazán hozzá vagyok szokva. Anyám a következetesség nemtője: azt akarja, én főzzek, takarítsak, vásároljak, mossak, vasaljak, de ha váratlanul valakinek az a sikánja, hogy idedugja az orrát, pompadouri díszben fogadjam.

Utána tüntetőleg elhallgatott és szoborrá merevítette magát közönséges csáb-pózában. Wolfgang tréfára fogta a dolgot, dicsérte a családot, hogy itt mindenki ragyogó színpadi talentum, majd kissé kiesve a tréfálkozásból, megkérdezte, hogy ezt a jelenetet is a mama által emlegetett „mozarti zene" ihlette-e?

Ebben a pillanatban Aloysia jelent meg a lépcső felső végén, nyilván hiányos öltözékben, mert egy óriási spanyol selyemkendőt tekert szorosan maga köré. – „Mit szól hozzá? – kérdezte nevetve Wolfgangtól – ugye nem gondolta, hogy Julius Cézár tógájában fog viszontlátni?" – és széles gesztusokkal utánozta a tragédiákban szereplő római hősöket.

Konstanza ingerült hangon kiabált fel Aloysiának: „Elkéstél, Héloise. Mint látod, teljesen meghódítottam Herr Mozartot: a fehér ruhádban előbb jössz az esküvőnkre, mint a színházba. Istenem! Ha egy anya mindenről gondoskodik! Herr Mozart: ön mindig késik – miért nem iszik pertut az anyósával?" – azzal szinte cirkuszi kört

írt le lábaival, talpra ugrott, egy kis üvegszekrényből bort és poharakat vett elő, majd kiszaladt a szobából.

– Bolondok az én leányaim, bolondok – mondta Weberné, majd hozzátette: – De legalább látja, hogy igazat mondtam, Aloysia még mindig neglizsében van.

Wolfgang szerényen megjegyezte – nehogy a fájdalom vagy sértődöttség leghalványabb nyomát is lássák rajta – ő szívesen vár, régi ismerős, nem kell faxnikat csinálni. Viszont a borból bőségesen ivott, megjegyezve, hogy a szereposztást – vő, anyós satöbbi – egyelőre hagyják tisztázatlanul.

Pár perc múlva Aloysia ismét megjelent a magasban, épp oly hanyag öltözékben, csak nagykendő nélkül és lekiáltott: „Herr Mozart, jöjjön fel nyugodtan, ha lent a mama túlságosan igénybe veszi az idegeit. Lange barátunk már nagyon szeretné megismerni."

Weberné még valamit magyarázott, hogy Konstanzának nem ez az igazi arca, nehogy Herr Mozart félreértse – mire Wolfgang játékosan hízelgő mozdulattal tompítva szavai élét, megjegyezte, hogy a világon semmit sem akar érteni vagy nem érteni és felmegy a titokzatos toronyszobába.

Wolfgang élete egyik örök kulisszájával találkozott: a spanyolfallal. A szobában nem látott senkit, az ismeretségére áhítozó Lange úr is nyilván „falakon belül volt" és ott maradt. Úgy látszik volt valami humorérzéke, melyet Wolfgang egyéb körülmények között a legnagyobb mértékben honorált is volna: a fal mögül egyszerre csak egy hosszú bot emelkedett a magasba, végén egy papír-lepedővel, nagy betűkkel barokk üdvözlet állt rajta. „Lange úr kitörő lelkesedéssel köszönti a világ legnagyobb zenészét, de a képe úgy össze van maszatolva, hogy csak szertartásos mosakodás után jelenhet meg Herr Mozart előtt."

Wolfgang nem nagyon értette a zavaros helyzetet. Azt, hogy nem sok keresnivalója van itt, annál inkább. Aloysia a spanyolfal mögül arról beszélt, hogy Wolfgang viselete egészen lehetetlen: hogy lehet piros frakkot vagy miacsudát viselnie fekete gombokkal?

Wolfgang könnyedséget erőltetve válaszolta: Párizsban ez a szokás, ha valaki gyászol. Aloysia súgdolózott Langéval: nyilván valamit Wolfgang anyja haláláról.

Miközben Wolfgang helyet keresett magának – semmiképpen sem akart, még most sem, sértődöttnek látszani – az egyik karosszékben ragyogó spanyol hidalgó-jelmezt talált és rögtön vissza is kiáltotta Aloysiának, hogy ha a gyászgombok nem tetszenek neki, tud ő más színben is megjelenni s azzal kamaszos mohósággal máris

dobálta le magáról a ruhát – anyika látja? – hogy mire Aloysiáék egyszer mégiscsak előbújnak: a színpadi ruhában fogadja őket!

De ezt a játékot is elvették: Aloysia közben kikukucskált, látta, hogy Wolfgang nagyban húzogatja a csípőig érő fehér Don Juan vagy Don Gonzales harisnyákat, úgyhogy nyafogva rákiáltott – „Hosszú lesz, a nyakáig érnek, összegyűri, pedig Monsieur Langénak ma estére abban kell fellépnie. Molière Don Juanját játssza."

– Mi a véleménye a darabról? – kérdezte Lange még mindig a spanyolfal mögül. Hallatszott, ahogy a szappanhab tompán puffog a padlón a viharos mosakodás közben.

– Mindig ellenszenves volt a téma számomra – jegyezte meg Wolfgang. Az egész helyzet iránti legyőzhetetlen ellenszenvét Molière és Don Juan rovására próbálta kifejezni.

– Az pedig nagy disznóság – mondta Aloysia, az öltözködés mozdulataitól és az arca köré tapadt ruhadaraboktól fojtott hangon – mert a papa egyszer egy gyönyörű Molière-kiadást ajándékozott önnek. Mondta is, miért jajgat mindig ez a Wolfgang arról, hogy egyik szövegkönyv pocsékabb, mint a másik, miközben ott áll íróasztalán csillogó aranykötésben Molière összes színdarabja?

Lange afelől érdeklődött – most már a törülközés szuszogásával szakítva meg szavait – hogy hallott-e Vogler apát készülő Hamlet-zenéjéről? Wolfgang nem hallott róla. Lange csodálatosnak találta konzseniális művészeknek ezt a szerencsés találkozását. Wolfgang véleménye tökéletesen egyezett a színész véleményével.

Végre előjöttek: Aloysia fehér selyemben, Lange ingujjban, lebernyeges ujakkal, omló csipkékkel. A kézfogás a lehető legbarátságosabb volt; Aloysia nem mozdult a tükörtől, és csak visszavert mosolyait küldte Wolfgang felé, hátat fordítva vendégének. Őszinte örömét fejezte ki, hogy Wolfgang és Lange megismerkedtek egymással, ilyen halálesetek és hasonlók alkalmával az ember rendszerint olyan árvának szokta érezni magát és Langéval rengeteg beszélnivalója lesz Wolfgangnak „művészi dolgokról". Mielőtt Wolfgang elmenne, okvetlenül hallgasson meg egy részletet Lange Don Juan-előadásából: így még nem játszott senki Münchenben. Bécsben is óriási híre van, lehet, hogy hamarosan odaszerződik.

Wolfgang végighallgatta a jelenetet, valóban nagyon jónak találta, őszintén gratulált. Mikor elköszönt, Lange kísérte le – Konstanza az anyjával veszekedett a konyhában – a lépcsőházban a színész őszinte részvétét fejezte ki Wolfgangnak. Odafent nagyon pojácás volt a hangulat, azért várt erre a csendes pillanatra. Wolfgang nagyon hálás volt a valóban jóleső tapintatért.

Utána egy ideig összevissza szaladgált a városban; sötét humorral kérdezgette, félig hangosan, a járókelők érthető csodálkozására, hogy hol is kössön ki tulajdonképpen? Ha nyitott templomkapuból viaszos-penészes, hideg lehelet csapta meg az arcát: az Istent kérdezte, ő-e a hivatalos „kompanyon" ilyen lelki zavaroknál? Ha kocsmai lármát hallott, hangosan aposztrofálta Bacchust, francia vígoperák stílusában; talán te vagy a mindentudó doktor? – de épp olyan kevés bizalma volt a mámorhoz, mint az imádsághoz. Patika előtt egyenesen felkacagott, megfricskázva Eszkulápiusz antik orrát a címtáblán: „Na öreg, hol a recepted?" Mikor csinos lányok rajban jöttek ki a Residenz-parkból, gúnyosan hüledezett pajzán tervein: „ejnye, ejnye, Wolferl, hogy gondolhatsz olyasmire, hogy csatlakozzál hozzájuk, mikor nincs nálad Leopold-féle ajánlólevél, A/II. jelzéssel?" És mikor az opera plakátját olvasta, arra gondolt, hogy testét-lelkét felajánlja sírig és még síron túl is a salzburgi érseknek: ott a helye, a tékozló fiú hazatért – mit keresne tovább a nagyvilágban?

Végül is holtfáradtan egy padra vetette magát és végtelen hosszú levelet írt kottapapírra a Bäslének; tréfából a betűket szigorúan a vonalozás közé szorította. Először a szokott disznókodó hangot erőltette, és éppen mert nem volt természetes, olyan közönséges volt, hogy maga is megrémült tőle. Hogy szalonosabb és irodalmiasabb legyen a dolog, előhúzott a zsebéből egy régi francia regényt, melyet úti olvasmánynak dugott valaki a zsebébe: gondolta, egy pár szép francia idézet kissé megparfőmözi a drasztikus tréfákat.

Terrasson „Szétosz" című szabadkőműves regénye volt.

Persze a szalonhangot is a szójátékokkal kezdte, ősi szokás szerint – itt ülök a teraszon, hogy valaki szétosszon, ó, édes Bäsle, tanulj meg sürgősen és tökéletesen franciául, hogy ilyen csodálatos és misztikus rémregényeket olvashass, mint ez. Igaz, hogy a Gebler bácsi színdarabja is valami ilyesmi. Ismered? Egy száműzött királyról szól, egyiptomi fáraóról, mindenki azt hiszi, hogy meghalt, pedig álnéven főpap a Nap templomában. Maga a jóság, bölcsesség, az őstermészet legnagyobb tudósa; udvarában él a szépséges Tharsis, legédesebb leánya, anélkül hogy tudná, hogy ez a szépséges, jóságos hölgy a gyermeke. A gyermek szerelmes és a Napisten papja mindent elkövet, hogy Tharsis szerelme boldog legyen, de közben mindenféle romantikus szamárság történik, amin az ember a misztikus hókuszpókuszokkal együtt halálra nevetheti magát, bár à-propos szerelem, hogy állsz ezzel a dologgal drága Maxima Kloékám –

ért-e már csalódás, nagy, rettenetes csalódás, szellős sírgödrök és szimfónia-tolvaj kalmárok között, nagyon tanulságos dolog, igazán ajánlhatom, Párizs, Szent Eusztákiusz templomának temetője. Érezted már azt, hogy árva vagy? Hogy nincs anyád, nincs szeretőd, nincs senkid? Okvetlenül próbáld ki, nem is tudod, milyen csiklandós érzés, mikor az ember tudja, ha most nagybeteg lenne, senki se ápolná, ha most meghalna, senki se siratná. Mert engem nem védenek a Napisten ponyvaregényből kilépett Isis-prelátusai és Osiris-kanonokjai, mint ebben a Terrasson-románban, én egészen egyedül maradtam, Párizsban hallottam is szívdöglesztő verseket ilyen agglegény kandúrokról, akik a holdfényben nyávognak, nagyon rokonszenves és divatos típus a modern költészetben, úgyhogy te is, Bazilika Bézle Bazilea, rögtön dögölj meg értem, légy a feleségem, második, harmadik, negyedik énem, itt a pecsétem – s azzal ceruzájával kétszer bekarikázta azt a verébpiszkot, mely a kottapapír végére pottyant a pad fölött terebélyesedő vadgesztenyefáról.

Wolfgang nem is tudta, hogy ez a fájdalmas, bolondos levél milyen mély hatással volt a Bäslére: megmutatta a barátnőinek, akik hosszú délutánokon ott ültek körülötte, és hol kórusban, hol egymás szavába vágva magyarázták neki, hogy addig kell ütni a vasat, míg meleg, ez a kritikus pillanat, mikor Wolfgangot meg lehet fogni – anyja meghalt, Aloysia ronda volt hozzá, a papával elhidegült a viszony, Salzburgot utálja, ugyanakkor szeretetre, polgári ágyra és humorra szomjazik. Bäsle, hülye vagy, ha ezt az alkalmat elmulasztod – mondták a közvetlen és gyakorlatias barátnők.

J

Mi sem természetesebb, mint hogy Wolfgang nagyon félt, hogy az apjával való találkozás Salzburgban valami tűrhetetlenül félszeg história lesz. Hogy néznek majd egymás szemébe, mikor köztük van anyika sírja, az Aloysia-kudarc, a párizsi kaland nagy torzója – mely nyilván nem maradt volna ilyen torzó, ha Leopold nem türelmetlenkedik – előtte meg újra Hieronymus, aki már jóformán egybeolvadt megkeseredett képzeletében az apjával. Nem lesz ebből májusfás, tarkapántlikás viszontlátás.

Hogy a „nagy jelenet" mégsem volt képmutatóan patétikus, tele zavarral és fojtogató hátsógondolatokkal, az két körülménynek volt köszönhető. Az egyik: ott volt vendégségben a reménykedő Bäsle. A másik: megjelent Salzburgban Schikaneder és színtársulata, hogy

szórakoztassa az érsek kiéhezett nyáját. Így aztán Wolfgang lehetőleg ritkán volt kettesben Leopolddal – néha a legkényesebb, legkínosabb dolgokat is kedélyesen lehetett szóvátenni, ha a Bäsle vagy Schikaneder jelen volt a beszélgetésnél. Mikor Leopold elkezdett siránkozni, hogy soha az életben nem tudja kifizetni azokat az adósságokat, melyeket Wolfgang kedvéért vett fel ettől, attól, amattól – „drága nővéredet is tönkretetted velük" – Schikaneder rögtön eltréfálta a dolgot, hogy Wolfgang kitörését megelőzze, és olyanokat mondott, hogy a francia király kötelezővé tette minden kaszárnyában minden katonának a Leopold-féle *Hegedűiskola* megvásárlását, a Bäsle meg arról beszélt, hogy Wolfgang operán dolgozik és Schikaneder azt végigviszi egész Európán, Londontól Nápolyig. Persze Schikaneder csak komédiázni tudott, de a Bäsle mindent elkövetett, hogy Leopoldot a legkomolyabb érvekkel vigasztalja. Mikor aztán atyika hófehér arccal kárörömét fejezte ki Aloysia viselkedése felett, a Bäsle is csatlakozott az ócsárláshoz és a maga tisztátalan modorában közölte egyértelmű diagnózisait a „Non sò donde viene"-hölgyről.

Egy alkalommal hárman iszogattak a „stráfos" szobában, a Bäsle, Schikaneder és Wolfgang. Mikor már nagy jókedvük kerekedett, Wolfgang odament Bäslehez és Schikanederhez, erőszakkal letérdeltette őket, jómaga pedig a Terrasson-regényben szereplő főpapot utánozta, aki a Napisten nevében összeadja a szerelmes párt, mert hiszen ez az ihlet és művészet háza. „Itt az Ihlet" – mutatta Wolfgang és végighúzta ujját a tapéta fehér csíkján – „itt a Művészet", és azzal a fekete stráfot bökdöste, majd misztikus karlengetések közepette felszólította a térdeplő párt, hogy csókolózzanak addig, míg ő egy himnuszt zongorázik. Azzal máris a billentyűk elé ült és mikor látta, hogy a Bäsle sír és verekszik Schikanederrel, elkezdte ugyanazt az akkordot verni a zongorán, és verte, verte mindaddig, míg a Bäsle be nem adta a derekát. Wolfgangnak ettől az akkordveréstől hirtelen orgonáló kedve támadt, felugrott, az íróasztal fiókjából kihúzott egy óriási kulcsot, régi metszeteken Szent Péter cipel ilyet a vállán, és elmondta Schikanedernek, hogy ez Hieronymus érsek példátlan kegyessége: ezzel a kulccsal bármikor felmehet a kórusra és késő délután vagy este annyit gyakorolhat az orgonán, amennyit csak akar. Nem kedves az érsektől, hogy saját udvari dóm-orgonistájának ezt megengedi?

Mikor Wolfgang elszáguldott és az utcáról feldobta a stráfos szoba ablakához a kulcsot, Schikaneder összekarmolt képpel kétségbeesve szétvágta a szárnyakat és az „Ihlet és Művészet Házának"

előbbi dallamára valami „stinkete Spelunke"-ről kezdett énekelni, büdös butikról, amin Wolfgang nagyot nevetett és a visszahullott, behemót kóruskulcsot forgatva kezében, futott tovább. Ahogy magában dudorászta a parodisztikus Napisten-himnuszokat, egyszerre csak lelassította a kulcsforgatást és egyik pillanatról a másikra komoly dallamot kezdett énekelni, olyan komolyat, hogy az a kóborkutya, amelyik eddig majd a nyakát törve ugrált a magasba, hogy elkapja a kulcsot – abbahagyta a kísérletezést: a kutyák bölcs lélektani szimatjával megérezte, hogy Wolfgang ál-bohóc, komoly embereknek pedig nem fog emeletmagasságba ugrálni.

Wolfgang jóideig gondolkozott, hol is hallhatta ezt a kórusdallamot – „Schon weichet dir Sonne": előzted már az éjt, ó napvilág...? Mikor az utcasarkon belebotlott egy szegletkőbe, hirtelen eszébejutott, mint ahogy a szálka ugrik ki a torkunkból, ha hátbavágnak: saját szerzeménye volt, melyet Gebler báró egyiptomi drámájához írt, lehet már vagy öt-hat éve, abban a színdarabban – Thamosról vagy ki a csodáról szólt – ugyanolyan históriákról van szó, mint a francia regényben, a Bäslenek nem írt róla? „Ja, ha az ember ilyen termékeny!" – és egy fűszeres ablaküvegében megigazította, dóm-orgonistához illőn, kissé zilált nyakcsipkéjét.

Gondolta, mielőtt orgonálni megy, benéz az érseki bibliothékába és valami görög régiségtani könyvben vagy lexikonban megnézi, kiféle, miféle szerzet volt ez a Thamos meg Sethos? Apja könyvét nem akarta elkérni, mert az mindig valamilyen prédikáció veszélyével járt.

A könyvtároson kívül nem volt senki a hatalmas teremben, az óriási ablakok félig elfüggönyözve; aranysárga és lilásrózsaszín alkonyi fényben hallgattak a görög oszlopok, hasasan dudorodó, polituros erkélyrácsok, elefántcsontszínű földgömbök és falikagylókba állított római mellszobrok. Wolfgang nagyon szerette a franciskánus könyvtárost: humoros, bölcs ember volt, aki a könyvtárból megtanulta, hogy voltak nagyon régi népek és vannak nagyon távoli országok, és ezek a régi és messzi emberek bizony egészen másképpen éltek és gondolkoztak mint mi. Ezt a sokféle idegen világot egy kicsit jobban értette, mint ahogy ez felettesei ízlésének megfelelt, és ennek következtében a Hieronymus egy-könyves és egy-igazságra épített világát némi hunyorgó iróniával szemlélte.

Mikor Wolfgang mitológiai szótárakat kért, a páter a csínytevők vagy összeesküvők cinkos mosolyával rakta a könyveket az asztalra. Wolfgangnak nagyon tetszett, hogy a szék semmi hangot nem adott, mikor közelhúzta az asztalhoz: a padló tükör volt, a széklába-

kon szarvasbőr-párnák. A lenyugvó nap elé felhők kerültek, a könyvtár kék homályba borult, Wolfgang úgy érezte, hogy a tenger alatt jár, az elsüllyedt Atlantisz balusztrádjai között: „olyan mindegy, hogy mit fogok olvasni, úgyis tündérszép lesz."

Thamos nevét nem találta a lexikonban, helyette valami főniciai Thamuzról olvasott. Ez valószínűleg azonos a görög Adonisszal és lehet, hogy az egyiptomi Ozirisz sem más, mint ez a figura. A könyvtáros páter nemeztalpú, hangtalan sarujában ott sündörgött Wolfgang körül, szeretett volna beszélgetni vele: kitűnő ürügy volt, hogy lámpát tett Wolfgang elé az asztalra. Mikor látta, hogy Wolfgang mit olvas, alattomosan odasúgta, mint valami jelentéktelen mellékmegjegyzést: „Ja? az Adonisz-Ozirisz dolgok? A későbbi Krisztus-kép is sok vonással gazdagodott tőlük; vannak kéziratok – és a könyvtár egyik sarkába mutatott – az ember nem tudja, hogy Thamuzról vagy Krisztusról van-e szó bennük? Nem érseki dolgok... no de nem zavarom..." – és messziről nézte, milyen hatással volt tudományos leckéje Wolfgangra.

Olvasmánya épp oly izgalmas volt, mint a páter szédítő megjegyzései. Thamuz az asszír király udvarában élt és a csillagok titkára tanította az uralkodót: de vérszomjas és korlátolt rabbinusok elhitették a királlyal, hogy Thamuz hamis próféta, mire a gyenge király Thamuzt kivégeztette. Erre mi történt? A babilóni templomban éjjel összegyűltek föld és ég minden istenszobrai, tűz, éjszaka, szerelem, halál, háború, búza, arany és márvány bálványai, a Napisten szobrával az élükön, és miután egetverő hallelújával ünnepelték a keresztrefeszített Thamuzt, épp olyan egetverő robajjal a templom padlójára vetették magukat gyászuk jeléül és hajnalig tartó veszett jajgatással siratták Thamuz halálát. A könyvtáros jól ismerte a történetet: mikor egy tologatható könyvtárlépcső legalsó fokán guggolt és onnan leste Wolfgangot, az olvasó szeme rezdüléséből pontosan tudta, hogy a történet melyik szakaszánál tart ritka vendége?

Mikor Wolfgang égő fejjel letámolygott a könyvtár hullámvasút-stílusban épített divatos lépcsőin, azt hitte, olyan házból jött ki, mint amilyenekről Mysliweczek szeretett beszélni Velencében, és az öreg ferences nem is bibliothekárius, hanem valami boszorkány vagy kerítőnő. Csodálkozott, hogy az orgona-kulcs még nála volt, mikor gyűrűjével a zsebén keresztül megkoppantotta.

Orgonálás közben látta a szépséges Thamuzt, az éj csillagjait a fekete keleti égen. Valami bizsergető elengedéssel adta át magát a gondolatnak Hieronymus ortodox billentyűi előtt, hogy Ozirisz és Jézus... lehetséges? „A régiek sokkal, de sokkal többet tudtak" –

mondta az utolsó lépcsőfoknál a könyvtáros. Biztosan igaza van – és sorba próbálgatta az orgonán a pogány istenszobrok profilját megrajzolni: a Napisten jóságát, a halál sötétségét, a gyönyörűség őrült nirvánáját. Aztán váratlanul Hieronymus érsek karakterét: nyilván ő az irigy rabbinus Babilonban, aki kivégezteti Thamuzt... Ha most felébredne az érsek és hallaná ezt a harsogó orgona-„vázlatot", bizonyára magára ismerne, mert okos ember és remek füle van.

Mikor kinyílt a kórus ajtaja és egy homályos alak lopódzott be rajta, Wolfgang majd elájult az ijedségtől; ki az? a dühöngő érsek? a bosszúálló Krisztus? a Holdnál szebb Thamuz? Wolfgang második lelke?... Schikaneder volt; Wolfgang mitologizáló mámorában odalent elfelejtette magára zárni az ajtót. Egyrészt természetes volt az otthoni bohóckodás után, másrészt meg hátborzongatóan különös, hogy Schikaneder azért jött utána a dómba, hogy operatervéről beszélgessen Wolfganggal: csináljanak valami hatásos, lúdbőröztető egyiptomi misztérium-drámát, hiszen a Gebler báró Thamos-királyához már úgyis írt egy-két kórust, mi az Wolfgangnak, megkomponálni az egészet?

Schikaneder azt hitte, hogy ezekről a szabadkőműves varázsjátékokról csak cinikus hangon lehet Wolfganggal beszélni, de mikor leírhatatlan elképedésére Wolfgang izgatott, lírai és tudós hangon kezdett mesélni a Napisten-témákról, Schikaneder is hangot változtatott és az orgona mellett órákig vitatkoztak ősi pogány mítoszokról, szabadkőművességről, sarlatánok és igazi misztikusok különbségéről, közönséges bűvész-operettekről és mélyen hiteles Ozirisz-evangéliumról. Schikaneder úgy látszik nyakig benne volt ezekben a dolgokban, úgy komoly, mint divatrészében: Wolfgang kéjes bűntudattal még mindig csak kacérkodott velük...

Jómagam nem vagyok szabadkőműves és némi büszkeséggel jegyezhetem meg, hogy a történelemnek nincs is tudomása szabadkőműves oboásról. Legfeljebb fagótosokról hallottam. Nem vagyok szabadkőműves, mert én inkább a párizsi rebellisekkel rokonszenveztem: a magam szerény eszével úgy éreztem, hogy azok az egyéni és társadalmi bizonytalanságok, melyek Wolfgangnak annyi gyötrelmet okoztak, nem oldhatók meg ezekkel a vallásfilozófiai kibúvókkal – határozottan csak jobb híján kibúvóknak éreztem őket; sokkal radikálisabb medicina kell ide. Puhább és gyávább egyéniségek Iziszmisztériumokba és himnusz-éneklő humanizmusba menekültek napjaik ijesztő ellentmondásai elől; az ilyen keményebb fából faragott oboások, mint magam is, a gordiuszi csomó brutális kettévágását szerettük. Persze eszem ágában sincs hősködnöm ön előtt: sőt! Szégyen-

kezve kell bevallanom, hogy forradalmi szimpátiáim – csak a szimpátiánál maradtak. Viszont a szabadkőművességgel szemben érzett ellenszenvem teljes fenntartásával könnyen el tudtam képzelni azokat az ész- és szívokokat, melyek Wolfgangot odacsábították. Ha még emlékszik arra a félig humoros, félig keserű monológjára, melyet Wolfgang a gánti Miska-kutyának mondott el a parasztlakodalmon: rögtön kitalálhatta volna, hogy ebből a Wolfgangból egyszer karénekes lesz az Izisz-papok modern pince-klikkjében.

4

Ami Schikanedert illeti, szintén előrelátható volt a dolog. Vele valahogy úgy vagyok: ha elmondják utolsó sarlatán sviháknak, megvédem, „sok mindent egész komolyan gondolt". Ha meg dicséri valaki a Varázsfuvola elmés bonyodalmait és állítólagos humanizmusát (a szövegre gondolok, érti), azt mindom: misztifikáló kókler.

Mikor szegény feje a bolondházba került, sok okos dolgot mondott és írt, ami persze a legsúlyosabban esett a latba, mikor kórképét a doktorok megrajzolták és gyógyíthatatlannak nyilvánították. Többek között a szabadkőművességről is beszélt – ezt a levelét a gyóntatójának adresszálta.

„Kétségtelen, hogy a világ titokzatos – okoskodott a tébolyda rongyos egyenruhájában Schikaneder – születés, halál, kezdet és vég felette ködös dolgok. Igazságtalanság, bűn, szenvedés olyan kérdések voltak számomra, melyeket az ön hivatalos egyháza hivatalos kész-válaszaival nem tudott kielégítően megoldani. Szabadkőműves társaim se derítettek különös világosságot a fejemben: de legalább ennek a titokzatosságnak a tudatát sokkal jobban megerősítették bennem. Az ősregék és szemérmetlen természettudományos kutatások: közelebb hoztak a világ borzalmas rejtélyeihez. Költő voltam világéletemben, míg az ön egyházának szertartásai már rég száraz, üres, csupán bürokratikus tevékenységek voltak: zörgő, őszi verkli. Azonkívül a szerelem, az állati ösztönök, az egész vegetáló természet kimaradt az ön vallásából, nekem pedig az kellett. És az egyiptomi, hindu, azték hitregékben ezt mind megtaláltam. Bujaságom, az őstermészet perverziói és bolondságai mind ott voltak egyrakáson; vagyis bűneim: vallásosan megszentelve. Persze hogy kaptam rajtuk! Anarchikus költészet és anarchikus erotika volt: ez kell Emánuel Schikanedernek, melankoliás-romboló osztály, második emelet, harmadik kórterem, 126-os szám. Önök, kedves konfesszorom, sokat

beszélnek a felebaráti szeretetről, de közben olyan gyilkosan dogmatikusok, hogy ekkora értelmi egyoldalúságból és elfogultságból csak emberpusztító vakbuzgóság származhatik. Mi színészek valami becsületesebb, megbízhatóbb humanizmust akarunk, aminek alapja egy kis kételkedés, egy kis türelem, egy kis tájékozódás a világ minden országában és korszakában. Igen, ha az embernek esze van – olvassa el tegnapi leletemet doktor Kaulquack tollából! – szeret egy kicsit kételkedni, rezonírozni. Ön meg ezt nem szereti, nem gusztusa, pedig az egyetlen, amiről igazán disputálni kell, azok ilyen „gusztus-dolgok". Mikor az öltözőben ültem a tükör előtt és kifestett pofám fertelmes bájjal és készséggel hasonlított a százezer év előtti ősállatokhoz: eszembe jutott, hogy ebből a világból, a természet legkezdeteinek korából, az egyiptusi és indiai mesék sokkal többet őriztek meg, mint az önök nevetségesen friss és az őstermészettől elrugaszkodott legendái. Gondolja, hogy szánjam-bánjam ezt a vallomásomat, atya? Majd valahogy megalkuszunk. Emánuel Oktaéder de genere Schikán."

Azért idéztem ezt a kellemesen bolondos levelet, mert Wolfgang nem szeretett, nem is tudott sokat „rezonírozni", bölcselkedni: pedig kétség nem fér hozzá, hogy hasonló indítékok játszottak közre, mikor Wolfgang a Thamos-zene írása közben a szabadkőművesek közelébe került. Bizonytalan társadalmi helyzete, az Aloysia, anyja, Hieronymus alakjával kapcsolatos élmények, józan esze és beléje nevelt vallási gyakorlata, művészi szabadságszomja és dogmatizmustól irtózó megértő humora – mind könnyű zsákmánnyá tették. Öreg oboás barátját meg se hallgatta. „A fene a fejedet, Wolferl – gondoltam magamban –, ha neked ilyen hervadt félmegoldások és álmegoldások is jók, ám kéröddz rajtuk: egy feltétellel – a zenédet el ne rontsa. Bonjour Monsieur!"

Talán nem érdektelen megjegyeznem, hogy amint szerelmi életében minden kész volt már, mikor a Lodron-lányokat, Frau Duscheket, Lützow grófnőt megismerte, és így Aloysia meg Konstanza csak újabb és nyilván hígabb borok voltak a régi pohárban: úgy ez a Schikaneder–Oktaéder-féle szabadkőművesség is „kész" volt már a *Szöktetés* előtt, és élete végén – rég kitaposott ösvényeken csavargott a nyerge mögött ülő fekete gondtól hajszolva.

Persze akkor ott este az orgona mellett Schikaneder nem olyan hangon beszélt, mint a bolondházi levelében. Wolfgang nagyon hálás volt, hogy komédiás barátja színházról és operatervekről mesélt, nem a siker és a zene miatt, hanem mert végtelenül egyedül érezte magát és a munka meg a gyorsan megvalósítandó tervek eltakarták

előle a semmit. Wolfgang, aki képtelen volt lírai kitörésekkel fárasztani barátait, keserű józansággal magyarázta a színésznek magányosságát: anyja nincs, apja mind távolabb került, Nannerl már nem a régi, az érsek gyűlöli, Aloysia otthagyta, szeretője nincs, zenészek és hercegek a legfelületesebb udvariassági viszonyban vannak vele, sőt még abban sem – „ez nem poéma, ez nem melodráma, ez száraz katalógus: ha most megütne a guta és Isten nagyobb dicsőségére belefordulnék a keresztkútba, nem siratna senki. Tudod, Schikán, hogy ha az ember ezt ilyen nyersen látja és tudja – elég iszonytató?" – s azzal stilizáltan és játékosan vallatni kezdte Schikanedert: „Szülők? Szerető? Feleség? Mecénás? Rokonok? Művészbarátok? Hogy állsz velük?" – és minden egyes kérdésnél tréfából leütött egy billentyűt az orgonán: szülők – cé, szeretők – dé és így tovább. Ezt a hóbortos Emánuel mesélte nekem és bizony nagyon Wolfgangra ismertem; fájdalmas üdülés volt számomra ez a hitelesség a „Schikán" többi legendás története között.

Amint így halkan beszélgettek árvaságról, szabadkőművesekről és új operákról, egyszerre csak négy-öt kispap rohan be odalent a templomba, úgy vágták be a sekrestyeajtót, mintha kocsmába zuhantak volna. Wolfgang és Schikán rémülten hajolt ki a kóruspárkányon, majd leestek, úgy kiabálták le a szörnyen visszhangzó dómban: „Mi van, mi történt?"

A kispapok, akik pillanatok alatt vagy tíz-húsz hajszálvékony gyertyát meggyújtottak és hordták őket kapkodva szerte az oltárokhoz, suttogva és óriás kereszteket hányva mondták: „Meghalt a császárnő, requiescat in pace." Mellesleg a lihegő diakónusok jobban megrémültek Schikanederék égből jövő kérdésére, mint Wolfgang az összevissza száguldó teológusoktól.

Wolfgang alig tudta csillapítani az örömtől táncra perdülő Schikanedert. Az suttogva, kacagva, sírva és hadonászva tömte Wolfgangba, hogy József lesz a császár, felvilágosult ember, szabadabb a szabadkőműveseknél, lehet, hogy ő is az, ő az egyiptomi Napisten, az ész és az emberbarátság, rajong a zenéért és a színházért, utálja a Hieronymus-féle „pfaffé"-kat, elérkeztek az értelem és művészet Kánaánjába, Wolfgang ne beszéljen árvaságról. Mikor együtt lementek a csigalépcsőn, Wolfgangnak úgy kellett támogatnia Emánuelt, mint a részeget. Miután Wolfgang azt mondta neki, hogy egy pillanatra odamegy a Mária-oltárhoz és imádkozik egyet a megholt Teréziáért, Schikaneder úgy nézett Wolfgangra, mint a bolondra. Köpött egyet és elrohant. Útközben még valami olyasmit morgott, hogy:

„ez a hülye még mindig jó pontokat akar szerezni az érsek előtt: Leopold dresszúrájának csodálatos eredménye".

Alig tudott kijutni a templomból, özönlöttek befelé a jámbor salzburgi hívek, közben a harangokat is meghúzták. Wolfgang imájában bocsánatot kért a császárnőtől, akivel bizalmas viszonyban volt, hiszen csókolódzott vele; megkérte, ne haragudjék, ha minden tizedik harangütést el fogja lopni és titokban Párizsba küldi, a szent Euszták iusz temetőbe, édesanyja sírjához. „Merci, Madame" – azzal felkelt az oltártól és a tolakvásban való járatlanságáról újabb bizonyságot téve, valahogy kiveszkelődött a templomból.

A színház előtt óriási ribillió volt. Odabent ugyanis nagyban próbáltak, mikor megérkezett a gyászhír, azzal az érseki rendelkezéssel, hogy a színházat azonnal be kell csukni. Mindenki ordított, kérdezett, vitatkozott – ma este? holnap este? vagy még hatvanhat hónapig lesz-e zárva a színház? Másnap reggel kénytelenek voltak kiragasztani díszletfestékkel mázolt ormótlan betűkkel, hogy az előadások bizonytalan időre szünetelnek, a péntek estére váltott jegyek árát visszafizetik.

Az emberek sorba álltak a pénztár előtt, a pénztáros a visszafizetett forintoktól könnyek és agyő-integetések kíséretében búcsúzott, a közönség mulattatására.

Akit nem sikerült mulattatnia: a Bäsle volt. Napok óta rakosgatta a pénzét, hogy titokban péntek estére Wolfgangot egy páholylyal lepje meg, amelyben csak ők ketten fognak ülni. A Bäsle szívből utálta Schikanedert és nem óhajtott az ő szabadjegyével színházba menni. És most a sors ettől az igénytelen – vagy talán túligényes? – örömétől is megfosztotta. Lelki zűrzavara még csak fokozódott, mikor egy színésztársaság a sorbaállóktól nem messze azt tárgyalta, hogy Wolfgang állítólag meghívást kapott Münchenbe, hogy a karneváli opera seriát ő írja – valaki épp most járt fenn az érseknél, hogy Wolfgangot Karl Theodor számára elkérje. A müncheni küldönc kincseket érő részleteket mesélt arról, hogy rúgták ki az érsek palotájából a gyásztól haldokló kanonokok, utána meg miféle bizánci bocsánatkérések közepette hívták vissza, megtudván, hogy Karl Theodor követe. Szegény Bäsle őrült is, bánkódott is: Isten úgy látszik nem akarja ezt a Wolfgang-dolgát.

Wolfgang örült, hogy Münchenben találkozhat az öreg Raaffal, ő fogja énekelni Idomeneót, a krétai királyt az operájában – de a találkozás mézesheteibe nemegyszer egypár csepp üröm is vegyült. Hát még mikor megtudta, hogy a többi énekes is túl volt már a tavaszi virágzáson. Raaf kedves volt, sokat beszélt Wolfgang anyjáról, a könyveiről, páratlan gyóntatóatyjáról, akit úgy ajánlott Wolfgangnak, mint ínyenc valami kiskocsmát, ahol a legjobb bécsiszeletet lehet kapni. De ami az áriáit illeti, mindig ezer baja volt. Szerényebb és gyermekesebben udvarias ember nem volt a világon, de Wolfgangot néha halálra fárasztotta. Hol éjjel, hol ebédnél, hol séta közben megjelent a „krétai király", feltette szemüvegét, eleve bűnbánó szemekkel pislogott a szigorú Wolfgangra, előhúzta ceruzáját és hol ezt, hol azt a hangot karikázta be mérnöki aggályossággal. Utána a torkára mutatott – Wolfgang várta, hogy az ádámcsutkáját is mindjárt be fogja karikázni – és halkan megjegyezte, hogy ez túlmagas, ez túlalacsony, ez hosszú, ez rövid, ez nagyon lírai, az nagyon parlando-jellegű. Úgyhogy a végén Wolfgang kitépte a ceruzát a szent kántor kezéből és sorba minden hangot bekarikázott: minek elaprózni a dolgot? Persze ez csak tréfa volt: utána leült és átírta az egész áriát a Raaf patinás gégéje kedvéért. Aminek az lett a következménye, hogy Raaf vérszemet kapott és már Wolfgang kedvenc kvartettjébe is beleütötte az orrát és szemüveggel, ceruzával, ezer ájtatos „permettez"-vel – „ha nem haragszik" – rakta, rakosgatta a karikákat a hangjegyek köré, közben Wolfgang édesanyjáról beszélt. Wolfgang hasonló oltárszagú „permettez"-vel szelíden kidobta Raafot.

Mikor a második felvonásbeli áriáját is átírta – „de most aztán elég legyen!" – Raaf rettentő boldog volt (azt hitte, hogy a kvartett-ügy után Wolfgang megmakacsolja magát) és egész Münchent ezzel a hangszálaihoz szabott áriával gyötörte. Úgy tetszett a vén fickónak, hogy plébánosoknak énekelte sekrestyében, főpincéreknek a törzsvendéglőjében, elment látogatóba a sógornője bérmaanyjához is, akivel húsz éve haragban volt, csak hogy ezt az áriát ötször egymás után elénekelje.

A krétai király fiát, Idamentét egy olasz herélt játszotta az operában: evvel aztán még több baja volt Wolfgangnak. Majdnem olyan képe volt, mint azoknak az arab vagy szerecsen kölyköknek, akikkel Párizsban, hercegi udvarokban találkozott: kedves, szolgálatkész, naiv kis háziállat, kitűnő hanggal, gyermekes zenélőkedvvel, de

aztán metódusa vagy ízlése nem volt egy csepp se. Úgy kellett tanítani, mint egy elemistát vagy cirkuszi majmot. Wolfgang barátainak, de főleg a fiatal táncosnőknek külön mulatság volt egy ilyen énekleckét végighallgatni. Dal Prato urat ez egyáltalában nem zavarta, a végén még fagylaltot vett a kis patkányoknak, akik kinevették.

Signore Valesi, aki Neptunusz tengeristen főpapját énekelte, szintén már túlérett gyümölcs volt, azzal az óriási előnnyel, hogy énektanítással foglalkozott és lakása mindig tele volt csicsergő fiatal szopránákkal. Az éneklő bakfisok borzasztóan élvezték, mikor mesterük és Wolfgang különvonultak egy párnázott ajtajú szobába, ahol most Valesi úr kapott énekleckét. Ezekkel a fiatal lányokkal Wolfgang pillanatok alatt összebarátkozott, sokat jártak együtt színházba, kirándulni, bálozni. Wolfgangnak ez a najádos-divatos női környezet volt a mennyország, anélkül hogy bármelyikbe szerelmes lett volna, anélkül hogy csak egyetlenegyben is megérezné azt, amit emberies jóságnak vagy szeretetnek lehetne nevezni. Wolfgang tiszteletreméltó „jóakarói" persze mindegyikkel látták éjjel szeretkezni, kocsmában részegeskedni. Nem is lehet nagyon elítélni ezeket a hivatali szorgalommal pletykázó ismerősöket, hiszen Wolfgang tánc közben úgy nézett egy nőre, úgy karolta át a derekát, hogy a koporsóban is tüzes lesz még az arca. Társaságban olyan frivol, lebegős-lobogós volt a modora, olyan egzaltált tréfákat engedett meg magának, hogy az Isten se hitte volna el, hogy a világ legelhagyatottabb árvája röpköd közöttük, „szivárványos szitakötőként", ahogy ezt már mondani szokás.

Wolfgangnak volt olyan szerencséje, hogy mikor Leopold Münchenbe érkezett, éppen egy ilyen társaságban találta a papa. Epésen meg is jegyezte: a sok kézcsókolás legalább arra jó, hogy ha Wolfgang a Kurfürsttel beszél, talán akkor sem fogja elfelejteni. Wolfgang semmi esetre sem volt olyan feledékeny, mint a *Müncheni Állami Tudós és Vegyes Híradó*, mely február elsejei számában csak Quaglio úr csodálatos díszleteiről beszélt. Leopold a siralomházban sem vacoghatott volna kétségbeesettebben, mint mikor megtudta, hogy Wolfgang és Valesi énekes-tanítványai a legledérebb maskarákban vonultak a díszlettervező lakására – elvégre vagy karnevál, vagy sem – és sikeréhez gratuláltak. Senkinek se legyenek afféle aggályai, mint amilyenek Leopoldnak voltak, hogy Quaglio megérezte a gúnyt: szó se róla, a legnagyobb komolysággal fogadta Wolfgang ünnepi beszédét, melynek végén az egész kompánia sirató-

énekbe fogott – zokogtak, mint az özvegy szamarak, hogy nem születtek kulisszamázolónak.

De hát minden farsangra hamvazószerda következik: Wolfgangot sürgősen Bécsbe hívta az érsek, aki Mária Terézia halála óta a fővárosban tartózkodott, teljes papi és zenekari kísérettel. Hieronymus első volt a gyászistentiszteletek rendezésében és a II. József dicsőségét jövendölő parádék megszervezésében. Katafalkoktól diadalívekig, engesztelő imadélutánoktól diplomáciai tárgyalásokig vezetett az útja mindennap, úgyszólván huszonnégy órán át; ő maga nyilván észre se vette volna, hogy Wolfgang a megengedett határidőn túllépve élvezi a karnevál örömeit Münchenben, de jóakaratú titkárja megtalálta az alkalmat, hogy az érseket erre figyelmeztesse.

6

Mikor Wolfgang zuhogó esőben Bécsbe érkezett, az országos gyász nyomait még bőségben láthatta a városban. A Kärtnertor táján óriási zászlók áztak ronggyá a záporban, egyik felük piszkos sárga volt, az utolsó percben festették őket feketére, de a gyenge festéket az eső lemosta, a szurkos lé ott bugyborékolt a csatornákban. Az ablakokban még sokhelyütt gyertyák égtek a rettenetesen torz, kétgarasos Mária Terézia-képek mellett, a kocsisok cilindere és a lovak füle körül lucskos gyászpántlikák, a kiskocsmák ceruzával összefirkált étlapjain halálfejek keresztbetett csontokkal, mintha levestől desszertig ma méreg volna a menű. A templompadokban végszámra a fekete posztó, úgyhogy Wolfgang négyszer is orrabukott, míg a szenteltvíztartóig elbukdácsolt; a hercegi paloták homlokzatán iszappá állott allegorikus alakok, a parkok Vénuszai testhez tapadó ázott zsákokban. A színházak előtt a tragédia múzsái strázsáltak lefelé fordított gipszfáklyákkal, melyekről harsogó sugárban ömlött az utcakövekre a víz, akár a szemérmetlen Amorok öléből a medencés-kutak közepén.

Az érseki zenekar tagjai a Deutsches Hausban voltak elszállásolva, Wolfgang is oda tartott. A földszinten volt valami irodaféle, ott kellett jelentkeznie. Egy énekessel már a kapuban találkozott, híres halálmadár és kárörvendő róka: hüledező részvéttel készítette elő Wolfgangot a várható fejmosásra. Wolfgang majd hogy a szemébe nem nevetett: az énekes szíve fölött egy Mária Terézia-kokárda, fekete máslikkal; mája táján, mint valami pápai kitüntetés, II.

József arcképe, Augustus császárnak stilizálva. Mindkettő máriaüveggel lefedve, akár egy zsebóra, hogy el ne ázzék. A kapualjban egy másik énekessel találkozott, de ez már jóbarát volt és tréfásan készítette elő Wolfgangot az érseki dörgedelemre. Különben is az érsek pillanatnyilag nem volt a házban.

A titkárságon hűvösen fogadták, jóformán egy szót sem szóltak hozzá, ideírták a nevét, odaírták, pénzt kértek, pénzt adtak; mire a szoba kulcsát is megkapta, alig tudta megfogni, annyi hivatalos cédula volt a kezében. Mikor még müncheni karnevál-mozdulattal megkérdezte, hogy „most már minden rendben van?" – egy áthatóan szappanszagú piros pap tüntető gúnnyal jegyezte meg: „Éppen hogy semmi sincs rendben, Herr Mozart". És miközben Mozart ijedtséget tetetve távozott: a pap odafordult kollégájához és valami olyasfélét morgott, hogy nem szeretne ma rapportra menni őexcellenciája elébe.

Wolfgang elindult a szobája felé, de a második lépcsőnél nem vitte tovább a lába. Utálattal legellenszenvesebb zsebébe dugta a kulcsot, a poggyászát meg otthagyta a portán. A kapus valamit dünnyögött, miközben már tizedszer ütött a szög mellé egy örökösen csőbe-tekeredő II. József-kép csücskén. Nem, nem megy fel a cellájába, lesz még ideje bőven látni, lehet, hogy nem is külön szoba, ami ráadás a bécsi gyönyörűségekhez. Inkább felkeresi Weberéket – nem mintha sokkal vigasztalóbb távlatok nyílnának Frau Weber „liberális szalonjaiban", de az ember csak egész rossz és háromnegyed rossz között választhat az életben.

Konstanza volt egyedül otthon, Wolfgang szinte rá sem ismert. Úgy látszik, ha a mama és Aloysia nem idegesítették, egész emberi hangon tudott beszélni. Wolfgangot nagyon kedvesen fogadta, azt mondta, milyen titokzatos, hogy épp most érkezett, mert ebben a pillanatban... különben nem akar sokat beszélni, rejtélyeskedő arcot vágott. Odament egy fiókhoz, megigazította a haját a tükörben és egy furcsa kis könyvecskét vett elő, miniatür albumot, krokodilbőr fedéllel. A két kis tábla fekete pántlikával volt összekötve, mint a régi könyvek, a máslit kibontotta és vagy tizenöt képet húzott ki a tokból. A képek spanyolfal-szerűen voltak összehajtogatva és mindegyik Konstanzát ábrázolta. Az egyiken egy könyvet tartott a kezében, a könyv címlapjából csak annyi látszott, hogy „IDOME...", a többit eltakarta karjával. Konstanza fején kis, ezüstszínű kalap, kurta fátyollal és úgy nézett ki kacér mosollyal a képből, mintha az a könyv gyereke vagy dédelgetett játék-

babája lett volna és valakinek hencegni akarna azzal, hogy neki sok-sok köze van ehhez a könyvhöz, talán a szerzőjéhez is.

Wolfgang persze meghatódott, könnyek szöktek a szemébe. Konstanza elmondta, hogy az Idomeneót borzasztóan szereti – ezt csak azért meri mondani, mert nincs itthon az anyja, ha a mama itthon volna, a kihúzható albumot se mutatta volna meg, nehogy Wolfgang azt higgye, szülői parancsra betanult hízelgésről van szó. A tizenöt rajzot egyébként Lange, a színész csinálta, aki szeret pimzlikkel is babrálni. Azzal becsapta az albumot és nyelvét öltve Wolfgangra kijelentette: máma pedig többet semmi kedveset nem fog mondani, mert Weber mama igenis lelkére kötötte, hogy legyen nagyon kedves Herr Mozarthoz, márpedig ő nem lesz. Ő nem rabszolga, ő nem férjfogó és főleg nem akar Aloysia helyébe lépni, „ha nincs ló, szamár is jó"-féle szerepkörben. Különben, hogy bebizonyítsa, milyen következetesen barátságtalan lesz Wolfganghoz, mondja meg Herr Mozart, melyik kávéházban vagy vendéglőben akar ma találkozni vele, bizonyára ezer dolga van a városban, két bokros teendője között egy pillanatra leülhetnének, idehaza nem tudna olyan tervszerűen hideg lenni Wolfganghoz, mint kettesben.

Wolfgang először könyörögni kezdett a képsorozatért, másodszor meg elmesélte, hogy Weber papa emlékére – nem mondtam, hogy közben meghalt az öreg? – egy „súgó-duót" komponált a postakocsiban, humorisztikus-tragikus játék, a súgott szöveg és a félreértett színpadi szöveg egybefonása. Ezt szeretné egy csendes kocsmasarokban leírni, Konstanza jöjjön oda.

Stanci persze azt válaszolta, hogy nem akarja a munkában zavarni, mire Wolfgang azt felelte, hogy zavarásról szó se lehet, az egész csak gépies firkamunka, fejében kész az egész, nyugodtan beszélgethetnek közben. Ha ilyen penzumokat csinál, segítő kegyelem számára, ha egy nő következetesen barátságtalan dolgokat mondogat neki. De legalább addig hadd legyenek nála a képek, nem is szerelemből fogja nézni őket, hanem csak azért, mert Konstanza haja úgy nőtt be kis szívcsücsök-alakjában a homlokába, mint atyikának.

Konstanza odaadta az albumot, átszaladt a szomszédba, hogy egy üveg bort kérjen kölcsön, azzal megkínálta Wolfgangot. Közben a szomszédasszonnyal pillanatok alatt azt is elintézte, hogy a lánya legszebb ruháját viselhesse, ha majd tizenegykor Wolfganggal találkozik a *Százéves Balerinához* címzett vendéglőben.

Wolfgang különleges botrányok elkerülése céljából visszament a Deutsches Hausba. A piacon vásárolt egy félfont almát, csakhogy a kofa óriási ernyője alatt nézhesse a képeket. Már régóta nem vett részt olyan komoly megbeszélésen, mint amilyet most folytatott a gyümölcsárussal. A kofa a legpontosabb jellemrajzot festette Konstanzáról: macskatermészet, hízelgő, közben őszintén kedves is tud lenni, jó és önfeláldozó, de csak akkor, ha éppen hangulata van hozzá; egyik pillanatról a másikra elfelejti az édesanyját is, hogy aztán utolsó fillérét és egészségét feláldozva meghaljon érte. Nagyon muzikális, de mindegy neki, hogy gassenhauer vagy Ritter von Gluck, nincs az a szerelmi bolondság, melyben ne volna nyakig, de közben hideg... és még sok lélektani bölcsességet mondott (cigányasszony a szomszédja, az alma árán fölül kért is még egypár groschnit, nagyon beteg a jósnő, annak fogja odaadni).

Mikor Wolfgang megérkezett a „Haus"-ba, véletlenül az étterembe tévedt. A szolgák lámpát pucoltak vagy lámpát gyújtogattak; noha kora délelőtt volt, novemberi sötétség borult az egész városra.

Wolfgang szórakozottan sétált végig a hosszú asztalok mellett, ahol itt-ott már oda volt készítve egy angyalkás bögre vagy címeres óntányér. Konstanza képeivel a zsebében és a kofa jellemlátó szavaival lelkében úgy érezte magát, mintha legalábbis Duc de Guines volna, aki a szerelem színes felhőiből nézi, amint a lakájok kőporral dörzsölik a késeket, egymás vállára állva piszkálják az újra meg újra kialvó mécseket a nehezen hozzáférhető kalitkalámpákban – mi köze neki mindehhez? Mikor az egyik szolga irtózatos csörömpöléssel ejtett le az asztalra egy kazalra való cinkanalat, odaszólt a fellegjáró Wolfgangnak: „No, melyiket választja?" Wolfgang majdnem elnevette magát, nem az inas kérdésén, hanem a saját hercegi modorán, ahogy szórakozottan forgatott egy villát az ujjai között; idő múlva visszadobta és odaadta az inasnak a félfont almát, kínálja meg vele a többieket is. Azzal kiment a folyosóra.

Ott Ceccarellivel, egyik énekes-kollégájával találkozott, aki az iskolás gyerekek fontoskodó hangján közölte vele, kifulladva, hogy ma este hangverseny lesz Galiczin hercegnél, Wolfgangnak is zongoráznia kell, ő lesz az est fénypontja. Kész van-e a Weber papa emlékére írt „súgó-duett"? Szeretnék már betanulni és jómódú bécsi zenekedvelőknek előadni: a pénzt majd odaadják Frau Webernek. Wolfgang megmondta, hogy épp most indul a Százéves Balerinához, ott írja le a duettet, lehet, hogy ott is ebédel. Ceccarelli erre

úgy nézett Wolfgangra, mintha az megbolondult volna – kocsmában akar ebédelni? Nem elég, hogy a Deutsches Hausban mindenki reggeltől estig csak őt szidja, mert későn érkezett meg Münchenből, most még ilyen fölösleges gesztusokkal akarja tovább mérgesíteni a dolgot? Wolfgang nem értette, miért volna fölösleges gesztus, ha az ember megebédel, nem mintha az evés egy pillanatig is érdekelte volna.

Ceccarelli aztán kioktatta a Holdból idepottyant előkelő idegent. Wolfgangnak is, minden zenésznek és énekesnek a közös étteremben kell étkeznie, együtt a szakácsokkal, pincemesterrel, lámpagyújtókkal, az iroda napidíjas tollnokaival. Wolfgang valami olyasféle megjegyzést tett: kár, hogy nem jött vele Karl Theodor választófejedelem Bécsbe, az Idomeneo müncheni sikere után „Isten engem úgy segéljen, most meghívnám egy igazi udvari dezsőnére, két kandallótisztító közé, cinkanállal, hadd lássa, hogy élnek a művészek az érsek társaságában". Münchenben bezzeg azzal a kanállal kellett ennie, amit épp eléje raktak – itt? Szabadon lehet válogatni, az egyik szolga épp az elébb ajánlotta fel neki.

Ceccarelli, az örökké begyulladt jó fiú csak hogy le nem térdelt Wolfgang előtt a folyosón, úgy kérlelte, hogy ne csináljon botrányt. Persze nem Wolfgangot, hanem magát féltette. Odabent a szalvétagyűrűkkel gurigázó inasok jót röhögtek, mikor Ceccarellitől megtudták, hogy Wolfgang azt képzelte, József császárral és az érsekkel hármasban fog ebédelni a Stefans-dóm főoltáránál és a feketekávét a császárnő szarkofágja mellett fogják szopogatni.

Wolfgang, mint a részeg, azt se tudta, hogy került a Százéves Balerinába. Mikor ordítozva elmondott mindent a szomszédasszony ruhájában illatozó Konstanzának, az úgy nyugtatta, csitítgatta, mintha egyszerre lett volna édesanyja, szeretője és gyóntatóatyja. Arról beszélt, hogy nevetséges ilyen múlandó semmiségek miatt felizgatnia magát, percek kérdése, és Bécsben olyan sikere lesz, hogy az érsek fog audienciáért könyörögni Wolfgangnál. Lehet, hogy ma ebédel utoljára a „canaille"-jal, a salzburgi csőcselékkel, hiszen Galiczin hercegnél úgy fog zongorázni, hogy holnap széttépik a bécsi princek és princesszek. Tartsa magánál a képet, az a tizenöt Konstanza tizenötször fog imádkozni érte – nem mintha az ő buta áviáriáira „egy Mozartnak" szüksége volna, de hogy a papa és mama nevében ott legyen. Megengedi, hogy ő is „anyikának" meg „atyikának" szólítsa őket? Különben a legjobb volna, ha ő, Konstanza is ott lenne a Galiczin herceg koncertjén, okvetlenül fog szerezni meghívót, Wolfgang ne törődjék vele hogyan, ha ő valamit akar, az

meglesz, meghal, ha ma este nem hallhatja Wolfgangot. Egyébként tudja, hogy Wolfgangnak nincs sok pénze, nem szégyen, jó pajtások: azzal a vendéglői asztal alatt titokban az ölébe húzta Wolfgang kezét és egy kerek ötforintost csúsztatott az ujjai közé. Közben olyan könyörgő-kényszerítő pillantással nézett Wolfgangra, hogy az megcsókolta a csillogó ezüstpénzt.

Utána azért Wolfgang gyáván és halkan megjegyezte: összetett kezekkel kéri, Konstanza ne, ne és ne erőszakolja ezt a meghívást Galiczin hercegékhez, különben is valószínűtlennek tartja, hogy a dolog sikerüljön.

– Miért? Talán szégyellsz? Vagy azt gondolod, olyan rongyos társaságunk van, hogy a Galiczinék szalonja zárva előttünk?

A szenvedélyes idillnek a legmegfelelőbb nézőközönsége volt. A pultnál ott spriccerezett a Deutsches Haus cukrász- és szakácskara; kukták és libériás nyársforgatók úgy jóllaktak a látottakkal, hogy odahaza már a leves se fért a gyomrukba. Siettek is ki a kocsmából, egyenként jól meglökve Wolfgang és Konstanza asztalát. Egyrészt azért volt olyan sürgős a dolguk, hogy *előbb* csöngessenek ebédhez és így Wolfgang késve érkezzék, másrészt mindaddig fuldoklási roham fenyegette őket, míg a titkárságon el nem mesélik a nagy pletykát – Wolfgang megérkezése napján már széplányokkal szűri össze a levet sötét kocsmasarkokban.

Alighogy a konyhalegények nagy garral kivonultak a bűntanyáról, egy ellenszenves, elég piszkos és elég rozzant figura lépett a vendéglőbe. Úgy köszönt Konstanzának, mint valami kiábrándult főpincér egy megtűrt, de rég megunt szórakoztatóhölgynek a kávéházban. Mikor Konstanza meglátta, megszorította Wolfgang karját és kurtán megjegyezte – „Van meghívóm estére Galiczinékhoz. Ha addig nem látnálak, viszontlátásra – ott" – és máris futott a hervadt gavallérhoz, aki látható közönnyel válaszolgatott Konstanza pergő szavaira.

Wolfgang egy ideig még iszogatott. Mikor kiment, Konstanza bizalmaskodó, pártfogó hangon szólt oda: „Siess, el ne késs, tudod..."

Aha: ez a Weber-féle gyorstegezés. Odakint úgy nézte az ezüst ötforintost, mint egy szentképet, hogy elfelejtse azt aráncos, zöld pondrót, akivel Konstanza ottmaradt a kocsmában. Csak egy fél percig hallotta, miről beszélnek: mennyi idegen név, hely és üzleti viszony!

Wolfgangnak valóban sikerült elkésnie az ebédről. A portás már régóta leste az üvegablaknál és a muslincára ugró pók mozdulatával csapott le rá a folyosón. Figyelmeztette, hogy nem eszményi időbeosztás kétes jellemű hölgyekkel cicázni a Százéves Balerinában déli tizenkét órakor. Odafent épp befejezték az asztali imát, a széktologatásból már a folyosón hallotta. Mikor egy pap figyelmeztette, hogy pótolja az imádságot és ne úgy üljön asztalhoz, mint a teremtés bizonyos alsóbbrendű tagjai, Wolfgang szó nélkül odament egy óriási szentképhez, a térdeplőre ereszkedett és – ott maradt. Az ebédelő lakájokban elhűlt a vér, ebből valami nagy botrány lesz. Hiába vitték ki hideg levesét, hiába hozták a főzeléket, a tésztát, Wolfgang csak fel nem kelt az imazsámolyról. Ceccarelli vállalta, hogy beszél vele: úgy látszik varázserejű szavakat súgott Wolfgang fülébe, mert felkelt és asztalhoz ült.

Az urak a szomszéd teremben étkeztek, de a lakájok az alkalmazottak ebédlőjén át hordták az ételeket. Mikor az egyik inas valamit kilöttyentett és a tálat egy kredenzre tette, hogy gondosan letörülgesse a tálcáról a mártás foltjait, Wolfgang felugrott az asztalról, elkapta a tálalóról a halformájú szószos-edényt és ő akarta bevinni az urak szobájába – miért nem engedik? Ha egyszer a lakájokkal ebédeltetik, engedjék meg, hogy a lakájok munkáját is végezhesse! Hajszálon múlt, hogy ismét ki nem tört a botrány. Suttogó fenyegetésekkel és nagy vita után sikerült kiragadni Wolfgang kezéből a viharos tengerként hullámzó mártást.

A besúgó szakácsok a szokásos ebédutáni mocskos anekdotázásba fogtak és hangos célzásokat tettek Konstanzára. Wolfgang felkelt és a tálaló fölött a falra akasztott ezüst tányérokon kezdett dobolni meg cimbalmozni. Mikor egy udvari hentes kicsavarta kezéből a kanalat, Wolfgang naivul megkérdezte: „Hogyhogy, Signor Tagló? Hát nem azért rendeltek Bécsbe, hogy asztalizenével szórakoztassam a méla kifutófiúkat?"

Ha Leopold ezt megtudja, belehal.

Ebéd után megint ima következett, amiről Wolfgang őszintén megfeledkezett. Már az ajtóban volt, mikor a „csőcselék dísztagjai" – Wolfgangot idézem – dióhéjszilánkokat bányászva nyelvükkel lukas fogaikból, ledarálták a gratiast. Wolfgang nem ment vissza az asztalhoz, a küszöbön állva mondta el a hálaimát és hangosan odaszólt Ceccarellinek, nem jön-e vissza a Balerinához, talán Konstanza még ott van?

Mikor belépett a vendéglőbe, Konstanzát nem találta régi helyén, másik asztalnál ült, nagy társaságban. Csupa olyanfajta ember, akiktől Wolfgang apja intelmeitől függetlenül is iszonyodott: a bohémvilágnak is söprűje. Jó néhány perc múlva Konstanza végre észrevette Wolfgangot amint asztalt keresgélt. Az idegen társalgástól és idegen bortól kipirult arccal magához intette, elkérte tőle az apró metszetes albumot és mutogatni kezdte a társaságnak. Közben mint egy kisgyereknek elmesélte, hogy Wolferl ne féljen, nem fogja ma este Galiczin hercegnél kompromittálni, Trudinak van az eljegyzése, oda kell mennie s azzal az asztal végében ülő lányra mutatott. Wolfgang meghajolt, de a lány nem vette észre, szomszédjával együtt mélyen elmerültek az arcképek nézésébe. Konstanza megfogta a széke mellett bután ácsorgó Wolfgang ruháját, magához húzta úgy, hogy Wolfgang egészen meggörbült: „Ülj csak le oda az ablakhoz, rögtön jövök!" Látszott rajta, hogy hencegni akart Wolfganggal, persze nem mint zenésszel, hanem mint csinos fiatalemberrel, akire a többiek féltékenyek lehetnek. Még súgott is valamit: „Tudom, hogy utálod az ilyen társaságot, pedig igazán nagyon kedves, finom úriemberek. Nemcsak olyan nagy művészek vannak a világon, mint te – na eriggy, mindjárt jövök."

Wolfgang az ablak mellé ült, már csak azért is, hogy ha az udvari szakácsok és cukrászok kémkedni akarnak utána, lássák, hogy nem szégyelli magát. Konstanza úgy elmerült ismerőseivel a kacagó társalgásba, mintha a világ kezdetétől fogva a világ végezetéig ott akarna ülni közöttük. Annál feltűnőbb volt, mikor a pincér egy hüvelykkel és mutatóujjal összehorpaszgatott papírrudacskát hozott Wolfgang asztalához. A cédulán ez állt: „Veled!!!"

Wolfgang kereste Konstanza pillantását. Mikor szemük végre találkozott, Konstanza úgy nézett rá, mint a leereszkedően kedves keresztmama a felnőttek asztalától: örül, hogy a gyerek a sarokban szépen eljátszik. Wolfgangnak idővel mennie kellett, öt órakor megbeszélés és próba az esti Galiczin-koncert előtt. Borzasztó nehezére esett az idegen társasághoz mennie és elköszönnie, úgyhogy intett Konstanzának, jöjjön egy pillanatra az asztalához.

Ehelyett megint levelet kapott. „Este nekem játszál. Sikered lesz." Wolfgang ezt is eltette; útközben játékos-udvarias mozdulattal arra a zsebére mutatott, melyben a Konstanza ajándékpénze volt.

A Deutsches Hausban megtudta, hogy a zenészek nem mint vendégek érkeznek a Galiczin-palotába, hanem egy csoportban, mint az iskolásgyerekek a templomba. A társas indulás otthonról nem volt

kötelező, csak ajánlatos. Ellenben a herceg palotájában külön szo-Konstanzával, a salzburgi könyvtár mitológiai könyveivel, halott bában kellett gyülekezniök; ha már mind együtt voltak, akkor vezették be őket a koncertterembe. Wolfgang erre nem volt hajlandó. Iyök, aki csak-azért se csinálja, amit parancsolnak neki. Tele voltam

– Nehogy azt hidd, gyerekes zendülő voltam, rakoncátlan köanyámmal és a müncheni karnevállal, üres Aloysiával és naivan eszményített II. Józseffel. Mindennek következtében valahogy elengedtem magam; boldog-boldogtalan, félelmetes és csiklandó önfeledtség lett úrrá rajtam. Ez volt az oka különc vagy rebellis viselkedésemnek. Valami nagyon meghalt mögöttem, valami végzetesen új állt előttem, úgy éreztem, hogy most már csak zene lesz és ez a nő, minden egyéb csak foszló felhő, értelmetlen komédia – talán a szent remeték nézhettek így a múlandó világra.

Wolfgang nem öltözött saját ünneplőjébe, nyugodt öntudattal vette fel az érseki zenészek piros ruháját. – „Sokkal jobban szerettem azokat a könyveket, melyeknek egészen közönséges volt a kötése, olyan, mint amilyenből száz meg száz van, egyik olyan mint a másik, de van közöttük egy, amelyiknek a tartalma olyan, mint semmi másé". Wolfgang szinte tapinthatóan érezte saját fénye kisugárzását, mosolyogva gondolt azokra az „emanációkra", melyekről szabadkőműves színészek és delejezéssel foglalkozó doktorok fecsegtek neki utóbbi időben.

„A zene és a nő", mondta Wolfgang és noha a kijelentésnek van valami nehezen elviselhető patétikus íze, mégis nyers valóság. Ez a két dolog uralkodik élete fináléjában, mely operáiban se a legutolsó ütemeket jelenti, hanem már valahol az aktus közepén kezdődik. Hogy a kortól, divattól, Leopoldtól és pénztől független zene korszakában egész ösztönszerűen jutott el fekete tavaszáig ezekben a hónapokban: kétségtelen. Vajjon „a nő" ugyanilyen végzetes vonzalom volt-e vagy valami akart önszédítés? – azt az ön érzékenyebb képzeletére bízom; most is ismétlem: oboások ne kontárkodjanak bele a Nagyméltóságú Pszichológiába.

Wolfgang, ameddig csak lehetséges volt, kerülni akart minden feltűnést, épp ezért a többi zenésszel együtt öltözködött a ruhatár melletti hosszú padokon, a Galiczin-koncert előtt. Csak az utolsó percben tűnt el valamilyen ürüggyel: okvetlenül meg kell látogatnia egy rokonát. még a hangverseny előtt. Mikor Wolfgang külön érkezett, a herceg ebben nem talált semmi feltűnőt – sokat törődött az érsek háziszokásaival!

A társaság ovális teremben gyülekezett. Wolfgang nem várta

meg, míg az ajtónálló hangosan mondja a nevét, unta betűzni, *M* mint Maximilián, *O* mint Ottó satöbbi, úgysem értette volna, legföljebb egy csomó türelmetlenkedő előkelőség löki félre az útból, úgy mint egyszer Párizsban: „Ez nem falusi iskola, ahol ábécére kell tanítania gyengeelméjű gyermekeket" – mondta de la Halle márki.

A herceg nagyon kedvesen fogadta, hosszasan beszélgetett vele az Idomeneóról, egy szőke dáma még részvétét is kifejezte „felesége halála alkalmából" (Wolfgang nem javította ki). Ekkor jött oda Ceccarelli, szokásos alázatosságával és gyávaságával. Ezer bocsánatkérés közepette a közös gyülekezőbe hívta Wolfgangot. A herceg hallani sem akart a dologról, még tréfálkozott is: Wolfgang szavai éppoly értékesek, mint a zenéje, de úgy látszik arra is kell számítania, hogy majd még zongorázás közben is kihívják, márpedig nála vendégrablás nincs – s azzal udvariasan elismételte Wolfgang utolsó szavait, hogy folytassa, folytassa.

Később maga az érsek jelent meg. Mikor meglátta, hogy Wolfgang körül valóságos koszorú gyűlt össze (a vendégeknek kényelmesebb volt a zenéről mondani ártatlan frázisokat, mint egymással társalogni: utóbbi tele volt veszélyes diplomáciai csapdákkal) – Hieronymus megveregette Wolfgang vállát. – „Már megint külön utakon? már megint külön utakon?" – és mosolyogva kipenderítette Wolfgangot a teremből. – „Nagy csibész, de még nagyobb művész", és miközben gyűrűjét csókra nyújtotta egy fiatal leánykának, tüntető szeretettel nézett a távozó Wolfgang után. Ne lássa senki, hogy alkalmazottja fel tudja mérgesíteni.

9

Koncert után, a sikertől felhevülve, Wolfgang egy ideig céltalanul futkosott az elhagyatott utcákon, mikor egyszerre csak ácsorgó embertömegre lett figyelmes. Odament, lelkileg ráért, boldogan szabad volt, ilyenkor különösen szeretett fűvel-fával szóba állni. A járda mellett pompás hintók, a bakon sorba alszanak a kocsisok, legörbült fejjel, mintha kövér püspökbotok lettek volna – nagymiséken hányszor látta ezeket a templom falához támasztva! – a park kapuja fényesen kivilágítva, a villa művésziesen agyonredőzött függönyei félig leeresztve; a kiáradt csillárfény egészen a Dunáig hajtotta a franciás kúpokra nyírt bukszusok hegyes árnyékát. Wolfgang, az ínyenc „Konversations-lackl" – locsogó tök alsó, ahogy Salzburgban

gúnyoltuk – rögtön mindent tudott: a ház Thun grófék villája, éppen házi hangverseny van és a derék bécsiek a császárt akarják látni, ott van vendégségben. Wolfgang a zenét is tisztán hallotta.

Egyik gondolat a másik után cikázott át agyán. Felrohan Thunék szalonjába és zongorázik, felkapaszkodik a császár kocsijára, elbújik az ülés alatt, a zsebében levő kottacsomót széttépi és a lapokkal kibéleli az egész hintót – azt hitte, felpukkad a türelmetlenségtől. Mikor a császár előtt játszhatott volna, ő Hieronymus menazsériájában vesztegette az időt! Az Idomeneo szerzője itt áll kültelki szatócsok társaságában; ha kijön a császár, se ő nem láthatja Józsefet, sem az uralkodó Wolfgangot, a víziló-lapockájú szakácsnék eltakarják. Azt hitte, megbolondul ekkora balszerencse és igazságtalanság tudatában. A komédiás, a zongorista, a Leopold-nevelte „alkalomkihasználó", a Konstanzát hódító hiú hős – tehetetlenül vergődött. Elviselhetetlen volt ez a buta helyzet. Megvárja a császárt vagy sem? Ha elszalad, hogy érzékenységét kímélje: még groteszkebb a mulasztás. Ha ottmarad: megöli a szégyen, hogy névtelen senki módjára tátja a száját, öt lépésre az uralkodótól, ő, a legnagyobb... de legyünk szerények, erre is megtanította Leopold. A bámészkodók aztán „weánerisch" módon, tősgyökeres bécsiességgel megoldották a hamleti tépelődést. Mivel Wolfgang hol kétkönyökkel tolakodott előre, hol meg gyáván visszafele fúrta magát, a népek megunták a bolond sajtkukacot és zaftos szitkozódások kíséretében elrúgták maguktól.

Mielőtt a várakozó gyülekezetet megpillantotta, épp az jutott eszébe, hogy kocsiba száll és felugrik Weberékhez, hátha fönn vannak még? – de most egészen elment a kedve. Az apai tanításnak igaza van, nőkhöz nem lehet sikertelenség után, betegen vagy szomorúan menni. Férfi mindig legyen egészséges, gazdag, győztes. A szomorúság irodalmias és plebejus dolog, a toalett-kamrában kell elintézni.

Másnap délelőtt azt hitte, most már egészen biztosan megüti a guta. A portán egy kék levélkét talált, Konstanza akart találkozni vele, neki pedig nem lehetett elmennie, a többi zenésszel együtt illett várnia az esetleges borravalót, amit Galiczin herceg küld a tegnapi hangversenyért. Ez a fertelmes délelőtt mégis hasznára vált Wolfgangnak. Miközben várták-várták az étkező templomtoronyra illő órája alatt a Galiczin herceg titkárát, hogy hozza a pénzt, Wolfgang ezer mókával szórakoztatta társait és az átvonuló lakájokat; az árulkodókból legjobb barátai lettek – „hiszen ez a Mozart nem is nagyképű", és ezt néptribúni leereszkedéssel honorálták.

Ha már Konstanzával nem találkozhatott, elhatározta, hogy okvetlenül beszél gróf Arcóval, a főpohárnokmesterrel, és megkéri, engedjék szabadon hangversenyezni. Állandóan II. József, a Thun grófnő elképzelt koncertje járt a fejében, a siker Konstanza szemében, a büszkeség gyáva apja előtt és a nemes bosszú a hercegérseken.

Arco egy fiatal hölggyel ült a szobájában, Wolfgang rögtön megismerte, ott volt tegnap a Galiczin herceg hangversenyén. Mikor Wolfgang előadta kérését, Arco humorosan sopánkodó képet vágott. Nehéz lesz, nehéz, az érsek nagyon nem barátja az efféle dolgoknak. Alighogy a vendégkisasszony meghallotta, miről van szó, felugrott és odament Arco íróasztalához. Szemtelenül, de házias ügyességgel félretolta az aktatornyokat, mókusugrással rátelepedett az asztalra és lábával kalimpálva azzal fenyegette meg Arcót, hogy ha nem járja ki az érseknél Wolfgang szabadságát, akkor a Bécsi Úrilányok Szent Cecilia Kórusa nem énekel holnap a nagymisén, ami azt jelenti, hogy a lányokhoz tartozó úriasszonyok és úriemberek se fognak megjelenni a templomban, és ez diplomáciai szempontból nem lesz nagyon előnyös az érsek számára.

Arco, az udvari emberek tüntető affektálásával fordult Wolfgang felé és nagyot sóhajtott: „A francia filozófusoknak igazuk van, a zsarnokság valóban kezd tűrhetetlen lenni" – s azzal kiment a szobából, jelezve, hogy azonnal beszél az érsekkel ebben az ügyben.

A hölgy úgy látszik nagyon belejött a kalimpálásba, mert ottmaradt az asztalon, sőt még kényelmesebben igyekezett elhelyezkedni. Wolfgang az utolsó pillanatban mentette meg a szoknyáját, mert egy csipkefodor beleakadt Arco gróf óriási lúdtollába és az majdnem rádöntötte a gyémántként csillogó kalamárist. „Ó, köszönöm, nagyon kedves, nem is tudtam, hogy a zenészeknek ilyen jó szemük van. De igazán nem lett volna baj, ha kifordul a tintatartó, azzal is kevesebb ünnepélyes szamárságot firkálnak ezek a pásztorok és apostolok" – azzal óriási keresztet vetett a leányzó, Wolfgang azt hitte, szentkép előtt, pedig a háta mögött volt. Mikor a hölgy felemelte fejét, saját magát és Wolfgangot látta a kandalló fölötti tükörben.

– Nehogy öntelt legyen – folytatta a tükör felé a hölgy – pártfogásom nem személyének szól, hanem a művészetnek általában.

Wolfgang hálásan köszönte a megnyugtató distinkciót.

Mikor Arco visszajött az érsek szobájából, a lány fel sem emelte fejét, csak összekoppantott cipőit nézte. – „Nos?" – kérdezte közönyös hangon. Sajnos, szó sem lehet róla, közölte a gróf és újabb aktákat rakott, illetőleg rakott volna az asztalra. Közben kérdőleg né-

zett az odatelepedett Bécsi Úrilányra. Heródes lojálisabb volt – jegyezte meg a nő – minden további nélkül odaadta Salomének szent János fejét.

Wolfgang különös derűvel és udvariassággal köszönt; ne élvezze senki, hogy újabb áristomra ítélték. Mikor kiment a folyosóra, a jámbor Ceccarelli is ott ődöngött. Megkérdezte Wolfgangot, mit beszélt a gróffal? Mikor Wolfgang megmondta, mi járatban volt a „Küchenmeister"-nél, Ceccarellinak leesett az álla. Saját szemével látta, hogy az érsek egy jó félórával ezelőtt távozott a palotából: Arco nyilván komédiázott és csak körsétát tartott az érsek üres szobájában.

Wolfgangnak kidagadt egy ér a homlokán, vissza akart rohanni Arco nyilván komédiázott és csak körsétát tartott az érsek üres szomíg Wolfgang valahogy lecsillapodott.

Mikor mindezt este elmesélte Konstanzának – a vacsora nem volt közös a Deutsches Hausban – a Weber-lány féltékenységi jelenetet rögtönzött. Wolfgang nem is azért ment Arcóhoz, mert szeretett volna önálló hangversenyt adni, hanem csak azzal a „szentceciliával" akart találkozni! Különben nem tudta volna olyan részletesen leírni, hogy lóbálta a lábát, hogy ült fel csodálatos úriassággal a főpohárnok asztalára, hogy hányta a keresztet kilógó keblén saját tükörképe előtt. „*Ez* imponál neked?" – kérdezte epésen és könnyezve Konstanza, s azzal felült a Weber-mama varróasztalára és hülye fintorokkal ütögette egymáshoz cipője orrát.

Wolfgang ingerülten megjegyezte, nem elég baj-e, hogy zsarnokoskodnak fölötte és becsapják, még ilyen hisztériás rágalmakat is le kell nyelnie? Konstanza leugrott az asztalról és szinte fenyegetőleg mondta: „Majd mindjárt megtudod, hogy mi az a hisztériás rágalom" – és átszaladt a másik szobába, ahol anyja nyájaskodott éppen egy fiatalemberrel, aki albérleti szobát keresett nála.

Pár percnyi beszélgetés után Konstanza visszajött, az előbbi mártírkodó durcásságnak nyoma sem volt az arcán és száját esdeklő odaadással Wolfgang arcához szorította – sóhaj, csók és parancs volt egyszerre.

– A mamának ezer lehetetlen dolga van, de egy szempontból nagyon hasznos. Pontosan tudja, hogy a társaságban ki hova hivatalos, mikor megy, mikor jön, kinek ki a szeretője? Most legalább egy fejedelmi koncertet csinálunk belőle.

Wolfgang egy szót sem értett az egészből.

– Buta vagy, buta vagy, buta vagy. Galiczin hercegnek van egy nagyon kedves hölgyismerőse, azt szokta meglátogatni a legszigo-

rúbb inkognitóban: épp csak hogy Weber mama pontos naplót vezet róla – és jót nevetett hozzá. – Ma este is odamegy, tíz és tizenegy között. Most féltíz – átöltözöm, a többit bízd rám.

A nagy toalett utolsó jelenete Wolfgang szeme előtt játszódott le. Mikor Konstanza egy-egy púderpofont csapott az arcára, mikor egy kis vattacsipetkével letörölte a fogára kenődött pirosítót vagy megnyálazott ujjal feszesebbre simította harisnyáját a bokáján, mindig odaszaladt a székén bambán roskadozó Wolfganghoz és egy-egy verébcsókot lehelt a homlokára: „Látod, most megbosszulom magam, mert megcsaltál azzal a szentceciliával. Én is randevúra megyek, mit szólsz hozzá?" – és már ott se volt.

Utána Weber-mama jött be az albérlő-jelölttel. Wolfgangnak alig köszönt, ezt a szobát is töviről hegyire „elmagyarázta", ilyenkor az kell, hogy a kuncsaft a világ közepének érezze magát, csak vele foglalkozzanak – Weberné azért nézett keresztül Wolfgangon, mintha ott se lett volna.

10

Galiczin herceg barátnője a dornbachi parkon is túl lakott. Konstanza átszaladt a szomszédasszonyhoz és pénzt kért kölcsön kocsira. Az a fajta öregedő nő volt, aki ha Konstanzát puccban látta, odaadta volna a briliáns fülbevalóját is, csak hogy együtt élvezze barátnőjével a kalandot.

Galiczin szerelmei pontosan járnak, mint a svájci órák, ezt Bécsben mindenki tudta (ahogy az már a szigorú inkognitóval együtt jár): Konstanzának alig kellett pár percet várakoznia a meleg árnyékokkal simogató dornbachi lombok között és Galiczin máris közeledett, elküldve hintóját. Konstanza futólag ismerte a herceget, énekelt nála, de ettől függetlenül is a legnagyobb könnyedséggel szólította meg a sötétben bujkáló gavallért. Bocsánatot kért – vagy talán nem is kell bocsánatot kérnie? tette hozzá kacéran –, de életbevágóan fontos dologról van szó. Wolfgangot az érsek nem engedi szabadon játszani, hiszen nem kell erről sokat beszélnie, a tegnapi hangversenyen is láthatta a herceg az érsek viselkedését. Most csak arra kéri: a herceg szóljon az érseknek Wolfgang érdekében, hiszen ha a császár vagy a pápai nuncius már teljesen tehetetlenek valami diplomáciai affér elsimítása körül, csak Galiczin egy szavára van szükség és minden probléma megoldódik. Ugye megteszi? „Mert ha nem, tudok én zsarolni is: itt helyben, a platánok alatt át-

ölelem és összecsókolom, közben sikítok, mintha ön erőszakoskodnék velem és hozzá éppen itt, legkedvesebb ismerőse háza előtt – mit szólna Exzellenz egy formás kis botrányhoz?"

A herceg gáláns ember volt és azt válaszolta: nem lehetne-e ebből a csábító közjátékból egy pár izgalmas jelenetet elpróbálni? botrány nélkül? – és máris feltűnő jeleit adta színészi készségének. Konstanza hátrakapta a fejét, mutatóujját tanítónénisen a magasba emelte és kérdő-parancsoló hangon csak annyit mondott: „Wolfgang?" – s mikor a jólsikerült főpróba ráncait elsimította válla körül, odasúgta: „Most pedig siessen, mert esetleg idegen ugrik be a darabba és az fogja a botrányt megjátszani": azzal Konstanza a villa egyik ablakára mutatott. Valaki kinyitotta a redőnyöket és lámpával vizsgálgatta a kerti utat.

Wolfgang ugyan már régen elment Weberéktől, de lent az utcán mégis megvárta Konstanzát. Most ő rendezett feltékenységi jelenetet. Ilyen áron neki nem kell se siker, se pénz, se szabadság, de egy negyedóra múlva már egy új zongoraverseny témáit énekelte Konstanzának, otthon le se feküdt és hajnalig leírta az első tételt. Még a feje a mosdótálban volt, mikor egy szolga a szappanos fülébe trombitálta, hogy gyorsan öltözködjék, Arco gróf várja.

A főpohárnokmester azt mondta, ne vegye udvariatlanságnak, ha hellyel sem kínálja meg, de három hölgy várja a szomszédos kis-társalgóban, mindenáron Wolfganggal szeretnének beszélni. A beszélgetéssel kapcsolatban csak egy kikötése van – folytatta barátságos és titkolódzó képpel a gróf –, hogy bármit kérnek Wolfgangtól, kérésüket a legteljesebb lelkinyugalommal teljesítheti. Azzal szertartásosan végigkísérte Wolfgangot a dolgozószobáján és kinyitotta a kis-társalgóba vezető ajtót.

Wolfgang első pillanatban megrémült; azt hitte, a három párka jelent meg előtte. A hölgyek talpig feketében voltak, öregek és magasak. Mikor Wolfgang bizonytalanul meghajolt előttük, ketten leültek (közben éppolyan magasak maradtak), a harmadik pedig azzal a kéréssel állt elő, hogy a művészek özvegyeinek jótékony hangversenyét Wolfgang Amadeus Mozart kitüntetné-e személyes szereplésével és műveinek előadásával vagy vezénylésével? Wolfgang gyermekes boldogsággal köszönte meg a kitüntetést, elfelejtette, hogy a szikár matrónák nem a lakásán, hanem az érsek házában látogatták meg és úgy viselkedett, mintha házigazda volna. Épp csak hogy nem csöngette be gróf Arcót, hogy sós-süteményeket hozzon a vendégeknek, elvégre azért udvari „Küchenmeister". A komor hölgyek úgy köszönték meg Wolfgang kedvességét, mintha valami szi-

gorú ítéletet közvetítettek volna a túlvilágról. Egy idő múlva gróf Arco is bejött, kedélyeskedő, de távoltartó hangon megkérdezte: „Nos? Minden rendben?" – s mikor a párkák részéről egy komor, bábszerű főhajtás efelől megnyugtatta, mind a négyüket a folyosóra kísérte.

Wolfgang azt sem tudta, hova legyen örömében. Spriccereket fizetett a lakájoknak és folyton csak a tisztes özvegyek fejbólintását utánozta, mint egy szobor, amelyik valami kincseskalendáriumi rémhistóriában egyszerre csak megelevenedik. „Ah, ah, ah, que scena e questa!" – kacagott egy olasz fagylaltművész a konyháról.

Utána elrohant Weberékhez, közben a piacon egy hétre való vacsorapénzét óriási jázmincsokorra költötte. Mikor berontott az előszobába, szálanként hajigálta a virágot Konstanzához és szerelmes csókot nyomott a fokhagymaszagú Weber-mama arcára. Rögtön zongorához ült és végigjátszotta új zongoraversenyét. Fagótot, klarinétot, gordonkát úgy tudott utánozni, lehetetlen grimaszok kíséretében, hogy Weber-mama szerint cirkuszban vagy orfeumban is felléphetett volna. „Ha oroszlánszelídítő ismerősei is vannak Konstanzának?" – kérdezte könnyező gúnnyal Wolfgang és újból Galiczinról faggatta. Közben a mama behívta összes albérlőit, hogy hallgassák Wolfgangot: „neki ilyen ismerősei vannak", nála naponta ingyen hallhatnak ilyen koncertet, órák kérdése, hogy a császár is vendégségben lesz náluk. „Vendég? – javította ki a mamát Wolfgang – albérlő! albérlő!" – és mindnyájan nevettek.

II

A szombat esti jótékonysági hangverseny után Wolfgangot nem akarták hazaengedni: a hölgyek körülállták a zongorát, karjukat szorosan összefonták, úgyhogy a láncot lehetetlen volt áttörni, Wolfgangnak játszania kellett. Ez így ment vagy másfél óráig. Mikor a lánc mégis megszakadt, nem Wolfgang tépte szét, hanem a szelíd Ceccarelli, aki a legalázatosabb pardonok áradatában közölte a bolondos dámákkal, hogy az érsek megbízásából jött, sorsdöntő üzenettel, csak pár pillanatra engedjék meg, hogy négyszemközt beszélhessen Wolfganggal. „Nem, nem, nem" – sikongtak a lányok – őket nem lehet lóvátenni, csel az egész, Wolfgang így akar megszökni tőlük. Csak mikor látták, hogy Ceccarelli arca pillanatról pillanatra mindjobban elfehéredik és szeme is könnyes lesz, engedték ki a sánc-

ból Wolfgangot. Tízen is szorongatták, hogy a megbeszélés után játsszék tovább.

A teremben jóformán már minden gyertyát eloltottak. Wolfgang és Ceccarelli a koncertszalon legsötétebb zugába húzódtak és két félretolt karszékbe ültek. A fotelok valahogy úgy álltak kettesben és rendetlenül, hogy ott élt még bennük, frissen, az eltávozottak minden türelmetlen mozdulata; az egyik karfáról hosszúszárú félkesztyű lógott. Mikor Wolfgang idegesen ujjai köré göngyölte, úgy érezte, hogy babiloni szerelmi bűnökbe esett.

Ceccarelli a következőket mesélte: az érsek reggel óta rendkívül ideges volt. A Deutsches Hausban egyébként nyílt titok, hogy miért? Előző nap császári kihallgatáson volt, melyen József igen kemény szavakat használt vele szemben. Egy csomó egyházi állásra egészen másfajta jelöltjei voltak, mint az érseknek, mire az érsek burkolt célzásokat tett őfelsége aufklärista gondolkodására, őfelsége annál kevésbé burkolt célzásokat Hieronymus kettős jellemére, egyrészt zsarnoki ortodoxiájára, másrészt rossz helyen alkalmazott párizsi észelvűségére. Mindezt a császár a legkülönbözőbb kis és nagypapoktól hallotta; az érsek úgy érezte, az egész osztrák klérus és arisztokrácia összeesküszik ellene, mire ráadásul ma reggel még azt is megtudta, hogy a császár nem hívta Laxenburgba, aminél véresebb sértést álmában sem tudott elképzelni. Hogy mindezt honnan tudja ilyen pontosan ez a tapir Ceccarelli? – Wolfgang nem sejthette, de nem is faggatta: mondja csak tovább, mikor lyukad ki már Wolfgangnál?

Az érsek délelőtt hosszasan tárgyalt Arco gróffal. Úgy látszik Galiczin herceg „hűtlenségével" kapcsolatban Wolfgang szabad koncertezése is szóba került, mire Hieronymus asztalt csapkodva kijelentette, hogy Wolfgangnak holnap reggel azonnal távoznia kell a Deutsches Hausból. Ceccarelli jónak látta, ha már itt közli ezeket az eseményeket Wolfganggal, mielőtt még gyanútlanul hazamenne – legyen felkészülve mindenre.

Bármilyen mélyen kavarta fel Wolfgangot mindaz, amit hallott, nem tudta figyelmét teljesen Ceccarelli elbeszélésének szentelni. Szemével folyton Konstanzát kereste, hiszen a hangverseny előtt órákon át egyébről sem beszéltek, mint hogy ő is ott lesz az özvegyek koncertjén és most sehol sem találja. Előbb elment? Valahová elbújt? Valami Konstanza-féle farsangi tréfa lappang a rejtély mögött? Egyik pillanatban úgy érezte, a sors különös kegyetlensége, hogy két csapással sújtja egyszerre: az érsek is kidobja az utcára, Kostanza is megcsalja. Később meg úgy gondolta, hogy épp a gondviselés ke-

zét kell látnia a dologban: nem tud igazán kétségbeesni Konstanza pillangószárnyú megbízhatatlansága miatt, mert az érseket kell gyűlölnie, és az érsekhez sem tudna berontani, meztelen tőrrel, mint a spanyol tragédiákban, mert karja egészen erőtlen a szerelmi csalódástól.

Ceccarellivel együtt mentek el. Ahogy kilépnek a kapun, Konstanzába ütköznek. Liheg, alig kap levegőt, kócos; nagy flórenci kalapját a kezében lengeti, vékony ujjaival a mellcsipkéjét igazgatja, odatapadt az izzadságtól és most legyezőként használja, nem törődve az illemmel. Mintha Ceccarelli ott sem volna, menyétként karmolássza Wolfgang mellényét és esdeklő szemekkel fújja:

– Képzeld, nekem azt mondták, hogy fél hétről fél kilencre halasztották a koncertet, úgyhogy erre a mama elküldött Waldstätten bárónőhöz, okvetlenül el kellett mennem, nagyon kedves asszony, külön él az urától, egész biztosan szerelmes leszel belé, ha megismered – „olyan nekedvaló nő", nem leszek féltékeny – a bárónő ki szeretné venni a mamától mind a hat albérleti szobát, ő egyedül – hogy ha intim társaságban akar lenni, ne a saját villájában kelljen összegyűlnie a kompániának, tudod, pletyka, ez, az, a férj bosszúja satöbbi, és most ezt kellett megbeszélnem vele. Én folyton menni akartam, mondtam, hogy már fél kilenc, elkésem, nem érek oda, de ő azt mondta, nem, nem, pontosan odaérek, senkinek sincsenek olyan lovai, mint neki, azokkal is jöttem, csak nem akartam épp a kapu előtt leszállni, tudom, hogy nem szereted az ilyesmit, összeszidtál volna, hogy ne játsszam a princesszt – most mért haragszol?

– No menjünk – mondta Wolfgang fáradtan, és szelíden eltolta magától a villogó szemmel fenyegető Konstanzát. Wolfgang a pókokat szokta így eltessékelni a kottapapírról írás közben. Konstanza sírva rikácsolni kezdett:

– Az embernek minden percben nincs egyéb gondolata, mint hogy mindent úgy csináljon, ahogy neked a legjobb és ezért ez a hála, ezek a fölényes arcok és „no menjünk"-féle előkelő kirúgások. Az is miattad van, hogy a Waldstätten bárónőnek egyszerre adjuk ki mind a hat szobát – hetekig élő lélek nem lesz a lakásban, nyugodtan komponálhatsz, zongorázhatsz: és erre még te vágsz tragikus képeket. A lelkemet kirohanom, hogy ideérjek, és tessék – mondja Ceccarellihez fordulva – igazán nem érdemes... – s azzal újból sírva fakadt. – Adjanak kölcsön egy forintot, a Waldstätten bárónő kocsisa bement a Zöld Hordóba, nem tudtam neki borravalót adni.

Mindketten a zsebükbe nyúltak és Konstanza a saroknál eltűnt

a pénzzel. Wolfgang és Ceccarelli lassan baktatott utána. Mikor a kocsmához értek, Konstanza nem volt sehol. Ceccarelli Wolfgangra nézett, de mivel az nem mozdult, maga nyomta le a kilincset és benézett. Konstanza egy férfival tárgyalt; a férfi ült – láthatólag nem erőltette magát az udvariasság szabályainak betartásával. Konstanza állt mellette és az asztalon heverő pénzdarabokhoz fűzött, látható idegességgel, hosszabb kommentárokat. Ekkor Wolfgang is benézett, látta, hogy az a férfi, akivel Konstanza már a múltkor is beszélt. Konstanza integetett, hogy jöjjenek be ők is. Wolfgangnak semmi kedve sem volt a dologhoz. „A dac! A dac!" – mondta Konstanza haragos gúnnyal, a színpadi hősöket parodizálva, mikor újra kijött hozzájuk a járdára. A Waldstättenné kocsijának nyoma se volt, de egyikük sem szólt egy szót sem. Mikor Konstanza megkérdezte, hogy az urak meddig óhajtják a temetéshuszárok szerepét játszani, Ceccarelli elmondta – félénk pillantással engedélyt kérve Wolfgangtól –, hogy Wolfgangnak holnap reggel ki kell hurcolkodnia az érseki zenészek házából. Konstanza egy pillanatra megállt (szemével intett egy idegen kocsi felé· „ott megy!") és megfellebbezhetetlen határozottsággal mondta:

– Nem vársz holnap reggelig. Azonnal hozzánk jössz.

Wolfgang nem akart felmenni a kofferért a Deutsches Hausba, Ceccarelli fogott neki a merész vállalkozásnak. Azalatt Wolfgang és Konstanza egy mellékutcában sétáltak. Stanci beléjekarolt és suttogva beszélt:

– Wolferl, az Istenért, ne légy csacsi. Lujzi sokat mesélt az anyádról, mikor együtt fenn voltatok nála Mannheimban: tudok mindent. Hogyan kell a manzsettádat vasalni, habosan, buggyosan végig, nem éles szögletekben, mint a harmonikát vagy a lámpaernyőket – no, merd azt mondani, hogy ezek nem a te szavaid, féltékeny bölény? És nem kell tizenkét órakor ebédelni, csengettyűszóra, mint a schönbrunni potykáknak. Akkor eszel, amikor jólesik, hideget-meleget, amire épp kedved van. Ha nem vagyok otthon, a mama is megmelegíti, legalább három hétig boldog lesz tőle – és? Semmi kötelezettség részedről. Udvarolhatsz, jobbra-balra, csak közben többször meg kell halnod értem.

Az isteni véletlen gondoskodott róla, hogy a jelenet ne legyen túlságosan szenvedélyes és Wolfgang szívdobogása is kissé enyhüljön. Hosszas várakozás után végre megjelent a hűséges Ceccarelli a kofferrel, csak a koffer nem volt Wolfgangé. Ezen aztán felszabadultan nevettek és Ceccarelli kezdhette odafent a csomagolást elölről, most már nagyobb sikerrel, hálistennek.

Mikor Weber-mama megtudta, hogy Wolfgang hozzájuk költözik, kiugrott az ágyból, a széthányt dunyhákon és párnákon át úgy vágtatott a „legszebb" szobába, mint egy elefánt az őserdő bozótjain keresztül, puncsot készített, felhúzta az órát, idegen-monogrammos szalvétával fedte le az éjjeliedényt, háromágú gyertyatartóban gyújtott világosságot. A lepedőt úgy kifeszítette, mélyen a matracok alá gyűrve a végét, mintha Wolfgang egész életében dobon aludt volna. – „Máskor majd Konstanza fogja mindezt csinálni, de most, az ünnepélyes alkalommal..." – és asztmásan szortyogva kitépett a rámájából egy ballerina-arcképet (az előző albérlő felejtette itt), és a rámát Wolfgang éjjeli szekrényére tette. – „Bizonyára a Frau Mozart képét..." – súgta Wolfgangnak és keresztet vetett, rövidet, mintha bolhacsípést vakart volna meg keblei között.

Reggel éktelen csöngetés verte fel a házat, tűzvész idején nem verik így félre a harangokat. A házmester volt – büdös ing, ladik lábbeli és ferde hálósapka – szitkozódva közölte Frau Weberrel, hogy az érseki zenekar házából van itt egy fiatal papnövendékféle, aki Wolfganggal akar beszélni. Mikor a házmester megmondta pontosan az emeletet, ajtószámot: a kesztyűs papi legényke, orrát felhúzva, nem volt hajlandó Weberéknél bekopogtatni, valami gúnyos dolgot mondhatott franciául az érseki palota és a Weber-rezidencia klímájának különbségéről.

Mikor Wolfgang ezt a mentegetődző Webernétől megtudta, mint az őrült kapkodta magára ruháját. Egyrészt bocsánatot kért Cecilia-mamától, hogy miatta hajnalban felzaklatták, másrészt ordítozott, hogy ha Bécs legutolsó bordélyházába költözött is volna, attól, hogy ő, Wolfgang, ott van, az a hely megszűnt finnyás kretének céltáblája lenni. Kirohant a lépcsőházba, lenézett a mélybe, ahol a papi küldönc akarattal botlott meg minden pillanatban a rongyos szőnyegekbe és lábtörlőkbe. Wolfgang ismerte a preciőz fiatalembert, botfülű volt és minden zenés-mise után bágyadt kézlegyintéssel elmondta, hogy „a gregorián ének: az volt a zene; ami utána jött?..." s azzal páratlan napokon Haydn, páros napokon Mozart nevét emlegette unott lenézéssel.

Wolfgang most erélyesen rákiáltott, hogy jöjjön fel, nem a bélpoklosok kórházába jött! Mire a fiatalember latinul válaszolt: „Non possumus", lehetetlenre nem kényszeríthető. Wolfgang ötösével ugrálta át a lépcsőket, Frau Weber után. – „Az Istenért, ne izgassa magát, Herr Mozart, könyörgöm, legyen nyugodt" – és örökké kibomló flanelpongyoláját csavargatta a hasa körül; még papucs se volt a lábán. Mikor Wolfgang a portásfülke mellett, teljesen fel-

dúlva, beszélni kezdett a zöldfülű kanonikusszal, Frau Weber úgy fogta friss albérlője karját, mintha egyszülött fiát sírná vissza az inkvizíció pribékjeitől.

A fiatalember közölte, hogy Wolfgang az egész Deutsches Hausot meggyalázta azzal, hogy az éjszakát idegenben töltötte, azonkívül az érsek egy csomagot óhajt Wolfganggal Salzburgba küldeni. Hieronymus a legnagyobb megbotránkozással látta, hogy Wolfgang nem teljesít ügyeletes szolgálatot az anticamerában, az érseki előszobában, minden alkalmazottjának minden időben kéznél kell lenni, Wolfganghoz meg örökké díszkövetséget kell küldeni, mintha a török szultán lánya volna. Szóval Wolfgang nyolc órakor jelentkezzék a csomag átvétele végett. „Ez az óra késik", tette hozzá búcsúzóul és megvetőleg nézett az óriások borbélytányérját lengető ingaórára a kapualjban.

Frau Weber kezét tördelve rimánkodott Wolfgangnak, hogy jöjjön vissza, borotválkozzék meg, egyék valamit és csak azután menjen az érsekhez, van még idő és az alatt le is csillapszik majd kissé. Konstanza a nagy jelenet minden részletét hallotta, látta, de nyílt színen nem akart megjelenni, így tartotta diplomatikusabbnak. Wolfgang megfogadta Frau Weber tanácsát és elhatározta, hogy olyan elegáns lesz, mint még soha. Fekete ruha, aranysarkantyús rend; egy pillanatig gondolkodott, hogy a párizsi ezercsigás parókát vagy a bécsi feszeset vegye-e? Az utóbbi mellett döntött. Konstanza olyan érzelgős-érzéki bomlottsággal búcsúzott tőle, mint a regények hősnői nászéj reggelén a szentföldre vitorlázó lovagoktól. Wolfgang még az érsek íróasztala előtt is érezte orrában a reggeli nőszagot.

Az érsek előszobájában már várta a fő és alkomornyik, az örökké szalmiák-cukorkát szopogató Kleinmayr, a kövér Moll, aki legpontosabb hivatalos referádáit is úgy adta elő, mintha legmélyebb álmában szabályosan lélegezne és végül Boenecke, aki még akkor is végzetesen tehetetlennek mutatta magát, mikor játszva elintézhetett volna valamit, de úgy vélte, hogy csupán ez a felséges pesszimizmus illik a magas hivatalhoz. Mind jóbarátai voltak Wolfgangnak, részben azért is írtam fel a nevüket, nem holmi fölösleges pedantériából – no meg: hátha találkozik valamelyikkel? Egyikmásik vígan élhet még és korrigálhatja feljegyzéseimet.

Mikor Wolfgang megjelent, abban a pillanatban körülfogták, felvilágosították és csitították. Persze hogy nem Wolfgangról volt szó, hanem a császárról – Wolfgang csak kényelmes fogas, amire Hieronymus sértődöttségét és dühét felakaszthatja. Wolfgang kijelentette, hogy ha fejét a legalázatosabban az érsek papucsa alá hajtja, még akkor sem tud azonnal Salzburgba utazni: egy büdös vasa sincs (ami egy kis túlzás volt), különböző koncertekért még péterfilléreket kell házról házra járva beszednie. Legfeljebb szombaton indulhat.

A szalmiákcukor, a horkolás és a bánat – csak így nevezem a fentebb bemutatott három jóbarátot – egyhangúlag azt tanácsolták: ne ingerelje az érseket a pénz-dologgal. Főleg azért nem, mert tegnap délután Arco gróf az érsek házától alig pár lépésre egy utcai pénzkölcsönző bódéra akadt, Hieronymus hisztériája a főpohárnokra is átragadt és azt ordította: az uzsorás azért ütötte fel itt a sátrát, hogy a bécsiek lássák, milyen rosszul fizet az érsek! Biztos valamelyik lator muzsikus bujtatta fel az utcai bankárt. Úgyhogy ezt a pénzdolgot hagyja Wolfgang, mondja egyszerűen azt, hogy a postakocsi tele volt, nem kapott már jegyet.

Wolfgang megígérte, hogy ezt fogja mondani, mikor az inas kinyitotta az ajtót és alig hallható „Herr Konzertmeister"-rel utat engedett neki az érsek szobájába.

– Nahát, erre a kedvességre nem is számítottam, Herr Mozart, hogy még engem is kitüntet látogatásával. Hiszen Önnek nem nálam a helye, hanem a császár őfelségénél! Pompásan meg fogják érteni egymást, ikertestvérek, nem is óhajtom soká tartóztatni, a császár bizonyára várja, szereti az ilyen szélhámosokat. Nem is lesz ideje zenélni, ön miniszter lesz, salzburgi érsek! Őfelsége egész nevetségesnek tartja olyan csekélységekhez ragaszkodni, mint hogy egy püspök pap legyen, vagy pláne gróf és katolikus! Minek? Ezek elavult dolgok. Üljön a helyembe egy protestáns, egy névtelen iktató, Mayer ezerszáztizennegyedik Bódog, Wolfgang Amadeus Mozart vagy valamelyik parvenü kintornás! Új világot élünk, én fölösleges vagyok, a forradalmárok is fölöslegesek, Voltairet-t is elbocsátották – ott van helyette a császár! A római király! Ő majd csinál forradalmat mindenki helyett! Siessen, Herr Hoforganist, őfelsége annyira sürgeti a haladást, hogy valamelyik zenebohóc a Tolerencia-cirkuszból még modernebb szemetet szervíroz őcsászári felségének, mint amit ön szokott nekem liferálni. Mit áll itt ilyen maflán? Ha még én gub-

basztanék a sarokban, mint egy divatjamúlt, kiselejtezett fajankó, wegen josephinischer Staatsraison, a legszentebb József-állam érdekében: de ön? ön? a taknyosok rémuralmának hajnalán? Talán még nem informálták, hogy Európa megváltója, az ön legnagyobb zenei pártfogója – és akkorákat hajlongott II. József arcképe előtt, mintha szinpadon játszotta volna a talpnyaló szerepét – affelől még nem informálták, hogy mindentudó Józsefünk „Rêveries"-ket, álmodozásokat írt hátulgombolós korában, mikoris arról kegyeskedett álmodoznia, hogy ő az úr és én a szolga? Tanulja meg kívülről, Herr Mozart, minden szemtelensége és pimaszsága most császári szentesítésben részesül. Anarchisták csókolóddzatok!

Wolfgang émelygő gyomorral, de előkelő ruhájának köszönhető fegyelmezettséggel vette tudomásul a kétségtelenül jóindulatú politikai és zenei tanácsokat, élni is fog velük, ez tanítványi kötelessége. A küszöbön még megfordult és kijelentette, hogy egyszer s mindenkorra szóló lemondását írásban is benyújtja, biztosíthatja eminenciáját, hogy az több lesz, mint „rêveries". Az álmoknak vége. Közben olyan sötétséget érzett, hogy az óriási kilincset – aranyozott delfin – sehogy sem találta; mint a vakot vezették ki a benyitó lakájok.

Mielőtt türelmetlenül várakozó barátai ezer kérdéssel rohanták volna meg, egy alacsony páterka – olyan volt, mint egy bölcs és sunyi szívóssággal pislogó templomi mécses – karon fogta és egy kis szobába vezette. Az ajtaja óriási barokk kulissza, a szoba maga viszont szerzetesi csupasz cella; a mész-szag csak úgy dűlt belőle, nem volt bútor, ami megakadályozza. A pap Colloredo érsek gyóntatója volt, és miután Wolfgangot egy zsámolyra ültette, a következőket mondta:

– Teljesen tisztában vagyok, Herr Organist nincs abban a lelkiállapotban, hogy bárminemű társalgást folytasson. Csak egyre kérem: ahogy mi papok megőrizzük a gyónási titkot, úgy ön is őrizze meg magának, amit őeminenciájától hallott. Politikai vonatkozásban. Nemcsak hogy jó katolikus, pályafutására ügyelő zenész, apjáért hű fiú, hanem mint szenvedő ember egy másik szenvedő ember titkát. Az érsek úr beteg, testileg, lelkileg. Herr Mozart, hallgasson.

Wolfgang kijelentette, hogy egyelőre minden részvétét, sajnos, magára kell pazarolnia, ha a páter nem veszi rossznéven önzését, azonkívül memóriája teherbíró képességét teljesen igénybeveszi annak megjegyzése, hogy ő – Wolfgang – szemtelen, szélhámos, csirkefogó, anarchista, ennélfogva akarattal sem tudna a II. József császár egyéni impresszionizmussal felvázolt arcképére emlékezni. Egyébként a

páter nyugodt lehet, laudetur Jesus Christus – és azzal kiment a szobából.

Odakint, a papnak tett ígéretéhez híven, csak a magára vonatkozó dolgokat mondta el a szalmiáknak, horkolósnak és búbánatnak. Mikor megtudta, hogy a szalmiák viszi a végzetes „pakét"-et Salzburgba, felhatalmazta, hogy mindent mondjon el apjának; előadásában orgonapontként szerepeljen Wolfgang boldogsága.

A szalmiák lekísérte Wolfgangot a kapuig. A szemben levő járdán ott sétált fel s alá Konstanza. Mikor megpillantotta Wolfgangot, odarohant, kérdésekkel és csókokkal árasztotta el, keze tele frissen csomagolt süteménnyel, sajttal, felvágottal („nem reggeliztél, márpedig enni kell") s azzal máris vitte egy kis vendéglőbe, ahol úgy rendezte az ételeket és italokat az asztalon, mintha csak ketten lennének elfüggönyözött budoárban. Kézzel rakta, gyöngéden erőltetve a falatokat Wolfgang szájába; egyik tenyerét álla alá tartotta, hogy a morzsák és a tejszínhabcseppek oda hulljanak.

Mikor a „szalmiák" elmesélte nekem, hogyan fogadta Leopold a bécsi híreket, azt mondta: „atyika arcát kellett volna látni". Utóbbi időben hófehér volt, kék szemével úgy nézett keresztül az emberen, valószínűtlen messzeségek felé, mint az oroszlánok a ketrecben, ha bamba látogatók sétabottal veregetik a rácsot. Mártír volt, száműzött király, gőg és lemondás, álmokba menekülő gyermek, vád, megvetés és az erőnél félelmetesebb bosszúálló tehetetlenség. Bal szemével alig látott, idegsorvadása volt, de a hunyorgás méltatlan lett volna hozzá, „ne daigne" – mondogatta Nannerlnek – „odáig nem görbülök", ahogy Párizsban a Rohan-család címerfeliratában olvasta. Ajka nyitva, a felsőn halványlila bibircsel; sárga fogai úgy álltak a szájában, mint a halálfejen: ilyen a harapásuk azoknak az emberi vadállatoknak, akiknek ragadozó kedvét a játékos természet ezer gátlással és nárciszkodó befelenézéssel tette erőtlenné, önroncsolóvá. Valahol olvastam, hogy japán vagy kínai tragédiákban a legyező egyetlen gerezdjének a másik fölé csúsztatása jelenti a teljes megsemmisülést: ilyen tragikus árnyalat volt az, hogy Leopold ezüstös, ólmos haja nem volt már klasszikus „rendességgel" hátrasimítva, hanem szerteálló kefe-csomókban állt a fején. Ez az apró változás a frizurában jelentette a legsötétebb sorsfordulót. Leopold, aki szívéből gyűlölt minden bohémséget, most úgy ült a „szalmiák" előtt, halántéka fölött egy csapzott, ezüstös hosszú tinccsel, mint valami hóbortos filozófus, különc Diogenész. Nem törődött már vele, fáradt volt felemelni a kezét. Hatalmas álla előreugrott, mint egy Habsburg inkvizitoré, de ahogy fejét félrehajtotta, maga volt az ár-

tatlan könyörgés. Homlokán a szívalakúra benőtt haj, úgy ahogy a Konstanzáé. Kezében üres doboz: ebben volt Wolfgang aranysarkantyús pápai rendjele, ujját a bársonnyal bélelt barázdákban húzogatta. Talán halála előtti utolsó öntudatos pillanatában egész életéből nem maradt egyéb, mint mutatóujja végén, gyertyaláng-hosszú körme táján, az üres bársonyvályú tapintásának emléke.

Hosszasan beszélt arról, hogy Wolfgang Bécsben bizonyára azt hiszi, hogy ő egy követ fúj az érsekkel, pedig nincs ember, akit annyira gyűlölne. Az érsek bántotta a fiát és ez elég. A gyávák gyűlölete sokkal ördögibb, fantasztikusabb és határtalanabb, mint az erőseké. De ha egyszer az érsek az egyetlen horgony, mely lehetővé teszi, hogy Wolfgang bolond hajóját szét ne zúzza a vihar! Konstanzákban bízzék? Ismeri az egész Weber-családot, a kuplerájos mamát, a törtető Aloysiát – ezek akarnak Wolfgangon anyja helyett őrangyaloskodni? Csak kihasználják Wolfgangot, aki apátlan-anyátlan árvaságában egyik kocsmából a másik bordélyházba fog tántorogni és a tehetségét tönkreteszi. „Ez lett a vége?" – és tovább húzogatta ujját a római rendjel-tokban.

Konstanza a vendéglőben elmesélte, hogy ma reggel már két helyen is volt látogatóban – hát mit gondolsz, miattad nyaltam így ki magam? – először Waldstätten bárónénál, „Konstanza legjobb barátnője", aki sülve-főve együtt van az angol, francia, spanyol követség minden attaséjával, azok meg reggeltől estig és estétől reggelig Bécs legelőkelőbb házaiban löncsölnek és szupéznak. Waldstätten bárónő bizalmas barátja Rosenberg gróf, a színházi főigazgató, az már ebben a pillanatban, mikor ők itt kettesben dugdossák az ujjukat az emmentáli lyukaiba, tudja, hogy Wolfgang operát akar írni, és lehet, hogy holnap már szövegkönyvet is hoz Waldstätten bárónő fogadóestélyére. A másik hely, ahol járt, még sokkal előkelőbb: a császár hálószobai inasánál, valamikor albérlőjük volt Münchenben, a legsötétebb időkben, mikor szegény Fridolin papa meghalt. A papa ágyán is folyton csak azt emlegette, hogy milyen „nett és charmant" volt Wolfgang, mikor nem tűrte, hogy a mannheimi bálon kigúnyolják a műkedvelő tingli-tangliban. „Téged mindenki szeret", mondta Konstanza, mire Wolfgang, akit a portói bor jókedvre derített, két kezével a püspöksüveg formáját utánozta a levegőben a feje fölött; ó, *az* is nagyon szereti, épp most vallott szerelmet neki rejtett randevúhelyükön.

Wolfgang türelmetlenül várta hivatalos írásbeli elbocsátását. Jómaga nem nézett a Deutsches Haus felé; Weber mama beszélt titokban az érseki tollnokkal meg albérlő-jellegű hivatalsegédekkel – egyelőre semmi válasz Wolfgang kérvényére.

Egy pénteki napon Konstanza azzal jött be, hogy az érsek utazik. Látta a hintót, nem is egyet, a palota udvarán, az inasok százával rakták bakra, tetőre, aranyfarkú saroglyára a csomagokat. A hivatalos parolé egyelőre az, hogy az érsek Münchenbe megy, de mindenki azt suttogja, hogy Rómába a pápához; árulkodni II. József császárra. Weber-mama azt ajánlotta, legyen bármilyen kellemetlen is a dolog Wolfgangnak: azonnal keresse fel Arco grófot és kérje személyesen az aláírt elbocsátást. Lehet, hogy az érsek egy évig is lent marad Olaszországban, Wolfgang nem lóghat addig a levegőben és bizonytalanságban.

Weberék és a szomszédasszonyok úgy öltöztették Wolfgangot, mint egy menyasszonyt. Wolfgang úgy is viselkedett. Míg ki nem lépett a kapun, a pityergő szende arát játszotta, rongyos függönyt kötött a fejére, közben olyan szemérmetlen nótákat énekelt, legragyogóbb kínrímeivel, hogy a cipőpucoló meg harisnyastoppoló imafazekak vattát dugtak a fülükbe.

Wolfgang elhatározta, hogy egyenesen az érsek előszobájába megy és az első ténfergő lakájjal azonnali kihallgatásra jelenteti be magát. A Deutsches Haus valóban darázsfészek volt, úgy ahogy Konstanza leírta. A kapu előtt címeres hintók sora, az utcán politizáló ácsorgók, akik már pontosan tudták, hogy József császár elszakad a pápától, Ausztria lutheránus lesz, Mária Antoinette Rómában van és Franciaország egész haderejét felajánlja: indítson keresztes hadjáratot a pápa az ateista császár ellen.

Az érsek „anticamera"-jában ugyancsak nyüzsgő hangyaboly. A francia követség egyik titkára a kisfiának magyarázta várakozás közben a faliszőnyegek értelmét: Heraklész naaagyon-naagyon erős ember volt Görögországban és azzal a furkóval verte el a rossz gyerekeket, akik savanyúcukorral a szájukban imádkozták este az üdvözlégyet. Hosszú, kérdőjel-alakú lábakon álló asztalnál egy másik francia diktált valamit ideges türelmetlenséggel osztrák tolmácsának, minden pillanatban megkérdezve a vígjátékokból ideugrott jegyzőt, hogy „bien sûr? bien sûr?" – biztos, hogy référendaire „Siegelbewahrer"-t, főpecsétőrt jelent és nem közönséges pecsétőrt? – nyilván az érsek elutazása előtt még az emlékiratot is az irattás-

kájába kellett gyömöszölnie. A harmadik kihallgatásra várakozó egy hölgy volt, akinek azonban csak mítikus méretű fenekét lehetett látni és koloratúr-szopránját hallani. Kihajolt az ablakon és a kisudvarban visító kutyáját nyugtatgatta, időnként egy-egy kockacukrot ejtegetve a szájába.

Mikor Arco gróf, szemmel láthatóan feldúlt lelkiállapotban, kijött az érsek szobájából (óriási irattáskákkal mindkét hóna alatt) és erőltetett mosollyal intett a Heraklész-magyarázó titkárnak: Wolfgang kettejük közé ugrott.

– Csak egy pillanatra zavarom, úgy önt, mint őeminenciáját. Adják ki elbocsátó-levelét; ha véletlenül nincs aláírva, a gróf most írassa alá, s azzal agyő, vége a komédiának.

Arco magából kikelve kérdezte, a két aktacsomót a kérdőjellábú asztalra zuhintva: hogy mert Wolfgang feliratkozás nélkül a várószobába lépni? micsoda modor ez, idegeneket félrelökve, csak úgy nekirontani, mint egy útonálló? (Erre a kutyaetető hölgy feléjük fordult az ablakból, kezében még ott volt a kockacukor.) Wolfgang tisztelettel közölte, hogy tudomása szerint eddig az volt egyik legsúlyosabb vád ellene, hogy nem tartózkodott eleget az érseki előszobában: engedtessék meg neki, hogy legalább ezen utolsó alkalommal, érthető túlbuzgósággal hibáját jóvátegye. „Qu'est-ce que c'est que ces façons-là?" – kiáltott fel ámuldozó felháborodással az ablakban álló hölgy – „micsoda tónus! micsoda tónus!" – s azzal ismét hátat fordított és csiripelve ledobta a cukrot a kutyájának. Arco gróf megragadta Wolfgang mindkét karját és az ajtó felé taszította. Wolfgang megcsúszott a szőnyegen és épp azért utána dupla erővel állt meg egy helyben, egyenesen. Arco belerúgott. A francia attasé gyereke tapsolt örömében és selypítve ismételgette: „Hejkulesz! Hejkulesz!"

14

Mikor Wolfgang hazament – az utcán azt hitték részeg – egyik kezével nagyot rántott a csengőzsinóron, a másikkal meg kabátját gombolta ki és a nyakravalóját bontogatta, mint egy fuldokló. Az előszobában úgy dobta csillogó markolatú tőrét Weber-mama kezébe, mint egy vesztes párbajhős a színpadon, aki halálos sebet kapott. Utána rögtön levetkőzött, ágyba vetette magát és három napig fel sem kelt. Csak úgy gyömöszölte magába a salzburgi háziporokat, sárgát, feketét, rózsaszínt, epilepticust és spasmodicust. Konstanza

egy percre sem mozdult volna mellőle, legfeljebb a konyhába ment ki vagy a cukrászdába futott, hogy csokoládékrémmel töltött sülthabot hozzon, vagy feketekávét Aloysia virágvázáiban, melyeket rég elfelejtett udvarlóitól kapott annak idején. A pénzt szomszédoktól perselyezte össze, de a boltokban azt mesélte, hogy ez mind Wolfgangé, igyekezett Wolfgangot gazdag gavallérnak festeni.

Wolfgang életében még nem tapasztalt ennyi női gyöngédséget. Mikor Stanci a kis-asztalra feltornyozta ajándékait, virágokkal, tréfás ajánlócédulákkal, pikáns rajzokkal vagy magafestette szentképekkel; Wolfgangnak mindig könnyek szöktek a szemébe és nem győzött hálálkodni. Ha egy pohár vizet vagy forró puncsot hozott – a Waldstätten bárónő készletéből elkönyörgött velencei poharakban – az italt lapos tenyérrel hozta. Weber-mama szobájában lógott egy szentkép, egy Antonello da Messina-féle Mária Szentekkel, azon állt baloldalt lent Magdaléna ilyen tenyérrel, mintha a kis Jézust kínálná egy pohár vízzel: ezt a Magdaléna-figurát Wolfgang különlegesen szerette. Szentmise és kispolgári idill keveréke volt Wolfgang lábának becsomagolása az ágyban: a paplan végét a matrac alá kellett gyűrni, nehogy bejöjjön a hideg. Ilyenkor Konstanza játékosan morgott, akár egy kis mackó a mohos-meleg barlangjában, mintegy Wolfgang helyett; utána csókra nyújtotta száját. „Snug as a bug in a rug" – tette hozzá lehetetlen angol kiejtéssel: Konstanza ugyanis megtalálta Wolfgang noteszei között azt, amelyikbe angol nyelvleckéit firkálta (még londoni feljegyzésekre is akadt, Leopold pirostintás javításaival).

Mert Konstanza állandóan turkált Wolfgang fiókjaiban. Bevallása szerint azért, hogy egy-egy koncertáriát meglepetésnek titokban megtanuljon, valójában azért, hogy szerelmes leveleket lopjon, vagy olyanokat, melyekben Leopold őt különösebb körülírások mellőzésével igen ledér-jellegű hölgynek titulálja, Wolfgang legnagyobb öröme volt, ha Konstanza egy kis török nargilé-asztalt húzott az ágya mellé és sakkoztak. Egyik sem értett a játékhoz, de Wolfgang tréfás sakkopera vagy ostábla-balett megírásán gondolkozott: pompás királynő, futár és ló áriákkal. Amit Wolfgang így a párnákra könyökölve eldúdolt, Konstanza éjjel gyönyörű gyöngykottákkal leírta és a kéziratot a reggeli tejszínes kávéval hozta be tálcán. Az „idill" szót görögösen „eidüllion"-nak nevezte: így olvasta Wolfgang egyik gyerekkori görög szótárában, melyet az még Leopoldtól kapott és persze ereklyeként őrzött szerény kis úti-könyvtárában.

Mikor Konstanza egy alkalommal lent volt a cukrászdában, találkozott Rumbeck grófnővel. Rögtön odaült az asztalhoz, együtt

fagylaltoztak és a taktikus ravaszsággal vezetett társalgásnak az lett az eredménye, hogy Rumbeck grófnő Wolfgangtól akart zongoraleckéket venni. Milyen boldogság volt, mikor Konstanza kuncogva Wolfgang ágya mellé vezette a grófnő főkomornyikját, aki egy levelet hozott: gazdája péntek délben várja őszerzőségét, Monsieur le compositeurt. Az is Konstanza műve volt, hogy a grófnő „komponistának" címezte Wolfgangot.

Viszont mikor váratlanul megjelent egy ifjú hölgy, aki szintén hallotta Wolfgangot Galiczin hercegnél és a művészek özvegyeinek javára rendezett jótékonysági hangversenyen: Konstanza épp csak hogy ki nem dobta. Oly barátságtalan volt hozzá, hogy Wolfgang kénytelen volt szerelmes túlzással kínálni, marasztalni, dicsérni a vendéget – valamivel csak ellensúlyozni kellett Konstanza tüntető hidegségét? Mondanom se kell, hogy erre Konstanza még jobban megvadult.

Hát még mikor negyedik napon Wolfgang felkelt és azt mondta **Stancinak**, hogy jó, kiadós sétát szeretne tenni, de – egyedül. Konstanza gótikus körmeivel tépte le magáról a ruhát, a kék üveggombok jégesőként kopogtak a hajópadlós szobában, összekócolta a haját, a kölnivizes üvegcséjét a muskátlikra öntözte, majd bezárkózott a szobájába. Öklömnyi macskakölyökként gombolyodott öszsze egy hatalmas barna bársonykarosszékben – még hozzá hogy! Az ülésen négyszögletű párna hevert, ez alá búját Konstanza; olyan légies figurája volt, hogy észre se lehetett venni, hogy ember van a párna alatt.

Wolfgang sétája ismerős séta volt – hányszor járt Itáliában bezárt ablakú villák között, mikor az urak és színpadi csillagok valahol nyaraltak vagy vadásztak. Bécs is üres volt, a franciás vagy tejszínhab-fodorítóval cifrázott barokk paloták olyanok voltak, mint a **húrtalan hárfarámák** vagy kőkoporsók – az urak most is messze jártak, magas fenyvesekben hűsölni, mintha most is minden kaput egyenesen csak azért zártak volna be, hogy Wolfgang ne tudjon bemenni. Az utcákon sehol egy árva lélek. Se hintók, se talyigás zöldségesek, se bérkocsik, pedig egy-egy yén kocsissal olyan jó lett volna elbeszélgetni semleges dolgokról. Wolfgang soká hordta fejében kész kompozícióit, mikor asztalhoz ült, csak éppen le kellett írni őket. Így volt most fokozhatatlan magányosságával is: már rég kész volt az örökre szóló elhagyatottság lelkében – hátralevő életében csak napról napra meg kellett valósítania.

Józan kegyetlenséggel ismételte százszor is magában: szüleim nincsenek, pedig én vagy gyermek vagyok, vagy senki. Hiába játszom

végig a legnagyobb hősködéssel a maga lábán járó férfit, még ha tökéletesen sikerül is a komédia – hazugság marad, szerep, nem én. Ki halottabb halott? Aki a párizsi Szent Eusztáchiusz temetőben nyugszik, árvánál árvábban, akit soha senki meg nem látogat, se mécsest, se gyertyát nem visz neki senki – avagy az a másik Salzburgban, aki nem egyéb önkínzó vádaskodásnál és csak azt kerepeli: „a szerelmed ringyó, a zenéd őrültség, a vallásod rom, a karriered semmi, az otthonod szegényház".

Wolfgang gyűlölte az érseket, de most, mikor minden láncot elszakított, úgy érezte, hogy ezzel minden földi, evilági kapcsolata megszűnt, száműzte magát az űrbe. Ha a grófi rezidenciák ablakai és kapui nyitva volnának: az se jelentene semmi különbséget. Nincs közük hozzá, ő csak megtűrt vendég, kuriózum, divat, más érdekli őket, nagyon más. A salzburgi spiszekhez koldulja vissza magát? „Elvégre ők a vérem vére – de mi közöm a véremhez?" Van-e egyetlen zenész barátja? Nincs. Senki. Nem különös? Úgy úsztam zenében és zenészek között, mint hal a Dunában – és mikor egy kortyra volna szükségem, száraz marad a torkom. Az ilyeneknek ugye a vallás szokott vészkijáratként kínálkozni a világból? De ő nyomorék „Hejkulesz"-ként fog összeaszni a válaszúton: se Sankt Wolfgang-szobrok előtt nem térdepel, se a Schikaneder buja vagy humanista Iziszeivel nem társalog igaz hittel. Nem jut nyugvópontra soha. Az ilyen Egyiptomban krisztuskodó és szent áldozás közben pogány bölcsekre bandzsító fráterek nem sokra viszik, már ami a lelki békességüket illeti.

Konstanzát nem tudná nélkülözni: belehalna. De jelenti-e ez azt, hogy szerelmes beléje, ad notam Rómeó? Részegen issza azt a testi gyönyörűséget, melyet Konstanza az ő fauni szertelenségének nyújt. „A természet oly hangosan beszél bennem, mint bárki másban": így fogalmazta meg józan hangfogóval, mikor apjának írt ezekről a dolgokról. Azonkívül Konstanza az anyáskodó kényeztetés, gyöngédség, macskás kedvesség, leleményes behízelgés olyan áradatával szédíti, hogy ettől sem tudna soha, semmiképp se megválni. Szerelem-e ez? A gyönyörűség és a házi idill: az örök *gyermek* igényei, nem az érett férfié. De most már nincs idő az „igazi" szerelem meghatározásán töprengenie. A Konstanza-kéj és a Konstanza-idill olyan kábítószerek az árvagyerek számára, hogy elvonásuk azonnali pusztulást jelentene. Tehát okosan ragaszkodjunk hozzá. Buta fickó volna, aki azt gondolná, hogy ez a „hideg számítás" kizárja a legszenvedélyesebb lírai vonzódást. Ha Wolfgangról valaki azt állítja, hogy nem volt szerelmes, mivel csak kéjt és idillt, kábítószert és anyát

keresett – ám legyen. De azért nézze meg, milyen gyilkos végzetességgel „ragaszkodnak" – hogy ezt a szürke szót használjam – az ópiumszívók a mérgeikhez és a gyermekek az anyjukhoz. „Lehet, hogy Kontanza *valóban* szerelmes belém; talán épp ezért érzem illatában már tavaszkor is a hervadást." Wolfgang nem szerelmes, ó dehogy, ő gyönyörre és babusgatásra éhes gyermek csupán, viszont – per saecula saeculorum, az örökkévalóságon is túl hangzik Belmonte A-dúr áriája: „O, wie ängstlich, o wie feurig klopft mein liebevolles Herz"... Ó, mi félve, vágyban égve dobban és csak vár e szív!

„A-propos A-dúr ária – mondta magában mosolyogva Wolfgang – a zenéről egészen megfeledkeztem" – és elindult hazafelé.

A Belmonte-nevet csak az oboás előlegezi, viszont valóság, hogy egy koncert-áriát komponált útközben, vigasztalásul és engesztelésül Konstanzának – mikor ebben a halottak városában egyszerre csak vidám csörömpöléssel kinyílik egy ablak és Rumbeck grófnő **könyököl** ki nyári pongyolában a muskátlis párkányra. Mikor megpillantja **Wolfgangot**, tűzpiros virágot dob a járdára, utána két kézzel integet Wolfgangnak: jöjjön fel. Wolfgang a ketrecbe zárt állat türelmetlenségével babrál a kertajtón, nem sikerül sehogy se rájönnie a nyitjára, a grófnő kacagva nézi az ügyetlen Wolfgang kínlódását, végül is le kell szaladnia, hogy segítsen a trottlin (ahogy Wolfgang mondta magáról).

15

A grófnő Stein-féle új zongorát kapott – hátha az, amelyiken Wolfgang Augsburgban játszott a Bäslének? – szeretné, ha Wolfgang avatná fel. Wolfgang a frissen komponált, Konstanzának szánt áriát **játszotta** és énekelte. Közben úgy nézett a grófnőre, hogy az legyezőt **tett** az arca elé. „Írja ezt le nekem" – esdekelt a kipirult tanítvány. Wolfgang a legnagyobb készséggel megigérte és forrón megcsókolta a grófnő kezét. Egy ideig még elbeszélgettek, átnézték a grófnő ellenpontos leckefüzetét; mindketten nagyon sajnálták, hogy bokros teendőik miatt el kell válniok. A grófnő bocsánatot kért, hogy nem kísérheti le a kertbe; a kapuval ne törődjék, hagyja nyitva. Wolfgang miközben a furfangos zárral csak azért is elbabrált, a nyitott ablakból hallotta, hogy a grófnő halkan próbálgatja az ária néhány foszlányát.

Alig tett néhány lépést és egy fa mögül hirtelen elébe ugrik Konstanza.

– Most legalább megtanultam, mit jelent az, ha Monsieur le compositeur „magánosan" óhajt ihleni! Mikor az alázatos nőnek nem szabad kicsinyes önzéssel a művész nyakába akaszkodnia, ó, ó, ó! Nem óhajtasz talán erkölcsi prédikációt tartani, hogy milyen ordénáré dolog valaki után leselkedni? De hát nekem ilyen cseléd-tempóim vannak, sajnálom, szokd meg. Inkább vagyok cseléd, mint hülye – ha nem jövök utánad, nem tudom, hogy ezzel az affektáló ribanccal randevúztál és még lett volna bőr az arcodon, hogy rámtáblázd az áriát, mikor neki írtad! És a hülye Stanci bőgött volna a hálálkodástól, ti meg röhögtök a markotokba, hogy én balga szűzként tisztázom hollandi kottapapírra az uraságoktól levetett szerenádokat. Ne várj haza. Waldstätten bárónőhöz vagyok meghíva. Valószínűleg éjjelre is ott maradok, nagy társaság van náluk, különben is meg vagyok nyugodva, hogy nincs rám szükség, a kisfiú ügyes, sokkal előkelőbb szoptatódajkát szerzett magának. Egyébként úgy sem használható új szerelmed: hamisabban nem lehetett volna azt az áriát utánadénekelni.

Wolfgang este színházba ment, mint jóformán mindennap ebben az időben. Jólesett elmerülnie idegen életekbe és szenvedélyekbe, miután a maga életét valahogy eldobta magától –„ csak a nő és a mű" – ahogy elébb már mondogatta. Tükör akart lenni. Határtalan mimikri-természete most az őserdők tenyészetével terebélyesedett. Térdére könyökölve és bugyborékoló halántékkal nézte krajcáros helyéről a darabokat: paprikajancsit, tündéreket, Julius Caesart, cukrászlányokat, kínai háborút, kísértethistóriákat és nagypolgárok zsíros, erkölcsös szerelmét. Azt hiszem, ócska operettek vagy fenséges görög tragédiák között nem vont különösebben éles határvonalat. Jó színészek és rossz színészek, izgalmas színpadi fogások és lapos ügyetlenségek között annál inkább. Előadás után kocsmába ment. Mikor később kilépett az ajtón, az jutott eszébe, elmegy, csak úgy hívatlanul-váratlanul Waldstätten bárónőhöz, de mikor már a csengőzsinór is a kezében volt, elengedte és inkább hazament.

Konstanza valóban reggel jött haza, az idegen mulatság minden testi-lelki jelével. Borzasztó jókedvű volt, az ablakból integetett az utcára azoknak a fiatalembereknek, akik hazakísérték. Utána olyan kegyes volt Wolfganghoz, mint még soha. Mivel ezt Wolfgang nem fogadta azzal a derűvel, mint ahogy ezt Stanci elvárta, a hölgy megsértődött, Wolfgang kibékítette, este már együtt mentek színházba és turbékolva esküdöztek, hogy fölöslegesen nem fogják kínozni egymást.

Aznap balettet játszottak – a Tékozló fiú – és Wolfgang na-

gyon elkomorodott. A közönség ugyan hangosan belenevetett a legszívfacsaróbb jelenetekbe, mert a táncos borzasztó komikus mozdulatokkal ábrázolta az elhagyott apa fájdalmát, de mikor a színpadon a vén pátriárka a súgólyuk előtt a szökött fiú bölcsőjével piruettezett, Wolfgangnak mégiscsak Leopold jutott eszébe. Hátha megöli azzal, hogy nem kér bocsánatot az érsektől? nem megy vissza hozzá? nem hagyja el Konstanzát? és nem ír miséket és szerenádokat hivatalos stílusban?

Konstanza rögtön tudta, hogy Wolfgang fejében efféle sötét gondolatok forognak és ezért előre elárult neki, suttogva a sötétben egy titkot, melyet eredetileg csak később akart bevallani: Waldstätten bárónő mulatságán találkozott gróf Rosenberggel, a színházak főigazgatójával, aki megígérte neki, hogy beszél egy Stephanie nevű skriblerfélével. Ez a pofa remek librettót talált, csak át kell frizírozni-frazírozni; Konstanza mindenesetre keresse fel Rosenberget felvonás közben valamelyik öltözőben, ott lesz a Tékozló fiú előadásán.

Wolfgang erre valóban jókedvű lett, alig várta a felvonás végét, csattanó csókkal váltak el a folyosón. Egy ideig a jegyszedőkkel és ruhatáros-nénikkel beszélgetett, ősi szokása szerint, majd hogy gyorsabban teljék az idő, lement az első emeleti páholyfolyosóra, hogy elnézegesse az embereket, talán ismerősre is akad. Az első ismerős Konstanza volt, aki ráérő hanyagsággal beszélgetett egy óriási tükör előtt púderozkodó hölggyel. Mikor Konstanza a tükörben megpillantotta Wolfgangot, tréfásan válla közé kapta a fejét, mint a kiskutya, aki rossz fát tett a tűzre és most fél, hogy megverik. Csókot dobott Wolfgang felé és máris szaladt: úgy látszik a nagy pletykázásban elfelejtette az egész Rosenberg-találkozót.

Csöngettek, kezdődött a második felvonás, Wolfgang szomorúan visszabotorkált a helyére, a szomszédok előtt úgy szégyellte a mellette tátongó üres széket, mintha megbukott volna egy vizsgán. A színpadon barokk orgia volt látható, a Tékozló fiú baccháns-nőkkel dorbézol. Wolfgang Konstanza gyöngyházas babalátcsövével nézte a félelmetes nőket; mikor a maga szeméhez akarta csavarni a gukkert, a recés szabályozó-gyűrű leesett és hosszú kopogással gurult sok-sok idegen néző lába között. Egy mosolygó bácsi ült mellette, irgalmas szívű, aki ismerte a fiatalság sajátos érdeklődési területeit: fölkínálta csillagászati távcsövét a vaksi gavallérnak. Alighogy Wolfgang számtalan gyermekes „merci"-zés közben szeméhez illesztette – mondani se kell, hogy semmit se látott, a gépezethez meg nem mert hozzányulni – a másik oldalról, ahol Konstanza üres

széke volt, melléje lopódzott egy jegyszedőnő és egy cédulát nyomott a kezébe. Wolfgang persze nem tudta volna elolvasni a sötétben, úgyhogy a nő kedvesen az üres székre telepedett, apró lámpáját Wolfgang térdei közé eresztette és Wolfgang mélyen lehajolva kibetűzhette a szöveget. Konstanza azt üzente: „Ros. elment, megyek utána, azonnal vissza, harm. felv. színházban találk. 10 000 000 St."

Mivel Stanci a harmadik felvonás alatt nem érkezett meg, Wolfgang azt se tudta, hova legyen a méregtől és szomorúságtól. A színház már üres volt, a jegyszedőnek úgy kellett kituszkolnia a ruhatárba, ahol nevetséges árvaságban csüngött fekete köpenye a kampón. Egy ideig még szaladgált jobbra-balra, egy pár lépcsőt lefelé, párat fölfelé, nem kerülték-e el egymást? Konstanza nem volt sehol. Odalent a nyüzsgő tömegben hogy találja meg?

Viszont nem volt ideje sokáig tépelődni, egyszerre csak nyakába ugrik Konstanza, összevissza csókolja, nem törődve a szitkozódó közönséggel, melynek a kijáróban útját állta, és egy kis könyvet dug Wolfgang zsebébe. Még egy jó puffanósat rá is csapott a zseben keresztül, miután a zseb hajtókáját anyáskodó aggályossággal lesimította. Wolfgang karonfogta a kipirult, kiizzadt Konstanzát és elvezette a tolakodó, lármázó sokaságból. Stanci mindent elmesélt.

– Nagy disznó voltam, mert lent az egyik öltözőben – azt hittem ott vár Rosenberg gróf –, találkoztam egy mannheimi kislánynyal, nem tudtam, hogy itt van Bécsben és a Tékozló fiúban is táncolt, tudod, az a vén dajka, aki a kertkapuban utoljára próbálta visszatartani a világgá menő fiút. Ki a fene gondolná, hogy egy tizenhét éves virágzó frajla bujkál a halálfej meg a százéves rongyok mögött – hát nem? – úgyhogy én is felpróbáltam az álarcot meg azt a madárijesztő klepetust, utána elkezdtünk traccsolni, traccsoltunk, traccsoltunk, eltelt az idő, az egyik fodrásznő mondja, hogy Rosenberg gróf ebben a pillanatban ment el, nagyon mérges is volt, hogy az a szemtelen kis... izé... szóval, hogy ő tesz szívességet és én még váratom. Erre megírtam neked azt a cédulát – megkaptad? ugye kedves vagyok? Puszit érte, pu-pu-pu... még egyet (de rossz szívvel adtad!)... és azzal szaladok ki a színházból. Ott egy lógós mutatja nekem, hogy „az a Rosenberg gróf kocsija", egyenesen a Burgba megy vele, s azzal röhög, hogy hoppon maradtam. Erre látom, hogy egy másik úriember – csinos! – épp száll be a kocsiba, odamegyek, elsírom neki szűkített menetben, hogy élet-halálról van szó, vigyen Rosenberg után. (A féltékenységi jelenetet majd később, ha befejeztem...) Képzeld, a strázsák épp ropogósakat szalutáltak a grófnak, egy hajszál és az orrom előtt vágták be a rácsos kaput! De

én már ott vagyok, sírva panaszlom el a grófnak, hogy a mama otthon elájult, haldoklik, mennybement, elkárhozott, mit tudom én, elég az hozzá, hogy mint afféle öregúr, meghúzta a fülemet, kivette a zsebéből azt a kis vacakot, amit odaadtam neked, s mikor már becsapták utána a lándzsavégű rácskaput, kiabálja utánam: siessek vissza Wolfganghoz, előadás után Salieri várja a *Sas*-ban, ott vacsorázik fent a szobájában. Elviszel?

16

Wolfgang lelkében meglehetősen ellentétes érzelmek viaskodtak. A kétségbeesésig szomorította, hogy Konstanza milyen gáttalan könnyedséggel ismerkedik, másrészt meg kezében az operaszöveg és – az udvari zeneszerző, az olasz opera karmestere várja vendégül szállodai lakásán! Az ellentétes szenvedélyeknek, különösen Wolfgangnál, rendszerint az a hatásuk, hogy az ember igen buta képet vág; Konstanza rá is ripakodott Wolfgangra, hogy most ne lógassa az orrát, mintha vére folyna, hanem örüljön, hogy az ő Stancija milyen ügyes – „Pú" – s azzal puszira tolta fel a száját.

Salierivel eleinte velencei és párizsi emlékekről beszélgettek. Wolfgang úgy mesélt Párizsról, mint ha a Tuileriákban egyébről se beszéltek volna, mint róla. Az efféle opportunus hazugságokat apja szinte szent kötelességévé tette a „karrier" érdekében. Később Salieri előszedte újabb szerzeményeit és Konstanzának mutogatta őket, tudta, hogy ő is, Aloysia is, kitűnő énekesnők. Salieri zongorához ült és ária-részleteket játszott, melyeket Konstanza mindjárt el is énekelt, hol csak vázlatosan, hol meg váratlanul kész kidolgozásban.

Wolfgangnak megint alkalma volt vegyes érzelmeket táplálnia. Majd meghalt a féltékenységtől, mikor Stanci mindenről megfeledkezve merült el a Salieri-szerzemények élvezetébe, sóhajtozott és kacagott a gyönyörűségtől, annyira, hogy mikor a zongora mellől néha visszajött az asztalhoz, hogy poharából igyék egy kortyot, Wolfgangot észre sem vette. Változatlanul a Salierinek szóló arckifejezését viselte, hogy ne kelljen semmit se „dolgoznia" rajta, ha folytatja a billentyűk mellett a kanzonetták ízlelgetését. Ugyanakkor Wolfgang teljesen belemerült a Szöktetés a szerályból című színdarab olvasásába: épp olyan helyre akadt, ahova az az A-dúr ária, mely miatt Stanci az utcai botrányt rögtönözte, nagyszerűen beleillik. Alig várta, hogy Stanciék befejezzék a melodramatikus pur-

parlét, ő szeretett volna a zongorához ülni és a fejében közben átdolgozott áriát bemutatni.

Voltak reményei. Mikor a pincér behozta az ananászt, a déligyümölcsökről kezdtek beszélgetni; a déligyümölcsökről, lángeszű képzettársítással, Wolfgang Törökországra terelte a szót, innen meg már csak egy lépés volt a zongora. Konstanza minden méreg nélkül kérdezte, szárazsüteményt morzsolgatva az ananászhoz: „A grófnőhöz írt A-dúr ária jön?" Wolfgang az angyalok ártatlanságával és komolyságával magyarázta Salierinek, hogy Konstanzának írta.

Az áriát négy taktus recitatív vezette be. Wolfgang utolérhetetlen bájjal tudta, baráti körben, egyesíteni a tudós magyarázatot, a lírai átszellemültséget, és a legegyszerűbb skála-lépések vagy hangváltozások „nyilvános élvezetét". Ahogy az első két ütemben a bal kéz *á*-ról *gisz*-re, majd feloldva *g*-re lépett: Wolfgang a négynegyedes ritmusból szinte kieső késéssel, már billentés előtt a levegőben kéjelgett a hamarosan megrezdülő hangban – közben ínyenc közönséget keresett a szobában szemével. Úgy nézett hallgatóira, mintha valami kísérteties vagy humoros történet csattanójára készítené elő őket; mikor bal hüvelykje a sejtelmes-tréfás „svindli"-szünet után végre súlyosan és mégis gyöngéden rászállt *á*-ról *gisz*-re, gyermekes diadallal nézett körül – ugye megmondtam, hogy csoda fog történni?

– Igen – magyarázta – ez a tragédia, ez a komédia, vagy amit akartok: hogy egy *á* után *gisz* jöhet; a skála a világ legszebb zenedarabja, és a legnagyobb művész az, aki egy, egyetlenegy hangot úgy tud „plaszírozni", olyan dallam vagy harmónia-környezetbe állítani, hogy az örökké csillogjon, mint a magányos Vénusz az égen.

Wolfgang valóban sokkal nagyobb izzással élvezte a *gisz*-ről *g*-re siklást, mint a költött dallamot. Minden hangtávolság kifejezésére külön mozdulata volt. Amennyire gyönyörködött egy szekundhangzat ördögi horzsolódásában vagy egy oktávesés világvégi vakmerőségében, annyira szenvedett is: szerette volna, ha nyaka, lába, hátgerince is a leütött vagy kiénekelt hanggá változott volna. Az ember azt várta, hogy mikor a *gisz* vagy *g* testté lőn benne: Wolfgang nagyon groteszk lesz, vergődő gnóm vagy fintorgó nyavalyatörős – amint ezt nemegyszer volt alkalmunk látni a harmóniaváltásokkal együtt tornászó muzsikusoknál – de Wolfgang épp ilyenkor gráciásabb volt, mint valaha. Mikor a „Konstanza"-szót *d*-ig fellehelte (egyéb sem volt még meg az ária szövegéből, mint szerelme neve), majd később az oldott *g*-ig repült sziromkönnyű, sziromszomorú szárnyain: előbb mélyen lehajtotta fejét, alázatosan,

mintha imádkozott volna vagy tollas kalapjával bókolna spanyol donnák előtt, aztán fokról fokra emelte, mind mosolygósabban, szerelmesek grimasza illan így a csók magja felé, akrobaták mutatják így be cirkuszban a lehetetlent. Mikor az ismételt „Konstanza"-szó végén eljutott a *g*-ig: az ember érezte, zsigereiben és varázslatosan átrendezett álmaiban, hogy az A-dúr rendje szerint ott tulajdonképpen *gisz* volna; tekintete és naiv hangja olyan volt, hogy a *g*-hangban ott kísértett, kacéran és luciferi csiklandozással a *gisz* is, valami paradox kétarcúsággal. Wolfgang úgy tudott modulálni, egy-egy hangnemből libella-villanással kiszökni, vagy egy hangnemen démoni sebet ejteni, hogy a hallgató azt hitte, a harmonisztika alapjaiban történt repedés. És utána? – mégiscsak egy elegáns táncmozdulat, etikett-rámás sóhaj marad az emlékében.

Mi volt ebben a kétszer ejtett „Konstanza" szóban? Földöntúli sóvárgás és mélyen földi kételkedés; szerelmi beteljesedés és pókhálós, szivárványos reménytelenség; bánat és előkelőség. (Mindezeket a frázisokat, akár tetszik, akár nem: komolyan kell vennie, ha Mozart-regényt akar írni; nem a szavak érdekesek – oboástól ennyi is elég –, hanem Wolfgang testi és lelki mozdulatai. Frázisaim tényektől terhesek.)

Mikor la-lázva, ti-tízve, ru-rúzva (szövege még nem volt) odaért, ahol később Stephanie olyanokat mond, hogy „klopft mein liebevolles Herz": Wolfgang ujjai szinte csiripeltek a négyszer ismételt pianisszimo-figura közben. Az ember nem tudta, őrület-e vagy rokokó ingerkedés ez a csökönyösség? Örökké tart a tréfa vagy sírig változatlan lesz a tragédia? A *cisz*-ek és *h*-k előtti nyolcados szünetekben elállt mindenkinek a szívverése, de később kiderült, hogy mindez csak egy szirén szerelmi rafinériája. Látható volt Wolfgang komédiás kezében – az utolsót lüktető pulzus és a csók pillanatában elkapott száj cicázása.

Wolfgang gyakran játszotta lassan a bonyolult fúgákat, hogy minden hajszálér és szövődmény nagyító alatt legyen látható. Most is, mikor a „koketten" akadozó szívdobogás-passzus után *d*-tól váratlan és lassú lejtőre süllyedt (egy oldott *gisz* atlantiszi lépcsőjén keresztül), majd rövid kromatika-csapdából kiszabadulva, napsugaras koloratúra-síkon csillogott, hencegett és tollászkodott tovább: ezt a három különböző világot – a sötét elkárhozást az alvilági tóvá szélesedő *f*-ig, majd a csaléteknek odavillantott kromatikát, s végül az egyenletesen csilingelő, kimért szökőkút-fioritúrát – úgy tudta tagolni (alig negyedfél taktusról volt szó!), hogy Salieri azt hitte, nem ária-töredéket hall, hanem három operát.

És míg Wolfgang eunuchosan fölcsavart malac-szopránjával koloratúrázott (majd hogy ki nem pukkadt a visszafojtott kacagástól): kezével, ingelőjével, gyűrűjével, a könyökén ide-oda csúsztatott redőivel olyan mozdulatokat végzett, noha csak foltszerűen, kalandosan odavetett kovásztalan akkordokról volt szó, hogy mindenki azt hitte, Salieri egész zenekara ott húzza-fújja az arravalót a Sas szeparéjában.

Mikor Wolfgang felkelt, Salieri elzöldült bőrrel a szekrényhez ment, kiemelt egy szalmafonatos borospalackot és teletöltötte Wolfgang poharát. „Egészségére!" Konstanza nyüszített és nyulkált: „Nekem is hagyjál!" Salieri, miután Wolfgang fenékig ürítette a poharat, csikorgó tréfálkozással megjegyezte: „Ebből nem kínálhatom meg, signorina, mert ez méreg volt. Csak nem képzeli, hogy egy ilyen zseniális zenészt életben hagyunk? Mi lenne belőlem?" – és megvetéssel félredobta kéziratait. Mikor elbúcsúztak, Wolfgang hóna alá kapta a velencei flaskót és azt mondta Salierinek: „Ezt magammal viszem két okból is. Egyrészt fenékig akarom hörpinteni, hogy biztosan megdögöljek, másrészt, hogy a rendőrség ott találja az asztalomon és mindenki tudja: ön a gyilkos". Kacagva ölelték meg egymást a küszöbön.

17

Wolfgangnak és Konstanzának nagyon jó kedve volt, úgyhogy odahaza nem feküdtek le, hanem valóban kiitták a Salieri borát, Weberné még a saját szekrényéből is adott egy palackkal. Ő is virágos hangulatban volt: meglátogatta Thorwarth úr, a Weber-lányok gyámja és a színházi kelléktárak császári főinspektora. Az inspektor a legjobbkor jött, mert mikor vagy egy fél órával előbb Webermama hazajött az *Öreg Gavallérhoz* címzett bohémkávéházból, ahol magános urakat szokott zsíros mosolyával megkérdezni, nincs-e parkra néző albérleti szobára szükségük (a park egy hervadt fikusz volt a toalettablakban), kérdéseire sorozatosan elutasító választ kapott. Sőt: arcátlan szeladonok olyan megjegyzéseket tettek, hogy a mamuska eltévesztette a házszámot, ez az öreg gavallérok tanyája, nem pedig a kimustrált csatalovaké. Mikor hazaért, bánatában elővette a söprűtartó-szekrényből azt a hatalmas albumot, melyet szegény Fridolin papa kapott egy pap-barátjától, abból az alkalomból, hogy a mannheimi bálon a rögtönző komédiások kigúnyolták. Az albumban metszetek voltak, melyek sorjában mind az öregek iránti tiszteletet ábrázolták. A derék lelkipásztor ifjú leány-

kákból és tisztességes fiatalemberekből klubot alakított az öregek iránti tisztelet terjesztésére. Körmenetben látogatták meg az idős hölgyeket, zászlóval és örökzöld koszorúkkal; a zászlókon olyan fölírások, mint: Tiszteld a Kort, az Isten is Öreg, Az Aggság a Természet Bűnbánata ésatöbbi. Weber-mama éppen ezeket a legionárius zászlókra pingált aranyigazságokat olvasta, mikor beállított a kosztümfelügyelő egy hatalmas, koporsó formájú skatulyával és egy ferdedugós demizsonnal.

Thorwarth úr időnként a színházakból apró figyelmességekkel lepte meg az özvegyet. Elhozta azokat a ruhákat, melyeket már senki sem használt semmiféle darabban; teljesen mindegy volt, hogy az Hannibál páncélja vagy a Léda-balettből egy kopasz hattyú immár ereklyetartóba illő tollazata – Weber-mama mindenből tudott csinálni valamit, Konstanzáról nem is beszélve, aki Kleopátra baldachinjából három téli bugyit szabott a mamának.

Mikor Weberné meglátta a dobozt, félredobta az Aggvédő Egylet albumát és vércsekörmökkel tépte szét a spárgát. Kissé hamvas-patinás színezetű fehér apródruha volt benne: csípőig érő harisnyák, dinnyegerezdes ujjak, tehénszáj birétum, földig érő zöld tollal.

Wolfgang és Konstanza abban a pillanatban léptek a szobába, mikor Cecilia-mama a trikóharisnyákat erőltette: a hatalmas rétes-lyukakon kilátszott a bőre, lila erekkel, mintha tintaceruzával firkálták volna össze. Thorwarth bácsi már igen emelkedett hangulatban volt, mindenáron be akarta dugaszolni a demizsont, de a dugó elferdült, újra meg újra. Wolfgangnak ebből a borból is kellett innia. Mikor szobájukba értek, Konstanzának is kedve támadt maskarába öltözni. Odaliszk volt a Szelim basa háremében. Volt egy ál-spanyolfala – tudniillik csak derékig ért – a „mögött" vetközött és öltözködött. Ettől a könnyedségtől Wolfgang kissé elborult: eszébe jutott Konstanza kocsikázása az idegen fiatalemberrel, mikor Rosenberg hintóját üldözte a Burgig. A zongoránál azt a dallamot énekelte, mely alá később a Szöktetés kvartettjében ilyen szöveg került: „Bár édes a remény, mégis félek én, valami bántja szívem..." – édes ősz, borongás és villámlás, sóhaj és riasztó sikoly (marha oboás, már megint poétizálsz?). Milyen fenyegető monotóniával ütötte három taktuson át a tizenhatodokat, ugyanakkor spleenesen, színes apátiával kente, fújta, hullatta alájuk az emelkedő kis terceket – mikor a felső *g*-re ugrott, Konstanza hirtelen leguggolt a spanyolfal mögé, csak táncoló ujjai látszottak, amint turbánját köti olyan feszesre, hogy a szemöldökét is a magasba húzta.

Konstanza még sohasem volt olyan szép, mint mikor odajött a zongorához. Első pillanatban még ironikusan, de mikor a tükörben meglátta magát, már diadallal. A hófehér turbán, az óriási szemek – gyermekesség, kéj, kérdés, melegség, hazugság (a kvartett váltakozó strófái?) – az átlátszó kék fátyol, a bőre fehérsége, mint a vitorlák tükörképe kék tavakon.

Reggel felé a berúgott Cecilia-mama és a maszkellenőr is megjelentek a szobában. Mikor még négyesben iszogattak valamit és utána Konstanza a poros, alig mozdítható nehéz ablakfüggöny mögé húzta Wolfgangot: az öreg Thorwarth, hogy úgy mondjam „kopogott" ezen a súlyos, penészszagú drapérián. Mivel Konstanza nem jött elő, elmondta a szokásos pikáns vicceket, erre kapott egy kis pofont, anélkül hogy akár Wolfgang, akár Konstanza kibújtak volna a maguk köré tekert plüss-házikóból.

– Ezt a csodálatos, ünnepélyes alkalmat meg kell... csodálatosan ünnepelni... hogy egészen csodálatos legyen... és egy nagy dokument... egy egészen csodálatos dokumentum, protokollum, para bellum, monumentum... hallja? Herr Mozart?... sie sind ja gscheit... – ekkor a részeg Thorwarth olyan erővel kezdte húzni a függönyt, hogy félő volt, leszakad.

Wolfgang előbújt és megigazította a parókáját; Konstanza hátulról megfricskázta a copfot.

– Ez az egész dolog, kérem, ez egy egészen csodálatos ünnepélyesség... az a... az én lányom, már nem úgy értem, hogy az én... hanem csak hogy az enyém!... haha... das ist eine Distinktion... ahogy itt négyen most szépen, ilyen nagyon-nagyon szépen összegyűltünk... tetszik engem érteni? – azzal elkezdett a zsebében kotorászni.

– Itt van – mondta halk, kurta, tárgyilagos hangon Weber-mama és valami levélféle iratot húzott elő egy ezüst tálca alól.

– Na, ez az... – Thorwarth próbálta medvetalp kezével kisimítani a papirost, de mámoros szórakozottságból állandóan egy gyűrött szalvétát mángorolt.

Wolfgang nem sokat törődött vele és a zongorához ment. Meglepődve tapasztalta, hogy Konstanza kiszökött a szobából. Thorwarth úr ünnepélyes inga-mozdulatokkal olvasta a szöveget: „Wolfgang Amadeus Mozart három éven belül feleségül veszi Konstanzát... egy ilyen egészen nagyon ünnepélyes alkalommal..."

– Három éven belül! – kacagott Wolfgang és a zongorán a szabadkőművesek hármas kürtfúvását utánozta groteszk akkordokkal. Weber-mama az asztalon tett-vett, rakosgatott, nem szólt egy

szót se, halkan lépett: egyszerre olyan lett, mint egy szerény apáca, aki a püspök asztalánál szolgál fel, alázatos névtelenségben. „Három éven belül, Herr Mozart – recsegett tovább Thorwarth – ezt már egy ünnepélyes alkalommal, ugyebár, sans doute, már kegyeskedett mondani... De *ha!* De *ha!*..."

– De ha? – kérdezte Wolfgang és fáradtan a billentyűkre fektette kezét.

– De *ha!*... ahogy nagyon jól méltóztatott érteni... ön meggondolná magát... elvégre: scherzi armonici, ahogy Salieri barátom szokta mondani... szóval akkor minden évben...

– Igen, ünnepélyes alkalommal... – szólt közbe nevető sürgetéssel Wolfgang.

– Minden évben háromszáz forintot nagyméltóztatik az én Stanci... hol van az én Stancikám?... szóval ennek a tisztes családnak... – az utolsó szót nem mondta ki, csak hüvelykjével és mutatójával utánozta a fizetést.

Weber-mama, mint valami szellem vagy géppé alakult blazírt postáskisasszony tette a zongora gyertyaállványára a tollat.

– Háromszáz forint! – kiáltotta Wolfgang és még disszonánsabb macska-akkordokkal utánozta a szabadkőműves fanfárt. Utána emeletes szarkalábakkal firkálta alá nevét a kötelezvény végére. Weberné némán, mint egy hidegszívű, de kötelességtudó ápolónő vezette ki a szobából a részeg Thorwarthot.

A következő pillanatban jött visza Konstanza. A szomszéd albérlő szobájában átöltözött, megmosakodott („nem volt otthon, ne félj!"), letargikusan és unottan dobta magát a díványra. Azonnal elaludt. Mikor Wolfgang lement a házmesterhez, megkérdezni, nincs-e Salzburgból levél? – Thorwarth urat is a portásfülkében találta. Feltűnően józan volt, akár egy frissen vasalt törülköző. Ahogy Wolfgangot megpillantotta, percig zavarba jött, majd erőltetve próbálta folytatni éjjeli modorát:

– Á, Herr Kapellmeister... egy ilyen egészen ünnepélyes alkalommal...

Wolfgang leintette, köszönés nélkül otthagyta és felszaladt Konstanzához.

Stanzi elmerülve olvasta az asztalon heverő, aláírt kötelezvényt. Mikor Wolfgang elmondta, hogy találkozott az egyik pillanatról a másikra gyanús gyorsasággal kijózanodott Thorwarthtal; Konstanza idegesen összetépte a papirost és kidobta az ablakon. Néhány darabja megakadt a muskátlilevelek között és sután fehérlett. Wolfgang Leopoldra gondolt.

Miközben Wolfgang a *Szöktetés*-en dolgozott rozogalábú íróasztalánál (Konstanza toalettholmijai álltak rajta), Stanci gúnyos és lemondó sóhajjal felkelt és takarítani kezdett. Olyan dühös hevességgel és vadúgyesen, mintha az egész házat át akarta volna építeni. Vékony karjával tologatta a szekrényeket, felgöngyölte a szőnyegeket, leakasztotta csörömpölő rézkarikáikról a függönyöket. Söpört, hordta vödörben a friss vizet, öntötte ki a szennyest: az anyja meg nézte. Weber-mama általában lábujjhegyen járt a lakásban, ha Wolfgang dolgozott, de most nem törődött a munkájával és hangosan panaszkodott:

– Ezt csinálja nap mint nap – és egy virágos fotelben sopánkodva rakta össze a kezét – pedig szívtágulása van, a tüdeje is gyenge, a feje úgy fáj, hogy majd megreped. És hiába szólok neki, csak csinálja tovább. Hat férfi nem dolgozik ennyit. De hát ki végezze el, Herr Mozart, ki végezze el? A lányaim nem csinálnak semmit, takarítónőre nincs pénzem, nekem gyerekkorom óta izületi gyulladásom van – hallja? – és könyökhajlásban megropogtatta karját – hiába, muszáj, muszáj. Az albérlőim mind kényes úriemberek, ha egy hajszálat találnának a mosdóban, azonnal itthagynák a lakást.

Konstanza valóban minden szobán végigment, ócska seprűre tekert vizes ronggyal. A mama meg utána. Aztán leült és jajveszékelve kommentálta a takarítást. Néha Konstanza visszaszaladt Wolfgang íróasztalához: hol a tollsöprűvel csiklandozta meg a haját, hol egy szerelmes levelet lopott ki egy albérlő fiókjából; ha zárva volt, az sem volt akadály, tolvajkulccsal nyitotta ki, Konstanzának ebből a szempontból sohasem voltak erkölcsi aggályai. Izzadtan, porosan, szemébe lógó hajjal olvasta fel a lopott levelet Wolfgangnak, aki diszkrét úrifiú módjára csak a hangokat hallgatta, udvariasságból, de lelki füleit becsukta a nem neki szóló szavak előtt. Konstanza nemcsak fürdőkádakat fordított fel, hogy Aloysia rongyos napernyőjével tisztítsa ki a lefolyócsatornát, hanem az órákat is szétszedte utolsó ízükig. Ilyenkor is mindig visszaszaladt Wolfganghoz és a kalamárisa mellett járatta, gyermekes izgalommal magyarázva és mutogatva a szabad szemmel alig látható apró fogaskerekeket. Webermamának a különböző szobákban úgy látszik már megvoltak a maga megszokott lamentáló székei, mint egyes sírok előtt a házilag tákolt bánatpadok: ha Konstanza újabb szobának fogott neki, a mama keresés nélkül foglalta el helyét és folytatta siránkozását. Mi-

kor Stanci vissza-visszafutott Wolfganghoz; nem mindig titkos zsákmányaival szórakoztatta. Volt úgy, hogy ledobta magát az ágyra és szidta a testvéreit, Jozefát, aki egész nap alszik, lehetőleg idegeneknél, nem dolgozik semmit, Stancival varratja ingyen a ruháit és meglopja az anyját. Sophie-t, aki kazalszámra hordja a virágot a templomokba és mindenkivel kikezd, hogy legyen pénze Szent Antal-gyertyára. Ha éppen eszükbe jut hazajönni, Konstanzát szidják, hogy nincs vacsora vagy nincs kivasalva az alsószoknyájuk.

Ilyenkor aztán Cecilia-mama is Wolfgang mellé telepedett és zokogott. Ha ez így megy tovább, Konstanzát kórházba kell vinni. Aggódva noszogatta a lányát, hogy feküdjék le, ne dolgozza agyon magát. Az egyik albérlőtől papucsot, a másiktól sálat, a harmadiktól angol útipokrócot lopott: azzal takargatta vértanú kislányát. Viszont mikor Stanci már éppen elaludt (Wolfgang is ráterítette anyika londoni nagykendőjét), Cecilia-mama halkan duruzsolni kezdett Stanci fülébe: „a Flóder úr szobájában nem fényesítetted ki a képrámát, pedig az az egyetlen, amire Flóder úr, tudod, olyan pedáns."

– Nem hagyják, nem hagyják nyugton egy pillanatra se Stancit – sápítozott Wolfgangnak. Ilyenkor a mama egyetlen vigasztalása egy huszonöt éves pap volt, aki a szomszédban lakott, ott kisírhatta magát. A pap is boldog volt, hogy az irgalmasság cselekedeteit gyakorolhatta, akár egy fiatal orvos, aki tudományos izgalomba jön, ha végre tüsszent valaki a családban. Cecilia-mama most is odament, hogy kiöntse a szívét; Wolfgang egyedül maradt az alvó Konstanzával. Wolfgangra jellemző volt, hogy noha zongorához nem nyúlt, sőt még csak nem is dúdolgatott komponálás közben: mikor valami lármásabb rész, vivát Bacchus vagy janicsárkórusok jutottak eszébe – ijedten az alvó Konstanza felé fordult, nem ébresztette-e fel? Kinézett az ablakon is: Weber-mama valóban elment a sápadt kis papjához? Látta, amint a fűszeressel traccsol, könnyezve és az ablak felé mutogatva; krumplinudli vastagságú jegygyűrűje idáig csillogott. Alighogy visszahúzta fejét, óriási papírlabda repült be az ablakon, megsistergetve a poros muskátlileveleket. A friss porízzel a szájában ismét kihajolt a széles párkányon; Cecilia-mama szakajtóba való petyhüdt muszklijaitól nyilván nem tellett ki az ilyen nyári hólabdázás.

19

Előkelő hintó állt meg a kapu előtt, magas és rövid, akár egy négy keréken járó cilinder; feje búbjáig felpakolt hölgy tárgyalt a

kocsissal. Wolfgang visszajött, felszedte a labdát: marcipángolyó volt benne, bizonyára Konstanzának szólt. Miközben ügyetlenül tépelődött, felébressze-e Stancit vagy se, máris szólt a csengő. Nem is maradt abba a bolond harangjáték, míg Wolfgang nem nyitott. Régen talán zavarta volna ilyen viharos vendég, de mióta ebben az „egyetlen nőm, egyetlen zeném"-féle delejes állapotban élt, minden mérhetetlen messzeségbe került tőle, az Izisz és Ozirisz-titkok világtól távolító hatásáról nem is beszélve. („Hú-de-misztikus-vagyok!" – szokta maga is mondani, egy szuszra.)

Az ajtóban Waldstätten bárónő állt, Konstanza barátnője, az a bizonyos elvált és rosszhírű asszony, akiről már beszéltem. Szalonjaiban gyanús társaság találkozott, kémek és kártyások, álszínésznők és jakobinus félpapok, ugyanakkor a császár legbizalmasabb emberei is, bankárok és egészen fiatal lányok, akiket a bárónő állítólag velencei, bolognai, nápolyi balettszínpadokra szerződtetett.

Nem sokat törődött vele, hogy Wolfgang dolgozik, kamaszos szeleburdisággal és tréfásakat fújva, székre, földre, íróasztalra dobálta csomagjait, majd kérdő szemekkel fordult Wolfganghoz: hol van Stanci? Wolfgang aggodalmas és udvarias mosollyal a kanapéra mutatott, a sírkőoszlopra emlékeztető porcelánkályha mellett.

Waldstättenné a zebracsíkos, aranyrozettás dobozok egyikéből óriási kócsagtoll-legyezőt csomagolt ki, mókásan meglegyintette vele Wolfgangot, mint a pápát a hordszéken, még a kéziratát is megáldotta. Majd leguggolt Konstanza ágya mellé és megcsiklandozta Stanci orrát. A bundák, fürdőkabátok, plédek alól nem is látszott egyéb belőle. Mikor Konstanza felriadt, hangosan sikongott a királynői legyező láttára. Lerúgdalta tengernyi takaróját és a tükör elé szaladt mezítláb (Wolfgang azért közben talpa alá erőszakolta piros-pántos papucsát): ott legyezgette magát önfeledt boldogságban, ezer kérdéssel ostromolva Waldstättennét. Honnan van a legyező? kié? mit jelent ez a karaván-szerájba illő rengeteg paksaméta? „A brüsszeli csipkéimhez mit szólsz?" – tette hozzá Stanci és rongyos ingére mutatott.

Waldstättenné („Flox"-nak becézték) egy fújásra elmesélte, hogy hetvenéves nagybátyja harminc év óta nem él a feleségével, most lenne, sőt most lesz az aranylakodalma: vissza akar térni hitveséhez, nála, Floxinál óhajtja megünnepelni a félszázados évfordulót, az asszony Párizsból jön, a férj Münchenből – és képzeld? A bácsi útközben megismerkedett egy tizennyolc éves lánnyal, halálosan szerelmes lett belé, együtt érkeztek Bécsbe és most Floxtól kérnek tanácsot: mit tegyenek? A feleség már útban van Párizsból!

A sok csomagot egyébként a tizennyolc éves hölgy pénzén vette: a nagybácsi úgy tömi, mintha egész vagyonát egy hét alatt akarná elkölteni. Ehhez mit szólsz?

Wolfgang ugyan elég messze került a mondain félvilágtól, de mikor közvetlenül csapta meg a szaga, kissé borzongott. Mély szomorúság töltötte el, ha arra gondolt, hogy Konstanza ebben úgy érzi magát, mint hal a vízben. Mikor átment a szomszéd szobába – a két nő azt se tudta, hogy a világon van – Flox kacagva mutatott egy hosszú-hosszú kötőtűre felszúrt zálogcédula-csomót (a nyilvános parkok csőszei gyűjtik így a papírhulladékot): az új kislány pénzén ezt is mind kiváltja. A boldog aranylakodalmas egyelőre a *Harmadik Kukorékolás*-ban lakik, de a kislányt Konstanzának azonnal, most, rögtön meg kell ismernie.

A szomszéd szoba ajtaja nyitva volt, Wolfgang mindent hallott. Ez nem hogy zavarta volna a munkában, hanem inkább lendítette. Szerette, ha ez a buta, fecsegő, frivol élet ilyen világias ellenpontokat frecskált feléje – hangban, nem tartalomban. Konstanza panaszkodott: négy szobát takarított ki, de úgy, hogy a parketta minden lécét gyémántként csiszolta, lakkcipőnél fényesebbre pucolta, leszakad a karja, megvakul a fejfájástól, alig van pulzusa, úgy folyik a vér az ereiben – érzed? – mint öntözővíz a slauchban, és ez így megy napról napra, még három szobát ki kell takarítania, legjobb volna meghalni.

Flox titokban egy mozdulatot tett a szomszéd szobában dolgozó Wolfgang felé, de Konstanza valami megbocsátó-megvető mozdulattal gyorsan leintette Floxot. „Ő most nem időszerű" – valami ilyesmi volt benne; majd később elmondja. Waldstättenné erre kijelentette, hogy ez így nem megy tovább (ha Wolfgang hallja, hát hallja, mit bánja ő, és azzal rándított egyet a vállán), Konstanza ebbe a tíz markos férfinak való robotmunkába belepusztul: ebben a pillanatban viszi magával, lent vár a kocsi. S azzal máris hurcolta az ablakhoz, hogy megmutassa új hintóját. Konstanza pihenni fog; legalább egy hétig nem csinál semmit, csak meghízik – az egyik csomagból máris tömködte barátnőjébe a süteményeket – különben is át akarja rendezni a lakását és ilyenkor Stanci kézügyessége és ízlése nélkülözhetetlen. Öltözz, öltözz, öltözz, nem akarok semmi jelenetet a mamával, pláne, ha attól a hátulgombolós remeteszentantaltól jön haza, gyerünk.

Mikor Konstanza valami ruhát keresett magának (Wolfgang fülében lélekharangként csengett a sublód-fiókok óriás karikáinak türelmetlen, rángó ütődése a zárak fölött), Flox felugrott. Hagyd!

hagyd! – kiáltotta és egy gyönyörű csíkos ruhát vett elő, lila övvel, lila antilop karkötővel, ez a legújabb divat, és azt rakta Konstanzára. Wolfgang jól ismerte azokat a kamaszosan telhetetlen, bukdácsoló mozdulatokat, ahogy Stancija búját bele ruháiba.

Fájdalmas kajánsággal és afféle mindentudó, mindenen túllevő Izisz-lemondással leste: hogy fog Konstanza búcsúzni? Mikor már teljes parádéban volt és úgy nézte magát a tükörben, mintha kesztyűt akarna dobni saját arcképének, befutott Wolfganghoz, hátulról a válla fölé hajolt, halkan, mintha anyáskodó tapintattal nem óhajtaná munkájában zavarni (pedig csak a búcsúzás unalmas terhétől akart szabadulni): „dehogy marad ő egy hétig, ez csak a Flox bolondériája, este itthon van, Wolfgang ne dolgozza agyon magát, pihenjen" – azzal egy titkos pillantással Floxra nézett, majd az egyik csomagra (élete felét ilyen hamiskártyás pillantások tették ki): erre Flox behozott egy csokoládé-kakadut és Konstanza az egészet Wolfgang szájába nyomta. A következő pillanatban ott se voltak.

Wolfgang visszament az első szobába és kinézett a muskátlis ablakon: Flox éppen beszállt a kocsiba, szoknyáját magasra kapva; Konstanza a kocsissal beszélgetett (az egyszerű emberek imádták, órákig tudott pletykázni velük) és máris nyomkodta markába a borravalókat, sőt a maga keblén illatozó lila vadciklámenből egy csomót a kocsis kalapszalagja mellé tűzött. Mikor Konstanza felnézett és meglátta Wolfgang fejét, füle helyén két piros muskátlival: kirángatta Floxot a kocsiból, nézze ő is, milyen helyes ez a Wolferl, és ahelyett hogy beszállt volna, lélekszakadva felrohant Wolfganghoz, összecsókolta, nyalta-falta, harapta, úgyhogy Wolfgang ismét megírhatta volna atyikának Salzburgba: „die Natur spricht in mir so laut, wie in jedem anderen". Miközben Stanci leviharzott a lépcsőn, visszakiabálta, hogy Wolfgang ne nézzen ki az ablakon, mert akkor újra fel kell szaladnia.

20

Fél óra múlva Cecilia mama megjelent lelki vigasztalójával, a fiatal pappal. Sovány egy jószág volt, óriási orral, óriási szemüveggel, a drótnyereg három-négy piros barázdát hagyott szeme között, aszerint. hogy följebb vagy lejjebb akasztotta az okulárét. Weber néni azért hozta magával a papot, hogy saját szemével lássa Konstanza szomorúságát, a szobákat, melyeket egyedül kell takarítania, és egyúttal beszéljen Herr Mozarttal, aki komoly katolikus

fiatalember és nagyon szereti Konstanzát. Talán találnak valami komoly, katolikus megoldást Konstanza testi és lelki egészségének megmentésére.

Mikor a mama megtudta, hogy leánya Waldstätten bárónőhöz ment, összecsapta a kezét, rimánkodott és átkozódott. Hol Wolfganghoz rohant, akit lehordott a sárga földig, hogy lehetett ilyen ügyetlen, hogy ezt engedte – hol meg a papot öntötte le bibliai szóáradattal. Waldstättenné közönséges izé, Konstanzát teljesen elzülleszti, a házában francia forradalmárok és török kéjnők találkoznak, ő már százszor kitiltotta ezt az arcátlan hetérát, hogy merészkedett mégis idejönni, biztosan tudta, hogy csak ez a maf... ne haragudjék, Herr Mozart, de hát anya vagyok – azzal ledobta magát egy karosszékbe és zokogott.

A pap ijedten bámult Wolfgangra, de ez még semmi se volt ahhoz a kétségbeesett képéhez viszonyítva, melyet akkor vágott, mikor Weber-mama Orbán pápa módjára kereszteshadjáratot hirdetett: a pap, igen, csakis a főtisztelendő úrról lehet szó, önnek kell elmennie Waldstätten bárónőhöz és azonnal visszahozni Konstanzát! Weber-mama nem mehet, mert őt már háromszor a portáról kidobták; Konstanza gyűlöli ezt a váltóhamisító kerítőnőt, *az* erőszakoskodik, látja, most is. Dehogy jön este haza Stanci! Flox börtönbe bezárva tartja, ha egyszer karmai közé kapja, Isten tudja, milyen szándékai vannak vele. És Cecilia-mama olyan megbotránkozó képpel nézett a papra, hogy annak okvetlenül a legnagyobb erkölcstelenségre kellett gondolnia, bármily nehézkesen indult is meg képzelete ebben az irányban. A pap majd elájult a gondolattól, hogy neki ily rettenetes missziós kalandba kell keverednie a mama erőszakoskodása következtében, úgyhogy a policájt kezdte emlegetni. „Mit szól hozzá, Herr Mozart? Mit szól hozzá?" – kérdezte Weberné fenyegető hangon, bizonytalanságban hagyva hallgatóit afelől, hogy Wolfgangra, a papra, Konstanzára vagy a bárónőre akar-e oroszlánmancsával lecsapni a következő tirádában. – „Nincs más megoldás, azonnal megyünk a rendőrségre, ideje már, hogy az a hazaáruló ringyó egyszer kékkabátosokat is lásson és a fekete hintót is kipróbálja, elég gyalázat, hogy ezt eddig nem csinálták vele!"

Wolfgang az izgatottságtól fojtott hangon jelentette ki, hogy erről szó se lehet, nem dobhatják oda Konstanzát a botrányéhes bécsiek koncául. Egyáltalában nem kell a dolgot ilyen hisztériás fúróréval kezelni, Konstanza egyszerűen látogatóba ment néhány

órára és ha nem néhány órára, hanem néhány napra, akkor sem dűl össze a világ.

– Ön úgy beszél, mint egy előkelő idegen, Herr Mozart, mintha páholyból vagy a Holdból nézné egy anya szenvedését, amin persze nincs mit csodálkoznunk – mondta a pap felé fordulva, hideg gyászszal – mert önnek Konstanza idegen ember, akihez semmi köze. Önnek aztán igazán mindegy, hogy egy nagybeteg vénasszony gyermeke szajha lesz-e vagy tisztességes úriasszony? Vagy hogy tönkreteszi az egészségét? És Konstanza éjjel-nappal a szívével, a vérével, azzal a kevés pár összekotort garasával csak ön... no de ez aztán végleg nem érdekli Herr Mozartot, jöjjön tisztelendő úr, kísérjen ki a konyhába.

Mielőtt Wolfgang visszament az asztalához, kijelentette a papnak, hogy ha még egy pillanatig is gondolnak a rendőrségre, ő, Wolfgang nem felel magáért. Cecilia-mama mérgesen azon törte a fejét, mit csinál vajon olyankor a Herr Kapellmeister, ha „nem felel magáért?"

Konstanza nem jött haza. Wolfgang tudta, hogy ha Stanci egyszer kiteszi a lábát a házból: ismeretlen világba tűnik, zavaros, kísérteties ködbe, legyen csak félóráról is szó. Ebben a ködben gyanús barátnők, kóbor udvarlók, homályos pénzügyek, ruhacserék, soha nem ismert énektanítványok és távoli rokonok szerepeltek, akiknél „hirtelen megbetegedett". Idővel Stanci aztán el szokta mesélni „életrajzát": volt mikor a legapróbb adatok is valónak bizonyultak, volt mikor olyan fantasztikusan hazudott, hogy már nem is szándékos csalás, hanem gyermekesen exaltált álmok benyomását keltette. A legborzongatóbb az volt a dologban – és ezt Konstanza alaposan ki is használta –, hogy Wolfgang lelke valamelyik rekeszében *élvezte* ezeket a meséket. Világias, olcsó változatai voltak a Schikaneder-féle varázslegendáknak. Inkább a közönségesség zavarta, mint az erkölcstelenség, melynek ördögi magvait csak a zenével sikerült csírába fojtani saját szívében. Konstanza gyakran igen prózai utakon járt, de bizsergető történetekkel mérgezte, a legjobb értelemben, Wolfgang szerelmét.

A következő két-három napon Weber-mama nem hagyta nyugton. Néha éjjel kopogtatott be Wolfganghoz: nem tud aludni, a szomszédasszony azt mesélte, Stanci nincs a bárónénál, azzal a tizennyolc éves kis szukával vidékre mentek és valami vadászlakban olyan „kis-estélyeket" – petit souper-ket – rendeznek, mint a Madame Du Barryhoz hasonló jellemű hölgyek – és a gyertyától két-

szeresen sápadt arccal nézett vádlóan a munkától kimerült Wolfgangra.

Máskor azzal rontott be, paradicsomos cekkerét a kottákra dobva, hogy a piacon mesélték: Stanci levelet kapott Aloysiától és órák kérdése, hogy ötszázforintos szerződést ír alá, Drezdába utazik. A legfantasztikusabb vagy inkább legnevetségesebb rémhír az volt, mikor Weberné templom után huhogva közölte Wolfganggal: névtelen levelet dugtak az imakönyvébe, a levélben az állt, hogy Leopold egyik bécsi barátja reggeltől estig egyébbel sem tölti az idejét, mint hogy Konstanza után leselkedik. Wolfgang persze leintette a nénit, csöndes mosollyal kikérte magának, hogy ilyennel gyanúsítsák az apját s azzal elment hazulról.

Nannerl kért valami divatos főkötőt, azt akarta megvásárolni; litánia után mindig kinyitott a kalaposnő. Miközben az egyik puffos zsámolyon várakozott, a pult másik végében három lármás kislány tárgyalt valami tegnap esti társasjátékot meg zálogkiváltást. Egyszer csak Stanci nevét hallja. Úgy beszéltek róla, mint akik most találkoztak vele először. Konstanza sokat járt ebbe a kalapüzletbe, Wolfgang is tőle ismerte. A három lány – elég döbbenetes volt – Konstanza lábát tárgyalta, a „harisnyakötő"-nevű zálogkiváltási játéknál szerzett tapasztalataik alapján.

Ha az ember féltékeny fülekkel hall valamit, százszor világosabban lát minden tárgyat és mozdulatot, mint ha maga is ott lett volna. Látja a lámpaernyős gyertyákat, amint Konstanza megnyálazott hosszú ujjaival oltogatja őket a pikáns játékhoz... hallja a padló nyikkanását, a halálosan komoly suttogást, majd a diplomatikusan erőszakolt kacagást, a ruhák suhogását, a lábkerület megmérése után a pletykákat a „gyónás" című büntetésnél... azokat a Wolfgangot kizáró idilli mozdulatokat, ahogy Waldstättenné lakását rendezgeti. Még a „csillagvizsgálás" után visszatérő fiatalemberek félrecsúszott nyakkendőjét is látta. Wolfgang nem gondolt féltékenységi jelenetre, még gyűlölni sem ért rá, se Konstanzát, se azt az idegen gavallért, aki a „vádli-mérésnél" enyelgett vele. Wolfgangot csak egy érdekelte: Konstanzát mindenképpen megtartani magának, hogy az a fantasztikus testi öröm és anyáskodó otthoniasság, melyet Stanci jelent neki, a lehető legnagyobb mértékben megmaradjon, árvasága kábítószereként és zenéje magánossága mellett evilági kiegészítőnek. Talán az a barátai által emlegetett „férfiassága" nem volt egyéb, mint gyermekes csökönyösség és annak következetes megvalósítása.

Másnap reggel elindult Waldstättenné háza felé.

A villa sarkán kis balkon volt, mint a spanyoltárgyú operákban, ahol szőnyegporolás közben kikapós szobalányok kacérkodnak a főzelékes talyigájukat tologató árusokkal, vagy az úrnőjük hallgatja éjjel, sűrűlevelű oleánderek között a citera-kanzonettákat. Egy-egy futónövény indái egész a járdára csurogtak. A magas, keskeny ablakokból futószőnyegnél hosszabb függönyök lógtak, Wolfgang érezte, hogy ezeket még tegnap alkonyatkor húzták az ablakok elé és az éjféli mulatság még most is tart. Mikor egy főkötős cselédlány kihajolt, óriási kővázára könyökölve, ágaskodásán látszott, hogy társaságból jött, a mások mulatsága tükröződött az arcán; bezzeg nem magában takarított, lábujjhegyen, míg gazdái alszanak. A bejárat oldalt volt, Wolfgangnak kis lépcsősoron kellett felmennie. Meglepte, hogy az egyik pillérnek támaszkodva egy fiatalember álldogál, bizalmas közelségben a kapuhoz – hátha ezzel játszott harisnyakötő-méricskélést Konstanza és most együtt mennek majd el? A fiú várja, míg Stanci kipúderezi magát az átmulatott éjszaka után. Ember még úgy *nem* törődött vele, mint ez az ácsorgó, amint a körmeit piszkálta.

Wolfgang meghúzta a csengőzsinórt. Látta, hogy egymás után többen futkosnak az ablakhoz, ismeretlen női arcok, némelyik szemérmetlenül kihajolt, másik csak hülye kuncogással kukucskált. Mindegyiken látszott, hogy mikor visszament a többihez, mohó kalandéhséggel leírást adott róla. Zűrzavaros hangok szűrődtek az utcára, az „idegenség" gyötrelmes zsongása, kacagás, hűvösen józan hangok, összeesküvő sugdosás, közönyös csevegés – csak éppen nyitni nem akart senki. Wolfgang sokáig nem húzta meg másodszor a zsinórt, nehogy a várakozó fiatalember előtt nevetséges legyen. Mikor az dudorászva odébbállt, ismét csöngetett. Ekkor egy cselédforma nőszemély szép kényelmesen kikönyökölt az ablakba, úgyszólván berendezkedett – „ő pedig most jól megnézi ezt a türelmetlen uraságot". Látszott rajta, hogy nemcsak szolgája, hanem barátnője is a gazdájának – erről híres volt a bárónő, nagyon meg is rótták érte.

Végre nyitottak. Erre az idegen férfi hirtelen a kapuhoz ugrott, mélyen benézett a folyosóra, aztán ismét odébbállt és folytatta a dudorászást és a körömpucolást. Wolfgangot, mint valami égi malaszt öntötte el a melegség, mikor meglátta az öreg inast, aki kaput nyitott. Jól ismerte, még Salzburgból, fia a kórusban énekelt:

egyszer úgy nyírta körül a haját kertészollóval, mint a szerzetesek és Wolfgang könyörögte ki, hogy azért ne dobják ki az énekkarból. Mikor az inas meglátta Wolfgangot, öreg legények kertelés nélküli barátságával mondta, még csak nem is bizalmaskodó halk hangon:

– Herr Mozart, ne legyen balek.

Wolfgang egy pillanatig sem gondolkozott a válaszon:

– Balek az, aki nem tudja, mit csinálnak vele; nem tudja kivel van dolga. Én tudom. Nekem kell valami, mert az a valami nélkülözhetetlen. Hogy nagy és keserves az ára? El kell dönteni: megéri-e? – ekkor már mosolygott a fájdalmas bizonyosságtól és megveregette öreg jóakarója vállát. – Én eldöntöttem.

Azzal nagyvilágiasan könnyed pillantással kérdezte, a jobb- vagy baloldali lépcsőn kell-e felmennie? Balra ment; a bársonyos szőnyegek a szívét is légiessé tették.

Hogy közben odafent mi történt, Wolfgang az egyik vendégtől tudta meg két-három hét múlva: ha most mondták volna el neki, mit sem változtatott volna viselkedésén.

Mikor Wolfgang először csöngetett, Konstanza egy kerek asztalnál reggelizett éppen, öt-hat öregúr ülte körül és hallgatták a meséjét. Gyerekkorában olyan beteg volt, hogy azt hitték meghal; leterítették a földre, letakarták fehér lepedővel, két hosszú gyertyát állítottak a padlóra, ő mindent látott, mindent hallott, csak beszélni és mozdulni nem tudott. Azt is látta, hogy láztól izzadt vizes ingét egy apáca kicsavarja és egy szék támlájára feszíti száradni. Mikor ehhez a ponthoz ért a kísérteties történetben (százával találta ki őket), egy Voltaire-képű öregúr türelmetlenül körbekoccintott asztaltársaival és recsegő kappanhangon azt indítványozta a borosparókás társaságnak, hogy mindezt Konstanza játssza el, egy záloga még úgyis nála van (persze, hogy a Wolfgangtól ajándékba kapott kékköves gyűrű volt): másképp nem kaphatja vissza. Az öregek társasága tapsolt (így zörögnek novemberben a legutolsó, elfehérült levelek a fán), felugráltak, éljeneztek. Az egyik tántorgó törpe beledobta szalvétáját a puncsostálba, majd szomszédja arcába facsarta, végülis Konstanza felemelt szoknyája szélével törülgette a póruljárt gyászolót. Közben a másik szobából is ideszaladtak a lányok és tologatták szét a székeket, hogy helyet csináljanak a földön Konstanzának. Az egyik öregúr, üres szőlőfürttel a kezében azt sipítozta, hogy Konstanza ruhátlanul feküdt a földön; egy most érkezett buta fiatalember meg kardot akart rántani, csak hogy Konstanza blaszfém bohózat nélkül kaphassa vissza a kékköves gyűrűt. A mecklenburgi lovakra emlékeztető gavallér nyakából egy másik Wolfgang-

ajándék lógott: három óriási borostyángolyó, Wolfgang valamelyik nápolyi frakkjának díszgombjai.

Ekkor szólalt meg odalent a csengő.

Pillanatok alatt megtudták, hogy Wolfgang van odalent. A Voltaire-képű kis rágcsáló rögtön meg is jegyezte, hogy a Herr Hof-organist bizonyára éjjeli zenének szánta ezt a türelmetlen csöngetést, eine kleine Nachtmusik, hehehe, csak a trubadúr elaludt és fantáziájától nem telt több. „Legsikerültebb műve" – mondta valaki szellemesen.

Waldstättenné azonnal intézkedett. Konstanzának ágyban kell feküdnie, nagybeteg – máris hurcolta magával Stancit a hálószoba felé. Az öregurak ott botladoztak, ugráltak körülötte, hogy ők majd segítenek levetkőztetni, de a bárónő egy kocsishoz méltó káromkodással visszalökte őket, mint a dominókat és bezárta a hálószoba ajtaját. Ha Wolfgang látta volna a kulcslyuk körül lökdösődő fehér, fekete, vörös parókákat, bizonyára olyan pompás kórust szerkesztett volna belőlük, hogy a bécsiek még ma is azt újrázzák. Mikor Waldstättenné kijött a hálószobából, egy pakli kártyát dobott nekik. Tegyenek úgy, mintha tegnap óta játszanának. A véneknek nagyon tetszett a móka és halálra nevették magukat, amint ész nélkül csapkodták egymás fejéhez a lapokat, akár csak a statiszták a színpadon.

A bárónő egy kis szalonba hívta Wolfgangot és nagyon szépen kérte, ne haragudjék, hogy eddig nem értesítette, de nem akartak fölösleges izgalmat okozni. Konstanza meg minden pillanatban szökni akart, úgy kellett visszatartani – ha bemegy hozzá, legyen gyöngéd, Konstanzát a világon semmi egyéb nem érdekli, mint Wolfgang, Wolfgang és megint csak Wolfgang.

Wolfgang nagyon jól tudta, hogy Konstanza törékeny test, beteges és ideges „állatka", ugyanakkor szeretett komédiázni is, haldokolni, rémlátásokról beszélni, úgyhogy az ember nem tudta, mikor őszinte, mikor hazudik? De ez talán valóban okos doktorok szemében sem lényeges különbség; tudják, hogy a színpadias hazudozás a test éppolyan betegsége, mint az elferdült szívizom. Wolfgangot meg végleg nem érdekelte. Ebben a pillanatban legkevésbé: kemény szándéka olyan erős volt, hogy csak a Waldstättenné társasága lehetett nevetséges. Miközben halkan lenyomta a hálószoba kilincsét, úgy mosolygott vissza a háziakra, mintha ő volna az úr.

Később ismét csöngettek.

Ezt már nem kísérték viccek és aranyköpések, mindenki csöndben volt; az öregurak is abbahagyták a kártyahajigálást és mikor

egyikük félénken töltött a poharakba, koccintani se mertek, csak pislogtak egymás felé, mint a megvert kutyák. Pedig termékeny talaj kínálkozott a kommentárokra: az ajtóban Weber-mama jelent meg.

22

Csodálatos fekete ruhában, mint egy özvegy császárnő, aki rekviem után körtársalgáson fogadja a külföldi diplomatákat. Waldstättenné hellyel kínálta, de ő úgy utasította vissza a fotelt, mint valami küldönc a fűszeresboltból, aki tudja, hogy ez csak megvető, demokratizálgató formaság az urak részéről. Magatartása így még mulatságosabb ellentétben volt a részvétnyilatkozatokat váró uralkodónő kosztümjével. Állva zokogott Waldstättenné előtt: bocsássa meg, hogy Konstanza ilyen soká terhére volt, de hát szegény gyermeke súlyos beteg és halálra dolgozza magát, talán érthető, hogy Stanci ilyen kedves környezetben óhajtja kipihenni nyomorúságát, viszont ez a társaság – senki se vegye sértésnek, sőt! a legnagyobb bóknak – ez a társaság nem Stancinak való, Stanci még gyermek, romantikus és bolondos, ettől a társaságtól csak a fényűzést és a szabadságot tanulná el, az pedig nem egy szegény színházi súgó gyermekéhez illik. Stanci az ilyen társas összejövetelek alkalmával nem látja az urak fáradságos munkáját a császári kabinettekben, csak a bort, az ékszereket, a könnyű, nagyon könnyű társaságot élvezi és ez Stanci esetében csak katasztrófához vezethet. De ez még mind semmi (közben két öregúr mégiscsak lenyomta egy kerevetre a mind hangosabban bőgő Cecilia mamát) – Konstanza eszeveszetten szerelmes, de Herr Mozart, talán önök is tudják, csak a felhőkben... – s azzal abbahagyva a zokogást, óriási zsebkendőjét gúnyos megvetéssel lobogtatta a magasba, tán a szemléletesség kedvéért a csillárra akarta dobni. Ezt a mozdulatot többször megismételte, mintha semmi egyébről nem is lett volna szó, mint ennek a mutatványnak a legpontosabb elvégzéséről. Vizes, buta halszemével sorba leste a hatást, arcról arcra – értik-e ezt a legdöntőbb érvet?

Szerencsére nem kellett senkinek sem válaszolnia, mert a következő pillanatban Wolfgang kilépett az ajtón Konstanzával. Stanci beléiekarolt, de Wolfgang végtelen gyöngédséggel kihúzta a magáét, úgy látszik patétikusnak érezte a dolgot. Odament Waldstättennéhez és valamit súgott, mosolyogva, a titkolódzás minden ünnepélyessége nélkül. Erre Flox bárónő hajolt Wolfgang füléhez. Wolfgang

olyasmit válaszolt, hogy „s'il vous plait, madame" – parancsoljon bárónő, nekem teljesen mindegy. Waldstättenné az asztalhoz ment, töltött mindhármuknak, koccintott, majd hangosan megjegyezte: „Azt hiszem, ez az érzelmességnek az a minimuma, melyet előírt" – utána két székre mutatott. „Vagy ez is sok?" – tette hozzá és teljesen elmerült a társalgásba egy magánosan üldögélő vendéggel.

Cecilia-mama fölkelt és nehézkes járással odament a beszélgetőkhöz. Azok úgy néztek rá, mintha sose látták volna, és mikor Weberné a süketek bizalmatlanságával dugta hordófejét a bárónő szájához, a bárónő türelmetlenül nyugtatta: „Igen, igen."

A mama erre egy pillanatra sóbálvánnyá változott, utána összecsapta a kezét (a „felhő" a földre esett), majd széttárta karját és így rohant, szentimentális lávaként Konstanzához. A Stephansdómig hallatszott a szamárbőgés.

– *Frau* Mozart! *Frau* Mozart! – ordította a mama és kézenfogta, vonszolta a vendégeket Konstanzához, miközben százszor elmondta mindenkinek – „negyedikén esküsznek! negyedikén esküsznek!"

Aggályos sekrestyésként, mint valami tíz évben egyszer látható ereklyét mutogatta a vendégeknek Konstanzát: még vissza is vezetett mindenkit a helyére, karonfogva és támogatva. Azt hitte, a csodalátástól mindenki kimerült: betegekként ápolta a gratulálókat.

Konstanza hátravetette magát egy heverőn, két kezét összefonta tarkója mögött és hegyesorrú cipőit cinikusan verdeste: „Az esküvőből nem lesz semmi, mert nincs menyasszonyi ruhám" – s azzal Floxra nézett. Weber-mama épp hogy szájon nem csókolta leánykáját ezért az ideális pillanatban elhelyezett megjegyzéséért.

A bárónő és egy csomó barátnője kacagva és indián csatakiáltással nekiláttak, hogy azonnal összeállítsák az esküvői kosztümöt. A hálószobából kihozták az inget, a budoár ablakáról leszedték a függönyt, Konstanza maga is dolgozott, ollóval, késsel, a szakács beretvájával – elemében volt. A fiókokat kirángatták a földre, a szekrényekből kiszedték a legszebb báliruhákat, az egész lakás pillanatok alatt úgy festett, mintha a vandálok fosztogató hordái nyargaltak volna keresztül rajta. Mindegyik barátnő ezt a ruhát, azt az aljat, emezt a viaszból készült mirtuszos diadémot akarta Stancira rakni, mindegyik azt, amit ő fedezett fel. Konstanza egyik tükörtől a másikhoz rohant, turkált, tépett, gombolyított. Színekkel, szalagokkal, barna papírokon kipontozott mértani szabásmintákkal valóban olyan bűvészi képzelettel tudott bánni, mint vőlegénye a fuvolákkal, oboákkal meg brácsákkal. Végre sikerült is valami mesebeli

potpurit összefantaziálniok, a holmikat egy skatulába hajigálták, Konstanza a hóna alá kapta és zsákmányával szökő vadmacskát utánozva elszaladt.

Ha anyika látta volna ezt a rendetlenséget és „kegyelettelen" bohóckodást, bizonyára kétségbeesett volna. Azt mondaná, hogy így csak cigányok meg bolondok élnek: ő minden egyes darabot úgy vásárolt, úgy szabatott, mintha a Szűz Mária fátyolát bízták volna rá, imádkozva simogatta őket, akár fogadalmas apácának öltözhetett volna bennük, vagy mosolygós ravatali szűznek a princesszek kriptájába.

23

És az esküvőről vajon mi volt a véleménye a párizsi Szent Euzstáchiusz-temető zöldellő gyeppárnája alatt? A templom üres volt. Rajtuk kívül csak a mama, a kis Sophie, Thorwarth úr, a kosztüminspektor és két tanú. A lilaruhás sekrestyés ide-oda tologatta őket; mikor végre meg volt elégedve a bábuk felállításával, Webermama kezdte elölről a rendezgetést, hat gombostűvel az ajkai között. Wolfgangot úgy lökte félre, mikor a mama Konstanza sleppjét akarta még szélesebbre teríteni, hogy a vőlegény belebotlott az oltárlépcsőn felejtett csengőbe. Erről a furcsa, csiripelő és ördögien gúnyos, zengésnek induló és aztán buta hirtelenséggel eltaposott hangról sokat beszélt Wolfgang, mikor életében utoljára feküdt ágyában, összekeverve Papagénóval és a lélekharanggal; szidta Weber-mamát, hogy ő rontott el mindent, pedig gyerekkorában milyen szépen megjavította a salzburgi harangjátékot és a papa mégsem akart semmit sem megbocsátani.

Wolfgang az egész szertartás alatt Leopoldot látta és így imádkozott hozzá: „Édes jó atyikám, köszönök neked mindent és alázatosan bocsánatot kérek mindenért. Kérem a gondviselést, hogy az a fájdalmad, melyet ezzel a lépésemmel teszek: egyszer legnagyobb örömöd legyen, itt és a túlvilágon. Az a végtelen szeretet, mellyel értem aggódsz, tisztuljon meg a mindennap aggályaitól és tüzes malasztként, teljes egészében és erejében a tehetségemet táplálja, ámen."

Thorwarth úr talán még sokkal nagyobb gonddal válogatta össze esküvői jelmezét, mint Konstanza: egész éjjelre bezárkózott a színházba és mint valami hazajáró lélek kotorászott a latrokként csörgő maskarák között; egy drága francia parókát meg is gyújtott gyertyájával a hirtelen rácsapó huzatban. Konstanza tanúja, Zetto úr szinte

botrányosan előkelő volt, a francia „incroyable"-okat, a „hihetetleneket" utánozta, tigris-csíkos mellényben, bokáig visszagyűrt, ezerredőzetű puha csizmában: a köcsögkalap karimája óriási volt, akár egy keleti vízinövény levele, széle középkori papirusztekercsként göngyölödött vissza. „Konstanza barátai" – gondolta Wolfgang.

Újból eszébe jutott a görög regék Alcestéje: valamikor apjával elemezték hangról hangra a róla szóló Gluck-operát. Tegnap este gyónás után, elővette megint az Ókori Lexikont és elmerengett az önfeláldozó feleség történetén, aki szívesen megy az alvilágba, csak hogy férjének örök életet adjon. Mindez azért történhetett így, mert a férjet nagyon szerette Apolló: egyszer Apolló lerészegítette a végzet és halál istennőit és azok megígérték, hogy nem ragadják magukkal az alvilágba a gyönyörű ifjút. Egy feltétellel: más haljon meg helyette. És Alceste vállalta a halált. Wolfgang, lefekvés előtt – Konstanza istentudja hova ment a nehezen szuszogó mamával? – az éjjeli szekrényben heverő papirosra egy koncertáriát vázolt fel, hátha kell ilyesmi esküvő után a Waldstättenné szupéján. Konstanza a múzsáktól küldött modell ehhez a ókori történethez: ő a részeg Moira, a táncoló halálistennő. Jó lett volna erről Schikanederrel beszélgetni.

A kedves öreg pap – róla gondolta volna legkevésbé Wolfgang – esküvői intelmében a *Szöktetés*-ről és a bemutató sikeréről beszélt. Idézte szó szerint, sőt dúdolva a zárótanulságot: „Az igaz férfi mindig jó, emberi nála minden szó, így csak a fennkölt lélek érez". Mikor ezt a dallamot az oltárról hallotta (bár az *F*-dúrt nem vette túlságosan komolyan az esketŏ), Wolfgang sírva fakadt, Mindenki boldogan lélegzett fel: ezek után már az egész társaság megtartóztatás nélkül bőghetett.

Konstanza könnyei még akkor is patakzottak, mikor a lábát a nagyot reccsenő, nagyot billenő ócska batár fellépőjére tette. Wolfgang szelíden nyugtatta: most már igazán nem kell pityeregnie, nem temetésről jönnek. Konstanza színpadiasan válaszolt: De igen! Temetésről jönnek! Egy illúziója temetéséről! Eddig azt hitte, hogy mikor a Szöktetés hősnőjét komponálta Wolfgang, mindig őrá, Konstanzára gondolt, de most, hogy a pap annyit mesélt a bemutató szépségéről, hirtelen világosság támadt az agyában: Wolfgang örökké csak Aloysiára gondolt a színpadi Konstanza megalkotása közben. Mikor ez az esketés alatt eszébe jutott, felnézett a Szűz Mária szoborra és az fájdalmas igenléssel bólintott feléje.

Wolfgang természetesen megnémult ilyen esztelen önkínzás és vádaskodás hallattára, mire Konstanza hosszú körmével kezdte ki-

tépni a kocsi párnagombjait és hangosan sikoltozta: „mért teszi Wolfgang bolonddá? mért nem vette el Aloysiát? egész Bécs röhög rajta, mindenki tudja, hogy a Szöktetés Aloysiáról szól!"

24

Az esküvői vacsorán – Waldstättenné adta – már arról beszélt hangosan, minden vendéget százszor is végigkínozva vele, hogy az esketŏ pap és Wolfgang szabadkőműves testvérek és a pap csak azért beszélt a Szöktetésről, hogy őt, Konstanzát kínozza és nevetségessé tegye. Ő csak áldozati barom, bűnbak, gúnybak valami szabadkőműves szertartáshoz és Wolfgang meg Aloysia együtt gyönyörködnek az ő tönkretevésében. Ezek után nem volt feltűnő az ironikus mosoly Wolfgang arcán, mikor a Weberék házmestere sürgős levéllel a kezében az előszobába hívatta: Leopold beleegyezése volt a házasságba.

Wolfgang úgy érezte, hogy Konstanza iránt érzett szerelme akkor lesz hiteles és valóságos, mikor apja is megkedveli Konstanzát. Ha egyszer Leopoldnak tetszik a nő, ő egyszer s mindenkorra megszabadul minden tépelődéstől és bizonytalanságtól – mert híres „határozottságát" ebben a dologban nemegyszer csipkézték effélék. „Apám szereti: nincs többé semmi lírai gondom Konstanzával", valahogy így képzelte zenei egoizmusában.

Hogy Konstanza győzedelmesen rokonszenvessé tegye magát Leopold előtt, erre tengernyi lehetőség kínálkozott. Ha egyszer Konstanza szíves volt és nem táncoltatta idegeit önkínzó féltékenység vagy beteges képzelődés – senki sem léphetett kedvessége nyomába. És mikor Wolfgangnak és Konstanzának végre sikerült lejutniok Salzburgba Leopoldhoz: Konstanza valóban hosszú ideig a legnagyobb mértékben megfelelt Wolfgang várakozásának.

Leopoldnak feltűnt, hogy Konstanza nagyon korán kelt és mikor azt mondta: misére megy, friss tejszínt akar vásárolni Wolfgangnak, ruhát alakíttat át Nannerl számára ajándékba és más efféle – a papának valahogy gyanús volt a menye arca. Konstanza kacagva meg is kérdezte, mért gyanakszik atyika, mit gondol – összeesküszik Hieronymus érsekkel? kora reggel csalja meg a fiát? francia rebellisekkel randevúzik? – s azzal összevissza csókolta Leopold kezét.

Egy ilyen hajnalon Leopold is elment sétálni – Konstanza rég eltűnt, Wolfgang meg dolgozott – gondolta, meglátogatja az öreg Malnitz nénit, akinek pár hektár gyümölcsöse volt Salzburg határ-

rában. Leopold szívesen üldögélt nála egy kis padon és Wolfgang kedvéért almát meg őszibarackot szokott hozni tőle, ajándékba Konstanzának a sok ingstoppolásért és csipkevasalásért. Mert Konstanza, mialatt apósánál volt látogatóban, valóságos ficsúrt csinált Leopoldból. Soha el nem engedte, míg vagy tízszer rá nem lehelt sétapálcája ezüstgombjára vagy az elefántcsont őzfejre, hogy vakítóra fényesítse. Ha utána Leopold őszinte kedvességgel megjegyezte – „hű, milyen forró lett, még majd pajzán gondolataim támadnak útközben": Konstanza boldog volt.

Mikor Leopold megérkezett Malnitz nénihez, az öreg titokzatos képpel fogadta. Először mintha zavarban lett volna, aztán meg elérzékenyedett. Végül is karonfogta Leopoldot és halkan tipegve a ribizlibokrok között, atyikát a kert elhagyatott végébe vezette. Ott állt háttal Konstanza és egy összevissza horpadt óriási kannával öntözött valamit. Leopold kérdőleg nézett rejtekhelyén Malnitz nénire, de az csak hunyorított, hogy várjon. Konstanza felegyenesedett, kinyújtotta fájó derekát, majd a fűből hirtelen felkapta lejtett gyűrűjét; átizzadt haját is megigazította. Egyszer csak megérezte, hogy figyelik, hátrafordult, majd mikor látta, hogy Leopold: szégyellősen, nevetősen, kicsit bocsánatkérő, de szenvedélyes sírással odarohant a derékig érő fűben Leopoldhoz és átölelte. Egy ideig akarattal eltakarta Leopold arcát; ha atyika jobbra akart kukucskálni, odakapta a fejét, ha balra nézett, baloldalt kócolta szemébe a haját. De aztán egyszerre csak félreugrott és gyermekesen dermedt aggódással leste Leopold arcvonásait.

A majdnem földig érő lombok alatt gyönyörűen ápolt sírdomb emelkedett, üdezöld, szinte aranyosan világos fűvel, tetején dús szőnyeg, ezüst és bíborlevelű dísznövényekből, húsos begóniákból és fekete árvácskákból, a domb fejénél nyírfakereszt, alatta zöldre mázolt bádogváza, mezei virágcsokorral. Konstanza belekarolt Leopoldba és meggyónta bűnét: jelképes sírdombot hantolt anyikának. Mivel Leopold nem látogathatja meg a párizsi Szent Euszták hiusz temetőt, ide fognak kijárni kettesben, Leopold és Konstanza, itt fog Leopold az ő rossz, rossz, rossz Stanci menyének mindent – de igazán mindent! – elmesélni anyikáról, itt fognak imádkozni, ide fognak virágot hozni. Ha Stanci visszamegy Bécsbe, minden héten pontosan meg fogja írni, hogy Malnitz néni milyen virágot tegyen a sírra, nem szabad ám Stancit becsapni, ellenőrizni fogja a dolgot – azzal hirtelen leguggolt, táskájából elővette a kézápoló ollóját és egypár szemtelenül nyújtózó gazt gyorsan levágott. Leopoldot azzal hatotta meg legjobban, hogy a lenyírt bojtorjánt nem dobta félre,

mint a szemetet, hanem gyöngéd tisztelettel rakta odébb a földre, mint egy vénkisasszony a halott kanáriját.

Mikor hazafelé menet Leopoldot végesvégig fojtogatta a sírás (jó lett volna szeretni ezt a Stancit, de azért nem hagyja magát mégse behálózni), Stanci arról csicsergett, hogy se vége, se hossza nem lesz a salzburgi pletykáknak, ha meglátják, kivel csalja a férjét? Majd egy csöndes vendéglőben nem győzött a *Szöktetés* sikeréről mesélni atyikának: sorra elmondta, melyik páholyban ki ült, mit mondott – a császár ugyan olasz csibész-tenoristái befolyására azt mondta, hogy a zenekari részt tíz operára kellene szétosztani, de azért mégis új darab írására buzdította Wolfgangot. Erre aztán Leopoldnak folyton csak a császárról kellett mesélnie, de ilyenkor Stancit senki se féltette.

Ha Wolfgang még késő éjjel is dolgozott, Konstanza leült Leopoldhoz és feketekávét főzött neki. Atyika ugyan nem szerette a feketét, de Stanci tréfásan kijelentette, ha nem sikerült Poldi-papát rácsábítani a kávézásra, az Stanci bukását és szerelmi csődjét jelenti. Azzal a szomorúsággal fog Bécsbe menni, hogy atyika haragszik rá, gyűlöli és többé nem akarja látni. Leopold valamit dohogott, olvadékony is szeretett volna lenni, meg ellenséges is. Arról beszélt, hogy Wolfgangnak lehetetlen az időbeosztása, nem lehet hajnalig dolgoznia, keveset alszik, nem sétál eleget. Konstanza cicáskodott, nyafkálkodott, „Leopold így akarja lerázni", utána meg hosszasan és részletesen arról beszélt, hogy Wolfgang milyen rendesen, polgárian él Bécsben, sokat eszik, Stanci leszoktatta róla, hogy éhgyomorral dolgozzék délután háromig-négyig – Leopold aztán hol elhitte, hol nem, de azért szívesen hallgatta.

Konstanza néha napokig nem csinált egyebet, mint Nannerlnek varrt fantasztikus ruhákat, jóformán minden házba bedugta az orrát és mindenünnen elkunyerált valami régi selymet, csipkét, sálat. Ezekből komponálta a párizsi szalonoknak is büszkeségére váló ajándékokat. „Macska, macska, macska" zörgött Leopold. „Hát legyen macska" – felelte Konstanza s azzal takarított, főzött, mosott tovább. Az érsek egyszer nagy társaság előtt jelentette ki, hogy Leopoldot a legsürgősebben az udvari öltözködés döntőbírójának fogja kinevezni.

Természetes, hogy Wolfgang, ismerve Konstanza szeszélyességét, minden pillanatban várta az idilli kártyavár felborulását. Egy napsütéses reggelen Leoben bárónő híres kétkerekű kocsija állt meg Leopoldék kapuja előtt, a bárónő maga hajtotta a légies, színpadias szerszámot, kerekei mintha pergő japán napernyők lettek volna; a ló

fürgébb, mint az angol versenylovak. Konstanzát hívatta, ki se szállt a kocsiból és csak annyit mondott: egy velencei tenorista érkezett Salzburgba, az érsek szeretné, ha palotájában szerepelne, de mielőtt fejedelmi vendégei előtt fellépnének, arra kérte a bárónőt (közeli rokona), hogy próbálja ki a hangját. Persze az énekes ne tudja meg, hogy próbáról van szó. Épp ezért kéri Konstanzát, hogy holnap délelőtt jöjjön el hozzá, énekeljen ő is, a velencei így azt hiszi, hogy kedves kis házi matinéről van szó. Egyébként, ha Wolfgang nem gondolja, hogy a bárónő mérget kever a limonádéjába, szintén szívesen látott vendég; az olasz nyilván a legnagyobb kitüntetésnek fogja venni, ha Cavaliere Mozarttal hangversenyezhet.

Wolfgangnak esze ágában sem volt elmenni. Ugyanis véletlenül találkozott az olasszal a dóm sekrestyéjében, ahol Wolfgang egy régi barátját akarta felkeresni; az olasz ott egyébről se beszélt, mint felülmúlhatatlan sikereiről nőknél, bíborosoknál, zenetudósoknál és gondolásoknál. A misére induló papot, ministránsaival együtt úgy rángatta vissza az oltárhoz vezető ajtótól, csak hogy még egy koloratúr trükkjét bemutassa, hogy még egy szerelmeslevelet ordítva felolvasson a templom tömjénnel átitatott csöndjében: a pármai hercegnőtől kapta a szenvedélyes vallomást. „Épp az ilyen fráterek kellenek nekem!" – mondta Wolfgang és egyedül küldte Konstanzát a Leoben bárónő matinéjára.

25

A délelőtti hangverseny nem volt hétköznapi esemény Salzburg zenei életében. Az olasznak Konstanzával kellett volna egy duettet énekelnie, de a papagájnak öltözött velencei torkából csak torz sikolyok, hörgések és sóhajok szakadtak – elvesztette a hangját. A velencei erre mérgezésről beszélt, titokzatos átkokról, eleinte őrjöngött dühében, majd sírógörcsöt kapott és arról prédikált, szinte habzsolva saját könnyeit, hogy ez Isten büntetése, mert a sekrestyében olvasta fel a pármai hercegnő szerelmeslevelét. Ongyilkos lesz, Jeruzsálembe megy vezekelni. Mikor egy kicsit lecsillapodott, újból a hangját kezdte próbálni és mikor vagy másfél taktuson át valóban szirénesillogású női kantiléna-szilánkok jöttek ki a száján, félhülye mozdulattal, mutatóujjával mutogatott magára – „ecco! ecco!" – és azt akarta, hogy ne csak hallgassák, hanem nézzenek bele a torkába, mintha a szent skarabeust lehetne látni benne. „Hiába: Itália – Itália!" – ahogy Wolfgang szokta mondogatni.

Konstanza megbeszélte Wolfganggal, hogy a próbakoncert után találkoznak a *Pedáns Slendrián*-ban. Wolfgang szívesen üldögélt a hosszú kocsmakert rejtett végében a söröshordók között; a hordók tetején alvó vékony esővízben elnézegette a fákról lehullott kis virágszirmokat. Konstanzával egyszer azt játszották, hogy ezek kottafejek és nekik aszerint kell énekelniök, ahogy a virágok felfele vagy lefele úsznak, amiből persze pompás macskazene lett. A vendéglőben komor pofával borozgató zeneértők fel voltak háborodva, hogy épeszű emberek ilyesmire vetemedhetnek. Szóval ebben a kis lugasban vol találkája Konstanzával. Az ember hosszú ideig mehetett felfele a keskeny részen és még mindig nem látta, ki ül a végében? az utolsó pillanatban Konstanza hangját hallja, majd a következőben meglátja az olaszt: épp hogy nem négykézláb búját ki a lecsüngő lombok alól, úgy látszik a pincér után akart menni az üres palackkal, mikor meglátta Wolfgangot, aki egyébként szó nélkül sarkonfordult volna, hogy egyenesen hazamenjen. Az olasz zokogva ölelgette, a flaskót odaadta egy pincérnek és Wolfgangot két kézzel húzta maga mellé az asztalhoz. A tábla lécei olyan messze álltak egymástól, hogy Konstanza közéjük fúrta az esernyőjét. Wolfgangot ez is bántotta. Úgy érezte, hogy az efféle játékok nem valók idegeneknek.

De a legfájdalmasabb az volt, hogy Konstanza olyan gyöngédséggel beszélt, akkora hévvel, annyi gyakorlati tanáccsal és mohó anyáskodással vigasztalta a tönkrement tenoristát, mintha az Wolfgang vagy Leopold lett volna. Világos – ez nem volt meglepetés – Konstanza kedvességében sose volt semmi személyesség, érzelem vagy morál. Színes szökőkút volt, mely azt szórja tele ragyogó gyöngyeivel, aki épp alája áll. Krisztust, latrot? – egyre megy. Az meg már egyenesen borzasztó volt, hogy mialatt az olasz elment a dolgát végezni (az illemhelyen a koloratúráit próbálta, lehet hogy csak azért ment oda): Konstanza rimánkodott és perlekedett – Wolfgang miért nem kedves ehhez a szegény, szerencsétlen, kedves, érdekes és még mit tudom én milyen emberhez, és három perc alatt el akarta beszélni Wolfgangnak a tenorista csodálatos életét.

– Ez a kereszténység? Ez a szabadkőműves humanitás? – kérdezte megvetéssel Stanci Wolfgangtól, mikor az semmi érdeklődést se tanúsított a ripacskodó kókler iránt.

Miután az énekes visszajött, Wolfgang jegyzőkönyvi szárazsággal mesélte el egy Olivenza nevű spanyol tenorista történetét (az első szótól az utolsóig ebben a pillanatban találta ki a mesét),

az is egyik percről a másikra vesztette el a hangját és utána egy hónapra százszor ragyogóbb lett. Nem vigasztalásképp mondja, ez orvostudományi igazság, idegek játéka az egész, ő, Wolfgang, a maga részéről a legnagyobb lelki nyugalommal írna számára egy koncertáriát, tudva, hogy Londonban egy hónap múlva óriási sikere lesz vele. Azzal elköszönt tőle. Konstanza maradt és tüntető bizalmassággal húzta közelebb székét a csikorgó kavicsokon az olaszhoz.

Mikor Stanci egy jó óra múlva – most már egyedül – elindult hazafelé, az egyik kirakat előtt meglátta Leopoldot, amint lornyonjával valamit vizsgált. Félig leguggolt, jobb kezével küzdelmesen próbált árnyékot vetni az üvegre – Konstanza hiúzléptekkel melléje lopódzott, kikapta kezéből a szemüveget és maga kezdte kutatni a kirakatot. Leopold sokkal melegebben fogadta a tréfát, mint máskor. Stanci beléje karolt és érdeklődött, honnan jött, merre szándékozik?

Leopold nyögött, kertelt, legyintett, de Stanci nem hagyta abba: el kellett mondania mindent. Tulajdonképpen jól is esett atyikának (persze nagyon mérges volt ezért magára). Szavai közben azon merengett: milyen furcsa, hogy legbelsőbb lelki dolgainkat néha azoknak meséljük el, akiket megvetünk és utálunk – talán így akarjuk őket olyan területekre csábítani, ahol ne legyen okunk utálni őket? vagy az egész csak szenilitás?

Leopold arról panaszkodott – leültek egy padra, melyet Konstanza a reggel mosott-vasalt szoknyájával törült le – Leopold arról panaszkodott, hogy Hieronymus érsek fejedelmi vendégei tiszteletére nem az ő miséjét akarja előadni, mert Salzburgban legújabban az a mende-monda járja, hogy ő szabadkőművesekkel érintkezik. Ezeket pedig üldözi Hieronymus, állítólag azért, hogy a maga páholy-szimpátiáit leplezze. Konstanza elmesélte, hogy Wolfgang is sokat olvas az utóbbi időben ilyen dolgokról: egész biztos, hogy Isten ujja van benne, ez lesz az út, melyen atyika és Wolfgang újra és örök időre szólón találkozni fognak. Azzal a maga szemtelen, csacsogó módján összevissza mesélt mindent Leopoldnak, amit Wolfgang filozofikus egyiptomi regényeiben olvasott, amit Schikanedertől hallott vagy asztaltáncoltató vénkisasszonyoknál látott. Titkolódzó szerelmes-hangon szépen összekeverte atyika tiszteletére (és Wolfganggal való kibékülés kedvéért) a francia forradalmat a zúg-spiritizmussal, napernyője végével Izisz-kulcsokat karcolt a pad előtt a homokba, időnként arcát Leopoldéhoz dörzsölte és megsúgta neki, hogy ő, Stanci, nagyon buta kislány ezekhez a dolgokhoz, de azért atyika csak hazudja azt, hogy ez nem is igaz, és meséljen sokat

a titokzatos szertartásokról és pikáns részleteket a vérfertőző keleti szerelmes históriákból.

Leopold azt hitte, Konstanza vele megy haza, de nem, nem, neki még soook-sook dolga van, mondta kacér titokzatossággal és ellenkező irányba szaladt. Az utcasarkon még integetett atyikának, igazi Stanci-módra: egy ugrással elkapott egy hársfaágat és anélkül hogy letörte volna, egy ideig hintázva lengette Leopold felé, aztán elengedte. Az ág csattanva ugrott vissza a levelek közé, mintha nagy madár repült volna egyenesen a lomb közepébe.

26

Stanci, mialatt atyika a nagy misztériumokról beszélt, kifőzögette a maga kis tervét, és miután elbúcsúzott, rögtön hozzá is fogott a megvalósításhoz. Tudta, hogy a hangjavesztett énekes bánatában a kapucinusok vagy theatinusok, mit tudja ő, milyen mókusok kolostorába vonult – tehát egyenesen oda tartott. Útközben egy csomó virágot szedett meg lopott; kofáktól kunyerált, kertekből kihajló ágakat tördelt. A kapucinusok portásának odaadta a csokor egyik felét, vigye az oltárra, a másikat meg az énekesnek vitte, aki a prior egyik vendégszobájában lakott.

Annyi szentkép, szobor, mécses volt körülötte, mintha élő ereklye lett volna és várná az ájtatos zarándokokat. Tíz üdvözlégy után alacsonyabb regiszterekben próbálta a hangját, miatyánk után magasabban, egy csomó hiszekegy végeztével már képességei legfelsőbb régióiban kísérletezett. Mindezt egy kuruzsló aggályosságával magyarázta Stancinak, akinek kevergett a gyomra az émelyítő, koporsós gyertyaszagtól. A velencei énekes vénasszonyos pedantériával rakosgatta, igazgatta Stanci virágait egy mennyezetig érő, frissen mázolt vértanú-szobor lábainál; nem győzött hálálkodni Konstanza részvét-látogatásáért.

Mikor Stanci már épp távozóban volt, csak úgy mellékesen megkérdezte az énekest: nem írna-e neki egypár ajánlósort Arco grófhoz? Hallotta, hogy nagyon jóban vannak és neki, Stancinak szüksége volna a gróf pártfogására. Az olasz boldogan írta meg az ajánlólevelet: óriási tollal, óriási tekercsen, óriási pecséttel, ez már hozzátartozott a velencei komédiához. Mikor Stanci szépen végigcsókolt vagy féltucat festékszagú szobrot, a tenorista keresztvetéssel áldotta meg, mint valami püspök. Stanci a monostor folyosóján hallotta, amint gurgulázva próbálja tovább a hangját.

Konstanza Arco grófot a legjobb hangulatban találta, mert éppen kedvenc kutyáit etette a kandalló mellett. A gróf nevetve magyarázta, hogy azért ült ide, mert kellemes hideg jön a kéményből. Nézze, nézze (mutogatta három éhes ebét Arco), mindegyik milyen másképp lesi a falatot: Rex bölcs nyugalommal ül, úgy várja a szalonnát, Fickó lapul, vékonynak teszi magát, mint egy szőnyeg és aztán ugrik váratlanul, akár egy ázsiai leopárd, Szultán meg ugrál, táncol, mintha láthatatlan fonál körül tekeregne. Mit szól hozzá? nem olyanok, mint az állásra leső emberek?

Konstanza rögtön beállt negyedik kutyának (Wolfgang is ugyanezt csinálta volna társaságban, ha nem Arcóról van szó) és elkezdett hízelegni. Hogy lehet olyan kegyetlen a gróf – nem engedi a beteg, sír szélén álló, szerencsétlen Leopold miséjét játszani? Talán utoljára hallja dédelgetett művét; grófnak, érseknek, átutazó princeknek igazán mindegy, mit játszanak, Leopold meg legboldogabb emlékével megy a mennyországba vagy a pokolba. „No végre! – mondta Arco – éreztem, hogy valami hiányzik: hát persze – egy kis Mozart-komédia, legalább felújítás formájában!"

Konstanza szidta Leopoldot és Wolfgangot, ahogy csak tudta – cél szentesíti az eszközt. Elvégre, ha lelkes családtagként magasztalja őket, Arco gróf úgy rúgja ki Konstanzát, mintha valóban negyedik vizslája lenne. Még hozzá milyen intelligensen tépte szálakra Leopold tehetségét, közben egy-egy szúrással Wolfgang felé: Arco nem győzte dicsérni Stanci szellemi képességeit. Mikor megkérdezte, tulajdonképpen miért ment férjhez Wolfganghoz, Stanci valami olyasmit mondott, hogy azt csak bízza a nőkre és festett körmével kipiszkált egy bogáncsot Rex füle mögül.

Arco egy ideig fel-alá sétált, Konstanza az ablaknyílásban lógó, üvegre festett címereket fricskázta. Mikor elbúcsúztak, Arco becsületszavát adta, hogy Leopold miséjét fogják játszani.

Utóbbi időben Hieronymusnak az volt a szokása, hogy ha fejedelmi családok tagjait látta vendégül, nyomtatott kártyákon közölte az urakkal meg salzburgiakkal azokat a szórakozásokat, melyekben a vendégeket részesíti. Konstanza a nyomdából az első példányt azonnal megszerezte és mikor Leopoldnak az ágyba bevitte a kávét, az aranyszélű, ezüst betűs lapot szép tölcsérbe tekerve, selyemszalaggal átkötve a tejeskanna fülébe dugta. Mikor atyika elolvasta és a száját se tudta kinyitni a boldogságtól, Wolfgang lelkesen magyarázta, hogy lám Stanci milyen ügyes, milyen kedves, milyen csökönyös, milyen okos – Stanci diplomata, őrangyal, szakácsné, odaliszk, anya, kutya, minden egyszemélyben! És miközben

atyika csúzosan nyögdicsélve felvette házikabátját, Wolfgang dirigálására kénytelen volt Stancinak egész sor puszit adni: diplomata kezére, őrangyal orrára, szakácsné szájára, végig az egész fárasztó kádenciát.

Wolfgang nem volt ott a misén, Konstanza kísérte el atyikát. Nem Leopold vezényelt, ebben az időben gyengélkedett. Mielőtt a Kyrie vagy Sanctus kezdődött, Stanci az orrát az imakönyvbe dugta, onnan kacsintott a mellette ülő Poldi felé és mint valami csínytevő iskoláslány énekelte előre a dallamot. Mise után odajött a császár unokahúga, épp a szenteltvíztartónál érte el a távozó Leopoldot és melegen gratulált a térdeit porolgató komponistának. Leopold nem merte piszkos kezét nyújtani és mikor a hercegnő Stanci felé billentette utolérhetetlen „udvari minimum"-mal a fejét, atyika valami olyasmit morgott, hogy: „óh! ő csak... kell hogy valaki..." – de a császári unokahúg ezt már nem hallotta. Konstanza annál inkább.

Leopold a cukrászdába ment; Stanci Wolfganggal találkozott, kirándulni mentek. „Nem lehet mindig dolgozni, muszáj sétálni!" Leopold a „boszorkányok cukrászdájába" szokott járni – így hívták a salzburgiak, mert csak vénasszonyok jártak oda, tábornokok özvegyei, kanonokok nővérei. Ha véletlenül tapasztalatlan szerelmespár tévedt a betegszoba illatot árasztó krémesek közé, a pár ijedten távozott; a luftballon-keblű pénztárosnő gyilkos tekintetét még csókolódzás közben sem tudták elfelejteni.

Atyika törzshelyére ült; még a ritkavirágos csipkefüggönynek is megvoltak a maga törzsmozdulatai. A szél mindig egy kicsit befújta, megakadt a szék gombján, Leopold kigombolta és szelíd simogatással a párkány bádogkampójára akasztotta. Ahogy belépett, mindjárt három-négy kamerárius dáma telepedett köréje, szögletes kanalakkal fűrészelve a pite tetejét: persze a pite egyben maradt, csak a krém nyomódott jobbra-balra, szappanbuborékká fúvódva. A megzöldült tükörben ellenőrzött kacagással ismételgették: „milyen eredeti ember Leopold, hiába, bohém!" – atyika ugyanis antilop tokból elővette úti-esszcejgját s késsel-villával szelte ketté a nénik lepényét. A férfias beavatkozás nyomán repült a porcukor, nehéz volt a hálósan szőtt kesztyűk hézagaiból kifújni.

Mind a miséhez gratuláltak. A Benedictus édes volt, a Kyrie igazán merész – nem túlzás, Herr Mozart? Templomban is ilyen vad...? A Credo csupa fiatalság: nem mintha Herr Mozart öreg volna, de azért... Leopold mosolyogva fogadta a bókokat, és miközben a tányér szélére tette a diót a mignon fejéről, arra gondolt,

mit szólnának a nénik, ha Wolfgang legutolsó szerzeményeit hallanák?

Épp a fodrozott süteménypapírt hajtogatta nagy műgonddal, hogy hazavigye a házmesterné unokájának, mikor az egyik hölgy minden tortánál édesebben arról kezdett csiripelni, a szemébe lógó sárga kalaptollakat igazgatva, hogy – vajon előnyére vagy hátrányára lesz-e Wolfgangnak Arco gróf és Konstanza intim barátsága? Mert ugyebár el lehet képzelni, hogy Wolfgang soha nem álmodott sikereket fog aratni a gróf pártfogása következtében, de lehet az is, hogy a főpohárnokmester és az ifjú Madame Mozart – „hogy drasztikusan fejezzük ki magunkat" – a saját szakállukra dolgoznak, talán éppen Wolferl ellen, mind szerelmi, mind művészeti szempontból – „hogy pontosan fejezzük ki magunkat."

Több se kellett a másik hölgynek (olyan púderes volt, mintha az egész cukortartót az arcára öntötte volna): Konstanza naponta jár a grófhoz, ő sétáltatja a kutyáit az érseki parkban, fiatal papok és zenészek úgy keresik Konstanza kegyeit, mint Párizsban Du Barryét – érdekes, hogy Wolfgang mindezt... Ők, öreg jóbarátnők, valahogy tisztázatlannak, lelki szempontból érthetetlennek találják a dolgot – Leopold nem?

Atyika legszívesebben felugrott volna mérgében, de rögtön utána eszébejutott, hogy ez nevetséges, így hát maradt, sőt cipője hegyével megkereste az asztal lábán azt a két, gyertyatartó ágához hasonló kiugrót, melyek közé a lábát dugni szokta. „Pletyka, pletyka... – mondogatta – az emberek mindig kitalálnak valamit, hogy legyen miről beszélniök... gyerekesség..." – és közben alig várta, hogy Wolfgangnak elmeséljen mindent.

Wolfgang egy szót sem szólt. Arra nem is nagyon ért rá, hogy Stanci hűségéről vagy hűtlenségéről elmélkedjen – pokolian szégyellte, hogy apja most keserű kéjjel idealista pojácának nézi és kárörömmel mesélheti kottamásolóktól szentantalig, hogy neki, Leopoldnak volt igaza az egész Weber-bandát illetően. Wolfgang nem akarta szóvá tenni a dolgot Stanci előtt, de mikor az pitizve, törleszkedve faggatta, mért hagyta kihűlni a puncsot? miért vágta a földhöz olyan mérgesen a tejkrémes dobozt, melyben a kanárieledel volt? – Wolfgang közölte az Arco-legendát.

Konstanza felugrott, egyenként rángatta ki a tartóból az égő gyertyákat és vagdosta őket a falhoz, kitépte az ajtót és sátáni kacagással futott a „souffroir"-ba, a szenvedő szobába. Valamikor cselédszoba volt, de most semmire sem használták, egy ócska vaságy és ajtótlan nachtkasztli állt benne, csecsemő-partedlivel le-

takarva. Konstanza mindig idebújt, ha valamin megsértődött, ki is szögelt egy cédulát az ajtóra: „Lelki Élet" – tréfásan így hívták maguk között, ha Stancira „rájött a rapli".

Wolfgang utánaszaladt, Leopold a kisfolyosón még sápadtan megfogta karját – „legyél kedves hozzá, tudod, azért sokat csinált..." – de bejutni nem tudtak, Konstanza magára zárta az ajtót és torkaszakadtából ordított:

– Ez a hála! Ezért volt érdemes a lelkemet kiszaladni, hogy annak a vén varangynak a vackait játsszák! Ezért rohantam, izzadtam, előszobáztam éjjel-nappal, hogy a tehetetlen kölykének tanítványai legyenek, operát írhasson, szabadon koncertezzék, mindene meglegyen, egészsége, ruhája, innivalója! Ezért koldultam és izzadtam nyomorult forintokért, megalázkodva, rongyokba járva, hogy ezt kapjam tőlük! Ezt! Ezt! De ők az úriemberek, a finom emberek, a művészlelkek!... Én harcolom ki a tíz körmömmel, hogy a nyomorult miséjüket trombitálják: és ez az alattomos kanvipera a főhercegnőnek azt mondja rólam, ott helyben, a szenteltvízzel összemázolt pofájával – a hegedűsök még a vonójukat se tették le, hogy „ez csak olyan kísérő, csak olyan cseléd, nem találtam a mankómat, hát őt hoztam el..." Arra jó voltam, hogy ha fiacskájának nincs kedve a bordélyházba menni, mert félti a kis egészségét meg a kis lelkiismeretét meg a kis pénztárcáját, hogy füttyentsen nekem, és... csak úgy két taktus között: azt is az „úri" ideáljainak írta! – Pfúj, pfúj, pfúj! – Aztán halkan zokogva: „Anyika, neked, csak neked csináltam azt a sírt a Malnitz néninél, nem ezeknek az önző, kihasználó, hálátlan gonoszoknak..."

Leopold nem hallott semmit, mert visszament a szobájába és tenyerét kétségbeesetten füléhez szorította. Hajnal fele Stanci kijött, szó nélkül csomagolni kezdett. „Jössz vagy maradsz?" – kérdezte Wolfgangtól. Másnap éjjel Bécsben voltak.

27

Attól a perctől kezdve, hogy Bécsbe érkeztek, Wolfgang minden gondolata az volt, hogy apja is jöjjön fel hozzá. Nem és nem akart belenyugodni, hogy Leopold boldogtalan legyen miatta. Konstanzával újból össze akarta békíteni, azonkívül szerette volna, ha Leopold látja bécsi sikereit. Legyen ott a koncertjein, hallja a fia dallamait a Burgban, a vurstliban, intim kapellákban, nagyvilági szalonokban, egyetemi papszentelésen és a diplomaták báljain. Per-

sze Konstanzát is meg kell lágyítani – melyik a legmegfelelőbb lélektani pillanat? Ha egy zongorakoncert utáni mámoros hangulatban beszél róla Stancinak, rögtön lecsap rá: „nem bírod, hogy öt percig boldog legyek veled? el kell rontanod a kedvemet? apádat vetted feleségül?" Ha meg közönyös vagy merengő óráiban hozakodik elő a dologgal, Stanci száraz kegyetlenséggel sorakoztatja fel félelmetesen logikátlan érveit a találkozás ellen.

De azért a papucs-férjeknek is megvannak a maguk védszentei és őrangyalai: Konstanza *maga* vetette fel a gondolatot – talán ha Leopold meglátja az unokáját, minden elsimul.

Leopold valóban megérkezett. Ahogy egy literátus barátom mondta – a hangzatos szólamoknak is barátja volt – „ezekben a hónapokban Wolfgang a mennyországot, Poldi meg a purgatóriumot járta." Volt valami igazság benne. Wolfgang az asszonyosan szeszélyes időknek köszönhetően divatos zongoraművész volt, felkapták, dédelgették, babérral és csókkal dobálták – „nem tudom, nem voltam-e magányosabb ezekben a színpadi aranyfelhőkben, mint a koporsóban", jegyezte meg elegáns lemondással.

Leopold messziről nézte Wolfgang sikereit. Ha el is ment egy-egy koncertbe, valahol hátul húzódott meg, ott jegyezgette zsebkönyvébe a műsor számait. Kétségbeesett, ha meglökték a könyökét és az apró „in C"-ből olyan viharos kriksz-kraksz lett, mint ahogy ötéves gyerekek rajzolják a tanító bácsi fejébe csapó villámot. Felírta a vendégeket, az ő széke számát, a hangverseny helyét, dátumot, percre pontosan. Ha elfogyott a műsorlap vagy meghívó, képes volt fél Bécset begyalogolni; jegyszedők lakásától főúri komornákig kutyagolt, csak hogy beszerezzen egyet az emlékgyűjteménye számára. Boldog volt, ha a kijáratnál talált egyet a földön, élvezte még a hajtogatásokat és babra-gyűrődéseket is rajta: „valaki", egy idegen, olvasta rajta Wolferl nevét, művei címét – így lett szemében igazán „valódi" a hangverseny.

De legnagyobb gyönyörűsége az volt, önkínzó, szinte öngyilkos gyönyörűség, ha Wolferl zongoráját kísérhette. Wolfgang szeretett a maga instrumentumán játszani, úgyhogy a hangszer bejárta egész Bécset. Megbízható emberek cipelték, hol a hátukon, hol talicskán, hol meg szamaras vagy pónilovas kocsikon – egy muzikális apró kozák lovat nagyon szeretett, ez a nagydobot is húzta már a katonazenekarban. Leopold meg végig a zongora mellett: így jobban együtt volt Wolferllel, mint a tükörtermekben vagy a kéthetes ágyneműszagtól fülledt szűk hálószobában, Konstanza lakásán. (Ki nem mondta volna, hogy a „fia lakásán"; a fia lakása Salzburgban

van.) A zongora-hordárok persze szidták. A lépcsőházban vagy előttük botladozott, vagy mögöttük jajgatott, dirigált, aggódott, mintha beteg embert vittek volna hordszéken. Ha nekiütődött a falnak és mészpor hullott a zongorára, megállította a menetet, zsebkendőjével letörölte fedelét (közben a hordárok ilyenkor rendszerint lehetetlen fordulónál voltak, úgyhogy majd leszakadt a karjuk, bár elég könnyű jószág volt a meg-megzsongó, meg-megbongó kis klavér). Mikor kiértek vele az utcára és a kóbor csibészek viccceket mondtak, Leopold toporzékolva szidta őket, mintha magát Wolfgangot sértegette volna ez a semmirevaló népség.

Az üres koncertterem, előadás előtt vagy után: ez volt atyika világa. A visszhangzó Redoutensaalok: aranygirlandokkal, falhoz lapított korinthusi oszlopfőkkel, szárnyas oltároknál fenségesebb ajtókkal, vak és hideg csillárokkal – ezek mind tanúi lesznek Wolferl sikerének. Azon a vízesésként örökké ömlő lépcsőn jön majd a császár, szigorúan görög orrával, óriási szemével: kegyetlen ész, feszülő erő; homloka, szeme maga is „strenger Satz", ahogy abban az időben az ellenpont-iskolát hívták. Ez kell Wolferlnek, nem Stanci-féle sláger-szukák.

Sorba tapogatta a fotelokat, faggatta az inasokat, Eszterházy eljön-e, Swieten báró hazaérkezett-e már Innsbruckból? Ha Leopold jól megtömte őket borravalóval, fél óráig is meséltek Wolferl koncertjeiről.

Wolfgang szeretett a közönség között menni a zongorához, beszélgetni, udvarolni, szépasszonyok és lila kardinálisok bókjait fogadni. A császár kacagott is a páholyában: „Herr Mozart tartja a levéet, az uralkodói fogadást? talán közben címeket is osztogat, egy röpke trillerrel a tejfogai közt detronizálja a salzburgi érseket, was kama wissen? – tette hozzá bécsi kocsis hanglejtéssel – ezek a zenészek?" Wolfgang az utolsó percben még ide-oda húzogatta a zongorát, nem művészi nagyképűsködésből, csak szeretett közel lenni a közönséghez, belejátszani az első sorban ülő hölgyek frissen nyílt kebleibe. „Legközelebb talán valami templomi szószékre fogják állítani ezt a vándorló spinétet", mondta az udvari páholy felé és mosolyát sokáig megtartotta az arcán, játék közben is. Komisz komédiázással kiszámította, milyen hatásos lehet, hogy mit sem változtat banális udvariassági mosolyán – egy későn érkezőnek még intett is – és közben ujjai alól a legfájdalmasabb vallomások áradtak szét a teremben.

Leopold mindig kipróbálta a zongorát. Az öreg inasok körülállták és kérték, ezt játssza Mozarttól, azt játssza és a vén hegedűs

zongorázott nekik. A hangoláshoz is értett: ez még jobban tetszett a takarítónőknek, de ha hangolás után valamelyik a fekete körmével ping-pingezni kezdett a húrokon, Leopold rámordult, mint egy boszorkány. Bosszúból jót nevettek rajta, mikor a császár üres széke előtt meghajolt, mint egy ministrálást gyakorló elemista, vagy ha gyáván megkérdezte tőlük; Frau Mozart nem viselkedik-e feltűnően az úri társaságban?

És mikor Leopold lassan megindult a lépcsőkön (integetett az egyedül hagyott zongorának), azon merengett, milyen furcsa, hogy sehol sem olyan otthonos, mint a királyi paloták viharosra duzzasztott márvány baldachinjai alatt, ugyanakkor sehol sem ennyire idegen.

Ha színházba kísérte a zongorát, nem tudom, félelme vagy öröme volt-e nagyobb? Persze, hogy boldog volt: Wolferl pöttöm kora óta mindig a színpadot imádta, de mikor a papa délelőtt a próbáló színészekkel és színésznőkkel akadt össze, rettegett, hogy Wolfgang el fog zülleni. Félmeztelen balerinák, tisztességtelen mozdulatokkal, selyempapucsos lábukkal billegették a klaviatúrát az „öreg csősz" bosszantására. A durván mázolt kulisszák Wolferlt arra tanítják majd, hogy az egész élet hazugság; milyen jó, hogy „a fiam" nem látja, mikor egy részeges díszlettologató kampós kötéllel a zsinórpadlásra akarta felhúzni a bábként vagy holttest módján tehetetlen zongorát. De aztán három napig enni sem tudott a boldogságtól, mikor egy Európa-hírű párizsi színésznő egy nappal elhalasztotta vendégjátékát, megtudván, hogy ma este Mozart fog zongorázni.

Egy fiatal, gyámoltalan költő – Leopold az ilyesmire úgy nézett, mint valami „unheimlich" levéltetűre a természethistóriai múzeum kabinetjében – egy költő, akit a debella tragika mindig lehengerelt orgonáló svádájával, boldogan szegődött Leopoldhoz, a testvér-trottlihoz és megmutatta atyikának azt az öltözőt (hogy bennfentesnek lássék), ahol Wolferl legutóbbi koncertjén Belmonte színpadi kosztümjét vette magára. Atyikának a szívverése is elállt, mikor ezt meghallotta. Hogy lehet ilyen ripacskodásra vetemednie? Csak akkor nyugodott meg kissé, mikor a színházi parókás-mester megmutatta a ruhát: nem volt azon semmi cirkuszi, bogárfényű sötétkék selyem volt; mikor senki se nézett oda, Leopold letépett egy gombot és eldugta emlékül. Itt is mindenki Wolferl örök mosolyáról beszélt. A költőnek ez megint jó alkalom volt, hogy kicsit „kiélje magát" és fitogtassa lélektani elemzőképességét: hideg volt ez a wolfgangi mosoly, távoli, azé az emberé, aki nagyon messze került már mindentől. Mikor udvarol vagy táncol, egész másra gon-

dol, ő csak vendég ebben a forgatagban, elegáns kísértet, császárokra és királyokra is úgy nézett, mintha azok kedves, törékeny és illanóéletű marionettek vagy már csak percekig élő gyermekek lettek volna. A nőket úgy tudta ölelni, hogy pillanatok alatt elégtek a pokol tüzében, de ha Wolfgang ironikusan gyöngéd szemébe néztek, ott csak egy búcsúzó angyal alkonyi „pardon"-ját látták; minden játékos közvetlensége ellenére valami hozzáférhetetlenség, túlvilági zár volt a modorában. „Schund"! – förmedt a költőre Leopold és botjával visszasántikált a zongorához.

Az öreg Leopold – nélkülem is kitalálhatja – a bécsi templomokat is sorbajárta. Miképpen fért meg lelkében a Szűz-Mária-misztériumok és Izisz-misztériumok világa? Az ön lélektani szimatjára bízom, de mikor az „átkozott brettlik", a színházak szaga nagyon facsarta az orrát, különösen türelmetlen verébugrásokkal igyekezett valami kápolnába vagy dómba. Egyszer a Maria am Gestade templomot kereste fel, és ebben Isten ujját látta, mindjárt megmondom miért?

A templom mögötti elhagyatott terecskén, istálló-kapuk, rongyos festésű vakfalak, rozzant tetőkről le-lecsusszanó manzárd-ablakok és önmagukba roskadó kémények között nagyon jól érezte magát; ezek a málladozó kövek mind „Leopoldok" voltak. Az ablakokból tucatnyi párnán kikönyöklő vén fűszeresek, a tojásalakú, hólyagos köveken ácsorgó és bámészkodó zarándokok: szintén rokonok. Az egyik földszinti könyöklő körül vagy hét-nyolc ember álldogált az utcán, nagyon érdekes dolgot mesélhetett. Ha Leopold tudta volna, milyen érdekeseket, már hajnalban ide tipegett volna.

A templom fiatal kántora tegnap a nagymise előtt preludált az orgonán: az előjátékban Wolfgang Amadeus Mozart egyik zongoraversenyének témáját variálta, fugálta, fantáziálta vagy egy negyedóráig. A kerület legerkölcsösebb polgárai alig várták a mise végét és pukkadozó pulykák módjára azonnal kihallgatást kértek a Bécsben tartózkodó passaui püspöktől – a Maria am Gestade az ő birtokához tartozott – törje kerékbe, főzze olajba, égesse meg roston az istenkáromló és szentségtörő kántort.

Leopold szerencsére akkor állt az ablakból mesélő szatócs ágaskodó hallgatósága közé, mikor már a passaui püspök válaszát is hallotta a történetben. A főpap nem kötötte a kántort a torony köpködőjére, ellenkezőleg, megdicsérte; mindössze a világiasság túlzásaitól óvta. „Bár nincs sok veszély – mondta a szatócs szerint a püspök – Wolfgang testvérünk menuettói is imára kulcsoltatják a kezemet."

A vén mámikat persze azért izgatta a dolog, mert a merész kán-

tor édesanyja itt lakott a közelben, pár házzal odébb, ott, ahol az a felibevágott, veres Vénusz-cégér csüggedezik a kapu felett – ezt már Leopoldnak magyarázták – a kántor mamája javasasszony, gyógyteákat árul. Csak menjen oda a Wolfgang-papa, az öreg boszorkány biztosan többet tud mesélni a dologról.

Leopold fejében szédítő tervek és álmok kavarogtak: elmegy ő is a passaui püspökhöz, Wolfgangnak állást szerez, megbosszulja magát Hieronymuson, közben talán Konstanza meghal, első szülésénél is aggódtak az orvosok, és kettesben élnek majd Wolferllel Passauban, ahol egyik misét a másik után fogja írni. Vajon ismeri-e a püspök a c-moll mise Kyrie-jét? és máris azon törte a fejét, hogy a kézirat az oroszlánlábas barna sublód alsó fiókjában van-e, vagy nálam (ez én volnék, a krónikás), a töröttüvegű vitrinben, a majolika krigli-gyűjteményem alatt?

Olyan volt mint egy gyerek, aki karácsonykor nem tudja, a hintalóra üljön-e, vagy a búgócsigát pörgesse-e? Arról képzelődjék, hogy miféle bécsi előkelőségek hallották a misén Wolfgang dallamait, vagy abba a gondolatba merüljön-e el, hogy a passaui püspök Wolfgang legvilágiasabb darabjaiban is megérezte a mennyei nosztalgiákat? Már hallotta saját hangját a püspök fogadószobájában: „Excellenciád látja, hogy a fiamat jól neveltem".

28

József császár már évekkel ezelőtt szabad bejárást engedett a bécsi népnek az Augarten-Parkba. Képzelheti, milyen mámorosan kísérte Leopold a zongorát Wolfgang egyik promenád-koncertjére, a hosszú, egyforma ablakos épületbe. Mikor kiérkeztek, a kapu zárva volt, a kulcsot sehol sem találták, az egyik „vakmerő" hordár a nyitott ablakon át akarta a hangversenyterembe lökni a zongorát. Több se kellett a sétányon katonás rendben lépegető leányiskola növendékeinek: a rend egy pillanat alatt felbomlott, a viháncoló, sikítozó fruskák mind az ablakhoz rohantak. A nevelőnő ott állt egyedül, kétségbeesetten hadonászva napernyőjével, a szára hosszú, mint egy napraforgóé, maga az ernyő pirinyó, legfeljebb marok cseresznyének való stanicli. A gyűrött menyecske boldog volt, mikor Leopoldban hozzá hasonló, tehetetlen és öreg szövetségesre akadt.

Leopold nem tudta, kivel veszekedjék hangosabban, a szívtelen, brutális hordárokkal vagy a zongorát darazsakként ellepő kamaszlányokkal? De mikor a visongó hölgyek megtudták, hogy a házsár-

tos öregúr „a Mozart" papája, elkezdtek tapsolni, éljenezni. Egymás szavába vágva hencegtek, hogy ők ezt, azt, amazt, mindent tudnak Mozarttól énekelni, a bácsi ne hadonásszék összevissza azzal a buta botjával, mert még beveri az ablakot, inkább dirigáljon, „biztosan tud karmester lenni" – ilyen szépen beszéltek – azzal rögtön éneklésbe fogtak. Ismerték a vicces Der Salzburger Lump in Wien-t, volt aki a Liebesprobe-ból kántált üdvözítő hamissággal – bánta is a pityergő atyika? Még ő veszekedett a nevelőnővel, hogy most ne tanítsa illemre a növendékeit, hadd énekeljenek, és hogy azért „a Mozart" mögött szégyenben ne maradjon, valóban dirigálni kezdett a botjával. Utána kiflit, medvecukrot, málnaszörpöt vásárolt a gyerekeknek (az árusok már ott álltak sorban, sejtették, hogy nagy üzlet áll a házhoz); a hordárok örültek, hogy a nyűgös kandúr nem üti bele az orrát a zongoraszállításba.

Nem tudom, megírta-e Nannerlnek, nekem mindenesetre sokat beszélt róla: egyszer elment sétálni a bécsiek kedves találkozó helyére, a spanyol bástyára, ahol az emberek körbe-körbe jártak az árkádos pavilon körül – el is nevezték kávédarálónak. Ez a név azért is tetszett Wolfgangnak, mert a katonazenekar ott legtobbször olyan muzsikával szolgált a főkötős asszonyságoknak, mintha a szerzők is csak kávét tudnának darálni; a kínosan megszült témát járták körbekörbe, siralmas ismétlésekkel, minden továbbfejlesztés nélkül. A zenészek dobogón ültek, nem volt mindeniknek külön kottatartója, egyetlen hosszú hangjegyvályú előtt muzsikáltak. Polgári papák felemelték gyermekeiket, hogy a pódiumra könyökölhessenek és tátott szájjal bámulják a bakancsokat, amint csöndesen veregetik a dereszkákon a taktust. Leopoldnak az volt örökre szóló emléke, hogy két igazi törököt is látott, turbánban, kaftánban, bugyogóban: talán a *Szöktetés* hírére jöttek Bécsbe? A zenészek Wolfgang indulóit játszották (Poldi máris írta az aranyszélű noteszba: „ein in D, ein in B"); mikor Leopold kérésére „törököset" játszottak, a szultán alattvalói kacagva távoztak. „Állatok" – mondta Leopold és vérpezsdítő fürdőként élvezte a sétálók szűnni nem akaró tapsait.

Szegény öreg a halála előtti hónapokban már összekeverte azokat a koncerteket, melyeket maga hallott, azokkal, melyekről csak Wolfgang írt neki leveleiben. Tudatos füllentés volt-e ez, vendégei szórakoztatására, avagy memóriája gyengült-e meg? nehéz és fölösleges volna eldönteni. Tudomásom szerint atyika nem volt Bécsben, mikor Wolfgang Döblingbe ment „akadémiázni" (vagyis hangversenyezni), de ezt a koncertet színesebben mesélte el, orvosságos üvegjeivel sakkozva az éjjeliszekrényen, mintha ott lett volna. A salzburgi ágens

leányával, kedvenc tanítványával játszott Wolfgang – ezt a Babettet Leopold az égig magasztalta (a G-dúr versenyt zongorázta): szorgalmas volt, tehetséges, engedelmes német honleány, vallásos, tündéri háziasszony, híres virágkertésznő, a francia udvarban első udvarhölgy lett volna, senki úgy nem játszotta a „nagy" szonátát két zongorára Wolfganggal, mint ő – ó, ha ez lett volna Wolferl felesége – talán azt se bánta volna, ha nem épp a római pápa esketi össze őket, csakhogy Konstanza... na, lass ma's gehn, ne beszéljünk róla.

Wolfgang a császár kedvencét, Paisiellót is kivitte Döblingbe, hintón. Az olasz komponista égig magasztalta Wolferlt, a bolondos talján állandóan felugrált a kocsiban és mikor a nyári erdő suhogó-surrogó lombjai az ablakba tolakodtak, Paisiello hancúrozó kislány módjára tördelte az ágakat és a levelekből cézári koszorút font Wolfgang fejére. Ragaszkodott, hogy így hörpölje a Babette-féle világhírű limonádét (ez is Konstanzának szólt, aki egy tucat fűszeres boltot végig kutatott, csak hogy a legnagyobb citromot vegye Wolfgangnak, hatalmas W-betűt karcolva a héjába).

De a d-moll koncertet valóban hallotta Leopold, ezt Wolfgangtól tudom. A kisöreg borzasztó izgalomban volt, mert a hangverseny előtt a stimmek még nem voltak lemásolva, Leopold maga is segíteni akart. Mikor ezt Wolfgang erélyesen lefújta, Leopold odatelepedett a kopista mellé és londoni útjukról mesélt, úgyhogy a másoló tízszer olyan lassan dolgozott, mintha Leopold ment volna a dolgára; a végén már esdeklően nézett az okuláréja fölött Wolfgangra, tegye már befőttes üvegbe a honorárius papáját harmadik György királlyal együtt. Erre a papa azon kezdett sápítozni, hogy Wolfgangnak nincs ideje koncert előtt végigjátszani, legalább egyszer, a rondót: pillanatról pillanatra az éppen kész másolati íveket kellett átnéznie. Mikor Wolfgang ezt a sirámot is valahogy eldugaszolta, Leopold félig gyáva, félig vakmerő gyerekként a zongorához sompolygott és maga kezdte halkan verdesni a harmadik tételt, de csak félszívvel és félkézzel, mert a kottatartón az a lap állt, melyen a százhetvennégy koncertelőfizető neve volt olvasható. Leopold hol egy nevet betűzött ki – a szemüvegét istentudja hova rakta a nagy kapkodásban? – hol egy taktussal tovább babrált a billentyűzeten. Zichy gróf ott lesz? ez melyik? az a szőke fennhéjázó angol úrlovas vagy az a vaksi, aki azért mégis kottapáncélban jelenik meg az első sorban: abrak-zsák zsebei tele vannak partitúrával? Batthyány nem utazott el a Provánszba? Erdődy elhozza azt a félvilági barátnőjét is? És mikor Wolfgang erre ráripakodott, hogy nem a Szent Szeréna Szűzde vezeklőszoáréján fog zongorázni, Leopold ijedtében félrevert egy hangot a rondóból

és sebesen magyarázta, hogy épp azt akarta mondani, hogy a hölgy muzikálisabb és eszesebb, mint az egész Erdődy-familia.

Mikor Wolfgang pár percre elment hazulról: Leopold kifulladva faggatta ismét a másolót – Eszterházyról mit tud? Keglevichék jönnek? Nem találja a Pálffy nevét... ja? megvan, megvan, csak tessék nyugodtan dolgozni.

A legmeghatóbb az volt, hogy Wolfgang a koncerten azt a Leopold által félrevert hangot, apja iránti mókás hódolatból, szintén félreverte – igaz, nem igaz? a papa így mesélte. Azt viszont Wolfgang panaszolta el egyszer, nem sokkal apja halála után, hogy a tapsoló, éljenző tömegben Leopold izgatottan odatolakodott hozzá, mintha a közönség bacchanáliába illő mámorát észre se venné és Wolfgang könyökét rángatva folyton csak azt kérdezte: „Puffendorfot és Sonnenfelset nem látom sehol. Itt voltak? Itt voltak?" – és szomorúan lógatta kezében a noteszt, melyben az előfizetők nevei álltak. „Senki se volt itt! Nem látod?" – förmedt rá Wolfgang és elkezdődtek a ráadások. Később atyika a Nannerlnek írt leveleket már megspékelte „unverglechlich" és „herrlich"-féle jelzőkkel – páratlan! csodálatos! felséges! de mikor ezeket idéztem Wolfgangnak, fáradtan mosolygott és keserű önkínzással csak Puffendorfot és Sonnenfelset emlegette, majd gúnyosan a Weltall-kantátéból dúdolt valamit.

29

Atyika legnagyobb bécsi élményét a végére hagytam, mint Wolfgang a narancsszeletet a puncsból. Leopold még ágyban volt, de annak a szobának az ajtaja, ahol Wolferl és Stanci reggeliztek, nem volt egészen becsukva. A házaspár titkolózva, suttogva beszélgetett. Persze hogy az örökké gyanakvó öregnek feltűnt a dolog, az ő álma kedvéért nem szoktak ilyen diszkrétek lenni a fiatalok. Hallgatózott vagy legalábbis nem figyelt másra. Valami rendkívüli muzsikálásról lehetett szó, mert Leopold címeket hallott, Stanci meg kottapapirosokat zörgetett, ezeket a hangokat épp olyan jól ismerte, mint azokat, amik a papírra voltak írva. Legizgalmasabb az volt, hogy császár nevét is többször hallotta. „Sind nur aulische Halluzinationen?" – kérdezte magától dicséretes humorral: talán csak az udvari ember fülének csalóka hallomásai? – de nem, nem, valóban a császárról beszéltek, aztán valami „Die"-ről, egy hölgyről, akit nem neveztek meg.

Mikor Wolfgang elment hazulról, Leopold feltűnően hízelegni kezdett Konstanzának, kunyorált, faggatózott; míg Stanci kiment, egy

kendővel turbánt kötött a kávéskannájára, hogy ki ne hűljön – végül is Konstanza elárulta a titkot, miután becsületszavát vette atyikának, hogy Wolfgangnak egy szót sem szól a dologról.

Az Eszterházy-palotában „intim koncert" lesz, a császár egy kedves nőismerősével fog ott találkozni. Közben Wolfgangot akarják hallgatni. Leopold zörgött: Wolferl reggelig fog fantáziálni és a királyi hercegnőket mégiscsak Salieri fogja énekre tanítani. Ismeri ezt a megszentelt liturgiát és káromkodott egyet. Stanci hisztériás lett: érdemes is atyikával bizalmasan beszélni? – majd Wolfgang mindjárt a lépcsőházban kukorékoljon: „állást kérek! állást kérek!" Leopold látta, hogy Stancinál megint elrontott mindent; nehogy pozdorjává törje a teásfindzsákat, inkább elment hazulról.

Ösztönszerűen az Eszterházy-palota felé sétált, el-elácsorgott a kapu előtt; már éppen elmenőben volt, mikor egy angol hölgy lépett ki a házból, olyan extatikus képpel, mintha találkáról jött volna. Lelkesen üdvözölte Leopoldot, valamelyik hangversenyről ismerte, és miután égig magasztalta a fiát, még bomlottabban lelkesedett Eszterházy képgyűjteményéért. Leopold okvetlenül nézze meg, ma éppen kedd van, ilyenkor idegeneknek is nyitva áll a ház, s azzal máris fordult vissza, legyezőjével à l'anglaise zörömbölt a portás-ablakon, és bemutatta Leopoldot, mint az olasz reneszánsz és holland csendélet-festészet veterán rajongóját.

Leopold boldogan ment fel. Talán látja azt az intimus zugot is, ahol Wolferl fog zongorázni és ahol életében, Isten segítségével, a legnagyobb fordulat is bekövetkezhetik, ha Wolfgang el nem mafláskodja. A kamarásféle csak pár szobán át kísérte, ő is lelkes híve volt a Mozart-családnak, úgyhogy tüntető udvariassággal magára hagyta Leopoldot, aki abban a pillanatban elfeledkezett a flamand sárgadinnyékről és flórenci Szent Sebestyénekről. Némán surranó vadászkutyaként keresett valami idilli sarkot, ahol zongora is van. Hamarosan rá is akadt, a nyugtalanító csak az volt, hogy itt nem lógott semmiféle szent vagy zsánerkép, mindössze a császár pasztellje nézett rá fenyegetően egy homályos falról.

Leopold szíve úgy dobogott, mintha tolvajként járna a házban: „soha nem éreztem bűnösebbnek magamat", mesélte salzburgi gyóntatójának. A szobácskában félhomály borult mindenre, a dús függönyök alig engedték be a szűk, kertes udvarról a napfényt. Egy kis asztalon feltámasztott tükör, de üvegéből alig látszott valami, mert szoknya-szerű selyem búrával volt letakarva. Titokzatosabb volt, mint az oltáron szögletesen letakart misekehely („nekem csak ilyen asszociációim vannak" – mondta dörmögő nevetéssel egy doktor barát-

jának, aki haszontalan recepteket firkált neki). Félt, hogy minden pillanatban egy bosszúálló angyal ugrik ki a tükör leple mögül. A csönd vádlóan és fullasztóan nyomta a lelkét; nem tudta, hogy szerencséjére vagy rémületére egy papagáj is volt a szobában. Egy magas póznára keresztbe léceket döfködtek, azok egyikén ült a démonikus Lóri, hátát magasra felpúpozta, nyakát ragadozó leséssel, félelmetes S-vonalban lesunyította. Leopold minden pillanatban várta a rikácsolást, ami felérne az utolsó ítélettel. A fülledt szobában, aranyban, sötétben, csak egy magasra akasztott, buborék-üvegű óra villogott: egy szál napsugár gyújtotta meg; élő ember nem lehetett volna szúrósabb szemű tanú, a mutatók mintha minden lélegzetvételét figyelték és jegyezték volna. Azáltal, hogy egy fénytelen, de óriási falitükör mindent megduplázott, minden még jobban hasonlított egy elvarázsolt kastélyhoz. Nem messze Leopoldtól hárfa állt; mikor Leopold a húrokon keresztül megpillantotta az arcát, azt hitte máris a velencei kazematták egyikében bűnhődik a rácsok mögött.

Ezeket a tárgyakat azért jegyzem fel önnek kegyeletes humorral, mert később Leopold a maga szabadkőműves páholyában titokzatos jelképekként használta őket. A papagáj, a császár-portré, a hárfa, a letakart tükör szent szimbólumok maradtak számára élete végéig és kiirthatatlan meggyőződése volt, hogy ami utána következett, ezeknek a tárgyaknak, a tárgyak szellemidéző bűverejének volt köszönhető.

Még én se merem leírni, hogy egyszerre csak hangtalanul kinyílt egy tapéta-ajtó; félek, hogy olvasás közben ön is épp úgy szívszorulást kap, mint a „tettenért" Leopold. Haydn lépett be a szobába: és míg Leopold egyszerűen megnémult, az „öreg" Joseph – alig pár évvel túl az ötvenen – a legtermészetesebbnek találta, hogy a budoárban Leopoldba ütközzék. Leopold, mikor legalább a hangja fele valahogy visszajött, olyan mohón kezdett a képekről beszélni, hogy Joseph tréfás megjegyzést tett valóban a „budoárbeli bújócskáról". Ma este? – kérdezte magától Haydn – nem – holnap este egyébként is találkoztak volna: nagyon csodálkozott, hogy Wolfgang nem említette egy megbeszélésüket – kvartettezni fognak, Wolfgang lesz a brácsás, ősi szokása szerint. Közben mindketten odamentek a zongorához és ameddig halkan egymás szemébe nem nevettek, mindketten úgy simogatták a hangszert, mintha Wolfgang lett volna. Míg Joseph lassan felemelte a billentyűzet furcsa némasággal járó fedelét és Leopold a hangja másik feléből is visszakapott valamit, atyika arról kezdett beszélni, hogy milyen boldog lehet Haydn, hogy Esterhazyéknál „biztos állása" van. De Joseph csak legyintett, fejét le-

hajtotta, egész mélyen, és mutatóujjával a port húzogatta egy fogsárga billentyűn. Wolfgangról beszélt, félelmetes ünnepélyességgel (talán épp azért keresett „lezser" foglalkozást a kezének, hogy könnyebbé tegye a pátoszt) – „az úristen szent nevére mondja, muzsikus becsületszavára, hogy zseniálisabb szerzőt nem ismert életében: Wolfgang stílusérzéke és szerkesztési tudása páratlan Európában".

30

Mikor Leopold hazament, a lakást üresen találta, csak a kis unoka bőgött a kosárban. A rendetlenségnek olyan szaga volt, hogy azt következtette belőle, Konstanzát hirtelen hívta el valaki. Leopold odaült a kosár mellé, és az óralánca végén fityegő zöld kutyafejet táncoltatta a csecsemő előtt; erre az elhallgatott. Az ablak tárva-nyitva, szemben egy balkonon vénasszonyok kártyáztak, nagyon fiatalosan öltözve, divatos kocsikerék kalapokkal, melyek szinte függőlegesen voltak a parókájukra akasztva, akár a képek a falon. Hangos megjegyzéseket tettek az „öreg dajkára", ami ugyan nem hallatszott át, de mikor Leopold odament az ablakhoz, hogy egy kicsit megsüttesse a nappal hideg homlokát: az egyik hölgy hangosan elkacagta magát, kártyáit az asztalra csapta és föléjük dobva magát, szinte derékig, folytatta a hidegrázós nevetést.

Leopold összehúzta a függönyt és a sámlira ült, szinte guggolva, a gyerek mellé. A következő pillanatban spárga ereszkedett az ablak elé, a végén összegyűrt cédulával. No, máma alaposan megjáratják velem a bolondját, gondolta keserű mosollyal, de azért behúzta a levelet, épp csak kezét nyújtva ki a függöny hasadékán. Mikor látta, hogy egy szál szegfűt is kötöttek hozzá, a levélkét Konstanza nyitott varródobozába tette. Erre csengettek. „Nagy csalódást fogok okozni, ha valaki Konstanzát óhajtaná magányában meglepni", és miközben az ajtó felé ment, azon gondolkozott, megmondja-e a dolgot Wolfgangnak vagy sem?

Az ajtóban Dittersdorf állt, a császár kedves muzsikusa. Leopoldot bosszantotta, hogy olyan mérges és buta ábrázattal fogadta, a zenész még azt hiszi, hogy Leopold a fia nevében féltékeny rá mint vetélytársra. Úgyhogy erőltetett jókedvvel vezette be a szobába; annyira azonban nem tudta megtartóztatni magát, hogy gúnyoros mozdulattal ne mutasson a csecsemőre és magára – „megelégszik egy rögtönzött dajkával?"

Dittersdorf olyan volt, mint mindig: egészséges, kissé pisze katonaképével, vörösréz bőrével, a ruha úgy feszült rajta, mintha zo-

máncból öntötték volna rája, a hangja is kedélyesen kemény, ulánusok lovai szeretnek az ilyesminek engedelmeskedni. Gondolta, csak úgy egy pillanatra felugrik Wolfganghoz, ha már épp erre jár, annál is inkább, mert ahogy a sarkon befordult, látta Konstanzát Da Ponte abbé kocsijában. Ismeri Leopold a reverendás költőt? – és friss gúny sugárzott Dittersdorf arcáról. Leopold ismerte hírből, hallomásból, de még ezt az emlékét is rendszerint elhesegette magától. Közben számolgatta a kis „csapásokat", melyek nem engedik, hogy a Haydntól kapott örömet nyugodtan élvezhesse: a cinikus, röhögő pletykadámák az erkélyen, a nyilván Stancinak szóló szerelmes-levél a spárgán, és most ez az utálatos Da Ponte-figura. Minek mondta ki a szerencsétlen Dittersdorf, hogy együtt látta Konstanzával? mért nem hagyta továbbra is csak sejtelemnek Leopold rossz álmaiban? Így most már nehezebb lesz elhessegetni. No de hát dupla vagy semmi: meséljen el Dittersdorf mindent, ami tud erről a hírhedt taláros bohémről.

A Da Pontéról szóló történet még sokkal mocskosabb volt Leopold számára Dittersdorf szájából, mert a muzsikus, legalábbis külsőleg, maga volt a csattogó rend, derűs józanság és fantáziátlan becsületesség. (Az ilyenektől az ember gyakran sokkal fantasztikusabb pletykákat hall, mint a hivatásos susmorgóktól.)

– Azt tudja, hogy... a pereputtya valahonnan a Levantéról vetődött Velencébe? Örményekkel, cigányokkal, törökökkel együtt. Egyesek szerint rabszolgakereskedők, mások szerint rabok voltak: sötét banda, Velencében nyüzsögnek az ilyenek. Most nagyban osztogatja a hamiskövekkel kirakott krucifikszokat vallásos hajlandóságú énekesnőknek, de Voltaire-levelek is csomagszámra állnak a szekreterjében, egyéb hajlandóságú énekesek számára, akik révén kiadós libretto-szerződéshez juthat. Tizennégy éves korában keresztelkedett meg: szemtanúk szerint egész jellemrajza ragyogó színekben pompázott a cenedai vagy istentudja melyik keresztkút mellett. Állítólag öreg vagy gyenge szellemi képességű volt a tisztes keresztelő atya: nagy szent hírében állott, később eretneket akartak fabrikálni belőle, mert annyira szerette az állatokat – talán a mi abbénknál kezdődött a vonzalma? – hogy lelkes lényeknek minősítgette őket, a jezsuiták pedig nem voltak hajlandók lélekhez juttatni a venéciai öszvéreket. Mikor derék csibészünket locsolgatta szokásos bágyatagságával a keresztelő püspök a márványmedence mellett: a templomkapu előtt összesereglett az egész família, hóbortos keleti rongyokban. Aggok és mosdatlan purdék, boszorkányok és olajos odaliszkok – mind ordítozva, átkozódva, bűnbánatot tartottak, a szokásos kövekkel, hamu-

val, daróccal; nem akarták engedni, hogy a kis Emmánuel keresztény legyen. Már éppen berontott volna az egész pogány karaván a templomba, mikor a tizennégy éves léhűtő hanyagul intett az álmodozó püspöknek, hogy hagyja csak egy pillanatra abba a szertartást, majd ő elintézi az egész fanatikus rokonságot. Azzal odasétált daliás Dávidként a kapuhoz és egy előkelően szigorú kézmozdulattal elbocsátotta a káromkodó társaságot. Akitől ezt a lélekemelő históriát hallottam, azt mesélte, az egész jelenet előre meg volt rendezve, hogy Mánuelka még rokonszenvesebb legyen a püspök előtt. Később papi szemináriumba került, minden további nélkül felvette a cenedai püspök nevét: így lett Lorenzo da Ponte. Papnövendék korában botrányt botrányra halmozott: végiggyóntatta a kislányokat Chioggiától Castelfrancóig, közben olyan szívrepesztő halotti beszédeket tudott mondani, eljátszva órákig tartó komédiákban az elhunyt életét, hogy messzi városokból zarándokoltak az emberek végighallgatni egy-egy ilyen színielőadást. A trieszti szemináriumban mégis retorika- és zenetanár lett. A retorikát „modern kísérleti módszerekkel" tanította. Tanítványaival megbeszélt egy témát, ezt aztán külvárosban, szalonban, tanyán beleszuggerálta a hallgatóságba: hol bűnbánatra, hol politikai zendülésre, hol lehetetlenül nehéz latin teológiai könyvek elolvasására izgatta hallgatóságát. Ismeri az olaszokat? Valóságos fogadási láz fogta el a triesztieket: sikerül-e a retorikai delejezés vagy sem? Persze hamarosan lefújták a „modern" metódust, zenei programjával egyetemben, mely szerint meg kell szűnnie az egyházi és világi éneklés között a nem keresztény szakadéknak, s ennélfogva át kell itatni a templomi kórusokat halásznótákkal, a gondolások daloskedvét meg a szent kontra-punktika irányába kell terelni. Ennyi is bőven elég volt, hogy kirúgják, de retorikai lelkesültségében még politikai szatírát is írt, egyesek szerint azért, hogy bosszút álljon egy ildomtalanul féltékeny férjen. No de semmi hiba, percek alatt tele volt a zsebe hamis iratokkal, útlevéllel, római pápától lepecsételt ajánló-himnuszokkal – így került Drezdába, így jutott Bécsbe is.

Mikor a történet végén Dittersdorf harsogva nevetett, Leopold bocsánatot kért, hogy nem tud jószívvel vele együtt mulatni. Ez a szélhámos tönkreteszi Wolfgang családi becsületét, a háza már úgyis bordélyház – azzal undorral felcsípte a szegfűs levelet és visszaejtette – az unokája lelencházban is jobb helyen lenne. Az ilyen társaságban Wolferl elfelejtkezik majd a komoly munkáról, még kevesebbet fog törődni azzal, hogy állást szerezzen – ő meg itt áll tanácstalanul, öreg fejjel, nem tudja mit csináljon. Ha itt van, az is rossz, ha Salzburgban van, az is pokol.

Dittersdorf megint hangosan kacagott. Leopold így ismeri a fiát? Azt hiszi, hogy Wolfgangot egy ilyen szélhámos el tud szédíteni vagy ez a kis Stanci meg tudja keseríteni? Az édesapja ne legyen olyan naiv, mint azok az üresfejű társasági emberek, akik azt hiszik, hogy Wolfgang könnyűvérű, csapodár trubadúr, és nem is álmodják, hogy játékos és kacér szalonmodora mögött egy aszkéta félelmetes akaratereje és szívóssága rejlik. Erre esküt mer tenni.

Miután Dittersdorf elment, Leopold azzal csitítgatta a gyereket (az achát-kutyát már megunta az óraláncon), hogy azokat a kis menüetteket pötyögtette a zongorán, melyeket Wolfgang írt öt-hat éves korában. Hol voltak még akkor ezek a Da Ponték? Mikor Konstanza színpadias vidámsággal és viharos hízelgésekkel hazaérkezett (a lépcsőházban vagy az utcán találkozott Dittersdorffal?), rögtön azt kérdezte, nem kapott-e Leopold az ablakon keresztül egy levelet – igen? akkor pompás! az egy nagy-nagy komplott egyik része, az egészet meglepetésnek szánta atyika számára, de ha már így történt, annál jobb. Most beszélt Da Pontéval – a világ legutolsó széltolója, nem ezeknek a „bieder" Mozartoknak való fickó – no de hát mire való egy ilyen „léha, utolsó, ringyóskodó, felületes és csaló Konstanza a háznál?" – s azzal táncolva letakarította az asztalt, összecsókolgatta a gyerekét, a tollseprővel végigszáguldott a billentyűkön – „mire jó? mire jó? mire jó?"

Mivel Leopoldból se szót, se mosolyt nem sikerült kicsikarnia ezzel a balettes édeskedéssel, Stanci erélyesen belékarolt, az ablakmélyedésben álló kis díványra húzta és nagyon komoly, nagyon pergő hangon, mint a mindenről értesült diplomaták hadizenet előtt, közölte, hogy most már majdnem egészen biztos – Wolfgang újabb operát fog írni! Da Ponte a legügyesebb librettista, azonkívül minden hájjal megkent politikus, diplomata, kereskedő, hipnotizőr és zsaroló: a császárt úgy tudja az ujja köré tekerni, mint... „mint Wolferl ezt a buta Stancit."

31

Mikor a buta Stancinak egyszer többnapos migrénje volt, és a szemét nem tudta kinyitni, a száját meg becsukni: Nancy, az énekesnő gyönyörű szobát biztosított egy angol rokona villájában Wolfgangnak. Tudta, hogy a Figaro-terven dolgozik, márpedig otthon egy perc nyugta se lett volna – „kissé mértéken felül hisztériás maguknál a klíma", mondta Nancy, azzal szépen becsomagolta Wolfgangot és átvitte a gyönyörű, nyugalmas, fejedelmi szobába.

Egy éjjel Wolfgang arra ébredt, hogy pár pillanatra elállt a szívverése, lélegzése; mikor ledobta magáról a takarót, a lábát csak idegen tárgyként látta, de nem érezte. Ökleit összeszorította, köhögést erőltetett, majd bal kezével az éjjeliszekrényen heverő kis vasfeszületet szorította a mellére: a fém fagyos hidegére olyan zörömböléssel rohant keresztül szívén a vér, mint ahogy lyukas esőcsatornából vágódik a víz a kövezetre. Ebben az időben nem volt hajlamos semmiféle hipochondriára – „a halál nem fél a haláltól", mondta egyszer nekem, mikor a puncsban úszkáló jégdarabokat úgy nyelte, mint a májas nokkedlit. Viszont félelem és képzelt betegség nélkül is felvetheti az ember a kérdést: és ha most meghaltam volna? vagy holnap? Mi lesz a Figaróból?

Mikor másnap reggel Nancy felugrott hozzá, Wolfgang megkérte, hogy délutánra hívja el énekes barátait, ő ma ágyban marad, kissé indiszponált, viszont szeretne velük a Figaróról beszélgetni. Fejében már kialakult, hogy kivel kit szeretne énekeltetni: elő kell készíteni ezeket a kedves majmokat, hogy beleéljék magukat a szerepükbe. Ha egyszer valaki tökéletes Almaviva gróf akar lenni, nem a próbákon kezdi a dolgot, hanem már hetekkel előbb Almavivaként reggelizik, így veszekszik a csizmapucolójával, így udvarol a virágáruslánynak, így hazudik a gyóntatójának, még álmai is csak az Almaviva álmai lehetnek. A színházban sokkal komolyabban kell venni a valóságot, mint az életben. Mert a mindennapi tevés-vevés közben az ember meg-megengedheti magának azt a fényűzést, hogy hosszú kihagyásokkal nem önmaga: a komédiában az első pillanattól kezdve az utolsóig igaznak és hitelesnek kell lennie a figurának.

Nancy még évődött vele, úgy látszik privát-docens akar lenni színháztudományból, mire Wolfgang ironikusan megjegyezte: „ja, ha az ember öregszik..."

Egész nap nagyon gyengének érezte magát; fantáziája annál élénkebb volt. Mikor estefelé vendégei elhelyezkedtek a szobában, Wolfgang a szokásos tréfálkozó-elégikus hangon, arisztokraták és kisgyerekek mosolyával megjegyezte, hogy jól figyeljenek arra, amit mondani fog, mert a végrendeletét diktálja. „Ha esetleg túlságosan lírai vagy ünnepélyes lennék: Benucci úr, akarom mondani Figaro, meséljen valami vaskos viccet vagy talán Mandini barátunk utánozza a teknősbékát meg a kengurut az állatkertből."

Mandini mintha egyenesen Almavivának született volna: legalábbis azon az árnyképen, melyet a legnagyobb buzgalommal sokszorosított; gondoskodott róla, hogy előkelőbb pipereüzletekben még a szappanok és hintőporos zacskók is ezzel a feudális arcéllel legye-

nek ékesítve. Fejét általában hátraszegte, az orra is olyan volt, mint egy pökhendi dogma vagy kihívás párbajra; homloka egoista sebességgel szaladt hátra, mintha tulajdonosa mind messzebb akart volna kerülni hitvány embertársaitól; copfja nevetségesen hosszú és kemény, akár bot is lóghatott volna a hátán, lovagi lapockái között.

Még jóformán benn sem volt a szobában, Wolfgang az ágyból kihajolva rögtön rászólt, bocsánatkérően, de azért szigorú dorgálással:

Édes signore Mandini, önnek a „végrendeletemben" – a Figarót következetesen végrendeletének nevezte – nem szabad ilyen egyoldalúan merevnek lennie, mert akkor csak pálcájában fagyott hűbérúr lenne a marionett-színházban. Önnek egyesítenie kell mindazt magában, ami ez a moribond Wolferl *lehetett* volna, ha nem csinál a játékoskedvű teremtő belőle engedelmes jófiút és fékezhetetlen muzsikust. Mért vágnak olyan ámulkodó ábrázatot? Szokatlan a lírai hang? Pedig ezt egy végrendelkezőnél meg kell szokniok. Ma rettenetesen szubjektív leszek, önzésből és az opera érdekében – rettenetesen! – s azzal egy finnyásan nyavalygó vén dámát utánozva, hajtotta fel a Nancytól kapott orvosságot. Utána prüszkölt és borzasztó kétségbeesett arcot vágott.

– Mert hogy rögtön tisztában legyenek a kritikus helyzettel: Almaviva én vagyok, Suzanne én vagyok, Figaro én vagyok, Kerubin én vagyok. Csak egy órára lopja ki egy tolvaj angyal a fejemből *Leopold* képét és a Figaro *zenéjét:* rögtön én ülök lóra, mint ön, Almaviva, piros frakkban, ostorral, villogó karika-kürttel és én megyek vadászni. Hallom a csaholó kutyákat, fürdetem a kezem csüngő füleik között, integetek a fehérparókás kontesszának az ablakban, szikrázik a szívem a szubrettek csókjától, virágot hajítok a kandikáló parasztmenyecskéknek a faluvégen és együtt repülök a sólyommal a felhők fölé. Mert ez az élet, nem a jófiúk mise-feladatai az érsek úr diákszobájában, nem szimfóniák és kvartettek, ó dehogy! Csak én az életre nem értem rá: ön most csinálja végig helyettem. A zenét csak azért komponáltam, hogy munkáját megkönnyítsem. Érti? Ízelítőt, érintést, futó leheletet mindenből kaptam, az élet minden oldaláról; valaki azzal vigasztalt, hogy művésznek ennyi elég: ebből már világot tud teremteni. Igen – kitalált világot. De nem igazi művész az, aki nem esik kétségbe legalább néha, mint én most, látva az élet gazdag felsőbbségét a művészet nosztalgikus kullogása mellett. Ki járt annyit királyok és hercegek, bíbornokok és fejedelmi metresszek között mint én: zenébe és atyikába fojtott Almaviva?

– Lehet, hogy holnap meghalok, illő, hogy a „heruntergehudelt,

az elhadart finálé előtt még sürgősen bemutatkozzam. A lila selyemruhámat, melyet Mária Teréziától kaptam, el ne felejtse, ha énekel. Pöttömjankó voltam, de az uralkodás gőgösebb démonai szálltak meg, mint a császárokat. Uralkodni akartam, elegánsan, fénylőn és hidegen, minden antik szépséget és leereszkedő etikettet egyesítve magamban. És mikor halál-fekete ruhámon csak az aranysarkantyús rend csillogott: maga voltam az ördög, kígyónál félelmetesebb grandseigneur – de persze atyika törölte le a számról az odatapadt morzsát és utána kottát tornyoztam kottára. Pedig az a bizonyos mafla és engedelmes Wolferl: hazugság. Pedig a halálos betegségként zsarnokoskodó zene a testemben: hazugság. Az igazság: a sátáni chevalier, az Almaviva-élet és Almaviva-modor, melyet elmulasztottam, melyet most tehetetlenül ismét csak nótáskönyvvel helyettesítek – de ön élje, élje végig helyettem, mielőtt ön is csak énekli.

– Velencében találkoztam egy szélhámossal. Ripacs volt, kalandor volt, Casavecchiának vagy Casanovának hívták: hogy irigylem még most is! Milyen elsőrendű kötelessége önnek, signore Mandini, az ő jellemvonásait is saját vérkeringésébe átönteni. Legyen pogány szatír, tüzelő bakként ugorjon a cselédlányok után, legyen lírikus költő, akit elszédít a felesége őszi eleganciája – érezze májában, epéjében azt is, hogy ön minden szépsége, hatalma és barokk manírja mellett már a múlté, kijátszott kártya, pomádés halott. Vergődjék, dühöngjön, próbáljon úri módon nevetséges lenni, és ezt... ezt... várjon egy pillanatra... ezt nagyon szépen énekelje – és kedves dallamát dúdolta, mely alá az utolsó felvonásban Da Ponte a „contessa pardono" – ó, angyal, bocsáss meg! – szöveget írta.

Wolfgang nem kelt fel az ágyból, csak paplanát lengette a gróf elképzelt köpenyeként, óriási bókolással: imádság, előkelőség, lemondás olyan keverése volt, hogy utána Wolfgang maga fűzte hozzá – „igen, a jellemek összetettek, gyakran önellentmondó vonásaik vannak, de Isten őrizz, hogy egyet is elhagyjunk belőlük".

Csöngetett, az inas bort és poharakat hozott, a társaság koccintott, a bolond monológot tiszteletből senki sem akarta megzavarni, úgyhogy megértő halksággal mondogatták a prositot. Wolfgang még külön is ivott egy pohárral.

– Ami a jellemek összetettségét illeti a darabban? – és gonoszkodóan elmosolyodott. – *Én* vagyok összetett. Emlékszem, a Szöktetés egyik előadása után valaki nagyképűen magyarázta a páholyfolyosón, hogy milyen rafinált lélekbúvár vagy mi az ördög vagyok, mert Ozmin jellemét kaleidoszkópszerű színességében mutatom be. Hol hisztériás fenevad, hol merengő lírikus – utóbbinál azt hiszem a

duettre gondolt, mikor az angolok ostobaságáról filozofál. Őszinte legyek? Engem aztán annyit érdekelt ennek az Ozmin-figurának a lélektana, mint egy svábbogarat a szentháromság. Engem kettő érdekelt: saját hangulataim percről percre történő szeszélyes váltakozása és a zene. Lírától, lélektantól, bölcs jellemrajztól teljesen független zene színessége és gazdagsága. A karaktert persze hogy meg kellett fognom, de ezt a bábos együgyűségével csináltam. Az a végtelen sok árnyalat, mely ehhez az eredeti, kezdetleges képhez járult, nem azért került az operába, mert a „jellemeket" akartam szántszándékkal gazdagítani, hanem mert jó ürügyek voltak ezer zenei ötletem és kaméleonként színüket váltó, cikázó érzéseim kifejezésére.

Benucci, akinek lehetetlenül hegyes lett volna az orra, ha a természet nem tűz valami galacsint a végére, mint a bika szarvára, most okosat akart mondani (talán sikerült is):

– Ön erősen lírikus hangulatban van és ezért megfeledkezik róla, hogy színpadi alakjai – amellett, hogy szeszélyes zenei vallomások ürügyei és akasztói – mégis szoborszerűen plasztikus figurák. Talán épp ez a kettősség nagyszerű önben, cavaliere, hogy egyesíteni tudja a marionettek üdvös nyerseségét egy szinte bomlottan ezerfele kalandozó líra folyton változó színeivel. Na, mára elég lesz ennyi az okosságból, árt a hangomnak – mondta. A többiek harsogó túlzással tapsoltak és a vállát veregették.

– Figaro szerelmes – folytatta Wolfgang –, a gróf szerelmes, Kerubin szerelmes, mindenki szerelmes. De ezt csak akkor tudják szívvel beleénekelni a világba, ha engem látnak, amint ott kuporgok Mária Antoinette mellett a schönbrunni koncertterem küszöbén, körülöttem parfümgőzben társalgó dámák, szökőkutak sziszegése a parkban, közben félek, hogy piszkos lesz a cipőm és anyika megszid, és arról álmodom, hogy oltár elé vezetem a királykisasszonyt. Versailles-ban Victoire-ral táncolok a téli, napsütötte fák között, szívemben apai tanácsok, koraérett bűnök, királyi szeretők rikító profilja, és diplomaták mértannál irgalmatlanabb és érthetetlen beszéde. Ó, édes signora Bussani, ha Kerubin lesz, ezt mind tartsa fejében, és azt is, hogy bűneimet soha el nem követtem, a parkokból kidobtak, a princesszek hűtlenek lettek: csalás volt minden. A velencei lányokról azt hittem, hogy a mennyországba visznek, mint a galambok Vénusz kocsiját: pedig egy öreg kanonok vagy az asztmás Casanova is több volt a szemükben, mint a hidegrázósan epekedő Wolfgango idiotico. Ha már nem látott engem hegedülni a lagúnák partján, az ünnepelt énekesnő tiszteletére: álmodja utánam, képzelje el, színésznői kötelessége. Ha lát engem: maga fogja kitalálni a dallamot, nem kell

hozzá a rozzant Wolfgang súgása –, s azzal begörbített mutatóujjával ágyához hívta signora Bussanit és mégis a fülébe súgta, persze úgy, hogy a többiek is hallják, a c-moll dallamot a kanzonából: „Ricerco un bene fuori di me..." És ha előttem már a gyönyör... elfut előlem, úgy meggyötör...

– Wolfgang Amadeus contessa, Wolfgang Amadeus Suzanna, Wolfgang Amadeus Figaro: mind figyeljenek, mert én egyszer egy részeg velencei kurtizán körmei közé kerültem és azóta tudom, hogy a szerelem vad dolog, őrület, bestiális, önmagán kívül nem ismer semmit. Én csak a kísértés buja hangjait kottáztam le önöknek, most csinálják meg az életben és a színpadon, kinek mi jutott belőlem, ez Fanchette-nek, az a grófnak, osztozkodjanak, mint Krisztus ruháján. Ó, kis Suzannám, találkoztam veled Mantovában is, kacér voltál és éhes, de én hazamentem vacsorázni a papával, most meg majd én lakmároztatom a temetői kukacokat. De te csak perlekedj és csókolóddz a Wolfgango receptje szerint, melyet maga sose használt.

Mikor behozták a gyertyákat, Wolfgang nem tudott tovább ágyában maradni. Benucci ráadta a széken heverő hálókabátot és Wolfgang a szobában fel-alá sétálva beszélt – „confessio dramatica", drámai vallomás, mondta latinul Benucci, aki megint okos akart lenni, fogadalma ellenére.

Wolfgang suttogva mesélt a Phrixus és Hellének öltözött kasztrált énekesekről, akikről nem tudta, lányok-e vagy fiúk, de ez olyan mindegy – szépek voltak, antik istenek és farsangi bohócok, csábítók és gyermekesen gyöngédek. Örökre megfogalmazták ciprusok és bengáli tűzijátékok között Kerubin alakját. Nem elhanyagolandó vonás, hogy végül is szenténekeket komponált nekik emlékül – „talán sose tudtam, mi a szerelem és soha igaz Isten nem ütötte fel a sátrát lelkemben, de eretnek vágyak és alázatos vallásosság értelmét és érzelmi gyökerét mégiscsak nekem sikerült egymásbafonódva megmutatnom".

Mikor a fiatalon meghalt angol hegedűsről beszélt, Wolfgang szeme megtelt könnyel („a hisztériás Mozart" – mondaná Salieri), mutogatta, hogy vette kezébe a fiú a hegedűt, hogy húzta ki a fiókot. Kacagva idézte saját magát, borzalmas angol kiejtéssel („önöknek sejtelmük sincs, milyen pokolian beszélek angolul"). Utána az asztalon álló vázából szedte ki a virágokat, azokon mutatta, hogyan kötözte őket a bolognai koszorúkötő leány.

Időnként mindig körülnézett, félig delíriumosan, félig a szárazon gyakorlatias rendező éles szemével. Ezt az emlékét most Suzanne-nak, Kerubinnak vagy a grófnőnek ajándékozza-e színészi hozományul?

Mikor a misztikus sakk-partiról beszélt Lützow grófnővel, Wolfgang mint valami csapdába esett mókus kapkodott a kezével: mindent akart játszani, saját magát, a grófnőt, a feldűlt babákat, az ablaküveg csendülését, a frissen kárpitozott székek dagadó párnáit. „Ugye nem túl bonyolult önnek – fordult signora Laschihoz, akivel Almaviva grófnőt akarta játszatni – ha azt mondom, hogy úgy vágyakozzék férje után, azzal az izgatottsággal, áhítattal, szerénységgel és fojtott tűzzel, mint én, ebben és abban a pillanatban, Madame Lützow után?"

Wolfgang az ablakhoz ment, egyik karjával bágyadtan félretolta a nehéz függönyt (sóhaj volt selyemből). Az énekesek riadtan néztek egymásra: nem próbál itt Wolfgang valami lehetetlent? Legrejtettebb, legmagányosabb érzéseit próbálja álomszerűen felidézni és közben játszani is akar? Nyilvánosan komédiázni? Nem lesz ebből hazug póz, ömlengés vagy hideg maskarádé? Wolfgang rögtön megérezte, hogy a színészek mitől félnek, és anélkül, hogy feléjük fordult volna, simogatóan tárgyilagos, társalgó hangon mondta: „Vannak pillanatok, mikor a nagykomédia és a sírnál komolyabb őszinteség egyértelmű lesz. Talán egész életem egy ilyen különleges pillanat volt. Egy velencei jósnő egyszer virágokkal próbálta kifejezni az önök Wolfgangjának százféle színét, szagát. Nos: gondoljanak a legszerényebb ibolyára és egy kirakati parádés dáliára – én mindkettő tudok lenni, egyszerre. Ne féltsenek."

Utána arról beszélt, hogy a grófnő kavatinája előtt sokáig akarja a klarinétokat beszéltetni: „Az is ön, az ön teste, az ön lelke és az én szerelmem, mindegy, ön énekel-e vagy derék B-klarinétjaim, én magyarázom-e ezt önnek vagy ön vérzik eltemetett múltjában. Larghetto" – s azzal visszajött az ablaktól.

Anekdotázó jókedvvel mesélt első kalandjáról, a mannheimi klarinétról, hogy félt tőle! „Most megbosszulom magam, megmutatom neki, hogy mégiscsak én vagyok az úr." És míg megkérte Benuccit, hogy töltsön a „contessá"-nak, a fiókjából előhúzta a kavatina vázlatát: „Rövid! Rövid! Tudom!" – mondta nevetve – „akár az élet".

Majd egy kis grimaszt vágva a bölcs mondás után, pletykázó hangon kérdezte, tüntető közönyösséggel:

– Mért olyan meglepő önöknek árvácska-sóhaj és rikító színpadiasság egyesítése? Múltkor, csak úgy félfüllel hallottam társaságban egy költőről, ha emlékezetem nem csal, még a keresztneve is hasonlít az enyémhez: ezt a figurát épp valami hasonló kettős tulajdonsá-

gért magasztalták. Romantikus szív és udvari pomposo egyszerre. Ebből vegyen – és apró, tojássárgájával fényesített perecet dugott Kerubin szájába.

32

Da Ponte abbé közben sokkal gyakorlatiasabb dolgokkal foglalkozott. Próbálta a császárt rábeszélni, hogy engedélyezze egy Figaro-opera előadását. Agyafúrt stratéga volt, mindig pontosan kiszámította a legmegfelelőbb lélektani pillanatot és nem tört soha ajtóstól a szobába. Az operában, saját páholyából, úgy figyelte a császárt az öblös proszcéniumban, mint egy hadvezér az ellenséget; a félelmetes látcső sem hiányzott. Ha a darab, amit éppen játszottak, nagyon tetszett a császárnak: nem zavarta, mélyen hallgatott Beaumarchais-ról. Akkor se ment volna oda a páholyajtó elé, mikor az uralkodó két rivális barátnője között morzsolódott, az elhagyott öreg és a gyáván „lanszírozott" fiatal között. Ilyenkor József láthatólag ideges volt, feszengett, úgyhogy még XIV. Lajos hazajáró lelkén is frígiai sapkát látott volna. Ellenben mikor olyan balett ment a színpadon, melynél mindenki ásított és a meztelenkedés meg a szivárványos díszletek sem segítettek a vánszorgó-vontatott előadáson: Da Ponte máris „csomagolt" páholyában és felvonásvég előtt ott sétált a császári folyosón. Szabad bejárása volt, akár egy udvari bohócnak vagy pápai nunciusnak. És mikor a császár kijött, kacagva beszélt arról: mi értelme van ezeket a vérszegény, aszkóros tánc-tragédiákat színpadra erőszakolni? Neki olyan darabja van, hogy! – s azzal megcsókolta a körmét mutatója és hüvelykje hegyén. Mikor a császár a Szöktetésről azt mondta fitymálóan: „igazán nem volt nagy eset" – Da Ponte, mint egy csillogó szemű keleti ópium-csempész vagy kávéházban házaló szőnyegárus csapott le a blazírt uralkodóra és elkezdett valamit énekelni a Figaróból. Közben nem is annyira a császárt bűvölte, hanem a folyosóvégi társalgóba gyűlt hölgyeket. Tudta pontosan, ki melyik énekesbe szerelmes. Ez a gyöngyház bőrű, szénfekete hajú kis rajongó például a buta Benucciba: ma este már arról fog beszélni a fiatalembernek, Mozart olyan szerepet írt neki, hogy egész életére szóló sikert arathat vele. És mint a taktikázó nők: ha a császár egyszer már felfigyelt, Da Ponte hirtelen eltűnt a társalgóból, lobogó fekete ruhájában, mint valami díszhal uszályos uszonyával; csupán röpke üdvözleteket szórt a hölgyeknek, akik szerettek volna még szemelvényeket hallani a készülő operából.

Mikor másnap a császár azt mondta Da Ponténak a lovardában – az abbé a legmerészebb úrlovas volt, de a merészségnél többre nem vitte –, hogy: „Mondja, kedves tisztelendő úr, ön arcátlan vagy esztelen, mikor forradalmi darabokat akar színpadra hozni? Az az apróság elkerülte gráciád figyelmét, hogy a Figarót már voltam bátor betiltani?" Da Ponte szokásos modorában arca elé emelte a kengyelt (az abbé ott ácsorgott a lova mellett) és azon keresztül magyarázta, hogy ha ez a darab valóban forradalmi (aminthogy nem az), akkor az egyetlen, abszolút uralkodóhoz méltó cézári gesztus: eljátszani, a legsürgősebben eljátszani. Nem szabad egy hóbortos forradalmárt azzal megtisztelni, hogy komolyan vesszük, félünk tőle, betiltjuk satöbbi, ezek gyerekes dolgok. Azzal ejtjük a vízbe a tüzes franciát, ha bohózatnak fogjuk fel próféciáját és röhögünk a darabjain, mint a többi jelentéktelen buffán és burleszken. Ha meg nem forradalmi? Mit aggályoskodunk még mindig? „Beaumarchais forradalma..." – tette hozzá bágyadtan legyintve Da Ponte és egy cukrot minden bocsánatkérés nélkül vett ki a császár tenyeréből és a maga lovát kínálta meg vele.

Vasárnap hatalmas katonai parádé volt. A császár ott ült a külföldi diplomaták között, a spanyolok önkívületbe estek a szédületes lovasbravúroktól, a franciák a menetelés matematikájától voltak elragadtatva, az angolok csodálták, hogy lehet ilyen olcsó koszton ilyen ragyogó formában tartani a gyalogságot. A Kaiser elégedetten hallgatta az őszinte bókokat és mikor egy pihenőben a tábori konyhához ment vendégeivel, Da Ponte már ott falatozott két katonatiszttel. Rajta is valami fantasztikus egyenruha volt, az egész társaságot azzal szórakoztatta, hogy elmesélte, miképpen jutott ehhez a kosztümhöz? Mikor már mindenki a legjobb hangulatban volt, egyenruhájával kapcsolatban Kerubin katonai kinevezéséről beszélt Mozart darabjában – a császárt úgy hívta félre, csak pár pillanatra, mint egy doktor, gyóntató vagy az etikett alól felmentett első kegyencnő. Elmondta, hogy a Beaumarchais-darabot teljesen átdolgozta, apácák, kartauziak, feudális grófok is csámcsogva fogják élvezni – és a zene? a zene? – azzal lapos tenyerével többször végigsimította a nagy semmit, mintha Mozart minden elődjét és riválisát egyetlen leheletével eltüntette volna a föld színéről.

Mire az angolok, spanyolok, franciák „irodalom-érett"-re itták magukat – Da Ponte szótárából kölcsönzöm a kifejezést – felolvasott nekik a Figaróból. Hol rögtönözve fordított, hol meg énekelt, úgyhogy este joggal mesélhette Wolfgangnak: a „Non più andrai"-t – Most pedig vége a szép időknek... – még az opera befejezése előtt

egész London és Madrid fogja énekelni. Mikor Konstanza játékos durcássággal az abbé szemére vetette, hogy szép, szép, szép, de őfelsége még mindig fukarkodik a boldogító igennel: Da Ponte fölényesen mosolygott. Nem értenek ezek a buta Mozartok a magas diplomáciához – kegyeskednének talán nemes türelmetlenségükben még egy napot várni? Közben intett Konstanzának, hogy nem akarja Wolferlt a munkában zavarni és félrehívta egy sarokba, ott mesélte el a döntő ütközet tervét.

Holnap délelőtt a pápai követtel tárgyal a császár, egész biztos jeges tirádával fogja lehengerelni a mind gyengébb lábon álló vatikáni diplomatát. Ilyenkor érzi magát legjobban őfelsége, szívműködés, szisztolé, diasztolé, májfunkció ideális. Ekkor fog ő, a szerény abbate besurranni. Az ajtó nyílik, a nuncius ki, ő meg ugyanazon a nyíláson be, az előszobában signora Nannina énekesnő – ő keresi majd Mozart operájában, az utolsó felvonásban, az elveszett tűt (szemben a császár kegyeivel, melyet már három hete egyáltalában nem kell keresnie). A császár természetesen megkérdezi, mit óhajt a hölgy? – mire az aszkéta abbé keresetlen egyszerűséggel kijelenti, hogy egy kis kavatinát szeretne elsusogni, s ezzel a diplomáciai marionett-játék be is van fejezve. Wolfgangnak csak a sült galambot kell lenyelnie.

– Maestro itthon van holnap tizenegy és tizenkettő között? – kérdezte Da Ponte, otthagyva a kételkedő Konstanzát, és a fekete kotta-petéket pergető Wolferl válla fölé hajolt. Miután Wolfgang szórakozottan igent mondott, az abbate fütyörészve távozott.

A kehes oboásnak, aki saját szórakoztatására és az ön esetleges hasznára most emlékei között kotorászik, be kell vallania, hogy szívesen elbeszélgetett az abbatéval. Volt valami piszkos bája ennek a levanteinek, és akármennyit hazudott is össze szóban és írásban, szélhámoskodásában volt valami olyan állati természetesség és önmagához hű, töretlen folytonosság, hogy felért egy rakás becsületességgel.

– Ön semmit se látott árnyékvilágunk pikáns intermezzóiból, kedves fafejű fafúvósom – mondta egyszer Lorenzo, aki sose volt zsugori, ha megtisztelő titulusok osztogatásáról volt szó – ön semmit sem látott, ha nem volt jelen a császár dolgozószobájában, mikor őfelsége beleegyezett a Figaro előadásába. Én egy karosszékben ültem, míg signora Nannina énekelt (a tűt kereste...) és a császár blattról kísérte. Szép idők, mi? Mikor a spinét nélkülözhetetlen volt azokban a szobákban, ahol hadüzenetek alá kanyarítottak barokk aláírásokat! Bezzeg később szent Lipótunk megspórolta az akkompanyátót, mikor engem kirúgott az utcára, valahol kilencvenben vagy

kilencvenegyben, csak úgy, máról holnapra, államérdekből. Elég az hozzá, a császár mindjobban belejött a muzsikálásba. Milyen kéjesravasz grimaszokkal kacsintott hol az énekesnőre, hol énrám, mikor Wolfgang „privát" zongorázását utánozva, a második taktusban először ütközött disszonáns csókban a jobb keze desz-e a bal keze c-jével, majd a harmadik taktusban az első hegedűk c-je a második hegedűk b-jével. Én persze játszottam a közönyöst, akit mindez mélyen nem érdekel, ujjaimmal malmoztam az ölemben, vakaróztam, cipőcsatomról fricskáztam az énekesnő ráhullatott rizspor-szemcséit. Mikor a császár rajongott, én csak annyit mondtam, egy albumban lapozgatva, hogy „passable", na, valahogy elmegy, és mikor őfelsége azonnal egy lakáját küldte Wolferlhez, kijelentettem, hogy én inkább az elébb kidobott vatikáni követet szalajtanám Mozartékhoz, egy kis változatosság talán felfrissítené őeminenciája hervadt kedélyét.

– Nem azért mondom, mert ön most tudományos gonddal bolhássza Wolfgang parókáját és menyasszonyos elfogultsággal gyűjti az emlékeit róla – folytatta Da Ponte –, de valóban kevés fickóval tudtam olyan jól dolgozni, mint Wolfganggal. Szegénykét hányszor kompromittáltam! Ha én ittam tokajit három napon át, a bécsiek azt mesélték, hogy Wolfgang részeges. Ha én mulattam négy balerinával egyszerre, valami erre a célra alkalmas bagolyvárban; Wolfgang volt a paráználkodó római császár. Ami a tényeket nézve persze színtiszta hazugság, de valahogy „pszichice" – érti, hogy gondolom? – mégis stimmelt. Mikor később a *Don Juan*-on dolgoztunk és én hullára facsart szatírként döglöttem le az ágyra egy-egy szombat este, míg Wolfgang sápadtan sétált fel s alá szobájában, zenéjébe merülve – éreztem, hogy ő orgiázik Babilonban, én csak mafla tanonc vagyok a gyönyörűség mesterségében.

33

– Hogy akar ön memoárokat vagy mi a fenéket firkálni róla – rontott nekem egyszer az abbé –, ha nem lakott vele szemben, így szemben – s azzal két berámázott kis arcképet egymás felé fordított az íróasztalomon – az a Wolfgang ablaka, ez az enyém, Prága szépséges városában! Az egyik a Három Arany Oroszlánhoz, a másik... a másik... Glatteis? Platteis? – valami ilyesféle neve volt az én fogadómnak. Ennek az ablakaiból jól láttam a fehér Wolfgangot. Nem vagyok színvak, de Prágában mindig vagy fehérnek, vagy feketének láttam az ön tisztelt barátját. Fehér bőr, fehér papír, fehér billentyű, fehér vendéghaj, fehér ing – máskor meg feketében: fekete

szoba, fekete éjszaka, fekete kertek és fekete utcák. Ó, majd mindjárt mesélek önnek egy ilyen notturnót, igazi Wolfgang-féle halálos szerenáta. Mit Wolfgango? Lorenzo-féle nagy jelenet! Különben is úgy kellett volna a színlapra írni, mikor a *Don Giovanni*-t játszották, hogy „szövegét írta Mozart, zenéjét szerezte Da Ponte". Az emberek már röhögtek odalenn az utcán meg az udvaron, mikor ablakainkból egymásnak ordítoztunk: Wolfgang mindig újabb versekkel tömte fülemet, ezt így írjam, azt úgy írjam, csak úgy ontotta a kínrímeit, én meg énekeltem, mint egy kandúr, a szó szoros értelmében a háztetőn, szélkakasok, bugyborékoló esőcsatornák és részeg kémények erdejében. Így születtek a tragikus Don Juan-zenék, esküszöm. Egyszer spárgát feszítettünk ki a két ablak között, azon húzogattuk, küldözgettük vagy a szöveglapokat, vagy a kottaíveket az udvaron ácsorgó csaposok és kocsisok határtalan gyönyörűségére, különösen ha javított szöveg helyett egy alsónadrágot küldtem vissza Wolfgangnak a ruhaszárító kötélen. Néha ketten egyszerre udvaroltunk egy-egy szorosunk mélyén billegő fruskának. Drága puncsokba és hegyaljai borokba fogadtunk, kihez lesz kegyes a meghasonlott dáma, Wolfganghoz megy-e fel, vagy hozzám (rendszerint egyikünkhöz sem). Ha véletlenül mégis rászánta magát a hölgy, hogy nálam tiszteljegyen, odakönyököltünk a nővel az ablakomba, és hangosan csúfoltuk a hoppon maradt Wolfgangot. Mikor a vérünk hevesebben pezsdült, Wolfgang bohózatos diszkrécióval becsukta az ablakát, összehúzta a függönyt, leengedte a rolettát, hogy a következő pillanatban a szomszédja ablakából hajigálja szobámba a fiókjából kirángatott sakk-figurákat. Erre átkiáltottam, hogy „Nyolc óra!" – tudtam, hogy Frau Jozefa Duschekkel, az énekesnővel van találkozója a Theyberg-parkban.

34

Wolfgang csak kilenc órára várta Jozefát, és szeretett volna egy ideig egyedül sétálni az esti lombok között. Örült, hogy az a vasrácsos kapu, melyen belépett, kilincsre volt zárva: mintha valami meghitt, csak őrá váró birodalomba lépett volna, akár a szívébe vagy engedelmes álmába. Balra kerek tó, közepén két Kupidó-szobor, amint egy földön heverő rózsáért birkóznak; valahonnan víz csepegett, halk mint a Don Juan mandolinja, vékonyabb az ökörnyálnál. A gyűrűk a talapzat körül némán futottak szét a fekete vizen: melyik az utolsó, amelyik még éppen látszik, és utána már minden csen-

des? Valami váratlan melegség áradt a tóból, az őszi Nap erősen megsütötte és most az esti hűvösségben simogatóan idilli jóságot árasztott: ritka, hogy az éjszaka titka és az évszakok barátságos kegyelme így egyesüljön. A medence szélén a szobrász kőcsónakot faragott, az orra krokodilus-formájú volt, alma-nagy szemén egy madár gondolkozott. Addig a pillanatig, míg Wolfgangot észre nem vette, a magános sétáló úgy érezte, hogy rajta és a rigón kívül nincs más senki a világon, Frau Duschek csak képzelődés és értelmetlen.

– Azt hittem – mondta Wolfgang –, ha az a madár most velem marad, elnyerem az örök boldogságot, a paradicsomi idillt, úgy Wolfgang módjára, az ismeretlen magasságokba tornyosodó lombok között, a parki éjszaka sötétségében. Emlékszel a Don Juan első felvonásában a finálé háromnegyedes andantéjára, mikor Don Giovanni Zerlinát csábítja kastélya kapuja előtt? A violák nyolcados c-staccatójával kezdődik, aztán egy kis pontozott ritmus vezet át egy érzelmes, holdsugaras, de illanó dallamívbe – „Zerlinetta, mia garbata". Én csábítom ott a madarat, hogy maradjon. Erre gondolj, ha a zenekar ezt cselekszi az én emlékezetemre – énrám, ne a Da Ponte pipeskedő kis szajhájára. És mikor a madár elrepült, odavetve engem a magány kárhozatára: azok a kürtös-fagótos harmóniák szóltak a továröppenő madár nyomán, az ólmos szelektől susogó lombokban, melyekre a bujkáló Masetto és Don Juan sejtelmes dialógját írta az abbate. Hét taktus – mondta villogó szemekkel Wolfgang, mintha a hetes számban is élete legsötétebb titka rejlenék – csak nem képzeled, hogy erre a bugris tökfilkóra ilyen ütemeket pazaroltam volna? Az elveszett paradicsomnak szólt: az utolsó madárnak, akivel szerelmes hittel eljegyeztem magam.

– És a megnyert pokolnak. Mert mikor elindultam a park szelíd lejtésű lépcsőin: nem Frau Duschek előlegezett sziluettjét láttam a Hold harangvirág-kék tüzében, a félig lírikusan, félig „strenger Satz"-ban tovafutó márványoszlopok előtt – hanem apámat, akit pár hónapja temettek. Nem kellett semmiféle külsőség, olcsó „souvenir", hogy fehér arcát lássam. Az elszökkent madár, a Vezúv füstjeként égre terebélyesedő beláthatatlan lombok, a lapos lépcsők, a szélben zászlósan félrefújt szökőkutak örök lelki tájképeink voltak. Schönbrunn és Versailles és a Farinelli parkja Itáliában, vesztett remények, mindenki vesztett reményének őszi parádéja... De azért mégis volt egy gonosz és zokogtató, konkrét célzás apámra a Theyberg-kert kulisszái között. Azok a holdsütötte fehér balusztrád-futamok, melyekről beszéltem, egy magas teraszfal élén kacérkodtak a párás nihillel és ezt a falat, hol púposan, dúsan, hol rongyosra fagyva, örökzöld

lepte el. Mikor egyszer apámmal kint voltunk annál a sírnál, melyet Stanci Malnitz néni gyümölcsösében hantolt, apám keserű méreggel és kegyetlen iszonnyal beszélt arról, mennyire gyűlöli az örökzölddel befuttatott sírokat: az csak azt jelenti, hogy a hozzátartozók lusták a halottal törődni, unják a temetőbejárást, kényelmesen és olcsón elintéznek ezzel a hideg borostyánnal mindent. És most ezek az utált levelek hulltak a morzsaköves útra fekete zuhatagban!

– Tudod, hogy Jozefa Duscheket vártam, de mint a Da Ponte-buffákban és dramma giocoso-kban („vidám drámának" nevezte az operámat): a nő helyett itt is apám jelent meg a randevún, jó-kísértetiesen. A madarat is ő hajtotta el a kőkrokodil szeméről bizonyára. Ha meg akartam tartani a szerelmet: apám szellemével kellett volna megvívnom úgy, ahogy Don Juan a Komtúrral.

– Egyrészt jó volt, hogy nem álltam ott a halálos ágya mellett, mert elképzelnem is félelmetes, miket mondott volna nekem. Ha meg némák lettünk volna, az ő démoni zárkózottsága és az én szavakba, sőt talán zenékbe sem foglalható millió érzésem olvan feszültséget teremt, mely meghaladja az emberi idegek erejét. Tudom, egy magyar muzsikus volt este nála, a Haydn zenekarából. Balatonmelléki bort hozott ajándékba a betegnek, az öreg Joseph maga küldte, „az, aki dicsérte Wolferlt". A derék zenész valami olyasmit énekelt apámnak, hogy „Igyunk rája, úgyis elnyel a sír szája" – és apám utána énekelte, utánozva a magyar szavakat; sokat kacagtak a dolgon. Jézusra gondolt? Wolferlre? A lombos-árnyékú, de csontváztörzsű Iziszekre és Oziriszekre? vagy anyikára, akit illett már meglátogatnia Párizsban? Vagy ahogy a haldoklók már szokták: arra, hogy egy hete nem voltak rendben a belei? Később tudtam meg, hogy utolsó értelmes pillanataiban folyton csak azt hajtogatta, hogy a „harmadik" alsónadrágja nincs a helyén, hová herdálták? mért nem adják ide? – szóval valami rendetlenség volt a házban, pedig „das Weltall muss in Ordnung sein" – a világegyetemben rendnek kell lenni.

– Sokat nevettem azokon az otromba rajzokon, melyeket a Don Juanhoz firkáltak kísértet-gurmand, romantikus piktorok. De ahogy elnézem magam ott este a Theyberg-parkban, pontosan úgy hadonásztam, hadakoztam apám szellemével, mint Don Giovanni a kénköves lángok közt a szoborral. És kuporogtam is, megsemmisülve, túljátszva Leporello gyávaságát. Hidd el: jobban illenek hozzám ezek a polgári gerinceket és gerinctelenségeket borsóztató vacak ábrák, mint a festegető Lodron-lány művésziesebb képei cédrusokról, madarakról és amorettes randevú-zugokat bolygató hazajáró lelkekről.

– Mindjárt a kertkapu mellett, melynek kilincse bölcsődal-ízű lélekharangként szólalt meg a kezemben, egy kis tó volt, tudod: a közepén két Kupidóval, amint egy elejtett rózsa fölött birkóznak. Emlékszel arra a hervadt múmiaként porló virágra, melyet egyszer apám fiókjában találtam? És hogy az volt az érzésem, sőt sátáni bizonyosságom: nem anyámtól kapta? Micsoda titkokat vitt a sírba Leopold? Mikor erről a rózsáról beszéltem Da Pontenak, pár héttel apám halála után: ő hosszasan fecsegett arról, hogy csak az az érdekes, ami az emberek lelkének legmélyén rejtezik, olyan mélyen, hogy maguk se tudnak róla, legfeljebb álmaikban emeli fel néha fejét az eltemetett emlékek és be nem vallott vágyak iszonyú gorgója. Az abbé szerint atyika különleges alanya és martaléka volt ezeknek a földalatti és tengermélyi, elfojtott indulatoknak. Szerinte azért kereste a rendet, mert elhűlt a vére saját szíve káoszának láttára. Da Ponte azt is mondta, hogy ezek az elsüllyedt, de alattomosan lüktető gyökerek ölték meg Leopoldot, ebben egészen bizonyos – nem holmi testi betegség. Utána megjegyezte – ismered a modorát – hogy ő bezzeg dobja a fenébe az egész librettó-firkálást, és az embereket azzal fogja gyógyítani, hogy az ilyen Leopold-féle porladt, de eleven erőnél hatalmasabb és zsarnokibb emlékeket fogja kibányászni a betegekből. Ez nagyobb furórét fog kiváltani a tudományos világban, mint a Mesmer-féle delejezés. Elviszi medikusi szabadalmát Amerikába és pompás üzletet csinál majd belőle.

Mikor, mint valami kísérleti nyulat, halott atyikámat kezdte cinikus részvétlenséggel boncolgatni: megfogtam a nyakán azt a fehérszegélyes két fekete abbate-fityegőjét és torkába fojtottam a szót. Erre elővett a zsebéből egy összehajtogatott kottalapot, apám egy salzburgi barátjától szerezte. Leopold utolsó kézírása, változatok az én g-moll vonóskvintettem első tételének kromatikus témájára (még jóval az utált leírás előtt fütyülhettem neki): ezeket a variációkat valami olyan szertelen, vad stílusban írta Leopold, hogy kővémeredtem a döbbenettől. A minden szokványos harmonisztikát sutbavető torzó fölé gyöngybetűkkel odaírta (szép rendesen az apokalipszis kapujára): „Bettának". Kit jelenthetett ez a görög betű? Szabadkőműves mitológiai alakot?

– A szerelmét – mondta könnyedén, pókhendi diadallal az abbé.

– De hadd mondjam tovább a *Don Juan* tartalmát, gyermekesen és szájbarágósan. Talán felhasználhatod műsortölteléknek, ha egy vidéki színház programjába nyomtatni kell valamit a nagyérdemű közönségnek. A Theyberg-park egyik oldalát alig látható, vékony lándzsa-kerítés választotta el az utcától. Mikor odaértem hamleti pro-

menádom közben, látom, hogy az utca túlsó felén fehérlő villa egyik ablakából fény árad. Az utca keskenyebb volt egy erdei csapásnál, ha kedvem van, akár be is ugorhatok a házba. A villanegyedben ilyentájt sehol egy élő lélek: ösztönszerűleg a rácshoz szorítottam fejemet, mint egy tolvaj és lestem, mi történik a szobában? Egyik oldalt nyitott szekrényajtó, felső széléről, ruhaakasztón, fantasztikus kosztüm lógott. Ahogy a párizsi pikáns képeken: a nő kitárt ajtó védelme mögött vetkőzött, és ahogy ezt már a kamasz-erotika örök szabályaiban szintén előírták – a nő a szemben álló csipketerítős ágyra hajigálta ruháit. A következő pillanatban a Boucher vagy Fragonard „Évája" egészen közel jött az ablakhoz. Közvetlenül a párkány mellett egy asztalon álló óriási üveggömb: aranyhalas akvárium. Mellette lámpa, az ernyő szélébe bársony-szalag fűzve, a jólismert bágyadt máslival.

– Ha Da Pontét majdnem megfojtottam, mikor atyika titkos életébe piszkos körömmel akart beleboronálni: úgy most magamnak is megtiltom a beszédet – talán sejted, hogy ezekben a pillanatokban, ezen a helyen mit jelentett nekem egy élő Vénusz-szobor „ingyen" megjelenése? És azt sem kell bután tolakvó lélektani alámagyarázásokkal ecsetelnem, hogy a te Wolferlednek mit jelentett apja kísértete és a szemérmetlen istennő között a lámpafényben haláltáncot vagy nászpiruettet járó aranyhalak néma és bódítóan szivárványos forgatagа? Tudod: a világra vaksi Wolferl milyen mindenlátó lett egyszerre, ha a szerelem – bizonyára nem pontos a szó – megérintette szívét.

– A nő bálba készült, ezt később a legkézzelfoghatóbb formában is megtudtam – hamarosan beszélek róla – úgy látszik most jutott eszébe, hogy elfelejtette megetetni az állatait. Jólesett neki a langyos őszi estében ruhátlanul szórni a vízbe a láthatatlanul finom táplálékot. Volt ott az akváriumban ezüstösen surranó, átlátszó sellő, tűzpiros nyíl, ezerbibircses, pöfeteg sárkány, aranylegyezős kínai tündér, hervadt-sleppes, hájas dáma, szénfekete, csattogó krampusz. „Wolferlnek erős karakter-érzéke volt", ugye így hangzik kegyes megértőim és jóakaróim szólama? Ebben a pillanatban határozottan találónak éreztem a megjegyzést. Ha valaha igazi, emberi, lélektanos és maszkos drámát láttam az életben, hát akkor most – az aranyhalas üveggömbben.

– Lehet, hogy én zörögtem a cipőmmel ügyetlenül: a nő hirtelen eloltotta a lámpát. Kilenc óra volt; Frau Duschek talán már vár a kapunál, ahol bejöttem. Az istenek kegyesek a szerelmesekhez: a halott utcán egyszerre csak megjelent egy szórakozottan kódorgó legényke, pillanatok alatt óriásbetűs cédulát firkáltam, megkértem a gyereket,

vigye azonnal a kapu körül sétáló magános hölgynek, minden szóbeli kommentár nélkül. Ezt írtam: „Lázasan fekszem. Jelentkezem. Bocsánat." Jómagam egy másik kapun szöktem ki.

35

– Semmi hajlamom se volt, bőven tapasztalhattad, az önkínzásra, de azért néha, jó középkoriasan, kegyetlenül nekimentem magamnak. A lélektani miliő ezekben az órákban igen kínálkozó volt az efféle támadásokra és a *Don Juan* népszerű tartalmi ismertetéséhez, pedagógiai szempontból, ez is hozzátartozik – mondta Wolfgang sírontúli mosollyal.

– Úgy éreztem, hogy apámnak sikerült, jóakaratú ügyetlenségből vagy ördögi önzésből, mely mindent a maga képére formált volna – kiirtani belőlem az állati ösztönösséget, amire pedig gyerekkoromtól fogva, a legszélsőségesebb formában végzetes hajlamom volt; az igazoló anekdotákat magad is ezerszer hallottad. De ahogy a Don Juan végén a kővendég marad a győztes, az én életemben is Leopold maradt a győztes. Ördögi temperamentumom csak titokban, rossz lelkiismerettel szabadult a fojtó nyomás alól. Márpedig aki nem tud belső akadályok nélkül ösztönös és szabad lenni: boldogtalan, örömtelen, halálraítélt.

– Talán ezzel függ össze másik időszerű ostorcsapásom pőrére vetkőzött lelkemre, ott a park melletti néma utcán. Igazi, önfeledt és önfeláldozó szeretetre sose voltam képes. Jó ember voltam, jószívű, kedves, részvevő a balekságig és érzelgésig: de felebarátaimat sose tudtam olyan komolyan venni, mint önmagamat. Talán mert apám elriasztott tőlük, mindenkiben gazembert vagy bohócot látott, én pedig túlságosan mélyen merültem a komponálás utolsó csepp véremet is magábaszívó kényszerébe. Márpedig – elég érdekes, majdnem paradox gondolat – aki nem tud szeretettel feloldódni másban és másért: boldogtalan marad.

– Harmadik vádam magam ellen. Hiba, okvetlenül hiba – nem naiv erkölcsi szempontból, hanem a puszta emberi boldogság és boldogulás szempontjából – hogy nem lebegett előttem, ezt be kell vallanom, valamilyen különleges cél. Mert a vak is látja, hogy a zenei alkotás nem célom, nem hivatásom, nem a világnak szóló izenetem volt, hanem végzet, halálos betegség, testem kényszerhelyzete, ok és célnélküli állapota. Márpedig ez a „céltalanság" – értelmezzem bármily hízelgően nemes értelemben is a dolgot – eleve és gyilkosan ki-

zárja a boldogságot és örömet, ami nélkül pedig az élet nem ér semmit.

– Mikor a Varázsfuvola nyitányában háromszor szólnak szegény fúvósaim: erre a három fájdalomra gondolj, a Wolferl három szent sebére. Nem mintha írás közben csak erre gondoltam volna. Lelke mélyén hiányzottak a Don Juan-ösztönök, mert kiirtották őket. Lelke mélyén hiányzott az önsemmitő és másban, másért élő szeretet. Lelke mélyén nem volt delejes és vonzó célja a földi tereken, melynek megközelítése igazán boldoggá tehette volna.

– Egy prágai ismerősöm a Don Juan bemutatója után azt mondta a folyosón, hogy „a szerelemben Mozart nem ismer tréfát" – pedig a szerelmet nem ismertem. Hogy mégis szerelmesebb zenét írtam mindazok zenéjénél, akik ismerték a szerelmet: egyszerű a magyarázata. A szerelem utáni végtelen nosztalgia, párosulva a zenében való végtelen otthonosságommal: lehetővé tette, hogy ugyanez az ismerősöm a Don Giovanni A-dúr szólamáról – Zerlinát csábítja – azt állítsa: „nincs nő, aki ellenállhatna neki."

– Így voltam a szerelemmel, így voltam a párizsi szabadgondolkozókkal, így voltam az Istennel. Ahelyett, hogy magam lettem volna Don Juan: mandolinoztam a nevében. Ahelyett, hogy Hieronymusnak mentem volna neki: egy páva nyakát tekertem ki. Ahelyett, hogy exaltált szent lettem volna: papok és szabadkőművesek között házaltam, mindig csak félúton.

– Ha mindezt tudod, kezedben van a kulcs tengernyi kibúvómhoz, félmegoldásaimhoz és álmegoldásaimhoz az életben. Ezért éreztem oly nagyszerűen magam, a helyzet minden lelki és társadalmi félszegsége ellenére, parasztok között és paraszt-lakodalmon, a Figaro és Masetto májusfás és tarkapántlikás társaságában. Ezért szerettem az állatokat, kanárikat és kutyákat, aranyhalakat és a Bäsle macskáit. Ezért szerettem bohóckodni, színészkedni, maskarában járni. Ezért szerettem a páncélosan és félelmetesen ragyogó eleganciát öltözködésemben és fellépésemben. Ezért szerettem színpadon a forgatagos hajszát, ezért szerettem a kacagó kínrímeket, ezért szerettem a bolondozó, sefüle-sefarka neveket magamról és másokról. Nyugodt lehetsz, nem kerítek túlságosan nagy feneket a dolognak, mikor kijelentem: imént leltározott hiányosságaim sötét árnyéka kísért a „Punkititi" mögött – ez volt ugyanis az én viccnevem a Stanci-féle társaságban.

– Már épp szaporán szedem a lábam az óváros felé, mikor egy nyitott hintó vágtat el mellettem, a kocsis káromkodik, majd hosszan, laposan fütyül, önmagát ünnepelve, hogy milyen bravúr-stikli volt részéről kikerülnie, az utolsó percben a ténfergő részeget – annak nézett. Én is épp egy pillanatig arra gondoltam, milyen vékony hajszálon függ az ember élete, és szkeptikus mosollyal hálát adtam őrangyalomnak és védszentemnek megmenekülésemért, mikor csak látom, hogy az utca végében a kocsi megáll, egy hölgy lobogó, ropogó fekete dominóban leugrik a magas lépcsőről – virágcserép pottyan le így emeleti ablakokból – és szalad visszafele, egyenesen hozzám, majd minden pillanatban megbotlik viharfelhőzetes gyász-tógájába; hosszú, fehér ujjakkal kapkodta fel magához.

A nevemet kiáltja; mikor kifulladva hozzám ér, álarccal fedi el magát, kacag, találjam ki, kicsoda? Miután pár percig szokásom szerint hülyén viselkedem, elkezd néhány taktust énekelni Donna Elvira szerepéből, a g-moll passzust, ahol bosszúvágyáról megfeledkezve irgalomért esedezik csábítója számára. Erre ismerem meg: signora Micelli. Abban nem volt semmi meglepő, hogy az operából énekelt: daloltak már Prágában olyan részleteket is, melyeket még le sem írtam, csak Da Ponténak fütyültem – ő aztán fütyülte tovább, gyóntatószéktől találka-helyekig mindenütt, főleg énekesnőknek, hogy jó hangulatot csináljon a bemutatóhoz. Signora Micelli divatos énekesnő volt, és már régóta nyaggatott, hogy Elvirát vele énekeltessem. Én persze spleenesen mosolyogtam: mit tehet a szerencsétlen szerző egy énekesnő érdekében? Forduljon a császárhoz vagy a jegyszedőhöz – én? – és legyintettem.

– Mikor nemcsak a hangját kínálta, hanem egyéb eszközeit is hajlandó volt rendelkezésemre bocsátani, nem sokat aggályoskodtam. Örökké bomló-omló vörös haja volt, óriási, tojáshéjként dudorodó szemhéja, kékre festett sòprűs pillái, a divatos vad hajzathoz szintén divatos ártatlan pillantással, füle vitrinbe való gyöngyházkagyló, szája íze mint a cseresznye, ahol magjáig csípte a veréb.

– Ezzel a hajjal, ezzel a szájjal és ezzel a pillantással – „vierge sauvage"-nak, vadszűzinek hívták Párizsban ezt a csábstílust – hadarva mesélte, hogy Casanovához hivatalosak, az öreg ugyan állítólagos remeteségben Duxban él, ki nem mozdulna az Istenért se szent zugolyából, de ma lejött Prága közelébe, a Waldstein gróf egyik palotájába és álarcosbálra hívta meg régi ismerőseit. Még egyszer mulatni

akar, teátrálisan búcsúzni az élettől és a többi – szóval okvetlenül jöjjek velük.

– Persze megkérdeztem, ki a másik fekete dominó a kocsiban? Mikor megtudtam, hogy signora Saporiti, kissé fancsali pofát vágtam. Hallottam, hogy a jeles hölgy, szintén kitűnő énekesnő, széltében meséli a prágai szalonokban, hogy zenémen keresztül egy életen át szerelmes volt belém, de mikor először meglátott, majd elájult a csodálkozástól: törpe vagyok, vérszegény, biliárdgolyó a hasam, ráadásul vak és halszemű is vagyok, az orrom az unintelligencia zálogcédulája és hasonló szoprán szellemességek. Szamárság, nem kell törődni vele, csak jöjjek, jöjjek, jöjjek, nem is az ő, Micelli ötlete volt, hogy magukkal vigyenek Casanova báljára, Saporiti mondta. „Különben is milyen ocsmány banda ez az egész férfinépség, mindig csak az a nő izgatja magukat, akinek nem kellenek. Nekem se kell!" – s azzal toppantott, dacosan elkapta orráról az álarcot, álla hegyét az államhoz nyomta, de fejét hátracsapta, mint egy doboz fedelét.

– Saporiti a kocsiból türelmetlenül hátrakiáltott, mi lesz, jövünk-e, vagy sem? – mire Micelli nevetve nyugtatott, száját nyalogatva, „no lám, most már minden rendben, a nagy Saporiti féltékeny". Az egyetlen komoly teendő: számomra is gyorsan dominót szerezni. Signora Saporiti azonnal megoldotta a feladatot. Három vagy négy ház innen a barátnője lakása, a kocsis hajtson oda, ott kaphatnak akármit, dominót, perzsa kaftánt vagy piros hóhér réklit. Képzelheted, mit éreztem, mikor az előtt a ház előtt állunk meg, melyben az aranyhalas Vénuszt láttam. Mellettem a csimpaszkodó, hízelgő Micelli, előttem meg a Casanovával való találkozás! Mikor Saporiti kijött a dominóval, megtudtam, hogy az aranyhalas istennő is a bálra készül, de még öltözködik. Én mélyen hallgattam. Utána arra kértem a két nőt, most már magam is feketében, hogy semmi esetre se árulják el Casanovának, ki vagyok; se neki, se senkinek. A kocsis császári névaláírást firkált ostorával a levegőbe, és a következő pillanatban úgy vágtattunk, hogy signora Micelli markával kapkodott a kerekek alól felpattanó szikrák után.

– Mikor a Waldstein-palota elé érkeztünk: első gondolatom az volt – itt, csakis itt lehet eljátszani a Don Giovannit! Ha egyszer az oboások zenei diktátorok lesznek, intézkedj, hogy ezen a színen jelenjenek meg a Da Ponte babái, szerény zenei kelengyémben. Büszke lendülettel kanyargó lépcsősor: mámorosan és elegánsan suhannak a fokok a magasba, Almaviva-gesztus és feltartóztathatatlan szenvedélyesség dús akkordjában – ráismersz az abbé kiáltó-szájba illő fogalmazására? – a lépcsőkorláton, sűrűn egymás mellett, aránytalanul

hatalmas és mégis Leopold-rendbe illeszkedő antik szobrok. A termékenység istennője, Herkules, Szent Kristóf, balga szűzek, sziklagörgető rabszolgák, mind meztelenek, izmosak, erőteljesek. Egyik fehéren izzik a holdfényben, másik feketébb az árnyékánál, mindenik él, hangos, mozog – minek bemenni a bálba? – itt áll a tánc, van itt kővendég tucatjával, pogányok és paráznák. Nem tudnék választani – mi volt bolondítóbb drámai élmény számomra: a balusztrád habzó szobrai? vagy az aranyhalak pokoli ringlispilje? „A mozarti dramaturgia" – no, nesze, itt van

– A két nő két karomba akaszkodva nem értette, mért állok földbegyökerezett lábbal a tajtékzó kőpanoráma előtt. „Mert vak vagyok, vak!" – mondtam gúnyosan signora Saporitinak, aki két kézzel rángatott türelmetlenül, hogy menjek már. Három fekete dominónk se volt utolsó színpadi kép, megsúghatom neked.

– Megvártam, míg a palotában elhallgatott a zenekar, akkor felküldtem a lépcsőszobrok márvány alléja között signora Micellit, kérjen el egy hegedűt és hozza le nekem. Nem lettem volna-e következetlen önmagamhoz, ha nem játszom el azt a darabot, amit Casanova Velencében hegedült? Istenem, hány esztendő telt el azóta, hogy a Koldusok Kolostorában a kórista lányoknak zeneleckét adott.

Casanova sem volt rest, ő is kiadósan következetes volt önmagához: alighogy kilépett a lépcső végén táruló teraszra, és meghallotta hegedűszólómat, karját széttárta, Itália és a Madonna nevét sóhajtotta a Hold felé, majd levette parókáját, mint egy kalapot a templomban és féltérdre ereszkedett – koponya-kopasz fejéről szinte viszszafreccsent a holdsugár – elmélkedő imája után a kőkorlátra borult és zokogott. Mikor azt hitte, vége van már szellemidéző kadenciámnak, abbahagyta a sírást – mire mégis tovább játszottam, újra egy felhúzott zenélőóra pontosságával ontotta könnyeit, félszemmel vonómat figyelve. Kissé pimasz voltam, nem tagadom. Bohócosan utánoztam hegedűs pózait, úgy ahogy Velencében láttam. Hol égig emeltem a hangszert, szinte függőlegesen a vállamon, hol lehajoltam vele laposan a földig: a kis Mózest így helyezték a vízbe Leopold bibliájában az anyja alázatos cselédei.

– Közben megrémültem, azt hittem, elárultam magam: Casanova emlékezni fog rám Velencéből. Szerencsére vagy szerencsétlenségemre nem így történt. Elhitte, hogy prágai hegedűs vagyok, aki rajong Casanova szerzeményeiért és kétségbe van esve, hogy a Don Giovannit nem a nagy velencei János Jakab zenésítette meg, vagyis ő, ő, ő – kinek való ez a téma, ha nem neki? Ó – mondta fölényes mosollyal – aggályom teljesen fölösleges. Ha csak ez a vágyam, az hamarosan tel-

jesülni fog. Don Juan-operája már majdnem kész, Londonban és Nápolyban egyszerre fogják bemutatni, most pár hétre abbahagyta a munkát, mert emlékiratain és egy matematikai művén dolgozik. Jöjjek vele, megmutatja a palotáját, minden jelenetet másik szobában komponál, aszerint, hogy melyik nővel melyik ágyon ölelkezett, vagy kire emlékezik?

– Mikor a „palotám" szóra valami áruló, ügyetlen mozdulatot tettem, rögtön felfigyelt és megjegyezte: „Igen, Waldstein grófé *volt*, tegnap vettem tőle. Nincs szüksége rá, folyton másfele csavarog, én meg itt éltem legszebb napjaimat" – s azzal máris benyitott egy szobába. Kürtőorrú álarcom zsinórját szorosabbra húztam a tarkómon.

– A szerelem és a tragikus zene múzsájának különleges ajándéka – mondta Casanova – hogy ön ezt a régi-régi szerzeményemet játszotta. Igazán csak ujjgyakorlatnak szántam velencei tanítványaim számára. Akkor még nem tudtam, hogy életem főművének égő dallam-magja lesz. Nézze a kilátást az ablakból! Gondolhatok-e másra, mint Velencére? Milyen kár, hogy sose járt ott! Látja azt a magános gondolát, amint hattyúnyakát oly sejtelmes lamentosóval nyújtja ki a parti sásból? A velencei érsektől kaptam ajándékba születésnapomra. Én kértem, mikor a levelek százával ostromolt: áruljam el neki, minek örülnék legjobban? Ezen szöktettem el a guiricciai lányt, Évát, a magyar kontesszát, a Koldusok Kolostorának énekkarából. Szőke volt, fiús, kamaszos, változó hanggal, én harcoltam ki, hogy épp ezért a bizarr ízért tartsák bent a kórusban... szemérmes, félénk, visszahúzódó gyermek, de titokban mégis csókraéhes és merészen álmodozó. Úri modora kedves ellentétben volt váratlan szeleburdiságával: operám első hősnője! szűzies fanyar modellje! Ó, ha ezeket a lányokat látta volna! Szinte szégyellem, hogy oly könnyen, oly ellenállás nélkül hulltak az ölembe, mint a túlérett szilvák az aligrázott fáról. A tatárképű Giuditta Salza: kínai lakknál simább hajával, kissé bandzsa szemével, vastag ajka gyerekes önzés, mohó kis zsarnok volt, pattogó izmú amazon-csemete. – Mikor Casanova ezeket mondta, körülnézett a szobában, meglátott egy selyempárnákkal teleszórt kanapét, odament, megtapogatta, mint egy óvatos becsűs vagy ószeres, utána diadallal magyarázta.

– Ezen voltam vele utoljára – és tudja, ki küldte el emlékül ezt a kanapét? A vőlegénye! Hosszú és mulatságos történet, majd olvassa el a memoárjaimban.

– Mikor kivezetett a folyosóra, hosszan elnyújtott sóhajjal vett búcsút a kilátástól és a bútoroktól. – „Nem kellene ide is szenteltvíztartót tenni az ajtófélfa mellé? mint a templomokban?" – és fér-

fias uralkodást tettetve túláradó érzelmein, nyers határozottsággal nyitotta ki a következő szoba ajtaját. Vak sötét volt. Baljával belémkarolt, mintha a következő pillanatban alvilági démonokat várna és erőt akarna önteni szívembe. Hosszú karját tőrként mélyítette a szoba fekete semmijébe, és úgy suttogta:

– Itt éltem legboldogabb napjaimat Lützow grófnővel. Nem vagyok dilettáns a gyönyörűségek formatanában, de . . . – s azzal, mintha engem akart volna ismeretlen bűnökre csábítani, olyan dolgokat kezdett mesélni, váratlanul olaszra váltva a szót, mint amilyeneket a kollégiumi diákok titkon terjesztett könyveiben lehet olvasni.

– Várjon! – mondta luciferi szorítással (azt akarta, hogy szoborrá fagyva álljak a küszöbön) s azzal a hosszú folyosó végére szaladt, ahol egy asztalkán tizenkétágú gyertyatartó állt egy elfeketült kép alatt, azt megragadta és mint valami alvilági kalauz tért vissza hozzám. Úgy lökte a fényt a szobába, mintha tükröt törne össze ököllel.

– Hangosan felkacagtam. A Lützow-találkák bíborló budoárja helyett üres raktárszobát láttam. Mindössze néhány kopott színházi díszlet volt a falhoz támasztva, a Waldstein gróf házi theátrumának penészes maradékai. Casanova nyilván először volt a gróf palotájában, és vakmerőségében elszámította magát, mikor nekem, a félszeg muzsikusnak, hazárd könnyelműséggel nyitogatta a szobákat. Giuditta kanapéja is már gyanús volt. Casanova egy pillanatra, ezredpillanatra zavarba jött, utána azonnal feltalálta magát, bár hangjából felém csapott a talján méreg. Ezért nem volt elképzelhetetlen (ebben apámnak tökéletesen igazat adok), hogy Salieri vagy Sarti megmérgezzen engem. „Ezek az állatok, mármint a cselédeim, azt hitték, mert az alsó két emeleten mulatság van, a felső szobákat is a mamlasz fejük szerint fel kell forgatniok!"

– Casanovának volt színpadi érzéke. Belátta, hogy kacagásom és a baklövés után nem lehet folytatnia operája műhelytitkainak leleplezését, és így durva udvariassággal hangot váltott. „De hiszen ön még egyetlen donnát sem forgatott meg a sarka körül és egy kortyot sem ivott görög boraimból!" – azzal visszavitte a gyertyatartót és intett, hogy azon a lépcsőn menjek le, ahol állok, ő egy másikon tűnt el a folyosó végén, mintha süllyesztő nyelte volna el.

– Mikor leértem a táncterembe, úgy éreztem, mintha a tenger hullámaiba vetettem volna magam. Két, három lépcsővel előbb még egy percre megálltam a biztos parton, de aztán annál féktelenebb kedvvel merültem el a forgatagba. Reggelfele láttam, hogy az egyik sarokban Casanova izgatottan összesúg-búg egy álarccossal. Ön éppen

a kert felé hurcoltam ismeretlen táncosnőmet és kábult fővel arról magyaráztam valamit, hogy nem okvetlenül a hattyúdal a legszebb műve egy művésznek, mikor a teremben hatalmas tapsvihar és vivátozás remegtette meg a tükröket, melyek mintha fáradtak lettek volna ennyi bolond ember reggelig tartó másolásától.

– Táncosnőm visszahurcolt. Megtudtam, hogy Casanova „Naturalien-kabinett"-jében – minden úri házban volt ilyen teknősbékameg lombikgyűjtemény – szellemidézés lesz. Casanova bárkit fel tud varázsolni a túlvilágról, de élő emberek is engedelmeskednek neki és izennek Párizsból, Velencéből, akárhonnan, nincs az a politikai vagy szerelmi titok, amit el ne mondanának.

– Ilyen zsibvásáron még nem voltál, mint az a szellemidéző szoba. A falakon régi szentképek, az üvegszekrényekben csontvázak; gólyalábú állványokon vesék és májak címtáblaszínekkel kifestve, viaszból; az ablak-függönyökön szabadkőműves jelképek és kabalisztikus csillagok. Casanova arról szónokolt, hogy ez a helyiség valamikor házikápolna volt, de most helyébe lépett az Exakt Tudomány, s azzal egy asztal köré ültette a meglehetősen mámoros társaságot, magamat is beleértve. Egy óriási nyitott csillagászati atlaszban a Vénusz térképe volt látható. Apró figurák ábrázolták, hogy a különböző erdőkben és hegycsúcsokon miféle szerelmi tévelygéseknek hódolnak a gödröcskés-mosolyú őslakók.

A függönyöket összehúzták. Az a sovány alak volt a médium, vagy hogy a csudába hívják az ilyesmit, akivel nemrég Casanovát láttam nagy tárgyalásba. merülve a bálterem sarkában. Egyetlen kékfényű lámpa égett egy glóbusz-féle tetején. Teste nem volt a gömbnek, csupa ekvátorból meg ráktérítőből állt az egész instrumentum, összevissza szabdalva egymást, mint részeg kerékvágások az úton. A Gracchusok anyja vagy bölcs Salamon senkit sem érdekelt: mindenki Casanova nőit akarta hallani. És a vacogó gnóm (médium a neve?) recsegő hangon – az arca láthatatlan maradt – első személyben közölte az üzeneteket: Aloysia Weber panaszkodott, mért festették át azt a kulisszát az operában, mely előtt először ígérte meg egy próbán Casanovának, hogy elmegy hozzá. Frau Duschek azzal fenyegetődzött, hogy Casanova abban a pillanatban meghal, mikor azt a gyűrűt, melyet „akkor" adott neki, másnak ajándékozza. A festő Lodron-lány azt jósolta, hogy Casanova művészi karrierje most kezdődik: Don Giovanni-ja új korszakot nyit a zene történetében.

– Másnap megköszöntem Da Ponténak, hogy hasbeszélő mutatványa alkalmából Konstanzát nem említette, egyébként utólagos

engedélyét kértem egy kis húzásért: mikor operámban Donna Anna apja holttestére veti magát, fafúvós harmóniák között először csak annyit mondjon recitatívójában „quel sangue". Utána már lehet négyszótagú is a szöveg.

57

Ezek a dolgok, ha emlékezetem nem csal, úgy nyolcvanhét táján történhettek. A következő három évben alig találkoztam Wolfganggal. Még hallani is keveset hallottam róla. Én az idő tájt Bajorországban jártam, majd Toscanában egy rövid ideig: épp akkor, midőn második Lipót európai hírű országot varázsolt a meglehetősen elhanyagolt tartományból. Itt ismerkedtem meg, pártfogóim és mecénásaim révén Lipót egypár udvari emberével, javarészt tőlük tudom azt a néhány adatot, melyet gyűjteményemhez csatolhatok.

József császár halála után a József-emberek természetesen idegesek, nyugtalanok és tájékozatlanok voltak, kivéve talán Da Pontét, aki mérhetetlen bizalommal támaszkodott saját ügyeskedésére, melyben még sohasem csalódott. Gondolta, nem árt megint egy kicsit a politika vizeibe mártogatni magát, úgy, ahogy már megszokta: ha „száraz" emberekkel van dolga, könnyen mondhassa – hát nézzen rám, vizes vagyok én? És ha „nedves" körökben kellett érdemeket szereznie: büszkén mutogathassa reverendáján a rendjelként csillogtatott vízcseppeket.

Azt hamarosan kiszaglászta az abbé, hogy Lipót egyházi dolgokban még radikálisabb lépésekre készül, mint boldogult bátyja és hogy Lipót az osztrák püspökökkel karöltve óhajtja felvenni a diplomáciai harcot a Vatikán ellen. Da Ponte erre szorgalmas látogatója lett a Bécsben megforduló és tárgyaló egyháznagyoknak. Mikor valahol kilencven-kilencvenegy körül, hatan-heten is eljöttek a fővárosba, József rekviemjére, Da Ponte tele volt tervekkel, üzletekkel, politikai plénumokkal. Egy csapással mind a hét érseket meg akarta nyerni magának, Lipóttal az élükön.

Wolfgangot is szédítette, csak azt ajánlotta, hogy a szabadkőműves komédiákkal hagyjon fel, nagyon lanyha az árfolyama a Burgban.

Da Ponte a József-gyászmise alkalmával igyekezett nélkülözhetetlenné tenni magát. Ott ugrált a templom kapuja előtt és fogadta a püspököket; mikor az erre hivatalból kijelölt kanonok gyöngéden tompítani igyekezett önfeláldozó buzgalmát, Da Ponte a kórusra futott és a zenészekkel tárgyalt, majd mikor ott is korlátokat állí-

tottak népszerűsködése elé, a sekrestyében sürgött-forgott. Közben arra is volt ideje, hogy Wolfganghoz is néha odaszaladjon.

Wolfgang egy fekete kötéllel különválasztott padban ült, a kamarazenészek között. Minden nagyon hasonlított Zsigmond érsek gyászmiséjére, az itáliai út után, csak akkor éppen kifelé lábalt betegségéből, most meg úgy érezte, hogy feltartózhatatlanul lefele megy. Ahogy gyerekes nyelvén kifejezte: „nem is betegségbe fogok belehalni, hanem saját magamba".

Da Ponte kapkodó udvariassággal, meggyőződés nélkül nyugtatta meg Wolfgangot és mellékesen odavetett simogató gesztussal, egy öreg főpásztor rutinjával és hanyagságával mondta:

– Minden rendben lesz, de ezt a „Mozart-zöldet" én se szeretem – és saját arcát simította végig, Wolfgang kísérteties sápadtságára célozva.

A szertartás alatt az abbé Wolfgang mellé ült és figyelte Lipót arcát. Hogy térdel, hogy áll fel, milyen energiával vagy milyen lanyhasággal vet keresztet? Mikor van csukva, mikor van félig nyitva a szeme? Körülnéz-e, kikre veti szemét – és ebből pontosan tudni vélte, hogy Lipót halott testvérére, a pápára vagy a forradalommal küszködő Maria Antoinette-re gondol-e közben. A gyászmise halálos csöndjében feltűnően ropogó papírtekercset húzott elő a zsebéből és a pad alatt mutogatta Wolfgangnak. Ünnepi óda volt Lipót császárhoz a rekviem alkalmából, felséges dialógusokkal a halott József és az utódló Lipót között. Ezt még itt, a templomban át akarta nyújtani a császárnak és még valami irodalmi példálózással is szórakoztatta Wolfgangot: ha harmadik Richárd a koporsó mellett kérhette meg az özvegy királynét, ahhoz képest igazán semmiség, ha ezt a hódoló himnuszt a gyászmisén, a szenteltvíztartó mellett adja az uralkodó kezébe.

Wolfgang csak szófoszlányokat hallott, minden pillanatban ájulás környékezte. A tömjénköd émelyítő volt. Da Ponte helyett saját magát szégyellte.

A kivonulásnál az udvari gyászolók félig folyosót, félig koszorút alkottak Lipót körül. Da Ponte nagyon izgága volt, de Wolfgang fáradt szeme előtt összefolytak a pontszerű gyertyalángok, a mennyezetről lecsüngő rongyos hadizászlók és a fáradtan ereszkedő tömjén-gomolyagban fel-felvillanó lila püspöksapkák. Csak innen kijusson valahogy, feltűnés nélkül.

Később tudta meg, hogy a császár kegyes szórakozottsággal elfogadta Da Pontétól az óriási kondoleáló tekercset, de odaadta egy vaksin ácsorgó apátnak. Mikor az apát a kivezető lépcsőn egy út-

ban álló pálmavödröt két kézzel akart odébb tolni a császár előtt, nem tudta mit csináljon az elébb kezébe nyomott papirossal, és rövid gondolkozás után az első mellette vonuló embernek dobta oda. Az véletlenül Da Ponte volt. Wolfgang, noha nem volt mulatós hangulatban, mégis kacagott rajta.

Wolfgang mindent elkövetett, hogy rosszulléteit, váratlan szívkihagyásait vagy rohanó szívdobogásait Konstanza előtt titkolja. Tudta, hogy Stanci sincs jól. Inkább elment sétálni, meghúzódott egy kocsmasarokban, vagy öreg, semleges muzsikusokhoz ment látogatóba, – „inkább házon kívül nyavalyogjak". Ha egy-egy ilyen reszkető szökése alkalmával Konstanza éppen aludt, Wolfgang erőltetett szépírással egy papírdarabkára ráírta pontosan, hová ment, hány órakor, mikorra jön haza, és ezt a figyelmes levélkét Stanci takarójára tette. Nagyon rosszul esett neki, hogy mikor Konstanza futott el valahová (legutóbb valami műkedvelő énekkar betanítása volt az ürügy), Stanci sose hagyott ilyen cédulát.

Da Ponte közben folyvást Wolfgang nyakára járt. Addig kell ütni a vasat, amíg meleg, üdvös állandóan mutogatnunk a képünket a császár előtt, a zenei életben és a színházi világban óriási változások lesznek, ütött a boldog óra („áll az akasztófa..." – dúdolta hozzá „Mozart-zölden" Wolfgang).

Ebben az időben Lipót is, a francia király szokása szerint, kora délelőtt egy hosszú galérián keresztül vonult hálószobájából a dolgozójába. Kérvényezők, hálálkodók, magukra emlékeztetők ilyenkor odaálltak a magas ablakok, antik szobrok és százlábú kerevetek közé: a császár útközben vagy szólt hozzájuk pár szót, vagy sem. Da Ponte addig beszélt Wolfgang lelkére, hogy egyszer ő is elment az abbé társaságában. Egyetlen oka: Wolfgang utóbbi időben sokat ostromolta ezt-azt a pénzes barátját kisebb-nagyobb kölcsönökért, és nem akarta, hogy szemrehányást tegyenek neki – „nem csinálsz semmit az érdekedben, a füled botját sem mozgatod, csak írod az angyalok elitjének szóló zenéidet és aztán Mozart-zölden elindulsz kolduló körútra hozzánk".

Különben Wolfgang jobbról-balról hallotta, főleg olyan hölgyektől és uraktól, akik nem vettek többé tőle zongoraórát, vagy nem voltak hajlandók aláírni a koncert-előfizetési ívet, hogy – „én nem értem: mért nincs ennek a Mozartnak pénze?" Wolfgang erre egyszer tréfából egy báli meghívó hátára ráírta: „Mert keveset fizetnek, kissé könnyelmű vagyok és a feleségem beteg" – unta már a szóbeli választ, csak ezt a kártyát mutatta fel.

Mikor Wolfgang elkísérte az abbét – a kocsiba is alig tudott

már beszállni – a palota folyosóján le kellett ülnie. A párnázott széknek nem volt támlája, úgyhogy szorosan a falhoz húzta és egy végtelenségbe nyúló, aranyos-zöld faliszőnyegnek támaszkodott. Egy lakáj figyelmeztette, hogy gobelinre nem lehet ráfeküdni, úgyhogy Wolfgang két térdére könyökölt és tenyerébe fogta állát.

Da Ponte se túl messze, se túl közel nem volt, mikor Lipót, rendjelét kopogtatva a mellén, beszélgetni kezdett az abbéval. Da Ponte még József császár korabeli ágens-modorában fecsegett különböző terveiről, mire az uralkodó megjegyezte – pengő fricskával lökve félre porcelán keresztjét katonai zubbonyán –, „hogy ezek a zenészek (nyilván Da Pontéra értette) képesek volnának legújabb balettjük számára előleget kérni – a vérpadra lépő Maria Antoinette-től is". Mikor az abbé váratlan naivitással valami olyasmit dadogott, hogy ó, felség, hogyan gyötörheti magát ilyen lázálmokkal, ezek egészen távoli dolgok – a felség szárazon megjegyezte, hogy mindehhez nem kell semmi különös képzelőtehetség.

Wolfgang tehetetlen szomorúságában megint csak nevetett, Da Ponte viszont megint csak nem vesztette el a kedvét és máris újabb ötlettel szórakoztatta a kocsiban Wolfgangot.

Meg is valósította. A Bécsben tartózkodó püspökökkel hetekig tanácskozott a császár; egy tanácskozás után ebédre hívta őket. A gyászra való tekintettel az asztali zene elmaradt, az udvari muzsikusok balkonja üresen tátongott. Da Ponte megbeszélte az első hegedűssel, hogy ő, Da Ponte, megy fel a zenészek erkélyére és onnan fogja – meglepetésként – elszavalni azt az ódáját, mely szerencsétlenségére avatatlan kezekbe került a rekviem végén.

Ez volt az abbénak való színpadi helyzet! A kerek ebédlőben, az aranysárgán világító asztal fölött, szinte a „mennyekben" szárnyal az ájtatosan rengedező, izgatottan egymásra torlódó bíborosi sapkákat figyelve; az asztalon gyertyák, gyümölcsök, csillogó borok. Hol az erkélypárkányra hajolt, mintha sugdolózni akarna a császárral, hol föl-alá futkosott, hol meg bálványos merevséggel megállt és így recitálta bizánci talpnyalásokban bővelkedő költeményét.

A siker most sem volt szeplőtelen, mert a császár – Da Ponte látta az arcáról, hogy kedélyesen, minden harag nélkül – felizent, hogy „valami szerenádot kellene utána játszani, hogy komolyságával tompítsa a költemény karneváli jellegét". Noha az uralkodó mosolygott, mikor kamarását felküldte az abbéhoz, ezek után az abbé mégiscsak nyugtalankodni kezdett jövőjét illetően. Wolfgangnak persze azt mondta, hogy csakis az ő, Wolfgang sorsa miatt ilyen izgatott.

Mikor egyszer elmentek együtt az operába – pár hét vagy hónap múlva – mindketten aggodalmasan figyelték a császári páholyt. Az uralkodó széke üres volt. És minden este üres volt. Wolfgang és az abbé, hol a székre, hol egymásra néztek és egy szót sem szóltak. Kevés ilyen kísérteties dolgot láttak, mint ezt a baljóslatúan tátongó fotelt. A császártól nem sok jót várhatnak a zenészek.

Da Ponte időszerűnek látta a színházak főigazgatójánál, gróf Rosenbergnél puhatolózni. Másnap kora délelőtt fel is ment hozzá hivatalába. A gróf feltűnően tréfálkozó hangulatban volt, az asztalán heverő akta- és kéziratcsomókat úgy emelgette, keverte, osztogatta, mint a kártyát. Mikor Da Ponte, ujjain számolva, adta elő világsikert biztosító ajánlatait, a gróf egészen kivörösödött a lelkesedéstől. Új balett a Meglepett Diánáról? – remek! – új melodráma a Féltékeny Vulkánuszról? – pazar! – új opera Mozarttól? – Das ist ja ganz famos! Soha ragyogóbb gondolat! És mikor az ilyenformán folytatott diskurzus végére értek, Rosenberg az ajtóig kísérte az abbét. A küszöbön jegyezte meg: „Mindössze arra a mellékes körülményre hívom még fel a figyelmét, szentatya, hogy a továbbiakat majd este a kávéházban fogjuk megbeszélni, mivel engem őfelsége felmentett hivatali teendőim alól. Ugyanakkor az ön szolgálataira sem számít. A viszontlátásra!"

Da Ponte erre Thorwarth úrhoz rohant, a jelmezek császárához – talán emlékszik rá? Konstanza gyámja – Thorwarth úrral azonban egyetlen értelmes szót sem lehetett váltani, nyilván őt is menesztették vagy legalábbis számított reá, mert haját tépve szaladgált a maskarák szűk és hosszú folyosóin – valóságos labirintus –, két kézzel tépte le a fogasokról a színpadi ruhákat, Hamlet apjának kísértet-neglizsétől a Vesta-szűzek tunikájáig mindent. Toporzékolva tapodta a foszló rongyokat a porban.

Erre aztán az abbé egyenesen Salierit kereste fel, nem várta meg, míg bejelentik. Minden ajtót tárva-nyitva hagyott maga mögött, míg valahol az ötödik vagy hatodik szobában ráakadt a barátjára. Salieri viselkedése tökéletes ellentétben volt az abbé modorával. Sápadt méltósággal ült íróasztala előtt, miséző pap szertartásosságával hajtott össze, porzott, pecsételt és címezett egy levelet. Az ordítozó Da Pontét hercegi bágyadtsággal kínálta hellyel, utána felkelt és megigazította ruháját a tükör előtt – eddig még ki nem nyitotta volna a száját.

Mikor karon fogta az abbét és kezdte kifelé vezetni, az végleg elvesztette türelmét, ordított: „Nem érti, miről van szó? Ön is kidob az utcára?"

– Szó se róla – felelte Salieri, és ráfújt a kalapjára az előszobában – csak megkérem, hogy kísérjen el. Én még nem kaptam semmiféle értesítést, hogy felmentettek volna az opera igazgatásától, de ismerve a helyzetet, magam nyújtom be lemondásomat. Épp lemondó levelemet írtam, mikor ön belépett: ez gátolt meg abban, hogy szívélyes látogatását méltó módon honoráljam. Egyenesen a kancelláriára megyek.

Da Ponte a bársonyos lépcsőkön azon gondolkozott, félrecsúszott nyakravalóját valahonnan a tarkója felől ráncigálva vissza keblére, hogy vajon melyik az ijesztőbb látvány: a „Mozart-zöld" a Wolfgang vértelen arcán, vagy a Salieri-fehérség az olasz komponista kihűlt képén?

Azok, akik a kancellária várótermében sétálgattak vagy a körbehúzott karosszékekben csevegtek, teljesen meggyőzték Salierit lépése helyességéről. A császár új operaház építését tervezte, melyben egyúttal pompás kártyaszalonok is volnának, sőt a páholyok is miniatűr piquétező termek lesznek. Az egyik fehérlábú támlásszékben Salieri egy kétes hírű honfitársát ismerte fel: velencei, londoni, brüsszeli hazárdjátékos klubok tulajdonosa. Utóbbi tapintatos fejbólintással üdvözölte az operaigazgatót. Mintha bájolgó mentegetőzés lett volna mozdulatában: „tehetek én róla, ha a császár szívesebben látja a kártyázókat, mint a zenészeket?"

Az egyik ablakmélyedésben Cimarosa társalgott tüntetően hangos, rakoncátlan kacagással: ő volt az egyik esetleges utód Salieri direktori székében. Körülötte fiatal balettnövendékek, akikhez természetesen már eljutott az udvari pletyka, hogy őfelsége az elhanyagolt táncművészet reneszánszát óhajtja az új operában sürgősen bemutatni a közönségnek. De nyilván még sokkal hamarabb jutott el ez a hír az öreg balerinákhoz, akikre már inkább szőrcsuha illett volna balett-szoknya helyett, de hát az ember mindig remél. Épp egy másik ablakmélyedésben Weigl urat vették körül, ő volt a nagyobb esélyekkel induló zenész a Salieri széke felé vezető úton.

Mikor Da Ponte meglátta a rozoga balerinákat, amint épp körülcsiripelték Weiglt, majdnem köpött egyet mérgében.

A kancellária ajtaján mosolygós apró emberke lépett ki, látszott rajta, hogy azért mosolyog körömszakadtáig, hogy a váróterem puskaporos levegőjében nehogy valakit is elkeseritsen vagy esetleg túlzott reményekbe ringasson. Da Ponte megkérdezte a titkárt, különben régi ismerőse: Wolfgangról mit beszélnek odabent, vagy inkább odafent? Dühből és kíváncsiságból kérdezte, nem a Leopold hangján.

A titkár erre sem változtatott semleges mosolyán, csak megjegyezte: „Mozart? Az egyetlen biztos pont a viharos tengeren. Őfelsége legyintett, mikor szóbakerült. Armer Kerl, szegény fickó, valami ilyesmit mondott. Menjen haza és gratuláljon neki" – mosolygott tovább Da Pontéra, csillárra, semmire és mindenre a titkár.

Da Ponte egy-két hét múlva járt Wolfgangéknál, de csak Konstanzával beszélt. Wolfgang nagyon rosszul érezte magát, Stanci is újabb kúrára készült Badenba.

38

Wolfgang életének utolsó hónapjairól nem sokat hallhat tőlem, kedves Johann Meyer – ez időben messze jártam Bécstől, kilencvenegy novemberében voltam csak egy-két napig odafent és Konstanza megkért, ne látogassam meg férjét, nagyon felizgatná, lehet, hogy kocsmába invitálna, lehet, hogy láttamra nagyon letörne és nem készülne el „egy sereg sürgős munkával".

Arról, amit mégis módomban van közölni, egypár előlegezett széljegyzetet írok fel, inkább csak zárójelben. Azt hiszem mindkettőnkre jellemző, önre is, rám is, a patetikustól való tartózkodás, de ebben az esetben nem lépünk túl karakterünk és ízlésünk határain, ha Wolfgang életének ezt az időszakát a Bach-zenék értelmében passiónak nevezzük. Ezt a szót sem önmagáért használom, hanem azért, amit röviden mindjárt megmagyarázok.

Majd minden évben el szoktam látogatni – még a régi időkben, ide s tova 30–40 éve – a keresztszüleimhez, egy Salzburgtól pár mérföldre eső faluba, ahol a nagyhéten úgy játsszák a parasztok a passió-drámát, ahogy ötszáz évvel ezelőtt is játszották. Még a nyelvét sem felejtették el. És épp ezért, a misztérium szüneteiben vaskos közjátékokat mutatnak be, bohócokkal, állatokkal, részeg dudásokkal. Azt hiszem, még ön is írt efféle dolgokról, mintha a régi görögöknél is így csinálták volna. Szemérmetlen szatírok bukfenceztek a sorstragédiák sötét felvonásai között. Én is egy ilyen közjátékot illesztek ide, mielőtt végleg búcsúznék öntől.

Kicsit úgy érzem magam, mint Shakespeare Romeója, mikor Júlia marasztalja a száműzöttet: egy perc késés a halálát jelenti, de Romeó azért fájdalmas öngúnnyal leül, egymásra vetett lábbal, hetykén és ráérősen, miközben azt mondja: ó, hiszen messze még a hajnal, ráérünk, gyere, beszélgessünk, Júlia. Ön költő, meg fogja érteni, hogy az itt következő marionett-komédia a shakespeare-i „let's

talk" – beszélgessünk! – lélektani párja. Míg a halál közeleg, kacagjunk azokon a doktorokon, akiken Wolfgang is kacagott, mikor talán a Fridolin papa Molière-jében lapozgatott a postakocsiban, és sírjunk, mosolyogva – szigorúan csak annyit, amennyit ez a hátborzongatóan mulatságos műfaj megenged – azon a pár igazi, névtelen jóbaráton, akik utoljára fognak koncertezni ebben az összegereblyézett katalógusomban.

Én ott ültem, hátul, egy sarokasztalnál, elég fáradt voltam, előző este hangverseny volt, utána megittunk egypár puncsot a Fekete Medvében. Néha el is bóbiskoltam, a kapucinerem kihűlt, rendszerint arra ébredtem fel, hogy egy rendkívül szigorú pincér, aki minden morális fegyelmező erejét kénytelen volt rajtam gyakorolni, mivel ez idő tájt én voltam az egyetlen vendég: rám szólt, hogy a kávéház ablakában hervadozó brüsszeli csipkefüggöny bojtjaira léptem, vagy a térdemhez támasztott oboám (a nem rája szabott lötyögős klarinét-tokban) feldűlt, nem csekély lármával, amire persze szintén felriadtam. De ez a gonoszul el-feldülöngélő vén oboa az idegen klarinét-koporsóban, meg az az okvetetlenkedő „mályvaszínű" vagy „mézszínű" csipkefüggöny – mit tudom én melyik belga királynő hajdani tulajdonát képezte (az ünnepélyes, nagyképű pincértől tudtam ezeket az adatokat) – szóval sem ez a rongy, sem az oboám nem volt olyan hatásos ébresztő, mint amiről most akarok beszélni.

Álmomban éppen egy katonazenekar kétmázsás tamburásával vitatkoztam – az ember, azt hiszem, ilyesmit igazán csak álmában csinál –, és zeneelméleti alapon meg akartam győzni ezt a zsírosbödönt vagy pukkadó paradicsomot, hogy a „Tengelice Halála" című érzékeny dalmű fináléja nem alkalmas öt puzónra és három bombardóra: mikor egyszerre csak egy tőlem nem messze eső asztalnál folyó elég élénk vitatkozás hangjaira lettem figyelmes.

A pincér ott ugrált az éppen érkező vendégek körül; légycsapó szalvétájával hol az asztalt, hol a székeket, hol a maga vállát, hol meg a vendégek nadrágját porolta vagy legyezte: szinte megsértődtem, hogy ennyire boldog, mert többé nem kell velem foglalkoznia. Határozottan féltékeny voltam és ennélfogva különleges érdeklődéssel fordultam az újonnan érkezett társaság felé. Nyomorult kis oboámat (a nagybőgőre szabott púpos szarkofágban!) tudatosan felrúgtam, kísérletképpen: vajon felfigyel-e ez a hidegvérű lord és szombatos prédikátor kereszteződéséből származó zord pincér? De hát nem figyelt. Nem voltam többé érdekes. Féltékenységemben még egy nagyot rántottam az Anna királynő brüsszeli csodafüggönyén is, odafenn a rúdon csak úgy csörömpöltek a karikák: de hát

hiába – még ez se hatott. Viszont szerelmi bánatomban igyekeztem mégis tárgyilagos lenni, minélfogva be kellett látnom, hogy a pincér érdeklődése a frissen érkezett társaság irányában határozottan indokolt. Négyen voltak és libasorban érkeztek.

Az első fickó elég kedélyes öregúrnak látszott: feje kissé remegett, de az ember eleinte nem tudta megállapítani, hogy ez valami idegbetegség-e vagy az öregedés kötelező tremolója? Esetleg idillikus, mikulásos bólogatás, a mindenkire szórt jóakarat kedveskedő megnyilatkozása? Óriási fehér oldalszakálla volt, jobbról is, balról is, mintha húzták volna, úgy elállt; fekete csontkeretes cvikkert viselt és a cilinderét hol levette, hol visszatette kopasz fejére; nehéz volt kideríteni, hogy (noha rajtam kívül élő lélek nem volt a kávéházban) vele született angyali jóságból köszönget-e jobbra-balra az üres asztaloknak és ásító székeknek – vagy egyik pillanatban túl hűvösnek, másikban túl melegnek találja a hajnali kávéház klímáját.

A másik, aki a rejtélyes libasorban utána lépett be az ajtón, jóval alacsonyabb volt: pocakos, afféle pöfeteg-gomba vagy vízben felfúvódott zsemlye, bársonygalléros télikabátban, rejtett gombokkal, de a gombok között félholdakban feszülő, épp hogy nem pukkadó dudorokkal; hiányzó nyakát óriási fehér gallérral pótolta, a gallér hattyúfehéren magaslott ki a piszkos, fekete bársony-fazonból; szuszogott, röfögött, asztmás volt, az ember azt hitte, hogy minden pillanatban megüti a guta. Bajusza a szájába lógott, meg a palacsinta nyakravalójára; szafaládé-ujjai között egy kis ezüstgombos sétapálcát szorongatott, a sétapálca még az ő termetéhez képest is kurta volt, viszont nem is arra használta, hogy támaszkodjék, hanem az előtte totyogó pofaszakállast lökdöste-bökdöste vele. Néha a térdével is próbálta illetni az ősz köszöngetőt, de ez nem sikerült: lába bokától csípőig vaskályha-formájú volt; illúzió lett volna ezt behajlítani vagy benne térdcsontot találni.

Nagyon meg voltam elégedve, mikor a körmenet második tagja után a kávéház ajtaja nyitva maradt. Skót hittérítő pincérem ugyanis száraz és parancsoló hangon kijelentette: „Ajtót becsukni kérem, ajtót becsukni! Nem vagyunk augusztusban!"

– Csak ne olyan erélyesen! – szólalt meg egy hang a kávéház lépcsőjén, és azzal nagy zörömbölléssel egy ormótlan fadoboz vagy láda vagy mifene tolakszik be az ajtón: látszik, hogy valaki küszködik a súllyal, nem tud a fertelmes skatulyával és a kilinccsel egyszerre megbirkózni.

Ez az öntudatos pincérek szent pillanata. Ilyenkor megmerevednek, kővé vált képpel nézik a küszködő vendéget: hadd küszköd-

jék! Ő nem segít! Ő nem afféle talpnyaló! Szeméből brutuszi és cicerói tűz szikrázik: „Eljön az idő, mikor minden vendég elpusztul és nem lesz a világon többé más, csak pincér."

Érthető, hogy ezt a nehezen betolatott ládát a legnagyobb izgalommal lestem a sarokból: mi az? Csak nem zenészek? Utóbbi időkben nem lepett meg, ha dalszínházakban vagy hercegi gyászmiséken csupa aggok menhelyére való tenoristával, balerinával vagy brácsással találkoztam: gondoltam, talán ez a három is valami ilyen császári és királyi exhumált és kegydíjas társaság. Mindezt persze elég felületesen, csupán a vissza-visszacsapódó ajtóval küzdő fadoboz alapján képzeltem – mit tudom én, mi van benne? Szájharmonika? Vagy az István-templom orgonája? De bizonyára hangszer.

Végre megjelent a láda tulajdonosa, egy csomó „szapperlót" és a „fene a rohadt fejeteket" melodramatikus foszlányaival; jóformán négykézláb jött vagy esett be. A pincér közben a nemes bosszú márványszobraként mereven állt és most sem segített, nem ő, ha addig él is! A vendég kalapja valahol kint gurulhatott el, esőbe, hóba, sárba. Az újonnan érkezett szögletes-fejű ember volt – ezt nemcsak úgy hasonlatképpen mondom, hiszen a hasonlatokhoz úgysem értek, hanem a szó legszorosabb értelmében. Nem volt még olyan kocka, amelyik olyan kocka lett volna, mint ennek a figurának a feje. Haja középen elválasztva, pontosan úgy, mint a színpadi és valóságos lakájoké, neki is volt cvikkere, de be kell vallanom, elég furcsa alkotmány volt és felette különbözött a „körmenetvezető" csiptetőjétől. A két tojásalakú üveg nevetségesen messze volt egymástól, úgyhogy még fülvédőnek is bő lett volna, viszont a jobb üveg végéről (igen vastag üvegek voltak) hosszú fekete szalag csüngött alá, szélesebb, mint a temetési koszorúkról, amikre hiányos festékű arany-betűkkel szokták ráírni, hogy „Utolsó üdvözlet Mucuritól". Ez a fekete futószőnyeg egyébként nemcsak széles volt, hanem hosszú is: egész a térdéig lógott, Isten tudja miért, aztán visszakanyarodott kabátja gomblyukáig, ahol egy bágyadt másliban végződött. Neki is volt pofaszakálla: de míg az elsőé fehér volt és hosszú, ezé kurta és fekete sörte volt, afféle kopott kefe, valahol a pofacsontja alatt.

Mikor sikerült „betörnie": a vendégek utolsó ítéletéről fantáziáló pincér azt hitte, hogy a menet befejeződött és az örökké mosolygó pofaszakállastól zordan megkérdezte: „Parancsolnak az urak?" – Még jön egy kolléga – mondta a mosolygó és most a télikabátjával kezdte el azt a játékot, amit eddig csak a cilinderével művelt; hol levette, hol visszagombolta, közben mind tájékozatlanabbul és

mindinkább tehetetlenül, de annál mosolygósabban nézett körül a társaságon.

Egyelőre nem láttam semmit, de az ajtóból, közvetlenül a küszöbnél iszonyatos ricsaj hallatszott: kacagás, danolás, szitkozódás. – Ön ezt majd a maga ízlése szerint fogja kidolgozni: én most is csak adatokat szolgáltatok, a magam működvelő módján.

Irigyeltem a pincért, aki olyan mereven állt, mint a *Don Juan* kővendége a síremléken, mielőtt Wolfgang jóvoltából megszólalt volna. Én bezzeg nagyon izgatott és nyugtalan voltam. Az ajtó nyílik, az ajtó csukódik, persze csak úgy félig, igen is, nem is, mint mikor részegek akarnak benyitni, de egyszer mégiscsak megjelenik egy fej – hülyén kacag, „hehehe": valami pityókás szalon-princnek néztem. Pirospozsgás arc, hófehér bajusz, de olyan furán szabva, hogy az orra alatt teljesen kopasz, csak az ajakcsücskök fele vannak vattafehér csimbókok; a fickó röhög, raccsol, enyeleg: egy csomó nő tartja vissza és nem akarja beengedni az utcáról.

Mikor már éppen sikerült volna bejönnie (a pincér még mindig önmaga szobra: úgy áll, mint akinek minden, az egész világ, méltóságán aluli dolog), a három vendég tanácstalanul néz egymásra, mintha valahogy szégyellnék ezt a negyedik kollégát.

A küszöbön egyébként óriási diadalordítás; most már látom a félig nyitott ajtóban a négy félvilági nőt is: a kisöreg ugyanis leejtette a monokliját, próbálja keresni a szutykos lábtörlőn, de a nők, akik idáig kísérték és nem akarják, hogy bejöjjön, sikoltozva kotorásznak a földön, egymást lökdösve, hogy megkaparítsák a monoklit és ezzel magukhoz láncolják kellemes lovagjukat.

A pincér – részéről nyilván óriási megalkuvás – egy pillantást vet az asztal körül még mindig tisztelettudóan álldogáló három vendégre; a pillantás értelme nyilván az, hogy – mi legyen ezzel a negyedikkel? Hozzájuk tartozik-e? Ha igen: vállalják-e vele a közösséget? És ha ő, a pincér, kidobná ezt a lump bandát: a három úriember neheztelne-e reá vagy helyeselné a dolgot?

Ekkor hallottam először a monoklis fickó hangját az ajtóban:

– De édes Micike–Mitzerl, échtse meg, hogy Mozachtchól van szó – nagyon beteg, és most konzílium van, éppen chóla: maga akach engem visszatachtani? Éppen maga? Akinek annyi szép áchiát icht azokba... na, hogy is hívják őket? ... Zingi-zingi lalalalá... daljátékokba, amiket ez a bolond Wolfgang szokott csinálni – engedjen kéchem, édes Mitzerl!

– Nekem? – rikácsolta egy női hang, és utána egy sötétkékkel

mélyen aláfestett szem jelent meg az ajtóban –, nekem áriát? Ott hervadjatok meg együtt, a Mozartod is meg te is! Az áriákat a Collatelliknek meg Follatelliknek írta! Nekem? Odadobta, vendéglői számolócédulákon a hulladékot, három-négy hangot, a takarítónő ceruzájával ráfirkálva azt, amit már nem tudott használni, ami nem volt fontos: „nesze Mitzerl, neked ez is elég, énekeld ezt" – erre voltam csak jó neki.

A kockafejű azzal a bizonyos koszorúszalagos orrcsiptetővel intett a sóbálvány pincérnek. Az végre intézkedett. Balettesen ringó, de ugyanakkor határozott léptekkel odament a kávéház ajtajához (közben három lépcsőn kellett lemennie: Cézár nem lépett le így a Kapitólium lépcsőin, bíbortógája uszályát húzva maga után) – az ajtót jéghideg arccal kitárta, bal karjával utat mutatott a monoklis hülyének, a nőknek pedig kijelentette:

– A Fekete Medvét *nem* az önök számára alapították – azzal egy igen energikus kézmozdulattal és egy óriási kulcs segítségével lezárta az ajtót.

A nők sikítottak és káromkodtak, de egy diplomatikus és bölcs bakter, aki már jóideje sétálgatott fel s alá a kávéház ablakai előtt, csöndesen, egy bútorszállítónak vagy bárkának is beillő bérkocsit rendelt, és (az ablakból láttam, Anna királynő csodálatos brüsszeli csipkefüggönyén keresztül) – eltuszkolta a lelkes szopránokat és balerinákat.

Ezek viszont orvosok? És hozzá a Mozart doktorai volnának? Eddig csak a nagyon kedves Dr. Clossettet és a vele tanácskozó Dr. Sallabát ismertem, a közkórházi főorvost. De ezek?! Valami Konstanza-szagot éreztem a dologban, Isten bocsássa meg bűnömet.

– Üljenek le, üljenek le! – mondta bizonytalan hangon és tántorgó lábbal a legutolsónak érkezett „professzor", akit a pincér, a bakter és a bérkocsis szentháromsága szabadított ki a visítozó operatündérek karmaiból. – Na mit álltok itt, mint azok a páncélos emberek a Varázstrombitában vagy miben, nem vagyok muzsikus, nem vagyok széplélek – üljetek már le! – Azzal két bizonytalanul mozgó kezéből kürtöt formált a szája elé, hogy a Varázsfuvolából valamit kukorékoljon, a recitatív nem sikerült, sok-sok komoly orvosi teendője úgy látszik kifárasztotta a memóriáját és – az „Afrodité elszédíté, é-lábát is x-esíté" kezdetű slágert kezdte énekelni. Azt is hamisan.

– Rendeltetek valamit?

Erre a pincér fokozhatatlanul szigorú és vádoló pillantással mérte végig az előbb érkezett három doktort: ezzel jelezte néma és lesújtó véleményét, hogy nem, nem rendeltek még semmit.

– Én egy... egy ásványvizet kérek – mondta félénken mosolyogva és fejét jobbra-balra ingatva a fehér pofaszakállas.

– Dreck! – robbant rá az újonnan érkezett. – Rumos feketét! Na leülni, leülni, leülni, gyerekek – kezdődik a nagy konzílium, bocsánat a késésért, de hát ezek a művésznők – azzal végignézett a nehezen derülő és olvadó doktor-trión – de hát ezek a művésznők!... nem csodálom, hogy ezt a szerencsétlen Mozartot is idejuttatták. Ha bennem nem lenne annyi erkölcsi önuralom – bruahhh! – s azzal óriásit böfögött, utána csuklott, trüsszentett és köpött is utolsó percben előrántott zsebkendőjébe – mondom, ha nem tudnám enynyire fegyelmezni magamat: nem tudom, nem fölöttem tartanának-e konzíliumot?

– Parancsol? – kérdezte rendületlen arccal a pincér a szuszogó kis gomboctól.

– Valami jó meleg vurstot, forrón! Vastag legyen, zafttal, tormával, mustárral, legyen mit tunkolni: mert! mert! – közben nagyon ünnepélyes képet vágott, kocsonyás szemével mereven a blazírt pincérre bámult és kurta mutatóujját a mellének szegezte –, mert nekem a vurst – nem vurst! Hahaha!

– Hahaha! – üdvözölte a váratlan szellemességet a belgyógyászkongresszus.

A pincér faképpel felírta a rendelést, a rendelőt válaszra se méltatta és kérdő arccal fordult a következő vendég felé. Az a kockafejű doktor volt.

– Nekem... nekem... egy Richelieu-tojást, hat és félperceset, de a majonézben az ecetet oldják negyvenhét százalékra, a sárgarépát meg háromszögletűre vágják, érti? – háromszögletűre! (Körmével többször szabályos háromszögeket karcolt a pincér számára az abroszra). A zöldborsót nem szabad túlpuhára párolni, nem – ropogós legyen, mint a sörét a frissen lőtt nyúlban; az olajhoz lehet egy köbcenti vermutot keverni.

A pincér unta a részletes rendelést és eltűnt. Arca nyilván azért volt olyan melankolikus, miközben a konyha fele ment, mert bántotta, hogy a vendégek iránti vallásos megvetését nem tudta egyelőre határozottabban kifejezni.

Mielőtt még a konyhaajtót berúgta volna, útja közben intettem neki. Bal kezemmel üres feketés-ibrikemre mutattam és bólintottam; talán megértette.

A hattyúszakállas remegő kezekkel melengette kristályvizes poharát és cvikkere mögött időnként hunyorgó szemmel számolgatta a

felszálló buborékokat, nehogy túlsok savat fogyasszon – majd remegő hangon kijelentette (olyan jóindulatú ember volt, hogy alig lehetett hallani):

– Szerintem Mozartnál semmi különleges szervi megbetegedésről nincs szó, itt... itt... hogy is fejezzem ki magamat... a művészember a saját művészi mivoltától... az élmények, a túlerőltetés, az alkotás láza, ami tulajdonképpen másfajta láz, mint a malária... az anyagi gondok, a szerelmi élet... szóval, ha megfelelő körülmények volnának...

Általános hurrogás. A kockafejű tudományos megvetését azzal fejezte ki, hogy ujjaival malmozott a hasán, nagyot fújt, mint aki nem bírja tovább hallgatni ezeket a műkedvelő nyilatkozatokat és színpadias kétségbeeséssel a mennyezet felé fordította szemét.

A balerinák kegyence erőltetetten kuncogott és gúnyosan utánozta az előtte szóló szavait:

– Művészember! Mon Dieu! Művészember! Nem rossz! Az alkotás láza! – ez is orvosi diagnózis? Jó, hogy nem vesznek fel jegyzőkönyvet erről a konzíliumról, esküszöm, nem írnám alá... És szerelmi élet! Hahaha! Mozart és a szerelmi élet! Fritzl, azonnal elvétetem a diplomádat! Pincér! Most hizlalják azt a disznót, amiből a vurstomat csinálják?

A nagybajuszú, kályhavédő-galléros és asztmás doktor a pecsétgyűrűjével halkan megkopogtatta talpas poharát, mintha tudományos gyűlésen elnökölne és a csengőt rázná:

– Uraim! Uraim! Itt valóban semmi értelme a „művészetről" meg „alkotásról", vagy pláne szerelemről beszélni. Elvégre tudósok vagyunk, ezek pedig gyökerében tudománytalan fogalmak.

– Úgy van! – mondta szárazan és határozottan a kockafejű, mint egy sekrestyés az oltárnál, aki türelmetlenül előbb vágja be az áment, csak hogy legyen már vége a misének.

A pozitív hozzászólást a nagybajuszú akadémikus pukkedlivel honorálta, már amennyire ez nehezen mozgatható testétől tellett.

– Banális betegségről van szó. Elég nevetségesek vagyunk, hogy ilyen mindennapi esettel kapcsolatban konzíliumot tartunk, mikor Bécsben ezerszer bonyolultabb egyéniségek élnek, mint Mozart és ennélfogva ezerszer bonyolultabb bajaik is vannak. Valljuk be, hogy csak hisztériás feleségének és még hisztériásabb nőrokonainak ugrottunk be, ami annál is nevetségesebb, mert tudomásom szerint Mozartnak nincsen pénze.

– Nincs! – mondta ismét ünnepélyes tömörséggel a kockafejű, és szorosan a balerinák kedvence felé hajolva még egy kifejező mozdu-

latot is tett, ami körülbelül azt ábrázolta némajáték formájában, hogy Mozart vagyona – nulla.

– Szóval... Na végre! (ez a párolgó forró virslinek szólt) – minden második embernek itt Bécsben reumatikus ideggyulladása van, legyen az házmester vagy főherceg, operaénekes vagy szemetesló: okát nem tudjuk, lefolyását ismerjük. Tény, hogy jelentéktelen. Szerintem egyetemi határozattal és hatóságilag kellene irtani ezt az „ach, a nagy művész szenved"-féle olcsó romantikát, aminek csak az az eredménye, hogy mi (zenftet mért nem hozott?), szóval, hogy mi, orvosok nevetségessé tesszük magunkat, miközben valóban értékes emberek sokkal súlyosabb esetekben hiába várnak gyógyító kezünkre.

A hattyúszakállas torkán úgy látszik két és fél szénsavas buboréknál több szaladt le a nyeldeklőjéig, mert hirtelen letette langyos poharát és valamit mondani akart, de erre semmi módja se volt. A pirospozsgás, monoklis bonviván-professzor elébe vágott:

– Ne is kezdd el öregem, hozzá se fogj! Ne játszd itt a humanistát, a műpártolót, a nyugdíjas őrangyalt satöbbi, satöbbi. Receptedet ismerjük, jobbat kérünk.

– Úgy van! – mondta a kockafejű, olyan határozottsággal, mint egy árverés-vezető, aki harmadszor üti le a kalapácsot, mikor egy özvegyasszony férjének használatlan cipőpertlijét adják el negyedgarasért.

– De kedves kollégáim... – próbálkozott az öreg.

– Semmi „kedves" és semmi „kollégáim"! – mondta szigorúan a kockafejű és szertartásosan végigsimogatta (nehogy ráncos legyen) orrcsiptetője végtelen fekete szalagját. – A buta művész-kultuszra nem érdemes szót vesztegetnünk. Ebben a kérdésben teljesen egyetértek az előttem szólókkal. Mondja, pincér, a só ismeretlen fogalom a maguk intézetében? Azért mert Fekete Medvének titulálják magukat, nem fogunk mézet nyalogatni. Viszont ami a reumatikus ideggyulladást illeti: a diagnózist, bocsánat a határozott kifejezésért – abszurdnak tartom. Legfeljebb fudroajáns tüdővészről lehet szó.

A kövér professzor nagyon mohón evett, viszont légzési zavarai miatt ez a mohóság egy csomó élettani nehézségbe ütközött. Jelen pillanatban a lehető leggyorsabban szeretett volna válaszolni a „kockának", de a sebes nyelést és a türelmetlen nyilatkozatot nem tudta összeegyeztetni, mire köhögési rohamot kapott.

A kockafejű színpadiasan és szónokiasan hallgatott – várta az ellentámadást. Miután hosszú percekig leste a fuldoklás végét, a kis kövérke az első szünetben végre megszólalt:

– Itt van só.

A szögletes nehezen tudta leplezni tudományos csalódását.

Megvetése akkora volt, hogy következő szavait a kristályvizes emberbaráthoz intézte:

– Tapintásból, szemreflexből, a légzés ritmusából, az akadozó nyelésből rögtön láttam, hogy mesenteriumban, a mesocolon ascendens és a mesocolon descendens között az utolsó hashártya-tasakok táján, közvetlenül a felső recessus közelében –

A szuszogó gombóc égi fölénnyel legyintett, már amennyire ez kezétől tellett, hiszen az olyan kövér volt, mint egy ujjatlan, egybeszabott gyerek-kesztyű:

– Nevetséges itt hastáji dolgokról beszélni, bocsánat a kifejezésért. Ha egyáltalában érdemes az esettel foglalkozni, egy működtető borbélysegéd is meg tudja állapítani, hogy az a bizonyos reumatikus ideggyulladás: ál ideg-gyulladás, lényegében nem is gyulladás és nem sok köze van az idegekhez. Sőt, ami a reumát illeti, annak, mondhatnám, éppen szöges ellentéte, amennyiben a pericardium egy heveny...

Nem tudtam, csodálkozzam-e, sírjak-e, nevessek-e? Vágjak közéjük, fordítsam fel az asztalukat? Vagy jól véssem az emlékezetembe őket és paprikajancsi-darabot vagy buffo-operát komponáltassak róluk?

– Ha még egy vese-eredetű lappangó vízkórból indulnánk ki –

A vitatkozás mind hevesebb lett, a puncsok, fröccsök száma egyre növekedett. A szögletes, ő volt úgy látszik a legakadémikusabb, felkelt az asztaltól, odament a sarokban álló cimbalomhoz – magyar cigányoké volt – és a kezébe ragadott cimbalomverővel szavalta megfellebbezhetetlen diagnózisát. A hattyúszakállú humanista bánatában a konyhaablakon keresztül magyarázott valamit zokogva egy mosogatólánynak; a monoklis mecénás csak gúnyosan kacagott és zsonglőrelegánciával fricskázta szájába, lakkozott körmökkel, a heringes étvágy-falatokat; időnként be-benézett egy kis ovális falitükörbe, két ernyős gyertyatartó között és felkiáltott: „Quelle idée! Lappangó vízkór!"

Az asztmás és seprűbajszos bal kezével óriási kenyérkockákat mártogatott a virstliszaftba és szürcsölve dugta őket egymás után a szájába. Jobb kezével írt valamit: talán receptet, talán tudományos véleményét.

Közben a kis Sophie Haibl – Wolfgang sógornője – nyakába vette a várost. Wolfgang nehezen engedte el, sokáig szorongatta a kezét. Efféléket gondolt: „Most már olyan mindegy, hogy kinek a keze? A salzburgi érseké, kék gyűrűjével és még kékebb ereivel? A királynőé? Azé a velencei álarcos ringyóé? Fuvolavirtuóz pókujjai vagy bécsi kocsis mancsa? Csak kéz legyen, egy ember keze... Pedig az emberek nem is jók" – s azzal elengedte a csicsergő Sophie kezét.

Sophie először anyjához rohant. Útközben hangosan zokogott, részegek vicceket mondtak rá, hangosan és tolakvóan, szegény Sophie a könnyektől alig látott, el is tévesztette az utcát. Csodálkozott a fenséges lovasszobrokon, a szentek faragott képein, a nagy parókás bronzbábukon, a meztelen Atlasz-testeken egy-egy úri palota kapujában, amint örökké tartják a cifrarácsos erkélyeket: mire való mindez a sok, haszontalan bálvány meg márvány, ha egyszer Wolfgang meghal? Milyen nevetségesek, hazugok és fölöslegesek a szobrok meg antik istennőkkel ékes szökőkutak, ha Wolfgangnak el kell mennie? Az anyját ágyban találta. A szűk szobában a legnagyobb rendetlenség, piszkos lábasok, kihűlt főzelékkel és fagyott zsírral a zongorán; székeken, szekrényeken szennyes fehérnemű, varródobozok, demizsonok, újságpapír; egy francia álló-óra négy karcsú lába között feltornyozott aprófa.

Sophie zokogva meséli Wolfgang dolgát.

Weber-mama rögtön előhúzta óriási zsebkendőjét (előbb tévedésből egy férfi-fuszeklit cibált ki a dunyha alól, stoppolófával, tűvel, cérna-gombolyaggal együtt), utána Sophie-lányát mindjárt maga mellé ültette, túláradó érzelmekkel, de közben figyelmeztette, hogy ne nagyon dobálja magát az ágyon, mert a dunyha alatt szakajtóban kenyértészta van, ott keleszti, ott a legmelegebb.

Azonkívül arra is figyelmeztette repedtszívű „egyetlen kis angyalkáját", hogy ne bőgjön túl hangosan, mert a szomszéd szobában lakó albérlőjének férfi-vendége van – a hölgy közeli rokona – és pillanatnyilag nagyon jó hangulatban vannak, nyilván családi örökség vagy kinevezés, igazán „nett" úriemberek, ilyenkor nincs értelme hangos nyivákolással elvenni az albérlő hölgy és vendége jóhangulatát.

A mama fel is kelt, nokkedliszerű lábujjaival az ágya alól előpiszkálta rongyos papucsát, pongyola helyett valami ócska, koronaőri

díszegyenruhába bújt, fejét egy szalvétába csavarta és bekukucskált a kulcslyukon a szomszéd szobába.

Az ajtó mellett egy kampósszögről rózsafüzér lógott, Sophie megcsókolta a lapos, könnyű és rézízű keresztet.

– Hehehe, olyan hercigek –, mondta a lányának. – Nem akarod megnézni őket? – Utána spiritusz-lángot gyújtott és rumot melegített.

– Papot kell hívni Wolfganghoz, papot, az a legelső dolog, angyalkám! – Közben egy tálcára mindenféle pástétom, sajt, vaj meg gyümölcsmaradékot rakott; a zongora összehorpasztott rézpedálja alól egypár képeslapot húzott elő: Sophie egy pillantást vetett a képekre és látta, hogy alig öltözött nőket meg férfiakat ábrázolnak. A mama észrevette Sophie borzongását, úgyhogy megjegyezte:

– Nem bűn ez, fiacskám, nem bűn, hiszen még fiatalok (az albérlőkre értette), az ifjúságnak szabad... nekik kell is... így reggeli közben... egy kis szórakozás... különben is az ő dolguk, – mi közünk hozzá? És páter Protáz is mindig mondta nekem, mikor behívott a szobájába, hogy ne legyünk szenteskedők, édes Cecilia-lányom, csak soha ne legyünk szenteskedők, és ő mutatta meg a görög művészetet nekem, pedig szigorú gyóntató volt, tíz hiszekegyet is adott penitenciára, de azért nagypénteken a pucér Apolló-képeket néztük, együtt... Ezért kell Sophie-kám legelőször papot hívatni Wolfganghoz, szaladj át a Szent Péter „kanonikuszai"-hoz (a mama nagyon szerette ezt a kifejezést), szaladj édesem és meglátod, minden rendben lesz. Addig én beviszem a vendégeimnek a reggelit – azzal fogta a tálcát, és valahogy keresztülvágva magát az egymásra dobált bútorokon, odament az ajtóhoz. Biztonságból még egyszer bekukucskált a kulcslyukon: úgy látszik „a fiataloknak szabad"-féle idill tanúja lehetett, mert huncut mosollyal felhúzta a vállát, szélesen vigyorgott, majd elkezdett dorombolni, gügyögni, becéző hangon énekelni, a kilincshez szorítva hófehérre púderozott holdvilágképét:

– Jó reggelt! jó reggelt (irtózatosan rekedt, nyálkás hangja volt, úgyhogy cinkoskodó hajnali szerenádjából valami gurgulázás-féle lett) – itt van a finom papika...

– Aranykám! – Ez már Sophie-lányának szólt, a legüzletibb, gyakorló-katolikus hangon mondta, mintha csak vén szakácsnő tanítana egy kezdő bakfist, hogy kell a bélszín elkészítéséhez hozzáfogni – aranykám! Ne a főkapun menj be a kanonok urakhoz, ott be sem eresztenek, hanem hátul, az Emmentháli utca felől, ott csöngetsz, meglátod milyen kedvesen szól majd a kisharang, én mindig sírva fakadok, ha hallom, olyan mint mikor karácsonykor a Jézuska csönget

és az unokák bejöhetnek. A kapus-testvér is nagyon kedves lesz, mondd meg neki, hogy az öreg Cecili-tanti küldött – várj édesem, mindjárt adok valamit...

Azzal halkan kinyitotta az albérlő ajtaját – egészen nem lehetett, mert itt is, meg a túlsó szobában is a bútorok elállták – a tálcát valahogy betolta, a „fiatalok" sikongtak, egy férfi szalutált és megveregette a testőrtiszti aranyrojtokat Cecilia-mama vállán.

– Csak egy félpillanatra, egy ezredpillanatra zavarok – csicseregte medve-hangján a mama – azzal odsúgott valamit a törökös pongyolában fésülködő nőnek, mire az odament egy székhez, annak támlájáról leemelte a ruháját és a derekáról egy kissé hervadt, üvegházi ibolyacsokrot szedett le; közben szisszent egyet és nem éppen apácanövendékekhez vagy udvari nimfákhoz illően szitkozódott – a biztosítótűvel megszúrta az ujját.

Cecilia-néni elvette a kis csokrot, megcsókolta a nőt, meg is patyogatta, mint ólban a tyúkot, ha szép tojást tojt a gazdájának, és azzal máris nyújtotta az illatos lila csokrot Sophie-nak:

– A fájdalmas Szűz Anyának küldöm, tudod hol van, jobbra a második oltár.

40

Sophie nagy nehezen megtalálta azt a bizonyos hátsó kaput az Emmentháli utcában, meghúzta a girbe-görbe rozsdás csengő-drótot: vizes volt, jeges volt, deres volt; a csengő minden tizedik rángatásra valami kancsal hangot is adott („poloskák lélekharangja" – mondta egyszer Wolfgang, mikor egy kis Ave-Mária zenét adott ajándékba egy beteg páternek), no de hát végre csak megjelent a kapus. Alacsony, kövér emberke, csupa toka, a homlokráncai is tokák, zsíros szemhéja, füle, nyelve mind toka. Egyébként a legszentebb ember a Szent Péter-„kanonikuszok" házában, alig evett-ivott valamit, de hát ilyen hízós volt a természete.

Megkérdi a zokogó, maszatos-orrú Sophie-tól – mit óhajt? Sophie megmondja.

– Kicsodaaa?

– Mozart – ismétli Sophie.

Az öreg, amellett hogy tokás, még süket is volt, úgy ahogy ez már emberemlékezet óta a portásokról meg van írva a sors könyvében.

Mikor a kapusnak valahogy sikerült megértenie a nevet és töredékesen utánozta szájával, százszor ismételve, hogy útközben, míg

jelentheti a dolgot, el ne felejtse: odaszólt a kislánynak, hogy üljön le a portásfülke melletti váróteremben.

Sophie szerénységből nem mert a hatalmas tölgyfaszékek közül egyikre se leülni, azt hitte, oda csak királyoknak és püspököknek szabad telepedni, úgyhogy egy háromlábú zsámoly-félére ereszkedett; ez a zsámoly egy ólomkarikás ablak alatt állt, mellette vödör, teli szennyes vízzel, a földön súrolókefe, vizes rongy, téglányi mosószappan. Alighogy leült, egy tenyeres-talpas banya rontott a jéghideg váróterembe, ráordított Sophie-ra, hogy ne foglalja el a helyét, a banya ráállt a háromlábra kurta szoknyájában, és ágaskodva súrolta tovább a színes ablakot, csuda hogy be nem tört – úgy ment neki szent Theodózius ábrázatának, mintha legalábbis bivalyt csutakolt volna.

Sophie utána nem ült le sehová, állva maradt, sírni nem tudott, a könny megakadt a torkán, fojtotta az orrát, elhomályosította a szemét, közben köhögni sem mert. Nem tudta, kik voltak szigorúbbak? Az ablakmosó boszorkány vagy azok a szakállas, mázsás-keresztes, kék, piros, sárga üveg-szentek a váróterem ablakain?

Imádkozni sem tudott a félelemtől, fájdalomtól és hidegtől. Lelki aggályosságában erről már egyszer panaszkodott is Wolfgangnak, hogy mikor nagyon szenved, beteg, vagy valamelyik rokona haldoklik: nem tud imádkozni, még a Miatyánk vagy az Üdvözlégy szavait is elfelejti, nincs benne ilyenkor semmi más, mint az állati rettegés, a szavakkal ki nem fejezhető kétségbeesés – nem bűn-e ez a tehetetlenség, ez a kishitűség? a névtelen, vak kínlódás?

Wolfgang megvigasztalta. Igaz, hogy mikor Wolfgang „vigasztalt", akkor látszott a legelégikusabbnak és legfáradtabbnak, de hát valami olyasmit mondott neki, hogy: „Nem, nem bűn, Sophie-kám. Tudod, mit csinálj? Ezt a semmit, ezt a bénaságot, ezt a minden keserűségnél keservesebb űrt, *ezt* ajánld fel ima helyett, vagy imaképpen..." És aztán elfordult tőle, de Sophie még hallotta, hogy Wolferl gúnyoros lemondással efféléket mormog magában: „Elvégre az csinálja veled ezt a sok „schweinerei"-t, akihez imádkozni szeretnél..." – és Sophie nem tudta, Wolfgang nem mond-e ezzel valami vallástalant? Aggódott.

Egy jó negyedóra múlva megjelent a tokás kapuőr, mosolygó képpel; tokáját az álla alatt úgy rázogatta, mint egy sörösló a teli zabzsákját, majd mintha Sophie-val soha az életben nem találkozott volna, megkérdezte, kegytárgykereskedői személytelen kenettel:

– Hát te, édes lányom, mit óhajtasz nálunk?

Hogy a mézes melódiákkal előadott kérdés mennyire csak formai jellegű volt, mi sem bizonyította jobban, mint hogy a kapus ko-

csonyás szemével a frissen súrolt ablak-szenteket nézte: középkori misztikusok nem képzelték olyan gyönyörűségnek a mennyei boldogságot, mint amilyen derű ragyogott ebben a pillanatban a fráter arcán.

Furcsa: a legnagyobb szorongás közepette is, Sophie-nak erről a portásról eszébe jutott egy vén, kiherélt olasz énekes, körülbelül a nyugdíjak nyugdíjánál tarthatott már, nemrégiben meglátogatta Wolfgangot, mert szeretett volna kikerülni a szegényházból és valami áriát kért a beteg Wolferltől, újra színpadra akart lépni, és a láztól csuromvizes Wolfgang élete maradék erejét arra pazarolta, hogy udvarias legyen ehhez a félhülye eunuchhoz.

– Elvégre Európában vagyunk – mondta utána holtfáradtan a párnára zuhanva Wolfgang, majd később legyintett egyet: – Szamár vagyok. Ki kellett volna dobni, mielőtt a küszöböt átlépte...

– Jön pap? – kérdezte Sophie, belekapaszkodva a vigyorgó kisöreg óriási kámzsájába.

– Hogy *mi* jön? – kérdezte, és túrósgombóc-kezéből próbált tölcsért formálni túrósgombóc-füléhez. – Jaaa? – mondta, miután Sophie még egyszer elismételte zenész-sógora teljes nevét, oly halkan, mintha valami szemérmetlen tréfát súgott volna a fülébe.

– Hát bizony elfeledkeztem a dologról, édes lányom – nem is tudod, mennyi dolgunk van! Micsoda nagy események előtt állunk! Ma délben érkezik Bécsbe a prágai püspök úr: stoppoljuk, vasaljuk, bolházzuk a miseruhákat, takarítjuk a vendégszobákat, száz csirkét rendeltünk, ezer gyertyát, fűteni kell, édes lányom, te is segíthetnél, látom semmi dolgod, eriggy az udvarra, kapj a válladra egy köteg aprófát, az érsek úr őexcellenciája bizonyára ötvennapi búcsút fog engedélyezni, az ilyesmi sosem árt az efféle kislányoknak...

Sophie szipogva kérdezte, hogy ha itt nem ér rá senki, hová menjen, hol keresse a papot?

– Sehol, édes lányom, sehol. Mert ha itt nem találsz, sehol sem találsz. Elébb hoztak egy csecsemőt, a frász törte ki, haldoklott. Hát hogy keresztelnők meg – kérték. Nem ért rá senki, úgyhogy az öreg vak kocsisunk keresztelte meg. Mert aki meg nem az érsek úr dolgában szaladgál, az a Gyldenholm herceg őfensége halálos ágyánál teljesít szolgálatot. A dán király őfelségének édes unokaöccse hirtelen megbetegedett és most kell feladni neki az utolsó szentséget.

Sophie kitört.

Kemény kis sarkával toporzékolt és ezer könnye között rikoltotta:

– És Wolferl? A halál előtt nem mindenki egyenlő? Még a

Quargl-gassei paprikajancsi-színházban is így láttam! A kaszás vitte a pápát...

A tokás fráter kétségbeesetten hányta a keresztet ekkora istenkáromlás hallatára.

– Vitte a hercegérseket!...

Erre már az ablakpucoló satrafa is leszállt a háromlábú székről és mint valami egyházi bíróság elnöke, gyilkos pillantásokat vetve Sophie felé, hangosan mondta: „Páternoszter in quaterno ámeneszkat tubi".

– Igen: a halál vitt bohócot, urat, szolgát, királyt, fattyút! És akkor itt? itt? ahol annyi pap van egyrakáson, mint csörgőfánk Szepperl lakodalmán – itt nem ér rá senki?

– Nyugalom, nyugalom, édes laikus testvérem – mondta a tokás kapuőr, mert ezt süketsége ellenére már ő is megértette –, nem cselédeknek való a magas teológia.

Sophie ki akart rohanni, de az öreg elkapta.

– Menj ki a folyosóra, tanulatlan felebarátném, és ha türelmes és béketűrő vagy, elintézem ezt a Mozart-dolgot.

Sophie kétségbeesetten sétált föl-alá a folyosón, ott persze még hidegebb volt, mint a várószobában. Egyszerre csak nagy lármát, visongást hall, kinyílik egy ajtó és megjelenik négy vagy öt, Isten tudja micsoda szentséges és maskarás némber: óriási asztalt tolnak ki, az ajtónyíláson ömlik a fűszeres konyhaszag, az asztal lábai végén kis kerekek, úgyhogy könnyen gördül tovább a gótikus folyosó óriási sakktábla kockáin; a négy szentasszony úgy csipog, csicsereg, lelkendezik és áradozik az ételekkel megrakott asztal körül, mint a megbolondult verebek télen a párkányra szórt morzsa körül.

Az egyik szakácsnő-külsejű volt, arca pufók, fényes és rózsaszín, mintha porcelánból lett volna és kétkrajcáros festékkel kenték volna be, pedig csak zsíros volt és izzadt a konyhagőztől. Ez a hölgy sikongta, hogy:

– Na mit szólsz, Klemencia ehhez a füzérhez? Veronai friss zöldborsóból csináltam! És amire felfűztem? A legdrágább cérnaspaghetti, itt vettem a Klatschzwetschken utca sarkán, az olasz fűszeresnél.

A porcelánképű még tovább csicsergett, ujjaival mutogatta egyenként az ehető füzér borsószemeit, ugrándozott és tapsikolt. Istenem, ha ilyen ügyes, ínyenc angyalok etették volna azt is, akinek a hatlovas érsek úr a hivatalát köszönheti... és ha Wolferl látná ezeket a kuncorászó, pipeskedő, édelgő lányokat... – gondolta magában Sophie, aki nem volt éppen különlegesen jószemű megfigyelő,

de mivel Wolfgang oly érzékeny, kegyetlen és megbocsátó gusztóval leste az embereket, gyermekes szolgálatkészségből valahogy maga is megfigyelő lett Wolfgang kedvéért.

41

Én is részben Sophie elbeszélésének köszönhetem ezeket a fájdalmas torzképeket és emlékeket.

Elébb „lányokat" emlegettem, bár az egyik már lehetett vagy hatvan-hetven éves: orra rózsás és rongyos, mint a rosszul égő fidibusz, varangyos száján zöld meg lila bibircsek, akár pulyka-nyakról varrhatták volna az arcára, farsangi tréfaképpen – ez a néni most visszaszaladt a konyhába, már amennyire zsábás-podegrás lábai engedték, és egy bokréta petrezselyemmel jött vissza. Az egyik tortán ugyanis marcipánból látható volt a bibliai szamár, amint bevonul Jeruzsálembe, viszont az útra szórt pálmákról megfeledkeztek és ez a daróc-fityulás vénasszony most petrezselyemmel jelképezte ezeket a trópusi legyezőket.

Sophie-nak eszébe jutott az a számára felejthetetlen jelenet, mikor egyik királyi díszlakoma alkalmával másnap reggel az ünnepi ebéd maradékait a Burg udvarán ősi szokás szerint a szakácsok kiárusították: Wolfgang Sophie-t küldte el, hogy maradék forintjain vásároljon össze mindent, amit csak tud és hozza haza. Maga Wolferl szedte le egy ötéves gyermek mohóságával a kamra polcairól a tálakat, lábosokat, repedt tortástálakat és kristálydugós üvegeket és rakta őket sorba Sophie kötényébe – Sophie meg rohant, hozta a holmikat, bizony soká kellett a kaiser u. königliche kofák rögtönzött, kecskelábú pultjai előtt sorba állnia. Wolfgang egy rozoga konyhai hokedlire rakta az imperiális, ínyenc falatokat, Sophie-t, Konstanzát, a takarítónőt és egy féllábú kottamásolót a hokedli köré ültetett; széles jókedvében (akkor is oly mérhetetlenül szomorú volt, hogy már mókázott?) előszedte az ágy alól az eperfagylalt-színű éjjeliedényt, fejére tette, ez volt a német-római császári korona, Vénusz és Mars szerelme volt látható dombormű formájában a bili falán. Wolfgang kijelentette, hogy most ő a császár, ez az ünnepi ebéd, s azzal valamelyik Salieri-operából egy szoprán-szólót utánozott, lehetetlen hamis fejhangokkal. Utána ivott egyet; magasból, mint ahogy a „pitizö" kutyának szokták, a maga szájába ejtett egy darab ángolnát, majd komor és gonoszkodó képpel megjegyezte: „A Signorina Lunatica egészségére!" – az ő szoprán-hangját gúnyolta az elébb.

Alighogy a tolókocsi eltűnt a turbékoló oltári galambocskákkal, Sophie – mi sem volt természetesebb – el akart rohanni. A sírás, a fájdalom, a gyűlölet persze annyira hatalmába kerítette, hogy elfelejtette, merre is jött be, úgyhogy eltévesztette az utat; csak mikor már jóideje kopogott fasarkú cipője egy széles, barokk márványlépcsőn, akkor vette észre, hogy hohó, hiszen nem erre jött, a másik lépcső egyszerűbb volt, kanyargósabb, recsegősebb, nyilván a cselédeké, a teréziánus–jozefinus–leopoldinus keresztény egyenlőség szent hajlékában – mikor azon a kis lépcsőn tipegett, észre se vette, hogy csíkos zoknija van a lábán (még hozzá vízszintesen futottak a csíkok...). Drága, édes, egyetlen Wolferl! Mikor először látta meg ezt a harisnyát a lábán, rögtön belemártotta óriási pennáját a kalamárisba, odaguggolt mókusfürgeséggel a bokájához és egy dallamot pingált a stráfok közé, azt mondta, soha ilyen pompásan vonalozott és ragyogó minőségű hangjegypapír nem volt a kezében. Szegény Sophie egész délután moshatta a kottafirkát harisnyájából – mikor Wolferl este meglátta, hogy nincs ott a rápingált dallam, játékosan, színészkedően, úgy ahogy már szokta és szerette, elkezdte a haját tépni és azt mondta: öngyilkos lesz, mert élete főművét mosta ki Sophie a félfülű dézsában.

Viszont Sophie-nak most szemet szúrt a széles, sápadt márványlépcsőkön ez a parasztos, szinte bohócos harisnya. És hogy fog innen kijutni? A felséges lépcső (a mennyezeten meztelen istennők, parókában, a lépcsőkorlát mellett meg rozoga, madárijesztő szentek szobrai) egy udvarra vezetett, ahol éppen óriási veszekedés volt; a hideg, havasesős idő nyilván még idegesebbé tette a veszekedőket: csupa pap volt, hogy mért nem mentek fedél alá, a jóisten tudja.

Ez a csomó pap vagy szerzetes – Sophie nem nagyon volt járatos a klerikális divatban, amellett Wolferl tréfái is ott ugráltak a fejében –, szóval ez a rakás pap úgy álldogált ott, mint katonák a kaszárnya-udvaron, ha jelentéstételre várnak és az őrmester még nem érkezett meg.

De az „őrmester" hamarosan megjelent. Magas, hatalmas, nyolcvan év körüli ember, csurgó fehér szakállal, kopott, czerfele dűlő, fűcsombókos hajjal, az is fehér: csak a szeme volt fekete, és az egyikkel befele bandzsított.

Mellette valami denevér vagy bőregér-féle papocska vacogott: úgy látszik ez volt a felelős a veszekedésért, ez nem tudta fegyelmezni az udvaron vitatkozó társaságot és most a hőrihorgas, szőrös jégcsap, azzal a bandzsa, szúrósfekete szemével, azért jött ki, hogy

rendet teremtsen. Szegény Sophie-nak földbe gyökeredzett a lába: bizonyára most kezdődik a szent inkvizíció!

Hamarosan kiderült, mi volt a nagy zűrzavar oka. Sophie a maga szemével is látta, hogy voltak itt nagyon előkelő, szalonba és bérmaajándék-medáliába illő papok, és voltak rongyosak, kódisok, akiknek csak minden tizedik gomblyuknál fityegett egy-egy reverenda-bogyójuk – a többi gomblyuk tátongott, látszott, hogy a gazdájuk unalmában a hüvelykjét szokta bedugni gomb helyett.

A bandzsa, szikrázó szemű próféta rögtön odament az egyik rongyoshoz, elkapta félig nyitott reverendáját, megrángatta, úgyhogy a tulajdonosa majdhogy ki nem esett belőle, aztán ráordított:

– Magát hová rendelte páter Eufémiusz?

Páter Eufémiusz nyilván a didergő fekete denevér volt, aki denevér-szárnyait, értsd: éktelenül bőredőzetű csuháját most a feje búbjára sátorozta a havaseső ellen.

– A prágai érsek úr őexcellenciája fogadására – felelte a rongyos pap.

A próféta mennydörgést sejtetően köhögött és mormogott.

Utána odalépett egy „szép" paphoz. Fején háromszögletű kalap, alóla óriási tejszínhabos gomolyagokban ömlik vállára a púderesparfümös paróka; a kétlevelű papnyakkendő kőkeményre vasalva – „fordított parte-cédula", mondta egyszer Wolfgang, mikor Da Ponte ugyancsak kifenve, kikenve jelent meg nála, a *Don Juan*-időkben – „a közepe fekete és a szegélye fehér". Óriási kézelők, tányérnyi gombokkal, a köpeny felséges redőkben, mint egy római szenátor szobrán; a hatalmas ráncok hullámai alól a jeles pap úgy dugja ki aranycsatos, vágottorrú cipellőjét, mint egy táncosnő, aki csak a karmester beintését várja, hogy szóló-táncra perdüljön, közvetlenül a súgólyuk előtt.

– És magát hová rendelte páter Eufémiusz?

(Szegény bőregér-atya úgy beburkolózott a csuhájába, hogy semmi sem látszott belőle.)

– Gyldenholm királyi herceg hallottas-ágya mellé – mondta az abbé, és épp hogy csak csókot nem dobott a mennydörgő próféta felé, mint egy primadonna a földszint egyes számú páholyának az operában.

A császár és királyi Izaiás erre a sötét szárnyaiba burkolózó bőregeret kezdte cibálni:

– Mondja páter Eufémiusz, megbomlott az esze? A prágai érsek úr őexcellenciája fogadására ezeket a rühös verebeket küldi? A dán királyi herceg őfensége utolsó officiumára meg ezeket a szivárványszínű pávákat? Van magának esze? Mit kotnyeleskedik?

Minek üti bele az orrát olyan dolgokba, amikhez nem ért? Mikor diplomáciának és etikettnek még hírét sem hallotta? – azzal dühöngve elindult a felé a lépcső felé, melyen Sophie keveredett le az udvarra.

– Mit akar? – üvöltött rá állati hangon Sophie-ra. Talán még utólag is jelezni akarta az összecsukódott páter Eufémiusznak, hogy ő tudja, mi az az etikett és diplomatikus modor.

Sophie az első pillanatokban egy szót se tudott szólni. Sírt, a csíkos harisnyáját takargatta és mikor az ószövetségi főpap egy főpapi mozdulattal majdnem feldöntötte, eldadogta Wolfgang Amadeus Mozart nevét és hogy haldoklik.

Erre a „bőregér" Eufémiusz egyszerre csak kibontakozott ezerredőzetű denevérszárnyaiból, óriási füle, csőrszerű orra és pislogó patkányszeme mind láthatók lettek. Odarohant, a törtetők gyáva mohóságával a szakállashoz és a nagycsütörtöki kereplő száraz hangján hadarta, szinte eszelős gyorsasággal, hogy fél perc alatt érdemeket szerezhessen:

– Mozart? Mozart? Az a szabadkőműves, papgyalázó, a salzburgi érsek úr gyilkosa, forradalmár, a császár ellensége, aki ördögi alattomossággal parasztnótákat csempész a szentmisék zenéjébe – ez az a Mozart? Hahaha! Belzebubra rájött az ájtatosság?

– Hová lett a szemérem az emberekből? – folytatta a másik. – Istentagadó szabadkőművesek miatt felzavarnád az egyház rendjét? Káptalanokat, kolostorokat, plébániákat és az egész érseki helynökséget cinikus önzéssel felfordítanád? Egy szabadkőműves, egy Schikaneder-lakáj, egy „fraternité"-legény miatt? A Práterbe menj lányom, talán egy facér kókler lelki-vigaszban részesíti a te kólikás barátodat. – azzal a szakállas próféta korát megtagadva felrohant a lépcsőn.

A bőregér persze rohant utána, mert még nem kapta meg az árulkodásért a jutalmat: a dolgot melegen kell tartani, mert a vén apát kissé hisztériás és tiszta dühből képes maga elmenni és feladni annak a muzsikusnak az utolsó kenetet.

Az udvaron zsibvásárt csapó papok most a lépcső felé tolultak. Mindnyájan felrohantak, ki bottal botorkálva, ki szúnyog-szökdécseléssel az apát úr nyomában, hogy most már megtudják végleges becsátásukat: rózsalovagként kell-e megjelenniök a prágai érsek úr fogadásán vagy porkavaró fekete klepetusban a haldokló herceg palotájában?

Egy kis emberke visszamaradt.

Megfogta Sophie kezét, melengette, simogatta és azt mondta:

– Csak legyen nyugodt, megyek magával. A maga sógora olyan nagy zenész volt, hogy a római pápa is csak szamárfülű káplán volna mellette, ha ő kísérné utolsó útjára. Egyelőre jöjjön velem („De hát siessünk, siessünk!" – rimánkodott a végleg megzavarodott és kétségbeesett Sophie) – a sekrestyéből elhozom a dolgokat. Én itt senki se vagyok, velem nem törődnek és a kiskápolna sekrestyéjében most egy lélek se jár.

Sophie megszorította az apró páterka kezét. Ekkor vette észre, hogy forró, izzadt kis galacsinná gyűrte markában az anyja ibolyacsokrát. Le is esett a földre. A kis szürke guggolt le érte, olyan volt, mint a búcsún Szent Péter cukorból, csirizzel ráragasztott vattaszakállal.

Sophie zavarában az úri dámákat utánozta:

– Legyen a magáé – mondta. Utána nagyon szégyellte magát érte.

A pap halkan és tapintatosan megkérdezte – elvégre Wolfgang Amadeus Mozartról volt szó –, hogy van-e otthon kéznél só meg kenyérbél, meg gyertya az utolsó kenethez?

Sophie csak zokogni tudott.

– Gyere kislányom – súgta mint a mesebeli törpe –, az ételremben már terítve van, de még nem harangoztak, és ha harangoznak, amilyen bolondok ezek máma, akkor se fognak jönni. A herceg! Az érsek! – és a kis öreg cinkos mosollyal utánozta, mint egy csepűrágó, a papok nagyképű handabandázását –, gyere kislányom, viszünk egy kis kenyeret és sót, talán egy gyertyát vagy kettőt is lophatunk – azzal gyerekes és csínytevő kedvvel hunyorított Sophie felé. Gyöngéden és szűziesen megszorította a karját, s azzal betuszkolta az étkezőbe.

– Nekem már úgyis mindegy – mondta fáradt, prózai hangsúllyal. – Kifele áll a rudam.

Sophie-t a fal mellé ültette („Csak menjünk! menjünk!" – csipogta Sophie, mint egy rabmadár), közben a törpe tolvaj az egyik tányér mellől, egy kosárból elemelt egy cipót. A sótartó után akart nyúlni, de az kurta karjához nagyon messze volt, úgyhogy a jóember felbillent és az asztalra bukott.

Ekkor rontott be az apát úr: az öreg Jehova nem volt ilyen félelmetes az égő csipkebokorban.

– Rablók! Istenkáromlók! Szentségtörők! Ringyók és ateisták a refektóriumban!

Sophie-t úgy dobta ki, mint valami hulladékot. Az „ateista" emberkét az elmélkedő szobába csukatta: mikor kiszabadult, még min-

dig kezében volt az összeszáradt ibolya, az apát úr ezért aztán végleg kiutasította a Szent Péter „kanonikuszok" házából, ahogy Cecilia mama mondta, és valami vidéki zugba száműzte.

42

Édes kis Sophie Haibl, mennyit loholt, szaladgált ezekben a napokban!

Szeretném, ha ön is ismerte volna, ahogy persze szeretném, ha mindazokat az alakokat, akiket itt részben saját emlékeim alapján, részben pletykákból merítve felvázolok önnek: mind, mind látta volna, hiszen ön az író, én csak – úgy látszik már végig! – egy kehes, köszvényes, emlékeit szopogató oboás vagyok. Mit értenek az oboások az irodalomhoz?

Ha ezt a legkedvesebb Weber-lányt, ezt a Sophie-t igyekszem úgy leírni önnek, tervezett regényéhez, mint ahogy én láttam, és ahogy én tudok firkálni: mindig félek, hogy karikatúra lesz belőle. Ha meg a szívemre hallgatok – ugyancsak figyelnem kell, mert az én szívem már nem éppen hetedhét határnak szóló harangjáték, és azt hiszem, sem én, sem más, nem soká hallgathatja –, szóval ha a szívemre hallgatok, akkor meg az a veszély fenyeget, hogy érzelgős leszek, elbőgöm magam ennél a sámlinál is kisebb rozoga íróasztalnál és adatok helyett egy taknyos zsebkendőt küldök önnek. De hát bocsássa meg ennek a reszkető kezű zenésznek, hogy a tréfálkozás és a könny, a torzkép és a lamentáció, a buffo-stílus és a tragédia között nem tudja megtalálni azt az egyensúlyt és harmóniát, mint amit boldog-emlékezetű „hősöm"-nek sikerült megtalálnia és amit nyilván ön is, vérbeli író lévén, művében meg fog valósítani.

Ezt a kedves Sophie-t egyszer valamelyik bolond magyar mágnás, aki kutyafalka mellett vonós-falkát is tartott az állatkertjében, elnevezte „Jámbor Ilonká"-nak: nekem kissé becsípve mesélte, hogy ez az Ilona nem tudom miféle luxemburgi hercegnő vagy portugál királynő, ő volt ilyen kedves kis szentecske és amellett csacsogó fruska, mint ez a Sophie. Mindig mosolygott, mindig szerény volt, de azért a hercegnők között is megállta a helyét. Kissé pirult, kissé szemtelen volt, maga az igazi gyermekesség: ha nevetett, a szája két csücske forgáccsá göndörödött, édes arcán megjelent a két gödröcske, de az is inkább kedvesen pimasz jelleget adott a képének, nem tette édeskéssé. Jó volt, érzelmes volt; ha bántották, valami duruzsoló

melankóliával a sarokba vonult, aztán takarított tovább és várta – szinte már kacagva –, hogy Wolfgangnak elmondhassa bánatát.

Egyszer – november vége lehetett – orvosért kellett szaladnia. A kis Sophie szerette volna a legdrágább, leghíresebb, legokosabb doktort elhívni. Konstanzának persze nem volt pénze, „a szíve repedt meg", ezt zokogva közölte is húgával: viszont Badenben gyűjtés volt egy öreg epekóros balettmester javára, arra kellett adnia száz forintot. Ki is írták a nevét a forrás fölé, aranypapírból kivágott betűkkel: „Heil Frau Mozart!" satöbbi – úgyhogy most valóban nincs egy rozsdás grossnija sem. Sophie hívja el a kerületi orvost, a tisztiorvost vagy mit tudom én kit, az ügyeletes baktert vagy a borbélyt – ővele, mármint Konstanzával Sophie ne vitatkozzék, ő itt hal meg helyben a fájdalomtól, hogy ilyen művész, mint az ő férje, ilyen helyzetbe kerüljön, de hát azért Wolferl is hibás, valljuk be, mért lett beteg? Mire Sophie elrohant. Közben volt benne annyi dac és kislányos, szentséges bosszú, hogy Konstanza toalett-asztaláról ellopta a nyakláncát, melyet nemrégiben Wolfgangtól kapott, a rizsporát meg akarattal kidöntötte.

Sophie a nyakékkel a zálogházba rohant, hogy majd az „úri orvos"-t kifizethesse.

Utána még egy csomó ismerőshöz is elnyargalt: kölcsönt akart kérni. Szaladgált is, emeletre föl, emeletről le, gangokon, kerteken, konyhákon és előszobákon keresztül; Sophie nem vesztette el a kedvét.

– Istenem, azért milyen bolond volt ez a Wolfgang, hogy nem engem vett feleségül! – azzal kacagott egyet, bőgött egyet, sebtiben keresztet hányt egy repedt Szent Antal szobor előtt, és gyorsan megszámolta, csöpögő orral és csöpögő szemmel, mennyi pénzt sikerült összegyűjtenie a zálogház óta?

Először professzor von Bauchgedankéhoz ment (vagy Lustgartennek hívták? – bizony nem emlékszem pontosan, olyan egyformák ezek az akadémikus nevek), reszkető kézzel meghúzta a csengettyűzsinórt, mire váratlanul maga a professzor nyitott ajtót.

A kis Sophie öt szobalányra, három inasra, és egy gyilkos titkárra számított, de úgy látszik a professzor éppen elmenőben volt, és hozzá nem is egyedül.

Leírom önnek ezt a híres belgyógyászt, nekem hála Istennek nem volt vele dolgom, úgy mondom el, ahogy Sophie-tól hallottam. Sophie meg mindig mindent úgy mesélt el, mintha Mozart szemével látta volna, és a maga módján még Wolfgang örökké humoros stílusát is próbálta utánozni, tündéri trampliséggal – mea culpa, hogy

ezt így kimondom, igazán kevés embert szerettem úgy, mint ezt a kis Sophie-t.

A professzor először is egyáltalában nem úgy festett, mint egy világhírű orvostudor, hanem mintha falusi kántor lett volna. A koponyája legfeljebb egy sétapálca gombja lehetett, a bőre akár a bőralmáé, homlokán annyi ránc, mint fog a sűrűfésűn; szemöldökét magasra felhúzta, mintha reggeltől estig csak azt mondaná: „csend, rend, figyelem, aki rossz, azt megverem". Szúrós és merev halszeme előtt óriási szemüveg, de az embernek az volt az érzése, hogy nem azért akasztotta krumplinudli orrára, hogy többet, hanem hogy kevesebbet lásson tőle; a szemüvegtől a füléhöz vezető szár hajlott volt, csüngedezett, csöppedezett, mint egy ruhaszárító kötél, melyről most akasztották le a szennyest. Ajka, se fölső, se alsó nem volt, de ami nem volt, azt beszívta, ez annál könnyebben ment neki, mert úgy látszik egyetlen foga sem maradt, álla előre ugrott, mint az óriási tajtékpipák dohánytégelye a pipaszár végén. Fején kis fekete papsapka, alóla a tarkója fele kis varkocs kukucskált ki a legkacérabb női máslival a végén.

Sophie zsebkendőjében morzsolgatva az összegyűjtött pénzt, valahogy elsírta, mi járatban van.

A professzor a következő ünnepi beszédet intézte hozzá:

– Kedves lányom! Először is itt súlyos alaki hibáról van szó, másodszor döbbenetes tudatlanságról teszel tanúságot (közben bal keze mutatóujját magasra emelte: ravatal melletti gyertya, elsőosztályú temetésen). Ami az alaki hibát illeti: egy professzorhoz nem lehet csak úgy ajtóstól berontani. Ha engem valahová hívnak és akárhová amúgy sem lehet csak úgy elhívogatni, az ember levélben jelentkezik a titkárnál vagy személyesen teszi tiszteletét a medicinai kar betegellátó hivatalában, amihez természetesen a császári és királyi tisztiorvos előzetes ajánlólevele szükséges, a nyugtabélyegről sosem szabad megfeledkezned, kedves páciens, bár nem is tudom, te vagy-e a beteg, ami különben is tudományos szempontból bagatell. De az alaki hibánál sokkal súlyosabb vétség. hogy még azt a fáradságot sem vetted magadnak, hogy megnézted volna a kalendáriumot, mert ha megnézted volna, láthattad volna, hogy december másodika van és a Szent Dorottya-templomban ma van a gyászmise: a Zenészek Özvegyeinek Egyesülete fizeti, a hölgyek elhunyt művész-férjeinek emlékezetére. Az a néhány jeles hölgy, akiket itt látsz mellettem, a gyász szomorú ünneplőjében: csak kicsiny – igaz, hogy legelőkelőbb – hányada azoknak, akik egy fél óra múlva a Szent Dorottya-templom padjaiban fognak helyet foglalni, hogy hálát adjnak az Úrnak azért,

hogy férjeik művészi pályájának végén a császári orvostudomány rakhatta fejükre a túlvilágon is tovább csillogó koronát. A nevet – Mozart? – akár a tiéd, akár a másé, édes lányom, nem ismerem. („Hazudsz!" – gondolta Sophie.)

A professzor mögött álló, ülő, mankóra támaszkodó dámák, mintha ezt a melodramatikus jelenetet már rég betanulták volna: összenéztek és sajnálkozóan üres, távoltartóan megértő pillantással bólogattak a tudós szavaira. Mintha néma kórusban mondanák: Nem, nem, nem, ezt a nevet nem ismerjük. („Szemérmetlen hazugság!")

– Akit itt látsz balom mellett: a Stanitzelgasse-i műkedvelő dalárda karmesterének özvegye. Istenben boldogult férje a „Vértanúk vére sose lesz lekvár" kezdetű örökbecsű kantáte szerzője: őérte fogunk imádkozni egy fél óra múlva, illetőleg most már nem egy fél óra múlva, mert tolakvó fecsegésed miatt, édes lányom, máris tíz percet késtünk – ezzel a professzor elő is húzta horgonyláncon lógó toronyóráját, hogy ellenőrizze magát. – Az a tisztes hölgy, akit a nagy Tiziano Vénusz-képe alatt látsz, és reszketése nem aggságának, hanem áhítatos türelmetlenségének következménye: az a hölgy a világhírű basszet-kürtös és puzónos özvegye – Wildbadveilchenné, Madame Wildbadveilchen – ismételte a professzor és először jelent meg, rekviem-hangulata ellenére némi mosoly az arcán; kacsintott is a Tiziano Vénusz alatt strázsáló centenáris dámára, úgy látszik lírai szálak fűzték a hölgyhöz. – És akkor te se Istent, se művészetet nem ismerve: csak úgy berontasz!

Azzal kegyes kézlegyintéssel elküldte Sophie-t és kenetteljesen hátraszólt a Művészek Özvegyeinek:

– Procedamus in pace – a cé-ket olaszosan csék-nek mondta, majd hogy a „cseléd" Sophie is megértse, egy vackor mosolyával hozzátette, csak úgy „a népnek": – Távozzunk békességben.

És a processzió el is indult. Épp hogy csak pöttöm ministránsok nem rázták a csöngőt a menet előtt és így a professzor nem kívánta, hogy Sophie ájtatosan letérdeljen. Elöl egy toronymagas vénasszony, talpig gyászban, nyakából, válláról, karjáról száz meg száz fekete műkőből felfűzött gyöngysor lógott; utána egy alacsony, őszhajú nénike, mosolyogva és hülyén: szalmiákcukrot szopogatott és a csipke-zsebkendőjét dugdosta csuklójánál szűk ruhaujja alá; végül a művészeti öntudat képviselője: egy kitömött liba, orrát az égnek tartva – okarinás férje eleven zenei testamentuma.

Sophie talpa alatt égett a föld, szeretett volna ötöt egyszerre ugorva lerohanni a lépcsőházban, de hát nem lehetett, ezek a muzikális múzsák úgy cammogtak, mint a teknősbékák.

Sophie-nál persze most már volt annyi pénz, hogy bérkocsiba szálljon: könnyek között mesélte, milyen kedves ember volt a kocsis, viaszosvászonba burkolt horpadt cilinderével, eltaposott gilisztára emlékeztető ostorával, széna-villa bordázatú gebéjével.

43

Ez alkalommal is megkérem önt, hogy ezeket a szerénynél szerényebb mellékfigurákat ne felejtse el, ha valóban regényt akar írni Mozartról. Nem mintha vén paralitikus és muzsikus létemre bele akarnék avatkozni az ön művészetébe (ezt nem győzöm ismételni), de az érzéseimet mégsem tudom elfojtani és szegény Wolfgang körül *ki* volt kedves eddig, szegény jó kis Sophie-kámhoz *ki* szólt egy emberi szót mostanáig, ha nem az a kidobott, „ateista" páterka, a szivaccsá mállott ibolyával a kezében és ez a spriccer-gőzökben bólogató, szafaládé-orrú vén bécsi kocsis? Onnek kell megírni ezeket, mert én érzelgős lennék, humanista erkölcs-prédikációkat tartanék, márpedig akármennyire csak névtelen, vértolulásos oboista vagyok, annyit azért mégis szagoltam a szépliteratúrához, hogy tudjam: sem az érzelgés, sem a prédikáció az irodalomban nem jó. Könyörgöm: vesse latba minden művészi képességét, hogy a könnyfacsarás és moralizálás veszélyes Szcilláját és Karibdiszét kikerülve, ezt az áldott lelkű kocsist, ott a galambdúcnál magasabb bakján, megörökítse!

A kocsis Sophie-t ezután ahhoz a Bécsbe rendelt francia professzorhoz vitte, akit eredetileg Gyldenholm dán királyi herceghez hívtak, de később egy náthás operaénekesnő, a hercegi tiszteletdíjat is meghaladó pénzekkel, magához csábított. Mikor a bécsi képzelt-betegek tudomást szereztek róla, hogy a francia professzor megérkezett: előkelően csak úgy osztogatta címét, hogy „Usage Intime" – „Bizalmas Használatra" – a nevét egyelőre nem közölte, a címét viszont annál szívesebben, Schniedling gasse 65/b. A francia kifejezést és annak aggályos bécsi fordítását Sophie a derék bécsi kocsisnak köszönhette.

A „Bizalmas Használatra" nevű (fölöslegesen!) titkolózó professzor nem tartózkodott ebben a pillanatban a Schniedlinggasse 65/b alatt: a szobalány egy kis lyukasztott réz-ablakocskán jelentette, az előszoba-ajtón keresztül, hogy a professzor úr nincs itthon, holnap utazik vissza Párizsba és ma délelőtt még meghallgatja a Kärtner-Thor Theaterben valami világhírű olasz zeneszerző balettjének próbáját. Ezzel az előszoba-ajtóba metszett és csipke-mintára esztergá-

lyozott kukucskáló mögött lerántotta a reteszt és az orvosi vizit be volt fejezve.

– A színházba! – mondta Sophie, és zokogva bontogatta a zsebkendőjébe dugott pénzeket, hogy újabb borravalót adjon a szunyókáló kocsisnak. Mikor Sophie a kocsis kezét egy tallérral csiklandozta, az felriadt, megnézte, és a legnagyobb felháborodás hangján mondta:

– Csak nem akar megsérteni?! Wolfgang Amadeus Mozart sógornőjétől borravalót fogadjak el?! Soha! Egy fillért sem! Se borravalót, se taksát, se semmit!

Azzal rávágott klopp-klopp léptű csontváz-lovára és elkezdte a Figarót énekelni. Közben méltatlankodva mormogott és kacagott az esőben, a cirkuszi trapézek magasságában lebegő bakon.

– Mozarttól borravalót! Én!... Szepperl! – kiáltotta a lovához hajolva és egy kicsit maga felé rántotta a gyeplőt, mintha csak a feleségét huzigatta volna az aranylakodalmán –, Szepperl! *Mi* fogadjunk el borravalót a beteg Mozarttól?! *Mi?* Akik belekerülünk a világtörténelembe? Bele ám, Szepperl, hiába billegeted a füled, bele bizony – bele azért, mert mi ketten, öreg vak Szepperl és én, Egidius von Scheisshäuselbaum, Mária Terézia nyugdíjas kengyeltisztítója hoztunk doktort a világ legnagyobb zenészének!

Megint szeretett volna egy legényeset csattintani a lova palatábla-farára, de a vizes spárga csak a saját orrára csattant, a hetedik fröccs utáni bágyadtság következtében.

Megérkeztek a színházhoz. A portás persze hallani sem akart róla, hogy Mozart sógornőjét beeressze. Kezdte a portások évszázadok óta megszentelt szövegével, hogy: „Azt akárki mondhatja" – aztán azt magyarázta, hogy a nagy Paisiello vagy még nagyobb Salieri művét próbálják (a történelmi hűségért itt nem vállalok felelősséget, de önnek ez pillanatnyilag, azt hiszem, nem is fontos), végül is a portás döntő érvnek azt hozta fel: nem lehetetlen, hogy a császár is ellátogat a próbára.

Mikor a világtörténelmi Egidius a bakon látta, hogy a tárgyalások odalent a portán nem kecsegtetnek különlegesebb eredménnyel, leereszkedett a bakról, liszteszsák a csúszdán, és személyesen tárgyalt a portással. Isten tudja, mit mondhatott neki: fél perc sem telt belé és Sophie a színházban volt.

Hányszor vágyódott ebbe a színházba! – és valahogy sose jutott hozzá. Most és így kellett először bejutnia. Persze a külső folyosókon, lépcsőházban, üres ruhatárban és foyerekben élő embert nem talált; végre egy hazajáró lélekként ténfergő páholynyitogatónő – ha

nem itt találkozik vele, azt hiszi ápolónő a rabkórházban – elvezette a francia professzor páholyához. Illetőleg csak a páholy-folyosót mutatta meg – „hatos szám", tette hozzá.

Sophie félénken lenyomta a kilincset: ez is oly idegenszerű volt neki. – odahaza sima, egyszerű kilincsek voltak az ajtókon: itt valami szarvasbogár-szarvú görög isten, faun vagy mi a csuda volt a végére faragva. A páholyt lezárták. Sophie türelmetlenül rángatni kezdte a kilincset, de az nem engedett. Pár pillanatra rá valaki belülről, idegesen és dühösen feltépte az ajtót.

Ezt a pillanatot Sophie sosem felejtette el. Érzékeny, fogékony kis teremtés volt; amit az első percben láthatott: rögtön meglátta. A páholyajtót egy – legalábbis Sophie számára – „fantasztikusan" előkelő hölgy nyitotta ki (emlékszem, bolondos Sophie-kám mondta így), abban a pillanatban kábító parfőm-szag csapott az arcába. A hölgy karján áttört fekete kesztyű, pókháló-csipkéből: frizurája egetverő lakkozott fodrász-pagoda, tetejében pasztilla-méretű divatos pásztorlány-kalapka, ferdén, sőt függőlegesen, apró vadrózsákkal, selyemből, szertelebogó színes szerpentin-szalaggal; szeme előtt fekete fátyol, pontosan az orra hegyéig, úgyhogy kifestett szája paprikavörösen rikított; a fátyol mögött minden a „hivatalos démonok" szabályzata szerint lila: lila szemöldök, lila szempilla, lila pupilla, lila szemalja. Keble jóformán meztelen, bőrén az izzadás millió gyöngyházcseppjével; válla körül hófehér kakadu-tollból köpenyke.

– Megőrült? – rikoltotta, és egy pillanatra szoborszerű merevséggel megállt a páholy küszöbén.

Sophie a páholy homályában még két női alakot látott a színpad sárga világosságában, árnyképszerűen, meg egy cilinderes férfit: nyilván a professzort. A nézőtér üres volt; a színpadon valóban valami balettet játszottak: római férfiak (vagy törökök?) ugráltak a rivalda előtt – antik csizmában, meztelen combokkal, csípőjük körül a skótokéra emlékeztető kurta szoknyában; noha Wolfgang nagybeteg volt, Sophie alig tudta visszafojtani a nevetést (ez is jelleméhez tartozott!) – oly buta és erőltetett volt a kardos, sisakos hősökön a balerinák derekára való tüll-kosztüm. Úgy látszik éppen harcra készültek a szoknyás katonák, mert a zenekarban peregtek a dobok, bőgtek a trombiták; a csellisták épp csak hogy ketté nem fűrészelték vonójukkal narancs-sárga vagy gesztenyehéj színű hangszereiket.

Sophie eldadogta, amit már napok óta annyi helyen és annyiszor eldadogott: Wolfgang beteg, orvosért szaladgál, van pénze, megfizeti – s azzal ösztönszerűleg a zsebkendője után nyúlt, de aztán még ösztönösebben abbahagyta mozdulatát, gondolva, hogy az operai

hölgyek a pénzüket bizonyára retikülben vagy szeretőik disznóbőr tárcájában tartják – s azzal elhallgatott.

– Ki az? – kérdezte szórakozottan a francia professzor, aki szintén csak árnykép volt ebben a világításban, és egy recsegő pergamenzacskóból bonbonokkal kínálta szomszédnőjét.

– Mit tudom én – felelte hisztériásan a fátyolos hölgy –, valami... – s azzal királynői ridegséggel Sophie-hoz fordult: – Mondja meg világosan még egyszer, vagy jöjjön be, bánom is én, csak ne zavarja itt az előadást – s azzal belökte Sophie-t a páholyba és rácsapta az ajtót (amivel nyilván nem zavarta az előadást).

A francia egy kis pódiumon álló, magaslábú asztalra ültette Sophie-t – a párizsi udvariasságnak nincsen párja –, az asztal tele volt kabátokkal, karmantyúkkal, köpenyekkel és még mit tudom én mi minden csudával. A professzor így hallgatta meg Sophie kérését: egyik fülét Sophie felé fordította, a másikkal meg a római hadizenét hallgatta. A legnagyobb gondossággal vigyázott, nehogy Sophie azt higgye, hogy *csak* őrá figyel. Sophie-ra ezért rá sem nézett és a páholybeli hölgyeknek mondta:

– Vous savez... tudják... Arról a bizonyos Mozartról van szó, beteg, hozzá hívnak.

– Az nagyon szép és megható, kicsikém – mondta az egyik hölgy, akiről Sophie most vette észre, hogy balerina-öltözékben van, úgy látszik szerepel a darabban és csak a következő jelenetét várja a francia professzor társaságában. – Az nagyon szép, kicsikém, de azért nem kell ráülni a kalapomra.

– Megyek, megyek – mondta a professzor, és anélkül, hogy Sophie-ra nézett volna, kihajolt a páholykorláton és jobb kezét bal válla fölött hátradugva, Sophie felé kínálta a csokoládés-zacskót. – Csak megvárjuk a próba végét. Holnap utazom vissza Párizsba és ilyen csodát, ilyen zenét csak egyszer lát és hall az ember életében.

Sophie lecsúszott a magas asztalról, magával sodorva egy csomó medve- meg báránybundát és menni akart. Beszélni nem tudott, mert ebben a pillanatban minden gondja csak az volt, hol és hogyan köpje ki szájából az ijedtében elfogadott bonbont.

– Maradjon, mademoiselle – mondta leereszkedő kedvességgel a balerina, és még csak meg se szidta Sophiet, mert földre hányta a bundáját, sőt maga hajolt le érte és a válla köré kanyarította –, maradjon, a sógora sokat tanulhat: ha már ő nincs itt, legalább maga legyen itt és mondja el neki, mit látott, mit hallott.

– Ez tudniillik: zene – mondta szúrósan a meztelen keblű

dáma. – Itt minden a maga helyén van – látja? Most az egyik görög hős szomorú: hallja, hogy zokognak a csellók?

– Remek – mondta pityeregve a balerina és elővette zsebkendőjét, hogy könnyeit letörölje. Ez közben nem sikerült, egyrészt azért, mert a levélbélyegnél is kisebb zsebkendő kőkeményre volt keményítve, másrészt, mert a csipkeszegélye méternyi széles volt és csupa lyuk. Harmadrészt, mert nem voltak könnyei. – A maga sógora, ne vegye udvariatlanságnak, néha olyan, mint egy őrült: a színpadon a legtragikusabb helyzetekről van szó és a zenekarban mindenféle fagót-tréfákat csinálnak.

– És fordítva! – avatkozott bele nagy hévvel a fátyolos feudálszirén –, a színpadon valami bohózatos jelenetet játszanak és a szegény muzsikusok az orkeszter árkában kénytelenek a legsötétebb dallamokat és harmóniákat produkálni. Hol itt a *raison?* (Talán még soha életében így nem raccsolt, mint ebből az alkalomból.)

– Múltkorjában hallottam valami oboa-négyest – jegyezte meg egy idősebb, lornyonos hölgy; a lornyon nyele hosszabb volt, mint egy májusfa, az üvegek meg apró kis tojások, mintha gyerekek lopták volna egy csillár csüngőiről –, de hát az valóban tűrhetetlen volt. Azok a hisztériás hangulat-változások! Egyik pillanatban szomorú, másik pillanatban bukfencezik, az ember nem tudja, hogy elégiáról vagy buffonériáról van-e szó?

– A hangszerelés ízléstelenségéről nem is beszélve – mondta a balerina, és a legrésztvevőbb szemekkel simogatta Sophie kezét. – Drága gyermek!

Illik? Nem illik?... Csak feljegyzem, és ezt a kis lírai vagy egyéni adatot is elküldöm önnek. Mikor Sophie elmesélte, mit mondott a lornyonos aggszűz a páholyban Wolfgang oboa-négyeséről – az *F-dur* volt, már régen írta –, bizony nagyot csuklottam, bevallom, nem is a Wolferl nevében, hanem a magamében: ugyanis *én* játszottam az oboát azon a bizonyos estén és láttam is azt a vén lornyonost, amint tüntetőleg idegeskedett, forgolódott, ujjával dobolt a táskáján, vattát tett a fülébe, franciául sápítozott, ésatöbbi.

44

A római (vagy görög?) hősök úgy látszik kidühöngték és kibőgték magukat a színpadon mert most a süllyesztőből egy áttetsző fátyolba burkolt Vénusz jelent meg, a háttérben rózsalugassal: a zenekar elhallgatott, síri csend az egész operában, csak a süllyesztő gépe-

zetének akadozó kattogása hallatszott – úgyhogy éktelenül visszatetsző volt az a Práterbe illő durva taps, mely a francia professzor tenyeréből származott, nyilván szerelmi ihletettségében.

– Csoda! Csoda! – mondta franciául, és látcsövét szeméhez tapasztotta. Sőt, úgy látszik ez is kevés volt a zenei élvezethez (a zenekar még mindig néma volt, egy mélyhegedűs a vonó végével piszkálta az orrát): a francia professzor, anélkül, hogy a haditengerészetnek is büszkeségére váló egycsövű gukkerét a szeméről levette volna, bal kezével erőszakosan kitépte az ősz zene-esztéta Madame lornyonját és azt is a távcső elé helyezte; később önkívületben cserélgette őket: hol a távcső volt elöl és a lornyon mögötte, hol fordítva.

De hát még ez sem volt elég hallása finomításához. A zenekar még mindig néma, az orrpiszkáló mélyhegedűs lemondóan gyantázni kezdett, a süllyesztő egy pillanatra megakadt, a fátyol két deszka közé szorult, a francia professzor azt hitte, hogy valami pikáns „antik szabadosságról" lesz szó: a páholy szélére tette a látcsövét meg a lornyont is és a szomszéd páholy párkányán levő távcső után nyúlt. Azt a távcsövet már régebben irigyelte, és most itt volt az alkalom: a szomszéd páholyban ugyanis hirtelen mozdulattal összehúzták a függönyt, csak úgy csörögtek a rézkarikák, úgy látszik nem akarták, hogy a látványosság zavarja a hangok tiszta élvezetét – a professzor most ezzel a lopott látcsővel nézte a süllyesztőből mind magasabbra s magasabbra emelkedő istennőt.

Sophie, köszönés nélkül, a páholyajtó felé indult.

– Nézze Charles – mondta a fátyolos –, nekem igazán semmi közöm a dologhoz, de azért ön mégiscsak orvos elsősorban, és ha egy világhírű zenész betegágyához hívják, talán inkább ott volna a helye – s azzal gyöngyház-gukkerjét, a fátyolon kívül, szeméhez illesztette, megnézte a színpadi istennőt, ölébe ejtette a műszert és a vén múmiához fordulva megjegyezte:

– Elvben is ízléstelen jelenet, és a nő: hitvány.

Az ősz lornyonos, égi fölénnyel, mint aki már mindenen túl van:

– Ez már bűnügyi dolog. A rendőrségre tartozik. Ilyen jelenetet? És *ezzel* a nővel? Látta a...? – s azzal ő is a lornyonával, melyet visszakaparintott az ógörög istennők iránt túlságos egyoldalúsággal érdeklődő professzortól, még egyszer végigmérte a színpadi Vénuszt.

– Igen, egy orvosnak talán a betegei mellett volna a helye.

– Nézze kedves professzor – mondta a kis balerina –, ön orvos és zenész. Mikor egy olyan muzsikus beteg, mint Mozart, és talán a halálos ágyához hívják – a nő erre óriási keresztet vetett, babateste alig fért bele ebbe a lendületes gesztusba –, akkor talán nem

ezeket a cirkuszi műlovarnőket fixírozná, hanem megfogná ennek a szegény gyermeknek a kezét, menne vele, ahová vezeti, és teljesítené hivatását?

– Ez opera? Ez balett? – mondta a lila szemhéjú, közben hermelin kabátját kereste, hogy azonnal távozzék.

– Mozartról van szó – mondta szigorúan az ősz lornyonos, és máris felemelkedett székéről, magasabb volt, mint a Szent István templom tornya –, nem vurstli-Vénuszokról – s azzal arisztokratikusan köpött egyet. Ő is a bundáját kereste.

– Igazuk van, igazuk van – mondta a kis balerina (két nagy fekete diaboló-fonat volt a halántéka mellett). Önnek a betegágy mellett van a helye. Adieu!... Szóval este nyolckor az Arany Békában. – Majd Sophie-hoz fordulva: – Minden jót, édesem, minden jót! Igazán! – azzal átölelte Sophie-t és ősi rutinnal kiszámítva, megcsókolta a jobb füle *mellett* a levegőt.

A professzor és Sophie maradtak a páholyban. Az orvos bal kezével Sophie csuklóját szorongatta, jobb kezével a Vénuszt gukkerozta, majd mikor az istennő nem éppen isteni táncának vége volt, a professzor kirohant a páholyból és maga után vonszolta Sophie-t.

– Virágot! Virágot! A világ minden virágát! – lihegte a lelkesedéstől fulladozva. Azzal, mintha Sophie a cselédje vagy valamelyik jegyszedőnő lett volna, leküldte a piacra virágért: óriási rózsaszín bankjegyet nyomott Sophie markába. Sophie tiltakozott, sírt, menekülni, szökni akart, de a „Bizalmas Használatra" erőszakos volt, azt mondta: egy fél pillanat az egész, az öltözőben átnyújtja az óriási bukétát az énekesnőnek, és azonnal mennek Mozarthoz – különben is „érzi" Sophie leírásából (Sophie egy szót sem szólt), hogy Wolfgang sógorának semmi baja.

– „Les petits riens" – tette hozzá a doktor – „Apró Semmiségek" – Mozart párizsi balett-zenéjének címét idézve.

Szegény tehetetlen és kétségbeesett Sophie: elment virágért. A színház kapuja előtt álltak a virágos-kofák, akik a koloratúrénekesnők és púderes combú táncosnők öltözői számára szállították télen is az üvegházi fehér orgonákat. Sophie a professzor pénzéből Wolferlnek is vett virágot, titokban – lopta, igen, lopta a pénzt, az öt dús ibolyacsokrot a szoknyája alá dugta egy kapualjban, és nem vallotta be a doktornak. Ellenben szent fogadalmat tett, hogy ha mégis jönne pap Wolfganghoz, első dolga lesz ezt meggyónni.

A professzor a páholyajtóban várta: szegény kis Sophie ki sem látszott az óriási virágkazal alól, olyan volt, mint egy mozgó orgonahegy a nizzai karneválon (mennyi tréfát mondott volna erről Wolf-

gang, ha látta volna!) – s azzal elindult a kályhacső cilinderes doktorral a fátyolos Vénusz öltözője felé. Sophie nem látott semmit, feje, dereka elsüllyedt az óriási csokorban, csak a lépcsőket érezte, falépcsőket, márványosat, bársonyosat, borzasztóan recsegőket; hol meleg volt, hol hideg volt, hol sötétség, hol világosság, penész-szag, fokhagymaszag, parfőmszag – nyilván a színház „vastagbelein és vékonybelein" mentek keresztül, Wolfgang kifejezése szerint, süllyesztőpincéken és kulissza-padláson át az öltözők felé.

Végre megérkeztek.

Egy mézes-mázos öltöztetőnő fogadta őket, az a csupa mazsola, csupa dió-beigli fajta: a professzort azonnal bevezette, Sophie-val meg Mozartról beszélgetett.

– Másképp kellett volna írnia, másképp, egészen másképp – csicseregte az öltöztetőnő vajas hangján – és már régesrég azt a teát kellett volna innia, amit én ajánlottam. Neked is elmondom a receptet, jerikói lonc gyökeréből három vastag szálat, de jó vastag legyen, borban kifőzöl és hidd el, a-mollból nem lehet ilyen vad ugrásokkal modulálni, hidd el, azért közönség is van a világon, utána mákpépet csinálsz, mezei pipacsból, megmondom a címet, ahol kapsz mákot, itt van a közelben, Kürbis gasse nyolc, és vedd rá, saját érdekében, vedd rá Wolferlt, hogy a Varázsfuvola nyitányát dolgozza át – azzal az öltöztetőnő elkezdte dúdolni az elejét, és utána megjegyezte:

– A saját érdekében dolgozza át, tudod, a sógorod az Elíziumban él, ezek a brettlik meg itt lent vannak a földön. És itt másként kell bánni a fúvósokkal, de másképpen ám, szóval a loncot bepakolod ebbe a pépbe, az egészet bedobod a sütőbe, jóformán szénné égeted és aztán megdarálod, várjál, itt az egyik brácsás ajánlott egy sokkal jobb témát a nyitány elejére, egyszerűen C-dúrban, tudod, a szolíd dolgok sose ártanak.

Az öltöztetőnő nem tudta folytatni, az ügyelő valamiért elhívta, úgyhogy Sophie egyedül maradt a padkán. Várt öt percig, várt tíz percig, várt egy negyedórát – utána óvatosan, miután halkan kopogtatott, belépett a Vénusz öltözőjébe.

Az öltöző üres volt. Egy másik ajtó tárva-nyitva: úgy látszik ott távozott a tudomány és művészet két képviselője, teljesen elfeledkezve Sophie-ról.

Az öltözőben óriási tükör állt, két csavart faoszlop között lehetett billegetni: most is jó hátra volt döntve, majdhogy nem vízszintesre; a pipere-asztalon két gyertya égett, a huzatban ugyancsak sercegtek és tekeregtek.

Sophie-nak elszorult a szíve: mintha Wolfgang éjjeliszekrénye

lett volna... Első pillanatban az volt az érzése, hogy szentségtörést követ el, mikor egy operai ringyó-Vénusz toalett-asztalát és a halottak szentségének kiszolgáltatását váró éjjeliszekrényt összekeveri buta kis fejében, de aztán megnyugodott, mert eszébe jutott, hogy Wolferl nagyon szerette az ilyen játékos ellentéteket, és ha a halálos ágyán mesélné el neki a dolgot, rögtön valami kétszólamú tréfát rögtönözne, utcai dalt és circumdederuntot egybefonva.

Annak nem tudott ellenállni, hogy végig ne szagolgassa, fogdossa és forgassa a színésznő színházi szépítőszereit az asztalon. Ezerredőzetű, földigérő terítője volt; a festéket, púdert, kölnivizet, ecseteket, rizspor-pamacsokat, óriási fésűket, ezüsthátú kefeket, tarkacímkés és rézdugós üvegeket, szétszórt vattacsomókat mind végigtapasztalta; persze hogy a tükörben is megnézte magát, a két hunyorgó gyertya ijesztő fényében: „O, Istenem, ha meghalhatnék helyetted, Wolfgang, milyen szívesen meghalnék!"

45

Erről a napról még két adatot szeretnék közölni önnel, talán fel tudja használni. Ha jól emlékszem, Sophie úgy mondta, hogy hétfői nap volt, és a hétfőről keddre virradó éjszaka Mozart Éji Zenéje – mindössze négyen játszották – kétszer is elhangzott, két különböző helyen, igen különböző muzsikusokkal, kevésbé különböző előadásban. Elmondom az egyiket, elmondom a másikat.

Íme az egyik:

A francia professzor éjjel szerenádot akart adni a süllyesztőből kikelő fátyolos Vénusznak – „Usage Intime", „Bizalmas Használatra", ugye nem felejtette el ezt a sokat sejtető tudományos álnevet? – és mivel épp a császár egyik főudvarmesterének ínygyulladását kezelte, rögtön hozzá folyamodott, hogy legalább négy remek vonósművészhez protegálja az udvari zenekarból. Mozart-zenét akar játszatni a „Vénusz" villa-kertjében, elvégre ez erkölcsi kötelessége, hiszen Mozart állítólag haldoklik, legalábbis így hallotta, hogy kitől, arra már nem emlékszik. Noha a Mozart-zene igazán nem szívügye, a francia becsület, a katolikus morál, a Bécs–Párizs-i diplomáciai viszony és még a jóég tudja mi, azt követelik – ez elvégre a legtöbb, amit tehet –, hogy ilyen alkalommal, félretéve az egyéni ízlést, csupán az erkölcsi szabályokhoz alkalmazkodjék és Mozart műveiből játszasson.

Az öreg udvarmester zokogott a meghatottságtól, hogy: „Van-

nak még szentek és urak a világon!" – és azonnal összeboronált négy muzsikust, jelezve nekik, hogy XIV. Lajos korabeli tiszteletdíjat fognak kapni, a „Vénusz" valószínű traktájáról nem is beszélve.

Az egész históriát egy vén baktertől tudom, akivel együtt szoktam sörözni: ő járkált hordónagyságú lámpájával abban az utcában, ahol az énekesnőnek muzsikáltak – az utca csupa kéjlak, végig Tivoli parkokkal.

Telihold volt és nagyon hideg. A négy piperkőc zenész viszont hiúságból nem vett meleg ruhát: olyan kosztümben vonultak az akkori divat szerint japán vagy kínai stílusban épült kéjlak elé, mintha júliusi kerti ünnepélyre lettek volna hivatalosak.

Az én öreg bakter-barátom, a csörgő-zörgő vasabroncsos lanternájával nagyon szerette figyelni az éjjeli figurákat; rég nem beszélt olyan sörhabos, bajszos gusztussal valamiről, mint erről a kikentkifent, vacogó és didergő vonós-négyesről.

Mondom, az udvari zenészek nyári egyenruhájába öltöztek a bolondok: lehet, hogy arra számítottak – ez a legvalószínűbb –, hogy pár taktust kell csupán játszaniok, és a nagy énekesnő úgyis rögtön kinyitja csilingelő kis ablakát, behívja őket, mire ők vígan szopogatják a reggeli előtt a forró puncsot az óriási kandalló mellett. Olyan magassarkú cipő volt rajtuk, hogy a párizsi nők se hordtak ilyet, az aranymásli meg akkora, mint egy óriáspillangó apró nefelejcsen.

Hát még a lábuk meg a harisnyájuk! Az ikrájuk meg a combjuk! Képzelje csak el, december elején, harapós hidegben, áttört selyemharisnyában, mint a balerinák! Kurta nadrágjuk (csipkeszegéllyel!) még csak a térdükig sem ért. „Azt a csipkeszegélyt elvittem volna a feleségemnek – dünnyögte a bakter –, a konyhaszekrényben már nagyon rongyosak a polcokról lecsüngő papírdíszek." A selyemkabát, csípőig, szűkebben áll rajtuk, mint a bőrük, alul meg köröskörül szétmegy, akár a lámpaernyők vagy a balett-táncosnők szoknyája; óriási zsebekkel, óriási kilógó keszkenőkkel – bezzeg jó, hogy nem hagyták otthon, mert ezt alaposabban használták, mint a hangszereiket. A kézelőjük szintén óriási, valóságos vödrök, ezüst copfjuk messzire eláll, úgy látszik drót volt bennük: végükön apró szalagcsokor, olyan apró, mint amilyeneket a kislányom kötött tíz újszülött macskaporontyára; mindennek tetejébe a háromszögletű kalap – hatalmasok, akár a szélmalom szárnyai. Olyanok figurában, mint ahogy botfülű dilettánsok a Mozart-zenét képzelik: azért is írtam le őket.

No de hát mindez semmi a macskazenéhez képest! Ujjaik lilák, vörösek, dagadtak és bénák, szemükből csurog a könny, orrukból a takony, egy pillanatig se tudnak egy helyben megállni a hidegtől,

ugrálnak, akár a vitustáncos szúnyogok, kétségbeesetten hol a villaablak redőnyei felé pislognak, mikor hívja már be őket a primabalerina? – hol meg az orvosprofesszor felé, aki hatalmas rókaprém bundában ül a kocsijában és az ablaküvegen keresztül lesi őket. Ne adj isten, hogy azt mondaná, „hagyjátok már abba, hiszen megfagytok ebben a ronda hidegben".

Miután a bakter mindezt elmesélte, eszembe jutott, amit egyszer Wolfgang mondott, mikor együtt kugliztunk egy kocsmában és egy igen pomádés, igen preciőz társaság jött be a vendéglő kertjébe, és nagyon közönségesnek találta a környezetet: „Tulajdonképpen nem majom-kultúra ez a mi kultúránk, mondd?" – kérdezte Wolfgang és lemondóan mosolygott. Mikor kimentek, szamárfület mutatott nekik.

A szerenád vége elég mulatságos volt. A „Vénusz" valóban szétházta az egyik ablak vízesésnél is buzgóbb-buggyosabb függönyét és egy krizantémmal integetett – hogy pontosan merre? a zenészek felé? vagy a professzor kocsija irányában? – azt a bakter nem tudta megállapítani. Tény, hogy a megfagyott, cingár és gáláns zenészek, mint a bolondok rohantak a kapu felé. A doktor persze sokkal méltóságteljesebben lépett ki hintójából, római szenátorként csavargatva maga köré rókaprémes bundája széles szárnyait. Alig nyelte el őket a japán villa kapuja, a kapu pár perc múlva ismét kinyílt és a professzor – rendőrök kíséretében hagyta el a házat.

Azt hiszem, kiegészítő magyarázat fölösleges: „Usage Intime", vagyis „Bizalmas Használatra" című barátom igen gyanús orvos, és anyagi üzelmekkel foglalkozott Bécsben, minek következtében a rendőrség figyelte, felkérte a legcsászáribb érzelmű művésznőt, hogy a lehető legkényelmesebb és legkevésbé feltűnő elfogatási módhoz nyújtson segédkezet, amit, mint látta, készséggel nyújtott is. A riadt lakájzenészek bőgtek a rémülettől, azt hitték, őket is elviszik, amiről persze szó sem volt. Az énekesnő megjegyezte, hogy ha nem Mozartot játszották volna, szalonjában honorálná művészi fáradságukat, így csupán eszmei háláját tudja közölni velük, s átnyújtotta nekik tanulmányozás céljára Popogallo éji zenéjét; a szerző egyébként ott guggolt egy alacsony lábpihentetőn és hűséges pincsikutyaként pislogott a pongyolája felhőiben hadonászó énekesnőre.

46

Közben a szomszéd borbély nézett be Wolfganghoz. Wolfgang nagyon rosszul volt. Mikor a borbély bejött hozzá és eret akart vágni,

Wolfgang integetett a takaró alól kilógó kezével, hogy „Nem! Nem!" – ellenben a másikkal próbálta a szappanozást és borotválást utánozni: „az kell" – és ettől a kis tréfától rögtön csillogott a szeme. Ezzel a mosollyal aludt el újra. Látszott, hogy csak a tehetetlen izmok őrzik a mosolyt – testi dolog volt már, nem lélektani. A fodrász szomorúan rakosgatta vissza piszkos szatyrába az érvágó szerszámokat; mikor kiment a konyhába, Konstanza nem volt otthon, noha ő sem volt jól, a szomszéd házmester lánya esküvőre készült és Konstanza öltöztette, díszítette. Stanci városszerte híres volt kézügyességéről, azonkívül ez a házmestergyerek bérmalánya, úgyhogy vallási kötelessége a fátylak és uszályok redőzésénél segédkeznie.

Sophie üres szemekkel kavargatott valami teát, amitől – Konstanza szerint – Wolfgang órák alatt felépül, a receptet Badenben kapta egy orvos udvarlójától.

Mikor Sophie meglátta a borbélyt, sírva borult a nyakába. A borbély nem volt egészen mindennapi fickó, vörös mellényében és mézbarna bársonykabátjában. Sűrű, koromfekete haja volt, félig kefe, félig bodor; hatalmas spanyol bajusza, egész a füléig, a végén kackiás malacfarok-kunkorral, persze kőkemény és csillogó a pomádétól; „szemfehérje": sárga és duzzadt, úgy festett, mintha minden pillanatban kardélre akarna hányni mindenkit, pedig galambszívű ember volt. Wolfgang nagyon szerette – „mein Pupperl Vulkanus"-nak becézte.

Sophie-tól tudta meg a konyhában, hogy Wolfgang félálmában vagy lázálmában sokat ábrándozott az ő dédelgetett „kővendégé"-ről. Ez a „kővendég" nem a Don Juan-beli. Nem is tudom, beszéltem-e már erről önnek – öreg vagyok, szórakozott és feledékeny, úgyhogy mindenesetre elmondom, miről van szó: akár verset is írhatna erről regény helyett.

Bécs mellett volt egy elhagyatott kastély és annak egy még elhagyatottabb óriási parkja. Wolfgang, különösen ősszel, nagyon szeretett ebben a parkban egyedül kódorogni és zavartalanul komponálni. Az elvadult végtelen kertben, egy kis hínáros tó közelében állt egy szobor, illetőleg valami régi szobor utolsó maradéka: Wolfgang sokszor állt előtte, tréfásan orrahegyére nyomta a mutatóujját, mintha bohócok módjára utánozná a filozófusokat és megkérdezte tőlem:

– Vajh ki ez az antik illető? Lipót császár? Apolló? Remete Szent Pál? Valami hellászi hetéra? – aztán kacagva megveregette a kőszobor lábát és megjegyezte: – Ez a legjobb, ezeket kedvelem elsősorban, az ilyen rangrejtő védőszenteket. Semmi felelősség. Sem az ő részéről, sem az én részemről – közben potyogtak a könnyei,

mint általában a nagyon szomorú embereké, ha egyszer módjuk van nevetni. Hálásak a sorsnak, hogy egyszer nevethetnek is – no de hát „nix lélektan", ahogy Wolfgang mondaná.

Miután Wolfgang a Don Juant befejezte, ezt a repedezett, mohos, penészes és verébszemetes torzót gyakran nevezte „kővendég"-nek.

– Képzeld el – mondta nekem –, ha ez az elfűrészelt próbababa egyszer csak beállítana hozzám: adna neki Konstanza egy bécsi-szeletet?

Mikor a spanyolbajuszos, sárga szemű borbély megtudta Sophietól, hogy Wolfgang erről a kőszoborról álmodozott: a borbély átment a Wiedehopf utcába a madárkereskedőhöz. Terve a következő volt:

A borbély maga, a madárkereskedő, egy vak zongora-hangoló meg a már említett bakter már évekkel ezelőtt működvelő négytagú kis „zenekart" alakítottak: hegedültek is, fújtak is, énekeltek is. A borbély most arra gondolt, hogy elmennek négyen az elhagyatott park kőszobrához és ott eljátsszák a Kis Éji Zenét: Mozart egészségére! Misések, templomozók nem voltak, a divatos császári medikusokon röhögtek, a zsebük is üres volt – hát majd muzsikálnak egyet és mindenik gondol valamit: hátha meghallgatja a „rangrejtő" védőszent?

A madárkereskedő boltjában nagyon sokszor járt Wolfgang, ott érezte magát legjobban. Néha odaállt a szűk szobácska közepére – falon, ablakban, széken, asztalon, csupa kalitka, fából, rézből, dunai halászhálóból. – És?...

Wolfgang a madárkereskedő botjával vezényelte a madár-kart. Énekelt, hadonászott, a bolond kolibrik meg papagájok károgtak, csiripeltek összevissza. Idővel aztán visszaadta a botot a rongyos hálókabátjában mosolygó madárkereskedőnek és sorralátogatta a kalitkákat. A kereskedő főleg egzotikus madarakat árult: drága pénzért vette és olcsón adta őket. Mozart leguggolt az egyik kalitka elé (ilyenkor elfelejtkezett mindenről a világon) és a következő prédikációt tartotta az egyik trópusi rabmadárnak:

– Hát mondja, kedves kis tenoristám, azért, mert azon a buta csirkecsülkén két ilyen fehér muff vagy hólabda vagy miacsoda van: veszi a bátorságot és hamisan énekel? És a tempót sem tartja be? Vagy talán arra a smaragdzöld torkára olyan büszke? Mi? Vagy a srófhúzó csőrére? Majd adok én magának!

A madár valami lehetetlen buta hangot adott és hosszú hangyászcsőrével majdhogy ki nem szúrta Wolfgang szemét.

Erre egy másik kalitkához ment: abban valami „Sappho" nevű piros paradicsommadár díszelgett – ezt nagyon megdicsérte a karmester:

– Maga rendesen viselkedett, szeretem az engedelmes szopránokat, adok is három kukoricát magának: kegyed nem élt vissza azzal, hogy, ja, a Wolferl olyan kedves ember, azzal azt lehet csinálni, amit az ember akar ésatöbbi. Pedig ez a muzsikus Amadeus zsarnok is tud lenni, én vagyok a legszigorúbb ember a világon – és azzal olyan fintort vágott, mint a paprikajancsi színpadon a vérengző útonálló és rögvest odaszorította arcát egy harmadik kalitkához, melyben valami pipacstaréjú csudamadár ugrándozott lécről lécre, időnként hatalmasakat koppantva csőrével egy spárgán lógó tükördarabon.

– Hallja? – kiáltott rá Wolfgang a madárra – én vagyok a világ legszigorúbb embere! Hogy üti azt az üveget? Hamis! Rossz a csőtartása! Botfülű! Ezennel elbocsátom a kórusból! Egy hétre közönséges kanári-zárkára ítélem!

Ehhez a madárkereskedőhöz ment először a spanyolképű borbély. Elmondta tervét: kimennek a „rangrejtő kövendég"-hez az elvadult úrikertbe – Wolfgang folyton erről beszél lázálmában –, és eljátsszák a Kis Éji Zenét. Kívülről tudják.

A borbély részben érzelmes volt, részben káromkodott:

– Hát persze! Minden büdös... izé... mizének parádés szerenádokat adnak, akkor Wolferlnek ne csináljuk meg ezt? Az istenit... – a folytatáshoz nem kell sok képzelőtehetség.

A madárkereskedő erre korábban zárta a boltot, sorba megcsette a madarakat, vagy megnézte, van-e elég ennivaló a vazelinoskatulyákban. Mikor búcsúzott tőlük, a Wolfgang hangját utánozta, és mindenikkel külön-külön közölte, hogy legjobb barátjuk és zenetanítójuk tiszteletére kell korábban „lefeküdniök". Szegény Papagénó úgy érezte, hogy a madarai megértették, miről van szó. Még évek múlva is mesélte, hogy mikor suttogó hangon a kalitkák rácsai közé dugta a száját meg az orrát és elmondta halkan, hogy Mozart beteg és most az ő egészségére fognak húzni egyet rozzant hegedűiken, mivel egyebet nem tudnak csinálni: a madarak felfigyeltek, némák voltak; épp csak azt nem mesélte a madárkereskedő, hogy utána az aranyhasú kolibrik a rekviemet kezdték csicseregni.

Így hát a vonósnégyesből a borbély meg a „kanári-brácsás" (ez is Wolfgang szavajárása volt) már rendben lettek volna: most még a vak zongorahangolót meg a baktert kellett előkeríteni.

A hangoló elég híres fiú volt a kerületben: vaksága ellenére

vagy ennek következtében előkelőbben öltözködött, mint az udvari piperkőcök; az akkori Bécs nagyvilági és félvilági mulatóhelyeire járt, mindig egy ápolónő-külsejű „Madám" kísérte, és állítólag bonyolultabb szerelmi élete volt, mint Don Juannak. Ugyanakkor a legudvariasabb, legmelegebb szívű fickó volt – épp ezért tartozhatott Mozart „udvari bohócai" közé. Említettem már: Wolfgang így hívta azokat az embereket, akik kicsit tehetségesek voltak, kissé különcök, közben kissé lecsúsztak, de hozzá, Wolfganghoz – széplelkedés és szolgalelkűség nélkül – ragaszkodtak.

A vak hangoló persze készséggel csatlakozott a borbély tervéhez és a „Madám" (valamelyik vénlány-rokona volt) rögtön leszedte a recsegő szekrény tetejéről a hegedűtokot és a kötényével törölgetni kezdte.

A baktert sem otthonában, sem a rendőr-őrszobán, sem a kocsmában nem lehetett megtalálni; végre kiderült, hogy e pillanatban szolgálata vagy hivatása áldozata volt: a bécsi Kékgolyó utca sarkán épp hogy egymásnak nem rohant két parádés hintó, a lovak megtorpantak, a díszkocsik megálltak – s azzal elkezdődött a kocsisok örök párbeszéde.

Wolfgang talán utoljára kacagott úgy istenigazában, mikor ezt a jelenetet egy-két nappal később a bakter elmesélte neki.

– Mihelyt megérkezem a mennyországba vagy a pokolba, a jóisten tudja, hogy ebben a nagy császári bürokráciában hová kerülnek a zenészek – mondta Wolfgang, egészen felélénkülve – első dolgom lesz ezt a duót megírni: nagybőgőre és koloratúr-szopránra. Jobb lesz, mint minden rekviem, Hanzerl – és megveregette a bakter kezét, mintha egy kiskutya kobakja lett volna.

Szegény öreg csősz próbált békíteni, de persze a két fellengzős úrikocsis észre se vette, hogy a világon van. Hanzerl hol letette a lámpát, hol magasra emelte, szortyogó hangon ezt-azt magyarázta a bajusza alatt; hivatalos réz-medállal ellátott sapkáját egyszer a jobb fülére, másszor a bal barkójára húzta jogtudományi hüledezései közben: de a két szobormereven veszekedő kocsis tovább sem vett tudomást Hanzerl létezéséről.

Az „ellenséges" hintók lovai ellenben annál melegebb barátságot kötöttek: nyihogtak, nyerítettek, csókolóztak, a bakter egészen elolvadt ettől a szabadkőműves idilltől a lovak országában. A két ló orra közé odadugta harmadiknak a magáét, letette a lámpát a kövezetre és összevissza simogatta-cirógatta a lovak frufruját, táncoló fülük között. „Hát nem vesznek példát a gazdáitok rólatok, hát nem vesznek példát?" – mondogatta babusgatón a lovak felé és fenyege-

tőleg a kocsisoknak a toronymagas bakon. De hát azok nem vettek példát.

Végre mindkét oldalon csettent az ostor, a baktert majdhogy el nem gázolták – lámpaüvegje a békítés áldozata lett – a két hintó egymást életveszélyes közelségben súrolva ellenkező irányban tovarobogott, és így a borbélynak végre sikerült egy söntésben beszélni Hanzerllal, aki keserű könnyeket potyogtatott a sör habjába az emberiség fölötti csalódásában. Mikor a fodrász elmondta neki, hogy este el akarják játszani Wolfgang egészségére a Kis Éji Zenét, mámorában az asztalra csapott:

– A szívemből fogok játszani! Ma igazán a szívemből! Hát láttad azt a két lovat? Csak nyílna már meg a mi Lipikénk új operaháza – *ők* fognak ülni a páholyban velem együtt: mert nekünk van szívünk! – Majd szinte kiabálva:

– Mondd, azt nem zenekarra írta Wolferl?

– És ha tíz zenekarra? Talán nem tudjuk eljátszani?

– El, el – dünnyögte (kissé süket volt az öreg) és tovább filozofált a lovakról.

Mielőtt elindultak, mind a négyen tiszteletüket tették Mozartéknál, nem mertek csöngetni, nehogy felébresszék Wolfgangot, ha éppen alszik; libasorban megkerülték az egész lakást, és a konyhaajtón zörgettek, ott is Sophie-t szólongatták, mert Konstanzát szívből utálták. Egyszer a kocsmában ezzel kapcsolatban óriási sikerük is volt. – már mint ami Konstanzával szemben érzett ellenszenvüket illeti. Egy igen rövid, de annál hatásosabb „kamaraművet" adtak elő, eunuchszopránra (ez a süket bakter volt) és három ósdi ón-kupára. A bakter felállt, villogó szemekkel, sörhabos rozmárbajusszal, körülnézett és fejhangon, a tizennyolcvonalas cénél is magasabban ezt az egy szót énekelte, fenyegetően és kérdő hangsúllyal: „Konstanze???" – mire a többi három, örök tagadását kifejezendő, az ón-kupákkal egy álló percig verte a fényezetlen kocsma-asztalt.

Így hát érthető, hogy ez alkalommal is, mikor a konyhaajtó üvegén kocogtattak, nem Konstanza, hanem a kedves Sophie után érdeklődtek. Szerencséjük volt, valóban épp Sophie volt a konyhában. Elmondta, hogy Wolfgang alszik, alszik, alszik; mikor megtudta, hogy a sógora kedves „kővendég"-e előtt fognak muzsikálni, meg akarta vendégelni őket, rántottával, paradicsom-szósszal, puncsal; a puncsra úgy akarta rácsábítani a társaságot, hogy ebből fog Wolfgang is inni, mihelyt felébred.

– Ennek is van szíve! – magyarázta a bakter. – Ez is olyan, mint egy ló. Gyerünk.

El is indultak egy ócska, nyitott szekéren: egy vén zöldséges hajtott, a borbély huszonötéves vendége volt, minden szombat este nála borotváltatta magát.

A szekér rázta őket: a szerencsekockákat nem rázzák így a csapszéki bögrékben. Szorosan egymás mellett ültek, szemerkélt az eső, sötétedett. A vak hangoló – nagyon nyurga fiú volt, sápadt, olyan, mint egy kísértet – két sovány combja között szorongatta a hegedűtokot, függőlegesen, és csontos ujjaival néha végigtapogatta a fekete doboz domborulatait.

A bakter? Afféle púp és gombóc; piros-fehér kockás lepedőbe csomagolta a hangszerét.

A fodrász útközben állandóan hangolt, amit egyrészt az eső, másrészt a macskaköveken égig zökkenő szekér persze alaposan megnehezített: de ő csak nem tágított – legfeljebb néha-néha az út szélére csurgatta az f-lyukakból a hegedűjében felgyűlt esővizet.

A madárkereskedőnek régóta csak egyféle brácsatokja volt: egy óriási papagáj-kalitka, rézdrótokból, kupoláján hatalmas karikával, körös-körül elfüggönyözve.

Mikor később a bakterral elbeszélgettem egy nyári vendéglőben erről a szimfonikus kirándulásról, azt mondta nekem (és ön lesz, azt hiszem az első, aki mélyen együttérez szavaival):

– Nézze. Hogy Wolferl világhírű ember lesz, az biztos. Én mondom magának, pedig az agyam nem sokkal világosabb, mint az az ócska lámpa, amivel belevilágítok a vámsorompónál a gyanús emberek pofájába. De azért ennyi eszem nekem is van. És fülem! (Szegény, ekkor már olyan süket volt, mint az ágyú.) És ennélfogva tudom – prosit! – hogy tíz év múlva, ötven év múlva, száz év múlva: mindazok a rongy tettetők, akik manapság kifizették két tallérral vagy három dukáttal, mintha csak kifutófiú lett volna, aki egy hercegi metressznek visz a születésnapjára virágot – ezek a szenvelgő és smucig széplelkek ájuldozva fogják ünnepelni, hencegni fognak vele, hogy az operában, a statiszták városzobájában azt mondta nekik egyszer, hogy „jóestét". Aranyrámába foglalják azt a zongorabillentyűt, melyet egyszer Wolfgang szórakozottan leütött, hogy kipróbálja a hangját; ünnepségek lesznek, hacacárék, mifene – hiszen tudja, miről van szó. De! – és azzal ünnepélyesen magasra emelte söröskorsóját és még ünnepélyesebben visszatette az asztalra, anélkül hogy egy kortyot is ivott volna belőle – de! Olyan ünneplésben sohasem lesz része a császári és királyi zene-pecérek bandájában, mint amilyenben akkor *mi* részesítettük. A borbély okosabb ember, mint én, és mikor hazamentünk, azt mondta: Hát nem volt itt együtt minden? Itt volt

a madárkereskedő, a papagájkalitkás „geigerl"-jével (így becézte brácsáját): azt hiszed, ez a hetvenéves kehes Papagénó nem tetszett jobban Wolfgangnak, nem örült volna jobban neki, ha tudott volna róla, mint a császári páholy kimért, diplomatikus és óvatos tapsainak? És itt volt maga a borbély: én tudom, hogy Londontól Rómáig fogják játszani a Figarót – de ha egyszer Wolferl visszanéz a földre az Izisz meg Ozirisz vagy Mizirisz cifra birodalmából: csak ezt a derék borbélyt fogja szeretni az összeázott hegedűjével! És Don Juan is csak *egy* volt méltó Wolferlhez: ez a vak hangoló, ez a félnótás kültelki Don Juan, a szipirtyó „Madám"-jával, aki a zenés kávéházakba kísérgette. Érti ezt? – kérdezte, mint aki fél, hogy túl vadakat mond és én túl buta vagyok hozzá, hogy megértsem.

– Persze, hogy értem – mondtam halkan, és még halkabban, jelképes koccintásképpen, odatoltam a borospoharamat a söröskorsója mellé.

– Még a Szöktetés sem hiányzott, ha nem veszi rossznéven – mondtam –, nem jutott még sohasem eszébe, hogy maga mennyire hasonlít Ozminhoz?

Egy pillanatra megijedtem, hogy talán megsértettem ezzel, de a dolog valóban csak egy pillanatig tartott, mert az öreg bakter arcáról égi mosoly sugárzott, felemelte korsóját és körüljárva az asztalokat, elkezdte énekelni: „Ó, mi boldog az a férfi, aki egy hű kis nőre lel!" – mindaddig, míg egy aszott kiszolgálónő csontos ujjával rá nem mutatott a falra ragasztott cédulára: „Éneklés, káromkodás, koldulás tilos. Kutyát a helyiségbe behozni tilos. Tizennyolc éven aluliakat nem szolgálunk ki."

A bakter megállt, szuszogva végigolvasta a falra ragasztott szöveget, majd sarastrói ünnepélyességgel kijelentette: „A zárótétel hiányzik: Hitelt holnaptól fogva adunk" – és utána hasát remegtetve egy fél óráig hahotázott.

De hát ez később volt. Most a régi városkapun át mentek ki Bécsből a magános park felé.

A kapu tulajdonképpen már nem is volt kapu, csak két oszlop, olyanféle kövekből összerakva, mintha kályhacsempék lennének: az nagyon barátságos volt, az ember szinte felmelegedett tőlük. Az egyikről lámpa lógott, hosszú-hosszú és cifra kovácsolt vaskaron, akár kínai sárkány is lehetett volna, annyit tekergett; a sápadt lámpa, halkan és csöndben csikorogva, ide-oda libegett a szélben, mint Figarónk réztányérja a boltja előtt. A másik oszlopnál valami gárdista vagy finánc-féle állt őrt, olyan volt, mint a gyerekek skatulyájából kiszedett és a friss mázolástól még ragadós ólomkatona. Háromszög-

letű kalap; holmi bolha-piacon, kéz alatt vásárolt paróka; óriási fehér keresztszalag a bal vállától a jobb csípőjéig: piszkosabb a bakter szalvétája sem lehetett kétheti váltás után a törzskocsmában.

A városkapu körül apró házacskák – afféle társadalmi vegyeskereskedés és kiárusítás: törpe szatócsboltok, egypár urizáló villa, kétemeletes szolíd bérházak, kifogástalan erkölcsű hörcsögökkel a rikító-zöld meg hupikék zsalugáterek mögött.

Az egyik kályhacsempés oszlop mellett a régi városfalból is maradt valami: amolyan „kavicscukor"-fal, tojásalakú kövekből, sárgák, feketék, lilák, amit akartok; ahol sikerült, befutotta a spenótfőzelékre emlékeztető repkény. Egy földszintes vityillóban kegytárgykereskedés és cukrászda: egy a tulajdonos, egy a helyiség, csak az egyik „terem" az ajtótól balra, a másik meg jobbra nyílik; a kirakatablakokat ezer színes üvegszilánkkal foltozták meg.

Nem értek a kéményseprő mesterséghez, ennélfogva sose tudtam rájönni, hogy ha egyszer már középkori vártornyokra emlékeztető kéményeket építettek a mintásan kirakott cseréptetők fölé: mért kellett még az oldalukba ráncos-könyökű vaskályhacsöveket is szerelni?

Wolfgang a nagyképű esztétákat és „hozzáértőket" gúnyolva megjegyezte: – Ezt kérlek... ezt kérlek (és egyszerre olyan képet vágott, a kéményeket tanulmányozva, mint egy bagoly) ezt csak zeneileg lehet felfogni és értelmezni. Hányszor kísér egy vastag basszusáriát cincogó kis oboa – a szúrás nekem szólt, vén oboásnak – vagy hányszor pizzikátoznak, pim-pim, tin-tin, a nyavalyás kis elsőhegedűsök, míg a trombitások hólyaggá fújják magukat? Voilà! – s azzal olyan pózba vágta magát a pántlikakeskeny járdán, mint egy bűvész valami csoda-fogás után. Mért írok önnek ezekről a régi, marcipánszínű bécsi kövekről? Mert Wolfgang kulisszái voltak, és mert Wolfgang annyit tréfálkozott rajtuk, főleg ha nagyon szomorú művek jártak a fejében.

A kvartett a Wolferl parkjához érkezett. A kocsis a bakon maradt, egy ócska zsákból kámzsát fabrikált magának az eső ellen, a többiek meg elindultak a felébetört kőszobor felé. Szivacsos mohán, rézforgácsként csengő avaron, nyári békáknak való sáros ösvényeken totyogtak. A tó partján otromba cölöpök rothadoztak: valamikor pásztor- meg „szegény halász"-életet játszó princesszek eveztek a tavon és itt volt úgy látszik a szandolinok kikötője. A víz csendesen fodrozódott, reszketett, lúdbőrös volt; a Hold szaggatottan csurgott rajta végig. A kopaszodó fák meg-meglengették görcsösen kígyózó ágaikat; ormányuk vége olyan messze esett már a parti törzsektől, hogy biztosan rég elfelejtették a rokonságot. Időnként egy-egy halott levél

esett a vízre, pillanatig gondolkozott, merre ússzék, aztán lassan elindult, lehetett rongy is, lehetett mesebeli hattyú: talán így járt a görög alvilágban a halottak révésze csónakjával a túlsó partra, vagy a francia Watteau képén a szalon-szerelmesek a Vénusz-szigetére. Vagy?... az alig-ifjú Wolfgang Velencében, farsang idején, egy álarcos nővel, gondolán, titkos találkára.

Nehogy azt higgye, a gémberedett ujjú vén oboás a végén mégis-csak költői babérokra törekszik és így próbálja magát behízelegni önhöz. – Messze vagyok tőle. Amit írok, Wolfgangból és Wolfgangért van, a művészi feldolgozás továbbra is önre tartozik. Az alvilági révészről különben Wolfgang mesélt nekem egyszer a kora tavaszi korasárga fűzfa-függönyök alatt – valami részeges nápolyi basszista kért tőle egy Charon-áriát, Watteau-képeket meg francia útja alkalmával látott:

– Nem tudom, mi a csudának *mázolnak* az emberek, ha egyszer az Isten a *hangokat* meghagyta nekünk, mindazon disznóságok ellenére, amiket Ádám ott a paradicsomban elkövetett. De az az érzésem, nekem, szegény „botszeműnek", hogy ha már éppen tarkára kell kenni egypár kifeszített vásznat – hát még ez a Watteau-dolog a legjobb.

Érdekes, hogy ő, aki a festészettel még nálam is kevesebbet törődött, betegségében sokat emlegette ezt a Watteau nevű francia piktort.

Hogy amit ez a négy muzsikus, a borbély, a madárkereskedő, a vak hangoló és a szuszogó bakter produkáltak: macskazene volt, ahhoz nem fér kétség. De hogy *ők* voltak a Wolfganghoz méltó gyász-zenészek, azt nyugodt lelkiismerettel állíthatom.

A borbély egy fatönkre állt, úgyhogy majdnem kétszer olyan magas volt, mint ahogy ezt a természet neki kiszabta. Rokokó kutakon szokott állni az oszlopfő tetején egy-egy nádsípon „tirelírozó" görög faun – a borbély nyilván ezt a pózt óhajtotta utánozni.

A madárkereskedő épp ellenkezőleg, egy már régóta lábatlan, fűbe-süppedt kőpadra ült és ott brácsázott – hol azt, amire még emlékezett a Kis Éji Zenéből, hol meg ami éppen eszébe jutott.

– Wolfgang mindig legnagyobb barátja volt a szabad fantáziálásnak és változatoknak – dünnyögte sértődötten, papsapkáját csúsztatgatva természetes tonzúrája fölött a kocsmában, mikor a hórihorgas vak Don Juan összhangzattani kifogásokat emelt játékával kapcsolatban.

Egyébként ez a vak zongorahangoló volt az egyetlen, aki hamis hangot nem játszott. Ő ugyanis a fentebb leírt városkapu után és

a park előtt betért egy útszéli kocsmába, és ott annyi puncsot ivott, hogy a szobor alapzata mellé állva (nehogy elessék, biztos támasztékot keresett), tévedésből a hegedűtokot szorította álla és válla közé és azon gyalulgatott negyedhangokat is ördögi pontossággal elővarázsoló vizes vonójával.

A bakter ujjai olyan merevek voltak, hogy ki se csomagolta a gordonkáját, hanem csak énekelt, énekelt, torka szakadtából, miközben keblén keresztbe csapkodta a karját, mint a bérkocsisok a standon.

Persze, hogy elmesélem önnek ezt a kedves epizódot vagy közjátékot, mit tudom én, minek nevezzem, ami ezt a csodálatos kvartettet még fűszerezte. A park közelében volt egy régi-régi templom, ahová félig egyházi, félig világi (a fene ismeri ki magát ezekben a rituális bolondériákban), vén apáca-félék jártak ájtatoskodni, körmenetben, fehér főkötőkben, fehér vállruhában, pukkanó orrú csámpás cipőkben. Mikor a vezér-liba meghallja a bakter kántálását és közben nézi a szobrot a bomlott kontyú fák alatt, szinte önkívületben csapja össze a kezét és hangosan rikoltja:

– Ó! Ez a Salieri Kyriéje a József császár miséjéből! Énekeljünk vele!

Aki térdre tudott borulni, térdre borult, aki nem, állva maradt, de az biztos, hogy szépen elénekelték Popogallo „Ha nem volna kanárid olyan sárga és nem volna csüdjén oly rövid a spárga..." kezdetű sanzonját (az időben úton-útfélen énekelték Bécsben).

De ez még semmi! A Palmengasse felől (vagy Birkengasse?... elvégre nem vagyok térképész) egy hintó érkezik: mennyit kacagott Wolfgang ezeken a bécsi hintókon! Hátsó kerekük akkora, mint „A Nap"-hoz címzett fogadó cintányéros cégére, az elülsők meg aprók, akár a játék-kutyák alá szerelt kis karikák: arról ne is beszéljünk, hogy olyan messzi vannak, elöl is, hátul is a kocsitól, mintha nem is hozzája tartoznának. Egyszerre csak kinyílik a hintó üvegablaka, és egy zilált külsejű, de nagyon előkelő dáma, karját egy még ziláltabb külsejű fiatalember nyaka köré fonva, sikongatni kezd:

– Ez a te nótád, Franzl – van nálad pénz? Adj ezeknek a szegény muzsikusoknak.

Az öregasszonyok se voltak restek: a tizenötödik alsószoknya alól fityegő táskájukból sorban adakoztak a négy muzsikusnak.

Talán a Kis Éji Zene finálé ja is tetszeni fog önnek. Mikor a pénz összegyűlt, a borbély rögtön azt ajánlotta, és az ajánlatot azonnal tapsvihar fogadta, hogy a könyöradományokon – vásároljanak mindenféle jót Wolfgangnak („Konstanzának nem!" – szúrta

közbe vad szemekkel a spanyol képű fodrász). Ez másnap hajnalban meg is történt. Nem volt az a szerető hitves vagy körültekintő aggályos doktor a világon, aki olyan gondossággal válogatta volna össze a betegnek való elemózsiákat és italokat, mint ez a négy muzsikus. A legpuhább sajtot, a legzsírtalanabb sonkát, a legnemesebb tokaji bort, a legszebb karfiolt, a legdrágább kávét: mivelhogy a hintós hölgy és a bolond Ima-nénik igen gavallérosan bántak velük.

– Csak megegye Wolfgang! – szipogott a bakter.

– És egészségére váljék! – törölgette szemét a vérszopó képű borbély.

Wolfgang bizony nem tudta megenni, csak a tokajiból ivott egy kis talpas pohárral: ő kínálgatta az ajándékozókat, akik – félénken egymásra pislogva – a betegágy mellett majszolgatták zsákmányukat.

Sem ön, sem én nem vagyunk hajlamosak olcsó érzelgésre, ezért nyugodtan közlöm azt, amit nem a baktertól, hanem a vak hangolótól hallottam. Nem érdekes, ha hazudott, ebben az esetben nagyon jól hazudott, és Wolfgangunkra jellemzőbb dolgot mesélt, mint egy taplószívű kottabogarász.

Egy alkalommal Wolfgang egy növénytan-tudóssal jött ki ebbe az elhagyott parkba: Mozart sétált és komponált (papír, toll nem kellett neki), a botanikus meg a fűben kotorászott, kaparászott. Mikor Wolfgang „kikomponálta magát" és a füvész telerakta tarka gazzal a bádogdobozát (kis szíj a vállon, mint az óvodisták tízóraitáskáján), a romkapu felé bandukolva a botanikus halkan megjegyzi:

– Wolfgang, hogy lehet, hogy te, aki annyiszor sétálsz itt a bokrok és fák között: még csak észre sem veszed a virágokat?

Több se kellett Wolfgangnak. Karon ragadta a növénygyűjtő tudóst és visszacibálta a virágzó cserjék közé.

– Ide figyelj – mondta játékos-komoly képpel a barátjának –, most bűnbánatot és vezeklő körutat tartok. Mert igazad van. Bizony én ezekkel a virágokkal nem sokat törődtem. Igaz, hogy te se sokat a Figaro modern harmóniáival... De ha a virágtudós nem megy vezekelni az operába: Wolfgang elmegy engesztelő zarándoklatra a virágok közé.

A botanikus persze elég buta képet vágott – nagyon derék ember volt, viszont mit értett ő az ilyen színészi (és főleg őszinte!) játékokhoz? Wolfgang féltérdre ereszkedett valami szamárkóró vagy sóskacsalán előtt (botanikus én se vagyok!) és ezt mondta:

– Én a virágok neveit nem ismerem. Lehet, hogy havasi orgona vagy sziki szarkaláb – mit tudom én? De: te kedves névtelen virág, bocsásd meg, hogy míg én Don Juan elkárhozásával foglalkoztam,

veled szóba se álltam, pedig tudom, hogy porzód, bibéd, pártád épp úgy hajt belőled, mint belőlem a Don Giovanni ütemei.

Rögtön felugrott és egy másik virához szaladt. Ott is féltérdre ereszkedett, a szerelmes Kerubin nem lehetett bájosabb imádott grófnője előtt:

– Kedves virág, hogy ön közönséges boróka-e vagy különleges csikófark, azt nem tudom, de öntől is tisztelettel bocsánatot kérek, ha eddig nem bámultam, nem szagoltam (nincs is szaga! – mondta burleszk fordulattal tovább is féltérden, de a botanikus felé fordulva) – én zenész vagyok, és így hivatalos elfoglaltságom következtében tűleveleit, bogyóit – se kéket, se pirosat – nem tudtam kellőképpen honorálni.

Végül odament egy karcsú nyírfához, átölelte, megrázta és felkiáltott a lombja felé:

– Maga ne sértődjék meg, hogy eddig nem vettem észre, ergo nem is köszöntem magának, de ha nem susogott volna ilyen szerelmesen és nem csillogtak volna olyan ezüstösen a levelei, mint az az ezüst fülbevaló, melyet Konstanzának vettem (és amit első nap Badenben elvesztett a fürdőben): nem tudtam volna megírni a Don Juant. Prosit, musicus anonymus! – és még egyszer úgy megrázta azt a nyírfát, hogy egy vágóhídi taglósnak is dicsőségére vált volna.

Mikor a növénytudóssal elhagyták a kertet, még egyszer visszafordult, óriási pukkedlit csinált, meglengette kalapját – „Pardon, mes dames, mes fleurs!" – virághölgyeim, bocsássanak meg! – s azzal karonfogva barátját, elindultak haza, hogy leírja, amit komponált: a „firka-munkától", hiszen tudja, mindig viszolygott. Nekem nincs könyvtáram, de a foghíjas polcok egyikén van egy mappám. Pár préselt virág van benne: a Wolfgang kiengesztelt „hölgyei".

47

Wolfgang a Varázsfuvola egyik próbája előtt megkérte az ő derék Süssmayer barátját, hogy noha a próba kilenckor kezdődik, jöjjön már nyolcra a „bódéba" – Wolfgang így hívta a Theater auf der Wieden-t: szeretne egyet-mást megbeszélni vele még az előadás előtt.

Süssmayer bájos komikummal ütközött ki a Schikaneder-féle bohém társaságból. Színésznők pongyolában, az egyiptomi papok gatyában jelentek meg a színpadon: ez a Süssmayer hófehér harisnyát vett, csillogó lakkcipőt, frissen vasalt kabátot és koronázási bálra való parókát. „Ha az ember Wolfganggal dolgozhat, Wolfganggal beszél-

gethet, vegyen ünneplőt" – mondta naiv és mérges ünnepélyességgel, mikor a komédiások kinevették.

Süssmayer persze ott ült már – dehogy ült, állt! – az üres, sötét zenekarban; szinte vigyázzban várta háromnegyed nyolc óta Wolfgangot. Wolfgang mindig halálos pontos szokott lenni, de utóbbi időben gyakran késett, nagyon beteg volt, nagyon rosszul érezte magát. Ha egyszer Wolfgang késik, komoly baja lehet, suttogták az emberek. Épp ilyen gyászosan feltűnő volt, hogy partitúrát, jegyzeteket rakott a kottaállványára és valakinek lapoznia kellett. „Nagyon fáradt lehet." Wolfgang legjobban szerette, hogyha ez a kedves, kicsit bolondos, kicsit okos Süssmayer lapozott; diákos tisztelettudása jólesett neki.

Negyed kilenc felé jelent meg Wolfgang a sötét, üres, kulisszafesték szagú színházban. Valami ijesztő és groteszk volt benne, ahogy az orkeszter-gödör végén bejött a kisajtón. Egyrészt egy bakfisbalerina ügyességével kígyózott, tekergett a szorosan egymás mellé tolt székek, kottatartók, kürtök és puzónok között, másrészt öregesen totyogott, mintha kétszer olyan idős lenne, mint amennyi valóban. A cipője bő volt – „ja, lefogytak a tyúkszemeim", mondta nevetve –, feketeharisnyás lábai ijesztő vékonyak, kurták, a hasa formátlanul dagadt, az egész emberke bogárszerű. Feje aránytalanul nagy, szeme mint a szappanbuborék, melybe pipafüstöt fújt néha a gyerekek mulattatására.

Mikor odaért Süssmayerhez a karmesteri zongorához, átölelte, mintha messzi útról érkezett volna, vagy hosszú időre búcsúznék. Közben a jó barát érezte, hogy Wolfgang pihen a vállán. „Mért nem mentél te kanapénak vagy szófának?" – kérdezte tőle Wolfgang, aki szerette néha megfricskálni a hűséges famulust. Miután leült, idegen mosollyal megjegyezte, hogy: „Furcsa különbségek vannak az életben", és arról beszélt, milyen más volt bevonulása a zenekarba Prágában, a *Don Giovanni* bemutatóján. A közönség háromszoros vivátal, tapsszal és bravózással fogadta – vajon lesz-e ilyesmi még egyszer az életében? Akkor Leopold egy régi ruháját vette fel: szóljon a taps az apjának, ne neki.

Mikor Süssmayer a kottákban kotorászott, hogy felüsse azt a lapot, melyen valamit át akartak dolgozni, Wolfgang vakon nézett a papirosra, látszott, hogy gondolatai másfele járnak. El is mondta Süssmayernek, hogy ma nem azért késett, mert a medicina lenyelése után vagy egy negyedórát hevernie kell orvosi rendeletre, hanem mert nála volt „Európa legnagyobb zenebarátja". Ezt a múzsarajongót Süssmayer is jól ismerte: Wolfgang egyik hitelezője volt, és foly-

ton arról beszélt, hogy ő csak azért ad kölcsön Wolfgangnak, mert imádja a muzsikát és azokat az ezüstkanalakat meg aranyórákat, melyeket zálogképpen magával szokott vinni puritán és komor otthonába, ereklyeként tiszteli, a zene oltárára helyezi és egyéb hasonló szónoki figurák. A romantikus uzsorás egyébként felejthetetlen maskara volt. Gluck temetésén is ott volt: magas mint egy kémény, még hozzá köcsögkalapban, harcsaszájából érett bőséggel áradt a latin énekszó, függetlenül, hogy a papi kíséret hallgatott vagy mást énekelt; félelmetes bibircse viharos táncot járt ajka végén.

Wolfgang időnként a kottába nézett, pár hangot másként játszott, mint ahogy állt, és anélkül, hogy egy szóval is magyarázott volna valamit „Süsschen"-nek, az bejegyezte a partitúrába a változtatást.

Wolfgang Gluck temetéséről beszélt. A koporsóra borított fekete lepel egyik végét Salieri tartotta kezében: szinte tüntetőleg mutogatta a rongyot a kísérőknek és bámészkodóknak, mintha Gluck végrendeletének szövege állt volna rajta, egyenesen Salierinek címezve. Salieri pózos gólyaléptei közben annyira figyelte arcról arcra színpadi mozdulatainak hatását, hogy néha elmaradt a koporsótól, mire túlságosan megfeszítette a drapériát, mint a gyerekek a lepedőt a „húzd-meg-ereszd-meg" játéknál. Néha meg egészen közel futott a koporsóhoz, hogy behozza a távolságot, ilyenkor karjára vette Gluck sleppjét akár egy operai királynő, aki egyedül lép az oltár lépcsejére az esketŏ főpap elé.

Apropos papok: Da Ponte is ott ugrált a menetben. A szó szoros értelmében ugrált, főzeneigazgatótól színházdirektorokig, énekesnőktől díszlettervezőkig ügynökölt, úgy látszik a temetést találta a legmegfelelőbb pillanatnak, hogy rávegye a bécsi nagykutyákat: sürgősen mutassák be Bécsben is a *Don Juan*-t, addig, míg a prágai siker híre a bécsiek kíváncsiságát csiklandozza.

Mintha a sors gonoszsága – vagy tán bölcsessége? – tárult volna Wolfgang szeme elé, mikor azokban az időkben, midőn betegség, szegénység, elromlott szerelem és kétségbeesetten hajszolt robotmunka volt élete, az a bizonyos sors a legnagyobb pompával vette körül, melyhez semmi emberi vagy személyes köze nem volt. „Magánosabb voltam az aranyba balzsamazott királyi bábok között, mint a siralomházban" – mondta Wolfgang (hanyadszor?), mikor II. Lipót prágai koronázása után, szeptember hatodikán, bemutatták a *Tito*-operát.

– Ha egymás mellé teszek két képet, nem tudom, sírjak vagy nevessek-e? A prágai nemzeti színház vakító csillárai, üveghintók és

ulánus századok, a páholyokban merev előkelőségek, mintha viaszfigurákat raktak volna kirakatba. A frissen koronázott Lipót azt hiszi, még most is a szentmisén van, talán egy kamarásnak könyökénél fogva kell visszahúznia az uralkodót, hogy egy tragikus áriánál fel ne álljon vagy egy oboa-fioritúránál le ne térdeljen, mint a templomban. A királynő fanyalog, bírál és etikettszerűen szidja a német zenét.

– Ez az egyik látképes lapom Prágából. A másik: anyika és atyika szegény Wolferlje a ronda kocsiban és a még rondább fogadókban, amint hit és kedv nélkül fabrikálja az ünnepi operát, és mikor a zsebében borravaló után kotorászik, a Kammermusikus és aranysarkantyús lovag előkelőségével: egy büdös orvosságos-üveget és gyűrött bécsi recepteket talál fényes tallérok helyett. Valamikor apámmal a családi szótárhoz tartozott a „contrasto armonico" kifejezés: nem tudom miféle különleges jóakarat kellett volna egy betyárszálloda sarkában ahhoz, hogy a két kép ellentétét még mindig „harmonikusnak" lássam?

– És a Gluck temetése... előbb már mondtam... alig pár napra a Don Juan bemutatója után? Ki ne gondolna a maga temetésére? Miközben elég roskatag pipaszáraimmal kocogtam Salieri nyomában, mint megtűrt kis zenei ministráns, elgondoltam, hogy bezzeg az én szemfedőmet nem fogja gyémántgyűrűs ujjaival igazgatni a nagy komponista, és a Stefansdomban sem fogja legcsiszoltabb velencei műkönnyeit pergetve vezényelni a rekviemet.

Süssmayer a legnagyobb szeretettel és gyermekes mosollyal hallgatta Wolfgang szavait. Azért mosolygott, hogy Wolfganggal is elhitesse: mindezek nem tragikus dolgok, hanem Wolfgang-féle bolondozások csupán, ugyanakkor megjegyezte – kisimítva egy szamárfület a Varázsfuvola nyitányán –, hogy talán kevesen tudják annyira, mint ő, Süsschen, hogy a nyitány tizenöt adagio-taktusa, majd a hirtelen allegro nem konvencionális formai fogás Wolfgang részéről, hanem a legmeztelenebb önarckép, az allegro fugált kidolgozásáról nem is beszélve – „a mi első *desz*-ünk", tette hozzá összeesküvő hangon. Egyébként „Süsschen"-nek egyáltalában nem volt szándékában Wolfgangról zenei és lélektani portrét festegetni a próba előtt: az egész csak arra való volt, hogy Wolfgangot az emlékező merengésből az előadás gyakorlatibb feladataihoz csábítsa vissza. Viszont úgy látszik ellenkező eredményt ért el vele.

– Igen, igen – mondogatta Wolfgang – a bánat és a szemtelen szökellés után egyszerre a matematikai rend, mely izgalmasabb és sokszor disszonánsabb az őrületnél, épp ezért érdemes csinálni. Iste-

nem, ha az ember saját testében is ilyen rendet csinálhatna! Hányszor beszélgetek mostanában nyomorult és rakoncátlan testemmel, épp a rend és rendetlenség dolgairól. A szívem ezt akarja, a májam azt akarja, a tüdőm akadozva deklamál, a beleim meg buffókat böfögnek – átkozott egy fegyelmezetlen társaság. Múltkor alaposan le is hordtam az egyik doktort. Azt hiszem a Stanci valamelyik lovagja, aki nem úgy akarja megnyerni Stanci kegyeit, hogy engem sürgősen a másvilágra toloncol, hanem inkább csodálatos gyógyításommal akar érdemeket szerezni. Vagy a lelkiismeretét megnyugtatni? Ezt a bájos kuruzslót alaposan összeszidtam. Mondom neki, jól festenék, ha én is úgy tudnám csak összhangba hozni a muzsikusaimat, ahogy ő a májamat meg a lépemet – az lenne aztán a macskazene vagy Dorfmusikanten-szextett! Nem nevetséges vagy iszonyatos dolog, hogy a beleinknek és sejtjeinknek semmi közük hozzánk? Idegenek, saját céljaik vannak, éneklik a magukét és nem paríroznak nekünk. Néha szeretnék velük úgy beszélgetni, mint a cinkéimmel vagy papagájaimmal: no, öreg vese, te fogod elsőnek a fülembe fuvolázni a takarodót? ez a hortyogó bőgő? Bolond egy társulat, mondhatom! – s azzal pilulás dobozt vett elő, tréfásan Süssmayert is megkínálta, aż el is vett egyet, emlékül. Wolfgang az övét úgy dobta, magasból a szájába, mint a lesi-szájú kutyáknak. Szórakozottan végigfuttatta ujjait a billentyűkön, a Papagéno Glockenspieljét játszotta.

– Igen – mondta ismét –, Monostatos és röhögő rabszolgái ettől az együgyű csilingeléstől is megszelídülnek, de az én rebellis szerveimnek hiába írok szimfóniákat, csak tovább is arcátlan zendülőkként viselkednek. Igaz, hogy nem tudom, miért csinálják ilyen bonyolultan a dolgot, mikor a halálom úgyis már rég elkészült bennem. Pontosan kitöltött, aláírt, lepecsételt cédula vagyok, csak el kell mennem a bankba és be kell váltanom. Akár ebben a pillanatban is megkapnám, ami jár – testrészeim csak ugratnak ezekkel a pilulázásokkal. Nálam minden sokkal előbb kész volt, mint ahogy azt az emberek észrevették.

Furcsa volt ezt a megjegyzést hallanom, mikor Süssmayer idézte, mert én magam is úgy tapasztaltam – azt hiszem, jegyzeteimben valahol írtam is erről önnek –, hogy Wolfgang lelkileg néha évekkel megelőzte élettörténetét. Mikor a Szöktetésen dolgozott: a prózában beszélő Szelim basa mögött már Sarastro körvonalai bontakoztak. Mikor először találkozott Schikanederrel, a szabadkőműves mitológia már megérett képzeletében, valahol a falusias vallásosság, a mindent őszi ködbe burkoló kétely és a szerelmes vágyódással egybefonódó művészet között. Mikor Aloysiával táncolt a mannheimi bálon: kész

szerelmet hozott a szinte névtelen és jeltelen új pohárba. Mintha csak nem lett volna ideje, hogy már akkor is Pamina hangját hallassa.

– Hányszor hordoztam évekig emlékezetemben egy kompozíciót – folytatta Wolfgang. – Mikor aztán valahol elő kellett adnom, hát nagykeservesen leírtam. Utáltam az időpazarló körmölést. Így vagyok a halálommal is, Süsschen. Már rég megkomponáltam, most már csak „le kell írnom" – érdektelen kézimunka. Nem is különösebben vonzó – tette hozzá és abbahagyta a Glockenspielt.

– Mikor a Don Juant Bécsben is eljátszották és Aloysia énekelte Donna Annát: akkor is úgy éreztem, hogy kísértet ágál, fekete madárijesztő krinolinban a színpadon. Nem tudtam elképzelni, hogy a mannheimi érzelmi viharok után a szereplők testileg túléljék ezt a korszakot. Nem nevetséges egy lezárt érzelmi opus után a tovább mozgó test? Olyan, mint egy bábszínházi tréfa. Halottabbnak senki sem érezhette magát, mint én. Mikor a legaggályosabb pontossággal, rokoni kedvességgel, szerelmes iróniával, gáláns fordulatokkal és még mit tudom én mivel, a valóságos élet legprózaibb és leglíraibb eszközeivel tanítottam Aloysiának a szerepet: mégis a halál leheletét éreztem a közelében, minden csak bohózatos ráadás volt a szememben.

– Ez a harlekines, hátborzongató érzés, hogy magamat túlélő kísértet vagyok csupán, egy másik alkalommal is különleges erővel kerített hatalmába, szintén a bécsi Don Juanhoz fűződően. Ha jól emlékszem, december közepén lehetett, mikor megboldogult József császárunk kegyeskedett meghallgatni Giovannimat és valami olyasfélét mondott, hogy az bizony nem a derék bécsiek ínyének való csemege.

– Valahogy ebben a pillanatban lett képletszerűen és vakítóan világos előttem, hogy nem vagyok divatos zeneszerző. Kiestem, kinőttem a kalendárium szerint előírt stílusból. Hosszú ideig abban az illúzióban éltem, hogy megvannak ugyan egyéni „különcségeim" és „musikalische Schikan"-jaim, ahogy atyika mondta zsörtölődve, de azért tisztességes udvari és operaházi zenész vagyok, rendes bécsi, rendes századvégi fickó, vadságaim megbocsáthatók. Pedig közben zenei fantáziámat teljesen szabadjára engedtem, nőtt, bokrosodott, kalandozott a maga korlátlan és vakmerő felfedező útjain; olyan egzotikusan növekvő varázsfa volt, mint ezé a szélhámos Schikanederé itt a cirkusz-pódiumon – és egy széken heverő vonóval kezdett játszani, azzal mutatott a pincehideg és porszagú színpad felé.

– Meg is állapítottam magamról, mikor túlvilági pofával elbúcsúztam az evilági császártól: én valami fura szentháromság vagyok, szegény páter Bullinger meg ne hallja. A végén még úgy járok, mint

szegény Sophie Haibl, aki alaposan kikapott a papoktól, mikor azt hitte, hogy az ördögök már műsorra tűzték halálomat. Az első személy a zeném: önállóan él, szinte nem is kell már törődnöm vele, saját törvényei szerint növekedik, alakul, szaporodik, még számomra is ijesztő formák felé. Második személy: az én nyomorult testem – a „mócsing-szemeddel", ahogy Schikaneder szokott lekötelező gyöngédséggel becézni –, ez a test dirigál, ez udvarol, ez ájul el, ha a halál idegesen ragaszkodik a főpróbához, ez viszi szatyorban zálogházba a porcelánkészletet, ez iszik puncserlt, ha tékozló fiúként elszabadult zenéje sorsán filozofál. És a harmadik személy a szentháromságban: az én pontszerű, szinte elvont öntudatom, amellyel ezt a két bolond automatont, zenémet és öntörvényű húsomat nézem. Talán ez a lélek. Nincs nálam se evangélium, se szabadkőműves káté – úgyhogy sokkal háziasabb és pontosabb, ha Punkitititi-nek nevezem. Ez az élesszemű, okos Punkitititi titkosrendőrként lesi a tőle idegen zene és tőle idegen anyagi test furcsa komédiáit.

48

A földszint végéből hangos veszekedés, lárma, vitatkozás hallatszott. Süssmayer tapintatosan csak félig fordította hátra fejét, nehogy Wolfgang azt higgye, jobban érdekli a színházi perpatvar, mint a szerző vallomásai.

Három díszlettervező kukorékolt, gyűrött rajzlapokkal hadonászva: az egyik kétkerekű görög csatakocsin akarta bevonultatni Sarastrót az első felvonásban, ez a legolcsóbb, ilyen van a kelléktárban, épp csak át kéne mázolni egy kicsit arannyal; a másik négykerekű hintót tervezett, oroszlánokkal vagy lovakkal, akár a cirkusz, akár a helyőrség szívesen kölcsönöz, mindenütt vannak ismerősei, elintézi egy perc alatt; a harmadik római gyaloghintót akart, melyet tíz templomi szolga hoz be a színpadra.

Wolfgang, aki máskor szívesen belevegyült az efféle vitákba, pihenésként vagy mert jó alkalom volt a mókázásra, most csak legyintett. Majd akkor szól bele az efféle dolgokba, ha a mennyországban vagy pokolban az ő, Wolfgang, dramatizált emlékiratait játsszák az arkangyalok vagy ördögfiókák.

– Kocsikról aztán beszélhetnénk – dünnyögte Wolfgang. – Felőlem jöhet a Bölcsesség, Barátság, Természet főpapja mosóteknőben vagy Kleopatra hajóján: olyan egy se lesz, mint az én zörgő batárjaim . . .

Süssmayer lemondóan babrált az egyik billentyűn – mintha lehangolódott volna? És azzal szépen kiosztotta két fülének a szerepeket: az egyikkel a gyanús *f*-et figyelte, a másikkal Wolfgangot hallgatta.

... vagy két éve lehetett, tavasszal, mikor Wolfgang Thun grófnővel négykezesezett a kertre néző szobában... a platánfák lombja beömlött az ablakon és ott susogott a fehér selyem zongoraterítő fölött, nap és árnyékfoltok táncoltak a billentyűzeten. A grófnő férje, Lichnovsky herceg Berlinbe készült, sziléziai birtokait is meg akarta látogatni, a porosz hadseregben is volt valami dolga. A zongorázás arra való volt, hogy agyőt mondjanak neki. A herceg egyszerre csak azzal az ötlettel állt elő: Wolfgang kísérje el, mindenféle filozofálgatást dobjon sutba, pattanjon a kocsijára – Németországban jól kikoncertezheti magát. Holnap indulnak.

Wolfgang fantáziája nagyot lobbant. Az utcán, hazafele menet, a napos oldalon futott, csak úgy döntötte magába fiatal fák és füvek friss szagát és ízét, ugyanakkor feje még a Thun grófnő erős parfőmjétől is szédült. Közben már ott ült gondolatban a porosz király kamara-termében és kvartettezett vele, tudta, hogy híres csellista: no, majd megtáncoltatja, olyan cselló-szólamot ír neki, hogy vastagon csurog az izzadság a gordonkájára királyi homlokáról! Wolfgang meg szemtelen angyalkodással húzza a brácsát, összekacsintva Nagy Frigyes és Voltaire rózsaszínben és ezüstben csillogó pasztell-portréjával.

Gyermekes lelkesedését Konstanza alaposan leforrázta. Ágyban volt, hisztériás görcsökben, elvetéléstől félt, majd a halvaszülés látomásaiban kéjelgett. Most hagyja el Wolfgang? Ez a szerelem? Ő ájultan feküdt három teljes órán át, míg Wolfgang a grófnővel zongorázott! Egész biztos, hogy a Thun-ringyó ötlete volt a berlini utazás; olyan gyerekmesékkel, hogy a herceg egyedül utazik, őt ne hitegesse, az ilyen egyik pillanatról a másikra kitalált utazásoknak úgysincs semmi anyagi hasznuk, Thun grófnő felelőtlen szélhámosnő, aki Wolfgangot csak a népszerűtlen, vad, modern zene irányába hajszolja. Ha a Sans Souci előkelőségeinek ilyen szerzeményekkel hozakodik elő, komikus botrányba fog fulladni már első bemutatkozása – no de hát nem baj, majd a grófnő kitartja, kistafírozza az ő kis zenei pincsikutyáját, és Wolfgang hazatér ragyogó idegen ruhákban, azt hazudja majd, hogy a keresményéből vette! Szerencse, hogy Konstanza addigra már a temetőben lesz.

Wolfgang egész éjjel nyugtatta Stancit és mikor reggel sikerült egy mosolyt kikényszerítenie: ezzel a lelkiismeretnyugtató emlékképpel rohant el Lichnovsky herceghez.

A herceg rangrejtve szeretett utazni. Ezért ültek a német-római császárság legrozzantabb batárjába, egész biztos, hogy fiatal korában temetéskocsi volt, a színe még most is fekete. Wolfgang kacagott. A kerekek, messzi a tántorgó skatulyától, négyfele négyféleképp forogtak. Nevetségesebb és szomorúbb látványt képzelni sem lehetett, mint ezt a nyekergő rabszállítót a virágzó fák között, a telhetetlen tavaszban. Ahogy a síró alkotmány kifordult a parkból, Wolfgangnak már rég elment a kedve az úttól. Megkérte a herceget, hogy Konstanza ablaka előtt hajtsanak el.

– Milyen nevetséges az ilyen Wolferl-féle árva muzsikus egy herceg hintójában! Hosszú ideig nem is zenei terveimmel foglalkoztam, hanem a herceg birtokain jártam képzeletben. Morzsolgattam a komlót, ízlelgettem a tavalyi borokat és – esküszöm, így volt – hadparancsokat osztogattam puskaporszagú mars-mezőkön.

– No de hát ez semmi. Wolferlnek bőséges választéka van parádés hintókban! Igen előnyös ajánlatokat tehetek az én Schikaneder barátom Sarastrójának. Voltam én őszi utazó is, nemcsak tavaszi! Mikor dicső Lipótunkat Frankfurtban koronázták, a főudvarmester összecsődítette Salierivel az élükön az egész kamaramuzsikus kompániát (Salieri csak az operát hagyta ott): ünnepi beszédben kérte fel őket a Diana-teremben, hogy zenéljenek az alkalomhoz méltó égi ihletettséggel Frankfurtban. Olyan búcsú-ünnepséget rendeztek, mintha esküvő lett volna, úgy kísérték őket a városkapuig, akár egy csatába induló hadsereget! Csak éppen rólam feledkeztek meg.

– Fogtam magam és a sógorommal mégis elindultunk. Se gyászinduló, se nászinduló nem kísért bennünket, úgy mentünk a választottak után, mint a dummerauguszt a cirkuszban az erőművészek nyomában. Saját kocsim volt! Ilyen úr voltam! Hofer sógorommal cipeltük az ezüstkanalakat a zálogházba, hogy legyen egy kis pénz nálunk. Hofer az iránt érdeklődött, hogy a császári koronát idejében kiváltotta-e Lipót, nehogy Frankfurtban valami zavar legyen. Én meg azzal tréfálkoztam, hogy ezek a kések meg villák mind a Salieri háztartásából valók, szegénynek nincsen zsebpénze.

– Persze azon az úton mentünk fényűző kocsinkban, melyen a Salieri díszzenekara vonult előttünk. Azok útközben is muzsikáltak, mindenki részeg volt a csodálkozástól, úgyhogy mikor Hoferrel beállítottunk valami fogadóba, már mi kezdtük mondani, hogy „itt járt Salieri, itt járt Umlauf, itt jártak az istenek, a múzsák, Apolló, Orfeusz, még Dávid király is lejött a Holdból Lipótnak hegedülni, tudjuk, mindent tudunk" – most csak az érdekel bennünket, hagytak-e nekünk a pincében és a kamrában valami maradékot?

– A ronda Nürnbergben az érzelmes fogadósné a vendégszobákba szívrepesztő metszeteket aggatott, tüntetésből azok ellen, akik pajzán francia képecskéket raknak az utasok ágyai fölé. A mi szobánkban minden okunk megvolt az elmélyülő eszmélkedésre, mert a falon lógó kép a szegény ember temetését ábrázolta. Hofer nevetett, én meg pedáns értekezésbe fogtam, mondván: – Nincs sok értelme a nyomorultak iránt úgy ébreszteni rokonszenvet, hogy képzelgő túlzással nem létező, valószerűtlen dolgokat ábrázolunk, mint például itt a kocsi, meg a koporsó, meg az a kocsis. Ez a melodramatikus kép olyasmi a festészetben, mint egy demagóg frázis a szónoklatban. Mért nem mázolt mindjárt egy tömegsírt is a képére? Oltott mésszel és szegényházi nyomorék hullákkal? Leopoldnak nagyon finom művészi ízlése volt, a festészethez is értett, ő mondta egyszer egy hasonló tárgyú, ócska borzongatásra szánt képről, hogy „vannak az életben ilyen dolgok, vannak, de olyan abszurd kivételek, hogy művészeti szempontból egyértékűek a valótlansággal".

49

Mikor a színészek kezdtek a próbára szállingózni, Wolfgang elküldte őket; fáradt, nagyon rosszul érzi magát, ma nem tud próbálni. Legfeljebb Mademoiselle Gottlieb maradjon itt, egyszer átveszik a Pamina-áriát: Ach, ich fühl's, es ist verschwunden ... „Meg sem állt és máris eltűnt, álom volt a játszi fény." Ugyanakkor egy kulisszatologatót elküldött borért.

Gottlieb kisasszony a színpadon jött be, de mikor az énekesnő ijesztő szakmaszerűséggel állt hozzá szerepéhez, Wolfgang lehúzta kezét a billentyűkről és hirtelen jókedvvel felkiáltott a színésznőnek, hogy jöjjön le hozzájuk az orkeszterbe, igyék ő is egy jó pohár bort.

Mikor a mademoiselle kerülővel akart lejönni és a színpadi ajtóhoz ment, Wolfgang odakiabált, hogy ne a piszkos labirintuson át jöjjön, majd ők Süssmayerrel lesegítik a deszkákról, üljön csak rá a súgóbódé gömbölyű tetejére és szánkázzék le szépen a karjukba. Mikor a kisasszony sikongott és gyáváskodott, Wolfgang felugrott, megfogta mindkét bokáját és magához rántotta. Annyi ereje nem volt, hogy elkapja és karjába fogja: keserű öngúnnyal intett Süssmayernek. Az úgy ültette egy székre, mintha csak ibolyacsokrot rakott volna a koncertmester helyére, névnapi ajándéknak, ahogy a zenekarban már szokás.

Wolfgang egy pillanatig boldog volt, hogy mókázhatott. Gyors egymásutánban három pohárral is felhajtott, de mikor a kacagásnak vége volt, észrevette, hogy csak a szájával nevetett, nem volt jókedvű.

A Pamina-áriáról Konstanza jutott eszébe, mire Gottlieb kisasszony gúnyosan megjegyezte: „Hiába! A nagy művészek egész távoli dolgokat tudnak összefüggésbe hozni."

Wolfgang erre már könnyezve magyarázta, szinte rábeszélő hangon az énekesnőnek, hogy nincs igaza, nincs, nincs! Mikor Konstanza őutána, Wolfgang után epekedett, frankfurti meg berlini útja alkalmából: Stanci nem komédiázott, valóban beteg, kétségbeesett és elhagyatott volt. Nem volt elég oka rá? Vagy a temetőbe hordta egyik gyerekét a másik után, jutalomképpen a sok-sok szenvedésért a szülés előtti hónapokban, vagy betegen feküdt kihagyó szívvel, hánytató fejgörcsökkel, és ha ezek néha elmaradtak, mozdulatlanul töltethetett hosszú heteket, nehogy gyereke idő előtt menjen el tőle.

– Éppúgy, mint maga, Mademoiselle, mindenki csak azt huhogta, kacagta és árulkodta a fülembe, hogy Stanci hisztériás szajha, csak a pénzemet és híremet akarta, és most azért őrjöng, mert nem vagyok sem bankár, sem Salieri: Stanci csalódott bennem. És nincs igaza? Nem én vagyok-e a bűnös és a felelőtlen? Hagytam, hogy a zeném a maga bolond útján járjon, nem törődtem állással, barátokkal, pártfogókkal, soha. Ha volt öt krajcárom, szamárságokra költöttem. Dehogy akarok szentet és mártírt csinálni Stanciból – annyit még nem ittam –, Stancinak ezer hibája lehet, százezer, van is, tudom: de attól még én is utolsó lehetek. Mikor az ember dögrovásón van, megengedheti magának azt a fényűzést, hogy tárgyilagos legyen.

Miközben Wolfgang ezeket mondta, Gottlieb kisasszony minden szónál majdnem felpukkadt a méregtől, gúnyos fintorokkal, topogással, kacagással, stilizált hajtépésekkel kísérte a szemében felháborítóan buta önvádat. Alig várta, hogy kitörhessen:

– Maga? Maga tesz szemrehányást magának? Mikor én voltam tanúja, ezzel a két szememmel, mikor maga uzsorásokkal, zálogosokkal, handlékkal tárgyalt – ahelyett, hogy dolgozott volna, igenis azokon a zenéken, amiket most bolondnak nevez! Vért izzadott, csak hogy népszerű legyen, csak hogy megalázkodva kikönyörögje bécsi házmesterek kegyeit, öt forintokért meg tíz forintokért, és miért? Miért? Hogy Stancinak még egy rongya legyen. Még egy fátyolpongyola bádeni doktorok szórakoztatására, még egy hálóing a bádeni trombitás-zenekar tüdőedzőjének bájolására! És erre maga tesz szemrehányást magának? Nehogy azt higgye, tolakodni akarok és azt a komédiát akarom eljátszani magának, hogy én, én, a csodálatos Mademoi-

selle Gottlieb vagyok a maga megértője. Nem, nem vagyok az! Nyomorult kis kukac vagyok maga mellett, a visító kis hangommal, de azért az, amit Konstanza csinál a maga zenéjével – enyhén szólva, elképzelhetetlen számomra. Unott pofával hallgatja a legcsodálatosabb műveit, közben azt hazudja, hogy ach! senki sem érti magát úgy, mint ő – és alighogy maga felkelt a zongorától, átszalad fellélegezve a szomszéd kerítőnőhöz és az ismerkedési szalonban olyanokat énekel, hogy „Csak ne alkonyatkor jöttél volna hozzám . . .” meg „Ez a május volt néked is végzeted”! Ne akkor bámulja, Herr Kapellmeister barátom, a maga dalos múzsáját, mikor a Didó halálát zokogja a maga naiv fülébe, hanem mikor a badeni promenádon, közbotrányt provokálva, a gyógyzenekar gassenhauereire táncolni kezd! Bizonyára orvosi rendeletre, koraszülés ellen! Maga a hálától olvadozva traktálja kételkedő barátait azokkal a csodálatosan önfeláldozó Konstanza-bravúrokkal, mikor a Szöktetést, a Don Juant, a Figarót, egyáltalában mindent ő, ő, ő, a hűséges, az ügyes, a csak magáért élő hitves megszerzett és kijárt! De arról, úgy látszik, nincs tudomása, Herr Kapellmeister, hogy mikor Badenben járt a szavójai herceg, egész családjával: Konstanza azzal szórakoztatta őket, hogy odacsődítette kétes hírű pereputtyát, bukott ál- és félszínészeket, bohócokat és kappanhangú szubretteket, mindenik rokona, húga, ángya, bátyja, és *ezeknek* kért állást! Kegyedről – nyilván szintén orvosi rendeletre – kissé megfeledkezve . . .

Wolfgang udvariasan töltött Gottlieb kisasszonynak, halkan megkoccintotta poharát, szalonos fejbólintással rámosolygott, mintha kérdené: „ön nem iszik?” – és utána megjegyezte: „Azt hiszi, jellemeket szeretünk?”

Gottlieb kisasszony az egyik zsöllyéhez vágta poharát és kirohant.

Wolfgang italosan, nedves szemmel „Süsschen”-hez fordult:

– Ha Leopold tudná, hogy próbát kértem és nem tartottam meg, nagyon megharagudnék. Nézzük át ezt a Pamina-áriát. A kisasszony, ha jól értettem, azt állította, hogy az ária nem illik Stanci jellemhez. Talán az enyémhez igen. Ne maradjon gazdátlanul a nóta.

Azzal elkezdte énekelni, groteszk fejhangokkal, a *g*-ről *cisz*-re eső duodecimánál pojácás hörgéssel; de mikor a zenekari záradékot mímelte, Süssmayer mégis azt hitte, hogy az az aranynimfa szólalt meg, mely a színpad melletti páholyt díszítette – egy farsangi szépségversenyen ez a szobor nyerte az első díjat.

Mikor Wolgang halálos fáradtan elindult a kis kerti házikó felé, melyben az operán szokott dolgozni, hamarosan vad lárma ütötte meg a fülét. Sejtette, hogy az a színésztársaság, melynek elengedte a mai próbát, valami tréfára készül. Boldogok voltak, mint az iskolásgyerekek, ha beteg a tanító és a délelőttöt csavargással, csúzlizással és más szívet-lelket nemesítő csínytevéssel tölthetik. Mikor a bokrok között már elég közel volt a „varázsbódéhoz", Wolfgang lapult és figyelt. Egy téglarakásra le is tudott ülni és mivel az ajtó és az egyik ablak nyitva volt, részben láthatta is, miféle komiszságot rögtönöznek a bizony nem egykönnyen fékezhető kollégák, élükön Schikanederrel, akit veleszületett hőbörödöttsége és a magyar borok fantáziaforraló ereje különösképpen alkalmassá tett különböző bohém-juxok rendezésére.

Wolfgang valóban először az ő hangját hallotta, sőt az első alak is, akit az ablak és ajtónyílás bábszínházi négyszögében meglátott, a nagy Emmánuel volt, „az Izisz-titkok és színházi mesterkedések Casanovája", ahogy maga Wolfgang mondta, hozzátéve: „örülj neki, hogy ilyen hangfogós virágnyelven fejeztem ki magam".

Schikaneder Wolfgang asztalára, székére, díványára ültette a színészeket – mint hamarosan kiderült, a szenvedélyes Mademoiselle Gottlieb is ott volt –, a küszöbre tett szalmafonatú üvegből kínálta őket, jómaga meg arról szavalt, hogy mit neki Hamlet, mit neki Papageno, egyáltalában mit neki az egész Varázsfuvola! Sokkal szenzációsabb ötlete van, sokkal vérfagyasztóbb, mulatságosabb, erkölcsnemesítőbb, csiklandóbb, kísértetiesebb, valóságosabb darabot fog bemutatni: „Mozart Halálát" – azzal úgy dobta balra az útjában levő fekete Hamlet-kosztümöt, mint egy akrobata, aki szolgájának hajítja oda köpenyegét a nagy mutatvány előtt. Ugyanezt cselekedte Papageno maskarájával is. Nagyon mulatságos volt, amint a tollruhát lenyúzta magáról és „meztelen" maradt.

A falon ott lógott saját cirkalmas-kacskaringós kezeírásával a Varázsfuvola tervezett színlapja. Most hatalmas rajzpapírt vett elő és fekete festékkel rápingálta: „Műsorváltozás" – majd alája: „a zeneszerző kívánságára színre kerül Mozart Halála, hitbuzgalmi és egészségtani melodráma, háromnegyed felvonásban".

Wolfgang a hervadt bodzabokrok között egészen felfrissült, mikor Schikaneder és a többiek gyermekesen mohó készülődését látta.

– Meglátjuk, milyen lesz? – mondta magában Wolferl, kezét dörzsölve a kíváncsiságtól. – Ha túlságosan durva, ha a komikum

nagyon ordenáré: művészeti, sőt mulatsági hiba. Viszont nagyon valószerűtlennek, aggályosan másolónak sem szabad lennie, az talán még rosszabb, mint az istenkáromló vagy istenkísértő vásári mutatvány. Schikanedert közben még egy harmadik veszély is fenyegeti: mind a haláltáncos bohóckodásból, mind a valóság kórházi másolásából, sajnos, nagyon könnyen ki tud esni – egy véletlenül elejtett poétikus szava vagy ösztönösen szubjektív mozdulata érzelgőssé teszi, és könnyeiből többé nem tud kilábolni. No de mindegy, mégiscsak komédia a javából! A klasszikus, a bieder, a puritán Leopold nem érezte-e otthon magát ifjú-korában ripacsok között? És a Wolfgang-csemete „égi harmóniái" csak akkor érdekesek, ha Schikaneder a maga állati szimatjával íme rámutat a bolondos, őrült, maskarás gyökerekre.

Wolfgang reszkető kezekkel, óvatosan, hogy az ágak ne zörögjenek, kissé széthúzta a száraz lombokat, így jobban látott.

– Emmanuel Oktaéder – bolondházi levelében is így írta alá magát Papageno alakítója – hiába, jó színész, mindig tud valami meglepetéssel szolgálni – suttogta magában nagy elégedettséggel Wolfgang.

Utóbbi megjegyzése arra vonatkozott, hogy mikor Schikaneder lefeküdt az ágyra (a falról balerina-szoknyák, középkori páncélok és japán kimonók lógtak: Wolfgang ilyen társaságban szeretett dolgozni) – egyszerre ő is, Schikaneder, meg rögtönző színésztársai is úgy viselkedtek, mintha gyerekek lennének, akik halk megilletődöttséggel játsszák a felnőttek legkomolyabb felnőtt-dolgait. Úgy látszik közösen abban állapodtak meg, valami gyerekszobai titkos konferencián, hogy eddigi tapasztalataik szerint a halált kell a legfelnőttesebb dolognak minősíteniök.

Nem volt szó sem cinikus vurstliról, sem viaszbabás élethűségről, sem érzékeny lelkek bőgetéséről: a három veszélynek még csak árnyéka sem kísértett. Azok a színészek, akik a bor és az ördögi ötlet hatására elébb még a legdurvább hangokkal és mozdulatokkal gyakorlatoztak, most a babaszoba komolykodó grációjával tipegtek Wolfgang kunyhójában, mely mint mondtam, egyszerre volt dolgozószoba és színházi kelléktár.

Épp azért, mert varázsos mértéktartással, szeretettel és gyermekességgel játszottak, hatott egész természetesen Schikaneder sajátos előadásmódja. Ugyanis nemcsak játszott, hanem magyarázott. Majd hogy az nem mondta: „Wolfgang bácsi így szokta", és mikor egy másik szereplőre nézett, még megerősítést esdeklő „ugye?" is csillant a szemében.

Az egyetlen, aki nehezen illeszkedett be a „tapintat összeesküvésébe", Mademoiselle Gottlieb volt: természetesen Konstanza alakítója a Mozart Halála című rögtönzött színdarabban. Mikor Schikaneder a készülő rekviem kéziratát kérte „halálos ágyán": a kisasszony szemtelenkedett, nem tudja hol van, félig vak a migréntől, a gyerek még nem is reggelizett, ebédet sem kapott, a takarítónő nem jelentkezett, nyilván azért, mert Wolfgang tegnap nevetségesen bőkezű borravalóval kényeztette. Miután mindezt a rögtönző színésznő ügyességével előadta, ízléstelenül dobálta, hányta magát – gyűlölt vetélytársnője nevében. Mikor Gerl úr – Sarastro alakítója – most doktorként jelentkezett Wolfgang ágya mellett, a kisasszony rikácsolni kezdett. A doktor nem törődik vele semmit – őt vizsgálja meg! övele foglalkozzék!

Erre Konstanza testvére, a kedves Sophie Haibl jelent meg a színen (a Varázsfuvola Papagénája játszotta) és borogatást készített Wolfgangnak. Majd a kanárinak esdekelt, hogy szordinóval fütyörésszék; Wolfgang pongyoláját fejtegette, hogy sógora könnyebben belebújhassék. Konstanza megint rikácsolva perlekedett: övele nem törődik senki, őt nem kényeztetik, nem ápolják – a legnagyobb botrányt akkor csapta, mikor a rögtönzött komédiában Sophie papért szalad. Nő nélkül marad a ház! Ő, Konstanza teljesen magatehetetlen, a gyerekével sem törődik senki, pedig játszani kellene vele, rosszul hat zsenge lelkére Wolfgang tűrhetetlen nyűgösködése!

(Azt a mindenit ennek a ripők Gottlieb kisasszonynak, ezért még megmosom a fejét!" – gondolta az igazi Wolfgang, közben halkan kutatott a zsebében, nincs-e nála III. György király bonbonos szelencéje vagy „valamelyik római pápa" tubákos skatulyája?)

Mint mondtam, Schikaneder széljegyzeteket fűzött előadásához. Mikor a színpadi doktor egy pohár bort nyeletett vele, halkan suttogta, a gyermekek nagyképű részvételével saját művészi teljesítménye iránt:

– Ezt a poharat egész mozartosan kell elvenni és kiüríteni. Mikor az ember átveszi az orvos kezéből, szalonos, grandseigneuri mozdulat kell; Wolfganghoz illik, hogy halálos ágyán is úgy viselkedjék, mintha menuettóra kérne egy kényes dámát. Mikor belekóstol – már vén bohém, a Schikaneder-féle világhírű, Mars-hírű, Szaturnusz-hírű színtársulatnak talán legnagyobb bohémje. Amint két kézzel issza a bort, úgy pislog az orvosra – figyelitek? – mintha csak az ötéves Wolferl volna a salzburgi gyerekszobában. Várja, hogy Leopold azt mondja „elég", vagy „no még egy kortyot anyikának, no még azt a szent Antalnak". És mikor megitta az egészet, így („Prosit!" kiáltotta majdnem

hangosan az igazi Wolfgang): az, aki elébb még gyermek, bohém és grandseigneur volt – most egyszerre az Izisz és Éjkirálynő-zenék költője lesz. Ti talán nem is tudjátok a nagy titkot, Wolfgang maga mesélte, hogy szíve az Éj Királynőjéhez húzza. A páholyban meg ne tudja senki...

Mivel Konstanza nem volt hajlandó előkeresni a rekviem kéziratát (a „Requiem aeternam" valóban ott volt Wolfgang fiókjában): Schikaneder bátyja ment érte, lábujjhegyen, öccse bűvölő-bájoló suttogásának hatására.

A szoprán, tenor és basszus odaálltak „Wolfgang" ágya mellé és a közös kottalapról énekeltek. A tenor hosszú legény volt, úgy feszített, mint valami katonás arkangyal vidéki színpadon. A basszus folyton ezt a félelmetesen dirigáló páncélos tenort leste; halkan figyelmeztetni kellett, hogy nézzen néha a kottába is. A szoprán nem nézett sehová, csak pityergett – ezt lett az ateista komédiából.

Schikaneder mosolygott, gonoszul is, meg gyöngéden: élvezte, hogy mindenkit lenyűgöz Wolfgang dúdolóstílusának utánzásával.

Mikor bágyadtan leejtette a kezét – amilyen vérbeli ripacs volt, talán még el is fehéredett? – Wolfgang azt hitte, bodzabokor proszcénium páholyában, hogy Schikaneder most játssza el az utolsó jelenetet, „Mozart Halálát". Erre Wolferl felugrott és hangosan tapsolva belépett az ajtón.

– Na, ez te vagy! – ripakodott rá Schikaneder, földre hajítva homlokáról a vizes borogatást – nem engedsz meghalni!

– Gratulálok a pompás alakításhoz, de azt hiszem, én jobban tudom eljátszani.

Szerény adatgyűjteményemet ezennel befejezem és tervezett regényéhez jó munkát kívánva maradok tisztelettel őszinte hive

Gotthold Engelbert Zederhaus.

*

Wolfgang Amadeus Mozart 1756-ban született, január 27-én, Salzburgban. Édesapja, Leopold Mozart, kitűnő hegedűs és hegedűpedagógus; szülei papnak szánták. A kis Wolfgang csodagyerek: ötéves korában hangszerek virtuóza és komponista. Az apa Wolfgangot és szintén ragyogó tehetségű testvérét, Nannerlt Bécsben bemutatja Mária Teréziának, aki lelkesen fogadja őket. A bécsi sikereken felbuzdulva Leopold-papa feleségével és a két csodagyerekkel majdnem négyéves koncert-körútra indul; ez a „nagy nyugati utazás" 1763 és 1766 között – megjárják Párizst, Londont, Hollandiát. Londonban találkozik Johann Christian Bach-hal, a „nagy" Bach egyik fiával: ezekben az időkben Johann Christian híresebb, mint az apja. Gyerekkorának második nagy útja Itáliával ismerteti meg: itt már csak Leopold-papával vannak kettesben, 1769 és 1771 között. Rómában aranysarkantyús lovag lesz, Bolognában a világhírű filharmonikus akadémia tagja; tizennégyéves, mikor Milánóban bemutatják Mitridate című operáját; pompásan mulat a velencei karneválon. 1771 és 1773 között még kétszer jár Itáliában: Milánóban játsszák Ascanio in Alba című operáját (1771), majd később a Lucio Sillá-t (1772). 1771-ben meghal Zsigmond, a salzburgi „jó" érsek; utódja Hieronymus Colloredo, a „rossz" érsek; Wolfgang egy ideig ennek szolgálatában van, de később, botrányos körülmények között, szakít vele: nem tűri az egyházfejedelem zsarnokoskodását. 1772-ben, a „rossz" érsek trónralépésének ünneplésére kellett a Scipio álma c. operát írnia. 1775-ben Münchenben van, itt mutatják be Álkertésznő c. operáját. 1777-ben ismét nagy nyugati útra indul: a két fontos állomás Mannheim és Párizs. Erre az útjára édesanyja kíséri, aki Párizsban meghal; Mannheimben ismeri meg első nagy szerelmét, az alig tizenötéves Aloysia Webert, aki azonban a párizsi út után megfeledkezik Wolfgangról. Párizs zenei, családi, szerelmi szempontból élete egyik legküzdelmesebb korszaka: Mozart ekkor huszonkét éves. Párizsi útja után újabb szenvedések várnak rá: Aloysiában csalódik, Colloredo érsek esztelen uraskodása tűrhetetlen, apjával is mind feszültebb lesz a viszony. Derűs pillanat: az Idomeneo-opera müncheni bemutatója 1781 január-

jában. Élete utolsó tíz évét, a Colloredo érsekkel való szakítás után, 1781 és 1791 között, nagyjában Bécsben tölti; egy rövid ideig ünnepelt koncert-zongorista, ekkor írja nagy zongora-hangversenyeit; megismeri Aloysia testvérét, Konstanzát, akit feleségül is vesz 1782 augusztusában. Nagy operáinak sorrendje: Szöktetés a szerájból, 1782; Figaro, 1786. (szövegírója, éppúgy, mint a későbbi Don Juan-nak, az olaszországi kalandor-pap, Da Ponte); Don Juan, 1787, (Prágában); Cosi fan tutte, 1790; Varázsfuvola, 1791: Schikaneder, a szabadkőműves bohém színházdirektor külvárosi színkörében. Wolfgang utolsó éveiben sokat nyomorgott: modern, korán túlmutató zenéje nem volt jövedelmező. 1791. december 5-én halt meg, tömegsírba dobták.

TARTALOMMUTATÓ

I

ELŐJÁTÉK

1. Leopold-papa gyerekkora; Ilona-napi hegedülések 13
2. Leopold kalandjai a teológián 18
3. A rektor magnifikusz papagája és inasa; Leopoldot zenei vendégszereplésre hívják egy főúri esküvőhöz 22
4. Vándorkomédiások; Leopold a hercegnővel szonátázik; a rektor botrányt rögtönöz 27
5. Leopold és a szobacicák; bolyongása a hercegi parkban 33
6. Egy jószívű vénasszony és kevésbé jószívű udvari zenészek 37
7. Leopoldot lóvá teszik, de végül mégiscsak a hercegnő kegyeibe kerül; ráadás: egy idióta férj vázlatos arcképe 41
8. A gyermek Wolfgang és gyermek Marianne egy hangverseny után .. 42
9. Olasz bábosok 44
10. Zeneelméleti lecke egy antik szobor árnyékában; mindjárt hozzá egy görög professzor is; Wolfgang drámaíró, antik divattervező, zeneszerző, basso-soprano, rendező és ötéves 48
11. Csipogó bébi vagy ördög-fattya? 52
12. Akár egyik, akár másik: mindenesetre harangjáték-szakértő 54
13. Érseki jutalom, érseki faképnélhagyás; utóbbi alkalomból Leopold kivételes antiklerikális kitörése 60
14. A hátulgombolós Wolfgang mint a Szerelem Tudora nyilatkozik; utána Ipsben orgonál 62
15. Vén udvari fodrász zenei memoárjai; VI. Károly parókája, Mária Terézia szopránja és topánja 66
16. Schönbrunn rejtelmei; a császári ásványgyűjtemény; egy udvari zongorista; Wolferl, a művész és Wolferl, az akrobata; szúrós tövis, szúrós bross 71
17. A szekáns princessz 76
18. Wolferl a császári Vénusz-barlangban; Mária Teréziával csókolózik; Marie Antoinette trubadúr kérője; mellesleg egy zeneesztétikai „Pfuj!" a császárnak címezve 79
19. Nannerl és Mária Terézia; romantikus kertrészlet csókolózó párral; Nannerl ruhát választ a szekáns princessz gardróbjából 84

20. Wolferl lila ruhája; Wolferlt lefestik; modelli modora; egy cirkuszigazgató különlegesen megtisztelő ajánlata. 86
21. Gyerekbál; Marianne mint marionett; Wolferl kardot ránt nővére mellett, de utána, sajnos, vörhenyt kap 89
22. Persze erre doktorok; Wolferl betegszobája ablakában hegedül; Leopold-papa borzalmas felségsértése (tévedésből!): elveri a kis Marie Antoinette-et 92
23. Rejtelmes Hunnia 97
24. Wolferl kínos tapasztalatai: operában fontosabb a díszlet, mint a zene? Nannerlt ringyónak nézik. 103
25. Leopold gyónása, bűnbánat, ajánlólevél 106
26. Csoda Schwetzingenben: Wolferl találkozása az első klarinéttel; néha bizony jobb egy hangszer, mint a líra 108
27. Egy *másik* Wolfgang, illetőleg Johann Wolfgang 113
28. Amália hercegnő ragyogó ajánlata, de távolról sem oly ragyogó budget-je; Wolferl a brüsszeli csodababák boltjában 115
29. Párizsi előjáték; lázadó veteránok; bábszínház egy pajtában, de kész a francia forradalom 119
30. Wolferlnek Rousseau-t magyarázzák; ismerkedése Párizzsal: a kis Wolferl bizonyos disszonanciát észlel luxusvillák és nyomortanyák között; a disszonáns benyomások folytatódnak; Leopold-papa gyanús hölgyek karmaiba kerül 124
31. Wolferl Victoire királykisasszonnyal a versailles-i parkban; udvari koncert; Wolferl szerelmi balsikere Madame Pompadournál 129
32. Angliába! 131
33. Londonban végre egy nagy zenésszel: Johann Christian Bach 133
34. Az angol királynő énekleckéje; Wolferl elemében: énekes udvarhölgyek diktatórikus rendezője 137
35. Közben a sors is elemében: Wolferl windsori fények után kültelki kocsmák zenebohóca 139
36. Wolfgang visszatekint boldogtalan gyerekkorára: a kis Nannerlnek feladják Hágában az utolsó kenetet; Wolferl maga Olmützben kilenc napon át vak, himlőtől; utána vívóleckék: Don Juan a Komtúrral? .. 143
37. Wolferl izgalmai: salzburgi koncertmester és utazik Itáliába; Mantuában egy Putifárné-változattal akad össze; énekesek az operában .. 145
38. Milánói farsang: Leopold-papa maskarában; a kedves Alfonzó-testvér; herélt énekesek és inspekciós imádkozók 151
39. Wolferl Firmian gróf házában; útlevele a Parnasszusra; szerződés egy operára; Bolognában az Ellenpont Pápája, Martini atya, hallgatja Wolferl játékát 154
40. Farinelli, a világhírű herélt énekes bolognai villájában; Farinelli opera-tervei és rögtönzött rendezői tanfolyama; erre Wolferl is rögtönöz: egy pompás kvartettet 158
41. Egy fiatal angol hegedűvirtuóz Flórencben; Corilla, a sznobok királynője 162

42. Utazás Rómába; Wolferl lekottázza Allegri Miserere-jét; félelmek ekörül, majd mulatságos félreértés egy bálon 167
43. Leopold háborgása a babonás nápolyiak ellen; a bolond nápolyi király és Metastasio rosszakaratú arcképe 172
44. Jomelli operája Nápolyban nem arat sikert; az olasz szerző hisztériás bánata; Wolfgang sötét vigasztaló szavai 177
45. Wolfgang aranysarkantyús lovag és bolognai akadémikus 183
46. Milánóban tüntetés Wolfgang *Mitridate*-ja ellen 195
47. Ebéd Firmian grófnál; egy énekesnő és egy karmester 200
48. Wolfgang kedvenc sétahelye Milánóban; a *Mitridate* bemutatója 202
49. Megérkezés Velencébe; szökés a gondolással; lelkiismeretfurdalás; a „D" betű 207
50. Wolfgang egy koldus hegedűjén játszik; a részeg kurtizánnal a templomban 211
51. Hegedül a páreknek 216
52. A koldus hegedűje a kőszent nyakában 219
53. A gondolás leleplezései 221
54. Casanova 226
55. Barangolás a szélhámossal 231
56. A Koldusok Kolostora: velencei úrilányok egyházzenei konzervatóriuma 235
57. Az éneklő szeplányok; Casanova ministrál. Wolfgang dirigál 239
58. Casanova hegedűleckéje a parfümös noviciáknak; a priorissza gondoláján hazaviszi Wolfgangot 242
59. Teatro Grimani 248
60. Az énekes és az énekesnő érkezése: processzió; egy jósnő Wolfgang zenei pálvafutásáról; a velencei kalandok vége 253
61. Zsigmond érsek rekviemje; Wolfgang beszélgetése a kóristagyerekkel: az összedőlt tribün, rettegés apja életéért, szerelem és halál 260
62. Colloredo, a salzburgi érseki szék városnyosa, megjelenik a színen 269
63. Wolfgang *Lucio Sillá*-jának bemutatója Milánóban, néhány komikus ékítménnyel 273
64. Wolfgang kettesben Colloredo érsekkel; az érsek és Leopold; az érsek és a kanonokok 276
65. Egy olasz tenorista látogatása Mozartéknál; Nannerlnek udvarol .. 282
66. Utazás Bécsbe: a jezsuita rend feloszlatása; Wolfgang lírai kitörése egy császárnői audiencián 285
67. Zeyll gróf Wolfgang lelkes pártfogója; Wolfgang és Nannerl hallgatóznak 289
68. Wolfgang operája Münchenben: az *Álkertésznő;* az énekesnő aranyere 291
69. Wolfgang születésnapja, látogatás az énekesnőnél; éjféli bolond monológ 295
70. Colloredo érsek ördögi vallomása 296
71. Haza Salzburgba 299

72. Asztalizene; sakk-párti Lützow grófnővel; nők, nők, nők 301
73. F-moll adagio; Wolfgang démoni eleganciája 307
74. Duschekné áriája 309
75. Parasztlakodalom 313
76. Botrány a Pálffy-villában 319
77. A háborgó érsek; Mozarték kérvénye 324
78. Készülődések és bonyodalmak a nagy nyugati út előtt 327
79. Jelentkezés a müncheni választófejedelemnél; látogatás a kórházban egy lengyel komponistánál: Vénusz áldozata 332
80. Wolfgang szabadszájú unokahúga, a Bäsle; augsburgi kaland Stein úr zongorájával 336
81. Mannheim: Karl Theodor választófejedelem arcképe 341
82. Kezdődik a mannheimi bál; a választófejedelemnő tragikus pózai; Wolfgang a parkban; a Három Dáma 348
83. Raaf, az énekes 350
84. Vogler apát beugratása; élőképek a bálon 354
85. Aloysia Weber 357
86. Főúri szeretők 362
87. Főúri fattyak; Wolfgang megkeseredetten állásért hízeleg 366
88. Wolfgang gyilkos: kitekeri egy páva nyakát 369
89. Szatirikus komédia Weber-papáról; Aloysia és Wolfgang látogatása Mozart-mamánál 371
90. Vége a bálnak; Párizsba 374

II

KÖZJÁTÉK

1. Párizsban; Grimm báró a legdivatosabb operaköltőhöz, Piccinihez küldi Wolfgangot 381
2. Elmélkedések az érvényesülésről 385
3. Hárfázó hercegnő; egy hercegi varázsfuvola csődöt mond; terhes aszszonyok s az urak számára még terhesebb koldusok 387
4. Wolfgang és a párizsi balett-mester; balerina sem hiányzik, sőt operaterv is felvetődik 391
5. Az oboás sikerről és sikertelenségről filozofál; a történő lélektana .. 395
6. Wolfgang édesanyjával a cukrászdában; fagylaltmérgezés 398
7. Wolfgang édesanyja elindul a halál útján 401
8. A halál örök garnitúrája: a takarítónő, érvágó borbély, foglalt klozet 403
9. Egy német doktor 406
10. Halál, papok, doktorok 408
11. Az oboás dünnyög: Wolfgang leveleiben mért nincs az a-moll zongoraszonátához hasonló kétségbeesett hang? 412

III.

FINÁLE

1. Párizsból Münchenbe; Aloysia hűtlensége 417
2. Wolfgang levele a Bäsle-nek 421
3. Wolfgang a könyvtárban a mitológiát kutatja; orgonálás, Izisz és Ozirisz, vagyis Schikaneder utcájában 422
4. Schikaneder bolond levele; Mária Terézia halála 427
5. A müncheni opera: *Idomeneo;* az érsek Wolfgangot Bécsbe hívja .. 431
6. Bécs gyászban; rabszolgazenészek zenei kaszárnyája; döntő találkozás a leendő hitvessel: Konstanza Weberrel 433
7. Két terror között: balra az érsek, jobbra Konstanza 436
8. Wolfgang közös ebédje a lakájokkal; Konstanza gyanús társasága; hangverseny Galiczyn hercegnél 439
9. Wolfgang elmulasztja a császárt; Konstanza féltékenységi jelenete (nem az utolsó) 442
10. Konstanza „mindent Wolfgangért" 446
11. Három jótékonysági párka; Wolfgang és az érsek a végső szakítás küszöbén; Weberékhez hurcolkodik 448
12. Az érsek mennydörgése Wolfgang ellen 454
13. Kirúgva 458
14. Konstanza őrangyalkodik; Wolfgang hálája: a *Szöktetés* A-dúr áriája („Constanze! Constanze!") 459
15. Ismét féltékenységi jelenet, viszont az őrangyal librettót szerez Wolfgangnak 463
16. Az A-dúr ária hangról hangra; a nagy vetélytárs, Salieri figurája 467
17. Wolfgang balek? Konstanza persze „szent" 470
18. Weber-mama szorgalmasan szövögeti hálóját 474
19. Madarat a tolláról: Konstanzát a barátnőjéről. Egyébként Konstanza ehhez a hölgyhöz költözik 475
20. Weber-mama sarkantyúzza Wolfgangot: legyen lovag és mentse meg mártír leánykáját az erkölcstelen társaságtól; Wolfgang fülébe is eljut némely pletyka 478
21. A lovag a helyszínen 482
22. Wolfgang vőlegény 485
23. Esküvő (hisztériával) 487
24. Konstanza Salzburgban Leopold körül tündérkedik 489
25. Konstanza jelleme virágában: bizalmaskodik egy tenoristával és kereszteshadjáratra indul a mellőzött Leopold érdekében 492
26. Konstanza mindent kijár Arco grófnál; színpadias felháborodása a család hálátlanságán 495
27. Leopold Bécsben; Wolfgang koncert-sikerei; a papa a zongorával Bécs utcáin 499
28. Az Augartenba is eljut; mozartista bakfisok 504

29. Konstanza-féle duzzogások; Haydn: „Wolfgang a legnagyobb zeneszerző" 507
30. Egy bécsi zenész az olasz librettistáról: Dittersdorf Da Ponteról; Konstanza újra önfeláldozgat 510
31. Egy hiteles *Figaro*-kommentár: Wolfgang lírai magyarázatai 513
32. Da Ponte ügynökösködik II. József császárnál a *Figaro* érdekében .. 520
33. Wolfgang és Da Ponte srég-vizavija Prágában; közben a *Don Juan* is megszületik 523
34. Wolfgang egy prágai parkban; nőt vár, halott apára gondol; vetkőző nimfa, aranyhalak, szökés a randevú elől 524
35. Szent Amadeus Vallomásai 529
36. Casanova bálja; spiritiszta szeánsz 531
37. II. József rekviemje; II. Lipót felmond, elbocsát, tisztogat; Da Ponte és társai repülnek; Wolfgang marad, mert nem számít. Halálos beteg 537
38. Molière-be illő doktorok kocsmai konzíliuma 543
39. Konstanza testvére, Sophie, elindul kálváriájára: papért, orvosért .. 553
40. Az egyház begombolkozik a haldokló szabadkőműves elől 555
41. Egy emberséges pap embertelen büntetése 559
42. Egy fertelmesen nagyképű orvosprofesszor; megjelenik a jószívű és jófülű bécsi kocsis 564
43. Egy francia szélhámos doktor az operában; sznobok és ringyók szentenciái Wolfgang zenéjéről 568
44. Wolfgang haldoklik, de a francia doktor virágot vétet Sophieval a primadonnának; az öltöztetőnő orvosi és zenei tanácsai 572
45. Kis éji zene, rendőrségi beavatkozással 576
46. A madárkereskedő, a borbély, a vak hangoló és a bakter vonósnégyese: ez a Wolfgang szíve szerinti rekviem 578
47. A *Varázsfuvola* próbáján; utolsó önarckép a vezénylő pult mellől .. 590
48. Wolfgang emlékei; koncertáló kísértet, házsártos feleség. Kép a fogadóban: „A szegényember temetése" 596
49. Egy féltékeny énekesnő rikácsol Konstanza ellen; Wolfgang lovag, okos és hű 599
50. Ripacsok rekviemje: a legszebb ámen. 602

Felelős kiadó a Magvető Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Tóbiás Áron — Zenei lektor: Nagy Olivér
Műszaki vezető: Beck Péter — Műszaki szerkesztő: Sebestyén Lajos
Kiadványszám: 685/293 — Terjedelem: 38,5 A/5 ív — Példányszám: 5150
Ez a könyv az MNOSZ 5601-54 és 5602-50 Á szabvány szerint készült
Alföldi Nyomda, Debrecen. 1956-2325-01 — Felelős vezető: Patai István